
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

RERUM AMORFORTIARUM SCRIPTORES DUO INEDITI.

ALTER AUCTOR INCERTUS.

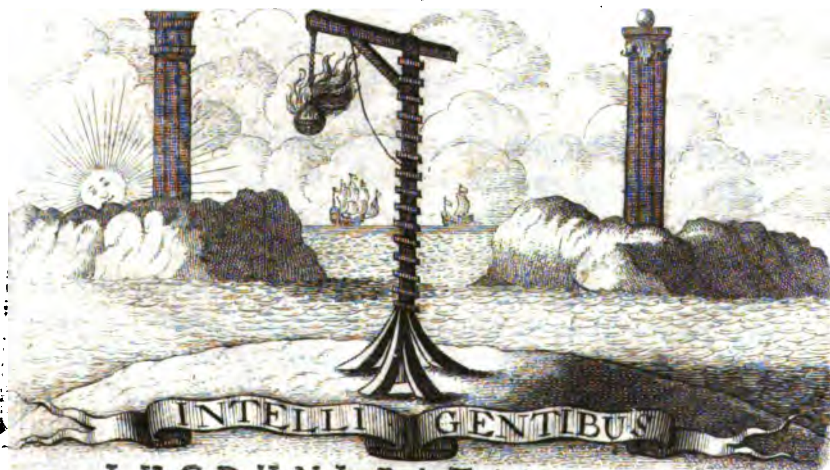
Alter, cui nomen,

THEODORUS VERHOEVEN. 1611-1670.

Utrumque primus edidit, Obſervationes, & quæ hactenus nondum viſa, vetera aliquot monumenta, diplomata, & inſtrumenta, & ex ineditis duobus Chronicis Amorfortii olim ſcriptis adjunxit ſupplementa

ANTONIUS MATTHÆUS,

Juris in illuſtri Academia Lugduno-Batava Anteceſſor.

LUGDUNI BATAVORUM.

Apud FREDERICUM HAARINGH, 1693.

NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS, & SPECTATISSIMIS VIRIS,

DD. PRÆTORI, CONSULIBUS, SCABINIS, & SENATORIBUS,

INCLYTÆ URBIS AMISFURTI, QUIQUE IIS SUNT A SECRETIS.

Viris optime & præclare de dioecesi, de patria, de republica meritis.

Urbis regimen gloriosum, honoris, opum, & dignitatis incrementum assiduum, robur animi invictum, famam vitæ incorruptam, salutem, valetudinem, & felicitatem perpetuam.

Duos vobis offero, viri gesto magistratu & honoribus inclyti, Auctores hactenus nondum visos, quæ majorum vestrorum gloriam, virtutem invictam, res domi militiæque ingenti animi magnitudine & heroice olim gestas memoriæ prodiderunt. Neuter fateor nimis vetus. Sed non ideo aut contemnendus aut æstimandus non tanti. Non quo quis vetustior eo statim & melior. Viros præstantissimos & nostra ætas vidit, & priorum vidit contra deteriores non paucos. Scriptores sunt, quos offero, rerum veterum studiosissimi, & qui indu-

ſtriam, curam, operam, in perquirendis majorum geſtis, citra ullam controverſiam non ignobilem collocarunt. Alter juvenis adhuc ſcripſit, nec diligentia, nec ingenio, nec judicio deſtitutus, affectu quidem, ut fatetur, in patriam ſingulari, ſed veritate incorrupta, & qui partium nec ſtudio nec odio abreptus ex veſtris Archivis a vobis hactenus aſſervatus in lucem jam demum prodit, Theodorus Verhoeven Gymnaſiarcha Gravienſis. Alter paulo vetuſtior, etſi nomen non prodat, Auctores tamen non reticet, ex quibus hauſit quod habet. Ab ipſis Urbis initiis quicquid notatu dignum ad ſingulos annos perſecutus uſque ad Annum 1574. Latuit hactenus apud Friſios. Petenti autem communicavit vir admodum Reverendus, de eccleſia & Academia, & de ipſa poſteritate hoc nomine etiam plurimum & præclariſſime meritus Joannes van der Waeyen, Hiſtoriographus Friſiæ & Franekeræ Friſiorum Theologiæ Profeſſor. Eo melior & dignior qui Amorfortiis in pretio ſit, quod accurate & diligenter ſuo quæque tempore annotavit privilegia, quæ Amorfortiis conceſſa. Conceſſa autem inſignia, & quæ magni momenti, ab epiſcopis non tantum, verum etiam ab exteris, ab Hollandis, a Gelris, a Burgundis, aliisque. Cæterum notavit tantum, verba autem non expreſſit. Quædam etiam omiſit, vel quod forſan ignoravit, vel alioquin quod oblitus. Et tamen tanti ni fallor, ut & veſtra, viri Ampliſſimi, & poſterorum interſit, ne diutius ignorentur, aut luctentur & deinceps; & forſan etiam æternum, ſi nullus vindex exoriatur, cum blattis & tineis. Ratio hæc cur collegerim, cur integra quotquot reperi inſeruerim bona fide infra iis quæ obſervavi. Dici enim non poteſt, quam abſurdum, quam turpe id, ſi neglectu antiquitatum noſtra exteris ſint prorſus quam nobis ipſis notiora. Et tamen pauci ſunt qui inquirunt. Plerique negligunt ut obſoleta

&

& quæ non magni momenti. Ut verbi gratia Amisfurtum quod olim civitas imperialis, & quod per-consequens possit uti, quo jure utuntur hæ civitates, quotusquisque est qui jam novit? Et an non interim tamen certum? Inter alias recensetur & inter primas quidem in matricula quam habet Goldastus *to. 2. constit. imp. 1. p. 31.* ubi verbis expressis: *Civitates liberæ Imperiales & Provinciales, quæ immediate Imperatorem, salvis ceteris juribus, recognoscebant, & partim adhuc recognoscunt, exscriptæ ex matriculis & Actis imperialibus. Abbatiscella, Agilsfeldia, Altenburgum in Misnia, Alena, Amersfordia, Amsterdamum &c.* An non magnum præterea, & an non prorsus magnificum, & quod vobis, viri Spectatissimi, nunquam obliviscendum, quod nulla urbs in diœcesi, cui cedat Amisfurtum, nisi soli Ultrajecto? Diœcesin cum dico, Transisulaniam non excludo. Diœcesis superior hæc. Nulla autem in ea urbs, quin Amisfurto posterior. Diœcesis olim duplex, & trans & cis Isalam. Quæ trans Ysalam superior. Quæ cis eum inferior. Generalia autem utriusque Comitia olim habita minimum quotannis ter, & alternis quidem annis cis Ysalam Ultrajecti, trans Ysalam aut in urbe expresse ad id delecta, aut ut vulgo Spolderbergæ, Neoponti, *ter Nyerbrugge.* Sic diserte est in charta Frederici van Blanckenheim Ann. 1599. Sic diserte etiam in alia Philippi Burgundi Ann. 1522. Primariæ autem in his urbes, Ultrajectum. Amisfurtum, Daventria, Campi, Zwolla, Groninga, ordinem quem expressi servantes etiam in Comitiis, in processionibus, sessionibus, subscriptionibus, & ubique. Nihil fingo, aut comminiscor. Probationes in promtu sunt. An non quæso diserte id ostendit diploma hoc?

FREDERICK by der genaden Gods Bisscop t'Utrecht maken condt ende kennelick allen luyden. Want wy vermits onse Rayde, Vrienden, ende Deputaten der Eerbare, bescheydene

dene luyden ons Capittels van Utrecht, onse Stadt ende Steden, gededingt hebben mit onse Stadt van Groeningen seker voerwaerden, daer brieven of gemaeckt sijn, besegelt mit onsen segelen van beyden syden, Welcke brieve onse Capittel van den Dom, onse Stadt van Utrecht, ende onse Steden van Amersfoert, van Deventer, van Campen, ende van Zwolle, om beden wille ons ende onser Stadt van Groeningen, om die meerre oirconde wille mede besegelt hebben. Ende want onse Stadt van Amersfoert in den selven brieven laetste van den Steden geschreven staet, ende after besegelt hebben, daer sy dach of nemen, dat sy met recht ende alden heercomen voor onse Steden van Overysel staen ende segelen solden, soe bekennen wy dat onse Stadt van Amersfoert voernoemt doe ter tyt om onser, ons Capittels, ende onser Stadt van Utrecht bede wille, die brieven besegelt hebben, behoudelick hem al hoers vordeels, outs haircommens ende rechts, dat sy van outs gehadt hebben, ende loven mede voer ons ende voer onse nacomelingen, dat sy tot anderen tyden, als dat meer gevalt, segelen ende staen sullen op die stede, daer hem dat gebeurt van ouden heercomen ende van rechte, soe dat hem dese voernoemde segelinge van Groeningen nergens inne aen hoiren vordel, ouder gewoonten ende rechten, t'onstade ofte hynder en sal comen. In oirconde der waerheyt hebben wy onsen segel aen desen brieff gehangen. Gegeven int jaer ons Heeren CIↃ.CCC.XCIX. *des Donredachs na St. Mathys dach Apostel.*

Verum vestra non tantum urbs in diœcesi secunda, prælata ceteris indistincte & cis & trans Ysalam, sed & idem quod Ultrajecto propemodum ei jus. Nemo hic vitilitiget. Nemo cavilletur, aut contendat incassum. An non ita diserte in charta Anni 1259. Henricus I. Anristes? *Nos* Henricus *Dei gratia Trajectensis episcopus universis præsentes literas inspecturis notum facimus & tenore præsentium*

tium protestamur, quod nos considerantes & præ oculis condigne gerentes fidelitatis obsequia, quæ dilecti fideles nostri, Scabini, Consules, necnon universitas opidi nostri Amersfordiensis *nobis & ecclesiæ nostræ Trajectensi exhibuerunt hactenus & adhuc exhibent cum omni diligentia & favore ipsis Scabinis, Consulibus, & Universitati de fidelium nostrorum consilio tale jus & talem bonam consuetudinem, qualem hactenus habuerunt, & insuper talem libertatem & tale jus Civitatense, quod vulgariter* Stadtrecht *nuncupatur, qualem vel quale dinoscitur habere nostra civitas Trajectensis, præsentium literarum testimonio concedimus & donamus &c.*

Et an mirum hinc quod Ultrajectum tertium Statum non sola sed vobiscum constituat? Ut verbis pugnem non necesse est, Diplomata adsunt, codicilli, acta publica & instrumenta, quibus probem quod dico. Ut exempli tantum causa.

Wy Prelaten ende Capittelen der Kercken van den Doem, Oudemunster, sunt Peter, sunt Jans, en sunte Marien t'Utrecht, gemeyne Ridderen ende Knapen s'lands &c. Borgemeysteren, Scepenen, Raide, ende gemeyne Oudermans van den Ouden Raide ende van den Nywen der Stadt van Utrecht, ende van Amersfoort, Representerende, ende makende die drie Staten des Nederstichts van Utrecht &c. In kennisse der waerheyd, want wy Ecclesie, Ritterschap des Gestichts, Stadt en Steden, als Utrecht en Amersfoort, alle punten voorsz ons aendragende mede belieft ende beloeft hebben, so hebben wy Ecclesie, Prelaten, Deken ende Capittelen onser vijf Godshuysen, als then Doem, Oudemunster, St. Peter, St. Johan, ende sunte Marien kerken t'Utrecht voorsz onsen vyf Godshuysen segelen, ende wy Johan Borggreve tot Montfoort, Heer ther Lynschoeten ende tot Hekendorp &c. Sweder van Montfoort Heer then

Verbant der drien Staten 's Lands van Utrecht inder sake van mijn Joncheer van Cleve.

Do-

Dorenweerde, Steven van Zuylen van Nievelt, ende Dirck van Zuylen op die Haer Ridders, onse segelen voor ons ende van wegen der Ridderschap daar toe gebeden; ende wy Stad en Stede van Utrecht en Amersfoort onse segelen samentlijck aen desen brief doen hangen, Welke brieven vier syn van woerde te woerde alleens haldende, des wy Ecclesie, Ritterschap, Stad en Stede voirsz elck een hebben. Gegheven in den jare ons Heren dusent vier hondert twe en tachentig op ons Lieve Vrouwen avond purificationis.

De abolendo primo Statu cum olim in dioecesi quæstio esset satis vehemens, post multas autem contentiones de Electis sex aut octo, qui primum Statum constituerent, ex quinque ecclesiis assumendis, cum inter Ordines convenisset, equestri ordini eligendi jus, & Urbibus indistincte, non soli scilicet Ultrajecto, sed & vobis & reliquis a Consilio Provinciali adjudicatum expresse Ann. 1582. 4. Septembr. & expresse etiam ea lege, ut in equestris ordinis & Urbium jurarent verba qui electi. Ann. 1606. cum supplendo equestri Ordini facta esset nominatio, vestra etiam in eam rem approbatio quæsita, ut ex Actis patet, quæ hujusmodi: *De Steden gesien de nominatie van de Ridderschap tot augmentatie van deselve Ridderschap hebben deselve nominatie geapprobeert, gelyck sy die approberen by desen.* Quod si falsum, quod dico, cur de Regulis ecclesiasticis cum ageretur Ann. 1611. 12. Febr. propter vestram absentiam interim Ultrajectum nec statuit quicquam nec conclusit, nec ut quicquam interim in Comitiis concluderetur concessit? Scripsi, fateor, non nego, quod sola urbs Ultrajectum tertium Statum constituit, probare etiam id conatus adductis multis argumentis. Sed nihil mihi hic imputandum. Non ego mihi contrarius. Chartæ potius sunt chartis. An non verba sunt satis clara & diplomatis, quod hic habes, & eorum quæ alibi? An aliud potest dici, quam quod Ordines

Vid. lib. 3. de Nobilit. cap. 1.

nes

nes dicunt ipsi? Quintam tertii Status partem Ultrajectum dicit clerus, cum subjecta adhuc urbs Hispanorum regimini, & reliquis Statibus invitis indixisset vectigal, *Dat deselve Magistraet*, inquit, *dies ter contrarie niet gepermitteert en behoort te worden buyten heurlieder Supplianten consent d'selve heurlieden impositie te doen tot groote despectie ende verachteringh van hem Supplianten, die representerende syn t'eerste lith van de drie Staten s' Lants van Utrecht, ende dat die van de Magistraet syn maer het vyfde deel van den derden ende lesten Lith &c.* Quod si plenius perpendamus rem, an mentitus tum clerus? An tam audax quis ut hoc dicat? An non ratio suffragatur? An non reliquæ etiam urbes intersunt Comitiis? An negari hoc potest? Quæro autem cum intersunt, an intersunt tantum ad pompam, ut κωφὰ quædam πρόσωπα, & spectatores otiosi? An non votum habent in consessu? An non prorsus absurdum, imo & inauditum, ut qui votum habet in consessu, consessus tamen non sit pars? Sed ut dicam quod plus est: Moneta Ordinum, quæ in usu jam, ab altera parte an non præfert cleri, equitum, & quinque urbium, ut trium Statuum insignia? Si tertius Status Ultrajectum, & sola urbs Ultrajectum, cur non hujus duntaxat? Cum creatur Gubernator, an sola hæc eum creat? An sola eum ut tertius Status diœcesi imponit? Cum Princeps Mauritius crearetur Gubernator Ann. 1590. decretum Ordinum sic ut decuit & ut moris conceptum: *Die Geeligeerden uytte vyff Collegien binnen Utrecht, die Edelen ende Ridderschappe, die Magistraten van de Stadt Utrecht, van de Steden van Amersfoert, Rhenen, Wyck, ende Montfoert, representerende de drie Staten van den Lande van Utrecht, doen te weten, dat also door aflyvicheyt van den Welgeboren Heer* Adolph *Grave tot Nieuwenaer, Meurs, Limborch &c. Hoochl. Mem. ledich geworden is het Gouverneurschap ende Capiteynschap generael van*

den voersz Lande, ende dat om veel redenen ende considera-tien, ende sonderling in aenschou van den tegenwoordigen in-lantschen oorloge, ende dat die Landen van Utrecht by na frontieren geworden syn, niet geraden is, dat deselve Landen langer sonder Gouverneur ende Capiteyn generael souden bly-ven, ende dat op het ernstige aenhouden ende versoeck by ons door onse Gedeputeerden gedaen aen den Hoochgeboren Furst ende Heere Maurits van Nassau, geboren Prince van Oran-gien, Grave van Nassau &c. Marquis van der Veere, Vlis-singen &c. Gouverneur ende Capiteyn generael van Hollant, Zeelant, Westvrieslant, Overysel, ende geassocieerden &c. den selven belieft heeft te accepteren ende aen te nemen het voersz Gouverneurschap ende Capiteynschap generael onder sekere pointen ende articulen tusschen syn Excellentie ende onse voersz. Gedeputeerden gearresteert ende besloten, Soo ist dat wy den voersz Hoechgeboren Furst &c. & tandem in fin. *Aldus gedaen, gesloten, ende gearresteert by syne Excellen-tie, ende den Gedeputeerden uytte Collegien, de Edele ende gemeyn Ridderschap, de* Stadt ende Steden *van den Lande van Utrecht, representerende* de drie Staten *van den selven Lande, hier onder geteeckent, als tottet geene voersz is ex-pressely ck geauthoriseert ende gecommitteert, so als syne Ex-cellentie by haerluyder Commissie gedateert 't Utrecht op den 6. dach in Februarius lestleden is gebleecken, in s' Gravenha-ge op den lesten dach des maents van Maerte des jaers* CIↃ. IↃ. XC. &c. Addam obiter etiam hoc, quod si sola Ultrajectum tertius Status, ut putant, cur Princeps, cum Gubernator, in cleri, in Equitum, in quinque urbium juravit verba, ut tum Princeps Mauritius? Cur non tantum in Ultrajecti? Sic ibid. in fin. *Op heden den tweeden dach Aprilis in jaer* XV^c. XC. *stilo novo heeft syn Excellentie eedt gedaen in handen van de Gecommitteerde der Stadt, Steden, ende Landen van U-trecht hier boven geschreven ende genoemt om allen den pun-*

ten

ten ende articulen in deſe Inſtructie begrepen naer ſyn vermogen te hanthouden en te volbrengen in preſentie van my onder geſchreven. *Geteeckent* : *I. Milander*. & mox : *Wy beloven ende ſweren den Staten Generael van de Vereenichde Nederlanden, die by de Unie ende hanthoudinge van de Gereformeerde Religie ſullen blyven, ende namentlyck den Geeligeerden, Edelen, gemeen Ridderſchap, Stadt, Steden, ende Landen van Utrecht, repreſenterende den Staten van deſelve Landen, gehouw ende getrouw te weſen &c.*

Satis clara hæc, ni fallor. Sed cur tam varie ſiquis quærat? Cur tertius Status interdum ſola, interdum non ſola, ſed tertii Status tantum pars? Paucis tantum dicam quod id nondum deciſum, quod tertius Status ſit ſola. Si vel ipſa id contendat, vel tantum alii ei tribuant, nullum id veritati tamen facit præjudicium. Tertius Status haud dubie, quod primarium ejus membrum, quod ſola interdum in Comitiis, decretis ſola ſubſcripſit. Et deinde etiam quid tum? Sit tertius Status dicta, ſit ſola ita dicta, ſola habita, ſalutata. An id fuit perpetuum? Variant homines. Mutantur tempora. Nec idem omnibus ſemper placet. *Cunctis ineſt quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices ita morum vertantur*, dicit alibi Tacitus *lib. 3. annal.* Carolus V. quo facilius, cum imperium affectaret, Regem Galliarum, qui idem affectabat, ut externum repelleret, & Belgas dictitabat, & qui præerant ipſis Principes, ad Imperium pertinere. Germanico etiam fœderi, nequis deinceps dubitaret, mox, cum Cæſar, adſcripſit. Grot. *lib. 1. annal. & lib. 16. hiſt.* Idem dein contra cum aliud poſceret rerum ſtatus. Cum Status imperii rejecto ipſius filio fratrem ejus Ferdinandum ad ſpem imperii admoverent, ut Belgas fratri præriperet, & in filium transferret, negavit quicquam Belgis, & identidem id negavit, cum imperio commune. Elaudavit tum rurſum dictum

Siqui ſunt, qui tantum tribuant, non deſunt alii, qui non item. Et inter eos etiam eſt Grotius *lib. 7. hiſt. Iidem*, inquit, *eccleſiaſtico nomine in conventu, qui imperat, in conſeſſu, qui decreta exſequitur, ſententiam dicunt primi, eodemque jure, quo tota nobilitas, quo tertius ordo, cujus partem alteram urbs, alteram oppida faciunt.*

ctum Archiepiscopi Trevirensis, qui cum quæreretur defuncto Maximiliano ipsius avo successor, ne ipsius quidem ut externi habendam in Comitiis rationem contenderat, dehortatus Electores multis verbis, & inter cætera etiam usus hujusmodi, *Vicinos*, inquit, *Belgas habuimus longo tempore, non socios imperii. Nostra edicta nihil morantur, nostris periculis nihil afficiuntur. Suum quoddam regnum ibi habent, nihilo magis conjunctum cum imperio, quam sunt Angli aut Scoti.* Sleydan. *lib.* 1. *hist.* Grot. *de antiq. Reip. Batav. cap.* 5. Ea rerum vicissitudo. Nec quicquam verius quam quod Cicero *act.* 7. *in Verr. Cum in omnibus rebus tum in Reipubl. permagni momenti est ratio atque inclinatio temporum.* Memini etiam me scripsisse, ne ipsis quidem Ordinibus, nedum Curiæ Provinciali, ullum in urbe jus magistratu invito. Ostendi fassos id ipsos Ordines, & aliis usus sum argumentis. Etiam dixi edicta Ordinum non aliter publicata quam magistratu assistente, Prætore & aliquot Scabinis. Exempla etiam addidi. Et eo tamen non obstante vidi Ultrajecti affixum quod sequitur: *De Gedeputeerden van de Staten s' Lants van Utrecht doen te weten, Also te beduchten staet, dat geduyrende dese Campagne eenige Ruyteren of Soldaten haer uyt het Leger na dese Stadt ende Provintie, sonder behoorlyck Passepoort of verlof van haer luyder Capiteynen of Officieren, mochten komen te begeven, ende alsulx deserteren tot merckelycken ondienst van den Lande, soo ist dat haer Ed. Mog. wel expresselyck by desen hebben goet gevonden te verbieden ende interdiceren allen ende enen ygelicken der Ingesetenen deser Provintie eenige Ruyteren of Soldaten uyt het Leger komende te logeren, ofte tot eenich Ambacht, ofte ander Huyswerck te employeren voor en al eer deselve aen* Pieter Schipbergen, *Provoost Generael van de Guarnisoenen in dese Provintie, vertoont sullen hebben behoor-*

Lib. de jur. glad. cap. 35.

lyck

lyck Pas-cedul, ofte Paspoort; Dat oock niemant den voernoemden Schipbergen int ondersoecken ofte inquireren na de voersz. Ruyteren of Soldaten sal vermogen te resisteren, ofte eenigh hinder doen; Alles op pœne van arbitrale correctie; Lastende de respective Schouten van Stad, Steden, ende ten platten Lande hem Schipbergen (des versocht synde) int executeren van desen Placcate te doen alle behoorlycke assistentie. Gedaen t' Utrecht den XXV. *Maert* 1690. *Was geparapheert* P. Ruysch v[t]. *Onder stont. Ter Ordonnantie van de voersz Heeren Gedeputeerden &c.* Siquis quærat, quid ad te hoc? Ad me fateor nihil. Adduco tantum ut probem mutato rerum statu, prout habent se tempora, mutari homines etiam ipsos, mutari judicia; quod olim magni æstimatum, pro quo ut pro aris & focis certatum, interdum negligi ut non tanti. Tempus fuit quo Ultrajectum sola tertius Status habita. Sola dici sic voluit. Sola ita se gessit. Tempus contra quo habita, & quo non aliter se gessit, quam ut tertii Status tantum pars. Siquis miretur: Non necesse est, ut miretur. Ipsa id olim fassa, & fassa verbis expressis, tertium Statum in diœcesi non constitui a se sola, se tertii Status tantum membrum. Vocandum Amisfurtum, vocanda reliqua etiam opida, ut tertii Status membra, priusquam posset quicquam a tertio Statu concludi. Dedi statim jam exemplum. Sed si exemplum non sufficit, necesse est plura adhuc addam, & quidem verbis, nequis dubiter, quæ in Actis, ut reperi. Et id rei momentum. Ex Actis Ordinum Ann. 1539. 18. Jul. *Ende die Geschickten van der Stadt Utrecht verclaerden, dat die Stadt Utrecht om hare Majesteyt met alle eer ende triumphe wellecom te heten seker Ordonnantie gemaeckt hadden, sulcks dat haer Coninckłycke Majesteyt, als sy verhoopt, en aengesien de groote costen, die sy int repareren van de Stadts mueren ende anders doende waren, welte vreden soude syn. Ende aengaende die propyne*

ende gratuiteyt &c. verclaerden ende seyden die Geschickten voernoemt, dat allso die Stadt Utrecht maer een litmaet van haren Staet en is, sy daeromme buyten die andere Steden *als Amersfoert, Wyck, Rhenen, ende Montfoert in eenige gratuiteyt ofte propyne, diemen Staetsgewyse believen ende doen solde, niet consenteren en mochten, bysonder aengemerckt alle die Steden hier bevorens altyts in gelycke saecken mede geconsenteert ende besegelt hebben, omme quade consequentie ende separatie van de voersz Staten te mogen verhoeden &c.* Ex iisdem Actis ult. Maji. 1550. *In den eersten seggen die van de Stadt Utrecht, dat sy als noch hem refereren tot die Antwoort ende Conclusie by hem luijden overgelevert op den* 16. *April. Anno* XL. *&c. Ende daerenboven want dat principael punt van der Deputatien was om die Keyserlycke Majesteyt te congratuleren, t' welck geen Lantsake is, ende behoorden te geschien by myn Heeren van der Ecclesie, Edelen, ende gemeen Ridderschap, Stadt, ende Steden van den Lande van Utrecht, ende so die ander Steden mit den Staten niet gedeputeert en hebben,* so en can die Stadt van Utrecht sonder die ander Steden geen Staet maecken, *ende daeromme in die vacatie van den Gedeputeerden van den twee Staten niet consenteren.* Ex Actis ejusdem Anni XVII. Julii: *Syn die Prelaten ende Ecclesien, Edelen, ende gemeen Ridderschap, so binnen als buyten, mit oock die Regeerders der Stadt Utrecht verschreven synde in de Camere s'Hoofs van Utrecht vergadert, omme onder anderen mede te communiceren op die comste van de Keyserlycke Majesteyt onsen Aldergenadichsten Erfheere, so die Staten deser Landen hem behoorden te dragen om haer eere te bewaren, ende soo die van Amersfoert, Wyck, Rhenen, ende Montfoert niet erschenen ende gecompareert en waren,* seyden die van de Stadt *Utrecht* voersz, dat sy niet en costen noch en mochten concluderen buyten d'ander vier Steden voersz,

Ex iisdem Actis Ann. 1536. Sijn deselve Staten overcomen ende hebben geordonneert, dat so wie beschreven synde ende niet en compareert ter geprefigeerden uyre ende dage, sal deselve syn stemme verliesen, ende sal elcken Staet met de meeste stemmen mogen concluderen, ende anders niet &c.

is daer-

is daeromme by den voersz Staten als voren vergadert synde eendrachtelyck overcomen die selve dachfaert te continueren tot Dynsdage toecomende, Begeerende van myn Heeren die President s'Hoofs Provinciaels van Utrecht die voersz vier Steden op den selven dach seer ernstelyck te doen verschryven *met comminatie van haer stemme te verliesen indien sy niet en compareren, ende t'samentlyck helpen concluderen opt voersz punt &c.*

Præclara hæc, quæ jam dixi, sed non minus præclarum hoc, quod episcopis non invitis, quamdiu rerum hi potiti, vos sortibus ad id jactis magistratum creastis ipsi. Et si quæratur quemadmodum. Paucis tantum dicam. Sortiti cives quinquaginta pridie trium Regum ex ditissimis, optimis, quotannis a vobis lecti. His in Curiam conveniendum. Nec absenti impune. Mulctatum patet diserte ex urbis vestræ Actis. Sic ex Actis Ann. CIↃ. CCCC. XXXVIII. pridie Petri ad vincula: *Item die Raedt out ende nywe ende gemeente syn overdragen, dat Henrick van Rhyn en Gosen Willemssen verleggen sullen en doen vermetselen, daer t' hem de Raedt wyst xv. Arnhemsche guldens, om dat sy niet te lote gegaen en hebben. En ymant die achter dese tyt niet te lote en ginghe, ende met wille daeromme uyt ware, die sal verbeuren elcke reyse xv. Arnhemsche guldens.* Ex Actis Ann. 1502. *Die Raedt out ende nywe ende gemeente syn overdragen, ende hebben gesloten, dat so wie van onse Borgeren, die gebeurt te lote te gaen op een dertien avont, uyt ware, of uyttooch, of uytbleeff om niet mede te loot te gaen, die sal verbeuren vyf Beyersche guldens, ende den selven sal men nochtans kiesen mogen in den selven Raedt, off hy mede te loot gegaen hadt, ende in de Stadt wair. Ende desgelycx so wie in de Stadt wair opten selven dertien avont, ende niet te loet en ginghe, die sal desgelycx verbeuren vyf Beyersche guldens. Actum opten XIII. avont Ann. XV^c. en twee.*

Post-

Postquam convenissent; sorte tredecim ex his lecti, qui jurati creabant Consules, Senatores, Scabinos. Juramentum hujusmodi. *Dat sweer ghy NN. ende NN. dat ghy terstont eer ghy van den huyse gaet, kiesen selt, niet uyt ons selve, maer uyt andere, die nu te lote gegaen hebben, twee Burgemeysters, XII. Schepenen, ende XII. Raedsluyden, die onse Stadt ende gemeyne Borgeren van Amersfoort alrenutste ende orberlyxte sijn na onse beste vyf sinnen. Des en sullen wy laten om live noch om leedt, om maegschap noch om swagerscap, noch om geenrehande saicken.* Quæ autem & cujusmodi sortitio hæc siquis querat, addam publicum instrumentum, quo abunde id indicatur.

Wy Schout, Burgemeesters, Schepenen, ende Regeerder Stede Ameosfoort doen te weten, ende certificeren by desen, dat op huyden voor ons gecomen ende gecompareert syn in persoon Peter *van* Westereen *Meynssen jegenwoordich inwoonder tot Utrecht, ende eertyts Burgermeester der Stadt Amersfoort out omtrent* LXXI. *jaren*, Andries Pouwelssen *oock eertyts Burgermeester out* LXXXIV. *jaren*, Steven *van* Zyl *in der tyt Schepen out omtrent* LXVIII. *jaren*, Anthonis *Brant*, *ende* Herman *Botter out* LXVI. *jaren beyde Raden*, Jan *Stevenssen van* Bronchorst *out* LXXI. *jaren eertyts Schepen*, Jan Pyll *out* LXXXIII. *jaren, eertyts Secretaris, ende* Evert *Ianssen in der tyt Deurwaerder out t'seventich jaren, ende hebben eendrachtelyck by solemnelen eede op de interrogatorien overgegeuen by M^r.* Gerrit *van* Scayck, *jegenwoordich overste Burgermeester deser voorsz Stede getuycht ende gedeposeert, dat waerachtich is, dat inne ende voor den jare* CIↃ. IↃ. *drie ende veertich altyt onverbreeckelyck is van ouder heercomen geuseert, geobserveert. ende onderhouden, dat die wet der Stadt van* Amersfoort *alle jaer vernywet ende gecoren is geweest op heylige drie Coningen avont. Welcke vernywinge geschiet is in manieren*

nieren navolgende, te weten, dat altyts op heylige drie Coningen avont vergadert syn geweest opten Stadthuyse, omtrent in de vyftich personen van de treffelycxste, ryckste, verstandichste, ende vreedsaemste Borgeren ende inwoonders van Amersfoort, die daer toe by de Magistraet van outs waren genomineert, die welcke met malcanderen te loot gingen, daer toe gemaeckt van poteerde so veel cleyne clootgens oft ballen als daer personen tegenwoordich waren, onder welcke clootgens waren verborgen derthien ysere teerlingen; ende naerdien sy luyden elcx daer uyt getogen hadden syn die dertien personen die deselve teerlingen te lote oft te deele gevallen waren mit malcanderen op den Stadthuyse gebleven, naerdien dat sy luyden haer behoorlycken eedt gedaen hadden omme int eligeren haer conscientie niet te buyten te gaen, ende aldaer van malcanderen niet te scheyden voor dat by hem luyden uyt d'ander voorsz. personen, die met hem luyden mede te loote geweest waren een nieuwe weth gecoren was, ende dat Henrick *van* Rhyn *ende de voernoemde* Andries *Pauwelssen geweest syn Anno drie ende veertich die leste Borgemeesters, die in der manieren voorsz gecoren syn geweest. So waerlyck moste hem luyden getuygen Godt almachtich helpen, ende alle syne Heyligen. Des t'oerconde is deser Stede secreet segel aen desen doen hangen. Gegheven op den 5. Februar. Ann.* XV^c^. *acht en t'seventich: Ende was ondertekent* L. Botter. *Onder uythangende der voorsz Stadt secreet segel, aen een dubbelde franchynen sterte, wesende van groen wassche geheel ende gaeff.* Leger stont: *Naer collatie is dese met syn principale gedateert, onderteyckent, ende besegelt als boven accorderende bevonden, ende is d'voorsz principale by den Advocaet Lysevoert aen de Heeren Regeerders over gelevert op den ...... Ann. 1651.*

Creato sic Senatu citra sortem ab eodem dein lecti Quin-

queviri. Quinqueviris autem idem jus, quod iis, qui Ultrajecti. Purgabant urbem maleficis, mittebant captos in carcerem, mulctabant facta transactione, aut mulctandos sistebant judici. Sic ex urbis vestræ Actis: *Op den 25. Octob. 1572. is by Burgemeesters, Schepenen, ende Raedt der Stadt Amersfoort geeligeert en gecoren Cornelis Dubber Schepen tot een Burgemeester van de Vyf &c. en in plaets van &c. is geeligeert en gesurrogeert Iacob Ianssen Uyttewael omme Vyf te wesen en t'officium van dien met de andere drie Vyven behoorlyck te bedienen.* Vetustum admodum illud jus, & de quo nec episcopus, ut nec alius quidem quisquam controversiam olim movit. Et ne Cæsar quidem ipse. Cæsar nihil mutavit, postquam dominus diœcesis. Sartum tectum & integrum vobis jus id conservavit usque ad annum 1544. quo ob Clivium admissum, cum quo bellum tum Cæsari, postquam rursum is ejectus, Cæsar pessime interpretatus rem statim durius vos habuit, sustulit prorsus sortes, & mox Præsidi in mandatis dedit, ut magistratum mutaret. Quod & deinceps quotannis factum quamdiu Cæsar in vivis, quamdiu Belgium adhuc in manu ejus filii Philippi. Quo ob tyrannidem tandem pulso revixit vetus vestrum jus, præsertim postquam jurasset cuique id restitutum iri juxta pacem Gandavensem Ioannes Austriacus, ut videre est apud Borrium ad Ann. 1577. Nec tamen per tumultum vi & armis inter turbas sed per legitimos tramites resumpsistis libertatem, missis prius ad Archiducem Matthiam Legatis, missis prius etiam literis, quarum tenor hujusmodi: *Edele, Hooch-geboren, Vermogende Furst, ende Heere,*

Wy gebieden ons met alder ootmoet ende onderdanicheyt in de goede gratie van uwe Furstel. Gen.

Genadighe Heere, Wy senden jegenwoordich by uwe Furstel. Gen. onse Gecommitteerde, omme deselve uwe Hoocheyt te vertoonen van seeckere onse Privilegie ende ge-

rech-

rechticheyt, die wy hebben omme by maniere van lotinghe de weth deser Stede te mogen verkiesen, daer over geroepen die ryckste, vreedsamichste, ende bequaemste deser Stede, van welcke Privilegie ende gerechticheyt die voorsz onse Gecommitteerde uwe Furst. Gen. promptelyck sullen doen blycken, Bidden ende versoecken daeromme, dat uwe F.G. believe ons t'voorsz. privilegie te hanthouden, achtervolgende die Unie der Generale Staten, ende die conditien die u Furst. Gen. als Gouverneur Generael belieft heeft solemnelyck te besweren, by de welcke de Landen int generael, ende de Steden int particulier belooft wert restitutie van heure oude privilegien, usantien, gebruycken, ende Costuymen, omme onse Borgeren ende inwoonderen te conserveren ende maintineren in de Concordie, ende eendrachticheyt, daer inne deselve tegenwoordich syn, ende voorts die voorsz Gecommiteerde te geven volcomen audientie ende geloof, in t'gene sy dies aengaende u F. Gen. vertoonen, ende te kennen geven sullen, ende syn verbonden te bidden voor de prosperiteyt ende lanck leven van u Furst. Gen. Geschreven t'Amersfoort den 20. Jun. xv^c. acht ende t'seventich. Onder stont. Uwe Furst. Gen. ootmoedige ende onderdanige Dienaren, die Scholt, Borgermeesters, Schepenen, ende Regeerders der Stede Amersfoort, ende was onderteeckent L. Botter. Die superscriptie *was: Edele, Hoochgeboren, Vermogende Furst ende Heere, myn Heere d'Eertshertoge van Oostenryck, Hertoge van Bourgoengen &c. Gouverneur ende Capiteyn Generael deser syner Majesteyts Nederlanden.*

Sic §.8. Dat den voorsz Gouverneur volgende de Pacificatie van Gent ende ewich Edict wederom oprechten sal alle ende elcke privilegien, usantien, ende costuymen, die men sal konnen bewysen gevioleert ende gebrocken geweest te syn, of by crachte ende gewelt afgeschaft ofte te niet gedaen te syn.

Tanti autem legatio hæc, tanti apud Matthiam preces, tanti lex, quæ ut Præsidi ab Ordinibus ei data, & quam habes apud Borrium ad Annum jam dictum, ut sequenti statim anno vetus mos reductus. Sic ex urbis vestræ Actis: Opten xx. Jul. CIↃ. IↃ. LXXVIII. *is binnen Amersfoort de wet verandert by maniere van lotinghe sulcx als volgt &c.* &

 mox.

mox. *Opten* XXI. *Jul.* 1578. *hebben Borgemeesters, Schepenen, ende Raedt, by maniere van lotinge gecoren den eedt gedaen uytgesondert Luman de Lindt, die absent was.* Nequis autem vel deinceps sinister de vobis rumor, ad Ordines etiam Generales congregatos Bruxellis, quæ certiores eos redderent, & idem peterent, quod jam dixi, misistis literas eodem anno. Et literæ sunt hæ.

Geven in behoorlycke reverentie te kennen die Burgemeesteren en Regeerders der Stede van Amersfoort, *dat sy Supplianten over menschen memorie in deuchdelycke possessie vel quasi syn geweest, omme uyt die treffelycste ende notabelste Burgeren by maniere van lotinge te deputeren derthien persoonen, die na voorgaende eedt hem luyden by de Burgemeesters afgenomen alle jaers op derthien avont gewoonlyck syn die electie van een nieuwe weth by t'meerendeel van stemmen te celebreren, als te weten twee Burgemeesteren, twaelf Schepenen, ende twaelf Raiden, volgende de ordonnantie, ende t'gebruyck daer van synde, ende also Hoochloffelycker Memorie Keyser* Karel *int ontfangen vant Sticht van* Utrecht *ende die Stadt van* Amersfoort, *op syne versegelinghe den Burgemeesteren ende Regeerders der voorsz Stede belooft hadde alle die privilegien, usantien, ende costuymen hem luyden te laten volgen, ende hanthouden, soo hadden de voorsz Burgemeesters ende Regeerders de voorsz possessie* vel quasi *van t'voorsz privilegie, ordonnantie, ofte costuyme op de electie van eene niewe weth geobserveert tot den jare van* XLIV. *lestleden vreedsamelyck sonder contradictie van ymant gecontinueert gehadt; Dan also in den jare van* XLIV. *t'garnisoen binnen* Amersfoort *leggende uyt oorsaecke van buyt te halen jegens wille ende rayde van de Regeerders der selver Stede, de voersz Stadt verlatende, van de Cleefsche ter neder geleyt worde, welcke occasie die voorsz Cleefsche waernemende, hebben terstont deselve Stadt van alle præsidie van knechten gede-*

gedestitueert sijnde belegert gehadt. Alle t'welcke die Regeerders bemerckende hebben alle gelegentheit Heere Reynoult *Heere van* Brederode, *leggende binnen die Stadt Utrecht, Lieutenant des Heeren* Rene *de* Chalon *Prince van Orangien, als syne Majesteyts Capiteyn Generael geinstitueert, ende secours versocht gehadt, welck secours hem niet en gebeurde, sulcx dat die Regeerders bevindende haer selven van alle subsidie gedestitueert, ende niet gequalificeert om den vyant te resisteren, syn tot haer groot leetwesen ende enorme schade genootdruckt geweest, nadien die voorsz Stadt beschoten, ende de poorten afgebrant waren; hem selven* per deditionem *in vyanden handen te begeven, Ende hoewel die Regeerders der voorsz Stede geene intentie gehadt en hebben omme jegens syn Majesteyt enighe rebellie te plegen, nemaer ter contrarie alle devoir gedaen hadden omme die vyanden te resisteren, ende in syne Majesteyts obedientie te continueren, ende mitsdien na rechten in t'gunt voorsz is geensins culpabel bevonden konden worden, t'heeft nochtans syne Keyserlycke Majesteyt belieft gehadt* metter daet ende buyten forme van justitie, ende sonder voorgaende sententie, *de voorsz gerechticheyt, privilegie, ende usanti, by seecker* obreptyf placcaet, *off forme van abolitie, deur aengeven van enige particuliere personen, sonder weten, wille, ofte consent van de voorsz Regeerders,* den selven Regeerders geobtrudeert *te benemen, reserverende voorts de voorsz deputatie ofte constitutie van deselve weth aen syne Majesteyt, sedert welcken tyt is de voorsz weth by syne Majesteyt, of by syne Majesteyts Stadthouders van Utrecht, niet als Stadthouders, maer als daer toe speciale last ende bevel hebbende geconstitueert ende gestelt geweest. Ende also by de* Pacificatie *gemaeckt tot* Gent, *ende het euwich Edict daer op gevolcht, ende by syne Conincklycke Majesteyt geconfirmeert alle Steden mette daer* gerestitueert worden in hare oude privi-

legien, gerechticheyden, ende usantien, *deselve Steden* onbehoorlyck ende buyten forme van justitie benomen synde, *versoecken daeromme de voorsz Supplianten, dat U. E. gelieve deselve Supplianten te authoriseren en te consenteren omme jegens derthienen avont toecomende te mogen procederen tot electie van een nieuwe weth, achtervolgende haer oude privilegie, ordonnantie, gebruyck, ende gerechticheyt by deselve Regeerders tot den jare* CIↃ. IↃ. XLIV. *sonder eenige infractie geobserveert, ende de Supplianten* buyten forme van rechte benomen, *sonder regard te nemen op den laps des tyts, ofte eenich ongebruyck t'sedert den jare* XLIV. *gevallen, gemerckt dat der voorsz Stede saecken sedert die tyt sulcx gelopen hebben, dat die Supplianten* geen middel gesien noch macht gehadt en hebben, omme t'selve by middel van justitie te beletten, *bysonder alsò de voorsz Pacificatie ende euwich edict geen distinctie van tyden en vermelden. Dit doende &c. Gecollationeert jegens syn principale is dese bevonden daer mede t'accorderen &c.*

Arctior dein Unio postquam inita Ultrajecti, postquam proprius diœcesi impositus Gubernator, rursum quædam mutatio. Missis sortibus convenit, ut quosdam civitas qui eam regerent quotannis Præsidi nominaret, ex duplici autem numero quos vellet Præses eligeret. Sic vobis, sic Trajectensibus, sic aliis placuit in diœcesi, cum qui præesset cum imperio adscitus Comes de Morsa, ut videre est apud Borrium *lib.* 27. *hist.* Sic quum Princeps Mauritius & qui deinceps successere. Nihil potius ut puto. Nec vetus tamen illud jus extinctum prorsus eo ipso. Renuntiatum tantum ad tempus, quamdiu viveret Gubernator. Pater Regis hujus potentissimi cum concessisset in fata, & primi duo Status conati in se trahere magistratus constituendi jus, magno animo objecistis vos, arbitrii verbis inprimis niti ex trium Ordinum compromisso a Morsæ Comite pronuntiati Ann. 1587.

Borre *lib.* 22. *hist. fol.*

1587. *Die Geeligeerden ende Ridderschappe sullen hem niet bemoeyen met het stellen van de Magistraten in de Stadt ende Steden deses Stichts.* Nec verbis tantum disceptastis. Rem ipsam etiam aggressi magno animo perfecistis. Constituistis magistratum, elegistis sortito ipsi, candore incredibili, æquitate, & religione in eodem versati. Ut verbis tantum agam & extollam rem non necesse est. Decretum docet a vobis factum. Et quidni id addatur hic? *De Regeerders der Stadt Amersfoort omme te beter ende te vaster te hebben het effect ten eynde de verkiesinge mach geschieden buyten alle sucht, afkeericheyt, of eenige consideratien buyten het gemeene beste, en sulcx dat in d'electie alleen regard genomen mach worden op de bequaemheyt ende nutticheyt van de personen tot Borgemeesters ende Schepenen te eligeren hebben met eenparige stemmen vastgestelt ende geresolveert, Dat de vyff Heeren, den welcken by lotinge toevallen sal in toecomende tyden om d'electie te doen, alvorens by ende int stuck van haer officie gedaen solemnelyck sullen hebben te verclaren en te belooven, dat sy in de sodane electie geen andere consideratien sullen nemen, als alleenlyck die haer reflexie hebben opt gemeene beste, ende dien volgende geen andere personen sullen opgeven, als die sy in conscientie verstaen de bequaemste ende nutste te wesen tot de ampten, daer toe sy opgegeven sullen worden, ende dat met alle sinceriteyt, sonder gunst of ongunst, off andere passien, oock sonder te letten op eenige sollicitatien, oft aengevingen, die by ymant voor eenige personen, t'sy directelyck of indirectelyck gedaen souden mogen syn, ende dat sy sulcx niet sullen nalaten om haet, liefde, oft andere affectien, oft om enigerhande saecken, verstaende dat de Resolutie opt bestellen van de Magistraet hier mede sal worden geamplieert. Aldus gearresteert, geresolveert, ende vastgestelt naer omvraginghe capitatim gedaen met eenparige stemmen op den* XXXI. *December* 1674. Sic dum domi concordia, fol. 13.vers.

quod

quod vestrum vobis asseruistis, nec contrariis decretis territi ad exemplum interim Trajectensium regiminis forma constituta diu invicem concordes præclare & feliciter usque ad bellum Gallicum administrastis Rempublicam.

Quod autem jam dixi quod idem vobis jus quod Ultrajecto an mentitus: An non idem quod dixi dixit etiam Antistes? Ut Ultrajecti Antistes si non jurasset in urbis verba ut Princeps non admissus, sic nec vos admisistis, priusquam verbis conceptis jurasset se servaturum sartum tectum vobis jus. Sic decreto de eo facto idem quod Trajectinis & vobis visum ut in Actis: *Item so hebben wy gelooft ende gewillecoirt, dat wy geenen Bisscop ontfangen oft hulden en sullen by en hebbe eerst onse Stadt hair recht ende vryheyt besegelt en confirmiert also als syn Voorvaders Bisschoppen t'Utrecht gedaen hebben.* Exemplum siquis quærat; Hortensius habet quod sufficit *lib.* 1. *hist. Mediis illis diebus*, inquit, *Amorsfortiæ Præsul inauguratur. Oppidum ingressus statim Curiam conscendit, ubi Reipubl. jura & libertatem more majorum tabulis rata esse jussit, juravitque sancta ea se habiturum &c. Senatus suam observantiam nulla juramenti religione spopondere.* Habeo aliud etiam ipse de Frederico van Baden *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 47. Verum nequis cavilletur nondum dixi, quod debui. Non idem tantum vobis jus, sed & majus longe & præclarius. Non tantum in cives vestros olim vobis imperium. Etiam in Emæ accolas. Et hi vobis obnoxii, ab operis, ab officiis, ut in notis hic passim. Libera vestra prædia, nec tributis gravata. An similiter & Trajectensium? An idem etiam iis jus? Quando quæso & ubi unquam? Et si idem, cur quæso de vobis toties olim questi, ut in libello verbi gratia oblato Comiti Hoochstratano Ann. 1535? *Item ingelijcks houden die van Amersfoert alle die goederen behorende binnen Amersfoert ende gelegen int platte lant van Utrecht van den Huijsgelde vrij, ende dat meer is*

die

die goederen, die sy mit hoire Huysvrouwen in Hylickse voerwaerde verkrygen binnen desen Lande gelegen &c. Quod autem ad Emæ accolas demonstratum in notis. Tam verum id quam quod verissimum. Et quod nec Cæsaris tempore ab usu prorsus recessit, ut in eodem libello: *Item is oock die van Amersfoort geconsenteert geweest tot reparatie van hare wallen op een huys in Eemlant enen gulden, ende die goederen ende erven toebehorende binnen Amersfoort syn vry, also dat die arme huysluyden ende andere goederen aldaer gelegen, ende tot Utrecht ende elders behorende, dien last alleen hebben moeten dragen.* Nec Comes aliud respondit quam querelam injustam, plus ab Amorsfortiis, quam ab accolis collatum; *Die van Amersfoert ende heure Burgers pachters hebben meer moeten betalen voer dese reparatie dan die van Eemlant.*

Debebant Trajectenses Hollandis portorium. Vos contra ipsis nihil. Munes eorum merces. Immunes vestræ. Et an non ingens & splendidissimum illud jus, majorum vestrorum meritis ac virtuti a Wilhelmo, qui VI. ejus nominis, concessum *Ann.* 1413. a Johanne fratre confirmatum Ann. 1422? Iohannis charta est hujusmodi: Johan *by der genaden Goids Palensgrave opten Rhyn, Hertoge in Beyeren, Soon van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant &c. want die van* Amersfoerde *ons bescheydelick by gebracht hebben, dat sy goede hantvesten ende brieven hebben, van tollen vry te varen over al in Hollant ende in Zeelant, so ontbieden ende bevelen wy allen onsen Tollenaren in Hollant ende in Zeelant, ende elcken bysonder, dat sy die Burgeren van* Amersfoerde *mit heuren lyven ende goederen tollen vry varen laten sonder enich afbreuck na inhouden hoerrer hantvesten, die sy van onse Voervaderen daer of hebben, Ende waert dat sy enighen van hoeren Burgeren enighen tol affgenomen hadden, dat willen wy dat sy wederkeren, son-*

Vid. *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 14. *p.* 309. & *seq.*

der meer gebots van ons vorder daer of te verbeyden. In oerconde desen brieve ende onse signet hier op gedruckt. Gegheven in den Hage ses daghen in Septembri, int jaer ons Heeren dusent vier hondert twee ende twintich. Wilhelmi habes infra *p.* 376. Wilhelmus autem, dum excipit centum scutatos Gallicos, respexit procul dubio ad chartam patris Alberti a se antehac confirmatam, qua non alterius cujusquam rei, sed cervisiæ tantum vectigal centum scuta constituit. Charta infra in notis est ad Ann. 1543. Frequens admodum apud vos cervisiaria negotiatio, nec lucrosior olim ulla. Apud omnes in pretio cervisia a vobis cocta. Delata in Belgium universum. Probata passim per Europam. Vili pretio etiam empta. Tredecim stuferis aut quatuordecim integrum olim vas, ut Carolus V. testatur in charta Anni 1523. qua privilegium hoc Amorfortiis, cum ab Amstelodamensibus quæsito aliquo prætextu iis quæstio esset mota, confirmavit expresse. Aliquanto prolixior, sed hactenus nondum visa, & digna interim quæ innotescat, cum & liquido hinc satis constet, quanti scutum, quod dixi. Ita autem se habet:

Kairle *by der gratien Godts Roomsch Keyser &c. Onsen lieven ende getruwen die Stedehouder, die President ende luyden van onsen Rade in Hollant, Saluyt ende dilectie. Also die Burgermeesteren, Schepenen, ende Rayde der Stede van* Amersfoert *so wel voor hun selven als voor ende uytten name van alle de Poorteren ende Inwoonende der selver Stede gelegen in den Stichte van Utrecht ons te kennen gegeven hebben, hoe dat de voersz Stede van* Amersfoert *principael gefundeert is opte neeringe ofte negotiatie van* Bier *te brouwen, dat omme te hebbene slete ende yssue van den selven biere, so hebben die voorsaten der Suppliamten van wylen Hertoge Aelbrecht van Beyeren als Grave van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant verkregen seeckere octroy ende privilegie, by wel-*

kan

ken den Supplianten onder andere geaccordeert is hun bier te doen brengen ende leveren t'sy in onse voersz lant van Hollant, Zeelant, t'sy elders, mits jaerlix betalende tot onsen profyte de somme van hondert gouden oude Vrancrycsche scilden, t'stuck van twe ende veertich stuyvers, *die jaerlix by den Supplianten ende heuren Voorsaten altyt betaelt syn geweest in handen van onsen Rentmeester van Noorthollant, Dat achtervolgende dien so hebben de Supplianten ende heure Voorsaten al sichtent heur bier gedaen bringen, ende t'selve gelevert in dese onse landen, ende bysonder in onse Steden van Amsterdam, Naerden, Hoirne, Enckhuysen, Edam, Monickendam, Medenblick, ende voorts in den Dorpen van Amsterlant ende Goylant, ende deselve altyts gegeven tot redelicken pryse, te wetene* die tonne tot derthien off veerthien stuyvers *ten hoichsten, off andersints tot taxatie van den Keurheers ende Gecommitteerde der voersz Steden ende plaetsen, Ende al ist so dattet bier, twelck de Supplianten ende Poirteren althans brouwende syn niet sober der ende krancker en is, dan dat sy gewoontlycken syn te brouwen, maer ter contrarie beter, ende dat mitsdien niemant geoorloft en sy die selve bieren te stellen off taxeren tot hoger ende meerder prys, dan van ouden tyden gewoonlic geaccostumeert syn te gevene, Niettemin die voersz van onser Stede van* Amsterdamme, *ende eenige ander, onder dexel van sekere onse brieven van placcaet, by welcke schynt geordonneert te syn, dat elcker tonne vreempt biers meer geven soude, dan het bier gebrouwen binnen s'lants, t'welck nochtans maer alleenlick en verstaet opte Oisstersche ende andere vreemde bieren, ende niet opte bieren der Supplianten, die als voersz is maer en syn van den pryse van* XIV. *stuyvers de tonne, nochtans die selve van Amsterdamme ende andere, den Supplianten ongehoirt ende ongeroepen, hebben sekere keure, Statuyt, ende Ordonnantie gemaeckt, by welcken sy geordonneert hebben,*

dat de Suppliänten van elcke tonne biers betalen vier stuyvers meer, dan sy gewoontlick ende geaccoustumeert syn geweest te betalen, t'welck also veele is als men betaelt voir elcke tonne Oisters bier, die geldende is thien schellingen grooten Vlaems, luttel min of meer, t'welck immers driemael meer is, dan t'bier der Suppliantengeldende is. Welcke Keure, statuyt, ende ordonnantie, gecomen synde ter kennisse der Suppliänten, ende want sy hun by dien grootelicx bevinden beschadicht ende geinteresseert, ende noch meer soude worden in toecomende tyden, en worde dair inne niet voersien, versoecken ootmoedelyck om provisie ende remedie van justitien, Dit overgemerckt bysonder dat de Suppliänten buyrluyden syn van onsen Lande van Hollant, ende daghelicx grooten last, costen, ende schaden lydende syn van den rebellen Gelresche, ende andersints, oock dat sy tot onser profyt jaerlycks betalen hondert oude Vrancrycsche schilden, om hoere bieren *voersz in onsen lande te mogen leveren, daer by oock gewoecht dat die selve heure bieren van cleynen pryse syn, en dies niet te æstimeren noch te taxeren en staen jegens die vreemde Oistersche bieren, ende dat sy Suppliänten wel te vreden syn ende presenteren* te betalen *voor het nieuwe extraordinaris ordonnantie* van elcker tonne, also vele *als die van onse Steden van der* Goude, Haerlem, *ende* Delft *betalende sijn voor de bieren, die sy aldaer leveren, off also veele als nu op den binnen gebrouwen bier gestelt is ende gesleten wordet, Wy hier op gehadt t'advys van U. van onsen voersz Rayde, ende van den luyden van onser Reeckeninghe, ende oock van den Hooft ende Tresorier Generael van onser finantie, by der deliberatie van onse seer lieve ende beminde Vrouwe ende Moeye, die Eertshertoginne van Oistenryck, Hertoginne, ende Gravinne van Bourgoengen &c. Regente ende Gouvernante van onsent wegen in onsen landen*

van

van herwaerts over, bij advijs van den Hooft ende die luiden van onsen Secreten Raide neffens hair wesende, hebben uit sonderlinge gratie geordonneert, ende ordonneren bij desen, dat niet jegenstaende ende sonder regardt te hebbene op onse voersz brieven van placcaet, noch oock op te keuren, statuiten, oft ordonnantien, gemaeckt bij onse voersz Steden ende Staten van Hollant, sij ende elcken in sijn regart gehengen ende gedogen bij den Supplianten oft heure ingesetene gebrocht te wordene heure voersz bieren, ende die aldaer gesleten te sijne; mits by hun betalende, dese nieuwe impositie geduirende, voor elck vat biers, also vele als heur eygen ingebrouwenbieren betalen, *oft uyterlick also veel als die voersz van der Goude, Haerlem, ende Delft, ende heure bieren dagelicx betalen, ende dit sonder prejudicie van den inhout van ons voersz placaet, ende sonder t'selve te trecken in toekomende tijden tot consequentie, Ontbieden wy daeromme ende bevelen allen onsen Rechteren ende Officieren, dien dit aengaen sal, dat gij dese onse tegenwoordige Ordonnantie ter begeerte van den voersz Supplianten doet kundigen ende uytroepen over al onsen Landen van Hollant, Zeelant, ende Vriesland, alwaer der voersz Supplianten bieren gevoert worden, ende men gewoonlyck is publicatie te doene, ende van der selver Ordonnantie den selven Supplianten doet, laet, ende gedoeget, rustelyck ende vredelyck genieten ende gebruycken, cesserende alle beletten ende wederseggen ter contrarie. Want ons also gelieft. Gegheven in onser Stadt van Mechelen den* VI. *dach Julii int jaer ons Heeren* CIↃ. IↃ. *drie ende twintich. Onder stont geschreven: By den Keyser in sijnen Rayde, ende noch ondertekent*: L. Dubblioul. *Item hier an dit voersz placcaet was aengehecht een mandement luydende van woorde te woorde aldus: Die Grave van Hoochstraten, Heere van Montigny, van Cuylenburgh, van Borssele &c. Stadthouder Generael,*

die President ende Raeden des Keysers in syne Majesteyts Landen van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant den eersten Deurweerder ende Exploicteur van der Camere van den Rade in Hollant hier op versacht Saluyt. Wy ontbieden ende bevelen u dat ghy tot versoucke van die van Amersfoert *treckt binnen der Stede van* Amsterdam, *ende elders in Hollant ende Vrieslant, daermen gewoonlyck is publicatie te doen, ende aldaer by u roepet d'Officiers van der plecken ist noot ende openbaerlick voor den volcke publiceert ende condicht seecker placcaet by die van Amersfoert vercregen van de Keyserlycke Majesteyt in date den* VI. *dach Iulii lestleden hier aen gehecht, ende beveelt seer scherpelyck van Keysers wegen den voersz Officieren van der plecken, ende voort enen ygelicken, wien dat het sy den selven van* Amersfoert *te doen ende laten gebruycken ende genieten die gratie ende Ordonnantie hem luyden gegeven van de Keyserlycke Majesteyt al na forme ende inhouden des voersz placcaets sonder hem luyden off den heuren te doen off te laten geschien eenich hynder, letsel, off moeyenisse ter contrarie in eniger manieren. Van t' welcke te doen wy u geven volcomen macht ende speciael beveel. Ontbieden ende bevelen allen Officieren, Dienaren, ende Ondersaten des Keysers, dat sij u. in dit doende ernstelyck bystaen, ende alle hulp ende vordernisse doen sonder des te laten op alle t'gunt dat sy sijne Keyserlycke Majesteit duchtende sijn, ende daer jegens verbeuren mogen, ons certificerende wes ghy hier inne gedaen sult hebben ende u wedervaren sal wesen. Gegheven in den Hage onder t' segel van Justitie hier aen gehangen opten* XI. *dach in Augusto int jaer ons Heeren* CIↃ.IↃ. *drie ende twintich. Onderstont geschreven: By myn Heeren den Stadthouder generael, President ende Rayden van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant, ende onder geteeckent* I. de Ionge. *Item hier was noch een Relatie van den Deurweerder aengehecht luydende van woorde te woorde aldus: Achtervol-*

gende

gende seker openen brieve van placcate der Keyserlycke Majesteyt van den VI. Juny anno XXXII. ende seecker opene brieven van attache van date den XI. Augusti anni voersz, aen de marge van dewelcke dese myne relatie gehecht is, so hebbe ick Ian Paedts gesworen Exploicteur van der Camere van den Rayde in Hollant op den XIIII. dach der selver maent van Augusti my getransporteert tot binnen der Stede van Amsterdam, *ende aldaer na gewoentlycke Clocke geslach in presentie van den Officier ende den gemeenen volcke van wegen der Keyserlycke Majesteyt gepubliceert t'inhouden van den selven placcate, ende bevolen enen ygelicken, so verre hem dat aengaen mach t'selve placcaet ende den inhouden van dien t'onderhouden nae synre forme ende inhouden. Hooge, Edele, Mogende Heeren t'gunt dat voersz is certificere ick u by dese myne relatie waerachtich te syn. Des t'oirconde myn hantteycken hier onder gestelt opten dach en t'jaer als boven. Onder stont geteeckent* I. Paedts.

Tantis & tam illustres majores vestri apud Cæsarem, & tum temporis jam tanti, cum nec vos adhuc nec diœcesis in Cæsaris potestate. Habuistis olim cives coctores cervisiarios ultra trecentos. Habuistis in ipsa urbe. Nulli extra urbem intra duo milliaria coquendi eam jus. Scio alibi etiam coctam, cujus sapor egregius. Cocta etiam Ultrajecti. In Gelria etiam, in Germania. Et inde etiam quod advecta hæc in Hollandiam non nego. Vicit vestra tamen ceteras, & immensis vicit parasangis. Nulla amabilior. Nulla cujus sapor præstantior quam vestra. Nulla etiam majori copia ab Hollandis exhausta. Sordebat propria. Non curabant. Vestra erat quam quærebant, & tam frequenti commercio, ut ne coctores ipsorum proprii sederent domi otiosi tempus fuerit aliquando, quo vetuit Dux Albertus, ne vel caupo vel quisquam alius deinceps emeret Amorfortiam, ut rursum venderet minutim.

Ex Caroli V. charta Bruxellis data XX. Maji Ann. 1544. *Item also onse Stadt van Amersfoort eensdeels gefundeert is op Brouwerie, so hebben wi verboden ende verbieden mits desen, dat niemant geseten in onsen Landen van Utrecht binnen twee mylen van onse Stadt Amersfoort en sal mogen brouwen eenich bier om der voort neeringe mede te doen.*

Aelbrecht *by Goeds genaden Palensgrave opten Ryn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant, doen cond allen luden: Want wy daghelycx groote claghe hooren, ende seer vervolcht worden van onse Steden, ende goede luden van onsen lande, mits schade die sy lyden om des Amersfoerts biers willen, datmen in onsen lande tapt, Soe syn wy overdragen mit onsen Rade, ende gebieden enen ygelicken, dat niemant Amersfoirts bier en tappe, noch en cope, om dat weder te vercopen. Ende so wiet hier en boven tapte of cofte, ende weder vercofte, die soude verboren jegens ons also ducke als hyt dede drie pont. Ende ontbieden ende bevelen allen onsen Baljuwen ende Rechteren over al in onsen lande, onder wien dattet geschiede, dat sy den ghenen, die dat deden dese voersz boeten off nemen, also ducke als syt doen, ende des in gheenre manieren en laten, durende vyf jaer lang na datum van desen brieve, ende dair en tenden tot onsen wederseggen. In oerconde desen brieff ende onse segel hier op gedrust. Gegheven in den Hage opten vierden dach in Maerte, int Jaer ons Heeren* CIↃ.CCC. *en* LXXXVII.. *na den lope van onsen Hove van Hollant.*

Sed quod inprimis notandum jam, undecunque hæc advecta, non soluto vectigali aut Medenblici, aut Amstelodami, importari non potuit. Nautis eo navigandi injuncta necessitas. Nautis scilicet indistincte. Sed quod ingens rursum jus, & privilegium illustre, vestris tantum exceptis. Vestris inquam exceptis, siquis contumax non curaret, in fiscum navis cum iis quæ in navi redacta. Sic voluit olim Comes.

Ex Archivis Hollandicis — Wij Willam *Grave van Heynegouwen &c. maken condt &c. dat wi ene tolne van rechte hebben in onsen Lande, ende wantmen vele biers te brenghen pleghet in Kennemerlant, ende in Vrieslant, van Oistlande, ende ute den Gestichte van Utrecht, ende elwaer, daer men ons tolne of schuldigh is,*

So hebben wy onse tolne dair of in te nemen te tween Steden, dat es to Medenblick *ende toit* Amstelredamme. *Nu verstaen wi dat si bi nachte zeylen voir bi dese Steden sonder tolne te gheven, iof dat si ander diep incomen, ende schouwen dese Steden om onse tolne t'ontfoeren, dair si hoir goet mede verboeren. Ende omme dat wi onse tolne aldus niet te niete en willen doen maken, ende wi oec den Coeman niet te haestelic willen begrippen, so doen wi te weten den Coemannen openbaerlicken mit desen brieve, ende bidden hem vrundelicken, dat si onse tolne soeken als si sculdich sien te doene, ende ghene andere weghen en varen, noch onvertollet voer bi en varen, of wi sullen schip ende goet doen nemen, ende behouden t'onser behoeff alse recht is. Ende ontbieden iu onsen lieven ende getrouwen den Bisscop van Zuden, dat ghi dat also verwaren doit t'allen steden, dair si hoir bier pleghen te vercopen, datmen scip ende goet ophoude t'onser behoeff, ten si dat si teycken brenghen van Medenblic iof van Amsterdam, dat si dair vertollet hebben, ende dat doit also narenstelike, waer bi dat onse recht niet vermindert en worde noch versuimt bi ju. Gegheven Tordrecht op St. Peters dach ingaende Oichste int jaer ons Heeren* CIↃ.CCC. *drie ende twintich.*

Wi Willam *Grave &c. maken condt allen luden, dat wi onsen goeden vrienden den Borgheren ghemiene van* Amersvoirde *gegeven hebben t'onsen wederseggen al haer eygen bier, ende anders niet tollen-vri te varen toit Aemstelredamme. Waer bi wi verbieden onsen tolnare van Aemstelredamme, die nu is iof hier na wesen sal, dat hi die voersproken Borgers met haer biere tolle vrij late varen tot onsen wederseggen. In oirconde &c. Gegheven tot Arnem int jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. *ses ende twintich, des Woensdages na sente Ambrosius dach.*

An non non magna hæc & insignia? Et quid majus potest dici? Nullibi in Hollandia portitori solutum quid: Pro

cer-

cervisia tantum fisco illata annua quædam summa. Imo etiam immunis hæc si consumenda aut Amisfurti aut in tractu ad Emam. De quo Ordines etiam questi in libello jam dicto. Verum frustra & nequicquam. Aliud non responsum quam Regiam Majestatem, ubi otium, cognituram jure an injuria id Amorfortii usurparent. *Item is waer dat die van Amersfoert toegelaten wort van heur bier, dat sy ten platten lande vercopen, ende gedroncken wort, geen Stuvergelt te betalen, ende daerenboven houden sy noch geheel Eemlant vry, sulcx datmen het Stuyvergelt aldaer niet vercopen, ofte doen innen ende vergaderen mach. Al tot grooter beswaernisse van den schamelen ende armen huysluyden &c.*

Et bellum & pax in vestra olim potestate. Et fœdus contraxistis, & quoties inter vos & vicinos simultas, vim vi propulsastis, pacem bello mutastis, nec Trajectensibus, nec Antistite, in consilium adhibitis, vestro proprio tantum Marte, citra ullam ipsorum opem. Exempla hic non adducam. Affatim in notis sunt. Ea & tam incredibilis olim vobis auctoritas. Perinde ac si cum Trajectensibus nihil vobis commune ex ipsorum consilio nihil fere a vobis factum. Docet unio quæ inter vos & eos ac si exteros intercessit nonnunquam, ut verbi gratia intercessit Ann. 1463. Et quidni addam exempli causa?

Wy Burgemeesters, Schepenen, ende Raedt der Stadt van Utrecht *aen die ene, ende wy Burgemeesteren, Schepenen, ende Rayd der Stadt van* Amersfoert *an die ander syde maecken kondt allen luyden, dat wy by onser Steden Rayden out ende nye om een heele onderlinge minlicke vruntschap te maecken ende te onderhouden, ende ons selven, ende onser voernoemder Steden, ende s'gemeynen Lants privilegien, rechten, oude gewoonten, ende heercomen te beschudden ende te beschermen mit rypen rade vruntlick overdragen, ende*

over

over een gecomen syn in manieren hier na beschreven. In den eersten, dat wy Steden voernoempt onsen Genadigen Heere van Utrecht *doen sullen ende willen al dat wy als goede ondersaten onsen Heer schuldich syn te doen, ende hem in synen rechten laten.*

Item sullen wy Steden voernoempt elck den anderen na allen onsen vermogen in onsen rechten, privilegien, oude heercomen, ende gewoonten styven ende stercken, soo wies van ons beyden te doen mach hebben tegens ymant in den Gestichte van Utrecht *geseten, die ons daer hynder oft crot inne doen woude.*

Item off ymant ware van den Burgeren off ondersaten onser Steden voernoempt, die enige gewelden of andere misdaden, die eene den anderen deden, ende eenich van onsen Steden, dien, oft onsen Burgeren off ondersaten, die gewelden off misdaden geschiet oft gedaen waren, der anderen Stadt dat te kennen gave mit schriften ofte boden, ende men die gewelden ofte misdaden ter waerheyt ervonde, als dan souden elcx van onser Steden voernoempt over onse Burgeren ende ondersaten die gewelden ofte misdaden nae gelegentheyt der wercken terstont rechten sonder ymant des te verdragen.

Item sullen wy Steden voernoempt na allen onsen vermogen den Lantbrieff, dien wy besegelt ende malcanderen belooft hebben te houden, na inhout des selven Lantbrieffs, ende voort alle Lantrecht ende oude gewoonte, malkanderen helpen, styven, ende stercken.

Item sullen alle ballingen ende voorvluchtige onser Steden voernoempt an beyden syden, die noch geen oirvede gedaen en hebben, binnen eenre maent naestkomende oirvede doen, op ene myle elcx van des anderen Stadt te blyven, ende hoire goede gebruycken. Ende die geene die binnen die tyt geene oirvede doen en wouden off en deden, dien souden wy Stadt, daer sy inne waren, terstont onse Stadt verbieden, ende quamen sy daer en

 boven

boven in eenige onser Steden voergenoempt, off binnen onser vrijheden, dat souden wy dan aen den broickigen rechten mitten sweerde aen syn lijff, waer wy die genaken mochten. Ende ymant die binnen der voernoemder tyt oirveden dede, off oirvede in tyden voirleden gedaen hadde, ende die oirvede braecke, dat soude een ygelick van ons Steden voergenoempt aen den broickige rechten mitten sweerde aen hoirn lyve sonder verdrach, daer een ygelick die bereycken konde.

Ende want wy Burgemeysters, Schepenen, ende Rade der Steden voernoempt alle punten ende articulen voernoempt vast, stede, ende onverbreeckelic houden ende volbrengen willen, so hebben wy die malcanderen geloift ende geloven mit desen brieve alse goede luyden te onderhouden ende te voldoen sonder argelist. Ende hebben des t'oerconde onse voernoemde Stede segelen an desen brieff doen hangen. Ende deser brieve syn twee alleens sprekende. Gegheven in 't jaer ons Heeren CIↃ.CCCC.*drie en t'sestig op ten* XIII.*dach in Januario.*

Antistitis majestatem ac si ipsi rerum Domini tantum comiter conservastis. Ipso etiam inconsulto indixistis vectigal, proposuistis edicta, cives vestros judicastis, rexistis vestro arbitrio. Non propulsastis tantum bellum, ultro etiam intulistis, & expensas fecistis ipsi. A Trajectensibus nihil spei, nisi sicui ipsorum suasu, ipsorum prævio consilio, bellum forsan a vobis factum. Sic diserte in eo fœdere, quod inter vos & eos initum Ann. 1337. *Voert so en sullen wy Stadt van Amersfoert voernoempt geene oerloghe maecken, leyden, noch soenen tegen ymant, dan by rade ende goetduncken der Stadt van Utrecht, uytgenomen dat wy onversien gewelt, des wy geen berayt hebben en mogen haistleke naer onser macht wel keeren moghen. Wair dat sake dat wy anders deden, des en dorste die Stadt van Utrecht ons niet helpen, sy en woudent doen.* Initio etiam fœderis, ut confirmem obiter quod dixi, sic verbis expressis: *Wy Burgemeesters ende meene Rayt der Stadt*

van Utrecht *aen die eene syde, ende Burgemeesteren ende meene Rayt der Stadt van* Amersfoert *aen die ander syde doen te verstaen allen luyden, dat wy gemeenlick van onser Steden wegen voernoempt om vrede ende t'lant ende ons selven in rechte te houden, ende van onrechte ons te verweeren; behouden onsen Heere den Bisschop van Utrecht, die nu is off namaels wesen sal, syne Heerlicheyt, ende dat daer in behoert al syns rechts, ende hem al te doen, dat wy hem sculdich syn te doen nae des Gestichts recht, mit gansen berayde in een gestade vrientschap over een gedragen syn in manieren als hier nae beschreven staet. In den eersten waer dat enich man, meente, of Stede enich van onsen Steden ofte onsen Burgeren oerloghede in eniger manieren van oorloge, so souden wy malcanderen helpen alse goede getrouwe luyden mit al onser machten op ons selfs cost sonder archeyt, also dicke, als wy des malcanderen vermanen, ende sullen malck den anderen onse Steden openen mit hoeren hulperen uyt ende in te comen also dicke als sy 's te doen hebben, &c.*

Legitimus civium vestrorum judex in causa seu civili seu criminali quacunque, modo tantum secularis, præter vos olim nemo. Civem vestrum in jus vocare ne ad Antistitem quidem licuit. Proscriptus sub pœna capitis, siquis tantum tentasset id. Ex actis urbis vestræ anni 1437. *Item Jacob van Doorn heeft onse borgeren beclaecht buyten onse Stadt voor onsen Genadigen Heere van Utrecht, dat tegens onse Stadt, kueren, hoochste rechten, en vryheit is. Uytgeluit per jaer en dach op syn lyff.* Et quæso, si attendat quis, an non ingens illud jus, quod Hollandis, Gelris, Frisiis, in causa etiam seculari Ultrajectum citatis ad Officialem vel episcopi vel Præpositi Trajectensis, comparendi necessitas, Amorfortiis non item. Nihil certius quam quod dico. Probationes in notis sunt. Et si hæ non sufficiant potest addi quod sequitur: Iohan *van Montfoirde by der genaden Goits Domproest*

Vid. *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 21.

t' Utrecht doen kondt ende kenlick allen luyden, die desen brieff getoont sal worden, dat wy gegeven hebben ende geven den gemeynen Burgeren ende ondersaten der Stadt van Amersfoert, die binnen den Kerspel van Amersfoert woonen, datmen hem niet voor ons of voor onsen Officiael t'Utrecht noch anders waer mit geestelicken rechte te rechte roepen noch daghen en sal roerende van waerlycken saken, Behoudelyck ons onse jurisdictie in alle geestelicke saken ende in allen geestelicken personen sonder enich argelist. In oirconde der waerheyt so hebben wy desen brieff besegelt mit onsen segele. Gegheven in 't jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. *ende vyve opten xx. der maent van October*. Criminis atrocioris, ut læsæ majestatis, tantum reos excipio. Quorum judex etiam Antistes, ut & præter eum Assessores Provincialis judicii, ut dictum *lib. de jur. glad. cap.* 30. *& seqq.*

Alios quam qui Ultrajecti judices non agnoscebat civis Ultrajectinus. Alibi in diœcesi etsi ob crimen captus, præsertim ruri, necessario ad suum judicem remittendus. Sed vobis hæc remittendi necessitas non incubuit. Licuit vobis maleficum, quicunque is tandem esset, etiam Ultrajectinum punire summo supplicio. Ipsi Ultrajectini expressis verbis id fassi gratiis etiam vobis actis ob remissum ad eos reum. *Wy Burgemeysteren, Scepenen, ende Raydt der Stadt van* Utrecht *doen condt allen luden, dat onse getrouwe vrienden Burgemeysteren, Scepenen, Rayde, ende ghemene Stadt ende Borger der Stat van* Amersfoerde *ons om onser beden ende vrientscappen wille, ende niet van rechts wegen over gedaen hebben* Aernt *Dircxsoon, die mede inder reysen was mit* Johan *van den Spiegel ende synen vrienden om ons t'overvallen. Van welcken wy onse getrouwe vrenden, Burgemeysteren, Scepenen, Rayde, ende gemene Burger der Stat van* Amersfoerde *voersz. vrentlycken bedancken. In oirconde onsen brieve ende onser Stat segel hier aen uytgehangen.*

Ge-

Gegheven int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. *ende sestien op sinte Lebuyns dach in den winter die twaelfste dach in November.* Nec aliud Carolus V. Imp. constituit, dum in charta Ann. 1530. quæ in notis, diserte: *Ende als een dootslach gesciet binnen oft buyten der Stadt* Amersfoort, *indien die misdadige oft bystant doende gecregen wort, sal by den Officier te rechte gestelt, ende by Scepenen gewesen worden, als na rechte behoort; het sy dat die misdadighe ofte nedergeslagen Burger sy ofte vreemt, sonder aenschou te nemen op enige corruptele &c.*

Nec puto id omittendum, quod asseruit sibi quidem mulctarum semissem Carolus V. Imp. cum tertiam tantum olim vindicasset Antistes, sed ea Caroli rursum æquitas, ut casu quo bonorum confiscatio habet locum, quicquid confiscatum perinde etiam ac si mulctam vobiscum partitus. Insignis est constitutio, quæ cum aliud etiam complectatur æquum certe ut addatur hic: Kairle *by der gratien Goidts Roemsch Keyser, altyt Vermeerden s'Rycx, Coninck van Germanien, van Castilien, van Leon, van Granade, van Arragon, van Navarre, van Naples, van Sicilien, van Majorcque, van Sardinien, van den Eylanden van Indien, ende vasten Lande der Zee Oceane, Eertshertoge van Oostenryck, Hertoge van Bourgoengen, van Lothryck, van Brabant, van Lemburg, van Luxemburgh, ende van Gelre, Grave van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoengen, Palsgrave ende van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, van Ferrette, van Hagenault, van Namen, ende van Zutphen, Prince van Zwaven, Marcgrave des Heylichs Rycx, Heere van Vrieslant, van Salins, van Mechelen, van der Stadt, Steden, ende Landen van Utrecht, Overyssel, ende Groeningen, ende Dominateur in Asien ende in Afrique, Onsen lieven, getrouwen, d'eerste ende andere van onsen Rade t'Utrecht, Schout van Amersfoirt, ende allen anderen onsen Amptluden, Rechteren,*

Ju-

Justicieren, Officieren, ende onderſaten, wien dit roeren ende aengaen ſal mogen, Saluyt ende dilectie. Alſo ſekere duyſterheyt ofte onverſtant ſoude mogen, ende is apparent te ryſen, op ſekere brieven van privilegien ende andere, die wy die van Amersfoert *verleent ende verwilkoert hebben om te bet te mogen vervallen heur laſten ende ſchulden, ende onder anderen wy den ſelven van* Amersfoert *gegont ende gegeven hebben* die helfte van alle die boeten *ſo criminele als civile, die aldaer vallen ſullen,* Reſerverende *nochtans an ons alleen allen confiſcatien, Waeromme ghy onſe Schout niet en weet, of die tachtih Carolus gulden, die de Borgers ofte andere aldaer doende een dootſlach 't feyt gequaliſiceert ſynde, uyt heuren goeden verbeuren, volgens d'ordinantie mede onder confiſcatie begrepen ſyn, dan off daer of als civile of criminele boete d'een helſt der Stadt toecompt oft niet, Ende oft ghy doende criminele juſtitie over den delinquant die ſelve coſten behoeren genomen te worden alleen uyter Confiſcatien ons competerende als voeren, oft uyt de voerſz boeten ſo criminele als civile, daer van d'een helſt die voerſz Stadt als voren toecomt, Soe iſt dat wy begeerende te voerſiene tot welvaert onſer voerſz Stede van* Amersfoert, *en te ſchuwen alle twiſt ende onverſtant, dat aldaer ter cauſe voerſz ſoude mogen ryſen, hier op yerſt gehad t'advys van die van onſen Rade t'Utrecht, hebben by advyſe ende deliberatie van den Hooft-Preſident, ende luyden van onſen Secreten Raide, verclaert ende gedeclareert, Verclaren ende declareren mit deſen onſen brieve, dat aengaende die tachtich Carolus gulden, die de dootſlagers 't feyt gequaliſiceert ſynde uyt heuren goeden verbeuren ſullen, onder confiſcatie niet en behoren begrepen te ſyn, maer gerekent voor boeten, ende dat die coſten die u onſe Schout opcomen ſullen doende enige criminele juſtitie genomen ſullen werden uyt de geconfiſ-*

fisqueerde goeden, even verre confiscatie aldaer geuseert ende plaets grypt, Ende indien confiscatie geen plaets en heeft, maer daer voeren genomen worden andere amenden, dat die selve costen genomen sullen worden optie voersz amenden, so wel op ons deel oft belicht, als die belicht die van Amersfoert *competerende. Ontbieden u daeromme ende bevelen, ende enen ygelicken van u bysonder, u aengaende desen te regulieren na onser declaratie boven geroert sonder enige swaricheyt of wederseggen, want ons also gelieft. Gegheven in onser Stadt van Maestricht den* 20. *dach in Februar, int jaer ons Heeren* M. IↃ. *vyf ende veertich, van onsen Keyserrycke t'*XXVI. *ende van onsen Rycken van Castilien ende anderen t'*XXX. *Onder stont: By den Keyser.*

Et tantum est quod jam dixi. Sed nondum omnia adhuc dixi. Ea certe est rerum copia, ut quamvis velim non possim. An non etiam illustre id, quod circumfusus is olim splendor vobis, viri Amplissimi, ut a vestris sententiis quacunque in causa latis appellatio olim nulla, nec ad ipsum episcopum, nec ad Curiam Provincialem? Nam Curia Provincialis tum temporis adhuc nulla. Superiori demum seculo a Carolo V. instituta. Vid. *lib. de jur. glad. d. cap. n.* 18. Quod urbi militem præsidiarium invitis vobis vel inconsultis imponere Antistiti non licuit. Hortens. *lib.* 3. *hist.* Quod quotiescunque de re gravi apud Principem disceptatio, vim omnem & vestri & Trajectensium primores in se traxerint in consessu. Idem *lib.* 4. *hist. Consuetudo vetus regionis inferæ multis seculis tenuerat, ut cum de arduis regionis negotiis apud Principem disceptaretur, in eo conventu Ultrajectinorum & Amorfortiorum primores judicio præsiderent.* Quin præclara hæc, quin insignia, & quin prorsus magnifica nemo opinor non videt. Quid necesse est, ut porro prædicem præclarissi-

mus vestras dotes, pietatem, justitiam, gravitatem, prudentiam? ut extollam splendorem urbis? laudem ædium publicarum & templorum præstantiam? civium vim, & fortitudinem, & virtutem invictam, Europæ olim non incognitam, gravi admodum, illustri, & potentissimo hoste, a quo omni armorum genere & ingenti exercitu urbs bis oppugnata, bis fortiter etiam pulso magna exercitus sui clade, Philippo Burgundo. Passim hæc in historiis & Annalium monumentis. Nec omisit Meyerus Flandrorum scriptor insignis. Etiam infra id notatum ad Ann. 1427. Verbum ultra non addam. Vobis, viri Nobilissimi, si arriserit quod feci, si non ingratum quod scripsi, & quod vobis universum consecravi ut debui, si favoris vestri aura, si benevolentia, si affectu, ut ex clientibus vestris unum me complecti non dedignemini, operæ pretium satis grande me consecutum putabo. Deus vobis ex alto benedicat perpetuum. Propitius vobis adsit, & seu togæ seu sagi sit negotium cum æmulis, invictos semper præstet, & ad nominis sui gloriam diu servet incolumes. Sic vovet, sic optat, & faxit utinam Supremum Numen, ne votum sit irritum,

NOBB. & AMPL. VESTR.

Devotissimus

ANTON. MATTHÆUS.

Verbum addam adhuc Lector Candide. Ad menda attendi quantum potui. Sed subrepunt interdum quædam, quæ quamvis iterum jam correxeris, oscitantia typographi eundem retinent tamen locum, ut verbi gratia p. 167. *pepegerant* pro *pepigerant*, & in Chronici Egmundani, quod dudum edidi, inscriptione *Ordinis Prædicatorum* pro *Ordinis Carmelitarum*. Pepigerant infra in notis est p. 242. *Carmelitarum* in præfatione ad Annales jam dictos. Nihil mihi hic imputandum.

DE NACHTEGAEL
VAN
AMISFORT.

Hic ver assiduum atque alienis mensibus æstas.

SChoon Utrecht eertijts praelde op 's Bisschops stof en mijter
  En stoel en hoogen Dom; noch wil ick Amisfort
Van groter waerd benijt, verheffen op mijn cijter,
  Als rechte hand van t'Sticht, in Zegen noyt verkort.
Wie haren oirsprong soeckt, spring' zevenhondert jaren
  Min vijftich jaer te rugg', en kuss' de eerste steen,
Daer vele steenen tot een stad en muur vergåren,
  Op 't Nachtegaels gesangh, het welck den bouheer scheen.
Natuur verkoos den gront in lieffelijcke streecken,
  Dat Griecken Tempe love, en d'ouden hengstebron;
Ick loof dit Land-prieel op t'ruysschen van de beecken,
  Ick loof den heyl'gen Berch, den duytschen Helicon.
Den Pijnboom, en Cypres, en Eycken, koel van lommer,
  Beschaduwen haer veld. De wack're Honich-by
De geesten aest met Dauw, en Nectar, vry van kommer,
  Natuur vereert den disch met Ooft en leckerny.
Zy schenckt u Honich, meede, en sap van Muskadellen,
  Hier loeyt het weelich vee u uyt de beemden toe,
Men jaechter 't wildt, en hoort de Bijl de boomen vellen,
  De wagen voert het Graen ter Koren merckt noyt moe.
Het Laecken schiet-spoel ruyscht door d' aengespanne keten,
  Zy kemt, en spint, en breyt, en weeft de schapevacht,
Hier word de vreemde van de Gastvry ingeseten.
  Gewelkomt, recht en slecht, en sonder dwase pracht.
Hoe rustich heeft dees Stad van ouds verdreve Heeren
  Geherbercht in haer schoor! hoe ridderlijck herstelt

In hunnen eersten staet! Zy dorst Borgonje keeren
 Wel tweewerf op haer vest', en vreesde geen gewelt.
Haer Gods-huys troost de kranck' en wees en afgeleefden
 Zy koesterd' in haer scool de letterhelden aen,
Die naer den edelen Palm in dese renbaen streefden,
 En leven door de Faem, nu t' lichaem is vergaen.
Jacob van Kampen. De held van Randebroeck, de bouheer van de Vorsten,
 En t' Raedhuys t' Amsterdam, verheerlyckt haren lof,
Want zy hem baerde en zooghd' aen haer getrouwe borsten,
 Om bouw en tekenkonst te heffen uyt het stof.
Gods hand beproeft de Bruyd van d'Eem, als Gods verkoren,
 Door t' water van den Ryn, als t' Sneeuw te snel ontdoyt;
Hy treft door t' vyer de croon van haren schonen toren,
 Nu herelyck herbouwt, en in den top voltoyt.
Den hemel wil haer langh voor vyer en vloed beschutten,
 Sy sta, en help den Staet der Goude vryheyt stutten.

MDCLVII. J. V. VONDEL.

HET

HET
AMISFOORTSE TEMPE.

Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet. Horat.

Wat reysige om andere Gewesten,
Lustgierig ôge, te besien.
't Zy Rome, Tibur, of Præneste,
Marly, Versailles, of Engien,
Daar konst, uyt overdaad gesproten,
En meer met Goudt als groent bedekt,
U d'eerzucht toont en magt der Groten,
Die 't hert tot ydelheyt verwekt?
Wie hier zyn ogenlust wil boeten
Met minder kosten en gevaar
Ga 't *Stichtse* Tempe vry begroeten,
Daar 't al voldoet den Wandelaar:
Hier blinkt Natuur met schone stralen
Door veldt en duin en bômen heen,
Waar by de konst niet op kan halen,
Geen Goudt, Albast, of Marmersteen.
Wy roemen op geen Tiber bronne,
Noch oevers van den Ouden Rhyn;
Noch Loire, Seyne, noch Garonne,
Noch Scheld, noch Maas, die nader zyn:
Mijn Eemstroom pronkt met meer cieraden,
Daer hy langs groene beemden vliet,
En 't welig oog hier kan verzaden
Met wond'ren, die men zelden ziet.
Aan 't end der Veluwse Valleye,
En 't hangen van een hogen duin,
Van waar het oog alom kan weyen,
Verheft mijn Amisfoort zyn kruin:

Mijn Amisfoort met recht vermetel
  Op oudheit, en op heerschappy;
Als d'eerste Stadt na 's Bisschops zetel,
  In rykdom, macht, en Burgery;
Een stadt, die (mag het Glasschrift gelden,
  'T geen 't gild aan Joris Kerck beval)
Drie hondert vyftig brouwers telde
  In d'omtrek van haer ouden wal:
Een Stadt, gesolt door veel' ellenden
  Van vuur, van Vloedt, en krygsverraat,
Van Rossums plonderzieke benden,
  Of van den dertelen Croaat,
Geen Vyandt echter kon hier roven
  (Al stond het zwaart haar op de keel)
Haar berg en dal, haar landt en hoven:
  Zy is en blyft ons lust prieel:
Noch pronktze met haer hoge duinen;
  De berg, daar ze noch moed op draegt,
Verheft alom zyn top en kruinen;
  Hier zie ik 't al, wat 't oog behaagt
Eemgezigt. Wend ik het oog hier naer 't Noordwesten,
  En neerwaarts na den zuyvren Vloedt,
Daer ziet men d'eer' aaloude Vesten
  Van d'Eemstroom gunstelyk begroet;
Die zynen oorsprong uyt de kreken
  Van 't Gelderse Gebergte schept;
Van waer ten haven uytgestreken
  Hy zig met sneller voortgang rept
Na zee toe, even oft' genoegen
  Van zo lustryken plaatz en oordt,
Een groter drift hem toe kwam voegen,
  En ruimer maakte in zynen boordt:
Men ziet hem, eerst met tengre stromen
  Afvlietende door 't dorstig zandt,
Allenskens ryker afwaarts komen
  Ter laafenis van 't Stichtse landt,

Tot daer hy met gezwolle wateren,
Terwyl hy langs de keyen ruyscht,
De lucht door zynen val doet klateren,
Voor by de *Koppel* henen bruyscht,
En deekt de vrucht'bre korenlanden
En weyden, die door 't nat verkwikt,
Veel groener cieren zyne stranden
En oevers, noyt door droogt verstikt.
My dunckt ik zie de Nimfen baden,
Haar hoofden steken uyt de plas,
Bekranst met groene kruyke-bladen,
Met vogtig wier en watergras;
Opheffende, haar Eem vriendinne
Ten prys, een galmend water liedt,
Waer door ze haar als koninginne
Begroeten van het stroomgebiedt.
Vischryke Stroom, die in uw baren,
Daer wy gerust ten reye gaan,
Van zo veel kielen word bevaren,
Met alle Koopmanschap belaan;
Gy, die uw kristallyne stromen,
Zo zoet van geur, zo klaar in glans,
Beplant ziet met een reecks van bomen,
Die u verstrekken tot een krans;
Gy hoeft in glory niet te wycken
Voor binnelandse Watergoon;
Ja zelf de vlagge niet te strycken
Voor d'Ystroom, Amstels Waterkroon:
Gy lyd niet, dat in uwe bronnen
De Zee haar pekelgolven brengt,
Dan daer gy moe en mat geronnen,
U met het ziltig schuim vermengt;
En van uw oevers voortgevaren
Zo wel als d'Ystroom, zeewaarts aan,
Ten lesten kust die zelve baren,
En wentelt voorts in d'Oceaan.

De waterval by de Koppelpoort.

Dus

Dus zong de rey der Eem Najaden
Ter eere van deez' schone vliedt,
En doock met al haar stroom-cieraden
Het hooft weer onder 't welig riet.
Of lust u lucht aan strandt te scheppen;
Zee-gezight Zo wend het oge 't zeewaart in,
En ziet de Vischery zig reppen,
'Slands grote welvaart en gewin:
Zie 't waterschip het net eens sleuren
Voor by het botryck Spakenborch,
'Tgeen van de swaarte schynt te scheuren,
En 's Visschers vlyt betaalt en zorg.
Vaar voort, en zie het tuym eens krielen
Hier ziet het welig oog met lust
Een reeks van rykbevragte kielen,
Gezet naar d'een of d'andere kust.
Daar zietmen, hoe de vlaggen wapperen,
En wimpels zwieren boven 't want;
Gintz hoortmen, hoe de touwen klapperen,
Terwijl de wind de zeylen spant:
Deez heeft voor wind, en spoeyt in 't varen,
Of zet het zeyl om hoog in top;
Die worstelt tegen stroom en baren,
Wyl 't schuym ryst voor ten steven op:
Hier gaat het wakker op een kluyzen,
De Zeeman krengt hier by de wind;
Daar zeylt hy schootruim, laat het bruyzen,
Gelukkig die de haven vindt!
Stryk dan, en laat het anker vallen,
'Tis ty gekavelt naar den eys;
My dunkt ik hoor 't geschut reets brallen,
Tot teken van behouwe reys.
Wey-gezigt. Wend nu van strandt het oog naar 't Noorden,
En keer te rugge landwaarts heen,
Daer ziet gy d'Eem langs groene boorden,
En 't Vee in milde weyden treen.

Hier

Hier ziet de Landman met genoegen;
Terwyl hy by zyn hoyberg leyt,
Den os en 't paart zig 't zamen voegen,
Die hier van lastig Jok bevryt,
Int ruime veld met dert'le sprongen
Haar blydschap tonen aen den mensch,
En leren, hoemen ongedwongen
De gulde vryheyt smaakt naar wensch.
Gintz weer zyn vruchtbre mellek-koeyen
Ten buyck toe in de Klaver gaan,
En met geladen uyers loeyen;
Terwylze met den room belaan
Vast op het melk-uur staan en wachten,
Dus klimt de Landman hemelwaart,
En peinst met dankbare gedachten,
Wat winst een vol genoegen baart.
Nu weer 't gezigte naar het Oosten
Gevestigt, daar men 't vruchtb're graan
De vlyt des Akkermans ziet troosten, Akker-gezigt.
En ryklyk op de Velden staan:
Hier rijst met haar goudgeele hâren
De Gerst en Rogge, schoon van kleur,
In dik-geswolle koren-âren;
Gintz witte Boekweyt, zoet van geur.
Hier laat de Bouman zonder schromen
Zijn ploeg door wêlige akkers gaan,
Daer ziet men hem ter graan-merkt komen
Met kar en wagens, vol gelâan.
Hier vind hy stof, om onder 't werken,
Of rusten by zyn watervâl,
Gods toeverzigt te leren merken,
En wyze schepping van 't heelal;
'Tzy dat hy uyt de lucht en hemel,
Of juyst gevormde wisseling
Der starrenloop, en al 't gewemel
In dien verheven ommekring.
De tyden van het jaar kan wikken,
Of naar den loop van Zon en Maan,

Zyn arbeit rustig, weet te schikken,
En zaay of maay tyt gâ te slaan.
Bos-en Berg-gezigt Laat nu 't gezigt, vry westwaarts strekken,
Daar 't groene bos, daer berg en dal,
Weer nieuwen lust in 't hart verwekken,
En 't keurig oog vermaken sal:
Daar bloem en kruydt in 't wild' gevonden,
En al wat zelfs het aardryk kweekt,
Met stomme spraak, en vollen monde
Des milden Scheppers wijsheit spreekt;
Daar 't houtgewas en eyk-boschaadje,
Ten dienst der eed'le Jacht-gestelt,
Het wilt verstrekt tot een schuilaadje,
Tot daar de byl de bômen velt;
Daar 't wollig vée langs struyk en weyde
Al hupplend voor den dryver gaat,
En knapt het loof van haag en heyde
Zo ras de nacht het veldt verlaat;
Zoo ras de dauw de teere spruiten
Verkwikt, en op de groente leyt,
Waar door de knoppen haar ontsluiten,
En zig die geur alom verspreit.
Hier mag de Herder, vry van kommer
En zorg, (om zig met lieflyk groen
Te dekken, en in koele lommer
Voor 't brandend zuyden te behoen,)
Neerzitten by een ry van bômen,
Bekranst met eyke-of-beuke-blâan,
En onder 't ruischen van de strômen,
En 't sparre-bos ter ruste gaan:
Of, wyl hy zijn snêe-witte schapen
Als van een heuvel hangen ziet,
En van het veldt de klaver rapen,
Eens spelen opt gesnede riet,
Of welgemoed een veld-liet zingen,
Gehoort door bos, door berg en dal,
Ten prijs van d'Oorsaak aller dingen:
Dan doet de galm van dit geschal

Het

Het pluymgeſierte kwinkeleren,
Om door haar wildzang en geſluyt
De ſchatrênde Echo te braveren,
Die van 't gebergte rugwaarts ſtuyt;
Dan kan de Nachtegaal hem wekken,
Zo drae de Morgen-zon verryſt,
En al 't geboomt' een zangſchool ſtrekken,
Daar in hy zynen Schepper pryſt.
Hier teelt hem d'oy hy 't jaar veel' jongen,
De kruyk brengt drimaal daags te koop
Haar melk, wyl d'emmer van de ſprongen
Der melkbron ſchuymt en overloopt:
De Ram gaat digt met wol beladen;
Wat heeft de zuyvre ſchâpevacht,
En ruyge Geyt, tot dekgewâden,
Al winſt den ſcheerder toegebracht?
Maar zagt, het Vêe keert na de ſtallen,
De Zonne daalt int Zuyder-meer;
En d'avond van 't gebergt komt vallen
Met groter ſchaduw reeds ter neer.
Laat voorts het oog zig Zuydwaarts voegen
Naar Landhuys, Hofſtêe, en gehucht,
Daar Tuyn en Boomgaart u vernoegen
Met bloeiſem, bladeren, en vrucht.
Hier ziet men hoog in top gereſen
Den *Heyl'gen Berg*, van ouds vermaart,
En als een ruſtplaats uitgeleſen
In Urſels grote Bedevaart;
Die, zo het by-geloof verſpreide,
Met haar elfduiſend Maagdental
Dees plaats ter heiligheit inwyde;
Als *Anfrid* noch getuigen zal;
Die, zeven eeuwen haaſt geleden,
Een graf, en heilig Klooſterbou
Bevolen heeft ter dezer ſtede,
Daar zyn gebeente ruſten zou.
Daar ſtaat Rânbroek, bekranſt van bômen,
Met Nimmerdor, en Waterdaal;

Hof-gezigt.

Anfridus de XVIII. Biſſchop van Uytrecht, bouden op deſen Heiligen Berg een Klooſter van de Renedictiner ordre, genaamt Hooghorſt, anno 1002. waar in hy zelf in 't jaar 1008 begraven wierd.

******* 2 Gintz

Gintz 't slot ter Eem, tot dwang der strômen,
En 's Maarschalks wôning en onthaal.
Hier zienwe Kuylhorst, Kouwenhoven,
Met Isselt, Eem, en Dronkelaar;
Gintz 't Vorstlyk Huys Soestdyk, t'geen boven
Alle andrê praalt, met Eemeclaar.
Wat vind het oog hier al cieraden,
De tong al smaâklyk fruitgewas!
Daar d'ooftboom hangt met vrucht beladen,
Als of het Atlas bógaart was.
Elk deel van 't jaar geeft nieuwe renten,
En vruchten aan den Hovenier;
Met d'aankomst van de lieve Lente,
Begint terstont dit Land-plaisier;
Dan doen de laeuwe Weste-winden,
En zoele lucht het eerste groen
Uytbotten op het veldt, en linden,
Om mensch en Vêe daar mêe te voen;
Het versche vocht bedauwt de landen,
En dringende door d'aders heen,
Verciert den bloemhof en Waranden,
En mengt veel kleuren onder een;
Het groeizaam sap komt opwaarts wellen,
Terwijl de Zon de kracht ververscht,
En doet de teere knoppen swellen,
Tot dat de bloeisem open berst.
Die met een witte geur ontloken,
Verkwikt al wat op aardryk leeft,
En als ten grave uytgebroken,
Weer nieuwe hoop van vruchten geeft.
De Somer doet de takken hangen,
En 't boomooft rypen door haar gloet;
De herfst voleindigt het verlangen,
En kroont de vlyt met overvloet:
De peer en appel hoog geschoten,
De persik en Amandel boom,
De prujm, de mispel, kwée, en noten,
Geplant aan Wal of waterstroom;

Dan

Dan zienwe moerbeyen, kers, morellen,
Den Abrikoos, en wyngaart-rank,
Die ſwanger gaat van Muskadellen,
Vervullen 't hert met vreugt en dank.
O Heerlyk lot, gelukkig leven,
O Hemels Paradys op aardt!
Voor hem, die zig tot ruſt wil geven,
En aan geen zorgen zijn beſwaart:
Zijn land verſchaft hem brood en kóren,
De wynberg 't geurig druive nat;
De boomgaart, door zijn hand geboren,
Het ooft, voor lekkerny geſchat:
Het weelig Vêe, met ſpijs gegeven,
Loeit ſteeds hem uyt de beemden toe;
'T gevogelt, dat rondſom gaat ſweven,
Verheugt zyn dis door zang, nóit moe:
Dan gaat hy weer eens ſtrikken zetten,
Of met de brak en 't roer te Veldt;
Dan viſcht, of vogelt hy met netten,
Na dat de tyt hem vangſt voorſpelt.
De Berg Hymet, vol thym en bloemen,
Noch Ida, met haar hogen kruin,
Kan niet meer op den honig roemen;
Noch Hybla, in Siciliſch duin;
Noch Corſica, noch 't uitgenomen
Provence, groen van Roſmaryn;
Dan deze landſtreek, daar de ſtrómen
Zo zoet, zo klaar, zo zuiver zijn;
Zo digt beſchaduwt met laurieren,
En vlietende door 't jeugdig groen
Van lentegras, en vloeieren,
Die 't byenhof met Nectar voên.
Daar kan de By, als uitgelaten,
Den dauw van bloem en geurig kruidt
Afmaaien, om haar honigraten
Te vullen met dien lekk'ren buit:
De Thym, de Gaſſy, de Narciſſe,
De bloem van geurige Jaſmyn,

't Vermaak der Honig-byen.

De balsem, ysoop, en Melisse,
De salie, Munt, en Rosmaryn,
En wat'er meer in hof en heyde
Met dauw en geur bewasemt is,
Verstrekt dit heyr, wanneer 't gaat weyden
Langs bos en beemden, tot laafenis:
Daar snuffelt het op bessebómen
Eerst versch door 's hemels vocht besproeit,
Naar aas, of op de linde aan stroomen,
Of wilg, of Eyk, met mos begroeit;
Tot dat de Byswarm, neergestreken
Aan d'oever van een klaren stroom,
De zomen leppert van de beken,
Door 't loof beschaduwt voor de zon:
Wie kan den yver hier beschryven,
En ordre van dit schrander dier?
Geen Maroo, geen kunst al 't beschryven
Naar waarde malen op 't papier.
Een Vorst, die elk aan luister konde,
Bestuurt met lyfwagt en trawant,
Geleyt als hooft de gantse bende,
'T zy dat hy d'oorlogsstandaart plant;
'T zy dat hy 't werck door oog en wetten
Bestiert, en yder 't zyn belast;
Waar tegen niemant zig derft zetten,
Maar vlytig op den arbeit past:
D'een word om mondkost uitgelaten,
Of haalt het water uit de plas;
Een ander bout de cel en ráten
Met klevend boomlym en met wasch;
Een derde d'ingang houd gesloten;
De vierde om bloemdauw stygt in top,
Keert 't huys met volle bek en poten,
En vult de korf met honig op:
Dus heeftmen tweemaal alle jáаren,
Wanneer de Zevenstar uit zêe
Verryst, of neerzinkt in de báren,
De zoeten oogst en honigsnêe.

Laat eyndlyk het gezigt en oordeel
    Eens over 't veld met groene blaan, Tabak-planterY.
En over 't groot vermaak en voordeel,
    Van d'Amisfoortse ſtapel gaan;
Een wonder der Natuur te noemen,
    En al geneesplant voor den mensch,
Waar op deez' vruchtbre ſtreek kan roemen,
    Die alles teelt naar luſt en wensch,
Zo wel als 't bladeryk Virginje,
    Tabago, en Barmides kuſt,
In 't onbekent voorheen Weſtinje,
    Daar d'aſch van Magellanus ruſt,
Wie kan hier al den arbeit melden,
    Die tot deez teelkonſt al behoort?
Wie zo veel net verdeelde velden,
    In groene ryen afgeboort?
Wie zo veel venſterryke ſchuren,
    Die ſwanger gaan van 't geurig kruydt?
'T geen veele jaren lang kan duren,
    Wijl droogte de verderving ſtuyt:
Hoe yvert elk met luſt in 't werken,
    Daar hoop van winſt den laſt verzoet!
Men zaayt, men meſt, men *ſchoept* aan perken, *Schoepen* is een konſt-woord, betekenende met een Schop of Spaê bedden te maken.
    Die heg en groent voor windt behoedt;
Men zet in d'aard' de teere planten,
    En wagt den wasdom van om hoog;
Men wied het onkruidt van de kanten,
    Eer dat het al de kragt verdroog;
Men *Zuikert* 't ſtruykskes van ſyn toppen, *Zuikeren* betekent by de Tabak-planters, de toppen van alle de uit-ſpruitſels der ſtam af-breken.
    Op dat het bladt zyn voedſel krygt;
Men gaart het zaadt uyt d'ope knoppen;
    Men plukt, men ſleept, men ſnyt, men rijgt
De geel geſweette blaan aan ſpylen;
    Tot datze droog, geboſt, gemynt,
En 't ſcheep gebragt in vremde zeylen,
    Met alles wen in rook verdwynt.
Laat dus vry over alle boegen
    Van d'Eemkant oog en herte gaan;

En kan mijn Digt u niet vernoegen,
Doorloop deez' letterwyze baan:
Daar vindge kunstelyk beschreven
Den opgang van deez Stadt en Wal;
Wat d'oude Burgers ooit bedreven,
Hun handel, vrede, en krygsgeval.
Wel aan dan, Waarde Landsgenoten,
Zo mildt bedauwt van 's hemels handt,
Erkent dit heyl, draagt u als loten,
Herkomstig van het Vaderlandt;
Toont u in wakkerheit, en Zeden,
(Is u hun roem en afkomst waard)
En deugt, vernuft, en dapperheden,
Van Burger Vad'ren nooit ontaart.
Dan moogtge in vernoeging leven,
In vreugt en vrede, die nooit tijdt,
Hoe snel gedurig voortgedreven,
Noch 's werelds onrust stoort of slyt:
Dan moogtg' als door Gods alvermogen
Geleit, langs zo gewenste paan,
Terwijl zijn glantz u schynt in d'ogen,
Gerust in 's Heilants schaduw gaan:
Dan zietge uw korf van honig vloeien,
Uw Schuur met veldgewas belaân,
Uw hey en hof van bloemen gloeien,
En 't welig Vee nooit onheil schaân:
Dan zietge uw Berg noch hoger steig'ren,
Voor doornen, d'ooft, en denneboom;
Uw beemd nooit gras noch koren weig'ren,
Maar groeien langs uw zilvren stroom:
Dan zietge uw Stadt in ruste bloeien,
Tot daar de zee haar palen stelt;
Uw zegen, luk, en landlust groeien,
Bevryt van ramp, eeuw in, eeuw uyt.

J. BREMER, C. F.

BRE-

BREVIS
RERUM AMORFORTIARUM
ET
SUCCINCTA DESCRIPTIO
AUCTORE

Cive Amorfortio

THEODORO VERHOEVEN.

Candido Lectori

S. P. D.

AUCTOR.

Ommentarium hunc meum anno partæ per Jesum Christum salutis CIↃ. IↃ C. XXVIII. & meæ ætatis XVII. inchoaveram: Quæque ob eo tempore, sive proprio instinctu, sive aliorum suasu, ex variis auctoribus collegeram, ea relegere, & ursi more lambere, utque in his talibus solet, addere quæ deerant; mutare quæ minus arridebant, visum fuit. Opusculum igitur isthoc per vices & lente exeruit vires suas: Testudinem imitatur, non canem; Graditur, non salit. Hæc igitur jam in eum, quem vides, ordinem digesta, Lector candide, erit humanitatis tuæ in bonam partem accipere, & à fideli, patriæque studioso profecta animo existimare. Verissimum esse scio Vellejanum illud: *Familiare est hominibus omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere, & invidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem, personasque dirigere.*

gere. At ego quum nihil in hoc scripto mihi ignoscam, exorabilis omnibus, soli inexorabilis mihi, aliquid à te condonari mihi velim, ut quum rem non probaveris, conatum saltem non damnes. Laudem non expecto, nec ulla me in omni scriptione aut avaritia gloriæ, aut famæ cupiditas tetigit: nec ejus mercedem in aliorum sermone, aut elogiis, sed in animo reposui meo, quod satis amplum theatrum est viris altâ mente præditis. Non deerunt fortasse, qui viso libri hujus titulo, majora spectabunt; sed quum frustrabitur eos lectio, vetus illud verum esse apparebit: *Audita visis laudamus lubentius, & lecta non raro invidiâ, procul intellecta veneratione prosequimur.* Tu verò, lector, vota mea expleveris, si aut ignoveris labanti, aut manum porrexeris, & à viâ aberrantem amicâ admonitione reduxeris. Non sum ita duro atque pertinaci ingenio, ut me hominem esse, &, quod doctissimo cuique contingit, errare posse negem. Nemo tam oculatus, neque tam circumspectus esse potest, etsi Argus ipse, vel Janus sit, qui non aliquando hallucinetur. Quis est adeò ore ferreo, ut omnia sese pervidisse existimet, aut qui à doctiore admoneri dedignetur? Atque ut Apelles picturâ suâ tectus monitores tacitus amabat, & monita eorum venerabatur, ita & ego in hac descriptione, nisi quòd ille imperitorum tandem impatiens exsurrexit ad correctionem sutoris supra crepidam; ego etiam omnes admittam, ut ab omnibus apium more profutura legam, nocitura pellam, aut non attingam. Nec quisquam adhuc eâ ingenii magnitudine fuit, qui non aliquid etiam à rusticâ discat stivâ: Nec erubuit à puero discere Philosophus. Quamobrem omnes, idque majorem in modum, rogo, ut quum hæc nostra legent, reperientque aliquid quod sibi non satis probetur, ne parcant monere, fidemque candidi lectoris in hac re potissimum mihi præstent. Ego aut rectè monenti agam gratias, aut temerè culpanti satisfaciam; Clam verò & me absente calumniantem sic contemnam, ut

canem

canem degenerem, qui fugiens viatori eminus allatrat. Quod petam à te, Lector amicissime, nihil aliud occurrit, nisi ut memineris Ovidiani istius, 3. *de Ponto eleg.* 9.

Da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
Causa, sed utilitas officiumque fuit.

Euripides in Phœnissis.

Εἰ γὰρ λαβὼν ἕκαστος ὅ τι δύναιτό τις
Χρηστὸν, διέλθοι τοῦτο, κ' εἰς κοινὸν φέροι
Πατρίδι, κακῶν ἂν αἱ πόλεις ἐλασσόνων
Πειρώμεναι τὸ λοιπὸν εὐτυχοῖεν ἄν.

Et pius est patriæ facta referre labor. Ovid. 2. *Trist.*

Id est, ex versione H. Grotii.

Si civium animis illud infixum foret,
Quicquid suarum virium est, id commodis
Conferre patriæ, cuncta superarent mala
Tutæ beato civitates otio.

D. Baudius in Gnomis.

Quisquis severa, lege progredi studet,
Curam & labores huc oportet dirigat,
Ut pro virili parte patriam juvet.

CAPUT PRIMUM.

De Antiquitate Amisfurti.

QUi lumen temporum & testem veritatis dixit esse historiam, næ ille & vere dixisse & præclare sensisse mihi semper visus fuit. Rerum enim interitus oblivio est. At eæ reviviscunt historia, quum in nostram revocantur memoriam, quæque multorum annorum spatio multisque ab hinc seculis gesta sunt, ea nos paucis comprehensa paginis, & tanquam in conspectu nostro posita sæpe cognoscimus. Hæc ego considerans pro modulo quoque aggressus sum patriæ meæ res & historiam in lucem producere, Deum Opt. Max. ex animo rogans, ut det mihi vera & profutura scribere, sibi in honorem, Reipublicæ in splendorem, posteris in fructum. Præclare Polybius: *Quemadmodum*, inquit, *siquis oculos animanti effodiat, reliquum corpus inutile sit, ita dempta veritate ex historia narratio omnis est inutilis, nedum cæca.* Huic igitur omnis historiæ fundamento, volente Deo, insistere conabor. Brevitati simul, quantum fieri potest, studebo: Scio enim non frustra veteres dixisse, Magnum librum magni mali instar esse. Et quis gravior excogitari potest cruciatus, quam cum animus per immensa librorum veluti maris spatia, desperato propemodum portæ introitu, abjectaque conficiendi cursus spe, vagari cogitur? Quos sudores non excitat solus vastorum voluminum aspectus? Quas non parit molestias atque ægritudines, quum distrahit animum magnitudo librorum? *In peregrinatione vitam agentibus hoc accidit*, teste Seneca, *ut multa habeant hospitia, nullas amicitias.* Idem contingit iis, qui ad magnorum voluminum compositionem animum applicant: quod omnia sæpe cursim & properanter transcribant. *Fastidientis est stomachi multa deglutire*, ait idem Philoso-

losophus, *imo ingurgitare & rursus evomere, quæ varia & diversa coinquinant, non alunt.*

Sed ne ipse videar facere, quod in aliis reprehendo, ad institutum accedo. Et ut antiquitatem urbis nostræ indagemus, de tempore quo ea sit condita, quibusvé authoribus ædificari cœpta, nihil certi statuere ausim, præsertim cum ante ɪↄcʟ. annos in Chronicis & Annalibus exigua ejus fiat mentio; sive quod [a] veteres majorem in armis quam in literis gloriam posuerint, eoque mallent scribenda ipsi patrare, quam scribere per otium, quæ non nisi ab otiosis legerentur: sive quod ea quæ forte scripta & tabulis consignata fuerant, temporum lapsu, bellorum casibus, ignium aquarumque injuriis corrupta sint, sive quod crescentis primum opidi exigua initia (ut fit etiam in Rebuspublicis florentissimis) observata parum fuerint. De vicinis autem locis illud habemus ex Wilhelmo Heda, quod [b] Albricus ɪv. episcopus Trajectensis obtinuerit a Carolo Magno Francorum & Longobardorum Rege Basilicæ S. Martini quæ est constructa in Trajecto veteri villam dictam [c] *Lisidunum* in pago, qui vocatur *Flehite*, super alveum

a Multi non ignobiles Historici existimant ideo in nostro Belgio parum veteris historiæ superesse, præcipueque earum rerum, quæ ante tempora Caroli Magni gesta sunt, quod Dani, Normanni, Gothi, Vandali, Hunni, & similes nationes has oras aliquoties vastaverint, cœnobia insuper & bibliothecas diripuerint, atque combusserint &c. *Verhoeven.*

b Malim *Adelbricus*. Nam *Albricus* obiit anno 845. die xv. Augusti. *Adelbricus* autem anno 794. Vid. & Heribert. Rosweyd. *in historia ecclesiastic. Belgii. Verhoeven. Adelbricus* an *Albricus* vocetur parum refert. Heda vocat *Albricum*. Carolus Magnus similiter. Et per crasin quidni *Albricus* pro *Adelbricus* ut *Albertus* pro *Adelbertus*? Albricum II. Heda *Alphricum* vocat. Alfricum per f. Jo. a Leydis vocat *lib. 5. hist. cap.* 19. ubi & charta ejus data anno xxv. Ludovici Imp. Albrici ɪ. natalem xɪɪ. Kal. Septembr. celebrari refert Trithem. de viris illustribus ordinis *S.* Benedicti *lib.* 3. *cap.* 386. Agit etiam de eodem *lib.* 4. *cap.* 702. Successor S. Gregorii fuit & vitam S. Ludgerus qui primus Monasteriensis episcopus olim scripsit. *Matthæus.*

c *Leusden* seu ut veteres scribebant *Loysden*. Fallit ergo hic vel fallitur monachus ille Ordinis Cisterciensis Antverpiæ, qui ut magno alicui viro & illustri ejusque familiæ blandiretur, diploma hoc pervertere & corrumpere non dubitavit, & pro *Lisiduna Lndinium* reponere, qui locus est in Betua. Quales sane homines veteris historiæ pestes sunt & carcinomata, odioque omnibus antiquæ veritatis amatoribus esse debent &c. Vid. Arnoldum Buchelium *in not. ad Hed. p.* 42. *edit. Ultraject. ann.* ᴄɪↄ. ɪↄᴄxʟɪɪ. Est is Christophorus Butkens, cujus hæc sunt verba *livre* 1. *des Annales de la maison de Lynden: Quand a la terre de Lynden, elle estoit anciennement decoré du tiltre de Conte, & en telle qualité fut jadis tenue & possidee par Wiggerus Conte de Lynden ou Lindinia; Mais apres je ne sçay par quel maison estant devenue par Charles le Chauve Roy de France* (errat. nam fuit Carolus magnus) *iceluy en fit donation a S. Alberic pour lors Evesque d'Utrecht, comme se peut voir par une ancienne charte tirée du thresor des chartes de l'Evesque d'Utrecht donne le neufieme an du regne du dit Charles, ou particulierement est*

fait mention du Conte Wiggerus, &c. Libro autem XV. quem vocat *preuves des chartes*, hoc modo citat diploma:

Hemi, cum omni integritate vel adjacentiis & appendiciis suis, id est, *cum terris, mansis, domibus, ædificiis, mancipiis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus & immobilibus, omnia & ex omnibus, quantumcunque Wiggerus Comes ibidem per beneficium dicti Regis tenuit, etiam forestes illas, quarum vocabula sunt Hengestscote, Forn-*

Carolus D. G. Rex Francorum & Longobardorum ac Patricius Romanorum (ergo non Carolus Calvus, ut supra loquitur) *Si enim ex his quæ divina pietas nobis largire dignata est, locis venerabilibus concedimus, hoc nobis ad æternam beatitudinem proculdubio pertinere confidimus. Ideo compertum sit omni fidelium nostrorum magnitudini, qualiter donamus ad Basilicam S. Martini, quæ est constructa Trajecti veteris subter Domstadum* (in diplomate est *subtus Dorestado*, & sic etiam infra) *ubi venerabilis Albericus presbyter atque electus Rector præesse videtur villam nostram nuncupatam Lindiniam* (in diplomate est *Lisidunam*, & duo sequentia verba non habentur) *intelligitur* Linden, *in pago qui vocatur* Fleciet, *super alveum Heym, cum omni integritate vel adjacentiis seu appenditiis suis, id est*, tam terris, mansis, domibus, ædificiis, mancipiis, siluis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumque *decursibus, mobilibus & immobilibus, omnia & ex omnibus, quantumcunque Wiggerus Comes ibidem, scilicet in Lynden* (illud *scilicet in Lynden* non extat in vero diplomate) *per nostrum beneficium tenuit, Etiam forestes illas quarum vocabula sunt Henscote, Steenbese, ... Wydoc, quæ sunt de ambabus partibus* Heym, *id est Heymenbergh* (in diplomate est, *Hemi*, & quod sequitur, id est *Heymenberch* plane in eo non extat.) *similiter donamus ad ecclesiam S. Martini, quæ est subt r Domstadum constructa & .... de omnique parte centum perticas de terra, & omni tempore prædicta Basilica spatium terræ centum perticas habere debeat, & ripaticum illum super Lack, & insulam illam proxime ipsam ecclesiam, ad partem orientalem inter Rheind & Lackum. Hæc nos omnia tradimus a die præsenti ad præfata sancta loca perpetualiter ad possidendum. Ideo hanc .... authoritatis nostræ scribere jussimus, ut ab hac die tam memoratus Albericus presbyter, sive sui successores, qui fuerint Rectores ejusdem sancti loci prædicti, ad opus jam dictæ ecclesiæ habeant, teneant, gubernent, regant, atque disponant; & quicquid exinde ad præfatum Præfectum ipsius sancti loci facere elegerint libero perficiant arbitrio, & nullus quislibet de judiciaria ...... qualibet persona prædictum Albericum presbyterum, neque successores suos de jam dictis rebus inquietare, aut contra recognitionis ordinem vel calumniam generare quoquo tempore præsumat. Sed per nostrorum largitatem perceptum prædicta Basilica jure valeat obtinere firmissime. Et ut hæc autoritas firmior habeatur, vel diuturnis temporibus conservetur, manu propria subter eam decrevimus roborare, vel de annulo nostro jussimus sigillari. Signum Caroli gloriosissimi Regis. Datum* VII. *Idus Junii Anno* IX. *ejusdem gloriosissimi Regis. Actum Niumagi in pallatio publico in Dei nomine feliciter.* Inferius scriptum erat: *Collationatum per copiam, & concordat, teste manu mea propria B. de Wyck, rogatu Domini de Hemmen Theodori de Lienden sui fidelissimi, & scriptum secundum intellectum ejusdem. Verhoeven.* Genuinum diploma Heda habet in Albrico *hist. Ultraj. p.* 41. in quo nec lacuna nec exstat illud *villam nostram nuncupatam Lindiniam*, sed *villam nostram nuncupante Lisiduna*, ut nec *super Lack* sed *super Lockiam*, nec *inter Remd & Lackum*, sed *inter Rhenum & Lockiam*, nec *ad præfatum Præfectum*, sed *ad profectum*. *Lisidinon* est in charta Alfrici seu Albrici II. apud Jo. a Leydis *lib.* 5. *cap.* 19. ubi propter vicinitatem conjungitur & cum Seist & cum Hese locis procul a Linden. *Loesden* est in charta Ann. 1132 quæ *lib. de jur. glad. p.* 114. *Lasdum* in charta Ann. 1253: Numaga autem cur vocetur *palatium publicum* siquis quærat Joh. Smith respondebit in *opido Batavorum cap.* 5. *Idem Carolus*, inquit, *in litteris de Lisiduna beneficiariis, quas Alberico Ultrajectino dedit anno regni sui nono, qui fuit salutis* ꟾↃCCLXXVI. *ut apud Hedam legis* Numagam *seu* Noviomagum *palatium* vocat *publicum, quasi in nullius proprietate, nullique dynastæ obligatum uni Regno vel Imperio parens. Matthæus.*

Fornhese, *Mokoroth*, *Widock*, *quæ sunt de ambabus partibus Hemi &c.* Quæ donatio facta est anno Christi ƆCCLXXVII. Hic autem Comes *Wiggerus*, seu ut alii vocant *Vigerus*, vel *Wyerus*, pro insigniis habuisse dicitur sex lilia alba in rubro campo. Aub. Miræus Canonicus Antverpiensis *fol.* 47. *ad Ann.* 696. inter munitas Civitates diœceseos Trajectinæ post metropolin primo loco recenset Amersfordiam. Sed an possit probari [d] dubito. Consul quoque Henr. Ouderffius in descriptione sua vernacula delineationi urbis nostræ subjecta ait muro cinctam fuisse anno 1006. tempore Henrici II. Imperatoris, sed exiguam. Verum credo ejus errorem inde provenire, quod circa id tempus quidem mentio fiat Amisfurti, at non tanquam muniti. Antiquam tamen esse urbem nostram vel ex eo liquet, quod illius circa annum CIƆ. in veteribus scriptis fiat mentio. Circa quod tempus, imperium Romanum tenente Henrico II. Ansfridus Comes Teysterbandorum & Bratuspantium, Dominus in Altena, & post obitum uxoris episcopus Trajectensis XVIII. pleraque sua bona Episcopatui donavit, atque extruxit in monte sacro prope [e] Amersfordiam monasterium ordinis Benedictini, ibidemque monachus factus & per extremam senectutem oculorum usu privatus tandem vitæ finem habuit anno CIƆ.VIII. V. Non. Maji. *Dictam vero Abbatiam*, ut loquitur Joan. de Beka, *Bernulphus* XX. *episcopus posteà Trajectum transtulit, ubi conventualem ecclesiam in honorem S. Pauli condidit.* Quibus omnibus lucem præbere possunt Archiva ejusdem Abbatiæ S. Pauli Ultrajectinæ, in quibus sic inter alia legitur: *Quum territoria & incolæ Episcopatus Trajectini diriperentur ab infidelibus Danis & Normannis, tum temporis familia de Lochorst sese semper submissam professa est ecclesiæ Christianæ, habueruntque beneficia & arces suas in diœcesi Ultrajectina, in agro Emano, eo loci ubi nunc situs est pagus nomine* Leusden *prope Amersfordiam.*

[d] Nullus dubito. Nihil certius. Vid. quæ in dedicat. dixi. *Matthæus.*

[e] Vid. quæ ad Anonymum notavi infra pr. *Matthæus.*

fordiam. Dicta autem ecclesia Ultrajectina reducta in bonam ecclesiastici & Politici regiminis formam dicti Domini de Lochorst arces suas cum ædificiis, agris, aliisque Dominiis, libere episcopo ejusque ecclesiæ in manus dedere, eademque rursus accepere in hereditarium feudum. Postea Ann. IↃCCCCXCIX. *vixit episcopus Anfridus, qui suo tempore in loco quodam in Lockhorst ad id dato fundavit Conventum monachorum Ordinis S. Benedicti. Et ut isti monachi ab invasionibus & direptionibus aliquot malevolorum (nondum ad veram fidem conversorum) tuti essent, iidem de Lochorst ei rei destinati sunt ab Episcopo ad defendendam ecclesiam. Quod suscepit D. Adamus de Lochorst, Eques, qui defunctus in templo ejusdem Conventus tumulatus fuit. Postea circiter annum* CIↃXLVII. *Bernulphus episcopus, ut Religiosorum numerum in urbe Trajectina augeret, dictum Conventum transtulit Ultrajectum in locum ei usui ab episcopo datum, ubi pomarium ejus fuerat, & templum in honorem S. Pauli Apostoli extructum erat. Et monachi corpus Dn. Adami de Lochorst una cum sarcophago secum abstulerunt, rursusque condiderunt in meditullio chori. Et locus ubi prius iste Conventus stetit jam vocatur* Mons sacer. Huc usque Archiva S. Pauli Trajectensis. Quæ Abbatia longo tempore postea adhuc nomen obtinuit D. Virginis in Monte, ut inter alia liquet ex variis Catalogis defunctorum, qui in dicto monasterio sepulti sunt. Sed ipsos illos Anfridi codicillos, & [f] diploma fundationis & donationis, utpote præclarum illus temporis monumentum ex ejusdem Abbatiæ libro MS. qui dicitur Copiarum subjungam:

[f] Habet etiam Buchel. ad Hed. in Anfrido. *Matth.*

In nomine S. & individuæ Trinitatis, Notum sit omnibus sub Christianæ religionis norma degentibus; qualiter ego Anfridus *licet indignus Trajectensis episcopus in loco, qui vocatur* Hohorsta *ædificari præcepi cellulam inprimis in honorem Dn. nostri Jesu Christi constructam, nec non gloriosissimæ genitricis ejus Mariæ, sed & BB. Apostolorum Petri & Pauli,*

meique

mique patroni specialis B. Martini ea ratione, ut inibi fratribus monachis sub S. Benedicti regula feliciter vivere cupientibus dies ducere liceat huic vitæ concessos. Ut autem locus prædictus in Dei servitio firmius possit esse stabilitus, jam dictis fratribus tradidi, quicquid visus fui habere in villa Thrile in pago Testerbantiensi, cum omni familia, cunctoque servitio & districtione, ita ut omni tempore tenui ac possedi absque ullius contradictione, regali scilicet manu, traditione, ac stipulatione nobis concessum, & in [g] *Twenthe dimidium census thelonearii & monetæ, & forestæ in* [h] *Rumelo, & quartam partem sylvæ in Fugenhoute. Præter hæc tradidi inter villas* Hese *&* Seyst XIV *mansos cum prædio* Hohorst *prædicto, cum mancipiis, & omnibus appendittis, id est, sylvis, pratis, pascuis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, acquisitis, & acquirendis, quod dedit quidam Gerwardus miles Sancto Martino; & novale quoddam de monte Hohorst, usque in* [i] *Bachevorth. Addidi & has ecclesias, Ermelo, Masemunster, Livemunster, Leyre, Suindrecht, Hamerthe, Loysden. Actum est hoc publicè coram idoneis testibus in Basilicâ S. Mariæ, sanctique Martini in Hohorst, ipso die Dedicationis ejus, id est,* XIV. *Kal. Decemb. Anno ab incarnatione Domini* M. VI. *Indict.* IV. *Regnante Henrico* II. *Imperii sui anno V.*

g Alii legunt *Fughte*. Verhoeven.

h Al. *Almelo*. Verhoeven.

i Al. Stuthenborgh.

Testis quoque antiquitatis ejus est nobilissima prosapia, de Amersfordia dicta, quorum castellum fuisse fertur, quod nunc est Curia oppidi Amisfurtensis: Idque verisimile faciunt appellationes, tum anticæ partis, *den Hof* (ubi nunc est forum frumentarium) tum posticæ, cui piscina hodie *de Vyver*, nomen est. Notandum autem hic est, plerasque antiquiores familias à castris possessis nomina sumpsisse, quorum quædam deinde ampliata oppidorum nomen assumpserunt, & paullatim regionis Principibus sese submiserunt. Sic & nostra hæc Amersfortia, & Rhena, & vicus Durostadum primum familiarum solummodo fuere castra: Sic Wourdena,

dena, Oudewatera, Amstelia, Harlemum, Roterodamum singula singulis familiis nomen dederunt, quarum juri paullatim sese subducentia, inter ipsas civitates numerari cœpta sunt. Sed ut ad propositum revertamur, ex Chronicis patet, anno CIϽL. vixisse quendam Dominum Rotardum de Amersfordia, ejusque fratrem Wyndricum, Equites. Anno CIϽCXIX. vixit D. Didericus de Amersfordiâ, Eques, cujus filia Henrica nupsit Hugoni Botter, Equiti, cujus matrimonii apographum eâdem, quâ scriptum est, servatâ phrasi ac formula, proxime subjeci:

Nos Didericus de Amersfordiâ miles, notum facimus has litteras inspecturis, quod bona de Davits-laer, cum omnibus suis pertinentiis in feudum concessimus Domicellæ Henricæ filiæ nostræ, & hoc sub pacto Zutphaniensi; Et pro filiâ fecit nobis juramentum fidelitatis Hugo Butyri miles, prædictæ filiæ maritus: & sic ille quoque factus est noster homo. In horum testimonium appendendum duximus nostrum sigillum. Datum Anno Domini M. C. & decimo nono, postridie Octavæ pentecostes.

Procul dubio autem hic gener D. Diderici fuit Hugo ab Arckel, Dominus de Botter sloot, quem Heda vocat Hugonem Butyrum ex nobili familiâ illorum de Arclo, & Beka Teutonicorum fortissimum indigitat. Vide etiam Chronicon magnum Hollandiæ, & Genealogiam Arkeliorum. Anno CIϽCCIX. vixit D. Henricus de Amersfoort, nobilis tunc possessor decimarum in Vuers. Hic nominatur inter ministeriales (idest, nobiles, beneficio & fide Ecclesiæ Trajectinæ astrictos) quorum sententiâ decisæ sunt lites inter Collegium Marianum Traject. & Comitem à Goye, super decimis in Houten, anno CIϽCCXXVIII. Indict. XIV. Cujus sententiæ apographum vide in doctissimis Cl. Arnoldi Buchelii notis in Hedam, sub Ottone II, Episcopo XXXIV.

Circa annum CIϽCCL. vixit D. Walterus de Amersfordiâ, qui

qui unà cum oppidanis de Amersfoort sigillo suo munivit diploma Henrici de Vianden, Episcopi Trajectini XXXVIII. de manumissis Amersfortensis ecclesiæ hominibus. Actum & datum apud Amersvoirt, præsentibus Giselberto de Goye, Suedero de Zulen, Amilio de Insulâ, Wilhelmo de Riswic, Giselberto de Rueel, & aliis pluribus probis viris, anno Domini CIↃ CCLXV. feriâ secundâ post translationem Sancti Martini, in quo diplomate Walterus vocatur miles, & Advocatus ecclesiæ de Amersfoirt. Vide illud etiam in notis ejusdem Buchelii ad Hedam, sub Henrico de Vianden Episcopo. Anno CIↃ CCLIX. idem D. Walterus extruxit castrum de Stoutenburgh, juxta & prope oppidum Hemefurt (ita quoque tum temporis vocabatur.) & ejus arma gentilitia fuere sex lilia rubra in campo albo.

Castrum autem isthoc de Stoutenburgh, à Domino Waltero propriis sumtibus constructum, postea ab ipso traditum fuit dicto Henrico de Vianden Episcopo, ut ille ejusque successores illud possiderent tamquam proprium & liberum Ecclesiæ suæ bonum; Quod castrum idem Episcopus Waltero & posteris ejus rursus in feudum dedit, *considerato* (verba sunt diplomatis) *zelo favoris ac fidei per prædictum Dominum & fratres suos, sibi & Ecclesiæ Traject. exhibito*; Præsentibus dicti D. Walteri amicis, D. Henrico de Almeloo; D. Giselberto de Buckhorst, D. Hermanno de Voorst, D. Suedero de Besinchem, D. Stephano de Wyck, D. Giselberto de Amersfoort, fratre Walteri, Equitibus, & D. Henrico de Amersfoort, Presbytero & Camerario Conventus S. Pauli Traject. etiam fratre dicti Walteri. Post extructum igitur castrum hoc, Walteri hujus posteri agnomen de Amersfoort reliquerunt, & Stoutenburgii deinceps vocati sunt, quod nomen postea rursum mutaverunt in Weede, postquam anno CIↃ CCCXV. Dominus Everardus de Stoutenburg dictam arcem suam Guidoni Hannonio Episcopo Trajectensi XLII. vendidit.

Agit de iis etiam Iacobus vander Eyck *in syn Beschryvinge van Zuyt Hollant p. 47. By westen,* inquit, *van 't voorschreven Ambacht van Wieldrecht zijn gelegen Weede en Weedenbroeck zijnde het Stamhuys van het Adelijck geslacht van Weede, waervan ten tijde van de inundatie Anno* 1421. *leefde Henrick van Weede Knape, wiens dochter Jonckvrouw Katharina van Weede ten echte hadde Willem van Beveren Danielsen Magistraet der stadt Dordrecht, Anno* 1427. *Ende ten tijde van Keyser Karel de vijfde leefde noch van dit geslacht Elias ende Johan van Weede Knapen, Zijnde het Wapen van 't voorsz. Ambacht ende Stamhuys ses roode lelyen, drie boven, daer van twee, ende onder een, op een silveren velt, gelijck het selve noch te sien is, nevens 't Wapen van de voorsz. Willem van Beveren, geweven in een seker out tapijtkleet, al noch in wesen zijnde, ende berustende tot Dordrecht onder de descendenten van den voorsz. Willem van Beveren, ende Ionckvrou Katharina van Weede; en in verscheyde Wapenboecken, daer men 't selve onder de Adelijke Wapenen ende Stamhuysen gestelt vindt.*

Et hactenus quidem *Van der Eyck*; sed quantum interim ad Dominium id in Hollandiâ ausim dicere, illud non esse stemma Wedaeorum nostratium, quamvis iisdem cum nostris utatur insignibus; sed nullus dubito, aliquem ex veteri hac prosapiâ oriundum uxorem sibi ex familiâ Beverorum (apud Hollandos illustri) adscivisse, & ibidem arci vel praedio nomen generis sui imposuisse: Nostrates enim Wedaei, & eorum gentilitia insignia, vetustiorem habent originem, quam ab iis annis, quorum meminit Eyckius, &c. Vide sane descriptionem, *pag.* 1. *vers.* 18. *& pag.* 10. *vers.* 26.

ADDI-

ADDITAMENTUM
ad Cap. I.
ANTONII MATTHÆI.

Gens est vetustissima Dominorum de Amersfoert. Familiæ in ea olim tres. A prædiis, quorum Domini, quidam dicti de *Amersfoert*, quidam de *Stoutenburch*, quidam de *Wede*. A prædiis dico. Nam & *Amersfoert* olim curtis seu prædium. Ab Hemi fluminis trajectu primum *Hemesfurt*, ut & *Eemsfurt*, dein temporis progressu mutato E. in A. etiam *Amsfurt*, *Amsfortum*, *Amsforde*, & qua ex causa incertum tandem, *Amisfoert*, *Amersfoert*. Non prætorio tantum prædium, sed villis etiam colonorum & circumcolentium ædificiis illustre. Pagus brevi ob trajectum, ob loci opportunitatem, & accolarum concursum. Serius demum urbs. Quando autem incertum. Seculo octavo nondum pagus. Meminisset si jam pagus Carolus Magnus in charta Ann. DCCLXXVII. qua omnem Hemi tractum, locis etiam memoratis, quæ præcipua eo tractu, *Lisiduna* etiam, quæ jam *Leusda*, Albrico consulit episcopo, ut videri potest apud Hedam in *Albric. episcop*. Nec recte hinc tamen statuas, quod nec prædium nec pagus tum. Si jam Hemus, si trajectus, quidni & curtis seu prædium? Quod ipsius, quod fisci, Carolus Magnus donavit. Sua aliis non abstulit. Et idcirco nec necesse ut ulla eorum mentio. Sensim postquam creverunt accolæ Prætor creatus loci, Capella condita, & sic pagus. Pagus Ann. 1131. Sed hinc spatium adhuc priusquam urbs intercessit non modicum. Nondum ibi tum temporis baptismalis ecclesia. Capella tantum seu Oratorium. Jus sepulchri in ea nulli. Exequiæ fiebant Leusdæ. Eo corpora perferenda. Eo etiam baptizandi. Ecclesiastica sacramenta non-

Amisfurti sed Leusdæ, ut in charta jam dicta, quæ cum magni momenti, e re est, ut addam integram:

Universis præsens scriptum visuris Joannes *Dei gratia Electus Trajectensis notum facimus & protestamur nos vidisse & legisse literas felicis recordationis Domini* Andreæ *episcopi prædecessoris nostri, non cancellatas, non abolitas, nec in aliqua parte vitiatas, licet forte vetustate in aliquo deminutæ viderentur, in hæc verba. In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Sciant fideles tam futuri quam præsentes, quod ego Dei gratia* Andreas *Trajectensis episcopus terram quandam, quæ vocatur* Hovelaken, *jacentem juxta Grawenvene, quæ usque ad nostrum tempus inculta & penitus inutilis fuit, consensu & petitione* Henrici *filii* Emonis, *ad cujus beneficium prædicta terra cum censu & justitia & decima pertinuit, Remvardo, & Otwerdo, Hemelrico, & Heriberto terram præfatam* Hoflake *in hæreditariam proprietatem concredidi, ita ut ipsi & filii & omnis successor eorum, sed & omnes, qui ab ipsis prædictam terram emerunt, hereditarie terram illam habeant & possideant; & est terminus illius terræ inter Grawenvene, & inter rivum, qui confinis est prædictæ terræ, & protenditur in longitudine usque ad medietatem in veno. Habentibus vero & possidentibus terram illam statuimus singulis annis de singulis mansis prædicto* Henrico *& post eum heredi ipsius, qui beneficium ejus habiturus est, quatuor nummos censuales in die sancti Martini persolvere, eosque sub eodem Henrico & post eum sub herede ipsius semel in anno in prædicta terra unum placitum observare, omnemque decimam majorem & minorem eidem* Henrico *& heredi ipsius de terra illa dare statuimus, sed pro minori decima duos nummos, pro pullo equæ & pro vitulo unum nummum statuimus persolvendum. Statuimus præterea hominibus prædictam terram inhabitantibus, ut ad tempus apud Leesden baptismum & synodum habeant & sepulturam, donec per se poterunt habere ecclesiam, seorsum autem pro reme-*

remedio animæ nostræ statuimus eos liberos permanere ab expeditionis servitio & a qualibet exactione. Et ut hæc illis rata permaneant hanc cartam sigillo nostro insignitam iis tradidi Ann. Domini millesimo centesimo tricesimo secundo, indictione decima, præsentibus testibus subscriptis. Interfuerunt huic nostræ traditioni Lubbertus *Præpositus majoris ecclesiæ*, Luso *Præpositus sancti Petri*, Hugo *Præpositus S. Mariæ, & alii quam plures Prælati & Canonici. Nos ergo quod a prædicto præcessore nostro super præmissis factum est ratum habentes & firmum prædictam concessionem ab eodem prædecessore prædicto* Henrico *Sculteto de* Amersvorde *factam*, Waltero *de Stoutenburch militi nunc heredi ipsius Henrici ejusque successoribus præsentibus innovamus, & omnia præmissa concedentes sub omni jure & pacto, quæ in dictis literis prædicti prædecessoris nostri superius sunt expressa. In cujus rei testimonium dedimus prædicto* Waltero *militi præsentem literam sigilli nostri munimine roboratam. Datum Ann. Domini* M.CC. LXXX. *sexto in vigilia Paschæ.* Inferius erat scriptum. *Concordat hæc copia cum suo originali in pergameno scripto ac sigillo cereo infra in duplici cauda expendente sigillato. Quod attestor Bruno a Kuyck Notarius suprascripti Capituli.*

Notandum autem quod Henricus hic dicatur filius Emonis Quis hic Emo non reperi. Haud dubie alius Didericus, cujus chartam hic habet Auctor, & ego *lib. de jur. glad. cap.* IX. Tam fœcunda olim gens, ut quia paucis de ea Auctor non possim mihi temperare, quin in gratiam ejus, quæ nobilissima & vetustissima adhuc superest, & quam ingentibus in Belgium & Rempublicam meritis majorum nullo inferior præclare illustrat vir illustris Everardus de Wede Toparcha de Wede, de Dyckvelt, Rateles &c. quotquot de ea reperi in chartis & instrumentis, quæ evolvi omnia & tractavi, temporum serie observata ordine addam, ut sequitur:

Ann.

Ann. CIↃ.L.

Rotardus de Amersfoert

Wynricus de Amersfoert, fratres.

Initio seculi XII.

Emo de Amersfoert in charta Ann. 1131.

Henricus filius Emonis Scultetus de Amersfoert in charta ejusdem Anni.

Ann. 1228.

Henricus de Amersvorthe in charta ejusdem anni Willebrandi episcopi. Vid. Anonymum a me editum *p.* 113.

Ann. 1250. & deinceps.

Walterus de Amersfoort & Henricus de Amersfoert fratres. Meminit Henricus episcopus Trajectensis in charta apud Hedam *hist. Ultraj. p.* 217. Meminit Johannes Abbas S. Pauli in charta Ann. 1282. Vid. *lib. de jur. glad. p.* 113. Meminit charta, quæ a Dominis de Amstel Florentio v. Comiti data Ann. 1285. subscribentibus inter ceteros *Heer Wouter van Amersfoerde, Heer Henrick syn sone.* Charta est etiam Ann. 1259. qua transfert in episcopum castrum de Stoutenburch & ab eo postquam transtulit, sic ut sequitur in feudum recipit:

Ann. 1119.

Didericus de Amersfoert in charta ejusdem anni, quam habet Auctor hic supra & ego *lib. de jur. glad. cap.* 9.

Ann. 1196.

Hermannus de Wedene in charta ejusdem Anni, quam habes in præfat. *ad lib. de jur. glad.*

Universis præsentes literas inspecturis, Ego Walterus *miles dictus de Amersfoert notum facio & tenore præsentium protestor, quod ego una cum fratribus meis & meorum consanguineorum & amicorum consilio domum seu castrum* Stoutenburch, *quod in meo allodio ædifico & adhuc ædificabo voluntate spontanea in manus Reverendi in Christo patris ac Domini mei*

mei Dn. Henrici *episcopi absque omni dolo & fraude absolute & libere resignavi ad disponendum perpetuo & habendum pro domo sive castro libero & soluto ad opus & ad utilitatem ipsius Domini mei Dn.* Henrici *episcopi Trajectensis & suorum pro tempore successorum, Præfatus vero Dominus meus Henricus episcopus Trajectensis considerato zelo favoris & fidei per me & fratres meos sibi & ecclesiæ Trajectensi exhibito in hac parte dictam domum sive castrum Stoutenburch, quod ipsius episcopi & ecclesiæ Trajectensis castrum liberum erit & solutum, mihi ac meis proximis heredibus & successoribus post me recommendavit & concessit ab Episcopo & ab ecclesia Trajectensi in feodo successive jure ministeriali perpetuo retinendum ad opus ipsius episcopi & ecclesiæ Trajectensis, ita videlicet quod ego & mei heredes post me, quandocumque Domino meo Henrico episcopo aut ejusdem successoribus placuerit, aut necesse habuerint portas ipsius castri, nec non castrum ipsum Stoutenburch, eidem Episcopo, vel qui pro tempore fuerit, tanquam castrum liberum & solutum, episcopo & ecclesiæ aperiemus, & claves cum castro ad ipsius voluntatem fideliter cum omni promptitudine exhibebimus ac favore, ut de ipso & ex ipso castro suo contra suos & ecclesiæ Trajectensis inimicos profectum suum & ecclesiæ Trajectensis quanto melius poterit ad suum beneplacitum persequatur. Et ipse Dominus meus Henricus episcopus Trajectensis & sui successores dum ad opus suum & ecclesiæ Trajectensis suam in hac parte perfecerint & persecuti fuerint voluntatem, michi sive meis heredibus, si me decedere contingeret, castrum sive domum ipsam & claves ipsius restituent ad habendum curam ipsius castri & custodiam sicut prius. Cæterum specialiter est condictum, quod ego & proximi heredes mei post me a feodo prædictæ domus sive castri nullatenus per Dominum episcopum Trajectensem pro tempore exheredari aut amoveri debemus, nisi quod absit ego vel mei heredes Domino episcopo & ecclesiæ*

Trajectensi talem infidelitatem & perfidiam faceremus, per quam hujusmodi feodum jure demereri possemus. Quia vero conditiones universas & singulas prænotatas ego cum fratribus meis Dn. Henrico *episcopo & ecclesiæ Trajectensi volo & firmiter propono fideliter ac inviolabiliter observare pro me & meis proximis heredibus sub obtentu omnium bonorum meorum, quæ teneo in feodo ab episcopo & ecclesia Trajectensi, placuit quod si ego vel heredes mei post me præscriptas conditiones præfato Domino meo* Henrico *episcopo & ecclesiæ Trajectensi infringeremus, quod omnia mea bona seu heredum meorum, quæ tenentur ab episcopo & ecclesia Trajectensi, vacabunt eidem Episcopo & ecclesiæ Trajectensi, & ad opus ipsorum libere devolventur. Et ut hæc rata permaneant & inconvulsa, sigillum meum una cum sigillis consanguineorum & amicorum meorum, qui huic facto interfuerunt, præsentibus est appensum. Actum & datum Amersvort præsentibus Henrico de Almelo, Dn. Giselberto de Buchorst, Dn. Hermanno de Vorst, Suedero de Beusinchem, Stephano de Wit, & Giselberto fratre suo militibus, Henrico presbytero & Camerario monasterii sancti Pauli Trajectensis fratre meo, Scabinis & Consulibus de Amersvort, & aliis quampluribus probis viris. Qui prænominati qui sigillis utuntur in hujus rei testimonium sigilla sua præsentibus literis apposuerunt Ann.* CIↃ. CC. L. *nono in die B. Odulfi Confessoris.*

Ann. 1280. & deinceps.

De fratribus nihil constat. Henrici charta hæc tantum meminit, qui tandem ex Camerario etiam Abbas S. Pauli decessit Ann. 1292. Walteri filii Henricus, Everardus, Rudolfus. Constat de Henrico ex charta jam dicta Ann. 1285. Et hic apud Johannem episcopum Trajectensem pro Flo-

Ann. 1277. & deinceps.

Giselbertus de Amersfoerde. Bis meminit ejus charta Ann. 1273. *Item duo jugera & dimidium jacentia inter terram Giselberti de Amersfoerde & Gosuini de Pomerio &c.* Utriusque autem meminit & Walteri & Giselberti, subsignante etiam Waltero Johannis charta Nassovii Ann. 1277.

Ann.

rentio Comite fidejussit, ut ex fœdere Ann. 1294. *Wy Florens &c. Soo hebben wy geset den voorgenoemden Bisschop van Utrecht dese borgen die hierna beschreven staen, Heer Willem Heer van Voerne, Heer Gysbert Heer van Amestelle &c. Heer Ernst van Wulven, Heer Henrick van Amersfoerde &c.* De Everardo constat ex ejus charta Ann. 1296. *Omnibus præsentes literas inspecturis ego* Everhardus de Stoutenburch *miles notum facio, quod Theodericus, Everardus, Margareta, Clementia, & Rixa, liberi mei cum manu tutoris sui electi voluntarie mihi resignaverunt quindecim jugera, de quibus novem jacent apud Bilevelt &c.* & mox. *In cujus rei testimonium ego* Everardus *præsens scriptum dictis Dominis contuli sigillo meo & sigillo Domini* Huberti *Præpositi ecclesiæ S. Mariæ Trajectensis, Dn.* Henrici de Amersforde *militis fratris mei communitum. Et nos* Hubertus *Præpositus &* Henricus *miles prædicti ad preces Domini* Everardi *militis prædicti sigilla nostra apposuimus huic scripto. Datum anno Domini* M. CC. XCVI. *&c.* De Rudolfo etiam charta est Ann. 1299. *Al den genen die desen brief sellen sien of hooren lesen do wi verstaen Her Everard van Stoutenburch Ridder, ende Dideric sijn sone Knape, dat wi bi rade onser vrende vercoft hebben &c.* & mox. *Op dat dit vast ende*

Ann. 1280.

Henricus de Wede cognatus Suederi de Wiltenburch militis in charta ejusdem anni, quam habes in *præfat. ad libr. de jur. glad.*

Ann. 1296. & deinceps.

Hubertus de Amersfoerde. Charta Ann. 1296. *Nos* Hubertus de Amersfoerde *Præpositus & Archidiaconus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis universis præsentia visuris &c.* Alia anni præcedentis, ex qua præterea etiam constat, quod promiscue etiam iidem dicti & Domini de Amersfoert & Domini de Stoutenburch. Ex Chartulario majoris templi: *Omnibus præsentes literas inspecturis ego* Everardus de Stoutenburch *miles notum facio quod vendidi pure & simpliciter Decano & Capitulo majoris ecclesiæ Trajectensis & Dn. Johanni dicto de Fine Concanonico ad opus altaris &c. In cujus rei testimonium ego* Everardus *prædictus sigillum meum & sigilla honorabilium virorum Dn. Huberti Præpositi ecclesiæ S. Mariæ Trajectensis, & Henrici de Stoutenburch militis fratris mei apposui &c. Et nos Hubertus Præpositus &c. & Henricus de Stoutenburch miles prædicti &c.*

stade blive so heb ic Everhard vorgenoemt desen brieff desen Heren gegeven besegelt mit minen segel, vor Dideric minen soone, ende vor mi, ende mit Heer Hubrechts des Proost van St. Marien t' Utrecht, ende met des Officiaels van Utrecht, ende mit Hern Rudolfs segel mins broeders Canonick van den Dome t' Utrecht. Ende wi Proost van S. Marien, ende Officiael, ende Her Rolof voergenoemt hebben onse segelen aen desen brief gedaen dor Hern Everards beden wille van Stoutenburch ende Diederick sijns soons &c.

Anno 1310. & deinceps.

Everardus Everardi filius de Stoutenburch famulus. Hic semissem decimarum in Bilevelt & Hanewick ecclesiæ S. Joannis dat Ann. 1309. Ex charta ejusdem anni: *Guido Dei gratia episcopus Trajectensis &c. notum facimus, quod Everardus filius Everardi de Stoutenburch militis famulus &c. cum nostra licentia & auctoritate, nec non cum consensu Capitulorum &c. dedit & transtulit pure & simpliciter &c. præsentibus Everardo de Stoutenburch dicti Everardi translatoris patre, Johanne de Linscoten militibus &c.*

Ann. 1310. & deinceps.

Stephanus de Wede famulus. Hunc adhibuit inter testes in charta Ann. 1326. qua renunciat omni juri, siquod adhuc habuit, in castro de Stoutenburch, in judicio & decimis de Engbroec, & in ceteris jam pridem venditis Joanni & Frederico episcopis Trajectensibus, Everardus Everardi filius de Stoutenburch. *Alle den genen die desen brieff sellen sien of hooren lesen doe ick verstaen Evert van Stoutenburch Knape &c. ende om die meerre sekerheyt so heb ick gebeden Ersamen Knapen, alse Zweder van Zulen, Steven van Wede, Johan van Liesvelt, ende Cosijn van Isselt desen brief mede te besegelen &c.* Add. *libr. de jur. glad. p.* 115.

Rari deinceps ab eo tempore, ex quo castrum id distractum, qui de Stoutenburch dicti. Infrequens in chartis mentio. Nam nomen vacuum sinere & quod potius episcopis comperebat quam ulli alii. *Onsen huyse ende gerechte van Stoutenburch* dicit Frederic van Blanckenheim in charta Ann. 1413. Nec extinctum tamen, ut nec nomen de Amersfoert, sed rarius usurpa-

patum. Retentis pristinis insigniis usurpatum de Wede. Et id reliquum adhuc genti distractis ceteris dominium satis amplum & ingens, ut quod divisum in duas partes in Grooten-Wede & Lutteken-Wede, & quod conjunctum cum Emelaer jugera continebat sexcenta triginta quinque. Feudum temporis progressu aut saltem ejus pars Dominorum de Yselsteyn. Distractum etiam prorsus & tandem ad familiam e qua exierat olim redux. Non obstante autem quod feudum ab eo tamen simul dependentia etiam feuda. Civilis ibi jurisdictio, Pares Curiæ, vasalli, & qui a Dominis de Wede fide præstita & hominio de feudis suis investiti, ut mox clarius patebit. De Stoutenburch deinceps non dicti, nisi natu juniores, & quibus nulla spes præcedentibus eos aliis ad Dominium de Wede. Et hinc.

Ann. 1338.

Gerardus de Wede, in charta, quam jam edidi *lib. de jur. glad. p.* 118.

Ann. 1360.

Everardus de Wede.

Ann. 1390.

Everardus de Wede Canonicus Amorfortius & Elias van Wede.

Ann. 1414.

Willem van Wede Sacerdos.

Ann. 1417.

Elias van Wede, Geertruyt van Wede, Steven van Wede.

Ann. 1430.

Alidt Everts dochter van Wede.

Ann. 1436.

Elias van Wede Scabinus Amorfortius, qui & vixit adhuc Ann. 1459.

Ann. 1457. & Ann. 1462.

Elias van Wede Prætor Amorfortius. Vixit adhuc Ann. 1482. Uxor ei Theodora. Liberi, Oeda,

Ann. 1367.

Elisabeth & Swanelt Gisberti filiæ de Stoutenburch in charta ejusdem anni, quam habes infra ad Anonymum in not. ad Ann. 1008. Idem deinde an alius Giselbertus de Stoutenburch in charta Ann. 1390.

Ann. 1414.

Reynerus de Stoutenburch.

Ann. 1424.

Frater Joannes Taets de Stoutenburch monachus S. Pauli Trajectensis.

Everardus de Stoutenburch armiger, qui & Prætor Amorfortius vixit adhuc Ann. 1459. & Gisbertus junior ejus frater.

Ann. 1470.

Clementia de Stoutenburch, monialis in Vrouwen Klooster.

Wesselus, Gerarda, Margareta, Maria, & Elias. Chartæ de iis Ann. 1462. Ann. 1479, 1481. & seq. De Elia ipsorum patre charta ita se habens: *Wy Borgemeesters, Schepenen, ende Rade, out, nye, ende Gemeente der Stadt van Amersfoert doen kondt allen luyden. Also Godt betert een tijt verleden onwilte, Oirloch, ende vede geresen is tusschen Bisschop* David *onsen Genadigen Heere mit sijnen hulperen op die een sijde, ende onse Stadt mitter Stadt van Utrecht op d' ander, daer in* Eelgis van Wede *onsen Borger onser sijde getrouwelijck bijstandich is geweest, ende 't sel ne geloofs heeft te blijven, so hebben wy hem weder geloofs ende geloven mit desen onsen brieve, dat wy tot geenre tijt soen, dedinck, noch compositie aengaen en sullen,* Eelgis *voorsz. en sal volcomelijck daer mede in besoent ende verdedinkt wesen, ende sal hebben ende behouden sijn Schoutampt binnen onser Stadt in alre manieren ende also vry als hy 't hadde voir deser veden, daer in wy hem stijven ende stercken sullen, Ende geviel daer gebreck inne van dat wy des niet en deden, den schade hy daer by hadde, hebben wy hem geloofs ende gelöven te versetten op onser Stadt cost, sonder enigerhande weer, indracht, ofte argelist. Des ter oerconde hebben wy onser Stadt segel beneden aen desen brieff doen hangen. Gegheven in 't jaer ons Heeren* CIↃ.CCCC.*zeven ende tachtich opten eersten dach in Octobri.*

Gisbertus de Stoutenburch. Et hic ultimus ejus nominis, qui quærenti occurrit. Notabilis de eo charta & quæ omitti non debet.

Wy Johan *van Drongelen Lantcommandeur der Balye van Utrecht van der Duytschen oerden doen condt ende kenlijck allen Vorsten ende Heeren, geestelijck ende weerlijck, mijne lieve Genadighe Heeren, ende allen anderen Eerweerdighen, Wijsen, ende Voorsichtigen mannen, geestelijck, ende weerlijck, daer desen onsen brieff getoont sal worden, Also die Eersamen Meyster* Gysbert van Stoutenburch *Doctor in beyde rechten buyten lants woenachtich is, so salmen weten dat Meyster* Gysbert *voorsz sijns Vaders vader gecomen is van Heer* Wolter van Stoutenburch *Ridder, welckes wapen is een schilt van sulver met ses rode lelien, ende Meyster* Gysberts *vaders moeder is gecomen van Heer* Jacob Taetse *Ridder, welckes wapen is een schilt*

van

van sulver met een roode baer, ende M^r. Gysberts *moeder is gecomen van die van Merlo, die gecomen sijn van Heer* Jan van Woerden *van broeder scheydinge, welcker wapen is enen gulden schilt met drie rode geknopte ruyten, ende* M^r. Gysberts *moeders moeder is gecomen van Heer* Johan van Enghuysen *Ridder, welcks wapen is een silveren schilt met vier roode ruyten staende te middelweghen in den schilt van die een sijde ten anderen. Ende alsso als veel goede mannen ons dat bewesen hebben, ende wy oock wel weten, dat dese voersz. vier stammen goede oude Ridderhoffsteden geweest sijn, ende sonderlinghe van Woerden meerder is dan Ridderschap, want een Baenres Hoffstadt is. Des to oirconde so hebben wy Lantcommandeur voersz onse segel aen desen brief doen hangen in 't jaer ons Heeren* 1487. *opten* 14. *dach in Augusti. Leger stont: Gecollationeert dese copye tegens sijne principale Francijn brieff met een root segel aen dubbelen staerte uythangende besegelt, daer mede bevonden accorderende by my Notaris publycq s' Hoofs van Utrecht. Was ondertekent: J. Uytte Wael Notaris. Ter sijden stont andermael: By my Notario desen gecollationeert jegens sijnen principalen brieff, ende is dese daer mede accorderende bevonden. In kennisse van my, ende was ondertekent. Ant. van Deuticum Notaris.*

Ann. 1440.

Henricus de Wede & Walterus de Wede Henrici vasallus in charta, quam habes infra, Ann. CIↃ. CCCC. XL.

Ann. 1468.

Gisberta van Weede Walteri filia de feudo patre mortuo ab Henrico investita ut in anni ejus charta, quæ similiter etiam infra.

Ann. 1531.

Joannes van Wede & Elias van Wede Joannis vasallus in charta ejusdem anni.

Ann. 1595.

Joannes van Wede, in chartis Ann. 1495. 1496. 1507. & 1512.

Ann. 1523.

Joannes de Amersfoort Canonicus Marianus ipso Thomæ festo die extinctus subito & repertus mane mortuus in monasterio de Oostbroeck.

Ann.

Ann. 1541.

Cornelius van Wede, & Joannes van Wede Joannis filii.

Ann. 1554.

Gisberta van Wede Joannis filia.

Ann. 1558. & deinceps.

Margareta van Wede Gisbertæ filia.

Deliana van Wede Cornelii filia Gerardo nupta van Oldenbarnevelt patri Joannis, qui dum Ordinum Hollandiæ Consiliarius Pensionarius castrum consecutus & Dominium de Stoutenburch ab Ordinibus Trajectensibus id in feudum accepit Ann. 1615. ut dixi *lib. de jur. glad. cap.* 9.

Stephanus van Wede. Obiit Ann. 1570.

Ann. 1580. & deinceps.

Cornelius van Wede Amorfortius cohortis peditum Dux sub Ordinibus fœderatis, cæsus Ann. 1580. Meminit ejus etiam Michael ab Isselt qui & ipse Amorfortius *contin. hist. p.* 693.

Florentius van Wede ad Principem Aurasionensem ab Ordinibus Trajectensibus Legatus Ann. 1587.

Ann. 1554.

Elias van Wede van Vanevelt cujus tutor adhuc alius Elias van Wede in charta ejusdem anni. Et hinc porro

Ann. 1580. & deinceps.

Elias van Wede Hermanni filius van Vanevelt. De quo in veteri instrumento sic legi ut sequitur: Elias van Weede *Hermenssoen van Vanevelt Knape van der Hoffstede Lutteken Wede na dode van Elias van Wede versocht de thienden te Vollenhove, tot Wede &c. ten overstaen van Gijsbert van der Maeth &c. Ann.* 1588. 19. *Mart. Stont in dorso: Ontfangen van mijn neeff Mr. Daniel van Wede voor Heergewaet drie gulden, voor t' segel twee gulden. Ondertekent opten* XXV. *Mart. Ann.* 1588.

Joannes de Wede van Vanevelt. Meminit similiter Michael ab Isselt ad Ann. 1585.

Willem Bosch Willemssen van Wede in charta Ann. 1597.

Ann. 1590. & deinceps.

Petrus van Wede aceti coctor Ultrajecti. Prima ipsius uxor .... *van Werckhoven*, ex qua Elias van Wede. Secunda Ianna Vereem, ex qua Theodoricus van Wede, cui uxor Ziburcha Splinter vidua Joannis van Septeren defuncti Ann. 1598. Habebat Petrus fratrem Eliam van Wede, cui uxor Cornelia van den Berch, soror Consiliarii Pauli van den Berch, unde Daniel van Wede Consiliarius Trajectensis, cui prior uxor Elisabeth van Westrenen gibbosa, altera Maria van Sneeck Francisci filia, unde Petrus van Wede Advocatus, qui cælebs dein obiit.

Quam

Quam ampla & illustris familia hæc ab omni ævo abunde hinc jam patet. Tot clarorum & nobilium virorum nutrix insignis, qui ad Rempublicam admoti & ad maximas dignitates, domi militiæque honoribus summis functi, de patria, de diœcesi, & olim optime meriti, & incredibili quodam studio, virtute invicta & indefessa nec hodie mereri desinunt, ut mirari quis possit. Et quis quæso non miretur? Admirati parentes nostri acre admodum & subactum illustris viri judicium Joannis de Wede olim Consulis Trajectensis & Ordinum Fœderatorum ad Regem Daniæ Legati. Admiramur & nos præclarissimam ejus sobolem Everhardum de Wede, Dominum de Wede, de Dyckvelt, Rateles &c. Mirantur incolæ, exteri, mirantur Reges, & Principes, apud quos & jam & olim ingenti cum laude legationibus functus, admirandam industriam, & ingenii illam vim, qua res maximas tractandas suscipit, dirigit, perficit. Sed hæc nulli non nota. Silere ut puto præstat, omni enim præconio major viri illustris virtus, quam pauca de eo dicere. Cæterum quod tam amplum Dominium de Wede, ut & feuda ab eo dependentia, & quod ejusdem familiæ tot insignes propagines, ut & ipsi invicem plerumque & Vasalli & Domini, docebunt chartæ, quas suppeditavit vir nobilis & qui rerum hujusmodi non indiligens possessor Jac. Iordan de Westrenen Amorfortius. Non abs re erit, si addam hic, duabus interim præmissis, quas nactus aliunde:

Ic Henrick *van* Wede *Knaep doe condt allen luden, dat voor my en voor die Stichtse mannen hier na beschreven om gebreck van den mijnen gecomen is ter goeder tijt* Wouter van Wede *Gijsebrechts sone mijnen neve, ende heeft sijn leen versocht also alst hem aen bestorven is van sijnen doden broeder, een achtendeel van den goede te Groten Wede in allen manieren als sijn Broeder van my te houden plach, te houden van my ende van mijnen rechten Leenvolger tot enen Zutphensen rechte, te verheergewaden alst verschijnt met twintich Co-*

ninckx grooten, Behoudelic ons ende een igelijck sijns rechts, Hier waren over ende aen alse Stichts mannen Gysbert Ketelaer ende Jorden Caerman. In kennisse so heb ic Henric van Wede Knaep voornoemt mijn segel beneden aen desen brieve gehangen. Gegheven in 't jaer ons Heeren CIↄ. CCCC. *ende veertich des Saterdages voor sint Jans te midsomer.*

Ic Henric *van* Wede *Knaep doe cont allen luden, dat voor my ende voor die mannen mijns liefs Heeren van Yselsteijne om gebreck mijnre manne gecomen is Joncfrou* Gysbert *Wouters dochter van* Wede *mijnen neve, ende heeft aen my ter goeder tijt binnen jairs ende dages na dode haers vaders versocht dat alinge achtendeel van den goede tot Grooten Wede, also alse haer Vader dat van my ende van mijnen Onderen te houden plach ende hem toegescheyden is. Welck goet ick hem verliet ende verleent hebbe, verlye ende verleent sy ende hare nacomelingen van my ende van mijne nacomelingen dat te houden, also haer Vader dat te houden plagh, te verheergewaden alst verschijnt mit twintich Coninex tornoysen, Behoudelic my ende een ygelick sijns rechts. Hier waren over ende aen dair dit geschiede Zeger Gerritssen van Emelair, Wouter van den Broeck, ende Volquijn Bot alse mannen mijns liefs Heeren voornoemt. Gegheven in 't jaer ons Heeren* CIↄ. CCCC. *acht ende t' sestich den 22. dach in Julio.*

Utramque hanc descripsi ex adversariis viri nobilis & qui multa ejusmodi congessit olim A. van Winsen Domini de Hoencoop, qui & subscripserat sua manu: *t' principael is onder Jo. Francois van Weede gelicht van de Vrouwe van Stoetwegen &c.*

Willem *byder gratie Gods Prince van Orangien, Grave van Nassou, van Vyanden, van Catzenelboge, van Dietz, van Tonnere, van Pontierre, van Bueren, van Leerdam, van Charny &c. Heere van Breda, van Diest, van Grimbergen, van Waessen, van Nyervaert, van Chastillon, van Noseroy,*

van

van Yselsteyn, van Cranendonck, van S. Martensdijck, van Cortkene, van Arlay &c. Borchgrave van Antwerpen, ende van Besanzon, doen condt ende maicken kenlijcken, dat wy als wittich man ende Voocht van Vrou Anna van Egmont, by der selver gratien Princesse van Orangien, Gravinne ende Vrouwe der voorsz Graefschappen ende Heerlicheyden, als Vrouwe van Yselsteyn, onse lieve gesellinne, verlijt ende verleent hebben, ende mits desen verlyen ende verleenen Elias Herman van Vaneevelts *outste soon, die hy geprocreert heeft by Dirckgen Cornelis van We' en anderde suster, Jan van We en dochter dat goet tot* Luttiken Wede, *die Hoffstede tot* Luttiken Wede mit thinsen, thienden, leenmannen, *ende allet datter toebehoort, gelijck* Cornelis van Wede *Janssen dat van ons ende onse voorsaten plach te houden, te besitten, ende die nahant aff mit onsen consente gemaickt ende gegeven heeft gehadt op den* 15. *dach Decembr. Ann.* XV^c^ *twee ende vijftich den outsten van den sonen van Herman van Vanevelt, die hy by Dirckgen Jan van Weden dochter sijnder anderde Suster doen hadde, ende ter date van de afflijvicheyt van Cornelis voersz in levenden lijve wesen soude, te houden Elyas voersz ende sijn nacomelingen van ons ende onse nacomelingen Heeren ende Vrouwen van Yselsteyn, in elker tijt ten Zutphensen rechten, te verheergewaden mit twintich goede Coninx groote ternoyse of payement haere weerden, Behoudens in als ons ende eenen ygelicken sijns goeden rechten, Ende voor* Elias *voersz overmits hy noch onmundich was heeft Herman van Vanevelt ons huldt, manschap, ende eedt van trouwen gedaen tot Elyas mondigen dagen toe. Hier waren over ende aen daer dit geschiede onse beleende mannen Frans Dirkssen ende Jan van der Zevender mit meer luyden genoech. Alle dinck sonder arch ofte list. In kennisse van desen hebben wy onsen segel van den leenen onser Heerlicheyt van Yselsteyn beneden aen desen brieff doen ende heten hangen. Gegheven in*

 't jaer

't jaer ons Heeren CIↃ. IↃ. *ende drie ende vijftich den* XVIII. *dach in Julio. Onderteyckent.* Jan van Berck *Secretaris* *fst*; *ende besegelt mit een root uythangende segel. Opte rugge stont geschreven aldus: Op huyden den* XXV. *dach Maji Ann.* XV^c *vier ende vijftich compareerden voor Stadthouder ende mannen van leen naebeschreven* Elyas *van* Wee *als Curatoer, momber, ende Voecht van Elyas van Vanevelt Harmenssen in 't blanck van desen gespecificeert, ende heeft overmits afflijvicheyt van Herman van Vanevelt, die den eedt voor sijn soon hadde gedaen, wederom den eedt van trouwen gedaen tot behoeff mijns Heeren den Prince van Orangien, Grave van Nassou &c. als Heer van Yselsteyn tot Elyas van Vanevelts mundigen dagen toe.* Actum ut supr. præsentibus *Leenmannen, Gerrit Roloffsen van Lodesteyn ende Jan van der Sevender. My tegenwoordich, Jan van Berck Secrets.*

Gecollationeert jegens sijne originale die van den Gerechte van Amersfoert geexhibeert, van wegen Dirckgen Herman van Vanevelts weduwe, Is accorderende, by my L. Botter.

Allen den genen die desen brief sullen sien of hooren lesen doe ick verstaen Elyas van Wede, dat voir my ende voir myne mannen die hier na beschreven staen, gecomen is Joncfrou Geertruyt van Wede, ende droech my op mit hoeren vryen wille, mit hoers gecoren mombers hant, dair sy mit rechte ende mit oerdeele aen quam, die Leenweere, ende allen recht ende toeseggen, dat sy hadde oft hebben mochte in eeniger wijs, aen den Thient van Stevens twee Hoeven van Weede, ende van den uytslach van Luttiken Wede, mit allen hoeren toebehoren, wilt ende tam, groff ende smal, also als die gelegen sijn in der Maelschap van Wede ende van Emminclaer, uytgenomen die thienden van den erve van Luttiken Wede, ende den thiende van de vier willigen also als die nu mijn sijn, ende verteech hier off tot mijnre behoeff, alse mijn manne wijsden dat recht was, ende sy schuldich was the doene.

Doe

Doe dit geschiet was doe verlijde ick ende verleende rechtevoort Joncfrou Geertruyden voersz dese voergenoemde tienden, van my te houden in sulcker manieren ende voorwaerden, waert dat sy storve sonder wittelycke boerte, dat dan dese voerbenoemde thienden comen ende erven sullen op Leysbeth Pauwels dochter van der Horst off hoeren rechten Leenvolgers, waer sy doet. Hier waren over ende aen daer dit geschiede Wilhem van Weelde ende Fredrick van der Woerte mijn mannen, ende anders veel goeder lude. In oerconde des briefs besegelt mit mynen segel. Gegheven int jaer ons Heeren CIƆ. CCCC. *ende seventhien des Saterdags voer sunt Laurens dach. Accordeert mit dat principale uyt hangende besegelt. Oirconde my Iohan Vlug Notaris.*

Ick Ian van Weede *Knaep make kondt dat voor my ende voor mijne mannen van leen hier na beschreven gecomen is Iacob Zoest, ende droech my op ende gaff my over in mijner hant den thiende van Schonerberde groff ende smal, mit allen sijnen toebehooren, wilt ende tam, hooge ende leghe, al also die van outs gelegen is, alse dat mijn mannen wijsden dat recht was, also dat hy daer niet meer an en had noch en behielt, off verwachtende en was rechtevoert. Doe dat gedaen was, verlijede ick ende verleenden, verlije ende verleene Gerryt Zoest Iacobs voersz soon ende sijnen nacomelingen dese thiende tot enen goeden onversterflijcken erfleen tot enen Zutphensen recht, te verheergewaden als hy verschijnt ofte verwandelt wort mit enen ponde goets, dat is te verstaen, mit twintich grooten, ofte mit pajement datter ganghe ende gave voor wesen sal in den Lande van Utrecht, behouden my ende een ygelicken sijns rechts uytgeseyt alle argelist. Hier waren over ende aen als mijne mannen Meyns de Wild ende Elyas van Weede, ende anders goeder mannen genoech, die dit voersz mede hoorden ende sagen. In oerconde des briefs so heb ick Ian van Wede Knaep voersz mijn segel*

 aen

aen desen brief gehangen int Iaer XV^c. XXXI. *den* XVIII. *Maji.*

Ick Ian van Weede *Knaep make condt, dat voor my ende voor mijn mannen van leen hier na beschreven gecomen is Gerryt Zoest Iacobssen, ende heeft mit sijnre hant, ende mit myure hant, die ick hem daer toe dede, ende mit sijnen vryen moetwil gemaeckt als recht ende oirdeel wijsden Henrickgen Aert Servaessen dochter sijn echte huysvrouw in rechter lijftocht sestien gouden Hertoch Philips Bourgoensche guldens,* XXV. *Hollantsche stuyvers voor elcken Philippus gulden voersz gerekent, of payement hoerre weerden, jaerlijck te renthen tot hoerren lijve, ende niet langer, uyt ende in sijn alinge thiende van Schoonerverde mit allen sijnen toebehooren, wilt ende tam, hooghe ende leghe, niet daer van uytgesceyden, also ende in allen manieren, als die van outs gelegen is, ende Gerryt voersz van my als Leenheer te Leen houdende is, te betalen die een helft jaerlijcks op sunte Martijns dach in den wijnter ende die ander helft op sunte Peters dach in de Lenten also langh als Henrickgen voersz leven sal ende niet langer, mit voerwaerden, indien dat Henricgen voersz nae dode Gerryts voersz wederom echten hijlick dede, so sal dese lijftocht ende maeck voorsz doot ende te niet wesen. Ende dese voersz maick is geschiet als recht was, also dat mijn mannen van Leen nabeschreven wijsden dat Henrickgen voersz de lijftocht ende maick voersz hoer leeffdach lanck vast ende stade is, ende mitten recht blijven sal, Behoeltelicken my Leenheer voersz ende een ygelicken sijns rechts, Al dinck sonder argelist. Hier waren by, an, ende over, dair dit geschiede, mijne mannen van Leen, Elyas van Weede ende Meyns Claessen, ende meer goeder luyden genoech. Des t' oerconden so heb ick Jan van Weede Leenheer voersz voor my ende voor mijne mannen van Leen mijn segel hier aen gedaen. Geschiet in 't jaer ons Heeren* CIↃ. IↃ. *negen en dertich den* X. *Junii.*

Op-

Opten thienſten dach van Octob. XV^c *een en veertich heeft Gerryt Zoeſt Iacobsſen ter goeder tyt binnen jaers na dode Ian van Weede Knaep den voorſz Leenweer te leger hant verſocht aen my Cornelis van Weede, ende heeft my hulde ende eedt gedaan nae Leenrechts behooren, int bywesen Gysbert Amelsſen ende Gysbert Lumans mijn mannen van Leen.*

Opten XII. *Octobr. Ann.* XV^c. LIV. *ſo heeft Gerryt Zoeſt Iacobsſen ter goeder tyt na dode van Cornelis van Wede Knaep an Elias van Wede als geſtelde Curatoer van Elias van Wede van Vanevelt verſocht deſe voernoemde Leenweer te leger handt ende den eedt van trouwen gedaen na behoren, ter preſentie van Meyns Claesſen, Gerrit Both, ende my Gerryt Reyersſen. Geextraheert uyt ſeeker Regiſter houdende van Lutteken Wede, geſchreven by handen Gerryt Reyersſen, ende accordeert, By my &c.*

CAP. II.

Situs urbis, & nominis Etymologia.

[1] Sita eſt urbs hæc in diœceſi Ultrajectinâ, ad torrentem Amiſium, ſive Emam, qui vivas aquas è diverſis Velaviæ locis, & vicinis collibus illuc confluentes, ſub ipſis urbis mœnibus uno excipit alveo, & ſeſquimilliatis ab urbe ſpatio in propinquum Oceani ſinum, vulgò mare Auſtrinum (Belgicè *de Zuyder Zee*) devolvit: Ferè iſto in loco, ubi Marſacos, ſive Marſacios doctiſſimus Geographorum ſui temporis Ph. Cluverius collocat, *Introduct. ad Geographiam, lib.* II. *cap.* XVIII. De quibus ita Tacitus *lib.* IV. *hiſt. Claudius Labeo nihil apud Batavos auſus, quoſdam Nerviorum, Betha-*

1 Amisfurtum ſitum eſt in Bataviâ, ſi Iſela ſit cornu Rheni, ut volunt nonnulli, ſed nos illud diſquirendum permittimus. *Verhoeven.* Notandum hic quod & priſcis temporibus di-

thasiorumque in arma traxit; & furtim magis quàm bello Caninefates Marsacosque incursabat. Et Plinius *lib.* 4. *cap.* 15. *In Rheno ipso prope centum millia passuum in longitudinem nobilissima Batavorum insula, & Caninefatum, & aliæ Frisiorum, Cauchorum, Frisiabonum, Sturionum, Marsatiorum, quæ sternuntur inter Helium & Flevum, &c.* De Marsis autem, Marsacis, & Marsatiis vide plura apud Petrum Divæum *lib.* II. *Antiquitat. Belgicarum, cap.* XX. Item apud eundem Cluverium *lib.* III. *Germaniæ Antiquæ, cap.* XI. Et Guil. Hedam in Historiâ Episcoporum Ultrajectensium, toto capite secundo. Qui & *cap.* I. sic de Ultrajecto loquitur: *Verum mihi placeret hanc urbem in gente Marsiorum (qui & Marsiaci) sive Chattorum (qui necessitudine & societate juncti erant) ponere, quos refert Tacitus obsequio, quo Romanis obstringebantur, pares Batavis, &c.* De quibus vide eundem Hedam, dicto loco, & ibidem notas jam citati Cl. Buchelii J. C. *edit. Ultraject.* 1643. [m] Quod si conjecturis etiam aliquid dandum, nomen inde suum fortassis habent *Marssen, Marsseveen, Marssensdÿck*, quod perperam *Martensdÿck* vocatur, &, si propius ad urbem nostram accedamus, *Marren, Marsbergen*, & alia vicina loca: Imò non pauci sunt scriptores, qui statuunt Velaviam olim *Marsdiep* nuncupatam fuisse. [n] Alii verò distinguunt inter *Marsacios* & *Marsos*, putantque hos quidem esse *Marsos*, qui partem diœceseos Trajectensis, & partem Velaviæ incolunt, sed *Marsacios*, propè ostia Flevi, sive maris Austrini habitasse, ubi adhuc reliquiæ istius nominis in portu *Mars-*

versis fluviis, & amnibus similia etiam nomina: Sic ab eo, qui *de Eems* dicitur, *Embda* habet nomen; A nostro *Eem*, Eemsfort, &c. Ab *Heems*, Heemskerck in Hollandiâ Boreali; Item ab *Eems*, Eemskerck in Meridionali Hollandiâ, &c. *Verhoeven.*

Nonnulli Velaviam, & eam Diœceseos Trajectinæ partem, in qua Amisfurtum est, Menapiis attribuunt; sed quam rectè ipsi videant. *Verhoeven.*

m Impudenter facit Hubertus Thomas Leodius, in libello de Tungris & Eburonibus, dum *Marsacos* temere in *Masacos* vertit, ut eo vocabulo oppidum *Maseick* designaret; quo nomine & reprehenditur à P. Divæo in *Antiq. Brab. Verhoeven.*

n Grotius hist. lib 7. *Geldros Velavo nomine (sunt qui olim Marsacos dictos putent) Rhenus ad Isalam effundit.* *Marsch* autem idem significare quod *Moer* nonnulli volunt ex Chron. Rhytmico sub Diderico I. *Dat hy gaf bosch, marsch, ende Sant. de Marsch*, etiam locus in Bataviâ inferiore *Meersshen i. e. Broecklandt*, Chron. Slavor. pag. 220. *Verhoeven.*

Mars-diep prope insulam Texaliam remanserunt. Alii sedes eorum ponunt in lacu Flevi, eo loco ubi insula *Marcken* ante Monachodamum hodie conspicitur.

Verum his disquisitionibus omissis, & quia brevitati studemus, ad rem redeamus, & situm urbis nostræ propiùs contemplemur. Ipsa est admodum jucunda, tanto nitore ac gratiâ, ut nihil ad venustatem ipsi desit, utque plures excellat, & multis exæquetur, situ, montium, vallium, amnium, sylvarum, hortorum varietate, amœnitate, agrorum item & pascuorum fœcunditate, frugum copiâ, rerum venalium affluentiâ insignis. Posita est in saluberrima aëris cœlique temperie, & ameno, feraci, atque commodo solo: Ab ortu enim & meridie agros habet omni frumentorum genere fertilissimos, crebrisque quercetis, & viridariis distinctos jucundissimis: Ab occasu longo tractu sunt arenosi colles, ericetum, & sylvæ cæduæ: A septentrione verò uberrima pascua, quæ ab Oceani Batavici brachio meridionali (de quo diximus) sesqui horæ spatio ab urbe alluuntur. Ut tribus dicam verbis, quacunque exeas oppido, semper occurrent tibi ambulationes amœnissimæ, quarum honesto oblectamento civibus aut otia temporis fallere, aut animus curis atque negotiis turbidus solari ac mitigare, in promptu est. Territorium circumcirca vulgò *Eemlandia* dicitur, estque una ex quatuor diœceseos Trajectinæ tetrarchiis, cujus incolas G. Heda in historiâ Episcoporum populos Hemanos vocat: Quamvis hoc possit restringi ad illos qui ripam Hemi sive Amisii juxta habitant, in quibus uterque pagus Emeneste, & Ter-Eeme, qui vulgò *Eemlanders* dicuntur. Dividitur autem hæc Tetrarchia à nonnullis in has quinque partes: 1. Soest & Baren. 2. Emenesse intra & extra aggerem. 3. Woudenbergh & Rensweoude. 4. Bunschoten & Eembrugge. 5. Leusden & Hoogelandt. Ab aliis verò in sequentes pagos & vicos juxta ordinem Alphabeticum dividitur: Asgat,

Bunschooten, Baren, Duyts & Haer, Donckelaer, Eembrugge, Emenesse intra aggerem, Emenesse extra aggerem, Hamersfelt, Hoogelant & Seldert, Leusden & Leusderbroeck, Matren, Marsbergen, Renswoude, Stoutenburgh, Snorrenhof, Sevenhuysen, Soest, Woudenberch, & Ysselt. Ut hoc autem obiter addam, statum hujus Tetrarchiæ florentem, vel inde licet intueri, quòd, cùm diœcesis Ultrajectina anno CIƆ. IƆ. XXV. Episcopo Henrico Palatino promisisset 46000 aureos, territorium Amisiamum, præter urbem Amisfurtensem, in hac summâ teneretur solvere 13500. florenos aureos, ut testatur Lamb. Hortensius *lib.* 2. *secessionum civilium Ultrajectinarum.* Totum verò agrum Amisfurtensem, dictumque territorium permeant rivuli & torrentes quamplurimi aquâ limpidissimâ; urbem undique cingunt pagi & vici non aspernandi, & egregia aliquot castella, nobiliumque virorum ædificia. Præcipuos autem pagos, qui sub hac Tetrarchiâ pertinent (ut omittam eos, qui juris Gelrici, & tamen oppido huic vicini sunt) adjicere hic visum fuit.

Bunscotia (veteribus etiam *Hegenscote* dicta) olim fuit oppidulum, quod nonnullis privilegiis municipalibus etiam à Florentio Wevelichovio Episcopo LI. propter fidelitatem ei præstitam donatum fuit, quorum diploma vernaculo sermone expressum (ne prolixior sim) vide in notis Buchelii ad Hedam. Destructa est & mœnibus nudata anno CIƆ CCCC XXVI. ab Ultrajectinis, duce Domino Johanne de Arkel; quòd ejectis Trajectinis militibus Hollandorum, id est, hostium partes secuti fuissent cives. Quamvis vero propius sit, eos à Domino Liledamo, Philippi Burgundi militiæ Præfecto, vi captos esse, ut ita Trajectinos à mari Austrino secluderet, quum obsidionem Amisfurti moliretur Burgundus, de quâ cap. XIII. videbimus. Anno etiam CIƆ. CCC. LV. Dominus Johannes de Egmondâ cum Hollandorum manipulis ipso S.

Ca-

Catharinæ festo accessit Bunscotiam; quod videntes incolæ, & arma corripientes validè illi occurrerunt, sed prostrati magnam partem sunt, occisis circiter octuaginta ex primoribus, ut ait Heda in Johanne IV. Episcopo XLVII. ubi in supplemento Ms. legitur: *Corruerunt in illo certamine* LXX. *de optimis Bunschotensibus*, *&c.* Reliqui id videntes quàm celerrimè oppidum repetierunt; Hollandi tamen re infectâ cum exercitu ad suos redierunt. Pagus est hodie maritimus, elegantiâ ædificiorum, & incolarum opulentiâ cæteris facilè præcellens. Continet agri mensuras nostras (quas *Dammeten*, vel *Dachmaten* vocant) CIↃ. CIↃ. CIↃ. CC. XXXII.

Eembrugge, pagus est in ripâ Amisii situs loco amœnissimo & opportuno, in quo arx est validi (ut antiqua ferebant tempora) operis. De quo sic vetus Chronicon Hollandiæ, *divis.* XXV. *cap.* VI. *Anno Domini* CIↃ. CCC. LIV. *Johannes de Arkel Episcopus Trajectensis bellum indixit Suedero Vytterloo, quod arcem Eembrugge cum portu & ponte ad Hemam fluvium sibi retineret. Verùm Ultrajectini & Montfortii cives pacem inter utramque partem fecerunt, his legibus, Ut D. Suederus arcem ab Episcopo in feudum acciperet, eique nullum ° Præfectum imponeret, nisi qui civis esset Vltrajectinus, ne quid detrimenti Episcopatus ex eâ pateretur, &c.* Et constat Winsemios, Ryneveltios, aliosque cives Trajectinos huic castro, nomine Castellanorum præfuisse, extantque hujus rei instrumenta. Deinde etiam arci huic addita sunt & alia munimenta à Florentio Wevelichovio Episcopo Trajectensi, anno CIↃ. CCC. XCIII. qui & circa id tempus alias arces diœceseos reparavit, ut Horst, Stoutenburgh, Vredelant. Postea verò ab Ultrajectinis invasa est, anno CIↃ. CCCC. LVII. eique contra Amisfurtios cum præsidio impositus Guilielmus de Wijck. Tempore Davidis Burgundi Episcopi LV. motus aliqui exterterunt inter Trajectenses, & Dominos de Egmond & Ysselsteyn, qui arcem

° Vid. libr. de jur. glad. cap. 19. n. 5.

 cem

cem Amisianam occupaverant, militibusque Hollandis & munitionibus instruxerant; sed Trajectini arcem expugnarunt initio anni CIↃ CCCC. LXXXI. ut Heda, sed ipso S. Lamberti die, ut vetus Chronicon Hollandiæ testatur, eamque destruxerunt & flammis consumpserunt. Quando autem & à quo instauratum sit hoc castellum, mihi non liquet; Saltem alicujus momenti posteriori seculo fuisse, constat ex Lamb. Hortensii *secessionum Ultraject. libr.* VI. ubi expugnationem ejus anno. CIↃ. IↃ. XXVII. magno molimine à Gelris factam narrat. Qui etiam inter postulata Amorfortiorum à Cæsare Carolo V. illud ponit, quod Amisianum castellum dirui petant. Idque tum temporis non videbatur è re esse; Sed æstate anni CIↃ. IↃ. LII. diruta sunt mœnia ejusdem castri; quo parceretur impensis quibus Cæsarea Majestas quotannis gravabatur alendis illic militibus: Quemadmodum sese in memoriis Andreæ Waelkens vicarii Ecclesiæ majoris Traject. reperisse dicit Gisb. Lappius à Waveren J. C. in notis suis ad eundem Lamb. Hortensium

Emenessa duplex est (ut jam ante dictum) intra aggerem, & extra. Hadr. Barlandus in Chronico Ducum Brabantiæ dicit se legisse in Commentariis quibusdam rerum Hollandicarum linguâ nostrate conscriptis hunc pagum fuisse milliarii unius longitudine. Anno CIↃ CCCXLVIII. inter Episcopum Traject. Johannem ab Arckel & Hollandos haud levis exorta est controversia, quæ in nervum sive bellum postremò erupit, de hujus pagi territorio: Hunc enim pagum cum Hollandi vi suum fecissent, & totum tractum novo *Oost-Hollandiæ* nomine appellare cœpissent, in adversum processit Antistes, ac victis pulsisque Hollandis antiquari novum illud Oosthollandiæ vocabulum fecit reduxitque ad suum obsequium universum eum Emenessæ districtum Anno CIↃ CCCCLXXXI. Magnum quoque incommodum passi sunt hi pagi ab Hollandis, qui Trajectinis bellum indixerant sub regimine

mine Maximiliani Austriaci. Quam rem narrare lubet verbis dicti Had. Barlandi in Chronico Ducum Brabantiæ: *Nardinum Hollandiæ oppidulum à Trajectensibus captum atque direptum est : Quam injuriam vindicaturi Hollandi cum exercitu haud contemptibili equitum pariter ac peditum profecti venère ad Emenessam. Hic pagus & amplissimus & munitissimus erat. Huc abegerant pecus omne suum finitimi omnes accolæ, & alia pleraque, ut lectos, vestes, aurum huc importaverant. Hos adorti Hollandi quum aliquamdiu oppugnassent, vicerunt, & victos ad unum omnes trucidarunt. Postremò direptis omnibus ædificia & publica & privata incendio consumpta sunt.* Hucusque Barlandus. Anno CIↃ. IↃ. XXVII. Christophorus Langius, qui in urbe Ultrajectinâ Gelricæ cohorti præerat, ipsis Calend. Septemb. cum quadringentis peditibus ad Emenessiorum agros effusâ populatione vastandos movit. Emenessii verò, quod pridie ejus diei commeatum aliaque usui necessaria in forum Ultrajectense venum deportassent, nihil minus quam hostilia operiebantur. Itaque pauci erant, qui se adventantibus objicerent; sed hi aut cæsi, aut fugati sunt: Cæteri, & armenta ferè universa Gelris prædæ fuerunt. Bellicis quoque calamitatibus obnoxia fuit Emenessa anno CIↃ. IↃ. LXXXIV. Mich. ab Isselt refert ad annum 1585. his verbis: *Taxius, Regii apud Frisios exercitus vicarius, cum parte sui exercitus in diœcesin Ultrajectensem irruit, & in pago Emenessensi consedit, ad vicinos pagos mittens, qui tributum exigerent, &c.* Sed potius Gallicè id referam verbis *J. Francisci le Petit in Chron. Belg. volum. 2. &c. lib.* VI. *sect.* IV. *Le Colonel Taxis, Lieutenant de Verdugo, Gouverneur de Frise pour le Roy d'Espagne, fit une course soudaine au pais d'Utrecht, & se rua sur le grand village d'Emenesse, ou ses gens commirent de grandes cruautez & emmenerent de là beaucoup de paisans prisonniers, avec une*

riche butin de toutes sortes de biens, & de bestail. Oriundus ex hoc pago D. Guil. à Radelant J. C. insignis, & Curiæ Trajectinæ Præses, cujus adhuc leguntur decisiones posthumæ.

Susatum (vulgò Soest, q Sous, Zoyse) etiam amplus & insignis pagus est, qui non parùm quoque incommodi ex Bellonæ furoribus perpessus est. Anno CIↃ. CCC. LVI.XIV. die mensis Martii Dominus Gisbertus de Nyenrode eques nomine Gulielmi Comitis Hollandiæ veniens ex Naerden cum multis ac bellicosis militibus incendit pagum Zoest, in ultionem Wesopii in Goilandiâ, ab Ulttajectinis antea capti & incensi. Econtrà verò Otto de Laer Marescalcus Episcopi Johannis ab Arkel in Eemlant, coadunatis sibi Amersfordiensibus, animose ipsos aggressus est, & cum Hollandis in prælium descendit prope Susatum, ubi crudele bellum exortum est, in quo primo congressu Nyenrodius lethaliter sauciatus est, ita ut è prælio avectus, hastisque Hollandorum ad oppidum Nerdam deductus sit; sed postremò Ottone Marescalco, & triginta sex Amisfurtiorum civium necatis, Hollandi victores extiterunt, ut habet Hedæ Chronicon MS. Lamb. Hortensius refert ad annum CIↃ. IↃ. XXVIII. Carolum Gelriæ Ducem CIↃ. IↃ. peditibus & CCC. equitibus in pagos Amisianos populabundum irruisse, & ad mulctam incendiariam compulisse, fuisseque Susatum, qui primus vicorum occurrebat, igne injecto ad reliquos terrendos exustum, Gelros verò, priusquàm vel Ultrajectini, vel Amisfurtii, vel Burgundi vires contraxissent, in Gelriam reversos. Quid autem hujus pagi incolæ damni retulerint Anno 1629. à Cæsareanis militibus, qui Amisfurtum occupaverant, nondum illis, qui adhuc in vivis sunt, excidisse puto.

q Vid. & *libr. de jur. glad. cap.* 19. *n.* 6.

Woudenberga, quasi mons sylvarum dicta, arcem quondam habuit cognominem, cujus vestigia supersunt prope templum. De eâ sic legitur in additionibus MSS. ad Chronicon J. Bekani: *Eodem anno* (scil. CIↃ. CCC. LII.) *Dominus Gisbertus*

tus de Abcoudâ emit castrum de Woudenbergh erga Dominum Johannem de Woudenbergh, [r] *fratrem Domini Huberti Schenck de Culenburgh in prælio Hasselensi à Leodiensibus interfecti. Filius vero Domini Johannis de Woudenbergh ex instigatione & subsidio Domini Johannis de Culenburgh. quadam nocte infra suburbium latens pontem cum suis extemplo præoccupavit, portam ulteriorem introivit, castrum cepit, custodes effugavit, & firmo munimento cum suis complicibus munivit. Gisbertus verò de Apcoudâ de amissione castri turbatus, & hanc violentiam molestè ferens, conquerebatur eandem violentiam episcopo, supplicando ut ipse hanc ulcisci vellet injuriam. Episcopus verò cum multis belligeris propterea circumvallavit idem castrum, impugnando turres & moenia diversis ingeniis quoadusque castrenses urgente penuriâ victualium in deditionem transirent episcopi, post* XVII. *septimanas, & ipsum præsidium eidem liberè resignarent; Episcopus verò castrum funditus destruxit.* Hactenus MS. illud. In quo observandum ad vocem, *Ingeniis* &c. *ingenia* veteribus dicta fuisse instrumenta & machinas bellicas; unde & remansit vocabulum *Ingenieurs*, id est, Rei machinariæ, seu machinarum bellicarum Præfecti. Vide Lipsium *Poliorcet. lib.* I. *Dial.* III. Galli *Engins* vocant. Episcopus autem hic fuit Joannes ab Arkel, XLVIII. Præsul Ultrajectinus. Sunt præterea in hoc pago tria non exigui nominis castella, *Geeresteyn*, Zulenorum, mox Polliorum, nunc verò Liendeniorum dominium; *Groenewoude*, peculium D. Bertrandi van Eck, oriundi ex illustri & generosâ stirpe Pantaleonum apud Romanos, & *Lichtenberch*, de quo vide Historias Gelricas Arn. Slichtenhorstii J. C. *lib.* XI. *cap.* II.

[r] Fratruelem debuisset dicere. *Verboeven.*

Sunt præter hæc in viciniâ aliquot alia castella, ut *Hogerhorst*, *Oyevaershorst*, *Marsbergen*, aliæque nobilium, & opulentiorum civium domus elegantissimæ: inter

quas

quas amœnitate loci longè eminet *Mons sacer*, de quo nihil aliud inpræsens dico, nisi eum reverâ esse gratissimum Phoebi & Musarum recessum, ubi Poëtæ relictis hominum cœtibus, urbanoque strepitu, solitudinis quærere silentia, atque ad lene murmurantes rivos, inter volucrum cantus, & sub arborum umbris, facili & suggerente Minervâ carmen effundere possunt. &c. Mihi certe recordatio voluptatis non semel votum hoc expressit:

Este bonæ mihi Pegasides, pia Numina, Nymphæ,
Ac date rursus eo ponere monte pedem;
Semper ubi serpit cristallo lympha liquente,
Et Phœbi lauros ambitiosa rigat.

Floruit etiamnum Anno CIↃ.CCCC.LXIV. arx *Stoutenburgum* (in aliquibus veteribus MSS. legitur *Stuthenborch*) quod Anno CIↃ.CC.LIX. à D. Waltero de Amersfordiâ extructum diximus, & à D. Everardo de Stoutenburch venditum Guidoni Hannonio episcopo Traject. XLII. Ex quâ familiâ de Amersfoort, Stoutenburgh, & Weede, aliæ etiam nonnullæ haud infimi nominis stirpes sunt propagatæ; ut, Oldenbarnevelt, vander Hair, Lielaer, Davelaer, vanden Beeck, &c. Ex quarum ultimâ ortus est inter alios Johannes de Bekâ Canonicus Ultrajectinus (incertum hactenus cujus ex quinque Ecclesiis) qui scripsit historiam Episcoporum Ultrajectensium. Ejusdem etiam familiæ est Sibertus à Bekâ, ordinis Carmelitarum Provincialis, Philosophus, Mathematicus, & Historicus, qui vixit circa annum CIↃ CCCXX. Alii hunc Gelriensem faciunt, cum tamen sit ex verâ militiâ nobilium de Amersfoort prognatus.

Etymologiam nominis hujus oppidi auctores variam tradunt: Siquidem aliqui à vicinò loco Hamers-velt dictum existimant; qui locus rursum, illorum saltem opinione, dictus sit à domicilio cujusdam fabri ferrarii, cui pro insigni erat malleus: Quas ædes, unà cum tabernâ è regione, & sacello

S. Spi-

S. Spiritus, ferunt ante urbem conditam extitisse circa forum piscarium, ubi tum temporis trajectus quidam fuerit in usum eorum qui è Gelriâ & Transisulaniâ Ultrajectum petebant. Sed proculdubio ignorantia veri, ut multarum nugarum, ita & hujus fabulæ author fuit: Cuivis enim manifestum est quam crebrò & facilè peccent in corrumpendis nominibus propriis ignorantiâ veteris historiæ indocti scriptores. Nos autem talibus omissis dicimus urbem dictam esse à fluvio *Amisio*, vernaculè *de Eem*, quasi dicas *Eemsfort;* quanquam vir doctissimus Hadr. Junius, nec Bataviæ suæ pœnitendus, dici velit *Amersfurt*, vel potiùs *Amisfurt*, inque vocabulo *furt* non esse præsidii aut munimenti, sed trajectus significationem, ut in Francofurti, Sweinfurti, Erfurti, Clagenfurti, Steinfurti, aliarumque civitatum nominibus. Nonnulli putant anno CIↃVI. urbem hanc dictam fuisse *Backefort*, idque ex litteris Ansfridi episcopi. *cap.* I. allatis probare conantur; Quam rectè autem, ipsi dispiciant. In veteribus Chronicis circa annum CIↃ CC. vocatur *Amsvorde*, item *Hemerfurt*, & *Heemsfurt*. Guil. Heda ad annum CIↃ CCCLI. vocat *forum Hemanum*. Nos nomen *Amisfurti* hodie libenter cum multis viris doctis usurpamus. Ioannes Beverovicius Senator & Medicus Reip. Dordracenæ in tractatu suo vernaculo de excellentiâ sexus fœminei, *lib.* III. *cap.* V. putat nomen oppidi derivari à fluvio Amisio (*de Eem*) & prædio olim suburbano, sed à Gelris in bellis contra Episcopos Traject. destructo, cui nomen fuit *Voordt;* quasi dicas inquit, *Eems-voordt*. Addit etiam à dicto prædio nomen suum habere familiam *de Voordt*, jam nuper extinctam in Iohanna de Voordt, uxore D. Cornelii à Deuverden J. C. & prætoris Amisfurtensis. Quod posterius quamvis non improbem, priori tamen opinioni de etymologiâ urbis assentiri minimè lubet, idque propter rationes jam dictas.

Est & alia notatio nominis hujus oppidi, sed quam ex

 erudi-

eruditorum festivâ allusione derivatam nemo dubitat : Nimirum urbem dictam esse ab Amore forti, unanimi nempe civium inter se concordiâ & tranquillitate ; Quò etiam spectant versiculi Cl. viri D. Theodori Schuttii, M. Doctoris, & Scholæ Amisfurt. Rectoris, mihi plurimis nominibus observandi. Sunt autem hi :

Blandus Amor, cupiens pulchrum sibi condere regnum,
Dulcis ad Amisii ripam, nova mœnia nostris
Struxit avis, urbemque suo de nomine dixit ;
Et colles dedit, & rivos, & amœna vireti
Rura, quibus stabilem figat pax aurea sedem ;
Et cum pace salus, & pleno copia cornu,
Tum lætis rebus non vilis gloria Musæ.

CAP. III.

De amplificatione urbis, & civibus.

COnstat ex priscis scriptoribus circa annum Christi CIↃ CC. Amersfordiam adhuc fuisse villam, & non oppidum. Anno autem [f]CIↃ CCLVII. Henricus de Vyanden (quem multi perperam de Vyanen vocant) Episcopus Trajectensis XXXVIII. incolas multis privilegiis & immunitatibus donavit, atque inter alia iis dedit jura, quæ vocant municipalia, vernaculè *Burger rechten* vel *Hant-vesten*. Hic etiam dicitur villam muris circumvallasse, & ex castro nobilium Dominorum de Amersfoort in oppidum mutasse [t]Primæ litteræ, in quibus civitas Amersforde vocatur, datæ sunt ab Ioanne de Zirich Episcopo XL. feriâ V. in die B. Odulphi, anno CIↃ CCXCV. & confirmatæ deinde per Guilielmum Episcopum XLI. anno CIↃ CCXCVIII. in crastino nativitatis B. Joannis Baptistæ. Quo tempore data est Amersfortensibus

f CIↃ. CCLIX. habet charta Henrici quam Lector infra inveniet ad Auctorem incertum. *Matthæus.*

t Non satis cohærent hæc. Primæ literæ, ut jam dixit, sunt Henrici de Vyanden vel ut alii de Viana Ann. 1259 Et has Wilhelmus confirmat Ann. 1298. non Joannis Zyricii. *Vid. lib. 3. de Nobilit. cap. 1. p. 844. Matthæus.*

ſibus eadem libertas, quæ Ultrajectinis, excepto quòd Amerfortii debeant ſequi bella Epiſcopi, dicta *Heere-vaert*, ipſique ſolvere precariam, annuatim x. libras monetæ Trajectinæ. Hoc tempore Scabini majoris fuerunt dignitatis, quàm Conſules. Anno CIↃ. CCC. XCIX. ſummum jus habuerunt Burgimagiſtri, ſive Conſules.

Parvum autem, vel potiùs mediocre oppidum initio fuiſſe, ex antiquis foſſis & ædificiis, mœnium vice in orbem extructis, liquido apparet: Poſtea vero rebus magis florentibus, novâ civitate veteri circumdatâ, vehementer ejus pomœria extenſa ſunt. Oppidum ſatis amplum eſt, ita ut vix tribus horæ quadrantibus ambiri poſſit, muro undiquaque alto cinctum, interius arcuato, multiſque in ambitu turribus inſtructo. Olim murus hic vallo terreo extra fuit præcinctus; ſed jam à multis annis terra interiori murorum parti adjecta eſt, præterquam inter portam, vulgò dictam de *Slyckpoort*, & munimentum prope portam, de *Koppelpoort* nuncupatam, ubi vallum adhuc exterius manet. Munitione, aut potius, inſtauratione mœnium celebris eſt annus CIↃ. IↃ. LXI. Cæterum urbs arte magis, quàm naturâ, idque ob rationem loci, munita eſt: Quippe ob vicinitatem montium, colliumque, & loca arenoſa debilior creditur. Portas majores cum ſuis penſilibus pontibus habet quinque & tres minores. Publica privataque ædificia haud inelegantia, præſertim in urbe veteri; in novâ quidem magnificæ, ſed raræ ædes ſunt, amœnitate tamen ſuâ ſatis laudabiles, quarum incolæ ruri habitare urbem, & rus in urbe dici poſſunt.

Incredibilis annonæ copia hic ad fora rerum venalium advehitur, quæ maximam partem in vicinia loca deinde mittitur. Accedit ingens numerus curruum, fructibus arboreis, cerâ, melle, lanâ, & quercino ligno onuſtorum, quæ omnia navigiis in Hollandiam, Friſiam, &c. devehuntur. Ex

Velaviâ tantus fagopyri ſeu panici in urbem proventus venit, ut uno die ſæpiſſimè 70. laſtæ in foro reperiantur, præter alia frumenti genera. Commercium quoque goſſypiorum, ſive xylinorum adeo frequens eſt, ut quotannis circiter 40000. ejuſmodi panni hic conficiantur. [t] Opificium etiam laneorum pannorum indies augetur, quæ hic curâ Magiſtratus non vilis pretii conficiuntur. [v] Plantatio pati, ſive Tabaci, ab anno 1615. cœpta adeò crevit, & bene ſucceſſit, ut non exiguum inde quæſtum cives fecerint.

[t] *Circiter 388. touwen ſlaht, quos H. Junius vocat tibicines in Nomenclat.*

[v] Henr. Ouderſin deſcriptione vernaculâ.

Cives plerique aut ſuo cenſu vivunt, aut agriculturæ, lanificio, mercaturæ, vel nutriendis bobus operam dant, quæſtumque non exiguum faciunt. Commercium verò hordeacei potus (cereviſiam vulgò appellamus) omnibus vicinis valdè appetiti maximè quondam hic viguit, uti hodieque e multis ædificiis, quæ faciem iſtius coctura referunt, videre eſt, ut & ex feneſtrâ vitreâ in majori Templo D. Georgii, quam coctores cereviſiarii dono iſti eccleſiæ dederunt, cum hac vernaculâ inſcriptione:

Men ſach wel eer in't Amersfoortſche dal
Drie hondert en vijftigh Brouwers leven;
Maer die daer nu noch zijn in't getal,
Die hebben dit glas alhier gegeven.

Rationem hujus ferè incredibilis numeri coctorum zythi, ſive cereviſiæ, ex eo nonnulli deducunt, quòd olim iſta coctura non adeò communis fuerit omnibus civitatibus & pagis, ſed urbibus nonnullis quaſi peculiaris, à quibus iſte potus longè lateque avehebatur: Quò ſpectat illud apud Pontanum in hiſtor. Gelricâ, *lib.* IX. ad annum CIↃ.CCCC.LX. ubi de querelis urbium Gelricarum ſuper injuriis ſibi illatis à militibus Epiſcopi Trajectini: *Inter civitates*, inquit, *oſtendebant Vageningenſium incolæ, ſibi à Trajectinis mercimonia ſubinde ſua, ac plauſtra cereviſiâ ſimili-*

que

que commeatu onusta, quæ Amersfurto veniebant, circa Leersæ pagum erepta, Trajectumque deportata, aliaque ab iisdem illata suis incommoda, quorum restitutionem efflagitabant, &c. Contentionem quoque inter Nardenos & Amisfurtenses, quod Nardeni apud se exaggerassent vectigal cerevisiæ Amisfurtensis, vide in historiâ rerum Ultrajectinarum Lamb. Hortensii *lib.* VII. Qui & eodem libro inter conditiones, quibus Amorfortii sese anno CIƆ.IƆ.XXVIII. Carolo V. Cæsari submiserunt hanc ponit: *Civitas Amorfortia, quoniam aliquanta parte a negotiatione & mercimonio cocturæ cerevisiariæ celebritatem suam nundinationemque habet, permittet Cæsar, ne quis intra sesquimilium à civitate cerevisiam coquat ultra in ditione Gelriæ, ubi eam sui imperii fecerit, juxtà ac cis in inferâ regione, &c.*

Quantum ad mercaturam attinet, per Amisium flumen ex vicinis regionibus, præcipuè autem ex Hollandiâ & Frisiâ, omnigenæ merces in urbem importantur, quibus sese exonerantes nautæ rursus aliis ex urbe nostrâ petitis mercimoniis eò tendunt, unde venerant. Sed quia fluvius, qui hodie veteris Amisii nomen obtinet, minùs idoneus navigationi videretur, amplus satis ac profundus fodi cœpit rivus anno CIƆ IƆ LVI. qui novus Amisius dicitur, ubi etiam sacerdotes senatus decreto fodere sunt coacti, aut hominem aliquem in locum suum substituere.

Certè in hac placidâ & tranquillâ valle inter cives nullus extat luxus, sed convictus facilis, sine arte mensa, ut Martialis loquitur. Nulla cernitur ambitio, quod vitium ubique magno cum Rerumpublicarum detrimento ingravescit. In conviviis, in vestibus, in supellectile, mundiciem amant, & ingenuam suavitatem, sumptus & pompam contemnunt. Didicerunt ab avis suis honestè & parcè epulari, ac vestiri. Inter se, non ut in urbe, sed ut in eadem familiâ, unanimes

vivunt, expertes factionum, quibus alibi omnia flagrare solent, & collidi. Cives admodum studiosi sunt peregrinationum, ita ut vix ullus orbis terrarum sit angulus, in quo non reperiantur Amisfurtenses: Unde & nonnulli ad supremas dignitates extra anni solisque vias pervenerunt. Neque tantum delectantur musicâ, & aliis artibus, quas *semi-liberales* vocant; sed tantæ plerumque sunt eruditionis, ut jam intra centum circiter ab hinc annos inter cives quartus vix inveniatur, qui non mediocriter humanioribus studiis imbutus, & linguæ Latinæ gnarus sit: mercaturæ enim & opificiis destinandi multò antè Latinè sonare discunt, quam qui mercaturæ aut opificii tyrocinium incipiant. Quo non parùm facit amplissimum liberaliori juventuti erudiendæ, magnis oppidi sumptibus, jam olim institutum [x] Gymnasium, cui hocce & præcedente seculo præfuêre viri doctrinâ, & moribus longè præstantissimi, Petrus Montanus (summus Des. Erasmi amicus, circa annum CIↃ IↃ VII.) Arn. Novesius, Christoph. Vladeraccus, Justus Bileus, Joan. Corn. Gesselius, Iacobus Hovius, hodieque summâ cum laude præest V. CL. D. Theodorus Schuttius Medicinæ & Philosophiæ Doctor. Celeberrimæ huic scholæ Anno CIↃ IↃ LXVIII. additum fuit seminarium pauperum, sancti Spiritus dictum, quod jam longis intercidit annis. Aliquamdiu etiam publicæ lectiones parentum nostrorum memoriâ habitæ sunt in templo B. Joannis: ubi D. Levinus Botterus, [z] J.C. & urbi à secretis Institutiones juris, Joannes Gesselius Gymnasiarcha Taciti Annales, & Egbertus Staverdenus Philosophiam prælegebant. Sed laudabile hoc institutum grassante pestilentiâ, & dilapsis auditoribus, evanuit. Celebritas tamen trivialis (ut vocant) scholæ permansit, ad quam studiorum gratiâ è viciniis provinciis flos Belgicæ juventutis mitti solet, totque illustres, doctissimique viri ex hoc ludo litterario τὸ εὖ ζῆν attulêre, ut [c] eorum numerus iniri nequeat. Inter alios autem magni nomi-

[x] Illustrium virorum nutrix semper extitit & alumna, qui hic nati, vel edocti & instructi, tantis floruere præconiis, ut viventes ætatis suæ hominibus ad virtutem fuerint adjumento, & vitâ functi posteris, tanquam extenso digito, rectam ad laudabilem vitam viam demonstraverint. *Verhoeven.*

[z] Item de scholâ vide præfationem Christoph. Vladeracci in polyonyma Ciceroniana quæ dedicavit S. P. Q. Amersfordiano; ubi & multa de viris doctis Amisfurto oriundis, aliaque urbem nostram spectantia in medium adfert. *Verhoeven.*

minis Heroum filios in hoc Gymnasio jam nuper litteris operam navarunt Andreas de Castanea de Sylvas, filius Regis in Soyen, & Marcus de Fretis, filius Regis in Kielang, ex Indiâ Orientali, cum quatuor aliis popularibus suis. Non pauci igitur viri docti ex hac urbe prodierunt, Imperatorum, Regum, Principum, & Rerumpublicarum Legati, Consiliarii, Medici, in omnium artium, linguarum, scientiarum genere versatissimi, quorum præcipuos aliquos hic recensere operæ pretium [a] existimavimus.

[a] Sine invidiâ possumus laudare tot insignes viros jam vitâ functos. Possemus & sine invidiâ vivos, de quorum ingenio, solidaque eruditione posteritas judicabit, quæ nostra ætas admiratur. *Verhoeven.*

CAP. IV.

Theologi, & Ecclesiastici, Amisfurto oriundi.

[b] Ut igitur à Theologis auspicemur, inter vetustissimos recensetur *D. Guilielmus Henrici Amersfordiensis*, Theologiæ & Juris Canonici Doctor, Gymnasiarcha, & postea primus Rector fratrum bonæ voluntatis, sive Hieronymitarum Amisfurti, & deinde Antistes, seu (ut vulgo dicunt) Generalis totius ordinis S. Francisci tertiæ regulæ.

[c] *D. Elias Amersfordiensis*, Theologiæ Doctor & Professor in Academiâ Basiliensi, cujus & libri supersunt. Fuit quoque ejusdem Universitatis Cancellarius.

[d] *D. Jacobus Thymæus*, vulgò *Jac. Amersfordiensis* dictus, Lib. Art. Magister, eximiis muneribus in Academiâ Coloniensi functus est: Fuit enim Præses Collegii Laurentiani, ut & Theologiæ Professor, & Pastor Ecclesiæ S. Johannis Baptistæ. Extant ejus Commentaria in libros Aristotelis de generatione & corruptione; Item in meteora ejusdem. Huic epitaphium scripsit D. Rudolphus Langius Nobilis & Canonicus Monasteriensis, in quo inter alia hoc legitur distichon:

[b] Inspicienda erunt Elogia Aub. Miræi, & Bibliotheca Belgica Valerii Andreæ Dessellii.

[c] Fratres bonæ voluntatis institutores habent Ger. Magnum & Flor. à Radewyn. Chron. Windesem.

[d] De tempore quo hic Jacobus vixerit, parum mihi comptum esse fateor; Ideoque temerè quid statuere

Hunc

Hunc terris Amsforda dedit, virtutis alumnum,
Doctrinæ columen, nunc tenet astra pius.

D. Marcellus Lentius, Prior Capituli Windesemensis & deinde Generalis Canonicorum per utramque Germaniam.

D. Henricus Ruysch, Vir nobilis, ordinis Hierosolymitani Eques, Mandator, seu (ut alii vocant) Commendator in Ingen, virorum doctorum Mæcenas munificentissimus. Hujus donum exstat fenestrá ingens vitrea cum effigie ejus in templo D. Georgii, additis his verbis, quibus videtur author carmen hexametrum exprimere voluisse.

Donum Henrici Ruysch Commendatoris in Ingen.

D. Theodorus ab Emden, Præfectus monialium S. Agnetæ Gorcomii ann. 1572. unà cum aliis Ecclesiastici ord. viris prope Brilam à comite Lumæo immanissimè strangulatus, non solùm improbantibus, sed ægerrimè ferentibus DD. Ordinibus, & Principe Auriaco.

(Margin note: re non ausim. Sed ex ætate authoris dicti Epitaphii non nihil conjicerè licet. Is autem vixit anno 1494. ut testis est Vir clariss. & ob multijugam eruditionem celeberrimus G. J. Vossius ὁ *μακαρίτης*, *lib.* 3. *de Historic. Latin. cap.* 10. *Verhoeven.*)

D. Nicolaus Zoesius, Juris Canonici Doctor, ob summam probitatem atque eruditionem creatus Consiliarius in supremâ Curiâ Mechliniensi. Sed antea fuerat Officialis episcopi Tornacensis Ioannis Vendevillii, qui obiit Anno cIↄ. Iↄ. XCII. ejusque vitam descripsit Zoesius, impressam typis Bogardi, Duaci. Demum anno cIↄ. Iↄc. XIV. electus est in Episcopum Sylvæducensem. Cum adhuc esset Canonicus & Officialis ecclesiæ Tornacensis, emit ædes magnificas Lovanii in usum Collegii, quod vocant Falconis, quibus in ædibus illud Collegium etiammum est. Episcopus autem existens Sylvæducensis fundavit in eâdem Academiâ Lovaniensi Collegium S. Willebrordi, moriensque in subsidium studiosorum omnes suas opes Collegio legavit. Alumni, ut recipiantur, donati in Artibus laurea esse debent, studio Theologico operam dare, Baccalaureatum in eo adipisci, ac tum ad suscipiendam animarum curam sese præparare. Alumnis tamen Amisfurto oriundis permittitur, ut Artibus & Philoso-

Philosophiæ studere possint. Obiit Lovanii ex febre, quæ eum vix aliquot dies tenuit, *Anno* cIↄ. Iↄ c.xxv. *Augusti* x11. *die.* Corpus Sylvamducis translatum est, & sepultum in S. Johannis primario Templo, addito hoc Epitaphio:[d]

D. O. M. S.

D. NICOLAUS ZOES EPISCOPUS BUSCODUCENSIS

MAGISTER LIBELLORUM SUPPLICUM, ET CONSILIARIUS MAGNI CONCILII,

Frequentioribus Cleri, populique, ac devoti fœminei sexus precibus se commendatum cupiens, hoc loco vivens sibi monumentum elegit.

Vixit annos Lx1. *&* *dies* xv11.

Præfuit Ecclesiæ Buscoducensi

Ann. x. *mens.* 111. *&* *dies* x11.

Obiit Anno M. DC. XXV. *Die* xx11. *Augusti.*

D. Michael ab Isselt, Theologus & Historicus insignis, neque modò diversarum literarum peritus, sed & concionibus ad populum, & scriptis apud eruditos clarus. Circa annum cIↄ. Iↄ. xc. Pastor ecclesiæ Noviomagensis fuit, quâ urbe ab Auriaco principe occupatâ, Coloniam concessit, ubi aliquamdiu habitavit, & scripta sua edidit. Deinde Hamburgi Parochum Catholicorum egit. [e] In historia sui temporis ad annum 1580. vocat Isselt prope Amersfordiam avorum suorum dominium. Anno 1579. in exilium, ut vocat, abiit, in dicta historia ad dictum annum. Ad annum 1580. ubi de Hattema Regi Hispaniarum dedita loquitur, ait arcem Hattemensem quondam sedem fuisse Michaelis a Pomeren fortissimi Gelriæ Ducis Caroli Archistrategi, avunculi sui. Edidit anno 1584. historiarum de bello Coloniensi libros IV. quibus præfixa sunt multorum virorum doctorum elogia, in quibus inter alia a Jodoco de Weert Antwerpiensi vocatur Clarissimus, nataliumque splendore

d Exstat ad Nicolaum Zoesium (tum temporis in supremâ Curiâ Mechliniensi Senatorem) epistola Erycii Puteani in Bellariis, sive *Centuriâ III. Epist. LXX.* Epitaphium autèm omnino simile est illi, quod Carolo Borromæo Card. positum est in Archiepiscopali suâ urbe Mediolano Anno 1584. *Verhoeven.*

e In eadem ad Annum 1569. *Quod si nunquam Albanus in animum induxisset, forte floreret nunc Belgium, non jaceret nunc conculcata religio, non plorarent tot viduæ & orphani, non lugerent amissis tot opibus incolæ.*

& eruditione ornatissimus vir. Et in alio carmine Cornelii Neoclesiani Art. & Philos. Magistri dicitur,

Omnia composito tradit sermone Michael
Cui par ingenio est nobilitate genus.

In Carmine autem M. Joannis Benningii Amorfortii & dicti Iodoci de Weert, ut & Jordani Louff I. U. Licentiati effertur ejus eruditio. Vitæ diem extremum clausit Anno CIↃ IↃXCVII. XVI. Cal. Novembr. Sepultus in monasterio veteri juxta Hamburgum, sine ullo monumento. Scripsit & edidit, De bello Coloniensi libros IV. Historiam sui temporis, ab anno CIↃ IↃ LXVI. ad annum CIↃ IↃXCVII. Coloniæ, in octavo. Multa præterea vertit ex Hispanicâ & Italicâ linguâ, quæ vide apud Fr. Sueertium in *Athenis Belgicis*.

D. Christianus à Beusecom, Theologiæ Doctor, & Catecheseos Professor Lovanii, Præses collegii Regii.

D. Everardus Hezius Theologiæ Licentiatus, collegii S. Willebrordi ibidem Regens.

D. Gualtherus de Bruyn, S.S. Theologiæ Doctor & Professor in Academiâ Ultrajectinâ, ibidemque ecclesiæ Pastor. Obiit anno CIↃ IↃCLIII. die VII. Julii.

læ, non errarent per orbem tot exules, nec ego pisces Transalbinos comederem. In eadem ad Ann. 1580. Paulo post Franciscanos magna cum insolentia urbe ejecerunt: eorum monasterium in quo patris mei, olim urbis hujus (loquitur de Leovardia) *Medici, monumentum erat, misere diripuerunt.* Ad eund. Ann. *effractisque templorum foribus in Soest, Baaren, Leusden, Isselt, avorum meorum domicilio &c.* Matth.

C A P. V.

Jurisconsulti, & Politici, qui Amisfurta natalia sua debent.

VEnerari & eorum memoriam decet, qui Juris & Politices scientiâ tanquam sidera fulserunt, patriamque suam exornantes ejus gloriam non siverunt intermori, quos ætatis prærogativâ antecedit

D. Iohannes Vonckius, Præpositus ecclesiæ B. Mariæ Ultrajectinæ: mox apud Colonienses factus Præpositus insignium ecclesiarum S. Severini, & ad gradus B. Mariæ. Deinde creatus

tus est Ordinis aurei velleris Cancellarius, & inter XII. viros Concilii Status non infimum habuit locum. Tandem post multas Legationes, & Cæsaris Caroli V. Regisque Philippi II. præclarè peracta negotia, à Rege in Hispaniam vocatus est, & rerum ibidem Belgicarum Præses creatus. Anno CIↃ IↃ LXXIX. mense Majo, unà cum Carolo Arragonio, d'Assonvillio, &c. Legatus Regis Philippi II. de pace cum Unitarum Provinciarum Ordinibus egit Coloniæ Agrippinæ sed frustra. Anno CIↃ IↃ LXXXIII. missus est à Rege Hisp. Legatus ad Comitia Imperii Augustæ. Obiit anno CIↃ IↃ LXXXV. mense Octobri Monsoni in Arragoniâ, quo unà cum Rege venerat. Mentionem ejus facit Lud. Guicciardinus in descriptione Belgicæ *ubi de Amisfurto.*

D. Albertus Sapidus (de Wÿs) patritiâ apud suos & opulentâ familiâ natus, Imperatorum Ferdinandi I. & Maximiliani II. Consiliarius. Post XX. annorum peregrinationem & absentiam tandem quasi postliminiò patriam urbem & domum repetiit, Principis instar ornatus & comitatus; moxque magistratui & propinquis regale epulum dedit. Deinde omne patrimonium, quod amplum ei fuit, sorori suæ donavit: Reversusque ad Imperatorem ab eo Legatus missus est Constantinopolim, ad Turcarum Imperatorem, ubi vitæ finem habuit anno CIↃ. IↃ. LXVIII. die XXI. Octobris. Sepultus in templo Minoritarum in oppido Perâ, è regione Constantinopoleos, quod etiam ad Galatas vocant.

D. Paulus Busius, natus est anno CIↃ. IↃ. LXXI. Creatus est anno CIↃ. IↃ. LXXII. Ordinum Hollandiæ Assessor & Advocatus. Ann. 1573. Consiliarius Status, cum Principe Auriaco III. & IV. *Augusti* interfuit perforandis aggeribus Rheni & Mosæ ad levandam obsidionem Leydæ. Postquam diu exul & ab Hispanis exagitatus fuerat, quod inter primarios confoederatos tyrannidi Ducis Albani sese opposuisset, cum adhuc esset Reip. Leidensis Syndicus, nomine DD. Or-

 di-

dinum Generalium legatus est ad pacificationem Bredanam anno CIↃ IↃ LXXV. Eodem anno cum D. Aldegondio & Maelsonio in Angliam opem Reginæ postulaturus. Anno CIↃ IↃ LXXVI Principis Auriaci & Foederatorum nomine ad Pacificationem Gandavensem. Eorundem nomine Anno CIↃ IↃ LXXVII missus ad Guilielmum Arausionensium Principem, ut perpetuo edicto subscriberet. Unioni quoque seu fœderi Ultrajectino nomine Ordinum Hollandiæ & Westfrisiæ una cum Domino de Poelgeest & Reinero Cant subscripsit ann. 1579. die 23. *Ianuarii*. Fuit & Curator Academiæ Lugduno Batavæ, quod munus ipsi per epistolam gratulatur L. Lipsius *cent. miscell.* 1. *epist.* 89. Anno CIↃ IↃ LXXXIII. IV. *Id. Iul.* cum diu inter socias Belgicæ Provincias disputatum fuisset de patrono sibi eligendo conclusum tandem est Rempublicam Galliarum Regi in manus tradere, ejusque absoluto regimini credere, conditionibus tamen tam honestis, quam Legati possent pacisci. Cui sententiæ viri aliquot insignes adversabantur, atque inter eos Paulus Busius J.C. Hollandiæ Advocatus, vir magnæ experientiæ, & ab initio belli bene de patria meritus. Qui in Gallorum auxilio exiguam spem collocans, tum ob religionis diversitatem, tum ob intestinos, quibus regnum illud infestabatur, tumultus, neque suam opinionem ab aliis probari videns munere suo sese abdicavit, & lare privato vivere instituit. Ita fere Meteranus *lib.* 12. *ad Ann.* 1584. Idem Meteranus *lib.* 13. *ad Ann.* 1585. postquam inter Legatos foederatæ Belgicæ ad Reginam Angliæ P. Busium nominasset ita pergit: *Hic P. Busius antea Consiliarius & Advocatus Hollandiæ munere suo se abdicaverat, cum Provinciæ decrevissent Remp. Gallorum Regi offerre, & hactenus lare privato vixerat, donec Ultrajectini ab ipso peterent, ut hanc Legationem ipsorum nomine obiret &c. Quod Hollandorum nonnullis displicuit eoque magis, quod Ultrajectini non nisi ultimo Legationis puncto ex-*

pro-

promere vellent, quem Provinciæ suæ nomine in Angliam mitterent. Idem Meteranus præterea mentionem facit captivitatis P. Busii, quæ ipsi immerito accidit ab hominibus factionis Leicestrianæ anno 1587. Cujus & honorificam mentionem faciunt literæ DD. Ordinum Generalium ad Comitem Leicestriæ in Angliam missæ die 4. *Febr.* 1587. Quas vide apud eundem Meteranum *lib.* 14. *edit. Hagiens. fol.* 269. De ista etiam apprehensione, quam propter defensionem patriæ Busius noster passus est legatur Ever. Reidanus *rerum Belgicarum lib.* VII. ejusque interpres Latinus juvenis doctissimus, mihique in Academia Leidensi quondam familiaris Dionysius Vossius. Ex quorum narratione apparet, quam sinistre & malis artibus egerit hac in re Leicestrius. Consiliarius etiam Status fuit Unitarum Provinciarum Anno 1586. Quum deinde magna in Rempubl. incidisset mutatio, & sponte se dignitate sua abdicasset Ann. CIↃ IↃ LXXXV. Ultrajectum evocatus Curiæ Provincialis Consiliarius designatus est. Postea a Rege Daniæ multisque aliis Principibus magnis stipendiis invitatus patriam deserere noluit, & Chomarcha Rhenolandiæ factus, in Dominio suo Capelle diœceseos Ultrajectinæ obiit Ann. CIↃ IↃ XCIV. die XIII Aprilis. Multa de eo passim occurrunt in [f] annalibus Belgicis.

[g] *D. Joannes ab Oldenbarnevelt*, Eques, Dominus in Stoutenburgh, Tempel, Rodenriis, Berckel, &c. Ex nobili apud Gelros prosapiâ oriundus, & per matrem Delianam de Weede familiam de Amersfoort & de Stoutenburch (de qua suprà cap. I.) sanguine contingens. In primis tumultibus Belgicis propriis sumptibus eques militavit Guilielmo Auriaco, & adhuc tempore obsidionis Harlemensis anno CIↃ IↃ LXXIII. Postea fuit Syndicus Reip. Roterdamensis. Denique anno CIↃ IↃ LXXXVI. in Martio in summo Patronatu DD. Ordd. Hollandiæ & Westfrisiæ Paulo Busio successit, singularique prudentiâ turbas in Rep. ortas compescuit. Quinque Legatio-ni-

f Infra etiam in notis ad Anonymum ex Chronico Aganthensi ad Ann. 1573. & 1582. *Matth.*

g H. Grotius *lib.* V. *Annal. Belg. Perpetua est dignitas Advocati Hollandiæ. &c. Hoc munus à P. Busio ab initiis belli cum laude administratum excipit mox J. Oldenbarneveldius, auxitque virtutibus propriis, quorum insigne documentum dedit adversus Licestrii minas artesque, ut fidus consilii, ita animi invictus.* Idem *historiar. Belg. lib.* VII. *J. Oldenbarneveldius Ordinum Hollandiæ princeps Assessor, vir patriæ Reip. scientissimus, ac proin-*

proinde eâ auctoritate, quantam quis summam ope ingenii atque industria in libero populo consequi possit. Verhoeven.

nibus ad Reges Statui Belgico confoederatos functus est, præterquam quod ad alios Principes & Resp. missus. Anno 1608. & 1609. a parte D. D. Ordd. cum Deputatis Hispanorum de induciis egit. Fuit & sigilli & Archivorum custos, &c. Vixit usque ad annum CIↃ IↃC. XIX. diem XIII. Maji, ætatis LXXIII. In Apologiâ suâ, quam paullò ante mortem edidit, sic inter alia ad id quod ipsi peregrinitas objiceretur: *Ick ben gebooren tot Amersfoort, daer mijn prædecessor in officio Paulus Busius oock gebooren was.* In quâ & plura de ipsius vita leguntur.

D. Elias ab Oldenbarnevelt Eques, Syndicus Reipublicæ Roterodamensis, in quo munere fratri successit anno CIↃ. IↃ LXXXVI. Deinde Ruwardus, idest, Præfectus Territorii Putteni creatus, diem suum obiit Anno. . . . . Fuit etiam legatus Ordd. nomine in Angliam ad Regem Iacobum I. anno CIↃ IↃC. X. a quo equestri dignitate cum aliis Legatis donatus est.

D. Thomas Zosius, J. C. primum in Curiâ Provinciali Ultrajectinâ Consiliarius; deinde rebus inibi turbatis in Academiâ Lugduno-Batavâ Legum Professor, & Rector Magnificus fuit. Unde Herbipolim in Franconatibus ab Episcopo & Principe loci evocatus est, ubi leges quoque docuit & vitæ finem habuit, anno. . . . . Doctissimos Commentarios scripsit in Codicem, qui in amicorum manibus versantur. Uxorem habuit filiam D. Elberti Leonini, Ducatus Gelriæ Cancellarii, unde ipsi superstes fuit filius,

D. Elbertus Zosius, I. C. & in eâdem Curiâ Trajectinâ Consiliarius. Obiit anno. . . .

D. Johannes Ridderius, I. U. D. & in celeberrimâ Duacensi Academiâ Juris prudentiæ Ordinarius Professor.

D. Simon Boschius, Celsiss. principi Alexandro Parmæ & Placentiæ Duci à secretis, &c. & postea exercitus Regis Hispaniarum in Belgio supremus Iudex seu ut vulgo vocant

Au-

Auditor generalis. In quo munere ipsi successit Petrus van Bossche.

D. Levinus Botterus, I.V.D. patrio senatui annis XXXIII. à secretis fuit, ordinarius Censor (seu, ut vocant, Revisor) in Curiâ supremâ Ultrajecti sedit, & in Illustri scholâ Amisfortensi publicè leges professus est. Obiit anno CIↃ. IↃC. XII. III. Non. Martii. ætat. anno LXVI. Sepultus in æde S. Georgii, cum hoc epitaphio.

Occubat hoc tumulo Botteri corpus inane,
Orbe tamen vivit nomine, mente polo.
Ter denis trinisque annis cum laude Senatum
Consiliis patriæ dum juvat ipse pater.
Summa hunc causarum Censorum Curia vidit,
Astrææ titulo qui bene clarus erat.
Cum bis ter denos & sex transegerat annos,
Heu! subitò, flendus civibus, interiit.
I homo, bulla levis, i pulvis, & erige cristas:
Ingenium, tituli, stemmata, opesque nihil.
Ex spinis rosa.

D. Otto Egmondanus, V. N. & variis scientiis imbutus prius Reip. Amisfurtensis Consul, deinde Satrapa Zallandiæ, & Transiselaniæ primas: De quo vide *hist. Belg. ad annum* CIↃ. IↃ. LXXXVII. & CIↃ. IↃ. XCIV. Michaëli ab Isselt vocatur vir & virtutibus & sanguine nobilissimus, & circa Annum 1580. à Rege Hisp. Zallandiæ Satrapa constitutus in locum N. de Ripperda.

D. Guilielmus Vonckius, Joannis Vonckii (de quo suprà) ex fratre nepos, J. C. tus & Legatus Regis Hispaniarum ad Regem Daniæ & Comitem Frisiæ orientalis. Vide de eo Annales Ev. Reidani, *lib.* XIII. & XV.

D. Joannes Benningius, humanarum artium Magister, ut sese vocat in carmine, quod scripsit in laudem historiæ Mich. ab Isselt, de bello Coloniensi, Juris utriusque laureâ de-

decoratus est in Academiâ Lovaniensi, anno CIↃ. IↃ. XCIV. Idibus Februarii: In quâ etiam juris Professor per aliquot annos fuit. Postea supremi Consilii Mechliniensis Consiliarius & Assessor creatus fuit. Denique à Rege Hispaniarum Philippo III. & Archiducibus Alberto & Isabellâ, designatus est supremæ Curiæ Lutsenburgicæ Præses, post D. Joannem Bertelium Abbatem Epternacensem. Scripsit Historiam Luxemburgensem.

D. Jacobus Benningius, jam dicti Joannis frater, J. V. Doctor, & Juris Antecessor in Academiâ Duacensi, obiit anno CIↃ. IↃC.XI.

D. Cornelius à Deuverden, J. V. Licentiatus, primum Reipubl. Ultrajectinæ Scabinus fuit; Deinde præturam in patriâ annis XXXII. gessit. Vixit annos LXVIII. Obiit anno CIↃ IↃC.XI. die XX. Septembris.

D. Henricus a Zijl, postea Præses, *D. Joannes de Wijs*, *D. Otto Schrassert*, obiit anno 1628.	Jurisconsulti eximii, & in supremâ Ultrajectensium Curiâ Senatores Ordinarii.
D. Cornelius Vermatius, *D. Franciscus Bottius*, *D. Joannes Botterus*.	Viri doctissimi, & Reip. Ultrajectinæ Consules.
D. Jacobus à Westrenen, *D. Joannes à Westrenen*, *D. Henricus Botterus*, *D. Stephanus Hessels van Zijl*, & alii.	Viri consultissimi, & disertissimi, in summâ Curiâ Trajectensi causarum Patroni.
D. Johannes à Dashorst, *D. Jacobus Zosius*, *D. Everardus Staverdenus*,	Advocati in Curiâ Gelriensi.

h *D. Jacobus à Santvoort*, J. V. D. & primarius Juris Canonici

h Nota anno eodemque tempore tres Professores Amisfurto oriundos Lovanii fuisse. *Verhaeven.*

nonici in Academiâ Lovaniensi Professor, ut & Præses Collegii Juridici, quod Ivonis vocatur.

D. Henricus Zoesius, jactis in patriâ primæ literaturæ fundamentis, Lovanium ad majorem ingenii cultum capessendum ablegatus, Philosophiam Aristotelicam in Gymnasio Falconis didicit, ibidemque Rhetoricam, & Græcam linguam docuit. Interim juris utriusque studio non ignavam dans operam Decanus Baccalaureorum creatus est anno CIↃ. IↃ. XCVII. Hinc studiorum itinerisque comes datus V. N. Christophoro van Etten Cauwenburgio in Hispanias profectus, Salamanticæ aliquantisper substitit, Hispanis, quorum ad eum frequens erat concursus, mirantibus in juvene Belgâ reconditam juris scientiam, & vel ab hoc uno Academiam Lovaniensem deprædicantibus. Lovanium reversus, anno CIↃ. IↃC. III. Licentiæ titulo insignitur ac triennio post, id est, anno CIↃ. IↃC. VI. prid. Id. Aprileis Græcæ Linguæ Professor publicus in Collegio Trilingui constituitur; Verum sesquianno tantum in eo munere versatus, ad Professionem Institutionum Juris ab Alberto Archiduce adsumptus, J. V. Doctor anno CIↃ. IↃC. XVI. *Cal. Octobr.* creatus est. Anno CIↃ. IↃC. XIX. Viro Cl. Petro Gudelino in Professione Pandectarum successit, quas toto octennio summâ assiduitate prælêgit. Uxorem duxerat Barbaram de Ayala, Balthasaris J C. & Regii apud Mechlinienses Consiliarii filiam. Obiit Rector tunc Academiæ Magnificus, anno CIↃ. IↃC. XXVII. XIV. *Cal. Martii.* Monumentum ei in templo D. Petri ad aram B. Virginis Mariæ posuit Agnes filia ejus unica, nupta V. Cl. Joanni Snyders, J. C. & Reip. Antverp. Senatori. Est autem tale:

D. O. M. S.

Monumentum Henrici Zoes Amersfortii, & Barbaræ de Ayala conjugum. Ille cum esset I. V. Doctor & Professor, a pietate & à doctrinâ, & quà privatim quà publicè

H à

à docendi assiduitate celeberrimus, anno erectæ Academiæ ducentesimo, in medio Jubilæi gaudio, publico luctu, Magistratum temporalem cum æterno mutaturus, præmissam in cælos conjugem subsecutus est, Anno CIↃ IↃCXXXVII. *die* XVI. *Februar.*

Parentibus optimis filia mœsta P. C.

Scripsit prælectiones Feudales, seu Juris Feudalis Analyticam expositionem, quæ prodiit Lovanii typis J. Zegeri, 1641. Commentarium, seu prælectiones ad epistolas decretales Gregorii IX. P. M. sive in universum jus Canonicum. Commentarios ad Institutiones Imperiales, Breviarium Jurisprudentiæ Justinianeæ, sive prælectiones paratitlares ad Codicem.

CAP. VI.

Medici, Philosophi, Litteratores, & Poëtæ Amisfurtenses.

A Medicis quoque non exiguam laudem urbs nostra accepit: Floruerunt enim, qui aut veteribus pares erant, aut certè non cederent. Quales fuerunt.

D. Stephanus Laurenbergius, Medicus Imp. Ferdinandi I. (à quo nobilitatus est cum totâ prosapiâ) & Protophysicus Caroli Archiducis Austriæ. Obiit Gretiæ in Stiriâ anno CIↃ IↃ LXX. Martii IX. die. Hic a Dn. Simone Scardio I. C. in opere historico *rerum Germanicarum to.* 3. in Catalogo eorum qui Francofurti ad Mœnum inaugurationi Roman. Regis Maximiliani II. interfuere Anno 1562. inter Cæsareæ Majestatis medicos secundus recensetur.

i *D. Godefridus Stegius (Versteegh)* Homo poëseos non ignarus, primò ordinarius Reip. Noviomagensis Medicus fuit; postea domus Austriacæ sub eodem Ferdinando I. summus

i De Godefrido Stegio videnda historia Mich. ab Isselt, in obsidione Amisfurti, anno 1579. *Verheeven.*

mus Medicus. Item sub Maximiliano II. Eandem deinde functionem obtinuit apud Rudolphum II. Imp. à quo etiam Cubicularii, & Comitis Palatini titulo decoratus fuit. Extant libri ejus de Arte medicâ, sive medicinæ Theoreticæ libri IX. & Practicæ lib. XIV. Descriptio fontis medicati Kissingensis.

Tale legitur distichon in ejus effigiem libris de Arte medicâ præfixam:

Mens depicta libris, vultus resplendet in ære;
Quod mortale fuit mens vetat alta mori.

Symbolum ejus: *Virtus nobilitat.*

D. Antonius Amersfordanus, Medicus circa annum CIↃ. IↃ. clarissimus, ad quem Petrus Montanus (quem suprà *cap.* 3. diximus Rectorem scholæ Amisfurtensis egisse) unam ex elegantissimis satyris scripsit, cui titulus est, *De bonis Medicis*; ubi eum proponit tanquam exemplar verè boni Medici.

D. Johannes ab Yssolt (pater *Michaelis*, de quo *cap.* IV.) primò Reip. patriæ Medicus, deinde Doccomi in Frisiâ, ubi etiam obiit anno . . . . . .

D. Gualtherus Veenemannus, Medicus Episcopi & civitatis Tornacensis.

D. Henricus Botterus, Medicus Episcopi & urbis Coloniensis, deinde Ducis Juliaci, Cliviæ &c. ut & postea Lantgravii Hassiæ, Professor in Academiâ Marpurgensi. Rediit tandem ad suos, ibidemque obiit, anno . . . . . Scripsit epistolam de *Expurgatione Empyematis*, quæ unà cum Greg. Horstii *observationum Medic. libris* IV. impressa est Ulmæ, apud Saurium, anno 1621.

D. Rudolphus Tollius, Chymicus nobilissimus, & Palatini Sandomiriensis in Poloniâ Medicus ordinarius.

D. Everardus Schaeckius } Patriæ urbis
D. Paulus Andreæ } Medici.

D. Joannes Saeluyt den Enge, Reip. Ultrajectinæ, ac deinde Amstelodamensis Medicus.

D. Georgius Dusselenus } Dordrechtanæ
D. Franciscus Johannis } Reip. Medici.

D. Everardus Meereveltius, Lib. Art. Magister, & in Illustri Gymnasio Bremensi Physices Professor.

D. Arnoldus vander Hel, J. V. Doctor, & Lib. Art. Magister, Ordinarius Philosophiæ Professor in inclytâ Frisiorum Franequeranâ Academiâ.

D. Joannes Corn. Gesselius, Lib. Art. Magister, Rector scholæ Amisfurtensis, ibidemque in illustri Gymnasio Historiarum Professor. Pet. Cunæus in orationibus eum vocat, spectatissimum scholæ publicæ Magistrum. Scripsit *Erotemata Dialectices*, *Colloquia puerilia Latino-belgica*; aliaque in usum discipulorum. Postquam verò quinquaginta ferè annos Gymnasium Amisfurtense rexisset, tandem Spartam desererecoactus fuit, anno CIↃ. IↃC. XIX. non quod eo munere indignus, aut docendi & moderandi nescius esset, sed quod Canonibus Synodi Dordracenæ subscribere recusaret, quibus decretum erat nullos nisi Reformatæ religioni addictos scholasticis muneribus fungi posse. Deflerunt obitum ejus multi. Unde & mihi communis dolor expressit Oden quam addam hic.

IN OBITUM

Clarissimi, ac Doctissimi senis

D. JOANNIS CORNELII GESSELII,

Lib. Art. Mag. & Gymnasii Amisfurtensis quondam moderatoris vigilantissimi.

Eheu siccine GESSELI
Vir prudens, morieris? Templaque cælitum

Ad-

Adscendens, querulo tuam
Luctu imples patriam? Siccine gloriæ
Et vitæ satur, omnia
Humana e superis despicis arcibus?
Te conjunx pia WITTIA
Exstinctum queritur, nomen identidem
Lugenti ingeminans sono:
Te poscit soboles, atque nepotuli
Stillanti imbre lavant rogum.
Quid mirum? Resonant ætheree Jovis
Sedes planctibus, & Deum
Mæstis deficiunt turba doloribus:
Pallas, Castalides, Deæ,
Pitho blandiloqua, & Pieridum pater
Lauro splendidus, & lyrâ.
Et nos Gymnasii membra Amisfurtii
(Qui quondam ingenuis, tuo
Sub ductu, studiis rite vacavimus)
Versus innumeros pio
Fundemus tumulo; Sed nihil est opus:
Nam quo carmina lugubrem
Mittant tristitiam, quò gemitus suos?
Plena hic omnia cernimus
Luctu, terra gemit, pulchraque sydera.

Theodorus Verhoeven.
Ætat. XVI. Anno 1627.

Obiit admodum senex, anno CIↃ.IↃ.XXVII. relictis natis, natorumque natis doctissimis. Inter quos filiorum natu maximus.

D. Cornelius Gesselius Med. Doctor, feliciter & fideliter Praxin Medicam per aliquot annos Ultrajecti exercuit;

Cui anno . . . . . . defuncto successit frater

D. Timannus Gesselius, Med. Doctor, qui antea sub Patre Conrector scholæ Amisfurtensis, eidemque cum ipso censuræ obnoxius Reip. Neomagensis Poliatros fuerat. Edidit nuperrime historiam sacram & ecclesiasticam.

D. Cornelius Brinckenus, scholæ Wynoxbergicæ in Flandriâ Rector, ævo suo celeberrimus.

D. Petrus Regius (*de Koninck*) Gymnasiarcha in Ducali oppido Cliviorum.

D. Egbertus Staverdenus, Lib. Art. Magister, per tempus aliquod in Illustri Scholâ Amisfurtensi Philosophiam prælegit; Deinde ordinem D. Francisci ingressus, eorum quos Capucinos vocant, Coloniæ Agrippinæ Doctoratus gradum in Theologiâ consecutus est, ac deinde Guardianus in Conventu sui Ordinis factus Dusseldorpii, ibidem obiit.

D. Albertus Chimarrhæus
D. Arnoldus Wenchemius
D. Richardus Hassius
D. Reinardus Hallerus
D. Petrus Hugo
} Homines disertissimi, omnium linguarum atque artium genere imbuti: neque dubito quin fuerint Ecclesiastici in Papatu ordinis.

Quantum ad Poëtas, trigam hic tantummodo addere placuit, eorum scilicet, quorum scripta mihi videre hactenus contigit.

D. Cornelius Vossius, seu (ut Germani scribunt) Fuchsius, Lib. Art. Magister, & in Academiâ Viennensi in Austriâ Poëtices olim Professor. Scripsit inter alia Heroico carmine Inaugurationem Caroli V. Cæsaris impressam Viennæ 1620.

D. Jacobus Hezius, in artibus & scientiis liberalibus, tribus insuper linguis versatissimus, atque inter Poëtas Comicos non infimus fuit; Cujus suavissimos versus non sine aliquâ voluptate quondam apud hæredes vidi ac legi.

D. Jacobus Vluggius, cujus exstant Paraphrases Hymnorum veteris & Novi Testamenti, elegantissimo sanè carmi-

mine, & libris duobus comprehensæ, quas dedicavit Nobilissimo viro Jano Douzæ Nordovici Domino, Gloriæ & Mecenati eruditorum, dum fata sinebant. Impressæ sunt Franequeræ, typis Ægidii Radæi, anno 1600.

[k] Præter hos, quos jam nominatim recensui, viros insignes, plurimi insuper tum obierunt, tum adhuc inter vivos agunt, viri atque juvenes doctissimi; quorum omnium nomina in Mnemosynes fano consecratos esse cuncti juxta mecum fateri coguntur. Sed ut stylum ab assentationis suspicione revocem, in præsentiâ tacebo eximios hodieque superstites viros, qui proavorum famam suo nomine sustinent, eorumque celebritati suam adjungunt, qui, ut Horatii verbis utar, *Sublimi feriunt sydera vertice*, & nunquam toti morientur, sed post fata quoque sua vivent.

k Potest & addi, ut fiat quadriga, Nob. juvenis Arnoldus Wynbergius. *Verhoeven.*

Inter viros autem laude dignos, qui huic urbi sua natalia debent, jure meritò censendus est Vir strenuissimus *Petrus Both*, Thalassiarcha famosissimus, qui Anno CIↃ. IↃC. die XXI. Octobris, auspiciis Societatis, egregiâ classe instructus ad Indos Orientales navigavit. Vide Meteranum in *hist. Belg. lib.* XII. De secundâ ejus expeditione, ejusdem Meterani verba adducam ex libro XXXI. [l] *In de vereenigde Nederlanden hebben de Bewindthebbers van de Oostindische Compaignie negen schepen derwaerts gesonden, onder den Admirael Mr. Peter Both van Amersfoort, met veele soldaten, om eenige jaeren daer te blijven, met vrouwen en kinderen. Zy voeren uyt den 30. Januarii, anno 1610. en was P. Both gedesigneert tot Gouverneur Generael in Oost-Indien, &c.*

l Etiam celebris ejus frater Joannes Both centurio D D. Ordinum Fœderati Belgii, cujus in obsidione Ostendæ mentio fit tanquam strenui & in bello peritissimi Ducis.

Vir hic qui non sine elogio nominandus primus in Indiâ Orientali nomine D D. Ordinum Fæderati Belgii & Sociæ Navigationis instituit Collegium Politicum, constans ex aliquot Senatoribus, ad quos & regimen, & justitia, & negotiatio spectaret. In reditu autem naufragio periit prope insulam

Mau-

Mauritium, anno CIↃ. IↃC. XVI. Neque minori laude dignus, sed inter celebres marinæ militiæ duces numerandus est *Arnoldus Jacobides*, vulgò *Arent Jacobsen van Amersfoort*, qui à primis pueritiæ annis per omnia ferè ministeria nautica, perque multa pericula difficillima præcipuè anno 1626. varie tractus & exercitus fuit, donec tandem à Curatoribus Societatis Indiæ ad Occidentem, Gubernator generalis Guineæ, & littoris Africani designatus fuit, ubi obiit anno 1647.

Inter celebres quoque Belgii pictores recensetur *Lambertus van Oort* Amersfordianus, pictor & Architectus eximius, qui collegio pictorum Antverpiensium accessit anno 1547. Cum elogio etiam meminit L. Guicciardinus in descriptione Antverpiæ. Carolus Vermander in vitis pictorum Belgarum mentionem etiam facit cujusdam *Everhardi Amersfordiani*, cui inter præcipuos celeberrimi pictoris Francisci Florentii discipulos locum dat.

Verum ohe jam satis est. Certe ex tota regione aliqua aut ex multis Provinciis tot homines virtute & doctrina illustres colligere haud sane magni videretur negotii. Ex una vero civitate, eaque non admodum ampla tanquam ex uberrimo fonte tot viros depromere, qui Reip. administrandæ scientia &c. qui literis & eloquentia claruerunt, hodieque florent, admirandum quiddam est & immortali laude dignissimum.

CAP. VII.

Partitio, & regimen urbis.

Quantum ad partitionem urbis nostræ pertinet, malim illud indicare verbis Lamb. Hortensii, qui sic de eâ *secessionum Ultrajectinarum, lib.* 11. *Dividitur hæc civitas in tres regiones: In Longam viam, curvam, & brevem. Ad bellum Principi auxilia missuri, sortitum è patrio*

mo-

more conveniunt, quæ in armis esse debeat; ut una in hostem missâ, reliquæ duæ civitati præsidio maneant. Si quis autem militiam horreat, ita ab onere absolvitur, ut suffecto in locum solvat stipendium. Huc usque Hortensius. Hodie, verò (ni fallor) tres istæ partes vernaculo nomine appellantur, *De Camp, Bloemendael, en de Rooden Toorn.* Quæ vocabula videntur remansisse ex veteri urbe, & nomen habuisse à tribus portis, quarum duæ supersunt, *de Camp-binnen-poort*, & alia, quæ *de Bloemendaelsche-binnen-poort* dicitur.

Inter illos, ad quos regimen urbis Politicum attinet, summa rerum est penes Prætorem; Quo munere, cum hæc commentari aggressus sum, fungebatur vir Nobilissimus *D. Walravius ab Arckel.* Hic ab Ordinibus Provinciæ singulis urbibus imponitur, ejusque vicem Proprætor aliquando supplet. Secunda dignitas Consulibus, sive Burgimagistris, cedit, qui duo sunt, quorum hic domi, quodcunque curandum est, officiosissimè exequitur, ille, quæ foris tractanda, procurat. Horum alter quotidie comparet in conventu Delegatorum, seu (ut vocant) Deputatorum Provinciæ Trajectinæ; Ad Comitia verò publica uterque mittitur. Horum nomina transire silentio, antiquæ fidei, prudentiæ, eruditionis, morumque integritas non patitur. Hoc igitur anno CIↃ IↃC XXVIII. Consules erant, *Petrus Gojerus*, vir πολιτικώτατος, & *Guilielmus Dammius. Jurisconsultus.* Tertium locum obtinent duodecim litibus audiendis destinati Judices, quos vulgari vocabulo per totum fermè Belgium Scabinos appellamus. Proximæ dignitatis sunt totidem Senatores, quibus omnibus simul politicæ res curæ sunt. Justitiæ verò administratio pertinet ad duos Burgimagistros, & duodecim Scabinos, quum à Prætore ad jus dicundum rogantur. Magistratus verò tam Consules, quam Scabini & Senatores; quotannis ipsis Calendis Januariis (more Romanorum) munere suo defunguntur; Aliique à Principe, vel

Anagramma. PETRUS DE GOIIER. IS REGET PROVIDE.

Præfecto Provinciæ, ex eorum numero, qui à Senatu nominati sunt, surrogantur. Quibus ab eodem Principe, vel Præfecto, vel etiam Ordinibus, aut Curiâ Provinciali adjungi solet Secretarius, qui Magistratibus in caussis politicis, & civilibus, criminalibusque adsistit; In quo munere sese vigilantem hodie præbet *D. Joannes Hamel J. C.* Singulis autem diebus Lunæ ante meridiem convenit integer Magistratus in Curiâ, agitque de rebus Politicis, & regimine oppidi; Senatoribus verò discedentibus, Consules & Scabini unà cum Prætore de civilibus caussis agnoscunt. Dies Mercurii potissimum juridicialis est, quo lites coram Prætore, Consulibus, & Scabinis, à Procuratoribus disputantur: Et Saturni dies, quo caussæ jam satis ventilatæ definiuntur. Ab hoc autem Tribunali ad Curiam Provincialem Trajectinam provocatio datur, exceptis rebus criminalibus. Est & in urbe Quæstor publicus, vulgò *Camelaer*, qui pecuniarum publicarum, impositionum, vectigalium, publicorum item operum curam gerit. Prætereo, brevitatis gratiâ, scribas, Patronos, caussidicos, denique apparitores, & id genus alios, quorum non pœnitendus est numerus.

Rheni etiam, Bunschotæ. Vid. *lib. de jur. glad. cap.* 11. *p.* 132. Matth.

Circa annum CIↃCCCLXX. Ordines Provinciæ Trajectinæ hoc modo soliti erant convocari. I. Quinque ecclesiarum Canonici. II. Equestris ordo. III. Magistratus urbium Ultrajecti. & Amisfurti. Vetus auctor, qui scripsit, *Fasciculum temporum*, ad an. 1423. ait, post obitum Episcopi Frederici de Blanckenheim, Ordinem equestrem Transisalaniæ, & sex diœceseos metropoles, Trajectum, Daventriam, Campos, Zwollam, Amisfurtum, & Groningam, unanimes Rud. Diepholtium commendasse ecclesiæ, & rogasse ut eum eligeret. Lambertus autem Hortensius *lib.* III. *Rer. Ultraject.* ait, *In veteri more fuisse, quod in rebus magni momenti Legati Ultrajectini & Amisfurtenses in Comitiis publicis primum obtinerent locum*, &c.

Le-

Leges & statuta urbis vernaculo idiomate impressa sunt Ultrajecti, apud Joannem Henrici, propè turrim Dominicam, anno CIↃ. IↃ. LIV. ut quilibet civis in suis laribus, quid faciendum, quid fugiendum sit possit legere. Jam nuper autem anno 1643. aucta & renovata prodierunt de novo ex officinâ *Amelii Ioannis van Paddenburch*.

CAP. VIII.

De veteri jure, & Privilegiis.

Antequam de his agamus, præmittendum duxi illud, quod Pet. Bertius in *Comment. rerum German. lib. 2. cap.* 3. habet, ubi in Catalogum Liberarum, Imperialium, & Provincialium civitatum refert quoque Amersfordiam: *eumque Catalogum se habere dicit ex matriculâ S. Imperii, desumptâ ex Tabulis publicis, quas Fridericus* III. *Imperator in Comitiis Ratisbonensibus anno* CIↃ. CCCC. LXXI. *conscribi, & in acta Imperii referri jussit.* Quodque magis miror, idem Bertius, eodem libro & capite; ubi agit de Conventu Ordinum S. imperii, sic inter alia loquitur: *In matriculis Maximiliano I. imperante conscriptis, taxati & censiti leguntur sequentes episcopi, de quorum mihi diœcesibus, & suffraganatibus nihil constat. Episcopus Amersfordensis &c.* Sed nos in medium relinquentes hæc, veteres nostræ urbis prærogativas in duas distribuemus classes; quarum una erit illorum privilegiorum, quæ majores nostri ab Episcopis suis, tanquam propriis Principibus, acceperunt: Altera continebit eorum catalogum, quæ ab extraneis Proceribus Reip. Amisfurtensi concessa sunt.

[n] Anno Christi CIↃ. C. XXX. Amfortum obtinuit bassam juris-

n Unde hæc habeat non scio. Biennio post, scio, mentio fit Henrici de Amersfoert Sculteti Amorfortii, cui terram de Hoevelaken sub certa annua pensione Antistes Andreas dedit Ann. 1132. Diploma infra habes integrum ad Auctorem incertum. Sed fiat, fuerit Scultetus, & Scultetus Amisfurti, an statim jam sequitur, ergo & Amisfurto tum media jurisdictio seu bassa, ut vocat Auctor? Quid si jurisdictio ei ut Prætori seu Sculteto suorum agnatorum Dominorum de Amersfoert? Quid si infima, non bassa, ut pagis vulgo est in diœcesi? Nam quod ad Amisfurtum nondum adhuc satis constat an Amisfurtum tum urbs. Datum demum urbis jus Ann. 1259. Addam etiam non sequi Scul-

tum Amisfurti, ergo primus Scultetus. Quid si ante eum plures? Jurisdictio ergo, de qua Auctor, Amisfurto non tum demum, sed diu etiam ante. *Mattheus*.

o Scribendum M.cc.LIX. Diploma est infra ad Auctor. incert. *Matthaeus*.

p Hic error est in calculo vel in nomine episcopi. Vid. hic Conf. Ouderfium, & Chronologiam episcoporum Trajectinorum, eorumque Catalogum *Verhoeven*. Certum quod error hic. Guido diu jam defunctus. Joannes van Diest est, qui nundinas concessit.

risdictionem, cum terrâ dictâ *Hovelaken*, sive *Hoefslaken*, o Anno verò CIↃ.CC.LVII. ipsâ die S. Odulphi Henricus de Vianden Episcopus Trajectensis XXXVIII. Amersfortensibus concessit Jus municipale, quod vernaculè *Stadts gerechticheyt* vocatur. Postea anno CIↃ.CC.XCVIII. Guilielmus XLI. Episcopus constituit, ut huic oppido idem jus esset, quod Ultrajecto. Non multò pòst, anno scilicet CIↃ.CCC.XXVII. multa insignia privilegia urbi donata sunt ab Joanne Diestensi Episcopo XLV. Ut & anno CIↃ.CCC.XXXI. duæ celeberrimæ nundinæ per p Guidonem Hannonium XLII. episcopum. Dictus quoque Joannes Episcopus duas dedit nundinas, & salvum conductum omnibus mercatoribus, quæque aliæ sunt nundinarum immunitates (idque ex consilio D. Arnoldi de Ysselsteyn Præfecti tum temporis diœceseos Trajectinæ) q anno CIↃ.CCC.XXXIII. die Lunæ post Dominicam Palmarum. Privilegia quoque urbis sæpenumero confirmata fuerunt ab Episcopis: ut anno CIↃ.CCC.LXVI. feriâ tertiâ post Luciam ab Joanne Varnenburgio XLVIII. episcopo. Anno CIↃ.CCCC.V. à Frederico de Blanckenheym LI. Præsule, qui civibus urbis nostræ immunitatem quoque vectigalium donavit: Cujus literæ datæ anno CIↃ.CCC.XCIX. Novembris XXI. die videntur in Actis publicis Reip. Amersfortensis. Munivit etiam dicta privilegia Rudolphus Diepholtius LIII. Episcopus, anno CIↃ.CCCC.XXXIII. Denique, nomine Caroli V. Imperatoris, Hollandiæ, Zeelandiæque Comitis, ac Domini Ultrajectensis provinciæ, Comes Hoochstratanus anno CIↃ.IↃ.XXVIII. IV. die Novembris, pristina Amisfurtensium jura confirmavit: Quo tempore Præturam gerebat D. *Segerus de Wilt*, Consules erant *Jacobus à Dolre* & *Johannes Zosius J. C.* Quæ plenius narrat Lambertus Hortensius *Rerum Ultrajectinarum lib.* VII. *in fine*.

A mul-

Diploma jam primus edidi *lib. de jur. glad. cap.* 36. *n.* 1. Matth.

q Rursum hic duplex error. Arnoldus non diœceseos sed Amisfurti Præfectus, seu Prætor aut *Ambachtsman*, ut Antistes eum vocat. Et deinde nundinæ non datæ Ann. 1338. sed ut dixi Ann. 1333. *Matth*.

A multis præterea aliis Principibus, tam remotis, quam finitimis, plurima privilegia consecuti sunt Amisfurtenses. Anno CIↃ.CCC.LXXXVIII. Augusti I. die, Albertus Comes Palatinus Rheni, Comitatuum Hollandiæ, Zeelandiæ, &c. Protector; in suis ditionibus multas immunitates concessit Amersfortensibus. Ut itidem Ioannes Palatinus, Hanno niæ, Hollandiæ, Zeelandiæque Comes, vectigalium immunitatem per Hollandiam & Zeelandiam indulsit: Quas prærogativas anno CIↃ.CCC.XCVIII. V. die Julii confirmavit Guilielmus Bavarus, Hollandiæ Comes, & insuper multa alia privilegia addidit insignia; habebatque (ut ex Chronicis patet) propter opportunas excursiones in Velaviam Amisfurtum tanquam locum infestandis Gelris idoneum[r] Anno CIↃ CCCC.XXX. Guilielmus Palatinus Rheni, Comes Hollandiæ, Zeelandiæ, & Dominus Frisiæ, &c. populo Amorfortensi, ob singularia merita & fidem, quam bello & benevolentiâ ei præstiterant, portoriorum, ac vectigalium per omnes suas ditiones immunitatem dedit, multaque alia privilegia concessit, vel renovavit: *Pro quibus cives Amorfortenses quotannis solvisse Comitibus Hollandiæ centum scutatos Gallicos*, testis est Lambertus Hortensius *secess. Ultraject. lib.* VII. Ubi etiam inter postulata Amorfortiorum à Carolo V. Cæsare ponitur immunitas istius pensionis, simulac exemplo aliarum sociarum civitatum in Cæsaris fidem juravissent. Ad quod tum temporis responsum est à Legatis Margaretæ, Burgundiæ, &c. Ducissæ, nomine Cæsaris Præfectæ, *De remittendâ pensione nihil constitui posse, sine permissu atque authoritate ipsius Cæsaris, ad quam obtinendam in Hispanias ad ejus Majestatem scribendum esse.* Neque ulla ejus mentio fit in conditionibus quibus Amisfurtii se subjugarunt eidem Cæsari. Anno CIↃ. CCC. LXXXV. Grietmanni, Senatores, & Judices de Woudrichem in Frisiá civibus nostris[s] salvum conductum in suo territorio dederunt. Anno

r Quod postea satis patuisse videbimus infra cap. XI. ubi de bellis Amisfurtiorum cum Gelris agimus, ad annum, 1418. *Verhoeven.*

s Datæ de ea re litteræ ita se habent: *Wy Grietmans, Raetsluyde, ende medeechters van Wouderchem maken condt ende kennelick allen lyden, dat wy gegeven hebben ende geven met desen tegenwoordigen brieve voor ons ende voor onse gemeyne meente den Eersamen wysen luyden, Burgemeesters, Schepenen, ende Rayt, ende voort der gemeene Stadt van Amersfoort ende hare Burgers, onsen goeden vrienden, een vast, gans ste-*

 CIↃ.

CIↃ. CCCC. XCV. die X. Octobris D. Walravius de Brederode, Dominus in Vianen, Ameyde, Heemstede, Abbenbroeck, Burggravius Ultrajectinus, &c. Amisfurtiis salviconductum dedit per dominia sua, renuntiato omni repressaliorum jure. Ut & per suas ditiones D. Gasparus, Dominus in Culenburgh, *ten Weerde, Borsselen, Hoochstraten, Zuylen, Lienden*, &c. anno CIↃ. CCCC. LXXXIX. Mox anno sequenti D. Johannes, Comes Egmondanus, per omnes suas terras, & jurisdictiones, anno CIↃ. CCCC. XC. die IV. Januarii. Carolus quoque Egmondanus, Gelriæ Dux, & Zutphaniæ Comes multa privilegia civibus nostris dedit in Ducatu & Comitatu suo, anno CIↃ. IↃ. VIII. ipsis Calendis Januarii.

Non pauci quoque è vicinis Principibus Amisfurtensium fœdera, atque amicitiam ambierunt; & præcipuè Gelriæ Duces: Nempe anno CIↃ. CCC. LXXXII. Guilielmus primus Gelriæ Dux quartus. Anno CIↃ. CCCC. VII. Reynaldus ejus nominis IV. Gelriæ Dux quintus. Anno CIↃ. CCCC. LX. Arnoldus Egmundanus, ut & Anno CIↃ. CCCC. XCVIII. Carolus Egmondanus, ejus nepos, Gelriæ Duces, & Zutphaniæ Comites. Reinoldus etiam Brederodæ, Vianæ Dominus &c. anno CIↃ. CCCC. LXII. per Legatos & litteras amicitiam Reip. Amisfurtensis expetiit, eique omne auxilium & favorum obtulit. Plurimæ insuper finitimæ Civitates atque Respublicæ cum majoribus nostris fœdus inierunt, mutuisque immunitatibus & gratiis præstandis sibi devinxerunt, ut jam ante de Wouderchemensibus in Frisiâ diximus, ad annum CIↃ. CCC. LXXXV. Ultrajectini anno CIↃ. CCCC. LXIII. die XXIII. Januarii, firmum & stabile fœdus cum Amisfurtensibus pepigerunt, Item Daventrienses (intercedentibus Zwollæ & Camporum civibus) Amorfortios aliquot immunitatibus donaverunt, ut eorum amicitiâ fruerentur, Anno CIↃ. CCCC. LV.

stede geleyd, ende veylicheyt die onse merckten soecken, veylich binnen onse parochie binnen dycke ende buyten dycke, also veer als onse vryheyt gaet, te comen, ende veylich van daer te varen, duerende twee maenden lange na den dage dat ons een den anderen doet opseggen mit synen openen brieve. Voert so en sal niemant beset worden binnen onse parochie van den Burgers van Amersfoert om ander luyden scout, ende desgelijcks so sullen onse luyden onbelet syn binnen Amersfoert, ende so wat scout een man selve maeckt ende opleyt daer sal hy selve bescheyt voor doen. Voert so salmen haren Burgers die onse merckten soeken van penningh scout recht doen binnen drien daghen. In kennisse van desen so hebben wy onse segel aen desen brieff gehangen int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. *vyff ende tachtich op onser Vrouwen dach.* Matth.

LV. Ut & Hardervicenī, anno CIↃ. CCCC. XC. Et Bergh-op-Zoomani anno CIↃ. CCCC. XCV. die XXVI. Aprilis. Pacta etiam à nostris inita sunt cum Delphensibus, anno CIↃ. IↃ. LIV. die XIX. Julii. sicut & cum vicino oppido Amstelodamo, anno CIↃ. IↃ. LXIX. die XXIII. Septembris. Et hæc omnia patent ex libro privilegiorum Reip. Amisfurtensis.

CAP. IX.

Descriptio Particularis.

Templa Amisfurtum habet duo. Majus templum anno CIↃ. CC. XLVIII. die XXV. Septembris absolutum est, ac Divo Georgio consecratum ab Ottone Episcopo Trajectino. Hoc præstantiâ, ac ornamentis, numeroque quinquaginta altarium excellere solebat. Anno autem CIↃ. CCC. XL. magno in civitate exorto incendio combustum fuit; sed postea magnificè satis redintegratum, ac nuper anno CIↃ. IↃC. XIV. multis elegantissimis fenestris vitreis donatum est. Habet hæc Ecclesia Collegium Canonicorum, à Johanne Diestensi Episcopo Trajectino XLV. erectum, anno CIↃ. CCC. XXXVII. vel circa. De quo testantur Joan. Beka (qui dicit episcopum Canonicales Præbendas in Amersford fecisse) Guil. Heda, Snoyus, Barlandus, Bockenbergius, & Chronicon vulgare ex Gerbrando, &c. Confirmavit autem postea Johannes ab Arkel, XLVII. Episcopus, anno CIↃ. CCC. XLIV.

[t] Minus templum Divæ Virgini Deiparæ sacrum, insigni & conspicuâ turri clarum est, majorumque nostrorum tempore in omnibus vicinis regionibus notissimum, & ab innumeris peregrinis visitari solitum [v] propter miracula quæ inibi credebantur fieri per statuam D. Virginis anno CIↃ. CCCC. XLIV. in aquâ inventam, ut scribit Joannes Gallus Mommandiensis, quem

t Fasciculus temporum in Joanne Diestensi ait cum fundasse & præbendasse XII. Canonicos Amisfurti. *Verhoeven.* Ipse in notis infra ad Anonymum; *nec non decem Canonicatus, Decanatum, Thesaurariam, & Cantoriam creavimus in eadem &c. Mattheus.*

v In historiâ ecclesiasticâ Belgicâ Dionysii Mudzaerts Canonici Norbertini inter sacra & religiosa loca Virginis Deiparæ cultu, miraculis, & hominum piè peregrinantium concursu illustria memoratur etiam Amor-fortis. Item meminit:

Aub. Miræus in Fastis Belgicis, aliique plures.

quem testem adducit Michaël ad Ysselt in brevi suâ descriptione Amisfurti, quæ seculo proximè elapso cum delineatione urbis prodiit. In hujus Templi choro Bibliotheca publica hodie asservatur, omni genere optimorum librorum referta, sumptu Magistratus non exiguo. Turris hæc sæpissimè à fulmine & ventis vim passa est, multumque incommodi. Anno enim CIↃ. IↃ. XLVII. pridie Divi Vitalis fastigium ejus fulmine tactum conflagravit; Quod etiam à ventis disjectum est anno CIↃ. IↃ. LVIII. [x] Nostrisque temporibus machina hæc sæpenumerò talibus infortuniis obnoxia fuit: Inter alia anno CIↃ. IↃC. XXIII. die IX. Februarii, & anno CIↃ. IↃC. LI. die VII. Februarii, quum fulmine icta, & fastigio ad 40. pedes alto ad terram decusso, miserandum attonitæ civitati spectaculum præbuit. Quod tamen dispendium curâ magistratus & amicissimi quondam viri D. Werneri Bronchorstii J. C. Reip. Scabini, & ædis Marianæ Ædilis, insigni splendore atque altiori formâ instaurari cœptum est postea, atque absolutum anno. CIↃ. IↃC. LV. die VIII. Septembris.

x Conf. Ouderſius mentionem facit anni 1562.

Fuit & eximium templum D. Francisci à Minoritis exstructum anno CIↃ. CCCC. XCIV. insuperque Cænobium amplissimum, quæ in hisce tumultibus Belgicis magnâ ex parte devastata sunt. Eo autem in loco amœnissimus hoc tempore est hortus sagittarius (*den Doelen* vulgò vocant) de quo hoc tantum dicam, illum Alcinoi hortis æquiparandum esse, quemadmodum versiculi, qui hic in frontispicio ambulacri (vulgò dicti *het Jofferen-padt*) legi solent, testantur:

Hortos Alcinoi stupet vetustas;
Hos & Posteritas lubens tuetur.

Venerunt primi Minoritæ in urbem nostram anno CIↃ. CCCC. LXXII. mense Majo. In hoc autem monasterio Minoritarum, sive Observantium, etiam quondam domicilium fuit Davidis Burgundi episcopi LV. quum Ultrajecto exclusus hic degeret; Unde etiamnum vicinis locis *Davids-Hof* nomen est.

Sa-

Sacellum S. Joannis exstructum est anno CIↃ. CCC. LXXXVIII. opera y Florentii Radewinii, celebris Presbyteri Daventriensis, qui Præceptor etiam Thomæ à Kempis fuit. Fratrum Conventus in eo collocatus est anno CIↃ. CCCC. XLIV. in profesto S. Martini. Hodie extranearum ecclesiarum, seu Gallicæ, seu Anglicæ nationis, concionibus destinatum est; Reliquæ verò Conventus partes in ædificia privata, sanè elegantissima, conversæ sunt.

S. Agnetæ Cœnobium, primum condi cœptum est anno CIↃ. CCCC. LXXXVII. vigiliâ S. Matthæi. In hujus monasterii Templum migrarunt anno CIↃ. IↃC. XXII. Præceptores & discipuli scholæ Trivialis.

S. Barbaræ, cujus ordinis fuerit ignoro.

S. Agathæ, olim monialium D. Augustini cœnobium. Quæ duo idem fatum sortita sunt cum D. Agnetæ reliquâ parte, quòd nimirum in privata ædificia conversa sint, aliisque variis usibus adhibita.

Hortus Beatæ Mariæ, hodie orphanotrophium amplissimum, de quo postea. Tria autem hæc posteriora monasteria quando ædificata sint, hactenus mihi non liquet. Verùm facilè adducar ut credam extructa esse à Magistro z Gerardo de Groot, qui circa annum CIↃ. CCC. LXXIX. sub Pontificatu Urbani VI. Swollæ, Campis, Daventriæ, & Amorfortiæ concionabatur, & multa cœnobia erigebat; quique dicitur variis in locis etiam Collegia scholastica erexisse, partim hodie salva, partim vestigia adhuc retinentia; Ultrajecti videlicet, Amisfurti, Zwollis, Groningæ, Bruxellis, Sylvæducis, Mechliniæ, Noviomagi, Vesaliæ, Embricæ, &c. Obiit anno CIↃ. CCC. LXXXIV. Vitam ejus descripsit Thomas à Kempis, & copiosius Johannes Buschius in Chronico Windesemensi.

Est præterea in urbis meditullio prope forum piscarium per-

K

y Hic Flor. Radewijn fuit Lerdamensis, & obiit anno 1400. in profesto Annuntiationis Mariæ, tempore Bonifacii IX. Fuit discipulus Gerardi Magni, de quo postea. Thomas à Kempis de discip. cap. 4. Multi ex hac congregatione ad vota maximè Canonicorum Regularium transierunt; unde ortæ congregationes in Windesheim, &c. Et discipulis ejus repletum fuit Trajectum, Amersfordia, &c. *Verhoeven.*

z Hic Gerardus de Groot, sive Magnus, peste correptus obiit anno 1384. Augusti 20. die, ætatis suæ 44. De ordine & instituto ejus scripserunt, Ioh. Buschius *lib. de origine cœnobii Windesem.* Aub. Miræus in Chronico, ad annum 1384. & in originibus Ordinum S. Augustini. Val. Andreas Dessellus in Bibliothecâ Belgicâ, & alii. *Verhoeven.*

perantiquum sacellum S. Spiritus dictum, quod ante urbem conditam ibi fuisse creditur.

Cellitæ quoque olim fraternitatem & sacellum habuêre in loco summœniano, vulgo *den Haegh* dicto, jam destructum.

Cœnobia extra urbem sita fuerunt: S. Andreæ, extra portam Campensem, ubi nunc est leprosorum hospitium, sacellum in Ysselt, sacellum D. Virginis in monte sacro, & Conventus Birckanus, medio itinere inter urbem & pagum Zoest; quod fortasse unum idemque est cum cœnobio B. Mariæ castri in Zoest, ordinis Brigittani, fundato à Domino Jacobo de Gaesbeeck.

Duo quoque civitas nostra habet Gerontotrophēia: *In* quorum altero, quod D. Petri vocatur, plus quam septuaginta senes, tam viri quam mulieres, honestissimè aluntur. Idque exstrui cœptum est anno CIↃ. IↃ. XXXI. secundâ die Lunæ post festum Paschatis, & biennio post perfectum. Alterum verò, S. Sacramenti vulgò dictum, est donum Nobilissimorum conjugum D Gualtheri à Blocklant, & Johannæ Pieck, anno CIↃ. IↃ. LXX. Hæc Johanna fuit amita Theodoræ Pieck, quæ ex D. Theodoro Vygh Domino in Soelen, inferioris Bataviæ præfecto, mater fuit Illustris & generosi Viri Justi Vygh, Domini in Ysendoorn, Curiæ Gelrorum supremæ Præsidis, &c.

meritò cui doctior orbis
Submissis defert fascibus imperium.

Nosocomia sunt tria: Primum peste laborantibus destinatum; secundum ægris militibus; tertium quod nomen habet à S. Elisabethâ, quibusvis ægrotis, quorum res familiaris domi est angustior, quam ut sese in morbo sustentare queant.

Orphanotrophium quoque insigne erectum est anno CIↃ. IↃ. LI. multum in ejus fundationem impendente Catharinâ van Someren, muliere cælibe. Ante annos vero aliquot translatum est in monasterium Maryen-Hoof dictum; ubi minores

res & pauperiores pupilli, parentibus, & bonis destituti, plus quàm sexaginta aluntur utriusque sexus.

a Hierocomium, extra portam, de *Camp-poort* dictam, leprosis destinatum; De quo supra diximus in Cœnobiis.

Est & in foro Piscario Xenodochium, quò peregrinis & advenis pauperibus, ægrotis, & debilibus, quique sibi ipsis per laborem de alimentis prospicere nequeunt, ex itinere licitum est diverti, quorum etiam cura ibi geritur.

Insuper anno CIↃ. CCCC. XLVII. institui cœpit dispensatio eleemosynarum in tenuioris fortunæ homines, privatis in ædibus per urbem habitantes, quæ anno CIↃ. IↃ. LXVII. & anno CIↃ. IↃ. LXXI. ita auctæ sunt, ut jam ingens inopum numerus ex eâ sustenteur.

b Porrò desidiæ & mendicitati tenuioris utriusque sexus pueritiæ ut obviam eatur, publicæ ædes jam olim destinatæ sunt, ubi sub disciplinâ Præfectorum texunt & nent, rebusque ad vitam sustentandam necessariis instruuntur, donec grandiores alii vitæ generi adscribantur. Ex his omnibus Amisfurtiorum liberalitas in egenos patet, ita ut ne maximis quidem & opulentissimis civitatibus hac in re pro qualitate divitiarum cedant.

De his speciatim vide descriptionem D. Henrici ab Outersf, J.U.L. Consulis, &c. delineationi urbis additam.

a Consul Oudersius in suâ descriptione vernaculâ col. 4. §. 2. ait quondam centum alumnos hic fuisse. *Verhoeven.*

b Ptochotrophium (vulgò *de pot*) singulis septimanis elargitur 103. præbendas, in pace triticeo, siligineo, butiro, & pecuniâ, præter laneos & lineos pannos, certis temporibus distribuendos. Sacellum D. Virginis hebdomadatim 64. præbendas habet. *De dagelijcksche armen* 250. pauperes. *De Noothulp*, &c. ex Oudersio. *Verhoeven.*

CAP. X.

De calamitatibus, quibus urbs obnoxia variis temporibus fuit.

Quantum ad urbem ipsam attinet, ejus descriptionem hic breviter pro virili parte lectori ob oculos ponere conati sumus; Superest, ut de rebus ab Amisfurtensibus, aut contra eos gestis, ac primum de infortuniis, quibus cives à Deo

ter Opt. Max. variis temporibus tentati fuerunt (qualia sunt pestes, inundationes, annonæ caritas, incendia, bella, obsidiones, prælia, aliæque calamitates, quibus mortale genus obnoxium est) aliquid agamus. Ut igitur ordine ea pertexamus,

Annis CIↃ. CCC. XLVIII. & CIↃ. CCCC. LVIII. magnâ pestilentia Amisfurtum laboravit. Rursus anno CIↃ. IↃ. LIII. postridie Non. Octobr. grassari cœpit, brevi temporis spatio perimens ultra quadringentos homines, ut habetur in veteribus MSS. Satis quoque adhuc memoriæ civium inhærent anni CIↃ. IↃC. XXV. & CIↃ. IↃC. XXIX. multis funeribus insignes.

Sub Frederico de Zirick episcopo Trajectensi XLIII. anno CIↃ. CCC. XXII. IX. Calend. Jul. Rhenus exundans circa utramque oram veteris Rheni, usque ad littora Oceani obundatus, Amersfordiæ & circumjacentibus regionibus non exiguam attulit jacturam. Anno CIↃ. CCCC. LXXVII. talis erat Amisfurti inundatio, qualis antea nunquam visa. Anno verò CIↃ. IↃ. XCV. V. die Martii, maxima extitit, quum Rhenus inter oppida Rhenam & Wageningam aggeres perfringens tantâ vi aquarum urbem nostram petiit, ut portas ejus duas & mœnia disjecerit, [c] diuque per omnia fere urbis compita scaphis vecti sint homines. Cujus rei testes sunt Rythmi vernaculi portæ Ultrajectinæ & Lutosæ inscripti; ut & versiculi Chronostici muro insculpti prope cataractam, vulgò *Municken-dam* dictam:

Post CIneres RhenUs rVIt haC VaLLosqVe reVeLLens
MVros Ita VrbIs perCULIt.

[c] De hujus anni inundationibus vid. H. Grotii *lib.* 4. *hist. Belg.* Vide & Ever. Reidanum rerum Belgicarum *lib.* XI. *Verhoeven.*

Alia quoque Cronographica, hujus inundationis indicia, leguntur in Curiâ, quæ authorem, nî fallor, habent V. Cl. Dn. *Johannem Corn. Gesselium*, Lib. art. Magistrum, & scholæ Amisfurtensis, dum viveret, Rectorem vigilantissimum, cujus suprà cap. VI. mentionem fecimus. Annis quo-

quoque CIↃ. IↃC. XLIII. & CIↃ. IↃC. LI. Rhenus violentis undis oppidum afflixit, dum præter modum excrescens, & perrupto eodem aggere omnem viciniam inundavit.

Anno CIↃ. CCCC. XCII. cœpit per universum Belgium annona ingravescere, atque extrema caritas frumenti per aliquot hebdomadas Amersfordiæ fuit. Modius tritici emebatur sex florenis, & decem stuferis; Secalis autem quatuor florenis, & decem stuferis. Anno [d] CIↃ. IↃ. LVII. intolerabilis fuit annonæ caritas: Nam VII. Id. Martii quarta pars modii secalis emebatur coronato; ipso die Pentecostes duobus daleris; & postridie quatuor florenis. Sed inopinato Dei auxilio tandem commeatus advenit, atque horrea eum in modum repleta sunt.

[e] De incendiis nonnulla diximus capite præcedenti in descriptione turris Marianæ, & templi D. Georgii: Præter ea autem hæc quoque reperimus. Anno. CIↃ. CCCC. LV. hostes (vetus MS. non indicat quales fuerint) ignem in oppidum conjecerunt, ita ut tota platea, quæ Ultrajectina vocatur, exusta sit. Anno CIↃ. CCCC. LVII. quum bellum esset exortum inter Amisfurtenses, & Ultrajectinos, Ultrajectini igne in civitatem misso, totas plateas, quæ Lutosa, & Ultrajectina dicuntur, exusserunt. Anno CIↃ. CCCC. XCIV. durante obsidione, quâ Nykerckam expugnavit Carolus Egmondanus Gelriæ Dux, ingens exortum est Amersfortiæ, quæ erat in proximo, incendium, quod ædes ultra trecentas funditus absumpsit, in quibus fuerunt coctorum cerevisiæ XXX. itemque cœnobium Minoritarum. *Additur* (inquit Pontanus *hist. Gelr. lib. xj.*) *eo tum capto tempore id egisse Gelros, ut urbem defensoribus vacuam, ac restinguendo incendio occupatam, suæ facerent potestatis; sed oppidanos, relictis compescendo igni fœminis, se mœniaque sua viriliter tutatos, eoque Gelros recedere coactos. Verùm id in annum non istum, sed insequentis* II. *Id. Martii*

d Vide de hac annonæ caritate hist. Belg. P. Borrii ad annum 1575.

e De incendiis inquirenda ea quæ Cons. Oudersius narrat in descriptione suâ vernaculâ, quæ nuperæ urbis delineationi adjuncta est, ubi videndum num anni cum hoc commentario conveniant. Item de domibus in Campo, Anno 1520. Verbeeven.

tii rejicere video acta ejus urbis MSS. Sicut etiam est in veteri MS. quo aliquoties in his Commentariis usus sum. Vehemens quoque incendium fuit anno CIↃ. IↃ. XX. quo schola trivialis voraci flammâ consumpta est, cum CCCC. XXX. domibus. Nuperrimè autem anno 1657. XIX. Octob. incendium absumpsit 22. domos præter horrea, &c. Vide Ouderfium.

CAP. XI.

Bella Amisfurtiorum cum Gelris.

Nonnulli Historici scribunt anno CIↃ. CC. LXIX. Amersfortiam deditione captam esse ab Ottone III. Comite Gelriæ Sed puto hoc referendum esse ad annum CIↃ. CC. LXXX. de quo vide infrà *cap.* XIV. *initio.* Anno autem CIↃ. CC. XCII. Reynaldum Ducem Gelriæ Amersfortiam obsedisse, oppugnasse, & expugnasse, ingentemque civium cladem fecisse, refert Gallicus scriptor Josephus de la Pise, in historiâ Principatus Arausionensis; & ex eo A. Slichtenhorstius *lib*, VI. Anonymus quoque auctor Chronici de Præfectis & Comitibus Gelriæ, in vitâ Reinaldi I. sic ait, neque tamen tempus addit: *Ab Amersfordiensibus lacessitus Gelriæ Comes omnes eorum depopulatur agros, ac multis manubiis ad Gelriam revertitur.* Quod alii referunt ad annum CIↃ. CC. LXXXII. inter quos idem Slichtenhorstius.

Anno 1395. Episcopus Fred. de Blanckenheim Covordiam obsedit, uti ad diœcesin pertinentem; cumque Dux Gelriæ Gulielmus minitaretur obsidionem solvere, vicissim Amisfurtenses Velavis ruinam & incendia minati sunt: Quapropter desistente Gelro episcopus arcem & oppidum cepit.

Anno CIↃ. CCCC. X. Guilielmus VI. Dux Bavariæ, XXIV. Comes

mes Hollandiæ, Zeelandiæ, &c. Amersfordienses in suam societatem atque amicitiam traxit, indultis illis immunitatibus aliquot ac prærogativis, in quarum remunerationem ab Amisfurtensibus impetravit, ut ex illorum oppido in proximam Velaviam, pro libitu se effunderet. Unde ille cædes atque incendia excitare, civibusque sibi adjunctis Velaviam vastare, captivosque perplures abducere cœpit. Sed ei ex adverso occurrit D. Guilielmus ab Arkel junior ducis Gelriæ Mareschallus, seu Equitum Magister; qui mandatu Ducis Reinaldi, avunculi sui expeditâ cum manu *Hoefflacæ* castellum prope Amersfordiam præsidio muniit, excitato præterea non longè inde alio munimento, quod pariter milite complevit, ad defensionem ejusdem arcis Hoefflacensis. Sed D. Hubertus de Culenburgh, D. Joannes de Vianen, & D. Arnoldus de Leyenbergh, Equites ac Præfecti Comitis Hollandiæ cum suis & Amisfurtensium turmis oppido egressi arcem Hoefflacanam, ejectis præsidiariis, incendio absumpserunt. *Alii* narrant Gelros non expulsos arce, sed eam, re intellectâ, tacitè deseruisse, seque ad interiora Velaviæ recepisse; quo viso Hollandos ignem arci & munimento injecisse; ac mox, moto in proximos Nykerckianos procinctu, inde prædâ & captivis aliquot abductis, Amisfurtum rediisse. Gelriæ autem Dux Reinaldus animadvertens conterminos sibi Amisfurtenses suis rebus obesse quamplurimum posse, petentibus pacem concessit; quam tamen minus bonâ fide servatam esse, testantur litteræ anno CIↃ. CCCC. XI. à S. P. Q. Amisfurtensi ad Ducem Reinaldum scriptæ, quibus inter alia conqueruntur, *non modò Gelros, sed illis associatos complures urbis Amisfurti cives, ipsâ die exaltationis S. Crucis, oppidi extremam partem, quæ de Kamp dicitur, occupasse, ac mox veteris oppidi fossam ingressos, ut inde porrò scalis mœnia conscenderent: Verùm id quum minùs succederet, ejusdem extimæ urbis tractum injecto igne fædasse, in-*

incensis viginti & ultra civium ædificiis, ablatis præterea quæ ferri poterant unum ex civibus trucidasse, aliquos etiam lethaliter vulnerasse; eoque perpetrato rediisse in Gelriam, ac ibi inter se prædam divisisse, & agere etiamnum ibidem, ac domicilia fixisse. Hæc istæ Senatus Amersfordiensis litteræ (quæ in Archivis servantur) addentes horum restitutionem expostulare Senatum, præsertim quum ista post initam pacem perpetrata sint. Nomina ipsa cum Amisfurtensium, tum Gelrorum, qui inter coryphæos habebantur, iisdem in litteris citantur: Gelrorum, *Johannes Nagel, Ernestus & Philippus Venselaer, Everardus à Bylaer, Joannes à Dompselaer, Godefridus à Roselaer, Joannes Spaen, Otto à Zallant, Thomas Does, Joannes à Bylaer;* Amersfortensium verò ex pluribus precipuè nominantur, *Wilhelmus à Daetselaer, Lambertus à Lienlaer, Gualtherus ab Hagenouwe, Timannus Gracche, Wolfardus à Bylaer, Gerardus Nagel, Ernestus Brenwiver, Wilhelmus Sybart, Lubbertus Heimanni, Gerardus Bierdraucker, Peregrinus vander-Hoolck, Johannes Coninck, Gerardus Hoest, Gerard van Geyn, Ioannes a Wege, Petrus à Leeuwen, Gisbertus Camp, Everardus Ribben, Godefridus Bosch, Thomas Noes, Ioannes Schrasser, Henricus Brouwer, Theodorus van den Hoeve.*

Anno CIↃ. CCCC. XX. idem Reynaldus IV. Gelriæ dux & Comes Zutphaniæ rursus hostilia Trajectinis intentare cœpit, tractis in suas partes Episcopo Coloniensi, Monasteriensi, Treverensi, ac Duce Montensi, cum Meursæ Comite, & Dominis de Gaesbeeck, & Culenburgh. Et statim, qui erant Velaviœ proximè contermini, impetiti sunt Amisfurtenses. Hi verò de adventu Gelrorum certiores facti, occultas iis paraverunt insidias; sed cum parum prudenter rem gererent, captis suorum aliquot ac trucidatis, Gelris majorem animum addiderunt: *Dux enim ad Amisum flu-*

men

men usque progrediens exercitum tam numerosum adduxit (inquit Heda) *ut ab ortu usque occasum Solis occuparentur lustratione*. Hoc ubi rescivit Fredericus de Blanckenheym Episcopus Trajectensis LI. quingentos armatos Amisfurtum misit cum bellicis aliquot tormentis. Cumque jam oppidani telis, ac bombardis grandioribus (tum primum à monacho Bertholdo Schwarts inventis) horribiliter in Gelrorum castra jacularentur, & multos neci darent, urbem de nocte ingressus est Prior S. Andreæ, quod erat Cœnobium suburbanum, in quo Dux hospitabatur, & magistratum civitatis adiit, iisque pacem nomine Ducis promisit, si Ultrajectinis partibus relictis sese Gelris jungere vellent. Quod per celerem nuntium intelligens Episcopus quingentis equitibus fortissimis comitatus undecimâ noctis horâ Amisfurtum venit; Quo accepto Gelri retrocessêre, Amisfurtiique cum turmis episcopi eos persecuti, pagos aliquot Veluanos incenderunt, Barnevelt, Nieukerck, Terschuer, Putten, Voorthuisen, Ermel, & Eede.

Anno CIↃ. CCCC. LXIV. & sequenti, Magistratus Amersfordiensis iterum sæpiusque ad Arnaldum Ducem Gelriæ, ejusque filium Adolphum litteras dedit, de injuriis ac detrimento, quibus cives ac subditos Amisfurtenses quotidie afficeret D. Hubertus de Culenburgh; sese identidem excusantes, si quid in Gelros vicissim vel à se vel à suis designatum inclementius esset. Estque postremùm res eò deducta, ut modum Huberto ponere, quodque jus & æquum postularet se executurum Dux receperit.

Postea sæpissimè urbem nostram tentarunt Gelri, & tam vi quàm fraude & proditione eam subjugare conati sunt. Inter alia anno CIↃ. IↃ. XXVIII. magno periculo urbs erepta est, cùm quidam Westerfeldius, satrapæ f Arckelensis famulus, & alius Gelrici nominis, Wolf dictus, urbem Carolo Egmondano prodere statuissent, sed detectis insidiis, ni-

f Quidam legunt, *Hattemensis*. Verhoeven.

nihil nisi sibimet malum authores crearunt. Eodem anno identidem excursiones in Amisfurtensium agros institutæ sunt à Gelris, varieque intra urbem trepidatum fuit. Sed tandem Amisfurtenses, capto Gelrorum exploratore quodam, ac cognito adversariorum numero, feliciter cum illis congressi sunt, captique tum atque cæsi in eo conflictu Gelrorum multi, paucis equitum, & in his Wissingio Macro equitum Magistro, inter tumultum elapsis, Arnhemiumque regressis. g Iterum anno CIↃ.IↃ.XXXVI. nocte ipsarum Iduum Junii urbs penè prodita fuit Gelris: unde & quatuor è proditoribus gladio cæsi, & frustulatim è turribus suspensi, duo fugâ elapsi sunt. If. Pontanus autem lib. XI. id accidisse narrat XIII. die Septembris, cujus verba addam: *Estque actitatum continuò de Amersfortiâ per insidias invadendâ, assumptis aut pretio huc traductis ex urbis vigilibus uno alteroque aut pluribus, natione Gelris, quibus se alii e Gelriâ clàm junxere. Hi adesse Ducem decimotertio Septembris summo mane jubent. Nec defuit dictâ die & horâ adesse, cum copiis expeditissimis Princeps: sed re detectâ, accurrenteque ad portas senatu populoque, irritum hoc consilii fuit: Captique ex vigilibus tres quatuorve, dilapsis cæteris, capite plexi pœnam subiere. Non multò antè milites Gelri & Clivenses villas aliquot in Heegelandiâ combusserunt &c.* Sed quemadmodum rectè ait Seneca in Herc. Fur.

g Plures circa idem tempus conflictus, & velitationes inter Gelros & Amisfurtios fuere, de quibus passim Hortensius in libris *secessionum Ultrajectinarum*; Speciatim vide lib. VI. pag. 154 & lib. VII. pag. 161. edit. Ann. CIↃ.IↃC.XLIII *Verhoeven*.

Si æterna semper odia mortales gerant,
Nec cœptus unquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret,
Nihil relinquent bella.

Sic etiam quamvis non rarò Amisfurtenses bellis & excursionibus divexati sint à bellicosâ natione Gelricâ, & nominatim à Carolo Egmondano, eorum Duce, Martialis spiritus Principe, tamen etiam aliquoties pacem cum illis fecerunt, eamque

que

que amicitiam ambivit. Anno CIↃ. CCCC. XCII. Wittenhorstius quidam militiæ præfectus sub Maximiliano Romanorum Rege, qui dictum Carolum Ducatu Gelriæ, & Comitatu Zutphaniæ excludere conabatur, Amersfurtum nocte per insidias occupare aggressus est; quibus detectis, ac relictis quas mœnibus jam admoverat, scalis, retrocedere coactus fuit. Unde confestim Amersfurtenses fœdus cum Duce Carolo in eam sententiam feriunt, *ut salvis, quæcunque jam antè cum Diœcesi universâ pacta essent; seorsim inter se, suamque civitatem, & Carolum Ducem, ejusque subditos, omnesque Gelriæ ditiones pax & amicitia coleretur; commercia, transitusque liberi utrimque essent; latrocinia, raptus, incendia, aliaque ejusmodi, quisque ab alterius ditionibus, quantum in se esset, averteret, neque ea ut fierent, aut inferrentur per fines ac districtum alterius, omni utrimque studio advigilaretur; Quod ad cætera, leges ac consuetudines cujusque districtus sartæ tectæ haberentur. Si quæ aliàs controversiæ intercurrerent, ea convocatis utrimque viris publicæ tranquillitatis amantibus, amicè deciderentur. Hæc sub urbis sigillo data, & signata fuere, die* III. *Aprilis, anni jam memorati* CIↃ. CCCC. XCIV. Sic etiam initio anni CIↃ. IↃ. VIII. idem Dux Carolus pacem cum Amersfortensibus pepigit, eamque in annos octo firmiter utrimque duraturam sanxit: Quâ insuper pacificatione stabilitam voluit, quæ jam antè cum universâ Trajectensium diœcesi fuerat inita, amicitiæ fœderationem. Verum post hujus Caroli obitum (qui incidit in annum CIↃ. IↃ. XXXVIII.) quum hæres ejus Guilielmus Cliviæ Dux, &c. ob Principatus Gelriæ, & Zutphaniæ cum Carolo V. Cæsare bellum gereret, majori in commodo urbs nostra per Gelros afflicta est, quod capite proximè sequenti ex fide dignis scriptoribus commemorare decrevi.

CAP. XII.

Amisfurtum à Martino Rossemio captum.

Anno CIↃ. IↃ. XLIII. menſe Julio, Martinus Roſſemius Puderoiæ Dominus antehac Caroli Ducis Gelriæ, & nunc Guilielmi Ducis Cliviæ, Juliæ, &c. Archiſtrategus & Mareſchallus, cum exercitu ſuo vênit,

- - - - novis Amsfordia muris
Qua micat, & pingui locuples exultat in agro:
Tum neque miles erat, nec erant eamœnia circum
Præſidiis [h] orbata ſuis; Amsfordica pubes
Gelrorum vaſtas populatum acceſſerat oras,

ut loquitur V. Cl. Hieronymus Faletus inſignis poëta & orator Italus, tum temporis Ducis Ferratienſis ad Carolum V. Cæſarem Legatus, libro II. de bello Sicambrico. Quibus verbis illud ſignificatur, quod præſidium Amisfurtenſe (conſtans centum equitibus, quos ſub ductore Meinardo Hammio ibi reliquerat Renatus Naſſovius Chalonius Arauſionenſium Princeps) una cum aliquot civibus oppido egreſſum ſit ad agendam ex Velaviâ prædam; quod cum intellexiſſet Roſſemius, qui cum Domino Wellæ belli gnaro, manuque prompto militiæ Tribuno, Woudenbergæ ſubſiſtebat, militari uſus aſtutiâ ex improviſo reditu in urbem præcluſo, illos cum Tribuno ſuo Johanne Voordano apud Nieukerkam magnâ ex parte interficit, reliquoſque capit. Mox Amisfurtum verſus pergit, urbem obſidet, cuniculos fodit, in cuneos milites ſuos dividit, partem urbis unicuique adeundam præſcribit, eamque omni ex parte validè oppugnat. Cives interim (quorum ætas ad militaria munia obeunda erat inutilis) etiamſi ſuis eſſent deſtituti, nihilò ſeciùs tamen hoſtem quantum poſſent, bombardis, telis, lapidibus, aliiſque bellicis in-

[h] *Ornata*, legendum eſſe credo. *Verhoeven*

instrumentis aggressi sunt, plurimisque locis excursiones in Gelros fecerunt. Cæterum dum viri, priscæ virtutis memores, pro vallo certant, mulieres sphæras sulphure & bitumine illinunt, aquam calce miscent, ignique admovent, & ferrea ova suggerunt, eaque omnia magnâ cum alacritate in hostes injiciunt, ita ut Amazonas omnes dixisses. Adolescentuli, aliaque ætas imbellis, plumbeos orbes fundunt, lapides malleis comminuunt & ad mœnia adferunt, ut illis, deficiente ferro & plumbo, tormenta onerarentur. Vidisses etiam pueros, imò ferè infantes, pro libertate patriæ Martio furore corripi, sagittas requirere, atque ad mœnia maturare. Nulla erat ætas, nullus sexus, qui pro natali urbe mori recusaret, & quum novæ identidem acies oppidum peterent, muros crebris ictibus pulsarent, portas conscenderent, jamque extremum urbi & civibus periculum imminerct, quod arcere omninò videbatur impossibile, omnia tamen quæ urbibus saluti esse possent, tentat, hostis verò diverso stratagemate illudit. At quum jam civium animi paulatim deficerent, perpetuisque insultibus & vigiliis dissolverentur, sapientissimus magistratus, ne urbs in extremum periculum præcipitaretur, non sine Numinis instinctu ad deditionem, tanquam ad sacram anchoram, confugiunt. Priùs tamen, ne quid intentatum relinquerent, Rossemium ad colloquium invitant, eique, si exercitum abducere vellet, certam pecuniæ summam promittunt: Ad quæ ille, *Victis conditiones accipiendas esse, non proponendas*, respondit; Addens insuper, *sese non vilis alicujus lucelli gratiâ Principis sui hostes oppugnare, & tot fortissimorum militum jacturam facere; si pacta vellent, urbem dederent, & præterea militibus suis bimestre stipendium solverent, sibi verò octo millia Carolinorum; &, ne quid fraudis hic oboriretur, quos vellet obsides eligeret; Si secus, se militibus suis urbem ferro ignique exscindendam objecturum.*

rum. His auditis nostri nonnihil territi (ut fit ferè quando quis præter opinionem in adversam quandam sortem incidit) omnia quæ victor cuperet, se facturos pollicentur: nihil enim aliàs impetraturos facilè apparebat. Sexto itaque Julii, octavâ visitationis Mariæ, anno CIↃ. IↃ. XLIII. Rossemius urbe potitur. *Estque defensa, adeò animosè ab Amersfordianis civitas* (verba sunt Joan. Is. Pontani hist. Gelr. lib. XII.) *ut quinto demum insultu Rossemio sit dedita.* Verùm pacta minimè servavit ille, sed contra datam fidem & prædæ inhians dicenda tacendaque perpetravit, pro libidine suâ cives omni auro & argento spoliat, mundum muliebrem fœminis ac puellis detraxit. Volunt ex oppido LXXX. millium Rederorum, quorum quisque XXIX. stupheros valebat, summam ab eo collectam & ablatam esse: Nam, ut tradunt, posterorumque memoriæ reliquerunt ii, qui in vivis tum fuêre, & in his Nob. Dominus Joannes Harpertus Amstelius de Mynden, etiam annuli singulorum, præter ceimelia tam sacra quàm profana, hunc in censum allati sunt. Lubet etiam hac de re testimonium citare scriptoris Gallici Jos. de la Pise in histor. de Principatu & Principibus Arausionensium, pag. 258. *Le Mareschal* (Rossem) *assiege la ville d'Amersfort, qui composa sa reddition au prix de 7000. florins d'or; mais comme le Mareschal fut dedans, non content de cette lippée, il se prevalut de toute la vaiselle d'or & d'argent, bagues & joyaux des femmes qu'il y trouua*, &c. Qui etiam ibidem scribit, *Rossemium ditissimos quosque civium abduxisse; & tribus cohortibus in præsidio relictis Gelriam repetiisse.* Princeps Arausionum Renatus de Chalon, qui Amisfurtiis nimis serò auxiliatum venerat, infectâ re discedere coactus fuit. Postea autem die XVII. Octobris Rossemius Caroli V. Cæsaris litteris admonitus, urbem reliquit: Fædus enim Venlonæ pactum erat inter Cæsarem & Ducem Cliviæ Guilielmum, Princepsque Auriacus oppidum Amisfurtense no-

nomine Imperatoris in possessionem recepit. [i] De hac expugnatione in quodam carmine ita meminit Levinus Crucius.

Tu spolium Rossi Martini Amsfordia, robur
Hollandis, dirâ proditione cadis.

Item Chronographicum:

PræsIDIo Capto, & LeCtIs qVoqVe CIVIbVs orba
Præda fUI GeLrIs, RosseMIoqVe DVCI.

Ut & Rhytmi vernaculi, qui in omnium ore jam nuper esse solebant:

Amersfoort was een kamp vol Stieren,
Keyser noch Koning kost haer regieren,
Maer doen Meerten van Rossum quam,
Die maeckte van elcke stier een lam.

Prolixiùs autem Petrus Apherdianus, qui tum temporis vixit, & Rector fuit Gymnasii Harderovicensis, postea Amstelodamensis, in Elegiâ quadam ad Clarissimum virum Dominum Ernestum de Wit, Henrici fil. conscriptâ, quæ talis est:

Si cupis horriferi cognoscere prœlia Martis,
Non opus est retrò volvere gesta Ducum.
Quos strepitus præbent bellorum perspice nostra
Tempora, cognosces hæc, mihi crede, satis.
Nullus enim locus est, quem non furor undique vastat
Mavortis: pereunt igne-fumante domus;
Ruricolæ fugitant, altis se montibus abdunt:
Hostis habet vaccas, & genus omne pecus.
Oppida cinguntur violento milite passim;
Pugnatur terra graviter atque mari.
Quod sumus experti non multis antè diebus,
Ut canere institui, si mihi Musa favet.
Veliacos interfertur Neoclosta pagos
Dives opum, bello commoda visa satis.

Nul-

[i] Lud. Guicciardinus lib. 1. Histor. *Clivensis Dux (cujus auspiciis Rossemius militabat) ex pacto Venlonensi, Ducatu Gelriæ, &c. Imperatori Carolo V. cessit, & Amersfordiam sine detrimento restituit, ac præsidiis nudavit.*

Mille suprà passus hinc urbs est mœnibus altis,
Utrica terra tenet quam ditione suâ:
Præsidium cujus pagum vastare volebat,
Quem dixi; sed sors hæc miseranda fuit.
Nocte intempestâ portæ panduntur, & omnes
Spe prædæ gressum præcipitante ruunt.
Hæc ubi rescicunt per agros rumore volante
Ruricolæ, capiunt protinus arma sua.
Hic rigidos arcus, pennataque spicula, tardas
Ille sudes, alius, casus ut iste dabat.
Hostibus occurrunt turmatim, prælia tentant
Eminus ex latebris, insidiisque suis.
In crassâ tandem refugum cinxêre palude,
Jamque elabendi rimula nulla datur.
Rurales instant; Nunc hic, nunc occidit ille,
Lethiferoque ducis vulnere membra labant.
Hostis ut hic cernit victum se projicit arma,
Impetrat & parci deditione sibi.
Ordine post pugnam magno gens rustica victos
Ad sua cum spoliis culmina ducit ovans.
Hæc ubi fama volans retulit per Gelrica longe
Oppida, jam proceres huc properare vides.
Obsidione parant arctâ, quam diximus, urbem
Cingere, sperantes jam citò posse capi.
Rossemus subitò non millia pauca virorum
Admovet, & muris sat prope castra locat.
Vulcanum miles portis inferre laborat,
Ut daret accessus omnia flamma vorans.
Sed cives adeò properanter ad arma feruntur,
Ut, quæ sic struerent, irrita cuncta forent.
Est visum tandem, quâ possent parte, potenti
Oppugnare manu; nec mora, quæque parant.
Conglomerat se densa cohors clangore tubarum,

At-

Atque acies circum mœnia magna struit.
Exoritur clamor, miles jaculatur, ab omni
Parte subit portas, scandere quisque studet.
Undique saxa volant, aqua ferventissima passim
Funditur ex muris, corpora multa cadunt.
Tandem defessi cives, cum nulla subesset
Spes defendendi se, patriamque suam,
En, clamant, hostis, vestri submittimus urbem
Principis imperio, fœdera amica feri.
Non facile exorant: Nam pars in mœnibus hærent,
Robora portarum pars penetrare student.
Sed rem componunt tandem Proceresque ducesque,
Leges præscribunt, æs dare grande jubent.
Sic qui floruerat populus per secula multa,
Hostibus exiguo tempore præda fuit.

Anno CIↃ. IↃ. XLIX. die IV. Octobris, Philippus Caroli V. Imperatoris filius (postea Rex Hispaniarum ejus nominis II.) Ultrajecti, & postridie V. Octobris Amisfurti, in Dominum Provinciæ Trajectinæ inauguratus est. Quum autem dictus Princeps Ultrajecti exciperetur, in Arcu quodam Triumphali Urbs Ultrajectina formâ mulieris cum minoribus oppidis extabat; Amersfortiæ autem, in formâ gravidæ mulieris, hoc distichon additum erat, allusione ad captam urbem:

Sunt quibus haud castæ mea virginis ora videntur.
Id fateor: Bello pectora dura fero.

CAP. XIII.

Bella Amisfurtensium cum Hollandis.

Huc referri posset clades, quam cives fori Hemani [k] anno CIↃ. CCC. LVI. in pago Soest passi sunt à Præfecto oppidi

[k] Sic Guil. Heda loquitur, sub Joanne IV. Episcop.

pidi de Naerden, sed quoniam ejus mentionem fecimus, suprà cap. II. in descriptione Susati, non repetemus, sed lectorem eò remittimus, & ad alia pergimus.

Anno CIↃ. CCCC. XVII. cives Amisfurtenses D. Jacobam Bavaram Hollandiæ, &c. Comitissam propriis sumptibus in bello contra Dominum Guilielmum de Arckel gerendo, & in recuperando Gorcomio adjuvarunt, cæso præfecto Domino de Arckel cum suis: unde ab eâ publicis litteris gratiarum actionem meruerunt; atque insuper illis addicta est secunda pars hostium istis bellis captivorum, *ult. Januarii*, 1417.

Durante hoc bello contra Arckelium, Jacobæ quoque deditur Yselsteinium eâ lege, ut cives salvis corporibus starent ejus arbitrio. Sed Ultrajectini & Amisfurtenses (qui strenuam operam Comitissæ navârant) oppidum isthoc exosum habentes, eo quòd ex suis urbibus exulantium esset receptaculum; auxiliantibus D. D. de Brederode & Montfoort, obtinuere à Bavarâ potestatem oppidi; Quod primò incendentes, arcem, portas, ac moenia cum turribus funditus delerunt,[l] ipso die Apostolorum Petri & Pauli. De quo etiam vide Chronicon domus Egmondanæ, in Joanne II. Egmondæ Domino, ad annum CIↃ. CCCC. XVII. Heda autem refert ad annum CIↃ. CCCC. XVIII.

[l] Exceptis templo & monasterio, ut ait Fasciculus temporum.

Anno CIↃ. CCCC. XVIII. mense Septembri (sed Pontanus ad annum CIↃ. CCCC. XVII. refert[m]) factio illorum, qui Cabeljaui in Hollandiâ dicebantur, quique adversarii erant Comitissæ Jacobæ, rursum occuparunt Gorcomium cum auxilio necessariorum suorum; & qui in fide Jacobæ erant confugerunt ad arcem, & illicò subsidium per litteras petiverunt ab amicis, præsertim à Trajectinis & Amersfordianis, qui ex tempore advolarunt. Princeps verò Jacoba, congregatâ ex improviso satis validâ manu, navigio in arcem recepta est. Unde Trajectini atque Amisfurtenses, ut sese

Fasciculus quoque temporum refert ad Annum 1417. & addit factum fuisse die Jovis post festum S. Elisabethæ. *Varluenum.*

sese his copiis jungerent, murum urbis perfregerunt, & portâ quæ prope arcem erat apertâ, non sine stupore hostium extensis vexillis per vicum progressi sunt, & sese aliis ex arce prosilientibus conjunxerunt. Cumque junior Dominus de Arckel, viribus suis confisus [n] in sequentem diem prælium offerret, & Jacoba respondisset, sese pugnandi gratiâ eò venisse, postridie confestim hinc inde acceleratur ad arma. Erat fossa ingens disjungens Trajectinos & Amersfordianos ab adversariis (inquit Heda) & ne viderentur signa canere receptui, si fossam circuirent, animosè tranantes in hostes erupêre, & postquam diu hinc inde acriter pugnaretur, tandem mansit penes Jacobam victoria, & præter filium Domini de Arkel, non pauci ex primariâ nobilitate ceciderunt. Ex parte Jacobæ concidit etiam, magno Comitissæ damno, Dominus Brederodius, qui tum primum in militiæ ordinem adscitus erat; idque accidisse suorum errore refert Fasciculus temporum. Cum Arkuleio autem qui occubuêre, memorantur non modò ex familiâ & gente ipsius, sed ex Gelris quoque ac Juliacensibus aliquot haud infimi ordinis, tam capti, quàm cæsi. Inter cæsos erant, Dominus Opburgensis, Henricus Nothus Arkulensis, Allardus à Bueren, Splinterus à Nyenrode nothus, Otto à Gelcom, Otto à Ghemen, Gulielmus ab Appeldoorn; aliique plures, sed minoris nominis, & ultra millenos aut occisi, aut submersi sunt. Capti fuerunt Comes Vernenburgius, Comes Hulburgius, Henricus ab Homoet, Dominus in Mylendonk, Dominus à Paderoyen, Præfectus Waldorpæ, Dominus Batenburgi, Theodorus à Lienden, Guilielmus ab Ysendoorn, Arnoldus & Raso ab Ordingen, Theodorus ab Hemmen, Dominus ab Oorslot, Arnoldus ab Egmont, Otto de Vueren, Eques, Johannes ab Heteren, Johannes ab Oyen, Arnoldus à Graenhem, Arnoldus ab Harler, Eques.

n Habebat enim in urbe tria millia armatorum & quingentos, ut ait Fasciculus temporum. *Verhoeven.*

Fasciculus temporum alios nominatim addit, diemque conflictus dicit fuisse Calend. Decembris 1417.

Sed dum de his duobus Gorcomii invasionibus varios authores consulo, eosque quantum ad tempus, & rei gestæ narrationem conciliare studeo, animum subiit ut facilè crederem, esse unam tantum eandemque invasionem ope Amisfurtiorum à Principe Jacobâ factam.

Anno CIↃ.CCCC.XIX. magna bella excitata sunt inter Hollandos, & Trajectinæ Diœceseos incolas: Quamvis enim Philippi Boni Burgundiæ Ducis authoritate atque persuasu inter utramque gentem pacificatio facta esset; ea tamen non rectè à nonnullis Hollandorum servata est, idque eâ præcipuè de caussâ, quòd Dynastæ Ysselsteinii & Egmondæ hoc fœdere comprehensi non essent. Illi igitur suis ac Gelricis confisi copiis; non modò Johanni Bavaro auxiliares adfuerunt, sed & partibus Comitissæ Jacobæ, quaquà poterant, sese adversarios ostendebant. Unde Ultrajectinis iter in Hollandiam facere, aut eò commercia sua transferre intutum erat: Bona quæ vel è Brabantiâ, vel è Flandriâ navibus advehebantur, circa municipium Crimpe, ubi Leccæ est initium, detinebantur, & negotiatores in vincula abducebantur. Eveniebat quoque idem Amisfurtensibus in Flevo, sive sinu Austrino, ubi merces eorum è navibus surripiebantur per Dominum Johannem de Egmondt. Præterea Johannes Bavarus, Hollandiæ, Zeelandiæque Comes, seu potius Tutor, pactum inierat cum Reynaldo Gelriæ Duce, ut si Amersfordiam vel arte vel vi suæ potestatis facere posset, eam sibi Dux retineret, ac Ducatui Gelriæ annecteret. Quibus omnibus de caussis Trajectini cum Amisfurtensibus Legatos ad Joannem Bavarum misêre, qui de his similibusque injuriis apud eum conquererentur. Sed frustra fuêre, cum ille aures parum attentas querelis eorum commodaret. Ubi igitur animadverterent, sese hic parum aut nihil proficere, in Brabantiam abierunt ad Ducem Brabantiæ Johannem, Jacobæ Comitissæ maritum, sibique auxilium ferri

ob-

obnixè petierunt. Sed & ibi nihil impetrant, quapropter domum reversi Præsulem suum Fredericum de Blankenheym, ut & oppida Transisalaniæ, Daventriam, Campos, & Swollam, compellare coacti sunt, & auxiliares illorum manus implorare: a quibus etiam non illubenter susceptæ fuerunt eorum querelæ; Accedentibus præterea Trajectensium & Amisfurtiorum partibus D. Guilielmo Brederodio, D. Philippo de Wassenaer Burchgravio Leydensi, unà cum oppido Leydensi, D. Johanne Burchgravio Montfortensi, D. Joanne Heemstedæ ac Benthusæ Domino, aliisque, qui ab Asellatis sive Cabellaviis Hollandiâ pulsi in dioecesi Ultrajectina exules agebant. Ex adverso autem contra eos facta est confoederatio inter Johannem Bavarum, Hollandiæ Tutorem, & Reynaldum Gelriæ Ducem; quam mox Anno CIↃ. CCCC. XX. secuta est obsidio Amersfortiæ per Gelros, de quâ *cap.* XI. ad annum 1420. vidimus, ideoque non opus est hic repetere. Anno autem CIↃ. CCCC. XXI. cives Amisfurtii ingens munimentum ad ostium Amisii posuerunt, ut ejus ingressu Hollandorum naves per sinum Australem vagantes excluderent; Transisulani quoque captas aliquot in eodem freto naves Amisfurtum impune abduxerunt. Verum sequenti anno CIↃ. CCCC. XXII. circa festum Pentecostes, Trajectini & Amisfurtenses pacem inierunt cum utroque Duce, Johanne scilicet Bavaro, & Reynaldo Gelro, vel potius pecuniâ redemerunt: *Nam*, ut Heda tradit, [p] *ita utrimque conventum fuit, ut Trajectini & Amisfurtenses utrique Duci pro damnis illatis certam pecuniæ summam penderent.* Quæ etiam Bavariæ Duci fuit annumerata; Reynaldus verò Dux ante factam solutionem improvisò interiit in agro, dum ventrem exoneraret: Anno nimirum CIↃ. CCCC. XXIII. ut est in Chronico populari. Vide etiam Aquilium in hist. Gelricâ, & ibidem notata per Pet. Scriverium. Eodem quoque anno Joannes Dux Ba-

[p] In foedere de eo nihil. Vid. infr. *in not.* ad Auctor. incert. *Matth.*

veriæ, & Fredericus Trajectensium Præsul vitam cum morte commutarunt. Quantum verò ad fœdus, reperiuntur in Ducatus Gelriæ Archivis litteræ in membranâ scriptæ, quibus episcopus Ultrajectinus Fredericus Blanckenhemensis, ipsique cives Ultrajectini & Amisfurtenses, se Duci Reinaldo obstringunt, ac promittunt se hanc reconciliationem sartam tectam habituros, & de pecuniâ promissâ obsignatas tabulas per procuratores suos Culenburgi reddituros, omniaque amicè ac pacatè transacturos. Huc etiam delegatos suos misisse Transiselaniæ urbes, Daventriam, Campos, & Zwollam, utpote qui caussam suam cum episcopo, Trajectinisque, & Amisfurtensibus sociaverant, ex iisdem litteris patet.

Anno CIↃ. CCCC. XXVII. Philippus cognomento Bonus, Dux Burgundiæ, & Protector Hollandiæ, Zeelandiæ &c. Amisfurtensibus bellum indixit, propter abdicatum præsulem Zuederum Culemburganum, & quod à partibus Comitissæ Jacobæ stetissent. Venit igitur ipse cum numeroso exercitu Picardorum, Burgundionum, & Hollandorum, copiasque suas Amersfordiæ admovit: quò Ultrajectini nocte antecedente suppetias trecentorum sagittariorum miserant. At instituta est nihilominus oppugnatio, existente belli totius Præfecto Domino de Liledamo, qui & Bunschotiam suæ potestatis fecerat, ut secluderet Amisfurtenses à mari Austrino, Quemadmodum & suprà *cap.* II. in ejusdem oppidi descriptione vidimus. Pugnatum igitur est acriter per quinque horas, resque erat in ancipiti; civibus jam ter à muris recedentibus, & omnia periisse clamantibus; sagittarii tamen Ultrajectini, cum nonnullis Amisfurtiorum juvenibus, ad arma promptioribus, etiam fœminis aliquot, fortiter restiterunt. Hic sese Philippus Dux magno exposuit periculo; dum non tam imperatoris, quam militis vicem gerens, ipse fossas transilit, suoque exemplo strenuè milites ex-

exhortatus *propriâ manu pugnat in propugnatores, qui* (verba sunt Jac. Meyeri Annal. Flandricorum lib. XVII.) *magno erant numero, & viri robustissimi, pro patriâ, aris, focisque decertantes.* Et quoniam civitas plena erat coctoribus cerevisiariis, aquam polentâ coctam & bullientem ad moenia ferebant, inque hostes effundebant. q Amisit hic Philippus telo balistario interfectum Johannem à Bosco, cum aliis quàm multis ex nobilitate fortiter dimicantibus. Appendix quoque ad Chronicon Johannis Bekæ ex MS. codice Gisb. Lappii à Waveren J Cti Ultrajectini sic habet in capite de electionè Swederi LII. Episcopi Trajectensis, & ejus expulsione: *Hac anno* (scil. 1427) *Dux Philippus diffidavit Trajectenses propter rebellionem sedis Apostolicæ, & obsidens Amersfordiam, eam impugnavit, sed vulneratus retrocessit.* Hæc appendix. Coactus est igitur tandem Burgundiæ Dux receptui canere, seseque propter ingens periculum ab urbe retrahere, & ab oppugnatione desistere. Integro hic octiduo cadavera e fossis & propugnaculis extracta, tellurique mandata esse, omnes Annalium scriptores consentiunt. Hujus autem obsidionis, sive potiùs oppugnationis, indicia vetera extabant adhuc jam nuper suspensa sub æde D. Georgii vexilla militaria, quæ hostibus erepta fuerant; Tum & gratitudinis ergò in vigiliâ omnium sanctorum sollemni (ut vocant) processione testari hanc victoriam quotannis Amisfurtenses solebant.

q Quod memini in veteri Chronico Anonymi vocari, *Levare caput & corpus inimicorum*, idque de eâdem hac Amisfurtiorum propugnatione. *Verhoeven.*

r Refert Meyerus, de quo dixi, Flandricarum rerum scriptor accuratissimus, solutâ obsidione Amersfordiensi, Philippum Burgundiæ Ducem stupendæ molis navigium Amsterodami exædificari curasse, idque mox in Amisio flumine (sive Emâ, ut loquitur) jussisse collocari, ut scilicet fluvii istius usus Trajectinis & Amisfurtensibus impediretur. Navigium isthoc valli, sive munimenti instar erat, & Cattum, sive felem nominabant, multumque damni ex eo hosti-

r Refert etiam Fasciculus temporum in Chronico Hollandico, *fol.* CCC. XIII. *verso edit. Ultraject. anni* CIↃ. CCCC. LXXX. *Verhoeven.*

hostibus suis adferebant. Quapropter Amisfurtii, ope & auxilio Trajectinorum, duo fortalitia in ejusdem Amisii ripâ collocarunt; quibus magnâ ex parte selem istam destruebant, quæ etiam postea vi glacierum, huc illuc disjecta, ac rupta funditus interiit: *Ita ut verissimum sit* (est epiphonema Jo. Is. Pontani *hist. Gelr. lib.* IX.) *quod vulgò dicitur, casum interdum facere, quod ingenio negatum est.*

Anno CIↃ.CCCC.XLI. rursus à Philippo Burgundiæ Duce obsessa & oppugnata est Amersfortia; adeoque fortiter defensa à civibus, ut multis Hollandorum militibus desideratis, & occiso insuper viro quodam nobilissimo, Dux coactus fuerit urbem relinquere. Habetur hoc in MS. veteri (quod ante annos aliquot videre mihi contigit) sed in aliis scriptoribus non reperio; An unum idemque sit cum superiori, diligentibus Antiquitatum indagatoribus dijudicandum permitto.

Id impensius miretur quis. Nam qui prioris meminit obsidionis Jac. Meyerus ad Ann. 1427. idem hujus etiam meminit ad Ann 1441. Add. Auctor. incert. infr. & quæ ibid. notavi *Matth.*

Anno CIↃ.CCCC.LXXX. circiter festum S. Catharinæ, Amisfurtii omnes Asellatos, sive Cabellavicæ factionis consortes, oppido expulerunt.

Anno CIↃ.CCCC.LXXXI. quum Præfectus esset Hollandiæ D. Joannes de Lalain, Harlemenses cum Amstelodamensibus, aliisque civitatibus Hollandiæ Borealis (quam & Noort-Hollandiam, & Westfrisiam vocant) navibus in Amisium venêre, ut Amisfurtensibus ingressum & egressum prohiberent; Nostri autem, fugatis Hollandorum navibus, Naerdam, oppidum Goylandiæ petunt, ac spoliant.

CAP.

CAP. XIV.

Bella Amisfurtiorum cum Ultrajectensibus, vel episcopis.

Anno CIↃ.CC. LXXX. Kenemarii, duce D. Giselberto ab Amstel junctis sibi Frisonibus vicinis, & Waterlandis, Ultrajectum veniunt, expulsionem & proscriptionem nobilium petunt; idque propter repulsam Gosuini Amstelii, Præsulis olim Trajectini. Oppidani repentino periculo commoti, & jam antè non satis propitii nonnullis nobilium familiis, proceribus ejectis & omni magistratu abdicato, viros ex suorum numero XL. elegêrunt, qui civitatem regerent, & civibus jus dicerent: iisque sese conjunxerunt Amersfordienses. Johannes autem Nassovius XXXIX. Episcopus Trajectensis contumeliæ hujus impatiens, cum Ottone Comite Gelriæ junctis copiis, 11. die Septembris, Amersfordiam sese contulit, quod urbis ejus cives paulò antè fœdus cum Kenemariis pepigisse non ignoraret. Cumque aliquamdiu oppidum obsidione & machinis impugnassent, tandem deditione captum magnâ calamitate affecerunt. *Inclementius autem cum Amersfortensibus tum actum reperio, quod Gelriæ Comitem verbis petulantioribus excepissent*, ait Joan. Is. Pontanus, *lib.* VI. *histor. Gelricæ*, qui hæc rejicit ad annum CIↃ. CC. LXIX. cùm tamen mecum faciant magnum Chronicon Hollandiæ, *Divis.* XIX. *cap.* VIII. & Annales Matthæi Vossii, *lib.* IV.

Anno CIↃ. CCC. LXVI. rebellabant Amisfurtenses contra Johannem Varneburgium Episcopum Trajectensem XLVIII. negantes ei solvere consueta vectigalia & tributa, solitosque census, & episcopales reditus. Quapropter episcopus ipso die S. Margaretæ urbem obsidione cinxit, quæ octavo deinde

die ipsi conciliata est, eâ lege, ut penderent quicquid antiquitus tenebantur, *Mits belovende de oude contributie*, inquit Chron. Hollandiæ:

f Fasciculus temporum dicit Episcopum post captam arcem Horstanam ab Amisfurtensibus & Rhenanis intromissum esse. *Kerhoeven.*

f Anno CIↃ.CCCC.XXIV. Suederus Episcopus Trajectensis LII. postquam tumultus aliquot Ultrajecti exortos nonnullorum cæde compescuisset, etiam Amersfordiam venit, ad sopiendas seditiones illic excitatas: Quò cùm venisset, nonnullos proscripsit, alios capite plecti jussit; *Quæ omnia ex auctoritate suâ fieri declarabat*, inquit Guil. Heda, qui hæc in annum sequentem refert.

Anno CIↃ.CCCC.XXVI. idem Zuederus præsul, cùm Ultrajecto exclusus esset eique suffectus Rudolphus Diepholtius Ultrajecti admitteretur, Amersfordiam concedere statuit; ubi primò repulsam passus ægrè tandem intromissus est, atque inde per internuncios ac legatos sibi conciliavit D. Johannem Egmondanum, Præfectum Ducatus Gelriæ, Arnaldi Ducis patrem, Ultrajectinis & Amisfurtensibus infensum, à quo etiam copias aliquot equitum ac peditum obtinuit, quos tamen Amisfurtenses admittere noluerunt. Unde stratagemate usus Episcopus, finxit sibi summo mane extra urbis portam animi caussâ prodire constitutum: ac mox in ipso portæ limine dum moram trahit, extemplò equites, peditesque Gelri (qui pridie recessum simulantes in insidiis sese collocaverant) celeriter è cannetis exiliunt, ad urbem properant, eamque inopinatò occupant. Episcopus tam facilè & feliciter oppido potitus id operam dedit, ut præsidiis probè defenderetur, ac in omnem eventum additis munimentis arceri à mœnibus hostis posset. Quem in usum bina ædificari castra, sive valla, ut Heda loquitur, curavit; quorum alterum juxta portam ab inventione imaginis Divæ virginis Mariæ celebrem, alterum intra urbis mœnia collocari fecit. Hinc plurimæ in Ultrajectenses ex Amisfurto factæ per Gelros direptiones atque rapinæ. Sed Rudolphus Diepholdius tandem ope aliquot etiam

op-

oppidanorum, Amisfurtum cum præsidio ingressus, utrumque castrum invasit, † captis Petro Culenburgio, Zuederi Præsulis fratre, Gosuino à Vanderick, Theoderico van Royen, aliisque. Quam rem paullò aliter gestam narrat G. Heda in Zuedero episcopo: *Paulò post effectæ sunt induciæ inter Trajectanos & Gelrios, seclusis illis de Emenessâ, & locatis præsidiis in vallis, Gelrii excessêre Amersfordiâ: Non longè post eorum recessum, habito levi priùs & secreto inter cives susurro, illi de Emenes noctu appropinquarunt oppido ex unâ parte. Fit concursus civium ad mœnia, & qui vallo ad portam præerant similiter accurrunt, & tunc ex aliâ parte supervenientes Trajectani transcendunt vallum & mœnia oppidi, tunc Gelrii confugientes ad vallum intra oppidum tanquam in matula conclusi coacti sunt sese dedere, quo pacto Amersfordiani rursum in pristinam libertatem restituti sunt.* Hactenus Heda. Diepholtius autem ex oppido Amisfurtensi ad Arnaldum Gelriæ Ducem litteras scripsit, in hanc propemodum sententiam.

† Fasciculus temporum nominat Petrum de Culenburch, Joannem de Ackoyen, Gosuinum à Vanderick, Theodorum à Wyc, & ducentos præterea captivos fuisse ait: Idque factum esse circa festum omnium sanctorum.

Nos Rudolphus Diepholdius Postulatus Ultrajectensis, cum antehac non semel te Arnolde Dux Gelriæ, &c. per litteras commonefecerimus, ac detrimentum eorum, quæ nobis, nostrisque civitatibus, ditionibus, ac subditis ultra Isalam positis multoties tuis in territoriis, perque tuos & alios, quemadmodum litteris hac de re ad te datis expressum habetur, fuerunt illata, restitutionem efflagitaverimus, nec tamen responsum huc usque ullum obtinere potuerimus; quod nobis nostrisque amicis opidò suspectum est, & neutiquam etiam convenire judicatur; cum ejusmodi nos esse speremus, qui saltem responsione aliquâ digni simus; & postea quoque à tuis, inque ditionibus tuis, detrimentum nostri haud semel acceperint: Et jam nuperrimè insuper subditi tui, aliique tuo nomine in oppidum nostrum Amersfortiense magno numero irruêre, cædibus, rapinis, incendiis, ædium-

diumque effractionibus grassantes, tum & castella ibidem ponendo, unde damna perplura cum Clerus noster, tum alii incurrere. Nos idcirco de hisce omnibus ac singulis ut nobis nostrisque præstatio fiat, identidem a te postulamus. Si verò (quod tamen haud opinamur) id neque nos, neque nostri obtinere poterunt, cogemur jus nostrum persequi, ubi æquum id esse ac oportere judicabitur. Super hisce ut scripto nobis respondeatur, per tabellarium præsentem flagitamus. Datum in urbe nostrâ Amersfortiensi, sub sigillo nostro, anno Domini CIↃ. CCCC. XXVI. *die sexto Novembris.*

Anno CIↃ. CCCC. XXXIII. Rudolphus à Diepholt Episcopus Trajectensis LIII. in obsidione Monasteriensi occupatus, ut Walravium de Meurs in Præsulatum inibi introduceret, à D. Jacobo de Gaesbeeck, aliisque conjuratis qui factâ conspiratione Trajectum occupaverant, civitate suâ exclusus est, usque ad annum CIↃ. CCCC. XLIX. Quo tempore cum Ultrajectini, celebratis comitiis, & magistratu de more designato, jam comessationibus atque poculis indulgerent, Rudolphus præsul auxiliante D. Henrico Burghgravio Montfortensi, & civibus quibusdam oppidi Amersfordiensis, intempestâ nocte [v] perfossis mœnibus clam urbem intravit; & confractâ illicò portâ, reliquisque militibus admissis, introrsum tendens cum suis ad forum Palatinum (vulgò *de Plaets* dictum) cum jam vicum, quem Prætoris vocant, intrasset, ingens civium turba ipsi fit obviàm. Pugnatum est utrimque acriter, ipso Antistite in pede vulnerato, & ex equo dejecto Burghgravio Montfortensi Henrico; victoria tamen penes Episcopum remansit, qui hoc pacto urbe potitus in pristinam dignitatem restitutus est. Desiderati sunt in eo conflictu nobiles atque cives aliquot Ultrajectini, inter quos Dominus de Lichtenbergh, Proeys, Massche, aliique. Arnoldus verò de Amerongen, & Henricus Jacobi Gaesbecani filius capti, & capite plexi sunt. Dominum de Gaesbeeck, præcipuum exilii

[v] S. Blasii, ut ait Fasciculus temporum; in quo & locus perfossi muri indicatur, scil. inter portam Albam, & Turrem Hebetem, ut vulgo vocant. *Kerhoeven.*

sui

sui authorem, non antè dimisit episcopus, quàm sibi omnia sua Dominia, quæ in Diœcesi Trajectinâ possidebat, confectis publicis instrumentis venderet. Ea autem erant oppidum Vico Durostadium, Batavodurum olim dictum, unà cum territorio suo, & castrum in Abcoudâ, cum suis annexis: Eâ tamen conditione, ut pro his ab Episcopo semel reciperet tredecim millia florenorum, & Dominia ipsa ad vitæ usque finem retineret, tum verò ad Episcopatum accederent; quæ quidem brevi eò devoluta sunt; quod Dominus de Gaesbeeck intra anni spatium diem obierit, in festo scilicet Vedasti atque Amandi. Hæc autem transactio facta est per intercessionem Domini de Lannoy, tunc Regentis Hollandiæ nomine Philippi Boni Ducis Burgundiæ, ut videre est in appendice incerti authoris ad Bekam. Episcopus quoque Diepholtius publicis litteris gratias egit Amisfurtensibus, datis anno CIↃ. CCCC. XLIX. die Martis post festum Matthiæ, iisque condonavit si quid unquam deliquerint.

Imo vita concessit decennio demum post Anno CIↃ. CCCC. LIX. Vid. *lib. de jur. glad. cap.* 24. Matth.

Anno CIↃ. CCCC. LV. quum Rudolphus Diepholtius Episcopus Trajectensis, conceptâ ex diutinis laboribus animi ac corporis ægritudine, in arce suâ Horstâ, vel, ut alii testantur, Vollenhovæ XX. die Martii exspirasset, Canonici Ultrajectini unanimes in ejus locum elegerunt D. Gysbertum Brederodium, Præpositum Cathedralis ecclesiæ D. Martini. Qui tamen initio administrationis suæ statim severiùs agens, cives quosdam Ultrajectinos in exilium egit, quod Diepholtii partibus favissent. Illi autem Amisfurtum sese recipientes, inde per legatos & litteras Philippo Duci Burgundiæ auctores fuere, ut ipse apud Pontificem Romanum pro filio suo notho Davide Burgundo, tum temporis Teruanæ Episcopo, intercederet. Philippus non ignarus perpetuum esse inter Hollandos & Trajectenses dissidium, idque hoc pacto tolli faciliùs posse, confirmationem à Calixto III. Pontifice non difficulter impetravit; qui etiam Davidem inter legitimè natos habendum

dium pronuntiavit. Hunc quum parens Philippus in Episcopatum vellet inducere, Amersfordiam & Rhenam diœceseos Ultrajectinæ oppida, per Adrianum de Borsalià, Duvelandiæ Dominum, occupavit, in quibus etiam civitatibus David Episcopus inauguratus est; Mansitque illo anno Amisfurti (unde *Davids-Hof*, locus notus) eò quòd ob præsentiam Gisberti Brederodii non admitteretur Ultrajecti.

Anno CIↃ. CCCC. LXIV. contentiones inter Episcopum Davidem Burgundum & Præpositum majoris ecclesiæ Gisbertum Brederodium, in bellum erumpere cœperunt; & Episcopus cum fratre Antonio, quem in auxilium acciverat, prædas aliquot ex Amisfurto egit, inque vicem egêre Trajectini, qui etiam circa idem tempus incenderunt ad suburbia Amersfordiæ molam; & Amersfordienses rursus Biltam. Eodem anno, à Trajectinis honorificè recepto Davide Episcopo, propè antrum Vulpinum (vulgò de Voskuyl) Trajectini ceperunt cives aliquot Amersfordienses, permittente, ut credebatur, Episcopo.

Anno CIↃ. CCCC. LXXII. Gisbertus Brederodius, ejusque frater Reinaldus, & Reinaldi filius naturalis Walravius, ut & D. Joannes ab Amerongen præfectus civitatis Ultrajectinæ, rursus adversus episcopum Davidem insurrexerunt; ac memores oppidi Amisfurtensis cives hunc Davidem primos in Gisberti præjudicium recepisse, atque inaugurasse, adjumento civium Ultrajectiorum multis incommodis Amisfurtenses afflixerunt, in contumeliam Episcopi: Qui hos omnes astutiâ ad se pellectos Durostadium, atque apprehensos ibidem custodiæ mandavit in arce: ex quo cùm Walravius non multò pòst fractis vinculis effugisset, reliqui meliùs per integrum biennium asservati sunt. Donec tandem per judicium Aurei velleris (cujus membrum Reynaldus erat) causâ cognitâ liberati sunt.

Anno CIↃ. CCCC. LXXVII. *expulerunt Amersfordiani uni-*

cos

cos omnes episcopi, jungentes se Trajectanis. Verba sunt G. Hedæ in Davide episcopo LV. ubi etiam ad marginem legitur: *Cum fortunâ mutantur amici.*

Anno CIↃ. CCCC. LXXXI. exorto rursus bello inter Trajectinos & Amisfurtenses, David episcopus venit circa Amisfurtum, XXI. die Septembris, cum Domino de Ysselsteyn, Domino Guilielmo de Egmondt, Domino Everardo à Welpen, Domino Johanne Cats, & cum multis Gasconiensibus; conatique sunt jumenta è pascuis auferre, quod ut viderant oppidani, è civitate magno proruperunt impetu; Verùm ab Ultrajectinis, in insidiis positis, centum è civibus cæsi sunt, ducenti capti, atque Batavodurum missi. Vide vetus Chronicon Belgicum, ad annum 1481.

Anno CIↃ. CCCC. LXXXIII. Trajectini partes secuti Hamatorum, sive Hoexiorum, Engelbertum Clivium cum magnâ Gelricæ nobilitatis manu ad sui defensionem susceperant, Episcopumque Davidem, in urbe oppressum & captum, Amersfordiam relegaverant, ibique justâ custodiâ sepserant. Maximilianus verò Austriacus, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Comes Hollandiæ, &c. Antistitem affinem tam indignâ captivitate liberaturus, arma paravit, ac copias suas contra Trajectenses sese expedire jussit. Erant in urbe, præter Engelbertum & Gelros sclopetarii aliunde conducti CIↃ. CCCC. Maximilianus autem quinque millia peditum cum equitibus haud paucis adduxit: ac statim propugnaculum, quod erat in portu Trajectino ad Leccam fluvium (*de Vaert* dictum) superavit atque incendit. Tum proferri tormenta, & quati Trajectensium mœnia imperat. Illi verò de rei eventu desperantes ad Maximilianum mittunt Engelbertum Clivensem cum duobus Consulibus, ut de compositione agerent; Tandemque his inter alias legibus sese dedunt: *Hollandiæ Comitem ditionis Trajectinæ Tutorem agnoscerent: Urbem in potestate Maximiliani relinquerent, donec David episco-*

De hac invasione Ultrajecti per Nyvelium, & Amisfurtenses, vide Hedam ad ann. 1483. edit. Ultraject. 1643. & ibidem notas Arn. Buchelii. J. Cti. *Verhoeven.*

pus, qui erat in manu Amisfurtensium, esset liberatus. &c. Quæ acta & transacta sunt pridie Calend. Septemb. circa mediam noctem. Post id Maximilianus urbem cum honorifico comitatu intrat, sequentibus tribus peditum millibus, equitibus octingentis. Trajectensibus porrò hunc in modum subjugatis, vertit arma in proximos Amisfurtenses, anni sequentis undecimo Februarii; ac nocte obscurâ, dum vigiles fossis congelatis custodias negligentiùs obeunt, urbis occupat mœnia. Confertim exacti civitate omnes Hoexii, & quicunque à Clivo & Gelris auxiliares accesserant; Liberatur insuper David episcopus, quem, ut diximus, captivum huc abduxerant Trajectenses. Quam rem paucis attingit Rudolphus Agricola in epistolâ ad fratrem, his verbis: *De Episcopo David, ut captus sit, pridem audivistis scio, Conventus publicus Amersfordiæ est omnium oppidorum diœcesis. Credo David Episcopatu cessurum. Dux Clivensis & Maximilianus itidem Legatos suos ad componendas res suas Buscumducis miserunt. Citò pax erit, quantum video, aut in atrocius quam unquam bellum res erumpet.*

Anno CIↃ. CCCC. LXXXIV. nocte præcedente festum Agnetis Fredericus Dominus de Ysselsteyn, adjuvantibus exulibus, occupat Amersfordiam, machinis & aliis bonis illam spolians, & magno exacto ære pacatus recessit. Reperio etiam in veteri MS. eodem anno exules quosdam ante triennium Amisfurto ejectos, Ultrajecti clàm conspirasse cum militibus Ultrajectinis, de capiendo Amisfurto; cum quibus & cum Domino Johanne de Wassenaer Hamatorum Capitaneo, die Vincentii prope oppidum venerunt, & transgressi congelatas fossas, scalis ad mœnia admotis, urbem invaserunt quadringenti numero, neminem cædentes; sed urbem tormentis bellicis, omni paratâ pecuniâ, aliisque bonis spoliantes. Fugâ elabebantur præcipui civitatis, capto tantùm Domino Gerardo de Voorn, qui cum Reinero Broeckhusio Lugdunum

Ba-

Batavorum ceperat. Vide etiam de hac invasione vetus Chronicon Belgicum, ad annum 1484. sed non dubito quin hæc eadem sit cum duabus præcedentibus. Penes lectorem judicium esto.

De sequentis seculi bellis, dissidiis, inimicitiis, & rursus fœderibus Amisfurtiorum cum Ultrajectinis, & Episcopo Henrico Bavaro, usque ad devolutionem Provinciæ Trajectinæ ad Carolum V. Imperatorem, Ducem Burgundiæ, Brabantiæ, Comitem Hollandiæ, &c. seorsim capite sequenti agemus; Quæ omnia compendio ex L. Hortensio præcipuè mutuabimus.

CAP. XV.

Res gestæ Amisfurtensium sub Henrico Bavaro Episcopo.

ANno CIↃ. IↃ. XXIV. die VII. Martii, obiit in arce Batavodurana D. Philippus Burgundus, Trajectensium Episcopus LVII. Unde ad sequentem diem VI. mensis Maji indictis Comitiis, diu deliberatum fuit, quis utilis, idoneusque successor inveniretur. Post autem varia de competitoribus judicia, cecidêre suffragia in Henricum Bavarum, Philippi Comitis Palatini & Electoris filium, tum temporis Episcopum Spirensem, ˣ virum non minùs virtute ac moribus, quàm sanguine illustrem. Qui absens creatus, & post menses circiter quatuor Ultrajectum ingressus, eo armorum apparatu, quo intrare atque excipi Principes mos est, in Curiam, ubi vetus novusque senatus coactus erat, vênit, ibique post honorificam gratulationem senatui populoque Ultrajectino juravit se patriæ patrem, defensorem ditionis, &c. fore. Hinc in Civicum Templum deductus, armis ibi positis, & veste talari, stolâque indutus, in Tutelaris Divi basilicam sollenni pompâ, at-

ˣ Sic Arn. Buchelius in notis ad ultimum caput Hedæ: Sed Hortensius, Pontanus, aliique scriptores non habent. *Verhoeven.* Quod episcopus Spirensis non memini meminisse. Electus non Postulatus. Et electus dum adhuc Canonicus Coloniensis, ut instrumentum electionis habet satis diserte. *Matthæus.*

atque inde in atrium Ordinum Conventum abductus, more majorum, libertatis & privilegiorum diploma ratum sanctumque esse jussit. Post paululum moræ in ædem D. Martini reducitur, & in sede D. Willebrordi collocatur. Laudibus Deo pro salute Episcopi decantatis, turbâ procerum omnis ordinis prosequente, in palatium Episcopale concessit. Idibus autem Octobris ejusdem anni Amisfurti inauguratur. Oppidum ingressus, statim Curiam conscendit, ubi Reip. jura & libertatem ex more tabulis confirmavit, eaque juravit sancta sese habiturum, defensurumque quoad ejus fieri liceret, aucturum etiam quum daretur. Senatus rursum suam observantiam nullâ juramenti religione spoponderunt. In præsentis rei fidem Episcopus ordine senatoribus datâ dextrâ in hospitium deducitur: Et ut specimen aliquod erga novum Præsulem benevolentiæ daretur, duo visendæ magnitudinis inaurata pocula sub cœnam illi sunt donata. Aliquot deinde diebus hic commoratus Amisfurtensibus pro eorum humanitate gratiis actis, Batavodurum petiit. Capto exinde tempore, Ordines multa cum Episcopo de publico rerum statu, ac præcipuè de bello Transiselano, quod cum Carolo Duce Gelriæ habebant, egerunt, decretaque fuerunt ipsi quinquaginta aureorum Rhenensium millia, ad pacem civitatibus Transiselanis à Geldro redimendam: in quem censum tam ecclesiastici, quam profani nominis omnes venirent, nemine excepto. Quæ prima tumultuum intestinorum caussa fuit, dum se unusquisque à contribuendo immunem existimaret.

Anno CIƆ. IƆ. XXV. mense Februario in civitate Ultrajectinâ tumultuari cœptum est: nobiles enim ex inveterato quodam odio plebem adversus Consules Everardum Soudenbalch, & Godefridum à Voordt concitant; Qui dum falsò repetundarum insimulantur, graviora metuentes spontè in exilium abeunt, omnesque illorum fautores proscribuntur. Postea verò populus animadvertens sese promissâ per nobiles

im-

immunitate frustrari, contra eos conspirationem iniit: Quæ contentio inter utramque partem longo tempore duravit, ac dum Episcopus semel iterumque in Germaniam proficiscitur, in bellum erupit, quæ tandem caussa defectionis a Principe fuit, ut deinde videbimus.

Eodem anno & sequenti CIƆ. IƆ. XXVI. vehementissimè reciprocata fuit serra quæstionis tributariæ, inter Episcopum & Ordines diœceseos Trajectinæ ab unâ parte, & Magistratum Amisfurtensem ab alterâ: Qui conquerebantur *per novam hanc formam colonis suis imperandi pecuniam, sibi vim fieri, jura & libertatem Senatus populique Amisfurtensis violari: non commissuros sese, ut agri juris Amisfurtii vectigales ipsorum aut cujusquam libidini forent*, &c. De quâ re quandoquidem varias legationes, litteras, & orationes invectivas Lamb. Hortensius lib. II. III. & IV. secessionum Ultraject. describit, eo Lectorem remittimus, ne in unico hoc negotio prolixiores esse cogamur, quàm alibi quidem fuimus.

Anno CIƆ. IƆ. XXVII. res Ultrajectensium turbatissimæ in majores contentionum fluctus indies devolvebantur, dum sese undique exerunt proscripti, nec malum levant vel conjuratorum supplicia, vel minæ Præsulis in Amisfurtenses, qui exulibus favere credebantur; resque eò devênit, ut Ultrajectini, exploso Episcopo, Gelrorum Duci Carolo sese permiserint, ejusque præsidiis adversus Præsulem cæterosque defensa fuerit eorum civitas circiter biennium. Interea Episcopus metuens, ne à se quoque abalienaret Amisfurtenses, rationem actorum suorum per litteras ipsis aperuit, ostendens *quàm turpiter ab Ultrajectinis exclusus esset*, &c. *obtestabatur postremò Amisfurtenses, eos sibi amicos haberet, atque e proximo Hooghlandios in oppidum accirent, qui ipsis in omnem eventum auxilio essent.* Sub finem ejusdem anni Episcopus per legationes tentare Amisfurtenses cœpit, priusquam à Gelro vel incauti opprimerentur, vel in ejus partes

sponte concederent. Quapropter per Adrianum Rhedium, & Fredericum Sombresium, ut eos præsidiis firmaret, compellandos censuit. Hi in Senatum admissi, *quum multa de populi Amisfurtensis fide, & propenso Præsulis erga eos animo retulissent, postremum eò deducta est oratio, episcopum nullâ de re perinde esse sollicitum, ac de ipsorum salute; Timere eum ne à Gelro inescati ejus militem reciperent, ideoque petere ipsum ut suorum præsidia admittant, &c.* Sed cum non una esset Senatus Amisfurtensis sententia, huc præcipuè itum, ut suis impensis assumpto præsidio bellum à mœnibus propulsarent. Inde allatæ sunt ad eosdem Gelriæ Ducis Caroli, ut & Ultrajectinorum litteræ, quibus illos ad se & suas in partes omnibus modis trahere conabantur. Hinc Amersfortii, ut imminentia mala, quantum in se esset, declinarent & averterent, eò descenderunt, ut in civitatem admiserint pedites LXXV, à senatu sacramento inauctoratos, quibus tamen Episcopus stipendium suppeditaret.

Anno CIↃ. IↃ. XXVIII, pridie Idus Maji Episcopus Amisfurtum vênit; eique petenti Senatus populusque postridie est datus: *Ubi longâ oratione de iniquitate Gelriæ Ducis in Diœcesin suam habitâ, postremò ostendit, sese ideo compulsum, ut opem Caroli V. Cæsaris imploraret; gratias verò debere se Amisfurtensibus, quod Præsuli suo obedientes in dubiis rebus debitam ei fidem præstitissent, nec commissurum se unquam, utcunque res ac belli cadat alea, ut jura & libertates ipsorum a quoquam violentur, sed operam daturum potiùs, ut rata ipsis atque sarta tecta perpetuo sint, & augeantur.*

Inter hæc cives Ultrajectini, qui episcopo favebant, de expellendo Gelro, & reducendo Præsule consilia inter se agitare cœperunt. Tres fratres in suburbio Ultrajectinorum septentrionali) *de Weerdt*) recipiendo in urbem Episcopo viam struxerunt, assumptis in societatem consilii civium paucis, qui

non

non procul ab eâ portâ habitabant. Ex his aliquot Amisfurtum profecti aviis itineribus, rem primò exulibus, deinde Episcopo communicant. Indicant quàm facile factu id foret in tantâ securitate vigilum, & maximè præsidii, quod isti portæ impositum erat. Dies igitur locusque constitutus, ut Calendis Julii paulò post exortum solis armati convenirent. Tessera data est, signum nolæ ad S. Jacobum, circiter horam sextam; & mulier dextro brachio corbem gestans: portæ illius custodem omnium consiliorum participem & adjutorem fore. Ubi jam agendæ rei tempus advenit, Episcopus pridie Cal. Julii portas Amisfurti sub vesperam repentè claudi, & equitem peditemque in armis esse jubet; quibus se ex civibus voluntarii conjunxerunt ad quadringentos. Inde portâ emissi in mandatis habuerunt equites, ut cunctos in viâ, quæ Ultrajectum ducebat, interciperent. Inde post occasum solis è civitate moverunt sese reliqui, tam cives quàm milites ad sexcentos: qui jam multâ nocte Laurenrechtam suburbium Ultrajectinum ingressi, proximis pomeriis & domibus se occuluerunt. Mane facto, ac portis reseratis, nonnulli ex Albâ (*de Witte-vrouwen-Poort*) exploratum emittuntur: an tuta omnia ab insidiis essent, quidve novarum rerum eâ nocte rustici accepissent; Qui licet per densiorem nebulam hostiles copias animadvertere viderentur; eas ibi populari, ac facilè repelli posse putabant. Interim parte urbis aliâ insidiæ appropinquarunt; quibus occurrit, ut dictum erat, mulier brachio corbem ferens, altumque inclamans, ut procederent gressumque maturarent; vigiles istius portæ (*de Weerdt-Poort*) jam è statione discessisse. Illis igitur urbem ingressis, tumultus exoritur ab iis, qui partis adversæ circa eam habitabant portam; ita ut posterioris agminis Episcopii, metu ne excluderentur, scaphis accepti in urbem inveherentur: jam enim portæ custos fores fluvii discluserat. Hinc ubi clamor captæ urbis totam continuò pervaderet civitatem, occurrunt circa ingressum fori boarii Gelro-

 rum

cum aliquot manipuli; sed ii facilè per viam ollarem (*de Potter-straet*) in pontem S. Jacobi rejecti, hostibus locum dare coacti sunt. At recollecti, & numero aucti penè eripuissent stationem conjuratis, nisi restituta raptim acie redintegrassent prælium, ac forum idem vi occupassent. Eoque Gelrorum nonnulli in Palatium confugerant, ut ibi adversus vim & incursum hostilem se promptiùs communirent. Reliquos omnes, qui nondum eò pervenerant, e publico arcuerunt conjurati. Tum Gelri hostium omnia plena conspicati, neque spei aut opis quidquam in civibus animadvertentes, rei summam in extremo discrimine, & pugnæ unius eventu collocandum judicarunt; & postquam se in tres cuneos divisissent quadringentos hosti per viam prætoriam objecerunt, alium manipulum in tecto prealtæ domus collocarunt, quam vulgo *'t Keyserrijck* vocant, cæteris in Palatio circa tormenta relictis. Amisfurtenses verò quum suos ex pinnis altissimæ illius domus globis sterni viderent, aliquot militibus per posticum in eas ædes immissis, postquam unum alterumve trajecissent, reliquos ad deditionem compulerunt. Hinc tormenta graviora, quæ circa forum boarium stabant, quum explodere ob pluviosum aërem Gelri non possent, retrò se in forum Anserinum coacti recepêre. Ibi denuò Amersfurtii bifariàm dispositâ acie in Gelros irruerunt, pars in pontem Pistorum ad domum Palatinam occupandam versa, cæteri adversâ fronte Gelrorum agmini occurrerunt. Orta hic acris inter hastatos pugna, his pro gloriâ & victoriâ, quam manibus tenere videbantur: illis ut urbis amissæ ignominiam averterent, pugnantibus. Et utrimque diu hoc certamen durasset, nisi equitatus conjuratorum in Gelros quàm fortissimè invectus aciem eorum suo impetu turbasset: ita ut foro Anserino pulsi, quamvis bis terque se munirent, prælioque ad forum piscarium objicere non detrectarent, tandem tamen agmine, quantum poterant, collecto compositoque portam Tollestegensem pe-

tivêre. Gelrorum capti sunt ultrà centum, cæsi circiter quadraginta. Edidit de hoc bello, urbisque invasione breve Syntagma Henricus Bommelius, temporum horum æqualis; in quo plura videre licet, ut & in eo quem dixi Lamb. Hortensio lib. VII. *secessionum Ultrajectinarum*.

Verum ne diutiùs immoremur hisce diœceseos Trajectinæ tumultibus, quos satis prolixè ab aliis traditos commemoravi; tandem ejusdem anni CIↃ. IↃ. XXVIII. XII. Calendas Novembr. translatio dictæ ditionis ad Cæsarem ejusque hæredes facta est ab Ordd. & Episcopo, in summâ urbis æde, præsentibus Florentio de Egmont, Comite Burano, Antonio de Lalain, Hooghstratæ Comite, ac Hollandiæ, Zeelandiæque Gubernatore. Translationis ejus formula & conditiones in publicas relatæ tabulas habentur, memoranturque non tantum Lamberto Hortensio, sed & Ponto Heutero, rerum Burgundicarum scriptori accuratissimo.

y Ultrajectinos secuta sunt confestim cœtera Diœceseos oppida: Et in his Amisfurtenses missis Ultrajectum legatis, quum Privilegiorum confirmationem obtinuissent, in Cæsaris hæredumque ejus potestatem, eâdem formulâ quâ Ultrajectini, concessêrunt: postquam supradictus Comes Hoochstratanus ipsis Non. Novembr. cum modico equitum comitatu eodem profectus, ac Cæsaris nomine inauguratus, à civibus juramentum fidelitatis accepisset; Præsentibus ibidem Domino Assendelfio, senatus Hollandiæ præside, Jodoco Sasbout Consiliario, & Vincentio Cornelii ærarii Præfecto. Henricus autem Bavarus relicto Episcopatu Trajectino postea factus est Episcopus Wormatiensis & Frisingensis.

y Hie addenda epigraphe, quæ in S. Georgii templo in fenestrâ vitreâ à Carolo V. Cæsare donata legitur. *Verhoev.*

CAP.

CAP. XVI.

Amisfurtum à D. D. Ordinibus Belgii fœderati captum.

ANno cIↃ. IↃ. LXIX. Amisfurtum unà cum Ultrajecto à Duce Albano, Philippi II. Regis Hispaniarum nomine Belgicarum provinciarum Gubernatore, ad exigendam decimam omnium mobilium, immobiliumque vigesimam semel pendendam, gravi præsidio mulctatum est: nam cohortes aliquot ex legione Insubrum (quam *Tertio di Lombardia* vocabant) in oppidum missæ sunt, quæ non exiguo incommodo cives affecerunt. De hac autem Albani exactione ita scribit Michaël ab Ysselt Amisfurtensis (de quo suprà cap. IV. diximus) homo ipse Pontificius, in historiâ sui temporis, quam exul Coloniæ edidit, *Quod exactionis consilium si nunquam Albanus in animam induxisset, fortè floreret adhuc Belgium, non jaceret conculcata nunc religio, non plorarent tot viduæ & orphani, non lugerent tot amissis opibus incolæ, non errarent per urbem tot exules, nec ego pisces Transalbinos Coloniæ Agrippinæ comederem.* Alludens scilicet ad verba Milonis, qui à Senatu Romano Massiliam relegatus dixisse fertur: *Si ita, quemadmodum scripsit, pro me dixisset Cicero, non ederet nunc Massiliæ barbatos pisces Milo.*

> Unde illud *Coloniæ Agrippinæ* non scio. Apud Ysselt non extat. Vid. ad Ann. 1569. Quod Pontificius id certum. Certum etiam quod exul. De exilio eum vid. ad Ann. 1579. *Matth.*

Anno cIↃ. IↃ. LXX. die XIV. Julii, Amisfurtum, atque cætera Diœceseos Ultrajectinæ oppida, omnibus immunitatibus, privilegiis, &c. orbata sunt à Duce Albano, qui & iisdem civitatibus ademit jus consessus & suffragii inter Ordines provinciæ; idque per novum ab ipso institutum Concilium, quod Gallicè *le Conseil des troubles*, Belgicè *Den Bloetraedt*, id est, *Consilium sanguinis* appellabatur.

Anno cIↃ. IↃ. LXXII. quum jam Guilielmi Arausionensium Principis, & D. D. Ordinum Hollandiæ, Zeelandiæque vi-

vires increbeſcerent, ab iis, qui ſub Regis Hiſpani obedientiâ eo uſque permanſerant, interdictum fuit Gelris, ne frumentum Amersfortiam venum portent.

Eodem anno CIↃ. IↃ. LXXII. Guilielmus Comes Herenbergenſis, Burchgravius in Buxmeer & Bylant, Dominus in Hedel, Homoet, Haps, Wiſch, &c. Baro Ducatus Gelriæ, Regiæ Majeſtatis vicarius & Præfectus Generalis in Gelriâ & Tranſiſelaniâ, qui auſpiciis D. D. Ordinum Fœderatorum, & affinis ſui Arauſionum Principis, exercitum ducebat, cumque eo ex Germaniâ in Belgium deſcenderat (debellatis jam in Tranſiſelaniâ Campis, Zwollâ, Haſſelto, & Oldenſaliâ; in Comitatu Zutphanienſi metropoli ipſa, Druſiburgo, Grollâ, Lochemo, & Dotecomio; in Velaviâ Hardervico, Hattemâ, & Elburgo) Amisfurto appropinquavit xxv. die Julii, ejuſque milites magnam ex agro Amisfurtenſi prædam collegerunt. Comes autem xxvii. Julii, circa ſecundam noctis horam, arctiſſimâ obſidione urbem cingit, & poſt multas, eaſque validiſſimas oppugnationes, multiſque in locis proſtratos ſolo muros, die xix. Auguſti ſub certis conditionibus urbs ſeſe dedidit. Narrat autem Famianus Strada Jeſuita in Hiſtoriâ ſuâ belli Belgici, hujus expugnationis tempore Amorfortiam, contra [a] fidem jurejurando obſtrictam, à Geuſiis (ut vocat) direptam eſſe. Quod in medium relinquo, & authoris fidei commendo.

Non multò pôſt, xiv. ſcilicet Septembris, Deputati à Principe Auriaco miſſi Amisfurtum venerunt, qui religionem reformatam inducant, Romanam deſtruant. Inde prima concio habita in Minoritarum templo à D. Arnoldo Noveſiano: Secunda in D. Georgii fano; Tertia ad S. Johannem aſſentientibus etiam magnâ ex parte primoribus civitatis.

[b] Circa ejuſdem anni finem, menſe nimirum Novembri, quum dictus Comes Herenbergenſis e Gelriâ, Tranſiſelaniâque, metu Hiſpanorum exceſſiſſet, præſidium, quod relictum erat

[a] Scriptor Chronici Agathenſis direptionis non meminit. Michael ab Iſſelt, ut nimis ſtrenuus Pontificius, dum ait templis vim factam, in majus multum rem auget, dum ad annum hunc ita: *Metu potius virium adverſæ partis quam amore ſeditionis ſe Comiti Montenſi dediderunt, præſtitumque ſtilius acceperunt: hac tamen conditione, quod Catholica religio ſartâ tecta conſervaretur, omniſque iconomachia ceſſaret: quod Præfectus in editiori loco ſtans, publico juramento, invocato S. Spiritus nomine juravit. Sed paulo poſt omnia templa*

pla annis superioribus ab omni icono: Listarum impetu defensa diripiunt, aras evertunt, & sacra profanis miscent.

Vere utrum an falso ex verbis Chronici, quæ ad calcem non difficulter conjicias. *Matthæus.*

b Omnes fermè Historici in eo consentiunt, famâ deditionis urbis Zutfaniæ acceptâ, Campos, Swollam. Amisfurtum, & alias civitates septendecim numero, sese Fr. Toletano dedidisse. *Verhoeven.*

erat Amisfurti, rebellavit, cui præfecti erant Gisbertus à Broeckhuysen, & Andreas Pulman, identidem minitantes sese urbem dedituros Frederico Toletano, Ducis Albani filio, qui tum temporis Ultrajecti agebat, & magnum terrorem lanienâ Zutphaniensi hostibus suis incusserat. Igitur XXI. Novembris die, offerentibus præfectis claves oppidi, cum novo præsidio urbem intrans ea potitus est. Alii scribunt Comitem Maximilianum de Bossu cum præsidio intrasse oppidum.

Quum postea anno CIↃ. IↃ. LXXIX. decimo Calend. Febr. Unionis fœdus Arnhemiæ Gelrorum superioris anni æstate conceptum Ultrajecti ab Ordinibus Provinciarum, quæ Regi Hispaniæ, ejusque Gubernatoribus restiterant, esset initum, eique adstipulari & subscribere recusarent Amisfurtenses, neque minus imperatas collationes & tributa declinarent, factum isthoc non mediocriter suspectum D. D. Ordinibus Ultrajectinis fuit, quasi adversam partem foverent, ac clandestina cum hostibus fœdera pepigissent. Decreverunt igitur eò cohortem ducentorum peditum mittere; quam dum in urbem recipere negant Amisfurtenses, in majus aucta est suspicio. Interdicitur ergo illis omni commerciorum usu in provinciis & urbibus confœderatis; hinc Amstelodamensibus, illinc Gelris obnixè prohibentibus, ne quid rerum venalium in urbem importaretur. Ubi verò compertum est, illud non nisi majoris pertinaciæ caussam esse, ubique in vinculis detenti sunt cives Amisfurtii, fluminisque Amisii ingressus & egressus bellicâ navi fuit impeditus ab Hollandis; Decretum porrò vi illos ad pacem Ultrajectinam, & imperia Ordinum accipienda, cogere. Quo consilio Arnoldus Theodori Leuwius, Consul Ultrajectinus, Antverpiam ad Principem Auriacum profectus est, petiturus ut rei executio Joanni Nassavio Comiti Ducatus Gelriæ & Comitatus Zutphaniensis præfecto, injungeretur. Maluit tamen Princeps tranquilliori forma

ma animos illorum conciliare: Legati quippe Amisfurtiorum itidem Antverpiam profecti plurimas adversus Ultrajectinos querelas ingeminabant: seseque dicto fœderi accessuros spondebant, si modò cives eorum vinculis eximerentur. Consul autem Leuwius negavit se de his aliquid in mandatis habere; addiditque de Amisfurtensibus ex unico hoc pacto certi nihil constituendum esse, sed ad pristinam relapsuros contumaciam, postquam cives suos libertati redditos haberent. Nomine igitur D. D. Ordinum & Principis Auriaci à Comite Joanne Nassavio cum aliquot peditum cohortibus obsessa, & tormentis septem majoribus impetita est Amersfortia, VII. die Martii, ejusdem anni CIƆ. IƆ. LXXIX. Coss. *Gerardo van Schadyck, & Cornelio Reynartz.* Oppidani circiter centum milites (quos tum vulgò Male-contentos vocabant) ære suo conductos in præsidio habebant. Sed quum porta Ultrajectina continuis ictibus ferè solo æquata esset, decimo ejusdem mensis die sese Comiti dedere coacti sunt. Mox abrogato veteri & suspecto magistratui novus est suffectus, reformata religio plenissimè instaurata, imagines templis sublatæ, & præsidia Ordinum urbi imposita fuêre. In cujus rei memoriam hoc olim à me scriptum est Chronostichon.

De unione amplectenda factum tandem decretem XXX. Maji ejusd. ann. Vid. infr. ad Auctor. incert. *Matth.*

AffIXIT soCIIs sese Mea patrIa BeLgIs;
Et sIc ConCordes CöLére In fœdera deXtræ.

CAP. XVII.

Amisfurtum à Cæsareanis ductu Comitis de Monte-cuculi, obsessum.

Jam dimidium ultra seculum omnis tumultus bellici expertes, & inexperti vixerant Amisfurtenses, nec quisquam incolarum prope urbem nostram Martii furoris signa toto isthoc tempore viderat, quum post annos quinquaginta rursus eam

 Bel-

Bellonæ tempestas, seu potiùs ira supremi Numinis, violento impetu concussit. Anno scilicet CIƆ. IƆC. XXIX. quo *urbs antiqua, ac virtutis olim celebratæ, imprudentiâ quorundam aut formidine, calamitati propriæ exposita, ac mox direpta, propè obliterata servitutis mala, prima omnium persensit, cæteris in mentem revocavit*, ut loquitur admirandæ doctrinæ & ingenii vir, hujusque seculi scriptor primarius Daniel Heinsius in nunquam satis laudato opere, quo res ad Sylvam-Ducis, atque alibi in Belgio, aut à Belgis dicto anno CIƆ. IƆC. XXIX. gestas, prosequitur. Priusquam vero infandum hunc laborem renovemus, operæ pretium duxi, Lectori ob oculos ponere epigramma Clarissimi Domini Johannis Isacii Pontani, Regis Daniæ & D. D. Ordinum Gelriæ Historiographi, quo anno CIƆ. IƆC. XXVIII. lusit in leonem marinum prope Amersfortiam captum. Est autem tale:

Monstra solum, dat monstra salum, cœlum quoque monstra
Dat sua: Monstrosum hæc tempus adesse monent.

Idem verò disertus pariter atque eruditus Professor deinceps in notis, quas poëmatis suis subjunxit, hunc in modum loquitur: *Respicimus ad monstrum marinum, quod captum superiori anno* 1628. *extractumque è fluvio Emâ prope Amorfortium, Amstelodami* [a] *propalam spectandum omnibus exhibitum fuit. Post quem continuò annum, proximo deinde, qui fuit* 1629. *invasa est à Cæsareanis, Croatisque, hominibus exoticis ac monstrosis, Velavia nostra, & occupatum insuper, insessumque ab iisdem ipsum Amorfortium; ut haud temere tum scripserimus, quomodo habet deinceps versus idem noster dicto loco, Monstrosum hæc tempus adessê monent.*

[a] Et ego Lugduni Batavorum vidi. Habebatque longitudinem duodecim pedum. *Verbeeven.*

Anno igitur CIƆ. IƆC. XXIX. dum celeberrima obsidione, auspiciis D. D. Ordinum, ab illustrissimo Arausionensium Principe, supremo fœderati Belgii terra marique Imperatore, clauderetur Sylva-Ducis, quam vinci nemo posse crediderat, Henricus Comes Herenbergensis, exercitus Hispanici

ductor

ductor strenuissimus urbis ejus liberandæ spe destitutus, arma sua in viscera patriæ nostræ convertere decrevit; quod ipsius propositum Principi nostro innotuit ex interceptis ejusdem litteris, quas XVI. Julii ad Præfectum obsessæ urbis Grobbendonckium ex castris suis, quæ Boxtelæ habebat, hunc fere in sensum scripserat: *Jam expertus castra hostium, præter solitum munita, penetrari meo milite non posse, aliud agendum statui; Adventantibus scilicet Cæsareanorum copiis, quæ validâ manu Vesaliam contendunt, vires & consilia jungens, aliquid tentabo, quo ad pugnam adigatur hostis; Quam si Deus nobis prosperet, liberatio vestra sequetur; eâ solummodò lege, si obsidium tantisper sustineri possit. Has ubi acceperis, flammam proximâ nocte è D. Joannis turri jubebis agitari; Subsequenti die ex eâdem fumo signum dabis: Id argumento erit, perlatas esse litteras. Idem nocte proximâ ac die, postquam missus erit, qui responsum ferat, repetes. Interim manebo tibi addictissimus H. C. Bergensis.*

Postquam igitur hostis, ad omnia incertus, nunc hoc, nunc illud animo volvisset, tandem XXIII. die Julii Lucas Cairus Lingæ Gubernator, & Matthias Dulkius, qui antehac Grollæ Præfectum egerat, ducente portitoris Westervordani filio, locum Iselæ, neglectum nostris, scaphis trajecerunt. Nongenti omnino erant milites, sclopis usitato longioribus armati; quos cum toto mox agmine insecutus est Bergensis, & ponte, è navibus constructo, cumque suis superato flumine, in pago *Dieren* castra posuit. Ubi, quod ex transfugis, vel interceptis litteris patuit, magnitudinem successus animo metiebatur, ac commendabat suis: *Tres nimirum exercitus esse alendos; Daventriam, Doesburgum, & Zutphaniam esse obsidendas; ne Ultrajecto quidem abstinendum. Alium in Frisiâ ubi de Groningâ vel Emdâ cogitandum. Tertium, quo Sylvæ-Ducis subveniretur. Advenisse jam belli finem, cui magno animo instandum. Panis tantum copia submitteretur;*

quo in urbibus & in castris opus: Solo hoc, & aquâ, quam natura cunctis propinabat, vitam tolerari posse. Quicquid hostis possideret, ex occasione ac successu invadendum. Alii, qui arcana militiæ penetrare videbantur, oppida Australi freto adsita tentanda esse judicabant: Hardervicum, vel Amersfortiam invadi oportere. Amstelodamum hoc pacto premi posse, & terrorem per omnia spargi. Multa pro se fore: inprimis Amisium, qui Amisfurto in sinum Australem labitur: quo Dunkercâ usque opem sociorum atque subsidia posse admitti, statimque Hollandiam & universam patere Frisiam. Aliaque hujusmodi, quæ nobis omissa brevitatis cura excusabit.

Arausionum Princeps, nuntio trajecti fluminis accepto, Nobilissimum D. Adrianum Ploos, Dominum in Tienhoven, Oudegeyn, &c. è castris Sylvæ-Ducensibus ad Ordines diœceseos Trajectinæ misit, ut, quid supremus belli moderator facto opus duceret, cum iisdem proceribus communicaret. Die XXVII. Julii idem Princeps ejusdem Provinciæ Ordinibus scripsit, *Sese in mandatis dedisse Tribuno Weerdenburgio, ut cum mille, vel mille ducentis militibus suis, in Indiam Occidentalem destinatis, sese Ultrajectum reciperet; petere igitur ut admittantur urbi defendendæ, & commodis excipiantur hospitiis; Simul Amisfurti curam gererent, quod numeroso satis milite, & necessariis bello rebus, instruerent. Mitterent insuper, qui viderent num per cataractam (vulgo dictam de Grebbe) tantum aquæ ex Rheno posset elici, qua transitus hostium è Velavia in Diœcesin Trajectinam impediri queat.* Mox Illustris Dominus de Brederode Ultrajectum, curandæ urbi & provinciæ, missus est. Miles Societatis Indiæ ad Occidentem, quem venti hactenus detinebant, ibidem in præsidio collocatus fuit, quibus aliquot cohortes Danicæ accesserunt, quæ post pacem Regi initam militiâ solutæ temere oberrabant: ut & nonnullæ ex tribus legionibus, quas Theodorus Valc-

Valckenburgius, castris Suecicis Præfectus in Regis sui usum in Frisiâ conscripserat. Ordines quoque, ut litteris Illustrissimi Principis satisfacerent, ad inspiciendum cataractæ Grebbensis situm miserunt Nobiliss. D. Gothardum de Rede, Dominum in Amerongen, &c. Qui inde per litteras D. D. Ordinibus significavit, *sese quidem subitarium quoddam opus ibidem erexisse, sed et defendendo sibi milites & reliqua deesse; Hostem porrò in procinctu esse, ac proinde vicinas civitates admonendas: Jumenta & fruges agrestium quisque in urbes comportaret; Quæ transferri subito non possent, flammis corrumperentur; Omni rerum copia atque usu prohibendum hostem, &c.*

Quæ dum geruntur, Ernestus Comes de Montecuculi, Cæsatis Ferdinandi præfectus, peditum ad decem millia, cum tribus equitum, in Velaviam adduxerat: qui antiquâ & illustri domo apud Italos oriundus, acer animi, ac magna appetens, nova atque insolita spirabat. Hæc igitur effrenis & verè barbarica Cæsareorum manus, vaga passim ac diffusa, prædam ubique per Velaviam trahebat & rapiebat: spes ac vota anni, quicquid operâ & sudore partum, polluebat ac vastabat: post præsidia vivendi, vitam multis aut pudorem extorquebat. Ante ceteros Croatæ (qui nonnullorum opinione [a] veteres Liburni sunt) gens ab humano cultu aliena, latrociniis ac spoliis sese omnibus Velaviæ incolis abominandos & execrabiles reddebant. Montecuculanus itaque, per semet impiger, suorum insuper ferociâ ac egestate (dum injectis ignibus pleraque absumunt) impulsus; locis proximè vicinis imminebat; ante omnia oppidum Amisfurtense, non ingenio naturæ, non humanâ arte firmum satis aut munitum, necessariis præterea bello rebus destitutum, famelicâ & truculentâ suorum militum manu aggredi, opportunum videbatur. Quodque eò ingens frumenti, & aliarum rerum quæ ad victum necessariæ sunt, copia per incolas Velaviæ, esset advecta, quibus exercitus su-

[a] Croatia pars Pannoniæ inter Dravum & Danubium, olim Valeria, à Valeria Diocletiani filia, ut B. Rhenan. *rer. German. lib.* 1. Matth.

sustentari posset. Urbem signa admodum sex peditum, cum turmà equitum, tenebant, paucos ante dies publicâ authoritate missa: inter quos Suecorum bina, quibus à colore atræ vestis *Swart-rocken* nomen erat. Militem Tertullianus Dorpius regebat, sed ausim dicere ne decimâ quidem parte comparandus cum strenuissimo viro D. Eduardo Veer, qui antehac urbi præfectus, nunc in castris ad Sylvam ducis agebat, ubi & gloriosâ morte diem obiit. Magistratu politico fungebantur hi:

Prætor,
Walravius ab Arckel.
Consules,
Guilielmus ab Hardevelt.
Guilielmus à Dam, *J. C.*
Scabini,
Petrus de Goyer, *Exconsul.*
Stephanus à Colenbergh, *Exconsul.*
Henricus à Renseler.
Joannes à Wynbergen.
Henricus ab Hattem.
Arnoldus à Deuverden,
Adrianus à Westbrenen, *Exconsul.*
Godefridus à Sneul.
Guilielmus à Schaeck.
Joannes Carremans.
Joannes Sail uytten Eng.
Henricus Everardi.

Senatores,
Ægidius de Ridder à Lunenburgh.
Henricus ab Estvelt.
Theodorus Camp.
Hermannus à *Renseler M.D.*
Matthias à Langelaer.
Everardus à Butselaer.
Otto de Bladel.
Guilielmus à Deuverden.
Godefridus ab Isendoorn.
Jacobus Petri ab Hoorn.
Ernestus à Diest.
Henricus à Bronckhorst.
Secretarius,
Joannes Hamel, *J. C.*
Quæstor,
Richardus à Diest.
Pupillorum Præfecti,
Henricus Sael uytten Engh.
Henricus a Colenberch.
Johannes Mom.

Jam ante adventum Montecucullani, & simul atque hostis Isselam trajecerat, non mediocris trepidatio tenebat magistra-

ſtratus, haud ignaros, quàm multa ſibi deeſſent, neque ſemel de præſidio, munitionibus, & commeatu conqueſtos. Vix tranſmiſſo ab Hiſpanis flumine, protinus Ultrajectum miſerant viros Conſulares Petrum de Goyer, & Adrianum à Weſtrenen, qui Delegatos Ordinum opem poſtularent, perturbationem civium exponerent, tormenta, apparatus bellicos, ac cætera neceſſaria, deeſſe nuntiarent: duodecim inſuper vel tredecim cohortes præſidio ſibi mitti peterent. Quin & de viciná arce Amiſianâ duabus ſaltem cohortibus muniendâ actum: non parum quippe intereſſe, ut oſtium illud fluminis ſartum tectum conſervaretur. Verum hi nihil, præter litteras ad Principem Arauſionenſium, de mittendo milite, impetrare potuerunt. Legati mox ſunt in caſtra ad Sylvam-ducis idem Gojerus cum Gulielmo van Dam Conſule, qui eventu ſimili, nec ſpe majori, denuo Trajectum redierunt, quod Principi tum temporis non tantum ſuo, ſed & alieno milite, opus eſſet. Solus deinde etiam Conſul Dammius in Collegio D.D. Ordinum Trajectenſium eadem nomine Senatus Amerfortiani poſtulavit, neque obtinuit; donec lentis tandem conſiliis protractâ re oppidum à Cæſareanis clauderetur.

CAP. XVIII.

Quid durante obſidione utrinque actum ſit.

Comes Montecucullanus III. Auguſti die, ſtylo veteri, urbi Amisfurto appropinquavit. Luce primâ, circa patibulum, in monte ſitum, exercitus pars comparuit, quæ ſeſe uſque ad Conventum Birkanum extendebat. Hinc unâ vel alterâ velitatione noſtri & hoſtium equites inter ſe experti ſunt. Deinde pedites hoſtiles ſubſecuti, atque urbs undique propemodum obſeſſa eſt. Comes hoſpitium ſibi elegit in Rambroeck, ad montem album, in prædio amœniſſimo celeberri-

mi pictoris atque architecti Jacobi van Campen; eodemque mox die oppidum in deditionem poposcit per tubicinem, qui re tum irritâ ad suos in castra reversus est. Tormenta igitur aliquot mœnibus intendi jubet, ex quibus pilas duodecim, & amplius, imò & viginti quatuor librarum in urbem explosêrunt, cum quibus paria fecerunt oppidani. Post meridiem missus est alter tubicen, qui deditionem postularet: monens; si actutum se atque sua Regi Hispaniarum dederent, ex æquo ac benignè cum illis actum iri; nisi parerent, vim & ultima adesse. Quod & litteris à Comite Bergensi exhibitis testatum fuit, quæ summam præ se ferentes humanitatem, verborumque ambitu diffusiores, cætera hunc ferè in modum scripta erant, *Ex quo visum Regiæ majestati, ut duorum exercituum, & sui, & alterius (quem duce Montecucullano Cæsar è Germania miserat) regimen ac moderamen penes se, ut summum belli administrum esset, ea lege, ut hosti noceretur; operam dedisse semper, ut imperio obsequium præstaret: Quam in rem penetrata ab utroque exercitu Velavia, cum eorum altero Comitem de Montecuculi à se missum esse, bona cum spe, fore ut urbem, populumque in deditionem Regi suo darent. Id si impetraret, visum, omni lenitate ac benignitate erga deditos uti; Sin extrema mallent, se vereri, ne ad summum belli jus ageretur Præfectus: a quo, Belgam se, ingenito in patriam atque incolas amore, haud parum abhorrere. Id nescire eos nolle se, quo mature ac prudenter, quid in suam, suorumque rem esset, secum agitarent.* Responsum est ad hasce litteras, rem esse gravioris momenti, neque de eâ quid statui posse, nisi integer magistratus cogeretur, & consuleretur; quod non nisi postridie factum fuit, quum tertium deditio indicta esset. Nocte proximâ virtute, quantâ potuit, à civibus certatum est, magnâ cum pulveris jacturâ, cujus egestate inprimis premebantur. Insequenti luce, quum rursus deditio posceretur, singuli magistratus, ac sedecimviri, pro more, ut Gudiani vocati sunt;

sunt; coram quibus de periculo actum est: Urbem scilicet eâ parte jam teneri, quâ potissimum ex usu hostis, & suorum damno esset; Hostem maximè debilibus oppidi locis appropinquare, maximè ad portam Coppellanam, ubi muris per ruinam aut incuriam dejectis, tantâ Cæsareanorum frequentiâ, & suorum imbecillitate, extrema quæque metuenda forent. Advocatus est etiam Præfectus militum Dorpius, qui à senatu consultus, quoad tolerari posse obsidionem crederet, *vix horas duodenas*, respondit; addito insuper, *Ne eam quidem noctem, tanto in discrimine, præstari à se posse, nec authore se tutam ac securam oppido fore.* Sic transactio pluribus probata est, & reliquis rerum militarium præfectis convocatis, serio testati sunt magistratus, *Monitos se, cum ab iis, quibus facti ratio reddenda esset, tum ab aliis authoritatis summæ, ut urbem à subita impressione hostili tuerentur; si obsidio urgeret, de transactione in commodum urbis cogitari posse, quod neque Principi Auriaco ignarum, qui non aliter sentiret. Quare in medium jam esse consulendum: ideo à se vocatos. Vi atque armis inter pares decertari; quibus tolerandis, opem ac præsidium à munimentis peti solere, quæ hic nulla. Ad obsidionis ultima deventum esse. Admoneri, ut de se, suisque cogitarent, & ne inopinata strage involverentur, à pactorum æquitate, quæ offerret hostis, magis quam à militum fiducia petendum. Magnos magis spiritus quam utiles momento argui, nec ad salutem miseris regressum dari. Tertio jam ad deditionem se posci; de qua insuper à Duce exercitus hostilis scriptum. Ea, quorum usus ad arcendum hostem foret, ad diem vix suffectura.* Militum Præfecti scripto, quæ audiissent, exhiberi petunt; quo accepto, in deditionem consenserunt, turbantibus frustrà militibus, ac vociferantibus, *Satis sibi adhuc animi esse; Ad quidvis potius paratos, quam inermes instar pecudum vesano hosti & inordinato tradi velle: proditos se ac circumventos* quiritabant, neque judicia, neque linguas moderabantur.

CAP. XIX.

Amisfurtum Comiti Montecucullano deditum.

Interim in urbe stationum ac vigiliarum cura negligebatur, aut iis, quibus debebat, minus cordi erat. Quo liberius cum hoste agi poterat, neque multo post tubicen ad Montecucullanum de obsidibus, magno tamen civium quorundam motu, intercedentibus aliis, dimissus est: Qui ut rediit, mox Consul Dammius & Thomas Chieze, equestris turmæ ductor, ad transactionem delegati sunt. Pactionis leges, cum consule initæ, hæ erant:

I. *Unumquemque, qua profanum, qua in urbe sacris operatum, publici divini ac religionis caussa, extra noxam fore.*

II. *Præter abeundi aut manendi libertatem, singulis semestre spatium cogitando, seu deliberando dari.*

III. *Quibus urbe excedere visum fuerit, distrahendi, quicquid extra ditionem oppidi, aut intra, unicuique liberam potestatem, itum reditumque ad urbem ac vicina, solis aut cum suis, iis etiam qui hostiles colerent partes, concedi.*

IV. *Quam ad rem, Præfecto urbis nomen, biduo aut triduo antequam admittantur, exhibendum; quo jus accedendi, ne responsum quidem expectantibus, permitti.*

V. *Ne quem antè in functione publica gestorum accusari fas esset.*

VI. *Publico divino, hactenus recepto, templum ac professionem liberam permitti; neque id fraudi vel calumniæ professis haberetur.*

VII. *Contractus à vetere magistratu initi, ut ante, rati essent.*

VIII. *Singulis cujusque ordinis, quotcunque in urbem se aut sua contulissent, eadem-que cæteris offerri; ne præfectus*

quidem rei militaris, eorumque liberis & uxoribus, exceptis.

IX. *Ad præsidium urbis mille non amplius, nec nisi disciplinæ gnaros, memoresque, admissum iri: quos, ne sumptui molestiæque civibus essent, propriis stipendiis acturas.*

X. *Naves jam paratas usui civium ac transvehendis utensilibus cessuras; a quibus etiam alias transmitti posse, prout unicuique visum.*

XI. *Currus, comportandis ad vicinas urbes quibus opus fuerit, Comitis jussu ac commeatu, præsto fore.*

XII. *Eadem die claves portæ Montecucullano exhibendas; ea lege, ut ante vesperam sequentis diei nullus in urbem admittatur miles.*

XIII. *Privilegia ac consuetudines immotæ atque inviolatæ haberentur.*

XIV. *Rationes publicæ, & tabulæ, quibus jura, consuetudinesque, aut vectigalia ac reditus publici continerentur, penes eosdem essent. Repræsentatas tamen exemplaribus tradendas iis, quos majestas Regia præfectos vellet.*

XV. *Quorum singula Præfecto Regii exercitus Comiti Bergensi ut probentur, Montecucullano curæ fore.*

XVI. *Agrestibus ditionis Amisfurtensis, aut qui vicinis in locis habitarent, fide publica prospectum iri; opes, cæteraque; ut bona fide possiderent, extra noxam fore: ea lege, ut se suaque Regi ad obsequium permitterent.*

His ita pactis, Consul Dammius in oppidum reversus Curiam ascendit, ubi cum Collegis suis deditionis capita exhibuisset, minimè iis placuit articulus XII. quo eâdem die Montecucullano claves portæ promittebantur; Dicebantque *indignum facimus, ac cum omnium periculo conjunctum esse, agmen turbidum, ac disciplinæ ignarum, vespera aut nocte oppido recipi.* Ita denuo ad hostem cum mandatis missus est Consul, *Nunquam id Senatui probatum iri.* Vix egresso, Joannes Carremans Scabinus urbis, ac civium Tribunus, delegatus

 est,

est, qui penè eadem non paulo acrius perferret; Sed nihil aliud impetrare potuerunt, nisi militem non urbe, sed portâ admittendum esse. Interim milites Carremannum oppidum repetentem secuti (& jam multum vesperæ processerat) portâ, & urbe, priusquam convenerat, recepti sunt, circiter CIↃ. IↃ. numero, maximam partem ex legione Comitis Joannis Nassavii, & ex ea quæ Ducem Holsatiæ præfectum habebat. Die v. Augusti, miles Ordinum, ut jussus erat, urbe excessit, atque Ultrajectum petiit; multique simul cives patriam reliquerunt, parum confidentes pactis cum hoste initis. Nec immerito illos incesserat hæc suspicio: Montecucullanus enim pactorum immemor, & imperii insolens inter deditos agebat. Cujus rei primum fuit indicium exactio & cura tributorum; quorum rationes præfractè, ut à victis, postulabantur. Simul imperatum est, ut ad duodena millia panum singulis diebus exhiberentur, cum vix tria operæ præstare possent. Reliquum ferè frumentum in castra Hispanorum, quæ ad Isselam, avectum fuit, ita ut miserrimis civibus vix quicquam fami sedandæ suppeteret.

Die VI. Augusti Comes Montecucullanus vetere magistratu abrogato, novum renuntiavit: simulque in omnibus templis missa celebrata est, tum à pastoribus, quos secum adduxerant hostes, tum ab aliis, qui Amisfurti jamdudum habitaverant. Novum autem Senatum constituebant hi, quorum nomina sequuntur:

Prætor.
Henricus ab Eck, Dominus in Werckendam.
Consules,
Adrianus à Zuylen à Nyevelt.
Petrus à Schadyck, J.C.
Scabini,
Jacobus van Dam.
Jacobus à Westbrenen.
Theodorus à Lommetsum, Eques.
Henricus à Zevender.
Cornelius à Lienlaer.
Jodocus à Vanevelt, Art. Magister.
Jacobus à Dolre.
Gerardus Arnoldi. Se-

Senatores,

Paulus Henrici.
Theodorus à Westbrenen.
Cornelius à Zyl.
Timannus Henrici Roos.
Johannes Carremans.
Guilielmus à Lienlaer.
Guilielmus Moy.
Stephanus Boode.
Gualterus Buys
Elias Verhaer.
Clemens Gerardi.
Everardus Simonis fil. à Velsen.

Secretarius,

Ludovicus à Mulenburgh, I. C.

Quæstor,

Petrus Bor.
Jacobus Hooft, J.C.
Theodorus à Rynesteyn.
Franciscus Jacobi.
Nicasius Bor.

Ædiles templi S. Georgii.

Otto Gesselius.
Nicolaus à Velsen.
Henricus à Dolre.

Ædiles templi D. Virginis.

Gerardus Arnoldi.
Thomas Jacobi.
Arnoldus Godefridi.

Rerum publicarum præfecti.

Henricus Sael. uytten Engh.
Joannes à Dashorst.
Theodorus à Deuverden.

Vigiliarum præfecti.

Joannes à Dolre.
Guilielmus Schade.

Eodem die Comes oppido egressus cum magnâ manu equitum & peditum, arcem Amisianam, propè positam, facile, & quasi cum inermibus pugnans, expugnavit. Exinde ubique per agros prædabantur Cæsareani, unumquemque agrestium spoliantes & cædentes, ita ut magis latrocinii, quàm belli forma esset. Rura, villæ, vici, ignibus terrebantur, aut absumebantur: inter quos tum Soesta, & Hilfersum, quanquam asseclis Romani cultus habitata. Rustici, corruptâ segete, & ablatis opibus, in vincula deducebantur; ubi quidam per ludibrium, aut ultimam sævitiem quatriduana fame ac inediâ torquebantur. Pro quibus cum intercessisset Guilielmus Bloem

Theo-

Theologiæ Licentiatus, Amisfurto oriundus, & jam ibidem ad D. Georgium Parochus, responsum à Comite tulit, *Ut curam missalis sui gereret*. Cui Pastor, *Et unum & alterum esse sui muneris; intercessionem pro miseris & captivis esse opus charitatis*. Sed nihil impetrare potuit.

Nec in civitate interim minus indigna gerebantur. Miles in hospitia cum gravi urbanorum onere divisus. Multis, quibus copiæ familiares ex se tenues aut nullæ, quinque aut sex indicebantur: qui privatim graves, præter alimenta, vinum, & cupedias, subinde etiam æs egenis extorquebant; medio diei plerumque luxu atque saginâ graves, & mero turbidi, eoque per majores injurias hospitibus infesti. Inter quæ, rogatus de mandato ac authoritate, quâ hæc contra pactorum fidem gererentur, Propræfectus manu capulo admotâ, *Esse in foro sibi, esse ad portas*, dixit. Ferox animi ac dicti Gubernator jus in armis esse innuebat, & re ipsâ confirmabat: rustici enim mœnibus recepti opprimebantur & infestabantur; urbe excedentibus pecuniarum vis ac sui pretium, neglecto fœdere ac conditionibus, exactum fuit, atque ita vix dimissi. Reliqui exuere arma, atque in Curiam conferre jussi sunt. Montecucullanus interim ac Bergius, ad quem ut summum exercitus Imperatorem, ac Belgarum rebus æquum, in hac calamitate provocatum fuit, pacti ac promissionum rei, aliis prævertebantur, nec flagitiis aut fraudi intercessum est. Et facilius absentiæ id datum; quæ, authoritate illæsâ apud suos, hostis quoque invidiam declinat.

CAP. XX.

Amisfurtum à militibus Cæsareis direptum, atque relictum.

Quid infelicissima civitas paucis hisce diebus, quibus hostem ferre coacta est, perpessa fuerit, nemo facilè exprimat. Sed in mediâ hac malorum & ærumnarum Iliade, affulsit

Bel-

Belgarum terris victoria, quâ nulla alias magis opportuna, quæque subitâ serenitate inductam patriæ caliginem discussit; Amisfurtum Cæsareanis præsidiis, Velaviam numerosis exercitibus liberavit; hostium verò res adeò in arctum coëgit, ut armamentario simul suo, & frumentaria sede exuti, nihil sibi reliquum esse crederent, præter dedecorem fugam, aut minimè ambitiosam famem. De expugnata loquor Vesalia, illa armorum, opum, prædæ, ex remotissima etiam Germania convectæ, penu, atque horreo; quam salutari stratagemate IX. Augusti, stylo veteri, à nostris captam, Deus tot miseris mortalibus in solatium dedit. Una peractum vidit hora, quod multorum mensium labor sperare nequivisset. Qui prius cœli ruinam quam arma nostrorum metuebant, nunc fiducia sua nihil nocentius habuêre. Quique profunda & ipsis insita cupidine urbes, agros, opesque nostras hauserant, nunc si solam obtinere salutem liceret, omnem sibi felicitatem supergressi videbantur. Stupebant omnium incolarum animi ad inopinum rei successum, & gaudio velut sui obliti erant. Quod & mihi contingere video, dum insignis hujus victoriæ contemplatio me quasi in altum provexit, & extra propositos limites vagari fecit.

Hostis igitur, qui Amisfurti & circumcirca considebat, rumore de Vesalia X. Augusti die accepto, non parum trepidabat, & sui anxius erat. Postridie omnis exercitus Comitis Montecucullani, exceptis præsidiariis, pontem suum ad Iselam repetiit; Illi vero usque ad XIV. diem Augusti in urbe substiterunt, quam diu exercitam & pro lubitu divexatam, nunc insuper ex parte spoliatam eodem die reliquerunt. Quam miseræ urbis calamitatem melius silentió, quam calamo exprimerem, nisi interesset cuncta ex veritate, & uti contigerunt, referre. Præivere ad facinus tres Croatarum turmæ, cætero præsidio haud multo ante junctæ, aliis mox sequentibus. Dubii initio, nec minus sponte sua ad

flagitium parati; quisque hospitibus vim intulere. Domus ægris, quos ipsi adduxerant, curandis destinatæ, primò omnium direptæ; statim & pleraque ea urbis parte cui *de Camp* nomen. Ibi vero, tanquam rabie contacti, obvia quæque & recondita rapientes, non minus tamen properabant. Fugiebant ipsi, & spoliis inhærebant; singulis quod proximum auferentes & extorquentes. Fœminis, virisque tegumenta corporum detracta sunt; neque paucis verbera & manus intentatæ. Multis citra necem: unum ex agrestibus, cui diu per agros oberranti urbs receptui fuerat, ad mortem vulneratum, & non multo post exstinctum, manuscripti ab incola quodam commentarii referunt. Indignitatem sceleris summopere augebat illud, quod non in captos, aut vi expugnatos, sed in receptos fide publica, ac per conditiones pactorum traditos, perpetratum fuerit. Imminutam ulli in urbe pudicitiam, nec comperio, nec facilè credo: avaritiam ac festinationem, raptui & libidini intercessisse, haud dubitandum est. Propræfectus paulo antè, ne urbs tota prædæ atque incendio exponeretur, ære publico redemptus, cum se medium prædantibus Croatis intulisset, cum equo ad terram prolapsus crus perfregit. Hoc casu vis intendebatur, cuncta planctibus atque ululatibus miscebantur; donec tandem portis excesserunt. Hic finis trepidationis ac terrendi civibus pariter atque hosti fuit. Qui tamen non impunè eum in modum grassari licuit: non pauci enim ab incolis hic illic trucidati, vel ad necem sauciati sunt; dum quisque civis sua pro virili conservare studet, hostisque simul & fugit & spoliat.

Petrus Borrius qui præter aliquot voluminum historiam Belgicam, urbem Sylvæ ducensium, ejusque nobilissimam obsidionem, aliasque res anno CIↃ. IↃC. XXIX. gestas linguâ vernaculâ descripsit, hanc damni rationem & calculum adducit: *Ex præda scilicet avectum esse pretium circiter 70000. florenorum; Ducibus & Præfectis rerum militarium ex*

coa-

coacta donatione 7385. *flor. militibus, præter quotidianum victum, & alia quæque, impensa fuere* 3562. *florenorum.*

Militibus circa horam septimam vespertinam ex urbe egredientibus, duo à magistratibus delegati ad portam Campensem claves urbis receperunt, & in Curiam retulerunt. Duces hostium, à quibus claves recipiebantur, dixisse, *Fideliter urbem Regi Hispano servarent, sese tempore necessitatis illi suppetias venturos*, à nonnullis traditur.

Lubet hic corollarii vice addere bina tum temporis scripta in hanc Amisfurtensium direptionem & reliquas calamitates epigrammata; unum à Clarissimo D. Theodoro Schuttio Med. Doctore & Gymnasiarchâ, alterum à me octodecim nondum annorum adolescente.

Crinem scissa Ceres vastatis errat in agris,
Ruraque Barbaricis plorat arasse viris.
Pan etiam moesta stridet sua damna cicuta,
Fletque Pales, hostis quas laceravit, oves.
Et nostri spoliata dolent sua tecta Penates,
Et viduata suis mœnia deliciis.
Scilicet instabili pereant cum cætera sorte,
Divitis ingenii stant bene semper opes.

Theod. Schuttius M. D.

In Vesaliam à nostris stratagemate captam, & Cæsareorum ex urbe Amisfurtensi fugam.

Amisfurti in cives quum desæviret Erinnys,
Et prædis prædas accumularet Iber;
Afflictos miserata Dei clementia, tecto
Vesaliæ nobis mœnia Marte dedit.
Audiit hoc Cuculus, Quærat sibi quisque salutem,
Exclamat, tutis dum licet esse fuga.
Egregiam verò laudem & spolia ampla tulisti:
Magna tibi; Auriaco maxima præda fuit.

Theod. Verhoeven.

CAP. XXI.

Amisfurtum D. D. Ordinibus restitutum, & quæ deinceps gesta sunt.

Egressis ex urbe Cæsareanorum militum (sub auspiciis Regis Hispani militantium) præsidiis, vetus & à Montecucullano electus magistratus in Curiam convenit, ut quid in rem foret simul consulerent: decretumque fuit, ut sese rursus D. D. Ordinibus submitterent. Mox utriusque senatus voluntate & jussu litteræ ad D. D. Provinciæ Ultrajectinæ Proceres missæ sunt, quibus significabant, *milites Cæsareanos, qui Regis Hispani nomine oppidum invaserant, eo die, nullo præsidio relicto, urbem deseruisse: civesque armis suis orbatos impares esse novo hostium insultui: proinde Senatum, populumque Amisfurtensem amice & submisse petere à D. D. Ordinibus, ut necessario milite urbem munire dignarentur, qui una cum relictis civibus novas invasiones avertere queat; quandoquidem adhuc aliquæ Cæsareanorum copiæ in pago Luntera, & vicinis locis castra haberent.*

Postridie octo cohortes ex legionibus Suecicis, quibus à nigræ vestis colore nomen erat, urbem ingressæ, civibusque arma restituta sunt, præter ea, quæ hostis una cum tribus tormentis æneis avexerat: qui & spolium fecerat ex plumbo, cujus non exigua vis, tegendis templis & Curiæ destinata, in urbe fuerat.

Eodem die circa prandium & veteres & novi pariter magistratus in Curiam convenire jussi, quorum aliquot ibidem usque in vesperam detenti, Ultrajectum rhedis devecti sunt, ubi illis coram Concilio Status fœderati Belgii (quod eo sese propter Velaviæ invasionem receperat) dies dicta fuit. In civitatis curia (vulgo Hasenbergh dicta) custodiæ mandati sunt, diu-

que

que in ea manserunt, priusquam ad examen, accusationem audiendam, & defensionem sui admittterentur. Aliquot ante dies uterque Consul Guilielmus Dammius J. C. una cum viro Consulari & Scabino Petro de Goyer, Amisfurto egressi Amstelodamum petierant, quam urbem intrare, ob turbulentum vulgus, inconsultum duxere, ideoque Ultrajectum profecti in consueto sibi & Collegis hospitio (cui Portula pro insigni est) diverterunt: unde à præfecto Fisci, jussu Senatorum status, ad eandem custodiam, ubi reliqui servabantur, perducti sunt.

Illustrissimus atque Excellentissimus Arausionensium Princeps die xxx. Augusti novum magistratum Reip. Amisfurtensi dedit, cui defungendo designati sunt.

Consules,
Joannes Sael uytten Eng.
Richardus à Diest.
Scabini,
Stephanus à Cotenbergh.
Godefridus à Sneul.
Henricus à Renselaer.
Guilielmus à Schaeck.
Arnoldus à Deuverden.
Ægidius de Ridder.
Otto de Bladel.
Johannes à Dael.
Johannes Mom.
Godefridus ab Isendoorn.
Mathias à Langelaer.
Johannes de Ridder.

Senatores,
Guilielmus à Deuverden.
Henricus ab Hattem.
Henricus Petri F. Both.
Justus Byl.
Gerardus Thins.
Richardus Arnoldi.
Gerardus Henrici.
Cornelius Cornelii.
Everardus à Butselaer.
Quæstor,
Henricus Both senior.
Pupillorum præfecti,
Henricus Sael uytten Engh.
Rutgerus Everardi Dibbetz.
Henricus à Colenbergh.

Actum in castris, stationibusque ad Sylvam ducis, xxx. Augusti, Anno cIↃ. IↃC. XXIX. Subsign,

Fred. Henricus Nassavius.

Consiliarii Status sociarum Belgii Provinciarum, in urbe

Ultrajectinâ congregati, tam politicis quam militaribus viris, quos ibidem captivos habebant, publici deserti vel omissi crimen indixerunt; Et die v. Octobris, stylo Gregoriano, latâ in singulis sententia, qui militiæ præfuerat Tertullianus Dorpius perpetuo exilio, inter alios præfectos nonnulli infamia, quidam ære diruti ad tempus, aut stipendio multati sunt. Novus & à Montecucullano institutus magistratus pœna mulctatus est pecuniaria; Ex veteri senatu Prætor Arckelius munere suo privatus fuit, Consul Hardeveltius & Scabinus Carremans, officiorum omnium incapaces declarati, Consul Dammius ad vitam, Exconsul Goyerus ad sexennium proscripti sunt. Inter quos fuêre, *qui è solis accusationibus convictos se, vix & auditos*, publicè & privatim conquerebantur: *Quod si accusasse sufficiat, neminem fore innocentem. Nihil a se prætermissum, quo calamitatem declinarent; de collapsis mœnibus ac muris* (ut supra dixi in fine cap. XVII.) *diu ante obsidionem questos; Asserendæ urbi vitam ac fortunas obtulisse, neque tamen exauditos; nulla sua, suorumque culpa imparatis ac improvidis hostem supervenisse; dilatos, aut, neglecto flumine, calamitati expositos, nunc calamitatis pœnas dare, nec aliud puniri; Obvia delicta, ubi cætera laborant, in exemplum emendari, graviora deliquentium felicitate tegi.*

Guilielmus Dammius J. C. & Petrus de Goyer, primum x. Octobris die coram Actuario & testibus, mox ad Consessum D.D. Ordinum Generalium, provocationem instituerunt, libellumque supplicem iisdem Ordinibus obtulerunt, quo significabant, *Dammius nimirum, sese ex sententia Consilii Status*, v. *Octobris die pronuntiata, declaratum esse inhabilem deinceps ad quæcunque munera obeunda, insuper proscriptum ex fœderatis provinciis, regionibus, & civitatibus earundem sociis, quamdiu in vivis fuerit; Jussum prætereà ut intra decem dierum spatium, ab eodem quinto Octobris die, iis-*

iisdem Provinciis, regionibus, & civitatibus excedat, nec unquam in eas revertatur, sub pœna capitali, &c. Et Gojerus, sibi exilium ad sexennium esse indictum, iisdem conditionibus, quibus Dammio perpetuum. Quo Consiliariorum Status judicio sese prægravatos sentientes, tum propter frivolas rationes, quibus illud innititur, quæ neque ex confessione ipsorum, neque ex aliorum testimoniis probari unquam possent; Tum etiam propter immites & inhumanas condemnationes, quæ non solum ipsos, sed & posteros ipsorum duratura labe atque ignominia aspergerent; eoque magis, quod inauditum sit in hisce provinciis homines politicos, nulli culpæ obnoxios, alicujus oppidi deditione reos agi, & pœnas persolvere pro delicto, quod proprie Gubernatoris & militum fuit; iisdem rationibus permoti consultum duxere ab hac Concilii Status sententia provocare ad Collegium D. D. Ordinum Generalium, utpote ad quos ex instituto patriæ in rebus gravioris momenti appellationes devolvi soleant. Neque hic obstare potest, quod hæc res pro criminali habeatur, de qua videlicet nulla detur provocatio: Illud enim hac in caussa nullum habere locum tam è jure scripto, quam è Provinciarum quotidiano usu, manifestè liquet, juxta novem Iuris consultorum Hagiensium consilia (erant autem Apologiæ huic adjuncta, sed quia ad manum non sunt, atque etiam brevitatis gratia; omisimus) *Et quoad leges Romanas, notum est iis appellationes in rebus criminalibus concedi* (quod & hic legibus aliquot è jure Romano afferebatur) *Convenit etiam cum jure Canonico* (& hic rursus aliquot loci adducuntur) *Verum enim verò omnibus his tam antiquis, quàm modernis legibus atque constitutionibus unica subjungitur exceptio: In rebus scilicet criminalibus appellationem non permitti iis, qui non solummodo criminis convicti, sed & ipsimet confessi sunt. Cujus ratio hæc datur, Quod qui aliquid confitetur, propriam confert sententiam*

Vid. *l. 6. ff. de appell. l. eos 6. §. 5. l. 30. C. eod. c. cum sit Romana 5. §. præterrea x. de appell.* Tholos. *tr. de appell. cap. 7. n. 4.* Rebuff *de appell. art. 7. gl. 1. n.* 11. Bort *van t' gebruyck van appel in crimin. saken per tot.* Matth.

tiam, & quodammodo sua voce damnatur. Quapropter mirum non est, tales in provocationibus non exaudiri solere. Praxis quoque hisce regionibus Belgicis usitata ne latum quidem unguem dissentit à scriptis legibus: per hanc enim usurpantur duo modi sententiarum in rebus criminalibus; quarum altera via procedendi ordinaria, altera extra ordinem ferri dicuntur. Ordinaria procedendi via ex eo præcipuè cognoscitur, quod judices non inhæreant confessioni delinquentium, verum eos testimoniis, aliisque probationibus convincere studeant; quo in casu sine dubio locum habet provocatio. Modus extra ordinem eo tendit, ut reus vel ex se ipso, vel per tormenta crimen confiteatur: ex qua confessione sententia per judices formatur, & pronuntiatur talis, à qua propter jam dictas rationes nulla datur provocatio. Ideoque omnes sententiæ, eo extra ordinem modo conceptæ, allegare solent, captivos crimina iisdem sententiis inserta, & ex quibus fundamentum habet ipsorum condemnatio, extra tormenta, & ferrea vincula confessos esse. Unde necessario consequitur, ei, qui non ex propria confessione sit damnatus, jus provocandi minime ademptum esse: ut patet ex XLVII. *Decisione Curiæ Hollandiæ. Idemque confirmatur à Johanne Wamesio Antecessore Lovaniensi, qui de hac Belgarum consuetudine, & distinctione provocationum in caussis criminalibus differens, ita concludit: Invaluit hoc ideo, quia iisdem moribus nemo addicitur supplicio, nisi qui proprio ore crimen sit confessus, vel ultro, vel per tormenta. Jam vero ex sententiâ Concilii Status minimè gentium colligi aut ostendi potest, dictos Gojerum & Dammium ex propria confessione sua damnatos esse; quippe quæ contineat, Consiliarios judicasso ex eo, quod ipsis patuerit, non autem ex confessione reorum, cujus nulla omnino in sententiis fit mentio. Quo accedit illud, reos ne fando quidem unquam audivisse nomina testium contra se productorum; nedum ut eorum testimonia*

Wamef. de appell. ad d. c. Romana §. præterea n. 2.

vi-

viderint, multo minus tempus sese defendendi adversus ignotos hosce testes ipsis datum esse, quod tamen ad perficiendam legitimam probationem secundum leges necessario requiritur (hic rursus multæ leges citantur) *Quamvis autem aliquatenus dubium videri posset, an dictis Consulibus eo appellationis beneficio frui liceat (quod tamen ob allegatas rationes certissimum est) nihilominus omnes Jurisconsulti unanimiter statuunt, ejusmodi in casu appellationem concedendam esse, Quia in dubio, inquiunt, appellationi est deferendum* (& hic diversæ leges adducuntur) *Quoniam igitur ex omnibus præmissis luce meridiana clarius* [a] *patet, provocationem à jam dictis sententiis omni jure esse licitam, quodque iidem Consules majorem in modum per eas sint gravati, obnixe petunt Illustrissimorum & Præpotentium D. D. Ordinum mandatum appellationis in integrum, in forma ordinaria.*

Vid. Char. §. *fin. q.* 49. *per tot.* Sigism. Scaccia. *de. appell. qu.* 47. *limit.* 48. *n.* 3. & 24. & *limit.* 4. *n.* 24.

[a] Boss. *tr. de appell. n.* 20. & *seqq.* Speculat. *tr de appell.* §. *nunc dicamus n.* 2. *in fin.* Rebuff. *tr. de sent. excecut. art.* 7. *gl.* 1. *n.* 3. Scacc. *d. loc. qu.* 17. *ampl.* 16. *n.* 60.

Huic libello supplici in margine à Graphiario D. D. Ordinum Generalium adscriptum fuit: *Antequam aliquid hac in re statuatur decretum est, libellum hunc supplicem traditum iri in manus Concilii Status, informationis gratia. Actum Hagæ Comitis, Calend. Decembris, Anno* CIↃ. IↃC. XXIX. *Subsign:*

Corn. Musch.

Libellus hic supplex, seu potius Apologia, Domini Guilielmi Dammii, & Petri Gojeri, ipsorum petitione ab Ordinibus diœceseos Ultrajectinæ ad Ordines Generales missa fuit, additis hujusmodi litteris:

Illustrissimi, ac Præpotentes Domini.

Petrus de Goyer, & Guilielmus van Dam J. C. obtulerunt nobis legendum hunc, quem videtis, libellum supplicem, & simul à nobis commendatitias ad vos litteras petierunt, eum tendentes in finem, ut provocatio illis concedatur adversus sententiam à D. D. Consiliariis Status contra illos latam; quod ipsis denegare noluimus, neque potuimus, cum jamdudum Consessus nostri membra fuerint, nobis-

nobisque minime incognitum sit, quam bene & ex officio Reipublicæ suæ curam gesserint, justumque præsidium & subsidium quæsiverint, simulac in Veluviam hostis irrupisset. Petimus igitur à vobis, Illustrissimi & Præpotentes Domini, ut serio ad eorum postulationes, eoque pacto attendatur, quo D. D. Ordinibus visum fuerit; saltem quo omnis querelarum & dolendi materia ipsis præripiatur. Datæ erant Ultrajecti, die IV. *Decembris*, CIↃ. IↃC. XXIX.

Addiderunt quoque litteras ad delegatos ex suo consessu ad Collegium D. D. Ordinum Generalium, petentes ut huic rei ad bonum exitum dirigendæ adessent, ut libello supplici dictorum Consulum secundum æquitatem satisfieri, omnesque conquerendi caussæ adimi queant. Invictissimus etiam Arausionensium Princeps (qui spretis hostium conatibus ad Silvamducis perstiterat, donec urbem vicit toties invictam) ab iisdem rogatus est, rem ita commendaret, & moderaretur, ut dictis Consulibus appellatio permitti posset, cum inhibitione, ne sententiæ ad effectum perducantur. Interim ab Illustrissimis D. D. Provinciæ Ultrajectinæ Ordinibus, publico Comitiorum tempore congregatis (tanquam superioribus suis, & quibus optimè illorum officia, in salutem urbis adhibita, erant perspecta) obtinuerunt, ut pro tempore tutò & securè in eâdem Provinciâ permanere illis[a] concessum fue-

[a] Nec hoc tantum, nequis erret, sed mox, pristini etiam status plenissima decreto Ordinum concessa ipsis restitutio. Ad honores admissi rursum, ad magistratum, ad Consulatum, ad Consessum Ordinum Trajectensium, Generalium &c. Memorabile est inprimis, quod ad Dominum van Dam, quod restitutus non tantum, sed quod & ante & deinceps annos duos & XL. missus a Civitate Comitiis Ordinum interfuit usque ad Ann. 1671. ut ex his quæ sequuntur:

Aen de Ed: Mog: Heeren Staten 's Lants van Utrecht.

Geven met behoorlijcke eerbiedinge te kennen Peter de Goyer ende Mr. Willem van Dam, Oudtburgermeester van Amersfoort: Hoe dat zy Suppliants tot

noch

fuerit. Deinde ubi paullatim illa tempestas desæviit, horrorque ex animis incolarum discessit, quum hostis è Velaviâ & vicinis locis jam omninò discessisset, re melius perspectâ, illi

noch toe met alle mogelijcke middelen getracht ende versocht hebben, omme by hare Ho: Mog. de Heeren Staten Generael in appel ontfangen te mogen werden tegens de Sententien by den Raedt van State tegens henluyden op den 5. October des Jaers 1629. nieuwen-styls gepronunchieert, blijckende uyt de bygaende Copien van de Requesten ten dien eynde op verscheyden malen opgegeven ende gesolliciteert, waer op door contrarie beleyt tot noch toe niet en is gedisponeert, nochte sy Supplianten tot eenige expeditie hebben cunnen geraecken, niet tegenstaende de groote devoiren by alle occasien daer toe aengewendt, ende zelffs oock de ernstige recommandatie by 't Collegie van U Ed. Mog. Gedeputeerden ten voordele vande Supplianten aen hare Hog. Mog. gedaen, ende den last ten dien eynde aen de Heeren Gecommitteerden deser Provincie ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. gegeven, omme der Supplianten versouck uyt den name van U Ed. Mog. ten besten te secunderen, gelijck sulcx oock in conformite van dien by d'selve Heeren Gecommitteerden (hoewel tot noch toe sonder succes) is naegecomen, waer door zy Supplianten niet werdende geadmitteert om hare beswaernissen tegens de voorsz Sententien t'haerer Justificatie voor te stellen, middelerwijle beswaert blijven mette voorsz. Sententien tegens henluyden injuria temporum gevallen, Ende dewijle U Ed. Mog. goede kennisse zijn hebbende van der Supplianten comportementen, ende wat goede devoiren de selve ten dienste vanden Lande hebben gedaen, so haest den vyandt op de Veluwe was gecomen, omme met middelen van defensie geassisteert te werden, ende dat het overgeven van de Stadt by den Commandeur en Officiers van 't Guarnisoen mitsgaders by de volle Magistraat nessens zesthien vande gequalificeerste Borgers ende d'Officiers vande Burgerye daer toe geroepen, is geresolveert, uyt oorsaecke dat d'selve t'samentlijcke verstonden, dat de selve Stadt ende d'Inwoonders tegens gewelt, overrompelinge, ende massacre niet en was te defenderen, ende dat doch binnen weynich tijts d'Ammonitie van Oorloch soude ontbroocken hebben, gelijck sulcx breder is blijckende by d'annexe attestatie van derthien der voornaemste Raedts-Persoonen als mede bij de deductie by de tegenwoordige Regeerders van Amersfoort ter vergaderinge van U Ed: Mog: in Martio lestleden overgegeven; Uyt alle welke Persoonen die 't overgeven van de Stad hebben geresolveert, zy Supplianten alleen principalijck sijn uytgekipt, ende soo rigeurslijck getracteert, daer d'andere niet alleen niet geculpeert, maer oock in haer oude ende sommige in meerder digniteyten zijn herstelt; Ende dat oock een ongehoorde saecke is in dese Landen, dat Bur-

illi, quibus exilium erat indictum, è patriâ pedem non moverunt; Reliqui etiam, excepto Gubernatore Dorpio, qui ante examen Concilii Status aufugerat, mulctâ liberati sunt.

Ne

Burgerlijcke Magistraets-Personen, die haer selven gaener schult bewust zijn, maer haer in alles als getrouwe Patriotten ende Vianden van den Spaengaert hebben gequeten, (als mede uyt de bygaende stucken te sien is) sullen werden gestraft van wegen 't overgaen van de Stadt, welckers bewaringe den Commandeur met het inleggende guarnisoen bevolen was, ende by haer te verantwoorden stont, Ende dat mitsdien den Supplianten seer swaer valt dus lange soo hart getracteert te werden, daer van zy zoecken verlicht te mogen werden; Soo keeren zy Supplianten haer tot U Ed: Mog: (uytten name van welke by U Ed. Mog. Gecommitteerdens ter Generaliteyt het Appel alrede achtervolgende haer last is toegestaen, 't welck (als nae rechten notoir is) van natuyre is alles te houden in sulcken staet als het was voor date vande Sententie:) ende versoucken met alle eerbiedinge, dat U Ed: Mog: den Supplianten by apostille in margine deses believen te stellen in soodanigen Staet, habiliteyt, ende vryheyt, als sy waren voor date van de gemelte Sententien ende de voorgegane proceduyren daer toe gehouden, T'welck doende &c.

Die Staten vande Landen van Utrecht, Gehoort de lecture van dese Requeste, ende op alles rijpelijck geleth, hebben om goede consideratien hare Ed: Mog: daer toe moverende de Supplianten gestelt ende stellen henluyden by desen in soodanigen staet, habiliteyt, ende vryheyt, als sy waren voor date van de Sententie by d' Ed: Mog: Heeren Raden van State der Vereenigde Nederlanden op den 6. October 1629. jegens henluyden Supplianten gepronuntieert, ende de voorgegaene proceduyren daer toe gehouden. Gedaen tot Utrecht den xi. Martii 1631. Ter Ordonnantie van mijne voornoemde Heeren die Staten 's lands van Utrecht.

Anton. van Hilten.

Extract uytte Resolutien van de Gedeputeerden der Ed. Mog. Heeren Staten 's Lants van Utrecht, Veneris 10. *Februar*, 1671. *Den Heer Burgemeester van Dam ter vergaderinge voorgedragen hebbende, dat nu twee en veertig jaren verlopen waren, 't sedert dat syn Ed: den eedt als Gedeputeerde der Stadt Amersfoort in handen van den Heer Grootvader van den jegenwoordigen Heere President hadde afgelegt, ende alsoo sijne Commissie nu was comen te expireren bedanckende haer Ed. Mog. voor alle eer en beleefthеydt in haer Ed. Mog. Collegie genoten, Heeft de Heere President uyt den naem van haer Ed. Mog. verklaert den gemelten Heere van Dam, haer Ed. Mog. altoos seer aengenaem geweest te zijn, ende betuygt met leetwesen te verstaen de expiratie van syn Ed. Commissie, erken-*

Ne igitur in immensum excrescat hæc mea descriptio, quam initio brevem fore pollicitus sum; hoc mihi unum sufficiet, quod quæ mei potissimum fuere propositi executus sim; si assecutus, judicet æquus lector: Quem monitum volo, me neminem mortalium lædendi causâ hoc suscepisse opusculum; sed ut patriæ antiquitates indagando, ac posteris tradendo, liberali ac honesto tempus fallerem otio. Si alicubi forte aberraverit calamus (quod præter voluntatem tamen meam erit) humanæ id fragilitati facile condonabit, quisquis se atque me hominem esse meminerit.

Quod superest, Deum Optimum & Maximum, cujus numine ac gratiâ, non humanis opibus aut præsidiis, regna, respu-

kennende de Provintie aen sijn Ed. verschuldicht te wesen voor de diensten in so een reeck van jaren gedaen. Geextraheert uytte voorsz Resolutien ende accordeert. In kennisse van my C. V. Poll.

Dorpium Auctor tantum excipit, sed excipit perperam. Nam & tandem hic restitutus. *Extract uyt het Register der resolutien vande Hoog. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden. Martis den 18. Februar. 1631.*

Is gelesen de requeste van Tertulliaen van Dorp Heer van Dorp den 5. Octob. 1629. st. n. by sententie des Raeds van State binnen Utrecht uyt den lande gebannen ter saecke als in sijne sententie werdt geexpresseert versoeckende om de redenen in sijne requeste verhaelt, dat haer Hoog. Mog. hem Suppliant gelieven te vergunnen ende te gedoogen, dat voortaen hem sijn vaderlant wederom open moge staen, ende by onder beneficie van 't appel van 't voorsz. gedragen bannissement aen den Staet deser landen, ofte andere Geallieerde Princen, met eeren sijnen dienst ende het resterende deel sijns levens sal vermogen te presenteren, Waer op gedelibereert sijnde is goet gevonden ende verstaen midts desen, te consenteren ende te accorderen, dat den Suppliant in dese Vereenichde Nederlanden, geassocieerde Landtschappen, ende Steden van dien vrijelijck sal mogen wederkeeren, ende woonen, ende dat hem tot dien eynde acte sal worden gedepescheert, om te dienen daar ende alsa dat vereyschen ende van node weesen sal, midts dat hy Suppliant gehouden sal weesen hem in sijnen handel ende wandel te dragen ende comporteren in alle stillicheyt ende modestie by pane van te verliesen het effect van dit consent. Accordeert met 't register voornoemt: en was onderteeckent Corn. Musch. 1631, *Matth.*

blicæ, ac civitates constant, ex animo veneror, atque supplex oro, quantâ quis pro patriæ salute debeat, ac possit fide, ut bellicos tumultus ab urbe nostrâ benignè arceat, ejus antiquum decus protegat, ac tueatur; ut illa pacem habeat, tranquillitatem, otium, concordiamque perpetuam, utque cuncta illi bene, feliciter, ac prosperè eveniant; ut omnia magistratuum consulta & facta moderari, ac ritè secundare dignetur ille idem auctor ac stator regiminis; ad laudem & gloriam sacro-sancti nominis sui, Reipublicæ & Ecclesiæ patrocinium, atque optimarum artium & disciplinarum salutare præsidium & tutelam.

Joan. Imola Consil. XXXIV.

Civitas, quæ justo caret præsidio, excusatur à crimine læsæ majestatis, si hosti dedatur, præsertim si non mittatur subsidium.

Chronostichon,

In Vesaliam à nostris stratagemate captam.

CessIt Io ÇæCo BeLgIs Urbs InCLIta Marte,
Et bona NassoVIIs aUCta trophæa VIrIs.

In reliquas victorias anni CIↃ. IↃC. XXIX.

NobILIs AUrIaCI fLeXIt VIrtUte sUperbUM
SILVa CapUt, saLVa est VeLUa: VICtUs Iber.

T. V. H.

APPENDIX.

Nondum te dimitto, Lector: Est enim quod huic Commentario, sive descriptioni commodè inserere vix potui, neque tamen omittendum, sed ad calcem reservandum esse putavi. Prodiit anno CIↃ. IↃC. XXXIII. secunda editio libri cujusdam vernaculi, authore D. Focano, cui titulus est Adonibezeck, sive Pœna Tyrannorum. Huic Elogium carmine Hexametro præfixit D. Joannes Westerburgius Ultrajectinus, Ecclesiæ Dordracensis quondam Pastor, in quo inter alia leguntur hæc verba:

———————— *si jungere Mauris*
Audet inops animi turpes Amisfortia dextras

Memini me tum temporis litteras ad eum dedisse, quibus, licet nec ætate nec doctrina ipsi comparandus, meliorem tamen homini mentem precatus sum; idque suasu & adhortatione præstantium aliquot virorum (inter illos tamen nullus Amisfurtensis extitit, sed omnes à calumniis & maledictis abhorrentes) quorum consilio, vel potius affectui, quem patriæ debebam, tantillum hoc denegare non potui. Mirari me & alios dicebam, quod vir tantæ eruditionis & facultatis tam sinceræ, falcem in alienam messem mitteret; idque triennio & ultra post turpem istam (ut loquitur) Amisfurtensium deditionem, cumque jamdiu, & mox à discessu hostium ex Velavia, magistratus & cives istius oppidi ab omni culpa immunes judicati essent. Et hoc addidi, me non dubitare quin sciret (si saltem historias inspexisset) non raro oppida magis munita minoribus hostium copiis sese dedidisse: imò (ut passim libelli per Hollandiam, aliasque provincias proximis annis sparsi palam indicant) nisi Vesalia salutari stratagemate à nostris capta fuisset, Cæsareani Nardam, Mudam, Ultrajectum (&

quid

quid non?) invadere, & Silvæducis obsidionem turbare non difficulter potuissent. Ideoque mirum videri ajebam Christianæ charitatis hominibus, cur hoc convitio incesserit viros, qui non exiguam partem regiminis obtinent in ea provincia; cujus stipendiis & munificentia in studiis disciplinarum egisset, primosque aditus ad sacros honores adeptus, hoc est, ad Cathedram pastoralem evectus esset. Alia insuper ad diluendam ejus criminationem scripsi, quæ omnia lapsu temporis non recordor. Gramben vero hanc cruda juventute mea coctam hic non repeterem, nisi rerum Anno CIↃ. IↃC. XXIX. gestarum narratio hæc mihi in mentem revocasset, & amor patriæ omni ratione esset valentior, ut ait Ovidius *lib. 1. de Ponto, eleg.* IV. Quæ caussa si me non impulisset, libens hanc appendicem omisissem, idque præcipue ordinis theologici gratia (quem ego ut incomparabili generis humani bono divinitus institutum suspicio ac veneror) & tot ejusdem ordinis pietate & omnigena eruditione præstantium virorum: Quibus equidem tanto plus laudis tribuendum censeo, quanto aliorum nimis arrogantium consortio atque collegio authoritati horum & existimationi magis decedit apud eos, qui (licet iniquo ac perverso judicio) de toto ordine ex diversis quorundam moribus & ingenio nimis temere pronuntiare solent. Caveant tamen istiusmodi πολυπράγμονες sese immiscere negotiis ad se non pertinentibus, nisi se ridendos sapientibus & doctis præbere velint;

Si cui vel tanti est similes evolvere nugas.

Sed proh dolor! ita plerumque mortalium vita comparata est, ut non desit unquam, quod reprehendere per livorem possit malignitas, aut odio gravis animus ad criminis suspicionem detorqueat: eò prorumpente interdum quorundam imprudentia dicam an impudentia, ut pudor non sit salutaribus bonorum virorum conatibus sceleris labem aspergere, eorumque famam & existimationem infe-

ctari, quorum innocentia & integritas vel ab ipsis sæpe inimicis testimonium reportet. Quod magis mirandum est in illis, quorum munus & officium est pro virili referre Principem ac Doctorem suum Jesum Christum, generis humani Redemptorem, qui nihil præter pacem & charitatis commendationem legavit discipulis suis, & hoc uno fideicommisso utramque Testamenti sui paginam implevit. Quo pacto Theologus, id est, vitæ vere inculpatæ professor, præclarum illud Servatoris nostri mandatum, nunquam læsus, violare posset, *Pacem meam relinquo vobis, Pacem meam do vobis, Johan. xiv. xxvii?* Aut si læsus fuerit (quod hic non probabitur, neque verisimile est) qua ratione saltem de illo cogitare non potuit, *Diligite inimicos vestros, Benedicite iis, qui vos devovent, Benefacite iis, qui oderunt vos, Matth. v. vers. xliv?* Quantum mi lector, distant hæc verba ab illis & similibus, *Virulentis conviciis proximos vestros insectamini, & bene merentes lethali linguæ spiculo adorimini?* Verum enim verò sunt inter istius generis homines, qui in aliorum vitiis tam acutum cernunt, quam aut aquila, aut serpens Epidaurius; non contemplantes interim manticam in tergo dependentem. In quorum albo jure collocandi sunt tales, quibus, ut Thucydides ait, τὸ σῶφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα, καὶ τὸ πρὸς ἅπαν ξυνετὸν ἐπὶ πᾶν ἀργὸν, τὸ δὲ ἐμπλήκτως ὀξὺ ἀνδρὸς μοίρᾳ προσετέθη, Id est, *Quidquid providum est, ignaviæ speciem habet, quod circumspectum, segnitiei; quicquid vero abruptum & præceps, id forte atque virile censetur.* Sed res est invicta veritas, & innocentia: quin etiam tacita bonorum judicia perpetuam obtinent authoritatem, suum quoque apud posteros habitura pondus. Semper magnis piisque conatibus accedit invidia, æmula bonorum socia. Sed viri luce dignissimi non obducuntur calumniarum nebulis, nec cum tenebris colluctantur; verum delationibus in lucem ac diem proferuntur. Virtute natus splendor æternat. Proprium autem est veræ magnitudinis non sen-

tire maledicorum linguas. Ita generosiores feræ ad canum latratus lentè respiciunt, ac plurimum nec aspectu quidem dignantur. Sic etiam irritus ingenti scopulo fluctus assultat, sibi injurius, dum integer insurgit, sed fractus resilit, — *irasque sui bibit ipse furoris*. Et cujus unquam tanta fuit aut potentia, aut pietas, in quam non incurreret invidentia & livor? Sed contemptu solo vindicantur hæc linguarum vulnera, & vincuntur; In eo tantum certa victoriæ spes est; Ultionis cupiditas, doloris confessio est. Nullius proinde tam improba & effera in calumniando est nequitia, ut vel minimo digna sit motu; cum omnis calumnia feculentæ cloacæ similis habeatur, quæ quo plus mota, plus fœtet. Verum longius, quam par forsan erat, evagati sumus; Nunc ad institutum redeamus. Res bellicas Anno CIↃ IↃC. XXIX. circa Amisfurtum & in eo tali modo gestas esse, quo eas quinque postremis capitibus narravi, authoritate publica, & scriptorum utriusque religionis privata, ut & ocularis testibus fide dignis facile probari potest. Ex nostratibus legantur solummodo hujus seculi duo primarii Historiographi, ὁ πάνυ Daniel Heinsius, & vir inexhausti laboris Petrus Christiani fil. Borre, uterque in suis Commentariis, rerum Anno CIↃ. IↃC. XXIX. ad Sylvam-ducis & alibi in Belgio gestarum; quos neque gratiæ aucupium stimulavit, ut Amisfurtensibus blandirentur, nec ullæ in caussa potuerunt esse inimicitiæ, cur detractum iisdem quicquam vellent. Horum scripta, quæ in omnium manibus sunt, si incorruptus lector, sublato omni præjudicio, ad æquilibrium, & justam appendat stateram, perfecte ad cognitionem caussæ veniet, ac facile deprehendet in quam partem veritas, quæ falsitate semper est ponderosior, inclinatura sit, neque maledicta tam avidè accipiet, quam communicari solent. Sed de his satis superque, Lector amicissime, non enim cum umbris luctari mihi decretum est.

Id cinerem, aut manes credis curare sepultas?

Su-

Supremi hujus Reipublicæ moderatores jamdudum sibi à magistratu Amisfurtensi satisfactum esse judicarunt; nullus dubito, quin & D. Westerburgio p. m. postquam dicti versus ipsi excidissent, satisfactum fuerit. Si tibi quoque, Candide Lector, & descriptione patriæ urbis, & hac virorum bonorum defensione satisfecero,

Sat mihi lætitiæ, sat mihi laudis erit.

Simile quoque judicium esto de lachrymoso poëmate Danielis Souterii Ecclesiastæ Harlemensis, ——— (*Si quis tamen hæc quoque si quis Captus amore legit*) ——— quod continet res Anno CIↃ. IↃC. XXIX. in Belgio à Belgis gestas: ubi narrationem eorum, quæ ad Amisfurtum gesta sunt (quam sic incipit:

Ah Amersfurtum quæ te sors læva subegit?)

multis nugis & enormibus mendaciis complet; dum futiles ejus temporis cavillationes, & vulgi dicteria carmini suo immiscet, &c. *lib.* IV. *pag.* 173. & 237. Inter quæ eminet insigne illud & splendidum de multorum civium ex urbe fuga ante obsidionem *pag.* 179. Optandum esset, ne in Rempublicam irreperent homines plus nimio loquaces, & male diserti, qui dum multitudinis aures & affectus possident, in scriptis, imo in concionibus, & centonibus suis, plebis animos adversus proceres incendunt: ita ut non raro tales circinatores (bonos enim sacrarum litterarum interpretes excipio) signiferi ad seditionem videantur esse, quique patientiæ doctores esse debebant, sæpe in causa sint, ut rerum nomina intervertantur, & cæca dissidendi libido pius ardor, modestia & animi temperies ignavia aut etiam proditio vocetur. Sed iterum nescio quomodo relabor ad eadem; manum igitur de tabula tollo, & finem facio, concludens cum his Clarissimi Professoris Dom. Baudii versiculis, in moralis & civilis scientiæ Monitis, *lib.* II. *Gnom.* XXXII.

Hirudo famæ pestilens calumnia
Tantum sibi licere sumit, ut viros
Morsu maligno devenustet optimos.
Ut umbra semper est euntibus comes
In luce solis, sic adhæret hæc lues
His, qui decus, rectique sectantur vias.
Fruatur ergo quisque qui fidit sibi
Famæ sinistro errore: Vix ulli venit
Immune labis nomen ante funera.
Post tot labores ille prognatus Jove,
Domitor ferarum fortis, acer Hercules,
Solo supremo fine livorem malum
Sensit domari; Donec in terris fuit
Invictus Heros, semper aut periculis,
Aut invidis objecit adversum caput.

Idem in Epistolis.

Canem oblatrantem si pavide caveas, acrius irritatur; Si nescio similis prætereas, confestim iram ponit. Ita est ingenium obtrectationis: Si despicientiam simules, sensim exolescit; Si moveri te fatearis, fortissime debacchatur.

Conclusio appendicis.

Tempus ad hoc, quatuor lustris sine felle peractis,
Omne fuit vitæ tempus inerme meæ.
Nunc mihi diversos facit indignatio mores:
Os premere audito quis balatrone queat?
Mutus ut ante puer vocem prorupit in altam,
Dum patrem Crœsum cerneret ense peti;
Sic mihi nunc linguæ rumpuntur fila coacta,
Dum feriunt matrem crimina ficta meam.

DE-

DESIDERIUM PATRIÆ AMISFURTI,

Quum eam decennio non vidissem.

Rura situ peramœna jacent, jucundaque visu,
Pulcher ubi gelidis volvitur Emus aquis:
Credibile est homines tali vixisse vireto,
Quum tener, & nondum sub Jove, mundus erat.
Frondibus hic arcet Phœbæos populus ignes,
Multaque gramineum quercus inumbrat humum.
Pascua felices Zephyri genialia mulcent,
Et gremium lætis frugibus ornat ager.
Alma Ceres, montana Pales, duo numina pacis,
Hic virides campos, & juga curva tenent.
Laurigeris sedes non est magis apta Camœnis:
Mons sacer hic; Illic Castalis unda fluit.
Blandaque delicias præbet genus omne voluptas,
Queis alibi similes Belgica terra negat.

Najades hic inter medias facilesque Napeas
Urbs celebrata suum tollit in astra caput;
Meque inter reliquas obtutu charior urbes
Spectat, & immemorem non sinit esse sui:
Vitales olim quia me produxit in auras,
Heliadumque patrem prima videre dedit.
Nec rosei tantum nitidas in luminis oras
Contigit hac primum tollere in urbe caput;
Abluere antiquæ mala sed contagia culpæ,
Inque salutiferis sumere nomen aquis.
Inde tribus lustris gremio me fovit amœno,
Et studiis favit semper amica meis;
Dum placidis veneror, & Musis impendimus annos,
Pierisque sitim [illegible] schola.
Salve, grata mihi, Phœbo gratissima, tellus,
Cujus in adspectum [illegible] somnia nostra volant:
Quod tamen adspicio, brevis est [illegible] imago;
Sinceroque nihil [illegible]
Ah quoties tacitis [illegible] membra soporem,
Ah quoties sensus fascinat umbra mihi!
Namque tua videor contingere limina sedis,
Quæ toties oculos detinuere meos:
Et videor vestris, Amici placidissime, lymphis,
Aut videor rigua pellere fonte sitim.
Illustres salvete animæ, genus nescia fraudis,
Queis intacta fides, & sine labe [illegible],

Par-

Parnasso dilecta cohors: Vos Hoevius absens
(Mente tamen patriam, tectaque chara videns)
Vos procul hinc salvere jubet, quos cernere coram
Optat, & antiquo fœdere posse frui.
Et, velut Joniis cum navita fessus ab undis
Post duo ad almum lustra revisit humum,
Lætitia exultat, matrique dat oscula terræ,
Exilii recolens tædia longa sui:
Sic ego, si sinerent mea fata, quiescere vellem
Pulcher ubi gelidis volvitur Emus aquis:
Sic agerem molles vobiscum suaviter annos,
Nec mihi solstitium, nec gravis esset hiems.
Interea patrii colles, quas Delia virgo,
Et Dryades gaudent incoluisse domos,
Amisides glebæ, Cereri gratissima Tempe,
Creber ubi lætam saltus inumbrat humum,
Amisii cives, & candida pectora, quorum
Æquiparat doctos mentis acumen avos,
Vivite felices, ac res firmate secundas,
Aurea pax animos jungat, & alma fides.
Cedant arma togæ, cedant lituique tubæque,
Threïcii fugiant ira furorque patris:
Et vos concordi vitam sub amore trahentes
Elogiis celebrent extera regna suis. Vos etiam forti.
Ipse Deus vestræ sit conditor urbis, & omnes
Res procul adversas inde fugare velit.

Hoc

Najades hic inter medias facilesque Napeas
Urbs celebrata suum tollit in astra caput;
Meque inter reliquas obtutu charior urbes
Spectat, & immemorem non sinit esse sui:
Vitales olim quia me produxit in auras,
Heliadumque patrem prima videre dedit.
Nec rosei tantum nitidas in luminis oras
Contigit hac primum tollere in urbe caput;
Abluere antiquæ mala sed contagia culpæ,
Inque salutiferis sumere nomen aquis.
Inde tribus lustris gremio me fovit amœno,
Et studiis favit semper amica meis;
Dum placidis [illegible] Musis impendimus annos,
[illegible] schola.
Salve, grata mihi, Phœbo gratissima, tellus,
Cujus in aspectum somnia nostra volant:
Quod tamen adspicio, brevis est [illegible] imago;
[illegible]
Ah quoties [illegible] soporem,
Ah quoties sensus fascinat umbra mihi!
Namque tua videor contingere limina sedis,
Quæ toties oculos detinuere meos:
Et videor vestris, [illegible], lymphis,
Aut videor riguo pellere fonte sitim.
Illustres salvete animæ, gens nescia fraudis,
Queis intacta fides, & sine labe mores,

Par-

Parnasso dilecta cohors: Vos Hoevius absens
(Mente tamen patriam, tectaque chara videns)
Vos procul hinc salvere jubet, quos cernere coram
Optat, & antiquo fœdere posse frui.
Et, velut Joniis cum navita fessus ab undis
Post duo ad aliquot lustra revisit humum,
Lætitia exultat, matrique dat oscula terræ,
Exilii recolens tædia longa sui:
Sic ego, si sinerent mea fata, quiescere vellem
Pulcher ubi gelidis volvitur Emus aquis:
Sic agerem molles vobiscum suaviter annos,
Nec mihi solstitium, nec gravis esset hiems.
Interea patrii colles, quas Delia virgo,
Et Dryades gaudent incoluisse domos,
Amisi des glebæ, Cereri gratissima Tempe,
Creber ubi lætam saltus inumbrat humum,
Amisi cives, & candida pectora, quorum
Æquiparat doctos mentis acumen avos,
Vivite felices, ac res firmate secundas,
Aurea pax animos jungat, & alma fides.
Cedant arma togæ, cedant lituique tubæque,
Threïcii fugiant ira furorque patris:
Et vos concordi vitam sub amore trahentes
Elogiis celebrent extera regna suis. Vos etiam forti.
Ipse Deus vestræ sit conditor urbis, & omnes
Res procul adversas inde fugare velit.

Hoc

Hoc videam, videantque alii, qui pectore toto
Pro patria & vobis vota precesque ferunt.
Nostraque sit pietas cum carmine grata: Voluntas,
Quod nequiit versus, suppleat ipsa precor.

Scribebam Thielæ Batavorum,
Anno CIↃ. IↃC. XLVIII.

THEODORUS VERHOEVEN
Amisfurtensis.

CHRO-

CHRONICON AMORFORTIUM

INCERTI AUCTORIS,

A primordiis ipsius urbis usque ad Ann. clↃ. IↃ. LXXIII.

CHRONICON
AMORFORTIUM
INCERTI AUCTORIS,

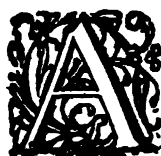
A primordiis ipsius urbis usque ad Ann.
cIↄ Iↄ LXXIII.

V

VETUS CHRONICON AMORFORTIUM

INCERTI AUCTORIS,

A primordiis ipsius urbis usque ad Ann. cIↃ. IↃ. LXXIII.

Amorfortia a multis, etiam Johanne Cæsario, commendatur a situ, amoenitate, fertilitate, munditia. Præterea passim Amorfortii laudantur a columbina simplicitate, serpentina prudentia, religione, divitiis, fidelitate erga suos Principes, gravitate, parsimonia, liberalitate erga pauperes, hospitalitate erga exules & exteros. Cornelius Callidius laudat ab ingenio.

Catalogus librorum & scriptorum, ex quibus hi Commentarii sunt desumpti.

Chronica Hollandiæ.

Fasciculus temporum a Johanne Veldenaer consarcinatus.

Historia & Catalogus episcoporum Ultrajectinorum auctore Gerardo Noviomago Geldenhaurio, Marpurgi apud Egenolphum 1542. & Francfurti 1532.

Wilhelmus Heda Præpositus Arnhemensis de origine situque insignis urbis Trajectensis.

Item de gestis sociorum Willebrordi ex claris Authoribus.

Annales rerum Flandricarum Jacobo Meyero authore.

Libri VII. Secessionum Ultrajectinarum Lamberti Hortensii apud Oporinum Basileæ.

Henricus Bommelius de bello Ultrajectino.

Gesta Pontificum Trajectensium authore Jo. de Beka, cujus titulus Chronicon Trajectensis ecclesiæ.

Commentarii Daventrienses per Johannem Sentheinium.

Gerardi Lystrii Rhenensis carmen hexametron, quo describit Ultrajectinam regionem. Impressum Marpurgi 1542.

Archivum Capituli & Civitatis Amorfortiensis, & Abbatis D. Pauli Trajectensis.

Chronica Birctina, Agnetensis, Agathensis.

Levinus Crunus Boscopianus.

Petrus Apherdianus.

Hermannus Faletus.

Surius scribit quædam de origine.

Lud. Ocherus frugi scriba Dordracenus edidit carmen in laudem Amorfortiæ. In quo inter alia

Sit cuique suum decus,
Fas ulli, ter & amplius
Amorsfordia dives.
Cristas ergo serio,
Amorsfordia nobilis
Et multo generosior
Sparta &c.

Sunt multa alia carmina in encomion descripta. Habet & Johannes Cæsarius ejus descriptionem.

De

De Amorfortia nil invenio, quod viro prudenti fidem facere potest, priusquam ventum est ad Annum 1148. de quo postea. Nil etiam certi habeo de conditore, de tempore conditæ civitatis. Sunt qui a Romanis conditam volunt, atque ab illis inditum nomen *Amorfortia*, quo indicare voluissent tunc civitatem florentem fore, si civium animi amore forti fuerint uniti. Illa vere civitas dicitur, ubi vera civium unio. Alii a Gallis extructam & sua lingua *Amorfort*, id est, amorem fortem asserunt. Verior sententia videtur eorum, qui a tenuissimis initiis in hanc quam videmus amplitudinem venisse affirmant. Hi dicunt primum fuisse hoc loco duas cauponas, vernacula lingua *Hamer*, quod Latina lingua malleum dicimus, & *Voert*, quod transitus seu trajectus dici potest, & paulatim accessisse plures ædes, & tandem vicum effectum, & habuisse pro tempore sacellum. Ex quibus cauponis & hoc oppidum ab indigenis nomen suum accepisse protestantur. De Amorfortia prius mentio fit, quando Chronicorum auctores describunt initium cœnobii Benedictinorum in Hohorsta, seu ut postea vocarunt, sacro monte. Sic habent: *Anno millesimo sexto regnante Henrico secundo Imperatore, anno* v. *sui Imperii, Ansfridus Comes Teysterbandorum & Brunissantium, Dominus de Haltena episcopus Trajectensis omnia bona sua donavit Episcopatui, atque extruxit in monte sacro prope Amorfortiam iu honore Domini nostri, Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & S. Martini cellulam Divæ Virginis, Conventum ordinis D. Benedicti, & huic contulit bona sua in Dryrle in pago Testerbantinensi, qui & postea visitatione divina cæcus factus est, & habitum ac ordinem ibi suscepit, atque post annos duos, videlicet* 1008. *mortuus & ibi sepultus est. Horum Benedictinorum ea erat pietas & sanctitas, ut & Imperator eorum rationem habuerit, & illis Dominum de Lochorst vicinum contra prædones & adversarios defensorem constituerit, atque illis Adelboldus*

episcopus Trajectensis sua bona contulerit. Hos postea Bernolphus seu Bernoldus vigesimus episcopus Trajectensis ex sacro monte Trajectum transtulit, atque templum in D. Pauli honorem ædificavit. Quod ipse in suis literis factum dicit Anno Domini millesimo quinquagesimo, indictione tertia, regnante Henrico tertio Imperatore. Antiquus codex habet; *Anno* 1148. 25. *die Septembris summum altare templi D. Georgii consecratum ab Ottone III. episcopo Trajectensi.* Sed ex Chronicis & Catalogis episcoporum constat Ottonem III. episcopum Hollandum mortem obiisse Ann. 1249. secundo Aprilis, ut patet inde errorem a scriptore admissum, & factam fuisse consecrationem Ann. 1248. semestri ante mortem.

Anno 1259. Henricus episcopus Trajectensis ipsa Odulphi Amorfortiis concedit jus municipale. Quod vulgo *Stadts-recht*. Extant literæ Latinæ ea de re antiquissimæ confectæ.

Anno 1298. altera natalis Johannis donavit Wilhelmus episcopus Ultrajectinus Amorfortiis, ut idem jus usurparent, quale erat Ultrajectinis.

Anno 1317. concessit Guido episcopus Trajectensis consentientibus ecclesiis Trajectensibus M. Nicolao Sirixcensi Pastori Amorfortiano aream sitam in opido Amorfortio juxta cimiterium cum fossis & itineribus. Designatus erat arci constituendæ eo quod nunc arcem in Stoutenburch extruxisset.

Ann. 1331. altera Palmarum donabat Guido episcopus Trajectensis Amorfortiis duas nundinas præter eas, quas habebant a superioribus episcopis, assentiente etiam D. Arnoldo Yselsteinensi.

Anno 1337. erexit Johannes Diestensis episcopus Trajectensis XLV. collegium Canonicorum Amorfortiæ in æde D. Georgii. Auxit & bona Pastoris, duasque vinarias, ut vocant,

cant, canendo. Qui & eodem anno civitati privilegia sua confirmavit.

Anno 1340. ipsa die Parasceves magnum (non lego unde) Amorfortiæ incendium excitatum, ita ut etiam antiquum D. Georgii templum combureretur. Sed vide miraculum: Sacramentum Eucharistiæ quod ex feria quinta, die Cænæ Dominicæ, in calice expositum erat, vir quidam pius, laicus, ut appellatur, in templum undique immensum procurrens invenit nodum calicis liquescente calice illæsum, atque id cruribus combustis religiose inde detulit. Unde quotannis supplicatio in octava Paschæ usque in hodiernum diem habetur.

Anno 1349. præcedenti die D. Gertrudis cedit Johannes episcopus Trajectensis Amorfortiis prædium Randersroríanum cum omnibus juribus, decimis, & Prætoris munus, omnemque jurisdictionem agrorum, vulgo *der Ackeren*, item Zwenvort & nigri Campi.

Anno 1356. 14. Martii Gisbertus Nierodius eques auratus nomine Ducis Wilhelmi Bavari Comitis Hollandiæ XXII. Susarum vicum spoliat, agit, & fert, in ultionem Wesepii a diœcesanis capti & incensi, Ottone de Laer Satrapa episcopi Joannis ab Arckel cum Amorfortiis prædam excutere molientibus, iniquo Marte, desiderati sunt ex Amorfortiis cum Duce prædicto cives triginta sex.

Anno 1366. negant Amorfortii episcopo Trajectensi tanquam illegitimo Principi se soluturos vectigalia, tributa, jura, census, & episcopales reditus. Quapropter contracto excercitu ipsa Margaretæ obsedit civitatem. Sed octavo die reconciliati sunt suo episcopo ea lege, quod eum agnoscerent episcopum, & imperata facturi & soluturi, quæ prioribus episcopis solverant. Qui & feria tertia post Luciæ privilegia Amorfortiâ confirmavit.

Ante hæc tempora Sacellum Spiritus sancti habuit initium, ut patet ex antiquissimis literis. Ejus certa origo nondum inveniri potuit.

Ann.

Ann. 1379. Urbano Sexto Pontifice summo, & Guidone episcopo Trajectensi, floret Magister Gerardus Magnus vulgo *Groot*, homo doctus in omni scientia, insignis concionator, humilis, sobrius, prudens, laboriosus. Erat Diaconus, habueratque facultatem ab episcopo Florentio prædicandi. Ad gradum sacerdotii propter ejus excellentissimam dignitatem & summam viri humilitatem nunquam promoveri voluit. Author monachorum qui fratres dicuntur bonæ voluntatis. Dives cum esset, ut normam daret omnibus recte vivendi, conducebat Daventriæ scholasticos, quos optimos noverat scriptores. His libros sanctorum Patrum describendos tradidit, atque eis per Florentium Radewijn presbyterum Vicarium Daventriensem in æde D. Lebuini diebus Sabbathi justam mercedem numerabat. Quibus addebat & vestes. Postea D. Florentius suadebat Magistro Gerardo, ut sineret mercedem scriptorum in commune cedere, ut scholastici scriptores inde communem vitam ducerent. Quod ubi M. Gerardo placuisset cœpit hoc esse initium totius religiosæ societatis præsentium temporum. His D. Florentius cum suis presbyteris & clericis ex consilio M. Gerardi formam & modum vivendi Apostolicæ vitæ consentaneum præscripsit, ita ut viverent in omni humilitate morum, vestium simplicitate, atque suarum manuum labore. Gerardus Magnus habebat in principio suarum concionum propter Zoilos inter prædicandum præsentes Notarium & testes. Tantæ erat memoriæ, ut sermones, quos semel legisset, ad unguem statim teneret. Prædicabat Daventriæ Zwollis, Campis, Amorfortiæ, Amsterdamis, Harlemi, Leidæ, Delphis, Zutphanii. Commovebat sua prædicatione ferventissima & sanctissima vita omnem clerum & populum, omnemque sexum & ætatem, ita ut multos Christo lucrifaceret, & author esset, ut passim in his regionibus multa cœnobia instituerentur.

Ann. 1380. aliquot viduæ & virgines in loco dicto *de Vische-*

sche-

ſtberie aut Glasborſt inceperunt vivere in omni paupertate. Mendicabant etiam oſtiatim. Harum Confeſſarii erant Paſtor Amorfordienſis D. Wilhelmus Henrici Amorfortius & D. Petrus presbyter vicarius. Sumebant in templo D. Georgii euchariſtiam. Ex prioribus ſororibus quinque ſepeliebantur in templo D. Georgii. Poſtea cœperunt extruere ſacellum in honorem Trinitatis, Divæ virginis, Matthei Apoſtoli & Evangeliſtæ, & Divæ Agnetis Martyris & virginis, idque ope D. Gerardi Bronchorſt Canonici S. Salvatoris Trajectenſis, heredum Hermanni Sinder, & prædipue Bertradis viduæ Godefridi Regii.

Anno 1382. Dux Gelriæ Wilhelmus pacem facit cum Amorfortiis.

Ann. 1384. 15. Calend. Septembr. in feriis D. Bernardi Daventriæ Magiſter Gerardus Magnus acceſſerat divitem hominem Lambertum Stierman peſte laborantem & teſtamentum ſuum diſponere volentem pro extructione cœnobii Canonicorum Regularium. Cujus cum arteriæ pulſum tangeret, nam erat etiam in re medica exercitatus, peſte correptus eſt. Cumque ſuis ſuaſiſſet, ut regulam auctentiorem D. Auguſtini ſuſciperent, & D. Florentium ſuum Vicarium ſtatuiſſet, hora quinta pomeridiana anno ætatis ſuæ 44. in Domino obiit. Sepultus eſt Daventriæ coram venerabili ſacramento cum magno piorum luctu. Multa de hoc Magiſtro Gerardo leges apud Thomam Kempiſium in libro virorum illuſtrium Windeſemenſium, in vita Johannis Cuſenberti, & alias paſſim. Reliquit multa ingenii ſui monumenta, doctiſſimos libros. De hoc exſtat elogium Magiſtri Wilhelmi de Salvarilla Cantoris Pariſienſis, Archidiaconi Brabantiæ in eccleſia Leodienſi, Doctoris in Theologia: *Sanctæ recordationis Magiſter Gerardus dictus Magnus feliciter migravit ad Dominum.* Et vere magnus, quum in omnibus ſcientiis liberalibus, & naturalibus, moralibus, civilibus, canonicis, & theologicis ſimul in uno ſuppoſito con-

gregatis nulli erat in orbe secundus. Erat etiam tantæ sanctitatis, ut exemplum in mortificatione carnis, in abnegatione temporalium, in contemptu mundi, in charitate fraterna ad omnes, in desiderio salutis animarum, in efficacia prædicationis, in detestatione vitiorum, in opponendo se contra hæreticos secundum jura Canonica & concubinarios, in convertendo ad vitam spiritualem plures viros & mulieres, prius secundum mundum viventes, omnibus esse videretur.

Ann. 1394. Wilhelmus Dux Gelriæ & Juliacensis componit dissidia, quæ orta erant inter Fredericum de Blankenheim episcopum Trajectensem & Amorfortios. Et hi solvunt episcopo mille scuta antiqua.

Anno 1395. miserunt pii homines Rutgerus Doem, Johannes Hagensis, Everardus Valde, Stephanus Touwe, honestos viros Daventriam oratum D. Florentium, ut mitteret sanctos viros Amorfortiam, ut etiam Amorfortiæ instituerent collegium piorum sacerdotum atque clericorum. Quibus libenter annuens misit tres insignes probitate viros, Andream de Altendorn, Johannem de Lemego, & Nicolaum de Erpel, quorum consilio & industria domus Clericorum retro nosocomium D. Petri intra triennium est ædificata. Quibus se adjunxerunt Rector scholæ D. Wilhelmus Henrici Amorfortius, homo magnæ eruditionis & jurisperitus, qui & Rector electus est novæ Domus clericorum, & postea Antistes totius ordinis tertiæ Regulæ D. Francisci, & simul duo Vicarii S. Nicolai in æde D. Georgii & S. Petri in nosocomio prædicto.

Ann. 1397. consecratum est sacellum Divæ Agnetis. Eodem anno D. Johannes de Lemego vir angelicæ vitæ Curatus a creatus. est pater sororum Agnetensium. Qui & postea præfuit Agnethensibus. Sepultus est anno 1421. apud divum Georgium ante aram D. Nicolai, ubi Vicarius erat.

Ann. 1398. tertia Julii dedit Albertus Palatinus Rheni Amorfortiis in emphyteusin sua vectigalia, quæ illi ex quatuor

Do-

Domino Hollandiæ & aliarum suarum ditionum ab Amorfortiis solvebantur, & simul opidi privilegia confirmavit.

Eodem anno facti sunt prædicti fratres, qui collecti erant retro nosocomium, pœnitentiarii de tertia regula D. Francisci.

Hoc exemplum secuti sunt & Agnetenses sequenti anno, qui & eodem anno petierunt a Frederico de Blanckenheim episcopo Trajectensi se includi. Quod & ille concessit.

Eodem anno erectum est sacellum & fraternitas Divi Johannis Baptistæ & Evangelistæ.

Ann. 1399. in vigilia nativitatis Dominicæ cesserunt Rutgerus van den Doem & Belia ejus uxor domum suam & reditus multos ad usum sororum D. Agathæ. Eodem anno accepit idem Conventus multa privilegia a magistratu Amorfortio, scilicet ut liber esset a vigiliis, fodiendo, censibus, & expensis, quibus civitas oneratur.

Anno 1400. ætatis 50. obiit piissimus vir D. Florentius Radewyn primum Canonicus S. Petri Trajectensis, postea ecclesiæ Daventriensis Vicarius, a Gerardo Magno conversus, ejusque verus imitator. Natus erat Leiderdami in Hollandia, Studuit Pragæ. Erat morum honestate conspicuus, lætus, affabilis. Suadebat clericis & laicis Deo servire volentibus prava consortia fugere, ad audiendum verbum Dei properare, humilitatem Christi sectari, Sanctorum vitam ad imitandum respicere, ut per continentiæ virtutem & præcepta Dominica præmia consequerentur æterna. Dum pestis grassaretur Daventriæ venit cum aliquot discipulis Amorfortiam. Scribit Thomas Kempisius, quod cum Florentius esset Amorfortiæ ab incolis civitatis & majoribus illius loci satis reverenter sit susceptus, & pia devotione visitatus. Cum etiam quidam honesti viri ad audiendam vocem sermonis ejus venerunt ad prandendum cum eo & fratribus suis, cupientes familiaritatis ejus habere gratiam, & exemplis & doctrinis informari.

 Quos

Quos benigne tractans & pro eorum statu salubriter exhortans post auditionem verbi Dei cum gratiarum actione singuli in domum suam sunt reversi. Illis autem abscedentibus mox brevem admonitionem habuit: *Periculosum est magnatibus & secularibus loqui & conjungi. Non expedit divitibus blandiri, nec arctiora convenit eis dicere. Ideo oportet, ut homo caute praevideat, quid talibus loquatur, ne scandalizentur in aliquo verbo levi, vel actu indecenti. Habent enim oculos super nos apertos ad considerandum gestus nostros propter bona quae audiunt de nobis. Stemus ergo super custodiam nostram; & demus bonum exemplum aliis, qui nos visitant & requirunt, qui tantum exteriora vident, & secundum haec de interioribus judicant. Quamvis in omnibus perfecti non simus, tamen praecavendum est, ne malum exemplum & occasionem scandali demus infirmis. Sed isti nimis benevoli sunt nobis, & hoc forte non expedit nobis. Melius est igitur ad locum pristinum redire citius, quia multi ibidem minus curant de nobis, & quidam derident nos, & obloquuntur. Quod valde proficuum est, & ad Deum magis redire compellit.* Hæc ille.

Eodem anno circa D. Jacobi sex honestæ personæ Hildegardis Mathiæ, Petronella Andreæ, Agnes Petri Hoffelaers, Bertradis Gerardi Knops, & Deliana Gosuini in cœnobium Agathense se contulerunt, ut ibi Deo & religioni operam darent. Accesserunt huc Vindelmodis de Sambrine & Clemens ex conventu Agnetensium, ut eas disciplinam omnemque pietatem docerent. Creata est prima mater Vindelmodis prædicta, factusque est earum pater spiritualis Joannes Lemogensis, de quo supra mentionem fecimus.

Anno 1402. sæviebat pestis Amorfortiæ.

Anno 1403. celebratæ sunt Amorfortiæ primum feriæ visitationis Divæ virginis.

Anno 1404. recipitur conventus Agathensium ad ordinem

poe-

pœnitentium tertiæ regulæ D. Francisci, in quo permanserunt quinquaginta annos.

Anno 1405. exiit ex conventu Divæ Agathæ Sophia Alberti, & se transtulit in nosocomium D. Petri, ut ibi ministraret infirmis. Promiserat conventus Agathensis, si virtuti studeret, & sequeretur Confessarii sui consilia, nil sinerent ei deesse.

Eodem anno Pœnitentiarii tertiæ Regulæ Campi Andreæ ab episcopo Frederico sunt confirmati, & a Capitulo Amorfortio admissi, quando & episcopus Amorfortiis hoc anno libertatem a vectigalibus per Ducen injunctis concedit.

Anno 1407. initium accepit Conventus D. Hieronymi Hulsbergæ prope Hattem hoc modo. Erant duo laici Joannes de Wit & Joannes Bande ex domo fratrum Swollensium homines pauperrimi. Ædificabant interdiu domunculam in myrteto donato eis ab Henrico Benninck. Noctu texebant. A vicinis potum mendicabant. Postea duo alii laici missi sunt & unus clericus. Anno 1411. constitutus est primus pater Dn. Rutgerus Zon procurator Swollanus. Qui conventus ex tam modicis initiis illud incrementum accepit, ut uno tempore, taceo de reliquis, quatuor patres inde Amorfortiam mitterentur, scilicet Gerardus Hemen secundus pater fratrum, Johannes Augustinus Mechliniensis quartus pater Agnetensium, Johannes Rotterdamensis quartus pater Barbarissarum, & Henricus Zon pater Agathensium.

Anno 1408. erigitur sacellum conventus Agathensis.

Circa Annum 1409. Wilhelmus sextus Dux Bavariæ XXIV. Comes Hollandiæ societatem contraxit cum Amorfortiis, & civitatem multis insignibus privilegiis decoravit. Habebatque hanc civitatem tanquam locum commodissimum expugnandi Geldros. Quare Dn. de Arckel magister equitum Geldrorum & Clivensium arcem Hoiflac etiam fortibus militibus munivit. Sed D. Hubertus Regulus [a] Caldburganus, D. Johannes

Infra ad Ann. 1420.

[a] Culenburganus.

 Via-

Vianensis, D. Arnoldus de Leyenborch equites & Præfecti Hollandici cum insignibus copiis militum profecti sunt, ut præsidiarium militem ex arce Hoeflacena pellerent. Verum illi statim ubi hunc rumorem audiissent fuga sibi salutem invenerunt. Hollandi igitur arcem demoliuntur & incendunt, perguntque Neoclesiam, atque ibi multas ædes absumunt incendio.

Hoc anno 1409. Amorfortii cum Eembrugganis, Duystensibus, Zeldertiis, & Harensibus ad instantiam Frederici episcopi foderunt aggerem Spakenburgensem.

Anno 1410. Dux Geldriæ transegit & fecit pacem cum Amorfortiis.

Eodem anno promiserunt literis Barenses civitati Amorfortiæ se ei auxilio futuros, quandocunque vocati fuerint, civesque Amorfortios eodem loco quo suos habituros.

Anno 1413. Wilhelmus Bavarus Palatinus Rheni omnem immunitatem a vectigalibus Amorfortiis in suis ditionibus contulit.

Anno 1415. septimo Idus Februarii admissus est a Capitulo Conventus S. Agathæ & Agnetis, erantque ambo Conventus tunc temporis Pœnitentiarii tertiæ Regulæ D. Francisci.

Eodem hoc anno in vigilia S. Laurentii sollicitante magistratu Pœnitentiarii Campi S. Andreæ per Fredericum episcopum facti sunt Canonici Regulares. Et quia defecerant in ordine Pœnitentiariorum viri sancti cupiebant etiam Andreani regulam auctenticam, & Præsides, qui in necessitatibus eis possent opitulari.

Anno 1416. in præcedente Divi Bernardi in Campo D. Andreæ quatuor professi sunt regulam D. Augustini & religionem Windesemensem, atque investiti sunt.

Anno 1417. Amorfortii propriis expensis cum Ultrajectinis D. Jacobam filiam Wilhelmi Ducis Bavariæ 25. Comitis Hollan-

landiæ juvant in capiendo Yselsteyno & Gorcomio contra D. de Arckel Herculanum, ubi insigni potiti sunt victoria & præter cæsos plus minus mille capti. Quapropter & D. Jacoba seorsim Amorfortiis publicis literis gratias agebat eosque collaudabat.

Anno eodem instabant Consules Amorfortii precibus apud fratres Campi S. Andreæ, ut propter periculum hostium, qui civitatem se obsessuros minitabantur alium locum habitandi eligerent. Offerebant illis locum in suburbano solitarium, aut Sacellum S. Johannis, ubi clerici translati ex domo retro nosocomium D. Petri degebant. Sed quia Magister Henricus Caerman Amorfortius Canonicus Daventriensis prædium suum in Bircta illis præsentabat ea lege, ut in die Parasceves Amorfortiæ perpetuis temporibus distribuerent octo uncias argenti, eam conditionem receperunt.

Anno 1419. magna bella excitata sunt inter Hollandos & dioecesanos. Et quamvis Ultrajectini cum Amorfortiis pacem pepegerant, non tamen libere & impune poterant per Hollandiam proficisci & mercaturam exercere. Obstabat Joannes Egmondanus cum suis. Atque Joannes Dux Bavariæ, qui tutor & defensor esse & haberi volebat Hollandiæ, & Frisiæ nomine Dominæ Jacobæ naturalis Principis. Præterea idem Dux Joannes inierat fœdus cum Duce Gelriæ Reinero, ut si aliqua via Amorfortiam posset occupare sibi eam vindicaret, suoque Ducatui annumeraret. Quare Ultrajectini cum Amorfortiis profecti sunt ad Ducem Brabantiæ maritum Dominæ Jacobæ expostulatum de injuriis Johannis Bavari & Reineri Geldri, atque auxilia sibi mitti obnixe petierunt. Sed re nulla impetrata abierunt. D. Jacoba libenter auxiliares manus præbuisset, sed non licebat ei. Invocabant igitur episcopum suum Fredericum Blankenheim & Transiselanos. Qui non segniter auxilia contulerunt. Duravit hoc bellum biennium. Al. Reinaldo.

An-

Anno 1420. indicebat bellum Episcopo, Ultrajectinis, & Amorfortiis, D. Jacobus de Gaesbeeck, Dominus de Wyck, qui armato milite statim incendebat pagos Amerongen, Doern, & Seist. Eisdem indicebat bellum Reinerus Dux Gelriæ, Adolphus Dux Montis, D. Theodoricus de Moers episcopus Coloniensis, & Comes Fredericus de Moers ejus frater, Otto Episcopus Trevirensis, Episcopus Monasteriensis, & D. Hubertus Culenburganus. Indicto bello statim Geldri in agros Amorfortianos populatum excurrerunt. Quod ubi in civitate rescitum est, confestim oppidani effusi sunt sine certo ordine, ut pecudum spolia cohiberent. Sed quia præcipitanter proruebant, in insidias Gelrorum inciderunt, itaut multi cæsi multique capti essent. His auditis Dux [a] Reinerus repente collegit multas copias ex superiori Germania, Saxonia, & aliis regionibus, ut cum Episcopo Monasteriensi obsiderent Amorfortiam. Hoc postquam Episcopus Ultrajectinus intellexit misit Amorfortiis præsidio quingentos & commeatum. Paulo post Geldrus obsidionem parare, & ad teli jactum prodire. Ibi ex oppido tormentis & arcubus horrendum jaculari & multos Orco dare. Instante nocte Prior S. Andreæ, in cujus cœnobio Dux hospitabatur, ibat in civitatem, atque usque ad Solis ortum inducias conciliabat. Ubi Geldrus cognovit civitatem præsidiario milite & commeatu munitam mittebat ex captivis Amorfortiis in civitatem, qui dicerent se sine pretio liberandos, Amorfortiosque libere profecturos, atque negotiationem in Gelria, Hollandia, & Zelandia exercituros, si vellent relinquere Ultrajectinos, & suas partes sectari. Hæc celeri nuntio accipiens Episcopus undecima hora noctis quingentis equitibus venit Amorfortiam, jussitque captivos exire. Intellecto episcopi adventu Geldrus vasa conclamat atque in Veluam retrocedit. Tunc Amorfortii cum Ultrajectinis comburunt proximos pagos Veluanos, Berneveldum, Neoclesiam, Scupram, Putten, Voorthusiam, Ermelam,

[a] Al. Reynaldus.

ſam. Capiunt caſtellum Erler. Poſtea vicum Edam incendunt & deinde Redechim & Roſendal.

Hoc anno fratres Campi S. Andreæ numero 21. tranſlati ſunt in Birctam.

Anno 1421. erant aliquot ſimplices ſorores Bunſchotii, quæ ibi vivebant ſub Paſtoris diſciplina. Hæ veniunt Amorfortiam ad Gerardum Scerprinck patrem Agnetenſium, petuntque, ut velit earum eſſe Confeſſarius. Quod & fecit. Circa hæc tempora receperunt tres Regulam S. Franciſci. Ut has doceret miſſa eſt ex conventu Agnetenſium Windelmodis Santbrinck, virgo pia & prudens, quæ prima earum miniſtra effecta eſt.

Ann. 1422. circa Johannis Baptiſtæ natalem ſorores Bunſchoticæ migrant Amorfortiam. Emunt parvas ædiculas & in ſumma paupertate vivunt. Accedunt Agnetenſes, ut D. Gerardi Scerprinck collationem & miſſas audiant, atque ab eo euchariſtiam accipiant. Deguntque ſub regula D. Franciſci annos ferme quinquaginta.

Eodem anno D. Godefridus Hemert ex domo & congregatione montis S. Hieronymi Hulsbergani adjunctis ſibi devotis presbyteris & clericis reparavit domum fratrum retro noſocomium, ibique vixit viginti duobus annis, & poſtea ob certas cauſas abjerunt habitatum juxta Sacellum Divi Johannis.

Anno 1423. admiſſus eſt a Capitulo conventus ſororum Divæ Barbaræ.

Anno 1425. Rodolphus Diepholtius electus epiſcopus Trajectenſis rejiciebatur a ſummo Pontifice Martino quinto eo quod ineruditus & laicus eſſet. Suffectus eſt in ejus locum Aſſuerus Culenburganus, qui contra Ultrajectinorum & Tranſiſulanorum adhærentium Diepholtio placitum Amorfortiæ receptus eſt, quemadmodum & Rhenis & in caſtro Horſtenſi. Qui & poſtea etiam Ultrajecti admiſſus eſt. Sed quia die inaugurationis in tumultu occiſus eſt Preys conſul, &

Episcopus imprudenter hoc facinus sibi voluit imputari, hinc majores excitatæ sunt tragœdiæ, atque Ultrajectini confœderati sunt Diepholtio, eumque ut Episcopum ageret quarto citarunt. Sed quia non comparebat ablata est eis suburbana ditio. Assuerus Culenburganus cum Domino Egmundano & hostibus Ultrajectinis Geldris Amorfortiam venit, atque ibi duo castella ædificat. Verum eodem anno circa omnium Sanctorum festum Diepholtius auxiliantibus nonnullis oppidanis ingreditur opidum, atque violenta manu capit duo castella illa, & simul capit D. Petrum Culenburganum Assueri fratrem, Johannem de Accoyen, Gosuinum van Rycken, Theodoricum Royum, & ferme ducentos alios.

Anno eodem 10. Octobris permittit Walramus D. Brederodius liberum transitum Amorfortiis per suas ditiones.

Anno 1426. 18. Octobris ejicitur ex opido Michael secundus præfectus monialium propter schisma prædictum. Multi ab adversariis male tractantur. Nonnulli occiduntur & spoliantur. Erat enim Amorfortia sub interdicto.

Hoc eodem anno erat in conventu Agathensium magna facta seditio. Veniunt ab Agnetensibus duæ sorores Margareta Leusdama ministra, & Bertradis graphæa, vulgo *Schryvers*, (quæ ministra fuerat) virgines prudentes, quæ sapienti industria sedaverunt motus subortos.

Anno 1427. Philippus Dux Burgundiæ, Hollandiæ, Zelandiæ, & Phrisiæ protector magno bello diœcesanos adortus est, eo quod episcopum Assuerum contra Pontificis Maximi mandatum expulissent, & quod D. Jacobæ Bavaræ auxiliares manus præbuissent. Cum jam maximis copiis ex Picardia, Flandria, & Hollandia contractis occupasset Bunschotium cum Domino Liliadamo magistro equitum obsedit Amorfortiam frustra. De qua obsidione sic scribit Jacobus Meyerus Baliolanus in Annalibus rerum Flandricarum *lib.* 16. *Philippus Burgundus obsidebat opidum Amorfortiam nomine, tum*

situ, tum defensoribus munitissimum. Cinctum erat muris densissimis fossisque perenni aqua stagnautibus. Hæc oppugnatio diu tenuit aspera & terribilis. Hic se exposuit Philippus magno periculo. Transivit aquam & fossas. Pugnabat sua manu in propugnatores, qui magno erant numero, & viri robustissimi pro patria, aris, focisque decertantes. Amisit hic Philippus Johannem a Bosco telo balistario interfectum cum aliis quibusdam nobilibus impigre dimicantibus. Coactus est autem receptui canere, seque ob ingens periculum ob opido retrahere. Hæc ille. Erant tunc in civitate ferme trecenti coctores cerevisiæ, qui lebetibus ad mœnia comportatis aquam polenta coctam bullientem in hostes effusam misere comburebant. Extant adhuc vetera obsidionis indicia suspensa usque ad nostra tempora in æde D. Georgii coram venerabili sacramento signa militaria. Solet gratitudinis ergo quotannis in vigilia omnium Sanctorum hujus victoriæ gratia solennis processio esse. Philippus Burgundio ne non impune damnum accepisse videretur Amsterdami grandem ædificavit navem, quæ instar arcis erat. Catum illi dixere. Hunc Catum per mediam hiemem in Amisio, seu ut Mejerus scribit, Emma fluvio locat, quo sic ingressum & egressum diœcesianis intercluderet, eosque insigni damno afficeret. Ultrajectini contra hanc machinam in ripa Amisii extruxerunt arcem, qua multum incommodi navi intulerunt. Sed quia hiems erat acris gelu se remittente etiam navis solvebatur, & prora cœpit esse ubi puppis erat. Tunc Hollandi cœperunt timere, ne vi glaciei navis latera quaterentur atque dissolverentur, atque ita naufragium facerent. Hoc tempore Bunschotium solo æquatum est eo quod admissis Hollandis paulo ante hostium partes secuti fuissent.

Anno 1433. 6. Februar. confirmabat episcopus Diepholtius Amorfortiis privilegia.

Ann. 1434. feria secunda post Odulphi magistratus Capi-

tulo memorias ut vocant indulsit, eo quod pauci Canonici erant, & quod rari propter tenuitatem præbendarum residebant aut etiam residere cupiebant.

Ann. 1436. ultima Martii inierunt Ordines Ultrajectini fœdus, quod Diepholtium defensuri adversus Walramum de Moers, Concilium Basiliense, Archiepiscopum Coloniensem, & episcopum Monasteriensem, & quod Romæ contra eum ageretur.

Ann. 1439. Gerardus Scherprinck monachus Vredalensis Trajecti peste moritur, qui erat tertius pater & confessarius Agnetensium, primusque eis cohabitabat: Cadaver Trajecto ablatum ante summam aram apud Agnetenses sepultum.

Anno 1441. rursus teste Mejero Amorfortia a Philippo Burgundione obsessa, adeoque graviter defensa, ut amisso quodam nobili viro retrocedere Dux coactus sit, & obsidionem relinquere. Quo anno conchæ, *mosselen*, cum eorum collectioni vectigalis quoddam genus impositum esset, apud insulam non comparuerunt, & postquam sublatum esset tributum rursus advenerunt.

Anno 1442. admissus est a Capitulo conventus D. Johannis.

Anno eodem ut scribit Johannes Gallus Momardiensis, scribit & breviter Wilhelmus Heda Præpositus Arnhemensis, venit Gertrudis Arnoldi Neoclesia Amorfortiam, ut susciperet apud Agnetenses religionem. In itinere deliberabat secum, quid ageret cum statua Divæ virginis, quam inter alia solam secum portabat. Cum appropinquabat portæ Campensi cogitabat dedecus fore, si talem statuam, tam exiguam, quæ infantis pedem vix æquaret, secum in cœnobium portaret & sororibus exhiberet. Ex tali subrustico pudore & stultitia conjecit statuam in torrentem. Quæ eodem anno ibi inventa est. Cum audiret multa miracula, quæ in sacello Divi Judoci per talem statuam quotidie fierent, ejusque formam audiret, &

quo-

quomodo inventa esset, humiliter confitebatur se imprudenter eam statuam in aquam projecisse.

Inventio statuæ hoc modo facta esse prædicatur. Erat eo tempore honesta mulier Margareta Alberti Gysen filia, quæ Divæ virgini ardenter serviebat. Hæc circa natalem Domini ter admonita est in somnis ut surgeret, atque extra portam Campensem iret, & ibi ex aqua congelata extraheret statuam Divæ virginis, quæ nec descenderet in fundum, nec in labentis aquæ dilaberetur profluvium. Quæ cum narrasset hanc rem hero, est delusa ab eo, quasi somnia narrasset. Illa tamen ivit haustum aquam in eo loco, ubi nunc puteus est. Paululum contracta glacie videt statuam humiliter, sumit, atque domum portat, ponit in promptuario, atque ante statuam ponit candelam ardentem, quæ triduo diutius arsit solito. Quæ ubi exposuisset Confessario, ejus suasu in vigilia natalis Domini tradidit statuam Confessario. Hic in feriis Divi Stephani Prothomartyris portabat in sacellum Divi Judoci. Unde postea tot edita miracula, tantusque factus concursus hominum, ut ex donariis exædificatum sit splendidum templum, atque turris altissima, atque aliquot prædia sint coempta.

Anno 1447. ollaris dispensatio elemosynarum in pauperes domesticos originem accepit.

Anno 1448. nocte Blasii Episcopus Diepholtius cum annum Trajecto absuisset, atque ab Ultrajectinis hostis judicatus esset, ope Reguli Henrici Montfortii & Assueri Culenburgani atque Amorfortiorum præcipue, ut episcopus testatus publicis literis, Ultrajectum cepit facto foramine inter portam Albarum virginum & obtusam turrim. Atque intrantibus multis ab iis confracta porta & aditus episcopo cum suis patefactus. Sed quia Ultrajectini episcopum cum Monfortio vulnerarant, eosque retrocedere coegerant, actum fuisset, nisi Amorfortii per viam Minoritarum episcopo suppetias tulissent, atque ita civitate potiti fuissent. Capti sunt D. Jacobus

de Gaesbeeck cum aliis quam plurimis. Libertate donatus est Gaesbecanus, intercedente Domino Johanne Lanojo Præfecto Hollandiæ, Zelandiæ, & Phrisiæ, ea lege quod episcopo resignaret Wicam, Dorestatum, Abcoudam, cum duodecim millibus aureorum retento sibi usufructu.

Anno 1455. fiunt Augustinianæ sorores, quæ erant Agathenses, eo quod visa sit regula Divi Augustini probatior.

Hoc anno incendium magnum in nova civitate a Trajectensibus apud portam Trajectensem excitatum. Causa mali erat acceptio exulum Trajectensium. Episcopo veniente Trajectenses abscedunt.

Eodem anno defuncto Rudolpho Diepholtio episcopo permultum contentionis natum est in electione novi episcopi. Duravit ea calamitas annos sex.

Anno 1456. Trajectenses contra Amorfortios extruunt Amisianum præsidium, cui præficiunt Wilhelmum de Wie cum aliquot præsidiariis militibus. Intercedente Antonio Burgundione notho fratre Davidis omnia pacata sunt. Hoc anno contra electionem D. Gisberti Bredenrodii obtinuit Davides Episcopus Morinensis a summo Pontifice Calixto provisionem in Episcopatum Trajectensem. Quapropter nonnulli ex Amorfortiis, Rhenensibus, & exulibus Trajectensibus profecti sunt in Hagam Comitis, & cum Philippo Burgundione & ejus filio illegitimo Davide de eo in episcopum recipiendo transegere. Quod & Amorfortiæ, Rhenis, & Horsti factum est. Unde secuta est pacificatio, quod Gisbertus Bredenrodius electus Episcopus Trajectensis pro cessione haberet Præposituram ædis Basilicæ S. Salvatoris & Sancti Donatiani Brugis, atque ex episcopatu quotannis quatuor millia ducentos aureos Rhenenses, quoad viveret, & pro expensis quinquaginta millia aureorum Leonum.

Anno 1457. abierunt Amorfortii Harlemium impetratum ab episcopo Davide potestatem censendi & exigendi tributa

&

& vectigalia a sacerdotio. Missi erant Nicolaus Iperus Consul, Gerardus Noltwius Scabinus, & Wilhelmus Pardis a secretis. Sed in Bilta Trajectensi, ubi crux lapidea erecta fuit, a Walravo naturali filio Bredenrodii propter quædam scommata a Prætore jacta Consul & Scabinus occisi sunt.

Hoc anno 29. Maji Constantinopolis a Turca invaditur. Moritur D. de Gaesbeeck. David episcopus accipit possessionem civitatis Wicanæ & arcis, eamque in præstantiorem formam reformat.

Anno 1458. Capitulum & magistratus concordant cum fraternitate Divæ virginis & Agnetenses accipiunt a Senatu potestatem publicam viam includendi sub cœnobio.

Anno 1460. Dux Arnoldus Geldrus, Anno 1462. D. Reynoldus Bredenrodius cum Amorfortiis pacem faciunt.

Anno 1462. feria quinta post Magdalenæ intercessione Civitatum Transisulanarum Amorfortii paciscuntur cum Episcopo Davide.

Anno 1466. schisma oritur inter fratres Hulsberganos, eo quod alii volebant fieri Benedictini, alii servare susceptam religionis simplicitatem.

Anno 1470. ex Barbarissis XL. numero professæ sunt religionem Augustinianam.

Anno 1472. in Majo Minoritæ Observantes venerunt primum habitatum Amorfortiam, & exceptæ sunt hospitio ab Anna Hanneken Valcken vidua devota. Postea Prior S. Agathæ eos fovit. Hinc migrarunt in ædiculam retro nosocomium ubi fratres habitaverunt. Postremo parvum cœnobium ædificant, ubi nunc habitant. Sed incendio absumitur post x. annos. Ita ut anno 1494. multo excellentius & melius templum & cœnobium extruxerint.

Anno 1473. tam ardens erat æstas, ut multæ silvæ ultro accenderentur.

An-

Ann. 1475. exigit Senatus Amorfortius a clero & Conventibus censum jugerum.

Anno 1476. emitur urna vini ovo.

Anno 1477. talis erat Amorfortiæ inundatio, qualis nunquam ante visa.

Anno 1479. Cellitæ Amsterdamenses emunt locum habitationis in Haga Amorfortia. Anno 1492. extruunt sacellum.

Anno 1481. 23. Septembr. causas non invenio, forte ob exactiones negatas, Episcopus Davides collecto exercitu cum Domino Yselsteynensi, D. Wilhelmo Egmundano, Everardo de Wilpen, Johanne de Catz, & Petito Zalizaert cum multis Gasconensibus abit abactum boves Amorfortios, positis insidiis, siquis Amorfortiorum impedire vellet. Illi vero audientes agi suos boves effusi sunt civitate magno numero. Cumque inconsiderate insidias prætergressi essent hostes exurgunt, atque ex civibus centum cædunt, ducentos capiunt, & Wicam ad episcopum mittunt. In Octobri Harlemenses & Amsterdamenses cum civitatibus mari vicinis & pagis Occidentalis Phrisiæ navigiis id agunt, ut Ultrajectinis & Amorfortiis ingressum & egressum adimerent, omnemque marinam negotiationem tollant, annonamque in arctum cogant.

Anno 1482. Alexianæ per Capitulum admissæ.

Anno 1483. Henricus Nyveldius & Gisbertus cum amicis & fautoribus Amorfortiis profecti Amorfortia Trajectum ceperunt. In captivitatem ceperunt præter diœcesanos 125. Hollandos. Quibus actis Dux junior Engelbertus Clivensis tanquam tutor diœcesis venit Amorfortia cum omnibus amicis Amorfortiis Trajectum, atque statim præparatis equis & curribus episcopum Davidem currui imponunt & Amorfortiam vehunt, ubi apud Agathenses a D. Reynero de Broeckhusen captivus detinetur. Quare Maximilianus Dux Burgundiæ & Austriæ cum magno exercitu Trajectum obsidet, &

cum

cum Hollandis multos pagos circa Amorfortiam incendio vastat & populatur: Et quum deficiente annona Trajectenses de pace agere per intercessiones cœperunt, etiam Amorfortii miserunt homines egregios legatos, qui cum Duce & Episcopo pacem facerent, ipsum quoque episcopum cum insigni honestoque comitatu in castra Austriaca duxerunt. Quæ res Maximiliano gratissima fuit.

Anno 1484. nocte Vincentii quidam exules ante tres annos ejecti cum Domino Johanne de Wassenaer & militibus cccc. clam urbem irrumpunt neminem cædentes, capto solum nobili viro Gerardo de Vroin. Præcipui civitatis abeunt in Cliviam ultro exulatum.

Anno 1487. Maximilianus Romanus Rex salutatus audiens Capellum & Bernardum de Wese cum suis velle occupare Amorfortiam imperat Adolpho Comiti Nassovio Præfecto Geldriæ, & Frederico Egmundano, ut Amorfortiam defendant. Hoc anno in vigilia Matthiæ Apostoli positus est primus lapis novi templi D. Agnetis.

Anno 1489. 8. Martii concedit Jaspar Dominus Culenburgi Amorfortiis salvam frequentationem in suis ditionibus, ut & anno 1490. fecit in Veluana ditione Johannes Egmondanus Comes.

Anno 1491. erat gravissima annonæ caritas & plaga nimium sæva, ita ut onus seu lasta, ut vocant, emeretur 70. florenis. Quæ caritas duravit annos decem. Hoc anno 9. Martii Fredericus Badensis episcopus pronuntiat sententiam de Pastore præsentando a Capitulo Civitati & ejus arbitrio assumendo.

Anno 1492. modius tritici Amorfortiæ emptus sex florenis Rhenensibus cum dimidio. Secalis fœni quinque.

Anno 1495. secundo Idus Martii hora quinta Geldro obsidente Neoclesiam magnum incendium Amorfortiæ excitatum tertiam partem civitatis consumpsit. Combustæ sunt

trecentæ ædes, triginta domus coctorum cerevisiarum. Minoritarum cœnobium quoque deflagravit. Quo tempore & Geldri in civitatem irruerunt putantes defensores extinguere incendium, & se jam sine negotio civitatem capturos. Sed viri relictis mulieribus & paucis aliis, ut ignem sopirent, ipsi mœnia tutati sunt, Geldrumque abire coegerunt.

Anno 1496. congregatus est copiosus exercitus a quatuor nobilibus, & vulgo dictus *de Groote gaerde*, aut potius *magna virga* Dei, qui multa mala passim his regionibus intulit, & postea circa Bacchanalia in Dithmarsia concisus est.

Anno 1498. Dux Geldriæ Carolus dat Amorfortiis octennes inducias.

Anno 1503. in profesto Divi Petri ad vincula comburitur Harderwica cum omnibus templis, sacellis, cœnobiis, igne cœlitus dimisso, eoque inextinguibili. Remanserant solum 20. aut 30. ædes. Perierunt plures quam mille homines. Ceteri coacti sunt fugere extra civitatem relictis omnibus.

Anno 1508. ipsis Calendis Januariis concedit Carolus Dux Gelriæ Amorfortiis multa privilegia in Geldria.

Anno 1511. Trajectenses bellarunt contra Yselsteynenses. Unde usque in hodiernum multæ iniquæ exactiones in jugera a Trajectensibus institutæ sunt.

Anno 1513. ut habet testimonium Gerardi Soest, ut alii, sequenti anno XIV. die Agapeti Walterus Smallingus miles Clivensis, propter quosdam exiguos reditus, quos emerat a vidua quadam, eique debebat civitas Amorfortia, combussit in Hoochlandia plures quam 43. villas, atque tota illa æstate civibus multum damni intulit.

Anno 1519. 18. Junii eligitur Carolus quintus Romanorum Imperator, qui postea factus est dominus ditionis Ultrajectensis.

Anno 1520. ipsis Idibus Junii altera Odulphi tempore vespertino rursus grave incendium excitatum fuit Amorfortiæ.

Com-

Combustæ sunt quadringentæ triginta ædes. Periit cum puero mulier. Hoc incendium a [a] Brabantis, ut ajunt, excitatum. Comburebantur duæ domus apud forum, Canonicorum immunitatum domus, Schola, & aliæ domus circa templum. Unde flamma corripuit domos Campenses, Conventum, ollam. Mansit tamen sacellum ollare intactum.

[a] M. brantis.

Anno 1522. Philippus Burgundus Davidis frater fit episcopus Trajectensis, cui Gerardus Listrius Rhenanus, trium linguarum homo, Rector scholæ Amorsortiæ scripsit gratulatorium carmen. Inter alia scribit:

Amorfortanam jam quis rogo laudibus urbem
Extulerit dignis, opibus censuque beatam
Mygdonio, sed Martigena celsaque juventa
Præcipue claram.

Anno 1524. electus est Henricus Palatinus Canonicus Coloniensis, episcopus Trajectensis. Ipso Galli Amorfortiæ inauguratur. Hic IV. annis diœcesi varia fortuna præfuit usque ad illud tempus, quo ab Ultrajectinis exclusus eam in domum Burgundicam transtulit. Qua tempestate Episcopus sensit incredibilem in Amorfortiis obedientiam & fidelitatem cum indicibili prudentia. De quibus locupletissimus testis est Lambertus Hortensius quondam Gymnasiarcha Amorfortius in VII. libris Secessionum Ultrajectinarum.

Anno 1528. pridie visitationis virginis Mariæ per equitatum Henrici Palatini episcopi & sexcentos Amorfortios & quosdam exules Trajectenses Trajectum capitur.

Anno eodem tertia Novembris Comes Hoochstratanus post factam translationem civitatis & approbata privilegia per Carolum Cæsarem Imperatoriis literis & sigillis confirmata nomine Imperatoris inauguratur. Jacta quinquies aurea & argentea missilia è domo Senatoria.

Ann. 1629. 11. Maji D. Dermontius Præfectus Trajectensis fugat ex Conventu Divi Johannis fratres bonæ voluntatis

 suf-

suspectos ob hæresim & introducit Regulares Vredalenses.

Anno 1532. ipsis animarum feriis erat talis tantaque aquarum marinarum inundatio, quanta hominum memoria non fuerat. Multæ civitates cum hominibus absorbebantur.

Anno 1536. nocte Iduum Septembrium Carolus Dux Geldriæ Amorfortiam proditione capere tentabat. Sed Deo retegente proditionem frustra laborat. Quatuor ex proditoribus gladio cæsi. Duo fuga lapsi. Quam rem longo carmine elegiaco Ludolphus Pythopeus Gymnasiarcha describit. Ex quo pauca referam:

Quid frustra insidiis Amorfortia tecta Sycamber
Et cives misera perdere clade petis?
Anne vides Dominus quod mœnia nostra tuetur,
Nec patitur nobis arma nocere tua?
Indiciis variis moveor, signisque probata
Jam gravibus, ratio causaque certa subest,
Cur tibi spes nulla est, quod jam potieris in ævum
Mœnibus his, tibi quæ mille petita modis.

Anno 1540. omnes aggeres in Emlandia & Gelria rupti vi ventorum. In Hollandia & Zelandia infiniti homines & pecora submersa, domusque eversæ.

Anno 1542. Sacellum S. Annæ ob quædam miracula a Capitulo admittitur.

Anno 1543. præsidiarius miles cum tribuno Johanne Weerdensi a Neoclesianis sternitur. Paulo post ipsis feriis Translationi Divi Martini sacris a Martino Rossemo nomine Ducis Clivensis obsidetur, & quinto post die deditione capitur. Quam rem multi Poetæ & historici memoriæ tradiderunt, & inter illos Hieronymus Faletus, Hercules Ferrariensis apud Venetam Rempublicam Orator, Levinus Crucius Boscopianus, & Petrus Apherdianus Rector Harderwicanus. Levinus Crucius sic habet:

Tu spolium Rossi Martini Amsfortia robur
Hollandis dira proditione jaces.

Hæc deditio majoris servitutis fuit fons & origo.

Ann. 1544. Imperatorio nomine Amorfortiis novæ leges imponuntur & præscribuntur.

Anno 1547. Cellitæ cesserunt cœnobium suum Birctanis, & migraverunt in ollam. Eodem anno tacta est fulmine turris Divæ virginis & fastigium conflagravit.

Anno 1549. in Octobri venit Philippus Caroli Quinti filius insigni comitatu Amorfortiam abiturus in Geldriam. Exceptus est ibi ab omnibus minoribus civitatibus & vicis ditionis Trajectensis tam insigni pompa, ut nil supra. Gratulatus est ei adventum Latino carmine & soluta oratione Johannes Oudryns Gymnasiarcha.

Anno 1550. torrens a Tuccardis ad transvehendos respites fossus.

Anno 1551. Orphanotrophium a Catharina Somers 500. florenis annumeratis erectum est.

Anno 1554. Antonius Mindenus officialis Archidiaconi Trajectensis cœpit jus instituendi Vicarios a Capitulo Divi Georgii ad Archidiaconum novo more multum reclamante Capitulo avertere.

Anno 1557. intolerabilis fuit annonæ caritas, ita ut in Martio quarta pars modii siliginis empta sit coronato & postea duobus Philippeis, ipsis feriis Pentecostes duobus daleris & postridie florenis. Prudentia & humanitate Consulum fiebat, ne passim pauperes fame perirent. Secuta tamen pestis est, ex qua ferme DC. homines mortui sunt.

Anno 1558. In Majo poma nostratia carissima fuerunt, ita ut unum plus valeret sex arantiis, & emeretur quibusdam in locis stufero.

Anno 1559. 17. Novembr. actum est de omnibus pauperibus totius Civitatis subveniendis. Inventa est major liberalitas

tas opulentiorum, quam esset pauperum egestas. Sed per quosdam malevolos hoc pium opus turbatum est.

Ann. 1568. circa Pascha initium habuit Seminarium pauperum seu schola Dominica in Sacello Spiritus, & paulo post officinæ texentium & nentium.

Anno eodem 29. Octobris obiit Constantinopoli Orator Imperatoris Maximiliani Albertus de Wys & sepultus est in marmoreo mausoleo Peræ, quæ hodie Galata dicitur, apud Franciscanos, homo longiori seculo dignissimus.

Anno LXX. moritur Gratiæ in Stiria D. Stephanus Lamens primarius medicus Archiducis Austriæ Caroli.

Anno eodem nocte feriarum animarum fuit maxima omnium aquarum inundatio, in qua infiniti mortales perierunt, pecora, domus, aggeres maximum damnum acceperunt.

Anno 1571. iterum cœpit agi de subventione pauperum sed incassum.

Anno 1572. duæ mulieres pepererunt singulæ tres pueros. Multæ gemellos.

Nono Martii interdicitur Gelris ne frumentum importent.

XXIV. Julii Zacharias Glissenbergius Comitis Bergensis nomine dedi sibi postulat Amorfortiam. Altera die rursus deditionem postulant. Qua negata præda onusti abscedunt.

XXVII. Julii nocte circa horam secundam obsident civitatem undecim vexillis. Quassant portam Campensem & turres frustra.

Vigesima nona Julii recedunt relictis aliquot occisis. Hactenus nulla mutatio in religione facta erat.

Decima sexta Augusti non parva simultas fuit inter cives ob legatos missos invitis bonis ad paciscendum cum Comite Bergano. Quare boni maxime propter evocationem Ducis Albani abeunt Trajectum. Alii quidam Arnhemium.

Novembris vicesimo die sub noctem Geusii metu Regii exercitus post occupatam Zutphaniam abscedunt Amorfortia.

An-

Anno 1573. 3. Februarii fuit gravis tempestas & inundatio. Butyri globus faciens tres libras emitur 14. stuferis. Libra candelarum sebacearum sex stuferis cum dimidio, ut multi pro sebaceis uterentur cereis. Hoc tempore cœpit magna cura haberi pro Clinicis 12. Domus Clinicorum habuit initium. Paulo post Gerontotrophion Venerabilis Sacramenti.

ILLUSTRES VIRI

Oppidi Amorfortii tot quot vix unquam ulla regio dedit.

Ecclesiastici. D. Wilhelmus Henrici juris consultus, insignis Gymnasiarcha, & postea Rector primus fratrum bonæ voluntatis Amorfordiensium. Tandem Antistes totius Ordinis tertiæ Regulæ Divi Francisci.

D. Helias Cancellarius Basiliensis, cujus & libros vidi.

D. Jacobus artium liberalium & sacræ Theologiæ Professor doctissimus, Præses Bursæ Laurentianæ, & Pastor S. Johannis Baptistæ Coloniensis, cujus extant Commentaria in Meteora Aristotelis. Epitaphium scripsit Rodolphus Langius Canonicus Monasteriensis, & inter alia scribit:

Hunc terris Amsforda dedit virtutis alumnum
Doctrinæ columen nunc tenet astra pius.

Recentiores, qui nostro tempore floruerunt, & etiamnum aliqui florent, Ecclesiastici. D. Marcellus Lentius Primas Conventus & societatis Canonicorum Regularium, & Augustini Windesemensis cum permultis Prioribus, Gardianis, Bernardinus Walmor, & Jacobus Walmor, & multorum Conventuum Gardiani, cum Patribus, Pastoribus, Concionatoribus, quos causa brevitatis omitto. Pater Antonius Brigidensis, Pater Marcellus Zutphaniensis, Pater Jacobus Hasselensis.

a *Politici.* Albertus de Wys, Orator Imperatoris Ferdinandi & Maximiliani apud Turcarum Imperatorem, homo multarum linguarum & summæ prudentiæ, qui in postremis suis literis 19. Martii anno 1568. ita scribit Adrianopoli ad Mag-

a Hujus mentio fit *epist.* 3. Augerii Busbequii.

Magnificum Dominum Stephanum Lanchum artium & Medicinæ Doctorem Caroli Archiducis Austriæ protophysicum: *Quod longo tempore ad Magnificentiam vestram nullas literas dederim in causa fuerunt nubilosa tempora, quibus impeditus ad Magnificentiam vestram & reliquos amicos scribere non potui. Totum enim hoc triennium michi fuit nigerrimum. Faxit Deus ut in posterum multi anni succedant candidiores. Fui circumdatus laboribus & difficultatibus assiduis, quos tamen Omnipotentis Dei auxilio hactenus non sine multorum admiratione præsenti animo sustinui atque superavi. Sed revera sub hoc durissimo jugo ita sum defatigatus, ut sub Christiano Principe aliquot annorum quiete ad reficiendas vires opus habeam. Hæc regio non carneos sed adamantinos homines postulat, qui quotidianas molestias devorare & instar struthionum ferrum continuo digerere valeant. Nos hic inter sacram Cæsaream Majestatem & Serenissimum Turcarum Imperatorem denuo pacem fecimus, quæ Cæsareæ Majestati atque universæ Reip. Christianæ feliciter cedat. Et jam spem bonam habeo juxta gratiosam Cæsareæ majestatis promissionem me ex hac laboriosa Ægypto propediem liberatum iri. Ego indesinenter sollicito & absque intermissione Cæsareæ majestati, ut faciat misericordiam cum servo suo, supplicare non desinam, Magnificentia vestra quoque oblata bona oportunitate apud Serenissimum Archiducem Carolum pro me intercedere non gravabitur, ut ex hoc legationis onere, quo tot annos durissime premor, jam tandem substituto mihi successore sublevari queam. Quod ut faciat majorem in modum oro. Arbitror me reducem fore ante finem hujus anni. Tunc volente Deo de rebus omnibus & multis mundi mirabilibus colloquemur. Utinam Turcicam potentiam vidissent Principes omnes Christiani atque cognoscerent, felicior fortasse esset Reipub. Christianæ status.* Similia propemodum scripsit ad Theodoricum de Wys fratrem suum.

suum. Wilhelmus Vonalius jurisconsultus legatus R. M. Hispaniarum ad Regem Daniæ & Comitem Frisiæ Orientalis, Otto Egmundanus Satrapes Sallandiæ, Primas Transisulanæ Provinciæ, Cornelius Vermatius, Franciscus Bottius, & Joannes Botterus Consules Ultrajectini.

Jurisconsulti, Doctores, Licentiati. Joannes Frinckius Præses secreti Consilii Regis Hispaniarum & Cancellarius ordinis Aurei velleris, Præpositus.

D. Thomas Sosius Procurator generalis & Consiliarius Curiæ Trajectensis.

D. Joannes Ridderus Professor ordinarius Duacensis, D. Allerus Achteveltius, D. Paulus Swartius, D. Wilhelmus Lamens & frater ejus Laurentius Lamens, Livinus Botterus a secretis opidi Amorfortii, Henricus Zylants Advocatus in Curia Trajectensi, Jacobus Westrhenus, Joannes Westrhenus, Henricus Botterus Snellenbergius, Paulus Busius, & Cornelius Duverdus, Simon Bohisius filius Rumoldi a secretis Principis Parmensis, Jacobus Sosius Advocatus in Curia Gelrensi.

Medici. D. Stephanus Lanchus Ferdinandi Imperatoris medicus & Archiducis Austriæ Caroli Protophysicus. D. Wolterus Veenmannus medicus Lantgravii Hassiæ. D. Godefridus Stegius medicus Neomagensis. D. Everardus Meerselo medicus Bremensis, Everardus Schaickius, & Rodolphus Tollestock Medici Amorfordienses. D. Georgius Drosselmus medicus, ni fallor, Siculus, D. Franciscus Dordracenus, D. Paulus Andreæ.

Poetæ. D. Michael Isseltius. D. Gerardus Achteveltius. *Grammatici.* Cornelius Brinckenus Rector montis Winoci, Johannes Gesselius Gymnasiarcha Amorfortius, Albertus Chiniarchus, Arnoldus Godefridus Wenchemius, Richardus Hesius, multarum linguarum, Renchardus Hallerus, trium præcipue linguarum, Petrus Hugo Minorita, P. Theodoricus Embrugganus martyrio affectus Brilæ.

NOTÆ

ET

OBSERVATIONES

AD

AUCTOREM INCERTUM.

Pag. 157. SI *civium animi.* Allusio est ad vocem. Quæ in jure etiam frequens: *l. 35. §. 1. ff. de donat. l. 1. pr. ff. de novat. pr. Inst. de testam. ord.*

A tenuissimis. De eo non dubito. Nobilis olim familia Dominorum de Amersfoert. Nobile etiam prædium. A quo haud dubie ei nomen Buchel. *ad Hed. hist. Ultraj. p.* 176. Pauca primum, ut sunt parva plerumque initia magnarum rerum, circà id ædificia. Aucta ob loci commoditatem, & ita paulatim aucta, ut evaserit tandem urbs. Dixi supra ad *cap.* I. Et nihil certius quam quod dixi. Diffusa admodum ea gens. Ex qua & Domini de Stoutenburch & Domini de Wede. A castris dicti sic a prædiis. Nam & ipsi de Amersfoert. Et de Amersfoert etiam dicti, si plures ejusdem domus. Unde & Simon de Amersfoert in charta Ann. 1304. Gertrudis de Amersfoert in Anniversario monialium Vallis S. Mariæ prope urbem Ultrajectum ad VII. Kl. Sept. Walterus etiam ipse, cujus supra jam memini ad Theod. Verhoeven, plures sibi agnatos & consanguineos innuit haud obscure in charta adhuc inedita, quæ in manus postea demum venit, qua is Comitis Gelriæ vasallum ligium se facit, & aliorum intuitu, & intuitu, quod mireris, etiam castri de Stoutenburch. Charta ita se habet: *Nos* Walterus *miles dictus* Amersforde *præsenti scripto protestamur, quod bona nostra Emelar & in Rynsborst, quæ valebant ducentas libras Holl. Dn. Ottoni Comiti Gelrensi in allodium contulimus obtinenda, quæ ab ipso titulo feudi recepimus, & eidem Comiti & suis heredibus nos & nostri heredes tanquam ligii homines fideliter serviemus contra quoscunque dominos terrarum præter ecclesiam Trajectensem. Nullus vero heredum nostrorum hereditabitur in bonis prædictis, nisi ille qui castrum nostrum Stoutenburg possidebit. Filius vero noster in dictis*

bonis

bonis hereditabitur. Nos autem & heredes nostri dictum castrum tenentes cum eodem castro prædicto Comiti suisque heredibus contra omnes dominos præter ecclesiam Trajectensem fideliter serviemus, & elegimus omnia bona quæ ab ipso Comite tenemus amisisse, si conditiones præscriptas non observemus, & eadem bona ad ipsum Comitem & suos heredes libere esse devoluta. In testimonium hujus rei & robur præsentes literas sigillo nostro fecimus roborari. Datum anno Domini CIↃ. CC. LXIII. *post Dominicam Invocavit me. Geextraheert uyt het Leenregister van Gelderlant; geauthentiseert by Dibbitz Griffier, ende gecommuniceert aen den Heer Buchel by den Heer Fiscael Weede.*

Henrici memini etiam supra, inter testes in charta Willebrandi episcopi Ann. 1228. Sed ibi error in numeris. Pro *p.* 113. scribendum *p.* 163. Idem postea adhuc occurrit, aut forsan alius ejusdem nominis, cui quæstio cum Capitulo S. Ioannis, super sylva de Vuerse, in Theodorici episcopi charta adhuc inedita Ann. CIↃ.CC. IV. Et ut obiter adhuc addam hoc quod ad Dominos de Weede. Corrasi, legi, evolvi multa. Occurrit hactenus adhuc nihil; ex quo vel leviter suspiceris, quod dubia olim unquam eorum nobilitas. Cœnobia sunt Ultrajecti, quæ nobilibus tantum patent. Receptæ etiam in hæc passim qui ex ea familia. Ex S. Cæciliæ MS. qui annum continet, quo monialium quæque obiit, Anniversarium vulgo vocant. Supra ad cap. 1.

XV. *Ianuar. Maria van Wede onse Moeder* 24. *jaer, Ann.* 1601.
XXIV. *Ianuar. Bartholomeus van Weede onser Susteren Vader, Ann.* 1584.
VI. *Febr. Gysbertgen van Weede, Ann.* 1567.
XIX. *Mart. Wendelmoet van Wede onser Susteren Moeder, Ann.* 1534.
XI. *Iunii. Henrick van Wede twee ons Susteren Vader, Ann.* 1541.
XXI. *Iul. Mr. Ian van Wede Canonick ten Dom* 2. *ons Susteren broeder, Ann.* 1585.
VIII. *Novemb. Gouda van Wede twee ons Susteren Moeder, Ann.* 1566.
Duve van Wede onse Suster, Ann. 1542.

Legaten by testament gegeven.

Bartholomeus van Wede ende Wendelmoet sijn wijf een ons Susters Vader ende Moeder LXV. *gulden, daer voor gemaeckt een Brudse aen onse Kap. Noch hondert gulden om voor te bidden.*

Alibi occurrit etiam Herman van Weede defunctus Ann. 1541.

Duas cauponas. Certi de eo nihil. Certius quod nomen ab Emi fluminis trajectu. Amisfurt, Hemesfurt, nam & ita interdum dictum, eodem modo quo Francfurt a Francorum trajectu. Gunther *lib.* 1. *vers.* 178.

nam Teutonus incola dixit
Franconefurt: nobis liceat sermone Latino,
Francorum dixisse vadum.

Ditmar. *lib. 7. Chron. in fin. Franci a nostris devicti, cum flumen Moenus dictum, sine aliqua vadi certitudine, palantes transire cogerentur, cervam praecedentem, & divina miseratione quasi viam eis demonstrantem subsequuti optati littoris securitate potiuntur laeti.* Satis constat alioquin, quam interdum nonnulli ludant in originibus vocum, ut qui Mediolanum, verbi gratia, deducunt a porco,

Lanea qui medio portabat vellera tergo.

Gunther. *lib. 2. p.* 100.

Sacro monte. Extructo monasterio *sacer* qui olim Hohorst. Anonymus quidam monachus in vita S. Anfridi apud Henschenium *to. 1. SS. Maij: Est collis Heiligenberg tribus millibus a Trajecto distans, undique circumclusus: una ex parte flumen limosum, reliquum spatium perpetua palus eademque latissima ambiendo omnem aditum excludit.* Ab accolis etiam dictus mons S. Mariae. Arnoldus Wion in *martyrol. monastic.*

Anno millesimo &c. Sic diploma, quod Buchelius ad Hedam habet in notis, quod dotem continet monasterii, & quod ipsius Anfridi est: *Actum est hoc publice coram idoneis testibus in Basilia S. Mariae Sanctique Martini in Hohorst, ipso die dedicationis ejus, id est, XIV. Kal. Decembr. Anno ab incarnatione Domini M. VI. Indict. IV. Regnante Henrico secundo, Imperii sui anno V.*

Teisterbandorum. Ioan. a Leydis *lib. 4. hist. cap. 12. Comitatus vero Teysterbandia continebat in se Bommelrewaert, Tielrewaert, & terras de Arckel, de Heusden, de Haltena, de Vianen, de Culenburch, de Buren, usque ad antiquam Mosam.* Vetustissimus Comitatus, & qui in Regni divisione cum Carolus Calvus & Ludovicus Lotharii fratris sui regnum dividerent, cessit Ludovico, Ann. DCCCLXX. VI. Id. August. ut est apud Goldastum *to. 3. const. imper. p.* 218. & in Annal. Bertinian. ad Ann. jam dict. modo ibi pro *Commentestebant*, quae vox non est nauci, *Comitatum Testrebant* legas, ut est apud Goldastum. Meminit Otto Tertius charta Ann. DCCCC. XCVIII. qua ecclesiae Trajectensi donat *omnem districtum super villam Bommele*, & *quicquid in jam dicta villa ad publicum bannum sive districtum pertinere visum est in Comitatu Unrochi Comitis in pago*, inquit, *Testerbantia dicto situm, insuper quicquid Poppo filius Walgeri habuit in ministerium in eodem Comitatu & in villa Arclo proprietario jure habendum* &c. Heda hist. Ultraj. p. 95.

Brunissantium. Leg. *Bratuspantium.* Sigebert. ad Ann. 997. *Clarebat hoc tempore inter Gallos Ansfridus, qui cum fuisset Comes Bratuspantium &c.*

Ioan.

Ioan. a Leydis *lib.* 9. *cap.* 2. *Hic de nobili genere Caroli magni progenitus fuerat primus Comes Hoyensis, Teysterbantia, Bratuspantia, & Dominus de Haltena.* Chronicon Magn. Belgic. *Defuncto Balduino Pontifice, Ansfridus de domo Bratuspantia, Comes Lovaniensis vel Hoyensis (ut prius dixi) qui prius de seculari Comite clericus attonsus erat &c.* Bratuspantes Brabanti sunt. Sigebert. ad Ann. 1012. *Heinricus Imp. Godefridum Ducem cum exercitu in fines Bratuspantium mittit ad obsidendum castrum Lovanium, sed inefficax redit.* Brabantia olim *Brachbant*, *Bracbante*, ut in vita S. Huberti est *part.* 2. *cap.* 4. *Bracbantum*, ut in Annal. Bertinian. ad Ann. DCCCLXX. *In Bracbanto Comitatus quatuor &c.* Pagus Bracbatensis, ut apud Sigebert. ad Ann. M. LIX. *In pago Bracbatensi juxta Tornacum.* Magnam olim Hannoniæ magnam Flandriæ partem occupans. Et ideo *juxto Tornacum.* Ab Alosto, Gandavo, etiam supra Tornacum & Condatum extensa. Annal. Bertinian. *d. loc.* Lipſ. *Lovan. lib.* 1. *cap.* 13. Ioh. Robert. *ad vit. S. Hubert. p.* 175. Henschen. *prav. comm. ad vit. S. Anfrid.*

Prope Amersfortiam. Non meminit quidem loci Anfridus in iis tabulis, quibus dotem monasterio, de quo sermo, constituit. Meminit tamen non diu post Imp. Conradus in charta, qua dotem auxit, & quæ anni CIↃ. XXVIII. est. Meminit etiam Bernulphus episcopus Trajectensis in charta Ann. 1050. qua similiter monasterio quædam prædia adhuc donat. Neutra hactenus adhuc visa. Utraque se habet ita:

In nomine sancta & individua Trinitatis. Notum sit omnibus fideliter & pie viventibus, Qualiter ego Bernoldus *Trajectensis sedis episcopus in meridiana plaga ejusdem urbis construi feci monasterium, inprimis in honore Dni nostri Ihesu Christi, nec non gloriosissima Genitricis ejus Maria, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, meique patroni specialis sancti Martini, ea scilicet ratione, ut inibi fratribus monachis sub sancti Benedicti regula vivere cupientibus hujus vita nec desint necessaria. Unde Dei nostrorumque fidelium universitati tam præsentibus quam posteris notum esse volumus, qualiter ego cum Abbate ejusdem loci Adelberto bona eidem monasterio ad usum monachorum inibi Deo servientium a prioribus Episcopis videlicet* Ansfrido *&* Adelboldo *collata, per nostrum Episcopale praceptum confirmamus, ut nullus Successorum meorum ullam habeat potestatem quolibet modo abalienare & inde milites suos beneficiare. Hac sunt ea bona, qua ab Ansfrido eidem coenobio sunt collata, atrium* Trihele *cum omnibus suis familiis & omni procinctu & districtu, ut nullus ibi Comitum vel Advocatorum prater Abbatem habeat potestatem, ita ut omni tempore tenuit & possedit absque ullius contradictione, Regalique stipulatione & manu traditione illi consensimus, & in Fughte dimidium thelonei, & moneta, & foresta in Rumelo,*

Ex adversariis viri Nobilissimi Adriani van Winsen, Domini de Hoencoop, ubi ita in margine: Ex libro in pergameno sanctæ Mariæ, nunc apud D. Theodericum de Ronesse a Wilp.

mela, & quartam partem sylvæ in Ooterholt. Præter hæc tradidit in villis Zoys & Heze quatuordecim mansos cum mancipiis & omnibus appendititiis acquisitis, vel acquirendis, & novale quoddam in Hohorst. *Addidit etiam has ecclesias cum placitis universis Rethem, Loesden, Sandtwich, Hamerten.* Hæc *est donatio* Adelboldi *episcopi ad supradictum cœnobium, videlicet omnia prædia, quæ sibi Adela Comitissa dedit, atrium Lienne cum omni procinctu, & districtu in novalibus, sylvis, pratis, aquis, aquarum decursibus, Windesheim, Hanterthe, cum omni familia, & juxta Merwede locum, qui vocatur Swyndrechtwere, & aream in eodem loco vocabulo Rotta, inter Mandram & Soys sex mansos & dimidium, & tres in Testerbant, quos Comes Theodericus sibi dedit ad placationem, & in Twentha atrium Hulst, decimationesque in Daventria & Gerlo de suo aratro, & unum mansum in Oesterbeke & Eleste decimationem, & unum mansum in Vellepe, decimationem & unum mansum in Seyst, & Amersfortha decimationem. Sed & ego contuli eidem loco dimidium mansum in Loesden, & duodecim areas eidem monasterio adjacentes, & locum quendam supra Rhenum situm vocabulo Papendorpe. Hæc bona data eidem Cœnobio denuo sub anathemate confirmamus. Et ut hæc confirmatio stabilior perseveret hanc cartam sigilli nostri impressione jussimus insigniri. Acta sunt autem publice coram ydoneis testibus Roberto Minvemerden Verdensi episcopo, & Albrico Osnabrugensi episcopo, & Hugone Advocato, & aliis multis in Basilica sanctæ Mariæ sanctique Pauli Trajectensis, ipso die dedicationis ejus, id est, sexto Calend. Iulii, anno ab Incarnatione Domini millesimo quinquagesimo, indictione tertia, Regnante Henrico tertio Imperatore secundo, anno duodecimo.*

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Conradus *divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Ad præsentem prosperitatem & æternam spem sibi profecturum putat, quisquis ecclesias Dei vel a fundamento locat, vel a perversis dirutas redintegrando locupletat. Quæ copia cum maxime Regibus & Imperatoribus præsto fuisset, ex quo Christianæ religioni colla subdiderunt, pium & rationabile nobis videtur nil ab his deminuere, quibus credimus antecessores nostros sibi æternam requiem promeruisse. Unde Dei nostrorumque fidelium universitati tam præsentibus quam posteris notum esse volumus, qualiter dilectus noster* Bernoldus *Trajectensis episcopus cum Abbate suo Wernherio de cœnobio Stæ Crucis Dei Genitricis Mariæ & beatorum Regiorum Apostolorum Petri & Pauli æternam Celsitudinem nostram adierit humiliter obsecrantes, ut bona eidem Cœnobio ad usum monachorum inibi Deo servientium a primitus Episcopis* Ansfrido & Adelboldo *collata per nostrum Imperiale præceptum eorum usui confirmaremus. Quorum petitioni pium, sicut justum erat, assensum per hibentes ob interventum & petitionem dilectæ Conjugis nostræ Giselæ Im-*

pe-

peratricis Augustæ, & Henrici unici filii nostri Pannoniorum Ducis, ideo infra scripta bona eorum usui per hoc Imperiale præceptum firmissime confirmamus, Præcipientes ut nullus dehinc episcopus ejusdem Sedis ullam habeat potestatem quolibet modo alienare vel inde militibus suis beneficiare. Hæc sunt ea bona, quæ ab Ansfrido eidem cœnobio sunt collata, atrium Tribele cum omnibus ejus familiis, & cum omni districtu, qui ad illud pertinet, & dimidiam Thelonarii census in Fugthe & quinque ecclesias sitas in loco Heimonle, Reden, Sandwich, Hamerte, Loisden, inter villas Heze & Zoys quatuordecim mansos cum omnibus familiis. Hæc *autem donatio* Adelboldi *ad supradictum monasterium, videlicet omnia prædia, quæ sibi libere Adela Comitissa dedit, atrium Lienna, Windesheim, Hamerthe, & juxta Merwede jacet unus locus, qui vocatur Swyndrechtwere habens in longitudinem & latitudinem decem miliaria & dimidium, in Mandran & in Zoys sex mansos & dimidium, in Twentha atrium Ulft, tres mansos, quos Comes Theodoricus sibi dedit ad satisfactionem; unam ecclesiam Rotta, decimationesque Daventriæ, de suo atrio de Gezze, de Oesterbeke, de Eleste, de Vellepe, de Seiste, de Amersforde, & tres mansos, unum in Daventria, secundum in Eleste, tertium in Vellepe, Hæc bona data vel in posterum danda præfato cœnobio denuo confirmamus. Et ut hæc nostra confirmationis auctoritas stabilis & inconvulsa omni tempore permaneat & perseveret, hanc cartam inde conscriptam manuque propria roboratam sigilli nostri impressione jussimus insigniri. Signum Domini Conradi invictissimi Romanorum Imperatoris Augusti. Dadricus Cancellarius ad vicem Aribonis Archicapellani recognovi. Data tertio Nonas Februar. Indictione undecima, Ann. Dominicæ incarnationis millesimo vicesimo octavo, anno autem Domini Conradi secundi regnantis quarto, Imperii quinto. Actum Trajecti feliciter Amen.*

Dignum autem quod notetur, quod simulac villæ mentio, mentio etiam Dominorum ejusdem nominis, quo villa. Nam ut de aliis non dicam, vixerunt anno Christo CIↃ. L. Rotardus de Amersfoert & ejus frater Winricus, ut ex chartis notavi supra:

Cellulam. Monasterium. Cella idem quod templum. Liv. *lib.* 27. *Negabant unam cellam amplius quam uni Deo recte dedicari, quia si de cœlo tacta, aut prodigii aliquid in ea factum esset, difficilis procuratio foret.*

Divæ virginis. Ab ea etiam ei nomen, quia ei inprimis sacra, ut testis Ansfridus ipse in charta apud Buchelium ad Hed. *in not. Notum sit*, inquit, *omnibus &c. Qualiter ego Ansfridus licet indignus Trajectensis episcopus in loco qui vocatur Hohorsta ædificari præcepi cellulam, inprimis in honorem Dei nostri Iesu Christi constructam, nec non gloriosissimæ genitricis ejus Mariæ, sed & BB. Apostolorum Petri & Pauli, meique Patroni specialis S. Martini &c.*

Un-

Unde & quod in monte, *nunc S. Mariæ.* Arnoldus Wion in martyrologio monastico; *Trajecti, S. Ansfridi episcopi & Confessoris, qui relicto episcopatu monachus effectus est in monte S. Mariæ, quod propriis sumptibus non procul ab Amersfordia opido sub regula S. Benedicti construxerat.* Ei inquam inprimis; nam solemne id Pontificiis pluribus dedicare non tantum templa, sed & aras, sub aris plurium etiam conditis Sanctorum reliquiis. Et satis de eo constat. Nulla olim ecclesia quin haberet altare. Nec altare olim ullum destitutum reliquiis. Sine his nec religio nec dedicatio olim ulla. Gesta Aldrici Cenomanensis episcopi apud Baluz. *lib.* 3. *miscell. cap.* 2. *Fecit quoque atque sacravit jam dictus Pontifex in superiori & in dextra parte ipsius ecclesiæ aliud altare in honore S. Stephani & S. Vincentii, & sancti Gervasii, sanctique Privati, sive S. Quirini, atque S. Naboris, nec non & sancti Nazarii martyrum Christi, & in eo decenter eorum reliquias collocavit.* Vulgo etiam adscribebant, cujus essent reliquiæ, nequis forsan deinceps error. Eadem Gesta *cap.* 3. *Nomina super ea eorum sanctorum, in quorum memoriis ea consecravit, desuper adscribere jussit, quæ & adhuc per singula altaria inserta singillatim & distincte a diligenter investigantibus reperiri hodierna die queunt.* Add. *cap.* 18. *ibid.* Anastas. Biblioth. *de vit. Pontific. in Ioann.* IV. Ioan. Diacon. *de vit. S. Gregor. lib.* 4. *cap.* 80. Orderic. Vital. *lib.* 10. *hist. p.* 777. Helgald. Floriacens. de vita Roberti regis apud du Chesne *to.* 4. *hist. p.* 73. Et hinc non mirum, quod locus nomen interdum mutet, ut cœnobium id, verbi gratia, quod S. Mariæ alii, S. Pauli vocat Heda. Quod & deinceps retinuit etiam postquam translatum.

Dryrle. In Anfridi tabulis est *Thrile*: Nullus autem dubito, quin aut sermo de Tiela, aut de Driel apud Bommel. Ioan. a Leydis, *lib.* 9. *cap.* 2. *Is Comes Anfridus solitus erat residere in territorio suo Driel apud Bommel, quia erat Dominus fere illius insulæ &c.* Add. Chron. Magn. Belg. ad Ann. DCCCCXCIV.

Testerbantinensi. In Anfridi tabulis est *Testerbantensi.*

Videlicet 1008. Lambertus Schafnaburgensis 1010. *Anno*, inquit, 1010. *Ansfridus Trajectensis episcopus obiit. Cui Adelboldus successit.* Miræus Ann. 1009. Beka ita ut Auctor hic, adjecto obitus etiam die; V. inquit, *Nonarum Maji.* Sic in veteri anniversario S. Salvatoris: V. *Nonas Maji. Inventio S. Crucis.* ☉ *Ansfridus episcopus, qui contulit ecclesiæ beati Martini & nobis bona apud Wesemale & Tongerlo in Westerlo & Oelne cum eorum appenditiis. Pro quo dantur hic* XX. *ß. de Reynerscop & fiet compulsatio.* Meminit Sigebertus ad Ann. 997. *Clarebat etiam hoc tempore inter Gallos Ansfridus, qui cum fuisset Comes Bratuspantium, non minus justitia quam potentia secu-*

lari

bori famosus, deposito militiæ cingulo tonsuratus in clericum, eo provectus est, ut ordinaretur episcopus Ultrajectensis ecclesiæ.

Dominum de Lochorst. Lochorst curtis, seu prædium, non procul ab Amisfurto. Unde & Dominis ejus nomen. Familiam nobilem & antiquissimam Buchelius vocat ad Hedam *in not. p.* 325. Media ipsis jurisdictio. Nec angusta hæc sed satis ampla, ut constat ex chartis. Ex quibus etiam hoc constat, quod cum alibi jus dictum, tum in curti de Lochorst. Et ibi mulcta olim dicta & a reis exacta, ut Amisfurti in judicio adductis testibus comprobatum præsentibus Hermanno Dompselaer judice & Iacobo Botter Graphiario anno 1517. Sed curtis temporis progressu feudum Abbatis S. Pauli Trajectensis. Et exemplum in promptu, quo in feudum data & accepta jam Ann. M. CC. LIII.

Heidenricus *Dei gratia Abbas monasterii S. Pauli in Trajecto universis præsentia visuris. Salutem in Domino sempiternam. Noverit universitas vestra, quod nos curtim in Locborst cum omnibus attinentiis, quæ de jure ad eam spectare noscuntur, Adæ filio Adæ militis in Locborst bonæ memoriæ concessimus perpetuo in feodum tenendam a nobis, sicut jus infeodatorum existit, jurisdictione & decima in orientali parte ecclesiæ de Ema duntaxat exceptis. Renunciavit enim Iohannes miles de Locborst & sui heredes omni juri, quod eis in dictis bonis competere poterat, vel habebat, salvo in omnibus jure ecclesiæ nostræ, Præsentibus hominibus nostris scilicet D. Goswino de Rotbem milite, Baldwino de Drile, Thoma de Cattenbrouck, Theoderico dicto Erlewin, & aliis quam pluribus. In cujus rei testimonium præsentem literam ipsi Adæ contulimus sigillo nostro & D. Goswini roboratam. Nos vero alii testes, quia sigillis caremus, nos his præmissis interfuisse, vidisse, & audivisse fatemur. Datum anno Domini M. CC. L. tertio, IV. Kal. April.* *Henricus* alibi invenitur. alibi *Heidenricus.*

Fuerat quæstio eodem anno de feudo inter hunc & ejusdem consanguineum Iohannem de Lochorst. Sed ut clarius intelligatur res paulo altius quædam repetam. Fuit ut accepi paulo ante Bernulphum episcopum Trajectensem, qui vixit circa annum CIↃ. XLVII. Adamus van Lochorst, sepultus cum obiisset in cœnobio S. Pauli, quod & S. Mariæ, extructo prope ipsius prædia, quæ in parochia de Leusden, ab Ansfrido episcopo. Translatus una cum saxo sub quo sepultus Ultrajectum cum eo monasterium transtulisset Bernulphus, loco monachis concesso, qui pomarium ejus olim, conditoque ibi templo, quod hodie adhuc extat, & cujus chori pars media Adami corpus continuit. Adami filius Iohannes fuit. Iohannis filius Adamus rursum duos ex se reliquit Adamum & Iohannem. Adamus qui erat senior ante patrem defunctus Adamum reliquit filium sub Iohannis patrui tu-

tutela. Qua finita de feudo inter eum & patruum statim quæstio [illegible]. Et quamvis Adæ jus fortius, cum filiis superstitibus in feudum fratres non succedant, diu tamen de eo lis, donec tandem inter partes episcopi interventu hunc in modum transactum:

Heinricus *Dei gratia Trajectensis episcopus universis præsentia visuris Salutem in Domino. Noverit universitas vestra, quod cum inter Iohannem de Locborst militem ex una parte & Adam consanguineum suum de Locborst ex altera longo tempore super terris, possessionibus, & aliis rebus diversis, orta fuisset materia quæstionis, tandem consanguineorum & amicorum utriusque interveniente consilio in hunc modum amicabiliter conquievit. Comparentibus itaque dictis militibus amicabiliter coram nobis dictus Iohannes renunciavit pure & simpliciter pro se & suis heredibus ad opus ipsius Adæ militis & heredum suorum area & curti in Locborst cum omnibus suis attinentiis & bonis in* Lusdun, *quæ tenentur in feudum ab ecclesia Trajectensi, & decima in Orientali parte Ema, & jurisdictioni in* Hese, *& in* Sose, *& in* Emminclare, *& omnibus jurisdictionibus ibidem ad curtim in* Emminclare *spectantibus, & jurisdictioni in Scarpensele cum omnibus jurisdictionibus ibidem attinentibus, & decima in* Woude, *quæ tenetur ab episcopo Trajectensi in feudum. Dictus vero Adam contulit in feudum curtim in* Colhurst *cum omnibus attinentiis liberis dicti Iohannis & heredibus eorum ab eo & suis heredibus sine exactione, quæ vulgariter* Heergewade *appellatur, optinendam. Siquod etiam damnum aut gravamen dicti liberi Iohannis aut eorum decessores per ipsius vel suorum successorum negligentiam aut malitiam forsan incurrerint, & hoc ipsis cum omni integritate refundent. Dictus etiam* Adam *contulit dicto Iohanni centum libras Trajectenses pecunia numerata, & . . . . ad æstimationem quinquaginta sex librarum. Dictus etiam* Adam *renuntiavit pura & simpliciter pro se & suis successoribus ad opus dicti Iohannis & suorum heredum jurisdictioni & decima in Orientali parte Ema, pro quibus persolvent dicti Iohannes & sui liberi quindecim solidos singulis annis in Cœna Domini pro annuo censu Abbati ecclesiæ sancti Pauli. Acta sunt hec præsentibus H. Abbate S. Pauli, Præposito Tilensi, W. Decano sancti Salvatoris, Goswino Rothen, Bodekino de Drile, Theodrico Harlemyn, Thoma de Cattenbroeck, Ricoldo de Colhurst hominibus dicti Abbatis, Giselberto de Goye, Ernesto de Wulven militibus. In cujus testimonium præsentem literam sigillo nostro, nec non sigillo Dn. F. Tilensis Præpositi, W. Decani sancti Salvatoris, Ernesti Wulven, Giselberti de Goye, eis dedimus communitam. Datum anno Domini CIↃ. CC. L. tertio in die cathedræ beati Petri.*

Ex

Ex utraque autem hac charta abunde id ni fallor patet, quod quæ accepta olim in feudum ab ecclesia Trajectensi, & accepta usque ad Ann. 1253. data adhuc eodem anno ab Abbate & Conventu S. Pauli in feudum. Habeo adhuc ex Abbatia exceptum quoddam quod continet, de quibus Domini de Lochorst ab ea olim investiti. Et quia & alia quædam meminit addam ut reperi. *Extract uyt het Leenregister van d'Abdye van St. Pauwels inhoudende de goederen, daer die van Lochorst met beleent sijn geweest:*

Eerst dat goet tot Lockhorst.

Item dat goet tot Lochorst *ende ter Wateringe met alle dat daer toebehoort, dat gerecht ende die thienden wilt ende tam, also dat van outs gelegen is tusschen Leusden ende Hamersfelt.*

Voert die thienden op het veen, dat gelegen is aen de Westzyde van der Eme *ende* Goylant, *tusschen Baerne ende Thomas Thienden van Cattenbroeck.*

Voert dat gerecht van Zoest, ende van Heese, van Blancelf tot op aen Kerckoerder wateringe, daer Everts gerecht van Stoutenburch keert. Voert aen Soesde Stapel, daer Heren Sweders gerecht van Abconde keert. Voert aen Stoetekeberg daer des Bisschops gerecht keert. Voerts tusschen de Hoernekamp ende den ouden wech, daer de Heerschap van Leusden ende van Heese scheyt. Voert om Warenburg tot aen de groene wech, die by Rustelberg nedergaet, ende van Overheese tot aen de groote Meeren. Voert van de nieuwe graft aen de Ridderveenen tot aen des Proosten gerecht van St. Iohans by der Vuyrse, ende tot aen die sloote daer die scheydinge gaet tusschen Soeslant ende Soestremaeth tot Barnevelt.

Voert dat gerecht Eminclaer *also als dat van outs gelegen heeft tusschen die maelschap van Colhorst ende dat gerecht van Hoefflaecken, ende tusschen Amersfoerder meente ende Seldrechter waerschap, uytgenomen tienden ende gerecht dat Heer* Wouter van Stoutenburch *van den Godshuyse heeft, ende Tideman de Coningh in haere nu besit, ende twee spint mouts koorns, ende twee havick hoenderen, die sy by haren seggen wanen dat haer eygen sijn, en diemen hem oft haeren Boden schuldich is te brengen in den* Hoff *tot* Eminclaere *op St. Willeboerts dach, als uyt den tween hoeven, die geheeten sijn* Liechlare.

Voert dat gerecht tot Scherpenzeel *metten broeck tot Rynschoten, ende met alle die goeden, die hem die seven . . . : . . . onderwinden, also verre als den Godshuyse aengaet van St. Pauwels, ende die thienden in den Oest tusschen de nieuwe graft, ende scheydinge van Soest en Baern.*

Ende alle dese voorsz goederen met allen dat daer toebehoort heeft Heer Adam van Lochorst *Ridder ende Heer Gerrit sijn soon met gesamender hant*

 ont-

ontfangen van Heer Ian de Klein *Abt tot St. Pauls, daer Godt de siel of hebben moet, ende van Henrick van Rykele die noch levet, in alle die rechten, daer Heer Adam ende sijn Ouderen van den Godshuyse haer toegebracht hebben.*

Manu alia hic adjectum: *Ende dese twee Abten hebben geleeft omtrent den jare dertien hondert, so men bevint in de oude Registeren der selver Abdye.*

In den jare dertien hondert ende vyff en twintich des Vrydachs na St. Martens dach in den winter heeft Heer Adam van Lochorst vercoft Heer Sweder van Abcoude Ridder dat gerechte van Soest ende van Heese, also als hy deselve van den Godshuyse van St. Pauwels te leen hielt.

Tres Adamo huic filii, Adamus, Gerardus, Gellius. Adamo mortuo ante patrem relictis duobus filiis Adamo scilicet & Arnoldo pater condidit testamentum filiorum suorum suasu, & ne unquam invicem ipsis lis hunc in modum disposuit:

Allen den genen die desen brief sullen sien of hooren lesen doe ick verstaen Adam van Lockhorst *Ridder mit kennisse der waerheyt, dat ick met vryen wille ende by raede* Gerardt van Lockhorst, *ende* Gillis van Lochorst *myne kinderen, ende andere myne magen om ruste ende vrede, ende eendrachticheyt te hebben tusschen myne kinderen voorsz, ende* Adam *van Lochorst ende* Aernout *sijnen broeder, geordonneert heb ende gemaeckt, ende wil dat* Adam *ende* Aernout *voornoemt gegoet sijn na mynre doot van myn goeden in deser maniere, als hier nae beschreven staet, ende wille, dat Adam ende Aernout voornoemt hier mede gescheyden sijn van myne voorsz. kinderen, ende vertyen van allen goede dat hem aencomen mach na myure doot. In 't eerste so wil ick dat Adam voorsz hebbe ende hebben sal na myure doot dat goet tot Lockhorst, dat goet tot Rutenbeeck, dat goet tot Wateringe, dat goet op Hamersfelt, ende te Leusden, dat goet dat geheten is* Emelaer, *ende* Drostelaer, *ende* Daetselaer, *ende dat gerechte van* Scherpenseel, *ende den tienden van Westerwoudt, ende den tiende ende gerechte van Seldrecht, also als dese voersz. goederen gelegen sijn met allen den rechten, die myn ouders ende ick in dese voorsz. goeden gebrocht hebben. Voorts so sal Aernout hebben uyt dese voorsz. goederen drie vierdel, also alse gelegen sijn op Hamersfelt, daer Iohan Botter op sit, ende vier vierdelen op Hamersfelt also alsse gelegen sijn aen d'een syde des weegs te Broeckweert. Voorts dat goet dat geheten is Emelaer, met water ende met weyde, met Bosch ende met heyde, also dat gelegen is, also dat Aernout voornoemt dit voorsz. goet houden sal in rechte broeder scheydinge, als tot een onversterffelyck leen, ende te verheergewaden met een sperwer. Voort so sal Adam voorsz jaerlycks geven Ionckvrou Clare sijn Suster die Nonne t' haren lyve also lange als sy leeft drie pont swarte tornoysen, eene goede Hollantsche voor twee penningen gerekent, die hy haer uytreycken sal uyt eenre hoeve Lants gelegen in Leusderbroeck, ende betalen alse die ene helfte tot sinte Martinis* ad cathedram

dram &c. *Voerts soe wil ick dat Adam ende Aernout voernoemt end geene van hem beyde dit voernoemde goet alst hiet voorsz. staet vercopen, oft wechgeven, versetten oft versellen mach, ten sy elck by des anderen wille, by synen consente, ende by synen rade, alsa lange als heur een van hem beyde leeft. Ende om dat ick* Adam *van* Lochorst *Ridder voornoemt wille dat alle dese stucken ende voorwaerden die hier voer beschreven staen vast ende stade blyven, ende trouwelick onderhouden worden van mynen kinderen, ende kints kinderen voorsz. ende heuren rechten erfgenamen, zo heb ick mijn segel voor aen desen brief gedaen. Ende wy* Gerardt *van* Lochorst *ende Gillis sijn broeder, Adam van Lochorst ende Aernout sijn broeder voornoemt, oerconden ende kennen dat alle dese voorsz. stucken by onsen vryen wille, ende by rade ons Heeren ons Vaders ende onse Oudevader voorsz., ende andere onse magen sijn gemaeckt om ruste ende om vrede ende eendrachticheyt te hebben onder ons ende onse rechte erfgenamen, ende geloven die trouwelyck t'onderhouden ende vol te doen, ende hebben des onse segelen an desen brief mede gedaen in oerconde der waerheyt. Voorts om die meerre vrientschap ende vestenisse deser dingen, soo hebben wy gebeden eersame luyden onse lieve magen Adam van Lockhorst Priestsr, Iacob van Lockhorst, Iohan van Liesvelt, ende Adam Soudenbalch, dat sy desen brief hebben mede gesegelt, Ende wy Adam van Lochorst presbyter, Iacob van Lochorst, Iohan van Liesvelt, ende Adam Soudenbalch hebben door bede wille Heeren Adams van Lochorst Ridders ende synre kinderen onse segelen mee aen desen brief gedaen in oerconde der waerheyt. Gegeven in't jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. *seven ende twintich des Donredachs voor Palmen.*

Adami filius Adamus ætatem protraxit senex usque ad Annum CIↃ. CCCC. XII. quo tandem vita concessit, relictis duobus filiis Iohanne & Florentio, ut constat satis ex Archivis Trajectensium Carthusianorum, ex quibus chartæ hujusmodi:

Allen den geuen die desen brieff sullen sien of hooren lesen doen wy verstaen Adam van Locborst ende Dirck Zasse, dat wy voor ons ende voor onse erfgenamen als principale saeck wouden mit gesamender hant elck voor al ende ongesceyden geloeft hebben ende loven den Prior ende Convente van den Sartroysen by Utrecht die halve hoeve lants veens ende velts, alse alse gelegen is in Westbroeck in des Heeren gerechte van Zulen, ende ic Adam voorgenoemt den Prior ende Convent voorsz. overgegeven heb na inhouden des briefs die daer of is, jaer ende dach te waren na den rechte van den lande, ende alle voorcommer af te doen, uytgeseth alle argelist. In oerconde ende in kennisse hier af soo hebben wy onse segelen aen desen brief gedaen. Gegheven in't jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. *ende* XII. *op St. Ians avont te midsomer.*

Wy Iohan van Lochorst ende Florens van Lochorst gebroeders doen kondt allen luyden ende bekennen mit desen openen brieve, dat Adam van Lochorst onse Vader ende wy binnen jaers na doode Ioncfrouwe Agniesen onse moeder, dier Godt genadich sy, van malcanderen claerlycken vertegen hebben van allen goeden ende erffenisse, dair wy tot deser tyt toe voorsz. in gemeenen boedel mit malcanderen in geseten hadden, uytgeset alle argelist. In oercunde ende in kennisse hier of so hebben wy Iohan ende Florens gebroeders voergenoemt onse segel uythangende aen desen brief gedaen. Gegheven in 't jaer ons Heeren dusent vier hondert ende twaelf des eersten Saterdags na St. Iohans dach ante portam Latinam.

Ex iisdem Archivis. Gellii filia Mabelia, cujus meminit charta Ann. 1367. *Allen den genen die desen brieff sullen sien ofte hooren lesen, doen wy verstaen Gysbrecht Canter Scoute, Iohan van den Spiegel, Bodyn de Witte, Wernaer Braem, ende Alfaet van Nyendale Scepenen t' Utrecht, dat voor ons quam in 't gerechte Ioncfrou* Bely Gillis *dochter van* Lochorst, *ende gaf daer over tot onsen antwoorde mit hoers gecoren mombaers hant, dair sy mit rechte ende mit oordele ane quam Ioncfrouwe* Lyzebetthen *ende Ioncfrou* Zwanelden *Gisenbrechts dochteren van* Stoutenburch *den erfpachtbrief, ende alle rechte dat sy dair ano hadde, daer onse tegenwoordige brief door gesteken is, besegelt mit onsen segellen, daer Ioncfrou* Bely *voorsz. met recht aingecomen was, ende loofde hem mede jaer ende dach te waren, ende alle voorplechten af te doen: Gegheven in 't jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. *ende seven entsestich des Dynsdachs na onser Vrouwen dach Annunciatio.*

Alius deinceps Adamus, qui soboles praecedentium, circa Annum CIↃ. CCCC. XL. cujus filius Iohannes vivo adhuc patre de feudo eo anno ab Abbate investitus Saturni post Margaretae codicillis hujusmodi:

Aernt *by der ontbenckenisse Gods Abt tot St. Pauls t' Utrecht doen kont allen luyden, dat voor ons quam ende voer onse mannen, die hier na beschreven staen Adam van Lockhorst, ende droegh ons op, ende gaff ons over die Leenweer van Lochorst, alsa als hier na bepaalt staet, met den dagelickschen gerechte, daer aen de Oostzyde naest gelegen is Hamersfelder wateringe, ende aen de Zuydersyde een sloot, daer Ruwenbeeck, ende Lochorst mede gescheyden sijn tot aen die Meente toe, die tot Heyligenberge ende tot Lochorst keert. Ende dese Meente gaet langes den ouden Enghe aende Westsyde tot aen de sloot toe, daer dese voorsz. Meente ende Lochorst voorts gescheyden sijn tot aen de beeke toe, ende Zuydwest de beke langes tot aende sloot toe, daer off vertyende tot onsen behoef alse onse mannen wysden, dat recht was, ist dat wy onse vrye wille*

daer

daer mede doen mochten. Doe dat gedaen was rechtevoort so verlyden wy, ende verleenden dit voorsz. goet metten gerechten voorsz. Iohan van Lochorst Adams sone voornaemt te houden by ende syne nacomelingen van ons ende van onse Abdye tot een goet onversterffelijck ersleen, in allen manieren ende rechten, als Adam sijn vader voorsz, ende sijn Voorvaders van ons ende van onse Abdye gehouden hebben, ende elckermale sijns rechts. Hier waren over ende aen doe dit geschiede eerbare luyden ende mannen ons Godtshuys voorsz. Vrederick van Duckenburg ende Dirck Wynenssen, ende meer goede luyden. In oercunde des briefs besegelt met onsen segel. Gegheven int 't jaer ons Heeren dusent vier hondert ende veertich des Saterdachs na St. Margrieten dach.

Adamus nomen, quod in familia hac satis frequens. Nam & plures deinceps ejus nominis. Ut probem multis non necesse est. Addam tantum quod ad manum est:

Ick Vincent *van Lochorst attestere by desen voor de gerechte waerheyt voor ende jegens enen ygelijck die geene die dese mijne attestatie sullen sien oft hooren lesen, als dat mijn Vader Heer* Gerrit *van* Lochorst *Ridder sal. mem. in voorleden jaren voor omtrent vijf ofte ses en dertich jaren begeert ende ontboden heeft sijne vrinden, die by woonende had in den lande van Gelre, om hier binnen Leyden hem te comen besoecken, ende deselve voor sijn doot te mogen sien ende kennisse maecken, Soo sijn aldaer ter selver tyt gecomen ten huyse van mijn voorsz. Sal. Vad. twee* Adams *van* Lochorst, *die eene by hem hebbende sijnen soone out wesende tien ofte elf jaren genaemt* Henrick *van* Lochorst, *ende den anderen* Adam *hadde by hem sijn enighe dochter. Daer was noch eenen Dirck Vonck, die sijn moeder was een dochter van Lochorst, ende seyde mijn voorsz. Sal. Vader voor mijn Broeder ende my, dat hy deselve kende voor sijn vrinden, als mede gesproten uyt den huyse van Lochorst, ende van sulcker goeder afcomste als hy selver was. In kennisse der waerheyt heb ick Vincent van Lochorst ten versoecke ende vrüntlicke begeerte van mynen voorgenoemden neeff Henrick van Lochorst dese tegenwoordige attestatie met myns selfs hant ende name onderteeckent, ende mijn segel hier onder op 't spatium van desen gedrukt op den 29. dach Mey Ann.* XV^c. *tachtich. Onderstont: Vincent van Lochorst, ende onder den selven naem stont een root segel in rooden wasse gedruct. Hebbe het origінael meermael gesien, A. van Buchel.*

Ex Cornelia van Driebergen Gerardus duos habebat filios Wilhelmum & Vincentium. Wilhelmi uxor Catharina van Assendelft Theodorici de Assendelft equitis, Domini de Besoyen, filia natu major. Sed hæc ἄτεκνος obiit, postquam iterum nupta Christophoro van Wylick Domino de Gronsteyn, Ann. 1588. Alter Gerardi filius Vincentius van Lochorst,

fra-

fratris sui heres, contractis nuptiis cum Anna filia Roberti de Schoonhoven equitis, Domini de Wanrode, quatuor filios ex ea sustulit, quinque autem filias. Filii omnes impuberes & sine liberis obierunt. Filiarum Anna Gerardo nupsit ab Arckel, Domino de Amerzoyen Ann. 1690. 5. April. incendio domus de Amerzoyen, cum chartas & instrumenta conaretur eripere, cadente in eum trabe, infeliciter extincto. Cornelia nupsit Lubberto Turcq Domino de Heesbeen, sed defuncta etiam sine liberis, & Ultrajecti sepulta Ann. 1691. 29. Julii. Tertia ejusdem nominis Nicolao nupsit van Mathenesse van Wybisma, Domino de Haserswoude, consummatis cum eo nuptiis Ann. 1591. 17. August. Cum quarta contraxit nuptias Bernardus van den Bongardt Dominus de Nyenrode. Obiit Vincentius Ann. 1595. Ipsius uxor Ann. 1589. 2. Sept. in templo Regularium Ultrajecti sepulta ad boreale latus ipsius chori.

Pag. 158. *Sua bona contulerit.* Quæ illa? Vid. supr. diploma Conradi Imp. Cæterum Adelboldus Ansfridi successor.

25. *die Septembr.* Sic Codex quo usus sum. In veteri Chronico Agnetensi bis occurrit diserte, 15. Septembris: Anno 1248. *den* XV. *Septembris heeft Otto de III. Bisschop van Utrecht gewydt het Outaer in St. Ioris Kercke.* Item: *St. Ioris Kercke soude men mogen oordelen getimmert te sijn ontrent den jare 1248. dewijl men bevint dat Otto de III. Bisschop van Utrecht het hooge Outair in St. Ioris Kercke in den selven jare den 15. Septembris gewijdt heeft*, & mox: *So geseyt, en geloof t wort so is het eerste kerckjen, als Amersfoort noch geen Stadt en was, geweest t' H. Geest kerckjen aen de Langestraet by de plaets, nu de Vischmarckt.* Locus jam, ut dixi supra, divino cultui destinatus, etiam cum nondum urbs, sed simpliciter divino cultui. Nam qui in seculo XII. nulla adhuc ibi baptismalis ecclesia, aut cui jus sepulturæ, de eo etiam non dubito. Vid. supr. ad cap. I.

Episcopum Hollandum. Florentii Comitis frater hic, qui IV. ejus nominis, Filius Wilhelmi I. Secundi autem patruus, cujus etiam electioni, cum Principes Imperii crearent Regem, interfuit Ann. 1247. ut est apud Goldast. *to.* 3. *const. Imper. p.* 400. Vulgo Otto de Hollandia, Willebrandi successor. Beka & Heda *in ej. vit.*

Secundo Aprilis. Imo mensis præcedentis XXVII. Liber memoriarum majoris ecclesiæ Trajectensis; VI. *Kal. Aprilis obiit D. Otto de Hollandia, in cujus memoria dantur duæ libræ* X. *sol.* Ecclesiæ S. Salvatoris: VI. *Kal. Aprilis obiit Otto episcopus, qui dedit nobis areas super fossatum, de quibus agitur memoria sua, & parentum suorum deductis* XX. *solidis ad commemorationem omnium fratrum* VI. *Idus Iulii.*

Ex-

Extant literæ Latinæ. Literæ sunt hæ: *Nos* Henricus *Dei gratia Trajectensis episcopus universis præsentes literas inspecturis notum facimus, & tenore præsentium protestamur, quod nos considerantes & præ oculis non indigne cernentes fidelitatis obsequia, quæ dilecti fideles nostri Scabini, Consules, nec non universitas Opidi nostri de Amersfoerde nobis & ecclesiæ nostræ Trajectensi exhibuerunt hactenus, & adhuc exhibent cum omni diligentia & favore, ipsis Scabinis, Consulibus, & universitati, de nostrorum fidelium consilio tale jus, & talem bonam consuetudinem, qualem hactenus habuerunt, & insuper talem libertatem, & generale jus civitatense, quod vulgariter* Stadts reghte *nuncupatur, qualem vel quale dinoscitur habere nostra Civitas Trajectensis, præsentium literarum testimonio concedimus & donamus, eo duntaxat excepto, quod dicti Scabini, Consules, & Universitas Amersfordiensis nostra bella, quæ* Herevaert *dicuntur, peragerent, & sequerentur, sicut prius fecerunt. Cæterum etiam talis conditio est adjecta, quod quando nostra Civitas Trajectensis nostram solvit precariam, memoratum opidum de* Amersfoerde *ad hujusmodi nostram precariam solvere tenebitur decem libras Trajectensis monetæ. Ut autem hæ conditiones prædictæ memoratis opidanis de* Amersfoerde *super juribus, bonis, consuetudinibus eorum, & libertatibus tam a nobis nostrisque successoribus, quam ab aliis inviolabiliter perpetuo observentur, sub pœna excommunicationis universis districtius inhibemus, nequis opidanis super præmissis jus eorum infringere præsumat, quod siquis attemptare præsumpserit, excommunicationis sententiam se noverit incurrisse. In cujus rei testimonium & munimen sigillum nostrum præsentibus duximus apponendum. Actum & datum Amersforde Anno Domini* M.CC. *quinquagesimo nono in die B. Odulphi Confessoris.* Omnino autem notandum hic, quod non jam primum condat, aut non hac primum charta urbem faciat quæ jam erat. Eandem tantum libertatem & idem concedit jus, quod habebat Ultrajectum. Et cui quæso concedit? An vico, an pago? Non certe, sed (nisi dicas quod loquatur per prolepsin) opido expresse. Urbs ergo & jam ante. Quando autem incertum.

Wilhelmus episcopus. Wilhelmus II. hic. Oriundus Mechlinia, nam ex Dominis Mechliniæ, cognomento Bertholdus. Præpositus primum S. Petri Lovanii, deinde episcopus Trajectensis. Occisus Ann. 1301. Pont. Heuter. *lib. 5. genealog. Flandr.* Beka *in ej. vita.* Literæ ejus hæ sunt: *Nos* Wilhelmus *Dei gratia Trajectensis episcopus omnibus præsentes literas visuris & audituris notum facimus, & tenore præsentium protestamur, quod nos literas* D. Henrici *quondam episcopi Trajectensis nostri prædecessoris non cancellatas, non abolitas, nec in aliqua sui parte vitiatas, sed suo vero sigillo sigillatas vidimus in hæc verba; Nos* Henricus *Dei gratia Trajectensis episcopus &c.*

ita ut supra. *Et nos Wilhelmus episcopus praedictus easdem literas ipsis civibus de Amersforde & idem jus & privilegium in iisdem literis contenta concedimus. Datum apud Trajectum anno Domini M. CC. nonagesimo octavo in crastino nativitatis B. Ioannis Baptistae.*

Ann. 1317. Paulo ergo ante mortem. Nam obiit eodem anno. Liber obituum S. Petri: IV. *Kal. Iunii Ann.* M. CCC. *septimo decimo obiit Guido de Hannonia episcopus Trajectensis.* Majoris Ecclesiæ Trajectensis: IV. *Kal. Iunii Ann. Domini* M. CCC. XVII. *obiit Reverendus pater D. Guido episcopus Trajectensis, in cujus memoria dantur centum libræ bonorum, quas ministrabit Comes Hollandiæ, qui pro tempore fuerit &c.*

Guido episcopus. Frater Comitis Hollandiæ Ioannis de Avennis, patruus Wilhelmi Tertii, qui Ioanni successit. Chartas habeo ineditas, quibus ipse eum vocat fratrem, & Wilhelmum nepotem suum, Ann. scilicet 1302. Ann. 1305. 1309. 1311. 1316. &c. Guillelm. de Nangis apud d'Achery *to.* II. *Spicileg. ad Ann.* 1303. *in fin. Guillermus Ioannis Comitis Hannoniæ filius & Guido Trajectensis episcopus ejusdem Guillermi patruus contra Flandrenses, qui magnam partem Hollandiæ occupaverant, progredientes in prælio sunt devicti, capiturque Episcopus, sed Guillermus in quodam opido se salvavit.*

Consentientibus ecclesiis. Cui bono consensus hic? Haud dubie quia locus, qui jam arci destinatus, spectabat ad diœcesin. Eo autem quod spectabat non habebat episcopus alienandi potestatem sine ecclesiæ consensu, ut abunde id jam dictum *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 12.

Arcem in Stoutenburch. Stoutenburch etiam prædium Dominorum de Amersfoert. Non procul ab ipso opido. Sed ut Amersfoert progressu temporis, aut quod habebant ibi jus, sic & Stoutenburch venditum. Quando autem Amersfurtum plane id incertum. Constat Ann. 1132. dum Henricus de Amersfoert dicitur loci Scultetus in charta ejusdem anni, jam amissum Dominium. Quod ad Stoutenburch certum est. Cessit primum id episcopo Walterus de Amersfoert & postquam cessit ab eo rursum id accepit in feudum Ann. 1259. Deinde id Guidoni vendidit ad usus episcopatus Everardus de Stoutenburch Ann. 1315. Vendidit autem, quod notandum, & locum & castrum. Unde & sequitur quod Guido non tam castrum tum extruxit, ut vult Auctor in textu, quam refecit & munivit adversus hostium insultus. Feuda autem ad id spectantia, quæ haud dubie non pauca, (nam mille erant septem & quinquaginta agri jugera quæ eo pertinebant) Guido dedit Mariæ filiæ suæ nothæ, uxori tunc Arnoldi senioris filii Gisberti Domini de Yselsteyn. Guyota hinc unica tantum filia Ioanni nupta de Egmont fecit Dominos de Egmont etiam Dominos de Yselsteyn.

Ha-

Habebat filios Everardus Theodoricum & Everardum, filias Margaretam Clementiam & Rixam, fratres Henricum, & Rudolphum. De quibus supra ad *cap.* 1.

Donabat Guido episcopus. Ante annos quatuordecim jam defunctus quî potuit. ? Fœda ἀνιστορησία hæc. Non Guido est, qui donavit, sed Ioannes van Diest. Charta ejus hæc est: *Wy Iohan by der genaden Goits Bisscop t'Utrecht maecken cont allen luyden., dat wy gegeven hebben onsen lieven ende getrouwen Stadt van* Amersfoert *noch twee merckdage jaerlicks totter eenre, die sy hebben van onsen Voorvaderen Bisscoppen t'Utrecht, by rade ende consente Heeren* Aernts *van Yselsteyne ons Ambochtsmanne aldaer, ende geleyde goit ende vast allen Coopluyden ons Lands doore, die mercken te soecken, uytgenomen vredelosen luden, off die uyt onsen lande verdreven sijn van quaden feyte. In oirconde des briefs besegelt mit onsen segel. Gegeven t' Utrecht in't jaer ons Heeren dusent drie hondert een ende dertich smanendachs na Palmdach.*

Assentiente D. Arnoldo &c. Cur eo assentiente? Quia Prætor Amisfurti, Scultetus, seu Ambochtsman, ut in charta jam dicta. Et hic ipse est quo defuncto Dominium de Yselsteyn ad Guyotam devenit unicam ipsius filiam & per eam ad maritum Ioannem de Egmont. Arnoldi erat nepos, cujus frater Gisbertus unus ex percussoribus Florentii Comitis V. Unde & veteri cognomine nonnunquam adhuc dicitur non Arnoldus de Yselsteyn, sed Arnoldus ab Amstel, ut in charta adhuc inedita Ann. 1308. Siquis roget, quî factum, quod cum duo ei adhuc fratres Otto & Ioannes, & his haud dubie jam filii, Ottoni saltem Giselbertus, ut in chartis, quas retuli *lib. de jur. glad. p.* 431. *& seq.* dominium tamen eo mortuo devolutum ad filiam, responsio est in promtu, datum id in feudum rectum. Rectum autem ad fratres devolvi non potest. Notable *poincten van Leen art.* 15. Neostad. *de feud. Holl. success. cap.* 3. §. 1. *&* 2. *& ib. Boxel in not.* Expresse ita in charta Wilhelmi Comitis Tertii Ann. 1308. *dat si dat voorsz Huys ende goet van ons ende van onsen nacomelingen sullen houden ten rechten leene &c.* In charta ejusdem anni Gisberti de Yselsteyn: *Allen den genen die desen brief sullen sien of horen lesen ic Gisebrecht van Yselsteyn Saluyt ende kennisse der waerheyt, ic make u cont, dat mi een Hoech edel Prince, myn lieve Heer, Here Willem Grave van Henegouwen, van Hollant &c. bi sine genade ende wille weder gegeven hevet, ende verliet van hem te houdene 't Huys van Yselsteyn, ende twe en dertich morgen lants daer 't Huys op staet &c. welc Huys ende lant ic mi verlie ende hekenne, dat ic houde ten rechten leene van minen lieven Heer den Grave voornoemt &c.* Si dicas: Fiat. Sit rectum.

Constat quod ad rectum admittantur nec filiæ, *ibid.* §. 6. Respondeo; Sic est. Sed sunt casus excepti. Quid si literis investituræ expresse sic placuit *ibid.* §. 7. Quid si nihil quidem placuit, & feudi tamen Dominus motus certis de causis admittat nihilominus? Ut ex gratia speciali & Guyotam admisit & ejus deinceps descendentes idem Wilhelmus Tertius, ut in charta Ann. 1330. *Ende want Ian van Egmonde bi ons te wive genomen heeft Ioncvrouwe Guyoten Heeren Aernds dochter van Yselsteyn onser nichten, so beloven wy hem, wair dat sake dat Haer Aernd van Yselsteyne sturve sonder sone te hebben van Vrou Marien onser nichten sinen wive, dat wy Ioncvrouwen Guyoten, ende hare kinderen, die sy hadde by Ianne van Egmonde houden souden in den huse tot Yselstein; ende in allen goede datter toebehoert, ende dat van ons roert in allen manieren alse onse opene brief hout voersz &c. Gegeven tot Woudrichem Sonnendachs voor Pinxteren in 't jaer ons Heeren* M. CCC. XXX.

Vid. *lib. de jur. glad. cap.* 25. *p.* 430. *& seqq.* Sed obscura rursum res est cur quod feudum Trajectense feudum rursum Hollandicum. Nec quod dicam in promptu est, nisi fidem mutatam & crebro bellorum motu a dioecesi descitum. De Arnoldo satis constat: Mutavit fidem paulatim ob ingenium imbelle, ob mollinem ejus, & desidiam, qui ecclesiæ tum præerat, & qui ipse etiam obstrictus Comiti, Ioannis van Diest. Factus tum paulatim familiarior Comiti & acceptior, & ob insignem prudentiam eidem etiam a consiliis, tandem etiam ab eo missus prætextu quidem ut episcopum juvaret consiliis, revera ut rerum observator, quæ ab episcopo agerentur, nequid ageret scilicet quod Comiti vel fraudi vel præjudicio. Charta Ann. 1325. *Allen den genen die desen brief sullen sien of hooren lesen, wi* Gisebrecht *Heere van Yselsteyn ende* Arnout *van Yselsteyn sijn soon Ridders, saluit ende kennisse der waerheit. Wy maken cont ende kenlic allen luden, dat wi geloift hebben ende geloven in goeden trouwen trouwelike te radene ende te wisene onsen lieven Heere Ian van Diest Bisscop t'Utrecht tote sinen scoensten, tote sinen besten, tote ziren eren, tote siren oirbaer, ende syns lants, bi rade van onsen lieven Heere, myn Heere die Grave van Henegouwen, van Hollant &c. sonder alrehande argelist. Ende noch meer so sellen wi altoos pinen over een te houdene ende in goeden rusten onsen twee Heeren, myn Heere die Biscop, ende mijn Heere die Grave voersz. In oerconde desen brief besegelt mit onsen segelen. In Middelburch des Woensdages na sinte Barnabas dach in 't jaer van* XXV. Charta ejusdem anni: *Wy Willem Grave van Henegouwen &c. Ontbieden u Heere van Yselsteyne, dat ghy vaert by onsen Heere van Utrecht, ende blieft by hem, ende hem raed tote sinen scoensten, tote sinen besten,*

wie sire oerbaer, ende syns lants, ende van alsulcken stucken als ghy hem raden ende wisen sult by onsen rade, daer of sullen wy u geerne in helpen, verwaren ende volstaen sonder alrehande archeyt. In orconde &c. Gegheven in Middelburch des Woensdages na sinte Barnabas dach in 't jaer ons Heeren M. CCC. *vijf ende twintich.* Postquam autem jam extinctus Ioannes van Diest, & vir strenuus successisset Ioannes ab Arckel, is autem quæ per socordiam suis usus consiliis cum amissa repeteret, statim bellum exortum. Mutavit fidem tum absolute Ann. 1348. contra ipsum episcopum Wilhelmi Ducis in bello socius, præsertim cum promisisset Dux non facturum se pacem, nisi ab episcopo Arnoldo prius restitutis feudis belli ejus causa amissis, cessis, aut refutatis. Sic in charta ejusdem anni. Willem &c. *maken cont &c. dat wi bi overeendragen van onsen ghemenen Rade ende Steden geloeft hebben ende geloven in goeden trouwen voir ons ende onsen nacomelingen den Heere van Yselsteyn onsen trouwen Ridder ende Raet, ende sinen nacomelingen, die onse hulper is ende van beginne geweest heeft in den oorloghe, dat wy nu hebben tiegens den Bisschop ende der Stadt van Utrecht, dat wi nimmermeer vreden noch soenen en sullen tiegens den Bisscop ende der Stat voorsz. wi en sullen den Heere van Yselsteyn voirsz. ende sinen luden, die mit hem onse hulpere sijn in desen saken, met ons bevreden ende soenen, ende weder bringhen op allen hoeren goede, dat si omme des orloghes willen den Bisscop opgedragen hadden of versumet, also vry als sy nu sijn sonder argelist. In orconde &c. Gegheven in den Haghe des Dinxendaghes na sinte Martyns dach in den Somer Anno* XLVIII. Sed ubi coiit rursum pax, anno scilicet 1351. cæteris feuda quidem reddita, ipsique ab episcopo recepti rursum in fidem, sed non Dominus de Yselsteyn, vel quod episcopus implacabilis ei hostis, vel quod contumax etiam ipse Ducis eligens clientelam, & castro & opido de Yselsteyn in feudum jam acceptis a Margareta Augusta Ann. 1348. Unde & pactus sic episcopus in charta Anni 1351. *uytgenomen,* inquit, *dat die Heere van Yselsteyn in deser soenen niet comen en sal, ten si bi onsen wille.* Media jurisdictio Capituli S. Mariæ olim, ut in charta Ann. 1304. quæ *libr. de jur. glad. p.* 432. & in aliis anterioribus, sed quæ hactenus inditæ, Ann. 1279. & Ann. 1285. Sensim autem & hæc tandem prorsus evanuit. Unde & charta Ann. 1334. eædem quidem decimæ, & eorundem locorum, & eadem verborum forma, qua in chartis Ann. 1279. & 1285. conductæ a Domino de Yselsteyn, jurisdictionis autem & judicii nulla amplius prorsus mentio, ut nec in ceteris quidem ulla quæ sequentium annorum.

Collegium Canonicorum. Ecclesiam parochialem, quæ ædes Divi Georgii, in collegiatam mutavit. Fundatio autem hujusmodi:

Meminit Beka in ejus vita: *Pauca*, inquit, *relatu digna gessit, nisi quod Canonicales præbendas in Amersford fecit, & Comitatum cum castro de Diepenhem per auxilium ecclesiæ comparavit.*

In nomine Domini Amen. Pateat universis Christi fidelibus tam præsentibus quam futuris, quod nos Iohannes *Dei gratia episcopus Trajectensis mente sollicita revolventes, quod ecclesiasticorum ministrorum obsequio numina placari Catholica fides astruat, ipsa quoque salutaria multiplicatis intercessoribus largiantur, quodque ecclesia parochialis* Amersfordensis *nostræ diœcesis nostræ dispositioni in spiritualibus & temporalibus una cum oppido & incolis parochianis ibidem subjecta, divina favente clementia, qua ecclesiam suam nova semper prole fœcundat, adeo redditibus, fructibus, & proventibus ecclesiasticis, nec non devota fidelium multitudine excrevisse dinoscitur, quod utique consideratis hujusmodi negotii circumstantiis diligenter ad honorem Dei & gloriosæ virginis matris ejus, nec non Georgii Martyris, Nycholai Confessoris & Sanctorum omnium in augmentum divini cultus & salutem animarum parochianorum ibidem decrevimus dictam ecclesiam parochialem in collegiatam erigere sub modo inferius annotato. Igitur cum Venerabili viro Domino Henrico Archidiacono, infra cujus Archidiaconatus limites ipsa ecclesia consistere dinoscitur, nec non Capitulo ecclesiæ nostræ Trajectensis, deliberatione præhabita, & consensu a Domino* Iohanne *dicto* de Rota *Rectore ejusdem ecclesiæ, nec non* Philippo, Henrico, *&* Iohanne de Hame *perpetuis Capellanis in eadem, dicta sua ecclesiæ & beneficiorum suorum resignationem spontaneam in manus nostras factam accepimus, vosque a dictis ecclesia & beneficiis & vinculis, quibus eidem tenebantur absolvimus, Rectoresque & magistratus Universitatis oppidi prædicti, ad quos nominatio seu præsentatio Capellanorum ad Capellanias prædictas pertinuit, jus nominationis seu præsentationis hujusmodi similiter nobis vice & nomine dictæ ecclesiæ recipientibus liberè donaverunt sub spe per nos erigendi collegii in eadem. Post hæc Capellanias prædictas extinximus, fructusque, proventus, jura, & pertinentias earundem confudimus, miscuimus, incorporavimusque, & univimus ecclesiæ antedictæ, donatis etiam eidem ecclesiæ per Dominum* Hubertum de Budel *Rectorem civilis ecclesiæ Trajectensis, nec non* Iohannem de Hame *prædictum presbyterum, ac* Theodericum *dictum* Cosyn de Ysselt *laycum dictæ nostræ diœcesis, & quosdam alias donatione libera, & per nos ut prius viæ dictæ ecclesiæ receptis certis prædiis & fructibus, invocato Dei nomine dictam ecclesiam Amersfordensem in Collegiatam ecclesiam & collegium Canonicorum secularium in eadem ereximus, nec non decem Canonicatus, Decanatum, Thesaurariam, & Cantoriam creavimus in eadem, quumque sic erecta Collegiata ecclesia & Collegio, nec non Canonicatibus, Decanatui, Thesauraria, & Cantoria prædictis futurisque*

factua-

factualibus, Collegio, Decano, Thesaurario, Cantori, & Canonicis ibidem jus Sic in MS.
habendi Collegium, sigillum, & arcam communes, omniaque alia & singula jura, prerogativas, privilegia, libertates, & indulgentias concessimus, quæ ad Collegiatas ecclesias & Collegia earundem, nec non ad Canonicos & alias personas, dignitates, administrationes, & officia habentes in eisdem per diœcesim Trajectensem pertinere consueverunt hactenus de consuetudine seu de jure, præsertim quod dictæ ecclesiæ Canonici occasione contractuum & delictorum primo coram Decano ibidem & non alias debeant civiliter conveniri. Et in eo casu quo idem Decanus in corrigendo seu exhibendo justitiam notabiliter negligens fuerit vel remissus correctio & jurisdictio hujusmodi quoad casum illum ad nos & Archidiaconum prædictum devolventur, prout ad nos & ipsum correctio & jurisdictio in personas memoratæ ecclesiæ consueverant hactenus pertinere. Nec non erigimus, creamus, damus, & concedimus, ut prædicitur, per præsentes ordinantes, statuentes, & mandantes, quod nos & successores nostri, qui pro tempore fuerint episcopi Trajectenses, de Canonicatibus prædictis & præbendis ibidem, nec non Decanatu, Thesauraria, & Cantoria, quoties ipsos vacare contigerit personis ydoneis duntaxat in sacerdotio vel saltem in ætate tali constitutis, quod infra annum proximum ad sacerdotium promoveri valeant, debemus & non aliis providere, & quod de Decanatu, Thesauraria, & Cantoria prædictis nulli providebimus, nisi duntaxat Canonico præbendato dictæ ecclesiæ, & quod unum ex dictis Canonicis præbendatum Archidiacono Trajectensi, qui pro tempore fuerit, præsentabimus ad obtinendum curam parochialem plebis ibidem. Qui etiam nobis & successoribus nostris Episcopis Trajectensibus & dicto Archidiacono de juribus episcopalibus & Archidiaconalibus & plebis prædictæ, prout de consuetudine ad ipsum Archidiaconum pertinet, respondebit. Sumptus vero & expensas, quas Curatus propter hoc subire compelletur, ipsum Capitulum exponet & satisfaciet pro eodem de bonis communibus ecclesiæ antedictæ, quanquam ad solutionem & exhibitionem plenariam jurium prædictorum ipsi Decanus & Capitulum possint per nos & Archidiaconum prædictum & nostrum quemlibet, prout hujusmodi jura quemlibet nostrum pro tempore contingent, urgeri censura ecclesiastica & compelli: Item quod si *ille, qui non in sacerdotio constitutus, & cui de Canonicatu ibidem providemus, se non fecerit intra annum à die provisionis hujusmodi ad sacerdotium promoveri, excusatione qualibet non obstante, eo ipso sit Canonicatu & præbenda, quæ sibi provisum extitit, sine qualibet declarativa sententia vel monitione privatus, quos Canonicatum & præbendam sic vacantes si non contulerimus, & de eisdem personæ ydoneæ non providerimus infra mensem, extunc jus providendi illa vice de ipsis ad Decanum ibidem, qui pro tempore fuerit, sit ipso facto devolu-*

lu-

lutum. Item quod omnes *Canonici dictæ ecclesiæ in eadem continuam residentiam facere debeant, nec super absentia possit nisi per Episcopum, Archidiaconum Trajectensem, & per Capitulum dictæ ecclesiæ conjunctim ex causa legitima & non alias dispensari.* Item quod *quilibet novus Canonicus infra annum prædictum dabit eidem ecclesiæ decem libras nigrorum Turonensium in usus ornamentorum per Thesaurarium dictæ ecclesiæ convertendas.* Item quod Canonici *dictæ ecclesiæ præbendati, fructus & proventus prædiorum & rerum aliarum dictæ ecclesiæ, certos communiter appellatos, in portiones æquales juxta numerum præbendarum ibidem per certum Camerarium ad hoc per Capitulum ibidem deputatum collectos æqualiter inter Canonicos residentes divident, absentibus & non residentibus, nec portiones facientibus, nec ad portiones aliquatenus admittendis, Oblationes vero & obventiones ceterique fructus & proventus ejusdem ecclesiæ incerti communiter appellati pro distributionibus cotidianis cedent eisdem Canonicis residentibus & divinis officiis interessentibus, colligendi & ministrandi secundum ratam temporis & ordinationem Capituli ejusdem ecclesiæ per Camerarium antedictum, ita quod dupla portio hujusmodi distributionum Decano, Thesaurario & Cantori, & ipsorum cuilibet, divinis officiis interessentibus & non alias, ministrentur, Oblationes vero visitationum infirmorum, benedictionum nubentium, peregrinantium, & redeuntium, quæ inter oblationes non continentur, cedent Curato antedicto una cum distributionibus cotidianis prædictis etiam a divinis officiis absenti, dum tamen circa curam parochialem occupetur, Legata vero sive Curato plebis sive alicui de Collegio prædicto facta sive causa mortis donata, cedent ipsi collegio in communi.* Item quod *ipsum Capitulum taliter ordinabit, quod dictæ Capellaniæ per nos extinctæ in divinarum missarum sollempniis ad memoriam ipsorum, qui ipsas instituerunt, condignam accipiant recompensam.* Item quod Canonicus *dictæ ecclesiæ, qui in eadem ut debet voluerit residere, in vigilia beati Bartholomæi & alias ad hujusmodi residentiam se offeret. Alioquin in computatione fructuum præbendæ suæ toto anno sequenti habebitur pro absente. Hoc salvo quod novus Canonicus tempore suæ institutionis & adeptionis possessionis corporalis Canonicatus & præbendæ suæ ad hujusmodi residentiam offerre se poterit & fructus percipere juxta ratam.* Item quod dicti *Canonici in habitu, incessu, conversatione, in disciplina ecclesiastica, in divinis officiis, modo & tempore, vicissitudine ministrandi, honestate chorali, ordinatione officiatorum ecclesiæ, & censura residentiæ, & circa hæc emergentibus, & aliis juribus & consuetudinibus Canonicalibus se conformabunt Capitulo & Canonicis ecclesiæ nostræ Trajectensis prædictæ. Hoc expresso, quod Decanus, qui pro tempore fuerit, solus & sine requisitione & præsentia Capituli Canonicos in divinis officiis negligentes, & alias in disciplina ecclesiastica & mo-*

rum

rum conversatione delinquentes corrigere possit & debeat, etiam a beneficiis suspendendo. Item quod cedente, *decedente, translato vel alias mutato Canonico ejusdem ecclesiæ, fructus præbendæ hujusmodi Canonici per annum proximum primum cedent Capitulo ejusdem ecclesiæ, in ornamenta ecclesiastica & usus alios ipsius ecclesiæ per dictum Camerarium de ipsius Capituli consilio convertendi.* Item quod dictum *Capitulum sine scientia & consilio speciali Episcopi Trajectensis, qui pro tempore fuerit, & Archidiaconi, nova statuta non facient, nec vetera immutabunt. Item quod universitas opidi Amersfordensis prædicta de fabrica & luminaribus ejusdem ecclesiæ per suos administratores, ad hoc deputandos juxta consuetudinem ibidem hactenus observatam disponere debeant, nisi inter ipsos Capitulum & Universitatem alias concorditer fuerit ordinatum, ipsi tamen Universitas sustinebunt, quod ipsum Capitulum cymbalis & ornamentis ejusdem ecclesiæ utantur, prout usus eorum requirit, Campanariusque & custos eisdem Capitulo in suis officiis ministrabunt, Salvo nobis, quod propter novellam plantationem dicti Collegii cum illis, quibus prima vice de dictis Canonicatibus & præbendis, nec non Decanatu, Thesauraria, & Cantoria providebimus, possimus contra præmissa omnia, prout nobis expedire videbitur, dispensare.* Item quod quilibet *Canonicus novus quam cito admissus fuerit ad Canonicatum in eadem ecclesia jurabit ad sancta Dei ewangelia hac statuta se fideliter servaturum, & nichilominus aliud juramentum, quod Canonici dictæ ecclesiæ Trajectensis in suo ingressu jurare hactenus consueverunt. Salvo etiam quod hæc statuta possimus declarare & interpretari, siquid in ipsis dubietatis emerserit & ab ipso Capitulo super hoc fuerimus requisiti. In quorum omnium testimonium & memoriam sempiternam has literas sigilli nostri fecimus appensione muniri. Et nos* Heinricus *Dei gratia Præpositus & Archidiaconus, nec non Capitulum ecclesiæ Trajectensis, ac universitas oppidi Amersfordensis Trajectensis diœcesis, quia præmissa omnia & singula ad augmentum cultus divini & salutem animarum tendere cognovimus, ipsis prout ad quemlibet nostrum pertinere dinoscitur consensum nostrum adhibuimus, ac eisdem literis sigilla nostra duximus apponenda. Datum & actum mensis Augusti die vicesima prima, Ann.* Domini *millesimo trecentesimo tricesimo septimo.*

Petente id magistratu ab episcopo factum. Magistratus autem postquam factum ecclesiæ in se tutelam recipit, rerumque ac personarum ad eandem spectantium. Literæ ita se habent:

In nomine Domini Amen. Pateat universis Christi fidelibus tam præsentibus quam futuris, quod cum Reverendus in Christo pater ac Dominus noster D. Ioannes de Diest, *ad honorem & augmentum divini nominis ecclesiam parochia-*

 lem

lem opidi Amersfortii sua diœcesis in collegiatam Canonicorum videlicet ad supplicationem nostram erexerit, nos Burgimagistri, Consules, & Rectores opidi Amersfordiensis prædicti huic facto tam pio & commendabili grato concurrentes assensu, ac ipsum roborare, prout est nobis possibile, in Domino cupientes, ipsum Collegium Canonicorum. Clericos, Chori-socios, servitores & familiares eorundem, nec non prædia, redditus, fructus, proventus, & obventiones, & res alias ad ipsum Collegium pertinentes, præsentes & futuras, sub nostra, & opidi nostri prædicti protectione, & defensione, ac libertate accepimus, donantes eisdem una nobiscum omnes libertates, emunitates, prærogativas, & privilegia habendas, utendas, & percipiendas in opido nostro prædicto, & iis omnibus modo & forma, quibus nos & opidani nostri usi fuerunt hactenus, & ad præsens utuntur seu utentur etiam in futurum, & nihilominus pro nobis & successoribus nostris permittimus eidem Collegio bona fide, quod nulla statuta, ordinationes, edicta, seu bannos faciemus, seu in eodem opido nostro, in quantum ad nos pertinet, fieri permittemus contra dictum Collegium ac jura seu pertinentias ejusdem, quæ cedere possent in ecclesiastica libertatis vel ipsius Collegii, vel alicujus ex personis ejusdem, juriumve & pertinentiarum ipsius detrimentum, gravamen, vel præjudicium, directe vel indirecte, quominus dictum Collegium & personæ ipsius juribus & pertinentiis ejusdem, sicut ad ipsos de jure seu consuetudine pertinebit, uti possint pacifice & quiete. Hoc nobis salvo, quod personæ dicti Collegii præsentes & futuræ, Clerici, Socii, & familiares ipsorum prædicti jura municipalia non lædent, sed facient nobis, prout in aliis Collegiis fieri est consuetum in licitis & honestis. In quorum omnium testimonium sigillum opidi nostri prædicti præsentibus est appensum. Datum anno Domini M. CCC. tricesimo septimo in crastino beati Lamberti martyris & Pontificis.

Duasque vinarias. Vinaria terra est vini ferax. Gloss. Gr. Lat. οἰνὼν ὁ τόπ☉, *Vinaria.* Οἰνοφόρ☉ γῆ, *vinifera terra.*

Privilegia sua confirmavit. Charta hujusmodi: *Wy Iohan by der ghenaden Goits Bisschop t'Utrecht maecken condt allen luyden, dat wy gelovet hebben ende geloven met desen openen brieve onse Stadt van Amersfoort te laten in allen rechten, besitte, hebbinghe, ende erffenisse, als sy verworven hebben van onsen Voorvaderen Bisscoppen t' Utrecht. In erconde s' briefs besegelt met onsen segel. Gegheven in 't jaer ons Heeren M. CCC. XXXVII. op Sint Odulphus dach.*

Pag. 159. *Incendium excitatum.* Meminit Chronicon Amorfortium ex cœnobio Agnetensi; *Anno*, inquit, 1340. *was de geheele Stadt, uytgenomen eene straet, te samen verbrant op den goeden Vrydach, oock St. Ioris Kercke, daer*

daer alleen dat heylige Sacrament bleeff, dat op den witten Donderdach geconsacreert was, 't welck bleeff leggen op de knoop van den kelck. 't Welck een vuyrich devoot Leeck-man, die met liefde van 't huys Godts ontsteecken was, in groot pericul syns levens, haelde midden uyt den vuyre, die het hayr hem van den hoofde brande. Hierom doetmen noch jaerlix op de Octave van Paschen een Hoochtyts processie uyt de kercke in dier gehoechenisse.

Sed vide miraculum. Quam multi ex incendio aut ruina quid servant, aut quid rapiunt intacti, an miraculum hoc statim? Chrysostom. *in Psalm.* 142. *ὅτε ἡ γνῶσις τοῦ θεοῦ οὔπω ἐξετέτατο τὰ σημεῖα ἐγίνετο. νυνὶ δὲ οὐκέτι χρεία τοιαύτης τῆς διδασκαλίας, Quando notitia Dei nondum erat diffusa, miracula fiebant: nunc ea docendi forma amplius non est opus.* Idem in Ioann. *homil.* 24. *εἰ γὰρ πιστὸς εἶ, ὡς εἶναι χρὴ, καὶ φιλεῖς τὸν χριστὸν, ὡς φιλεῖν δεῖ, οὐ χρείαν ἔχεις σημείων, ταῦτα γὰρ τοῖς ἀπίστοις δίδοται, Si tu fidelis es, ut par est te esse, & Christum amas, ut amare debes, miraculis non indiges: nam hac infidelibus dantur.* Vid. Augustin. *tr.* 13. *in Evangel. Ioann.* Casaub. *exerc. in Baron.* 16. *cap.* 152. Gretſ. ad Cantacuzen. *lib.* 3. *cap.* 27.

Randersvorianum. Randenbroeck est in chartis & *Rambroeck* per euphoniam. Cessio ita se habet: *Wy* Iohan *by der genaden Goits Bisscop t'Utrecht maecken kont allen luyden, dat Heer* Aernt *Heer van Yselsteyn Ridder ons opgelaten ende opgedragen heeft mit synen openen brieve alle goet roerende van onsen Gestichte van Utrecht, alse als hiet van ons ende van onsen Gestichte voergenoemt plach te houden. Doe dat gedaen was so quam Splinter Gerryt Splinters soon van* Randenbroeck *voer ons, ende droech ons op dat goet te Randenbroeck mit eggen, ende mit eynden, mit water ende mit weyden, wilt ende tam, mit syure waerschap, thins ende thienden, grof ende smal. Voirt den thiende in den Hage groff ende smal mit den gerichten die daer toebehoiren, dat is te verstaen, dat gerichte van* Randenbroeck, *dat gerichte uyt den Hage, dat gerichte van den Ackeren, dat gerichte van Swynenvoirde, ende dat gerichte van den Swarten Campe, alse als dit voergenoemde goet van outs gelegen is, ende alse Splinter voerseyt van den Heere van Yselsteyn plach te houden, ende die Heere van Yselsteyn voort van ons ende van onsen Gestichte hielt, eer hiet ons opdroech, ende soe wy dit voergenoempt goet ontfaen hadden, so verleenden wyt* Govert *den* Bere *Vredericxs Burgemeister tot Amersfoert als tot onser Sadt behoeff van Amersfoort, ende voort allen Burgemeesteren, die na hem comen sullen t'Amersfoorde van ons ende van onsen Gestichte te houden ten Zutphensen rechten mit enen ponde goets gelts alst versterft te verheergewaden, mit sulcken voerwerden, dat die Borgemeester van Amersfoert, wie hy sy in der tyt, van desen voerseyden goede ons, ende allen Bisschoppen van Utrecht,*

 die

die na ons comen sullen, dienen sal, ende dat verwaren, als een witachtich man schuldich is te doen, behouden ons ende onsen Gestichte den gerichte van den voirnoemden goede, also als sy gelegen, ende al ons rechts. Hier over waren onse mannen als Heeren Niclaes van Arkel, Iohan van der Ese, Gerryt van Oisterwoude, ende ander vele goeder luyde. In oirconde des briefs besegelt mit onsen segel. Gegeven in't jaer ons Heer M. CCC. XLIX. *op St. Geertruyden avont.*

Guilielm. de Nangis apud d'Achery *to.* 11. *Spicil. ad Ann.* 1296. *Guido Comes Flandriæ per suum decepius filium Robertum, ut dicunt, aperte insurgere parans contra dominum suum Regem Franciæ Philippum per suas patentes literas eidem mandavit Parisius, quod nihil ab eo se tenere in feudo aut quoquo modo alio advocabat.*

Bello ut dixi inter episcopum & Hollandos exorto, reddiderat feuda ut, olim moris, quo majori confidentia bellum administraret, quæ habebat a diœcesi, Arnoldus Dominus de Yselsteyn, Vid. *lib. de jur. glad. cap.* 25. *n.* 9. Salva enim conscientia, postquam hostis, sacramentum, quod præstitum feudi domino, servari non potuit. Ex iis autem etiam hoc de quo sermo in chatta hac. Nec recepit quod reddidit postquam pax rursum coiit Ann. 1351. etsi cautum expresse: *Voert so sal elc der Heeren boren mannen belenen, die hoer goet in desen oerloghe opgedragen of verbeurt hebben.* Nam ut supra jam dixi expressis verbis exclusus tum; *uytgenomen dat die Heere van Yselsteyn in deser soenen niet comen en sal ten si bi onsen wille.* Verum non diu post cum bellum rursum exortum diuturnior extinxisset pax, pacis tabulis comprehensus, & ut visum admissus ad ea etiam feuda, quæ olim ab eo cessa, Ann. 1356. *Voert so sullen die Heere van Egmont, die Heere van Yselsteyne, die Stadt van Schoonhoven, ende anders alle hore hulpers claerlycken versoent sijn tegens den Bisschop ende syne hulpers,* & mox: *Voert so sel elkerlic beleent wesen op sijn leen ende goet, ende des onversuymt, also hy was eer 't oerloge began op beyden syden.* Et hinc non mirum, quod inter ipsum & Amorfortios mox quæstio, cum æquum existimaret vi fœderis sibi reddi etiam prædium id de quo sermo. Sed intercessit Antistes & litem una cum ecclesiis, & Senatu universo Civitatis Trajectensis, decidit, ut sequitur:

Wy Iohan *by der Genaden Goits Bisschop, Prelaten, ende gemeene Capittelen van den Meerre kercken, van Oudemunster, van St. Peter, van St. Ian, ende van St. Marien t' Utrecht, Burgemeesteren, Schepenen, ende gemeene Rayt der Stadt van Utrecht doen cont, dat een Eersaem man Heer* Aernout *Heer van Yselsteyne op die een syde, Burgemeesteren, Schepenen, ende Rayt der Stadt van Amersfoort, op de ander syde, eens seggens ende eens gescheyts aen ons gebleven sijn, van eenre peen van vijff hondert penden, dat binnen Utrecht genge ende geve is, ende dat wy aengenomen hebben, als van den goede to Randenbroeck, daer twist ende gedingh om geweest heeft, tusschen den Heere van Yselsteyn, ende der Stadt van Amersfoort voornoempt.*

waer-

waer dat wy een seggen, ende een gescheit af geseyt hebben, by der voornoemder peen in deser manieren, dat die Heere van Yselsteyne voornoempt opdragen ende oplaten sal ons Iohan Bisschop voornoempt tot der Stat behoiff van Amersfoirt dat goet tot Randenbroick mit alle sijn toebehoeren, also alst gelegen is, ende mit alle den rechte dat hy daer aen had, ende wy Iohan Bisscop voernoemt sellen dat selve goet tot Randenbroeck *voert belenen ende verlien der Stadt van Amersfoert voergenoempt, also dattet haer vast ende stade sy mit den rechte. Voert sal die Stadt van Amersfoert geven den Heer van Yselsteyne voernoempt derdehalf hondert pont penningen payments, dat binnen Utrecht in den tyde der betalinge genghe ende gheve wesen sal, die een helft te St. Iohans misse ofte midsomer nu naestcomende, ende die ander helft te St. Martyns misse in den wynter daer na alre naest te betalen. Ende hier mede sullen die Heer van Yselsteyne voornoemt ende die Stadt van Amersfoert voergenoempt claerlicke ende al gescheiden wesen van allen twist ende dedinghe, die sy van den voernoemden goede te* Randenbrouck *mallick weder anderen gehad hebben, ende geviel hier enich stoet in, dat behouden wy aen onse verclaringhe, alle argelist uytgeseyt. Ende om dat dit voernoemde seggen vast ende stade blyve ende onverbroecken, soo hebben wy Iohan by der genaden Goits Bisscop voernoemt onsen segel, ende wy Prelaten ende gemeene Capittelen van den vyf Godshuysen voernoemt onse Capittelen segele, ende wy Burgemeesteren, Schepenen, ende gemeene Rayt der Stadt van Utrecht voergenoempt onse Stadt segel aen desen brieff gedaen tot enen oirconde. Deser brieve sijn twee gegeven in den jare ons Heeren* M. CCC. *seven ende vystich, op den 10. dach in Meerte.*

In ultionem Wesepii. Meminit Heda *hist. Ultraj. p.* 245. in vita Iohannis IV. *Anno vero* LVI. *Episcopus oppida Mudam & Vesopum obsidendo cepit, atque in favillam redegit &c.*

Satrapa episcopi. Marscalco tractus ad Emam. Chronic. MS. apud Buchel. ad Hed. *in not. ibid. p.* 255. *Eodem anno* (1356) 14. *die mensis Martii* D. *Gysbertus de Nyenrode veniens ex Neerden cum multis ac bellicosis vernaculis incendit pagum Zoest, e contra vero Marescalcus episcopi in Eemlant Otto de Lare coadunatis sibi Amersfordiensibus animose ipsos aggressus est, & crudele bellum exortum est, in quo primo aggressu Nienrodius lethaliter sauciatus est, ut inde super cuspides in gesa portaretur, sed postremo Ottone Marescalco cum* 36. *probatis armigeris necatis Hollandi victores extiterunt.* Add. Ioann. a Leydis *lib.* 30. *cap.* 12.

Ann. 1366. De bello hoc paulo latius Io. a Leydis *lib.* 31. *hist. cap.* 14. Obiter etiam Heda *hist. Ultraj. p.* 156. ut & Snoyus *lib.* 9. *rer. Batav.*

Tanquam illegitimo. Cur quæso illegitimo? An Papæ factum illegitimum, qui Monasterio Westphaliæ eum transtulit Ultrajectum, cum Ioannem ab Arckel transtulisset Leodium? An non præstito juramento summo cum applausu a diœcesi receptus? An non ultro statim cessit lectis literis Apostolicis, quem clerus interim diœcesi, ne quid caperet detrimenti, imposuerat Rectorem, Henricus de Weyda? Probationes non desunt, sed ne sim longior quam oportet Papales literas tantum addam, ut paulo clarius de re constet:

Io. a Leydis *lib.* 31. *cap.* 12.

Urbanus *episcopus servus servorum Dei, Dilectis filiis, Capitulo ecclesiæ Trajectensis, Salutem & Apostolicam benedictionem. Providentia Regis æterni, cujus inscrutabili altitudine in Regno mundi ordinationem suscipiant universa, summæ dignitatis fastigio licet immeriti præsidentes ad universas orbis ecclesias aciem nostræ considerationis accendimus, & pro earum statu feliciter dirigendo Apostolici favoris auxilium adhibemus. De illis vero propensius cogitare nos convenit, quæ viduitatis deplorant incommoda, ut eis juxta cor nostrum divina suffragante clementia, nunc per debitæ provisionis officium, nunc vero per ministerium translationis, accommode singulis ecclesiis Pastores præficiantur ydonei, per quorum prudentiam & doctrinam ecclesiæ ipsæ salubriter & utiliter gubernentur, & in statu prospero floreant & accrescant. Nuper siquidem ecclesiæ Trajectensi ex eo vacante, quod nos Venerabilem fratrem nostrum* Iohannem *Leodyensem, tunc Trajectensem episcopum, licet absentem, & vinculo, quo ecclesiæ nostræ prædictæ, cui tunc præerat, tenebatur, de fratrum nostrorum consilio & Apostolicæ potestatis plenitudine absolventes ipsum ad ecclesiam Leodyensem tunc vacantem auctoritate Apostolica duximus transferendum, præficientes ipsum eidem Leodiensi ecclesiæ in episcopum & Pastorem,* Nos *attendentes quod nullus præter nos de provisione ipsius ecclesiæ Trajectensis se ea vice intromittere potuerat neque poterat, ex eo quod nos diu ante vacationem hujusmodi provisiones omnium ecclesiarum cathedralium ex tunc in posterum vacaturarum per translationes per nos faciendas de Prælatis earum ubilibet constitutis ad alias cathedrales ecclesias tunc vacantes & in antea vacaturas ordinationi & dispositioni nostræ reservantes decrevimus ex tunc irritum & inane, si secus super his per quoscunque quavis auctoritate scienter vel ignoranter contingeret attemptari, ac ad provisionem ipsius ecclesiæ Trajectensis celerem & felicem, ne longæ vacationis exponeretur incommodis, paternis ac sollicitis studiis intendentes, post deliberationem quam de præficiendo eidem ecclesiæ personam utilem & etiam fructuosam cum dictis fratribus habuimus diligentem, demum ad venerabilem fratrem nostrum* Iohannem *Trajectensem tunc Monasteriensem episcopum, confidentes grandium*

dium virtutum meritis, quibus personam suam Dominus largiter earum multipliciter insignivit, & quod ipse qui regimini Monasteriensis ecclesiæ hactenus laudabiliter præfuit, dictam Trajectensem ecclesiam sciet & poterit auctore Domino salubriter regere & utiliter gubernare, direximus intentionem nostræ mentis. Intendentes igitur tam eidem Trajectensi ecclesiæ quam ejus gregi Dominico salubriter providere, dictum Iohannem *episcopum a vinculo, quo ipsi Monasteriensi ecclesiæ, cui tunc praerat, tenebatur, de dictorum fratrum consilio & potestatis prædictæ plenitudine absolventes ipsum ad præfatam Trajectensem ecclesiam transferimus, ipsumque illi præficimus in Episcopum & Pastorem, curam & administrationem ipsius ecclesiæ Trajectensis sibi in spiritualibus & temporalibus plenarie committendo, liberamque sibi dando licentiam ad dictam ecclesiam transeundi, in illo, qui dat gratias & largitur, per omnia confidentes, quod eadem Trajectensis ecclesia sub suo felici regimine gratia sibi aßistente divina prospere dirigetur, & salubria dante Deo suscipiet incrementa. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eidem Iohanni episcopo tanquam Patri & Pastori animarum vestrarum humiliter intendentes ac exhibentes ei obedientiam & reverentiam debitam & devotam ejus salubria monita & mandata suscipiatis devote & efficaciter adimplere curetis. Alioquin sententiam, quam idem* Electus *tulerit in rebelles, ratam habebimus & faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem congruam inviolabiliter observari. Datum Avinione* VIII. *Kal. Maji Pontificatus nostri anno secundo.*

confirmavit. Literæ sunt hæ: *Wy* Iohan *van Virnenburch by der ghenaden Goits Bisscop t' Utrecht maken condt allen luyden, dat wy onsen lieven Burgers ende onser Stadt van Amersfoort, alle hoir privilegien, recht, ende vryheden, die sy hebben of vercregen hebben van Bisschoppen t' Utrecht onsen Voorvaderen, wie sy geweest hebben, confirmeren, vast ende gestade, ende volcomentlyck geloven te houden sonder eenige wederwoorde oft wercken, mit goeden trouwen. In oirconde des briefs besegelt mit onsen segel. Gegheven in 't jaer ons Heeren* M. CCC. LXVI. *des Donredachs na St. Lucien dach.*

Guidone episcopo: Rursum error hic nimis crassus. Legend. *Florentio*, ut mox: *habueratque facultatem ab episcopo Florentio &c.* Idem error in Chronico Agnetensis cœnobii, quod scriptum olim Amorfortii facto initio ab Ann. 1380.

In loco dicto de Vischerie aut Glasborst. Locus ad mœnia: Chronicon jam dictum: *Dese personen hebben hun eerst nedergeslagen by de Stadts muyr op een Stede; die in 't gemeyn genaempt was op de Visschery ofte Glasborst,*

daer

daer sy eerst met malcanderen woonende, begonnen te leven in grooter armoede, alsoo dat de noot hun daer toe bracht, datse van huys tot huys mosten ootmoedelick eenige jaren gaen bidden haer broot, tot dat by toepinge Godts quam een eerbaer persoon genaemt Mechtelt Karmans, van eerbare Olders, ende rijck van tytlicke goederen, die haer groote armoede een weynich verlicht heeft &c.

Anno 1382, *Dux Gelriæ Wilhelmus.* Non abs re erit, puto, si addam integrum instrumentum. Nam & id jam ad manum est: *Wy* Willem *van Gulich by der Genade Goits Hertoge van Gelre, ende Greve van Zutphen, doen kondt allen luyden ende kenlick overmits desen openen brieve, dat wy by Rayde ende goetduncken ons gemeynen Rayts ende deels onser vrienden eendrachtelick overdragen sijn in volcomen vrintscap ende gelove mitter Stadt ende Burgeren van Amersfoirt alle punten ende vorwarden vast ende stede onverbreeckelyck te houden, ende te doen houden als hier na beschreven staet.* In den eersten *dat wy verleecken ende overdragen sijn mitter Stadt ende Burgeren van Amersfoort voornoempt van allen stote, twist, ende onminne, die geweest is tusschens ons ende onsen ondersaten aen die een syde, ende de Stadt ende Burgeren van Amersfoort aen die ander syde, thent huyden tot desen daghe toe datum des briefs in deser manieren, datmen alle stote, twist, ende onminne tusschen onsen ondersaten, ende den Burgeren van Amersfoort voernoemt effenen, soenen, ende verlicken sal by tween van onsen Rayden, die wy dair toe schickten, ende by tween der Stadt Rayde voernoempt, die sy daer toe schickten, ende of dese viere alsulcke twist, stoit, ende onminne, niet versoenen ende verliken conden, so mogen die parthyen aen beyden syden voortvaeren mallick mit sijn recht sonder argelist.* Voert meer *so sijn wy overdragen mitter Stadt ende Burgeren voernoempt, dat si veilich ryden, wandelen, vaeren, ende keeren mogen mit hoeren goide in alle onse landen van Gelre ende Graefschap van Zutphen, ende in allen landen die wy nu hebben oft namaels vercrigen mogen, te water ende te lande, voor ons onsen erven ende nacomelingen, ende voor alle onse ondersaten, der wy machtich sijn, sonder argelist hoir goet te vercopen, ende goit weder te copen sonder enich verboth oft hynder van ons, onsen nacomelingen, oft yment van onser wegen, uytgenomen dat de Stadt ende Burgeren voernoemt geven sullen binnen onsen Lande alsulcken tolle sy mit rechte sculdich sijn, ende by tyden ons liefs Oems Hertoge* Edwaerts *van Gelre, den Godt genedich sy, plagen te geven, ende niet meer dan eens te vertollen in Veluwen van enen goide. Voirt meer of die Burgeren van Amersfoert of hair goet ergent binnen onsen Lande besat of becommert werde,*

de, daer of sullen wy hem een onvertogen recht doen geschien in den Ampte, daer de besettinge geschiede na onsen Lantrechte. Voirt meer *waert saecke dat ymant hy, were wie hy were, van ondaden oft anderen quaden feyten verdreven worde uyter Stadt van Amersfoort voornoemt, die en mach noch en zal geen beschut noch onthout hebben in onsen Lande. Ende of die misdadige binnen onsen Lande gevangen worde, ende die Stadt van Amersfoort daerom aen ons schreve, daer over sullen wy sonder vertooch doen richten, nadien dat de misdaet geschiet were, sonder argelist.* Voert *meer so en sullen wy, noch onse nacomelingen, niemant gunnen eenige veste oft slote te timmeren binnen onsen Lande van Veluwen op eenre myle van der Stadt van Amersfoort voornoempt, maer wy en onse nacomelingen mogen selve vesten ende sloten timmeren binnen onsen Lande, waer ons dat gadet sonder argelist. Voert meer waert saecke dat onse* Neve *de Bisscop van Utrecht, die nu ter tyt is, of namaels wesen sal, oft anders ymant, oorlochde oft vyant weere der Stadt van Amersfoort voernoemt, dan sullen die Burgeren van Amersfoort ende alle hoir goide veylich wesen binnen onsen Lande, ende des gebruycken, copen, ende vercopen in allen manieren als voernoemt is sonder argelist.* Voirt meer *so mach een ygeliek van onsen ondersaten ende van den Burgeren van Amersfoort vechten off ander broicken doen mallic op sijn recht, behoudens ons ende der Stadt voernoemt alsulcke brieve, als wy malck den anderen gegeven hebben.* Voert *meer so mach een ygelick van onse ondersaten, de wil, Amersfoorder hoppen hier tappen binnen onsen Lande, ende daer of mogen doen nemen van elcken vate te Assise also vele als bescheidelick is, ende niet boven vyff groten, der veertich gelden enen olden Schilt, van elcken vate.* Voert *meer so sijn wy met der Stadt voergenoempt eendrachtelick overcomen, dat wy noch onse nacomelingen oft ondersaten, den wy machtich sijn sonder argelist; geene vyanden werden en sullen der Stadt van Amersfoort ende horen Borgeren voernoempt om niemants wille, dan om wille ons liefs geminden Heer ende Vaders Hertoge van Gulich, ende ons liefs geminden broeders* Reynalts *van Gulich, ende tot welcker tyt sy beyde oflyvich worden, dat Godt verhoede, soe mogen wy oft onse nacomelingen twee andere Heeren off Steden binnen den Lande van* Gulich *oft onsen lande van Gelre ende Graefschap van Zutphen binnen eenen halven jaer, nadien dat onse lieve Heer ende Vader ende onse lieve broeder voergenoempt beyde afflyvich waeren worden, weder kiesen ende setten in hoir stede, daeromme wy vyant werden mogen der Stadt van Amersfoort ende hoeren Bergeren voergenoempt, ende tot wat tyt sy beyde versterven, so mogen wy ende onse nacomelingen twee anderen kiesen, daeromme wy vyant werden mogen der Stadt*

ende Borgeren voergenoempt in allen manieren als voernoempt is, ende dan sullen wy hem dat alle tyt weten laten met onsen openen brieve besegelt met onsen segel sonder argelist. Voert meer *so en sullen wy ofte onse nacomelingen der Stadt ende Burgeren voernoempt geen arch laten geschien uyt onsen lande off in onsen lande binnen eenre maent lanck, nadien dat wy ofte onse nacomelingen hoir vyant geworden waren in allen manieren als voernoempt is, behoudelick ons, ende der Stadt voernoempt, alsulcke brieve als wy mallick den anderen gegeven hebben, als dat gesoent were sonder argelist. Alle dese voernoemde punten ende een ygelick punt sonderlinge, dat voor ofte nae in desen brieve geschreven staet, hebben wy Hertoge van Gelre ende Greve van Zutphen voornoempt voor ons, onse nacomelingen, ende onderseten, der wy machtich sijn, gelaift ende geloven in gooden trouwen vast ende stade ende onverbreeckelick te houden ende te doen houden sonder enighe wederspraeck oft argelist. In oirconde ganser stedicheyt aller vorwerde ende overdrachte voernoempt hebben wy onsen segel van onsen rechten wille ende wetentheyt aen desen brieff doen hangen. Gegheven in 't jaer ons Herren m. ccc. twe ende tachtich des Manendachs nae St. Servaes dach.*

Pag. 161. *Apud Thomam Kempisium.* Vid. Chronic. Windesem. *lib.* 1. *cap.* 5. Mont. S. Agnet. *cap.* 3.

Ann. 1394. *Wilhelmus Dux Gelria &c. componit dissidia &c.* Tabulæ
Pag. 162. sunt ineditæ, sed quæ multa continent scitu digna. Audiamus episcopum de veteri ipsorum jure cum Amorfortiis disceptantem, & simul quid ad singula pronuntiarit Dux Gelriæ.

Dit is alsulick seggen, als Wy Willem *bider gnaden Goids Hertoghe van Gelre ende van Gulich ende Greve van Zutphen geseeght hebben, ende seggen overmids onsen Magen, Rade, ende vrinde, de hier na bescreven staen, gelijck die eerwerdig ende onse lieve gemynde neve Heere* Frederick van Blanckenhem *Bisscop tot Utrecht, aen de eyn side, ende onse lieve vriende, Borghermeistre, Scepenen, Rade, ende gemeyne Borgere, der Stadt van* Amersfort *aen die andere side, ons des gheloeft hebben, op alsulcke aensprake ende gebreke ende antworde als onse* Neve *die Bisscop ende* die *Stadt van Amersfort voirscreven te samen hebben, die si aen beiden siden overbescreven hebben gegeven van wairde te wairde hier na volgende.*

In den eersten, op dat irste ghebreck ende punte, dat aldus steet, dat die van Amersfort borger ontfaen, ende holden die voert voir borgere, ende beschudden sy, die binnen hoire stat niet en woenen, *daer op die Raet van Amersfort aldus antwort,* dat sy niemant die mit hoer niet woenaftich

en is verantworden willen voer hoiren borgere, *Seggen wi Hertoghe van Gelre ende van Gulich voirgenoemt, Dat die van Amersfort, nyemant verantworden en sullen voir hoiren Borgeren, dan die stede woenen binnen der Stadt van Amersfoert voirsz. sonder argelist.*

Item op dat punte, dat si den berch bloeten van holt, die myns Heren is, *Daer op die Raet van Amersfort antwoort*, dat sy sint der tyt, dat si recht ende vryheyt kregen, recht gehadt hebben holt ende rys op ten berch te houwen, hoer vesten ende wegen mede te maken, *Seggen wy dat die Stat van Amersfort sal hebben alsullick recht, alse dair tho gehadt heeft, ghelijc se hoer heeft vermeten also verre als sy dat behalden als recht is.*

Item op dat punte, dat sy des berchs eyns deels geslaghen hebben aen hoefslach, ende bepaelt hebben die myns Heren is, *daer op die Raet van Amersfort antwoert*, dat die Stat van Amersfort altyt recht gehadt heeft, hoir meenten aen te slaen, *Seggen wy, Kan die Bisscop van Utrecht bi brengen als recht is, dat die Stat van Amersfort syns berchs eyndeel uytgeslagen heeft an hoefslach ende bepaelt, Soe sel die Stad voirsz. hem den hinder afdoen.*

Item op dat punte, dat sy bruken twee stuck erffs die myns Heeren rechte tafel goit sijn, als eyn geheten der *Scutterhoeve* ende eyn geheiten die Coppel, tegen myns Heeren wille, *Daer op die Raet voirsz. antwordt, in den irsten, op ter Scutterhoeve*, dat die Stad van Amersford altyt recht heeft gehadt hoer meenten an te slaen, ende dat hoir eygelicke goit is: *Item van den* Coppel *antwordt die Rait*, dat hoir olders ende voirvaders die jairtol, Coppel, ende gruyt lange tyt van onse Heren voirvaders Bisscoppen tot Utrecht in pacht gehadt hebben voir eyn seker summe van gelde des jaers, die onse voirvaders in voirtiden jairlix den Bisscoppen tot Utrecht wel betailt hebben, ende also voirt onsen Here van Utrecht wel betalen willen. *Seggen wy irst op ter* Scutterhoeve, *is die Scutterhoeve van den Sticht daer komen, datse dan an den Sticht bliven sal, ende is die vander Stat van Amersfoert ende van hoiren goede komen, soe salse daer bliven. Item opten* jair toll, Coppel ende gruyt, *seggen wy dat die van Amersfort den pacht van den goeden voirsz., gelijckse hoer vermeten hebben, versueken sullen an den Bisscop van Utrecht, ende wil he hoer dan die guede voirsz. laten voir den pacht, gelijckse die van sinen voirvaderen gehadt hebben, datse dan dier guede voert soe gebruken mogen, anders sijn die guede voirschreve weder vervallen an den Bisscop ende Sticht.*

Data hæc iis in emphyteusin 250. scutatis Francicis annuis Ann. 1396.

Item op dat punte, dat si veel wildernisse an slaen, die mine Heer toebehoren, ende daer se hem noch rente noch pacht af en geven, alsmen hoer wail bewizen sal: *Daer op die Rait voirsz. antwordt*, dat die Stad van Amersfort gheen wildernisse aengeslagen en heeft, die onsen Heere van Utrecht to behoirt, anders dan hoirs selfs meenten, dat hoir eygen goet is. *Seggen wy, heeft die Stat van Amersfoert, des Bisscops wildernisse aengeslagen, dat si sich dier niet meer en sullen onderwynden.*

Item op dat punte, dat si van hoire meente selver tienden nemen, die minen Heere, ende sijnre kircken toebehoren, *Daer op die Raet voirsz. antwordt*; dat die Stat van Amersfort van hoire meenten, oick waer die ghelegen sijn, nije geen tiende genomen noch gegeven en hebben, synt dat si eerst vryheit kregen, *Seggen wy, Soe wes der Stat voirschreve vryheit is, datmen daer af ghien tiende geven en sal, ende wes der Stat voirsz. vryheit niet en is, daer of salmen doen als van anderen gemeynten, die in den Sticht van Utrecht gelegen sijn.*

Item op dat punte, dat si onderslaen myns Heren *Koermeedsche* guede, soe dat myn Heer sijn *Koermeden*, noch sinen dienst van botwagen niet en kan gecrigen, alsmen wail bewisen sal, *daer die Raet voorscreven op antwordt*, dat die Stad van Amersfoort hoer borghers niet verantworden en wil van *Koermeden*, of van botwage, die sy onsen Heere van Utrecht mit recht sculdich zijn van hoeren gueden, *Seggen wy dat die Stad van Amersfort des Bisscops Koermeedsche guede, noch Koermeden, noch dienst van botwagen sich niet onderwynden en sal, noch hem daer an hinderen.*

Item op dat punte, dat si bier op hoer vueringe nemen ter Leck toe, ende nemen oock daer goet an van uytheemschen luden, dat minen Here tol sculdich is, daer se minen Heer sinen lanttol mede verderven, *Daer die Rait voirscreven op antwordt*; dat die Borgers van Amersfort van horen goede, nergent in den Sticht van Utrecht tol schuldich zijn, mer weert sake dat die Borgers van Amersfort ennich utheems goet op hore vueringe namen, onsen Here van Utrecht sinen tol mede te ontslaen, dair en wille si die Stat niet af verantworden, *Seggen wy dat die Stad ende Borghers van Amersfort op hoer vueringe ende recht ghien vreemd ende utheems goit an nemen en sullen te vueren, daer mede sy den Bisscop sinen tol entvueren moghen.*

Item op dat punte, Verbieden sy minen Heere sinen lanttol te voeren in sinen jaermarcten als van ouds geleggn is geweest, *Daer die Rait voirscreve op antwordt*, dat der Stat recht van Amersfort also gelegen is, so wie in der Stat van Amersfort vertollen enich goet in horen jairmarcten, die en is van den selven goede in den Sticht van Utrecht niet meer tollen schuldich

dich, alsoe veste als die eyn teycken heeft van den tolnaer van Amersfort, *Seggen wy dat die Stadt van Amersfort den Bisscop aen sinen tol niet hinderen en sal, beholtelich der Stad van Amersfort hoirs rechten.*

Item op dat punte, verbieden sy minen Heren sinen merct-tollen te boeren ter *Eme* ende *Bunschoten*, alse van ouds gelegen heeft geweest, *daer die Raet voirsz. op antwoirdt*, dat alle die ghenen, die onser Stad marcten verzueken, ende die ter *Eme* ende tot *Bunschoten* geen lantroringhe en doin, daer geen tol schuldich en sijn in die marcten ter *Eme* ende tot *Bunschoten*. *Seggen wy, dat die Stat van Amersfort den Bisscop van Utrecht sinen marct-tolle ter Eme ende tot Bunschoten sal laten boiren sonder hynder, ghelijc die tolle van alds aldair sijn ghelegen.*

Item op dat punte, dat si binnen der Stad van Amersfort nemen tol ende gruyt, dat myns Heren rechte tafel goit is tegen myns Heren wille, *daer op die Raet voirscreven voir geantwordt heeft, hebben wy daer op gesegt.*

Item op dat punte, dat si luden die Stat verbieden, ende tolle ende wechgelt op hoir goet setten bi hem selven buten der heerlicheyt, *daer die Raet op antwoerd*, datter Stat recht van Amersfort also van ouds gelegen is, dat op alle die ghene, die der Stad voirscreven broeckastigh geworden zyn, of werden, dat die Stat van Amersfort op hoer ende op hoir goede wel verbodt doin mach, *Seggen wy, brenght die Stat van Amersfort dat bi als recht is, dat hoir recht, gelijck sy hoer vermeten, van alds also gelegen is, soe mogen si dat doen, anders en sullen si niet doen buten den Heer.*

Item op dat punte, Hebben si gebeert den marctolle te Paeschen, te sinte Bertelmeeus misse, ende te sinte Gallen misse, die minen Here toebehoren, *Daer op die Raet antwoirdt*, dat die Stat van Amersfort die marctollen beleent heeft, mit eenre summen van gelde, die in 't Gestichts orbaer gekeert is, *Seggen wy, of die Stat van Amersfort mit den Bisscop van Utrecht verdragen kan, dat he hoir marct-tolle voirt gunnen wille ende laten, dat si dan die voort mit sijnre gunsten halden mughen; anders sijn die tolle den Bisscop ende den Gesticht weder aengevallen.*

Item op dat punte, dat si die Wissel verhueren binnen hoire Stat, die myns Heren is, *daer op die Rait voirsz. antword*, dat die Stat van Amersfoort verhuert heeft horen Borgeren eyn huirs, dat eyn *Wisselhuus* heyt, dat onser marct wel gelegen is, dat onse Rayt meynt, dat si mit bescheide doen mogen, *Seggen wy, dat die Stat van Amersfort sich der wissel aldair niet onderwynden en sal, ende sal den Bisscop van Utrecht der wissel aldair laten gebruken sonder hinder van hem.*

Item op dat punte, dat si dat maechgelt verbaden hebben, als dat geen afterfuster kynt meer geven en sal dan vijf scillinge, dat myns Heren Scholtet te panden plach binnen Amersfort, gelijc datmen op ten lande dade, *Daer die Rait op antwerdt*, dat der Stat recht van Amersfort alsoe gelegen is, dat hoir Borgers niet meer maechgelde en nemen of en geven van doitslagen van oen aftersusters kints maech, dan vyf scillinge, ende dair nae meer oft min nadat si geboren zijn, *Seggen wy, dat dat maechgelt stain sal, als dat lantrecht is, sy en breken dat mit recht.*

Item op dat punte, dat sy lude antasten, vangen, ende quytlaeten, ende richten over lude bi hem selven, dat si mit recht niet doin en mogen, ende dat placht myns Heren Scholtet te doin, soe dat si dair ghien bewynt in en hadden, dat die Scepen die oerdel wysden, als die Maerscalc te rechte sat, *dair die Rait op antwoirdt*, dat der Stat recht van Amersfort van ouds alsoe gelegen is, dat si lude antasten ende vangen mogen, verkoupen, ende broeken, ende dair af quyt laten, wanneer sy onschuldich sijn, ende te richten nader Stat recht, alse recht is. *Seggen wy dat die Stat van Amersfoort niet richten en sal, dat ander Heerlicheyt dangilt, sy en doen dat by des Bisscops Scoltet.*

Item op dat punte, dat sy luden antasten bi hem selven, ende doin die in hoir venckenisse, dair si ghien venckenisse en plagen te hebben, mer die venckenisse is myns Heren, ende stont altois tot syns Scoltes huys, *daer op die Raet antwoirdt*, dat die Stat van Amersfort alle tyt, synt dat si Stat recht ende vryheit kregen, venckenisse ende slate gehadt heeft, ende noch heeft, *Seggen wy als dat punte dat hier naest voirscreven staet vanden gerichte.*

Item op dat punte, dat si myns Heren geestelike gerichte hinderen, soe dat bynnen Amersfort syns Officiaels brieve niet gaen en mogen, noch ander brieve die dair op rueren, *dair op die Rait antwoirdt*, dat der Stat recht van Amersfort also gelegen is, dat si van genen werlicken saken te recht stain en sullen inden Sticht van Utrecht, dan voir ons Heren Scholtet ende Scepen tot Amersfort in die bancke, *Seggen wy dat die Stat van Amersfort, dair af doin sal ende liden, als andere des Bisscops Steden van Utrecht, die in den Sticht gelegen sijn, tenwaere dat si sich mit recht weerden.*

Item op dat punte, dat *Peter van Suellenberg* eyn weduwe ontvoirde ut myns Heren lande hoirs ondancks in Veluwe, ende heeft si weder bracht in die Stat van Amersfort, ende is dair mede noch aldair, *dair die Raet op antwoirdt*, dat *Peter* seget, dat he vervolgt wart vander weduwen mage tot *Scerpenzeel* in den Lande van Gelre, ende dair rechts af plach, als daer

dat recht gelegen is, ende poch binnen der Stat van Amersfort recht dair af plegen wille, *Seggen wy dat die Bisschop van Utrecht sinen Scholtet aldair den cleger dair af mach laten richten als dair recht is, ende dair an en sal die Stat van Amersfort hoer niet hynderen.*

Item op dat punte, dat *Mews* soen *van den Broick* eyn kint ontvoirde, dat niet mundich en was van Renen, ende brocht dat binnen die Stat, dat hoer mijn Here van Utrecht, dien Godt genedich sy, dede eyschen mit den magen, dat si hoer niet overleveren en wolden, ende onthielden hoer dat mit gewelt, *Dair die Raet op antwordt*, dat Gysbert *Mews soen ut den Broick* op een tyt binnen der Stadt van Amersfort was mit eenre joncfrouwen, ende die Rait van Amersfoirt overmids bevelinge ons Heren van Utrecht, dien Godt genedich sy, der Joncfrouwen vraegde, *of si dair mit hoiren wille was, doen sy den Raide op antwordt*, dat sy mit hoiren wille dair was, ende waire sy daer niet, so woude sy noch dair komen, ende dair onsen Here van Utrecht eyn weet af gedaen ware, dair ghien vervolgh op en quam, van ons Heren wege, of van yemant anders, *Seggen wy gelijc wy op dat naeste punte hier voir geseoght hebben.*

Item op dat punte, van *Sweder Nagel* mit den sinen, diemen wall bewisen sal op eenre vrijer marct *Johan die Custer* sijn dochter nam mit gewelt, ende wunden *Jan* voirsz. seer, ende voerde sy weder des nachts in die vryheit van Amersfoert, daer si hoen ontliep, *Dair die Rait op antwordt*, dat Sweder op die tyt onse borger niet en was, ende want se hoen van dien saken niet en verantworden, soe verboet hoen die Raet hondert jaer de Stat, *Seggen wy dat die Bisscop sijnen Scholtet dat mach doen richten als dair recht is.*

Item op dat punte, dat *Lubbert Ebben soen* eyn weduwe gevangen hilt, in sijn huus mit den zinen, dat men wall bewisen sal, ende voirdense hoirs ondancks ewech in Hollant, ende sijn weder in die Stat gecomen ende hebben gededingt, dat die Vader niet kronen en sal, op dat hee sijn dochter weder kreeght, *Dair op die Rait antwordde*, dat *Lubbert Ebben Zoen* seget, dat he dier saken claerliken onsculdich is, ende wil dair tot Amersfort rechts af plegen, *Seggen wy dat die Bisscop sinen Scholtet den cleger dair af mach doen rechten als dair recht is, ende dair in en sal die Stadt hoen niet hinderen.*

Item op dat punte, dat alle broeken ende koeren eyn derde myns Heren sijn, dair si nu steen op setten, ende nye wilcoren maken buten minen Here, die zy alleen holden, die myns Heren mit rechte zijn, *dair op die Rait antwort*, dat die Stat van Amersfort ons Heren koren nyet vermynret

en

en heeft, mer vermeeret, also alse van ouds gelegen sijn, dat die Rait wail bewisen mach, *Seggen wy dat die Stat van Amersfort den Bisscop sijn deel van allen broeken ende keeren laten sal, als die van alts gelegen sijn, ende en sullen hem die niet vermynren.*

Item op dat punte, dat si myns Heren wiltbaen destrueren van conijnen, feysanten, velthoenre, ende mede hasen vangen mit panden, des si mit recht niet doen en mogen buten der Heerlicheyt, want si minen Here toebehoren, *dair op die Rait voirsz antwordt*, dat die Stat van Amersfort niet lief en is, dat hoir borgers of ondersaten hasen vangen mit pande, of forrettiren in ons Heren warande, mer der Stat oude recht ende heercomen is, dat hoer borgers wel mogen jagen mit honden, ende feysanten ende velthoenre vangen, *Seggen wy dat die van Amersfort niet forrettiren en sullen, noch pande setten wilt te vangen in des Bisscops warande van Utrecht.*

Voert seggen wy of enighen broeken in enigen van desen voirschreven punten gevallen of ghescien weren, of dat dair yet ontboirt were, dat wy dat an ons te seggen behalden, ende seggen voert beyde parthien voirsz. mit desen onsen seggen, als voirsz. steet, claerlicke ghescheyden ende verlyket, ende dat elke parthye voirsz der andere alle punten ende eyn yegelicken punte sonderlingh, gelijck dat wy dair op als voirscreven is geseeght hebben, vaste, stede, ende onverbrekelich halden sal, ende dair tegen niet doin in eniger wise, alle argelist uutgeseght.

Hier waren over die Edele, onse lieve Neven, Raide, ende vriende, Heren Frederich Greve tot Moirsse, ende Heere tot Bare, Her Henrich van Steenbergen Proist van Allemunster tot Utrecht, Her Henrich Heere van Vianen, van den Goye, ende vander Ameyden, Her Gheryt Here van Werdenburg, Her Ott Here van Hoekelom, Her Johan van Bilant, Her Johan van Vyanen, Her Johan Baliu Deken tot Zutphen ende Rentmeister onses Lands van Gelre, Her Jorden van Wy, Her Ott van Bylant. Her Johan van Hoemoet, Her Willem van Rees Ridders, Frederich Here vanden Berge, ende van Bylant, Johan van Bylant Scout van Boickop, ende Johan Momplier van Overhage Knapen, In orconde onses zegels van onser rechter wetentheit beneden aen dezen brieff gedruct. Gegeven ende geschiet tot Wageningen in onser Stat, int jaer ons Heren dusent drie hondert vier ende tnegentich, des Godesdages na ons Heren Hemelvairts dach.

Anno. 1398. tertia Iulii. Varia Alberti diplomata, quæ vectigalia concernunt, quæ jura, & privilegia Amorfortiis concessa, unis literis comprehensa anno & die hoc confirmata. Non necesse ut hic addam. Habes infra & plura alia a Carolo V. confirmata ad Ann. 1543.

Ann.

Ann. 1400. *ætatis* 50. Vid. Chronic. *mont. S. Agnet. cap.* 11. Pag. 163.

ad ordinem Pœnitentium tertia Regula. Asseclas suos in tres classes divisit S. Franciscus. Prima Fratrum Minorum erat, quorum vita durissima. Nihil plane ipsis proprium. Ne duæ quidem tunicæ, ut in *clement. de sent. excomm. tit. to.* testatur Glossa ad *cap. cum ex eo.* Secunda Dominarum seu Virginum pauperum, quæ & alias a S. Clara Clarissæ. Tertia Pœnitentium instituta a Francisco Ann. 1221. inprimis propter eos, qui postquam nuptiis juncti pœnitentiam exposcunt. Quorum vita nec tam dura, nec omnis ab eis prorsus abdicatur proprietas. Sabellic. *Ennead. lib.* 6. Polyd. Virgil. *lib.* 4. *cap.* 4. Hospinian. *de orig. monach. lib.* 6. *cap.* 12. Loquens de iis Antoninus *tit.* 14. *cap.* 2. *Tertii*, inquit, *Ordinis viri & fœminæ non dicuntur Religiosi, sed habent quendam modum vivendi religiosum, qui tamen non est completa Religio, obligans ad essentialia Religionis, & propterea non est verus Ordo. Nam & proprium habent & possunt habere, & uxorati manere. Et quamvis licite non posint contrahere in tali statu, si tamen contraherent matrimonium, firmum ratumque esset, quod non sunt in completa religione. Obedire tenentur Magistro suo in his præcise, quæ pertinent ad Regulam suam, quæ approbata est a Sede Apostolica. Et licet quidam Viri & Fœminæ sub tali habitu & Regula vivant in aliquibus congregationibus arctius, quam contineat Regula eorum, abrenuntiantes propriis, non tamen propterea mutant statum illum, ut posit dici completa Religio. Reputantur quidem pro personis ecclesiasticis, sed utrum gaudeant privilegiis personalibus & realibus, ut Clerici & Religiosi, variæ sunt opiniones.* Et hactenus, Antoninus. Amorfortii autem, de quibus Auctor, paullo strictioris vitæ, iisdem etiam votis, quæ monachi vulgo faciunt, castitatis, obedientiæ, & paupertatis obstricti, ut Auctor indicat non obscure, & ex Chronicis Amorfortiis Agnetensi & Agathensi, quæ Mf. habeo, satis patet. Pag. 164.

Anno 1405. *exiit.* Ex Chronico Agathensi: *In den selve jare ginck Fie Aelberts uyt den Convente, om dat sy niet sterck genoech was t'gemeen leven der Susteren te volgen. ende sy ginck int gasthuys mitter woon om de siecken te dienen, onder belofte soo sy by de deucht bleve, ende by ons Biechtvaders raet doen ende laten wolde, so en souden wy haer geen gebreck laten hebben.* Pag. 165.

Campi Andreæ. Monasterium est Amisfurti D. Andreæ sacrum. Fundatio ejus vetus. Cœptum anno 1403. Perfectum Ann. 1405.

libertatem a vectigalibus per Ducem injunctis. Fateor non capio. Duci quæ debebantur an Antistes remittit? An liberalis de alieno? Et unde ei illud jus? Quis concessit? Quis dedit? Quæso Dux an invitus id aspexit, an tulit? Forsan vitium scripturæ hic, & pro *Ducem* legendum *eum.*

Hulsberga prope Hattem. Ex Chronico Agnetensi: *Anno* 1407. *it de verga-*

gaderinge te Hulsbergen by Hattem eerst begrepen van twee Leecken, alse Johan de Wit van Sonsbeeck ende Johan Baden van Goch, die aldaer gesonden zijn van Heer Gerrit van Kalcker eerste Pater vant Fraterhuys te Zwol, dat sy hum aldaer nederslaen souden in een gegel-Camps, die hum daer toe gegeven was van den olden Henrick Benninck. Daer by woonde een boer die te seggen placht, dat voor die tyt eer sy quamen, hy daer dickwils hadde gehoort een schelle, als ofmen metten H. Sacramente daer voor by gegaen hadde. Dese Leecken floegen daer een Huysken op, ende begonnen dit werck in groter armoede, nochtans met de hulpe Godts. Des daechs arbeyden sy trouwelicken, ende des nachts weefden sy, ende als men eten solde, gingen sy totter nabuyren huys, ende baden daer om scherbier om te drincken. Hier na werde hun noch een devote Clerck gesonden Gobelinus van Kempen genaempt, ende timmerden een Convent, twelck genaempt worde S. Jeronymus berghe.

Barbarissarum. Monialium cœnobii S. Barbaræ dicati. Chronicon jam dictum: *In den jare 1422. syn de Susteren des Convents tot Bunschoten gecomen binnen Amersfoort mitter woon by St. Agnieten Convent over de straet int Zuyden, alwaer sy sommige huyskens oprichten, ende eenige renten coften, ende quamen dagelicx in St. Agnieten Capel om misse ende sermoen te hooren, ende hebben daerna een Kercke getimmert genaemt S. Barbara, gelijck haer Convent oock genaemt is geweest.*

Circa annum 1409. Wilhelmus sentiens &c. Paulo serius id factum si credendum sit Hedæ *hist. Ultraj. p. 269. Anno,* inquit, M. CCCC. X. *finitis induciis inter Duces Wilhelmum & Reinaldum Wilhelmus conciliavit sibi Amorfordienses & obtinuit suos habere introitum atque egressum in oppidum, ex quo provinciæ Gelriæ magna incommoda intulit,* Verum admodum dubito an supputatio ejus justa. Constat enim quod hoc anno Gelris pax cum Amorfortiis, ut Auctor mox infra, nisi pax eodem anno & rupta & restituta.

multis insignibus privilegiis. Inter quæ vel præcipuum a portoriis immunitas. Solvebant enim nihil excepto quod debebant pro ipsorum cervisia, quam coquebant tum optimam, & cujus frequens per Hollandiam exercebant commercium. Nec tamen tam grande id. Redimi permittebat Dux annuis centum scutatis Francicis. Et notabilis est charta. Vid. *in dedicat, supr.* Mercium centesimam solvi jusserat Dux Albertus. Remittit Dux Wilhelmus retentis tantum quotannis pro cervisia, quam advehebant, scutatis centum, quos dixi. Sic auxit immunitatem. Et augmentum insigne. De quo accipi etiam debet, quod Auctor habet infra ad Ann. 1413. Quid quod apocham etiam habeo, qua fatetur Dux satisfactum de summa quam dixi,

Willem *by der genaden Goids Palensgrave opten Rhijn, Hertoge in Beyeren.*

Greve

*Greve van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant doen condt allen luyden, dat onse lieve geminde vrienden die goede Stadt van A-*mersfoirt *by handen Iacob Meminckx van den Voirbroick ons wettelick ende wail betaelt hebben ses hondert Vrancrycsche schilden, vier gouden Engelsche nobelen voir vier dier schilden gereeckent, ende sy ons van ses jaren laetst aen voorleden sculdich waren, dat is te weten hondert Vrancrycsche schilden s'jaers, die jaerlicx verschenen syn op St. Bartholemeus dach Apostel, daer onse getrouwe Tresorier* Willem Eggert *Heer tot Purmerende ons geirne bewysinge of doen sal, Ende schelden onsen geminden vrienden der Stadt ende gemeene Burgeren van Amersfoort daer aff, alse van den ses jaren voorleden, als voorsz. is, volcomelic quyt mit desen brieve besegelt mit onsen segele. Gegheven in den Hage opten XXVI. dach in Augusto int jaer ons Heeren M. CCCC. ende veertien.*

Arcem Hoiflac. Miliari ad Amisfurto. Meminit supra charta Ann. 1132. Exuerat Dux Wilhelmus Ioannem Dominum de Arckel ob contumaciam Gorcomio, Ledefdamo, & universa ditione. Ioannes inops consilii petitum opem se contulit ad Ducem Gelriæ Reynaldum, cujus soror ei juncta. Et hinc dein bellum inter Ducem utrumque. De quo Heda in vita Frederici van Blanckenheim. Ioan. a Leydis *lib. 32. cap. 12, & 15.* ubi idem quod Auctor hic.

Hoc anno 1409. Amorfortii cum Eembrugganis &c. Apud hos Amorfortiis ut per totam Eemlandiam olim summa auctoritas. Agnoscebant Amorfortios ut patronos, ut vindices, obnoxii eis quodammodo, & dicto etiam audientes. Vid. *libr. de jur glad. cap 20. in fin.* Unde & eo facilius Amorfortios secuti, postquam hi ab Antistite, cum e re existimaret jactu molium eo tractu provinciam defendi, ad id opus inducti. Quam autem obnoxii, exemplo uno aut altero, cum id scitu non indignum, adhuc potest ostendi: Nec clarius quam ex chartis.

Pag. 166.

Add. quod mox Auctor ad Ann. 1410.

Wy Scepenen, Burgemeesteren, ende het gemeene Kerspel van Eembrugge *doen te verstaen ende te weten allen den geenen, die desen brieff sullen sien of hooren lesen, dat wy geloofft hebben der meenre Stadt van* Amersfoort *met onsen vryen wille, ende sonder alrehande archeyt, te helpen mit onsen lyve, ende mit onsen goede, tegens alle die gene die leven, sonder alleene tegens onsen rechten Heer den Bisscop van Utrecht, ende wy deen van* Amersfoort *te helpe sullen comen, wanneer sy ons enen waerachtigen Bode seynden, ist nacht, ist dach, sonder merren, ende sonder archeyt. Voert waert saecke dat enich Huys stonde tusschen de Zee ende Amersfoort, off datmen noch timmeren mochte, soe loven wy hem den van Amersfoort, dat wy hem die Huyse sullen helpen te vernederen met onsen lyve, met onsen goede, ende mit onse macht, waer sy hem ofte ons hinderlycks waren.*

Boven alle dese dinck so loven wy dien van Amersfoort; waer dat saecke dat eenige luyden quamen binnen onsen Karspel, die vyant waren der meenre Stadt van Amersfoort, *die luyden niet voir te staen, mer den van Amersfoort te helpen. Ende op dat dese stucken ommer vast blyven ende onverbroken, soe hebben wy desen brief besegelt mit onser Stadt segel van Eembrugge. Desen brief is gegeven int jaer ons Heeren* M. CCC. *in Sinte Cecilien avont.*

Wy Schepenen, Raitsluyden, ende Kerspel van Bunschoten doen verstaen ende te weten allen den genen, die desen brieff sullen sien ofte hooren lesen, dat wy gelooft hebben der meente Stadt van Amersfoort mit onsen vryen wille sonder alrehande arebeyt te helpen mit onsen lyve, ende mit onsen rechten Heere den Bisschop van Utrecht, ende wy dien van Amersfoort te hulpe sullen comen, wanneer sy ons enen waerachtigen Bode seynden, ist nacht ist dach, sonder merren, ende sonder alrehande arebeyt. Voort wair dat saecke, dat enich Huys stonde tusschen der Zee ende Amersfoirt, off datmen noch timmeren mochte, so loven wy hem den van Amersfoort, *dat wy hem die Huyse sullen helpen te vernederen mit onsen lyve, mit onsen goede, ende mit onse macht, wair se hem ofte ons hinderlick waren. Boven alle dese dinck so loven wy dien van Amersfoirt, waer dat saecke dat eenige luyden quamen binnen onsen Karspel, die vyande waren der meenre Stadt van Amersfoort die luyden niet voir te staen, met die van Amersfoort te helpen, Ende op dat dese stucken vaste blijven ende onverbroken, soe hebben wy desen brieff besegelt mit onser Stadt segel van Bunschoten. Desen brieff is gegeven int jaer ons Heeren alsmen schryft* M. CCC. *in Sinte Cecilien avont.*

Cæterum non dubito, quin id factum, quod ait Auctor hic, postquam jam Amorfortii a Frederico, qui infestus iis variis ex causis, & quod ut jactabat in jura ipsius involassent, & quod sic se gessissent, ac si esset circumfusa iis quædam majestas, contracto fœdere & amicitia ipso etiam inconsulto cum externis Principibus, recepti rursum in gratiam. Recepti autem ope & interventu Trajectensium, ope etiam & interventu trium primariarum civitatum trans Ysulam eodem hoc anno. Quod etsi Auctor omittit omittendum non censui, cum quæ olim existimatio, quod vetustum ipsorum jus, hinc clarius adhuc elucescat. Charta se habet ita:

Dit is dat seggen ende gescheyt ende slichtinge der Stadt van Utrecht ende der drier Steden van Overyssel s'Gestichts van Utrecht, als Deventer, Campen, ende Zwolle eendrachtelick, van alsulcke schelinge ende gebreecke ofte breucken, die syn ofte geweest hebben tot desen daghe toe tusschen den Hoochgeboren ende Eerweerdigen Vader in Gode ende Heer, Heer Frederick van Blankenheim, *Bisscop t'Utrecht, onsen Genedigen lieven Heer, synre Kercken ende synre Heerlicheyt op die een syde, ende* synre Stadt van Amersfoort *op die ander syde, dat*

is

is te verstaen, den Burgeren ende den Ondersaten der selver Stadt, die daer binnen of buyten syn, oft geweest hebben, als die Cedulen van den gebreecken ende die schriften ons daer van getoont inhouden ende begrepen hebben, ende mede van beyde der parthyen hulperen ende vrunden, so waer die in den Lande van Utrecht binnen Steden of daer buyten geseten syn op die ander syde, in alre formen ende maten, als onse Genedighe Heer van Utrecht voernoemt die saecken tot scheydinge, seggen, ende slichtinge onser Stadt, ende der drier Steden voernoemt gebleven is, ende geloift heeft, ende die parthyen an beyden syden voernomt dat by der penen van x. duysent olde schilden verpeent ende verborcht hebben.

In den eersten seggen wy eendrachtelyck dat onse Genedighe Heer van Utrecht ende syn nacomelingen Bisscoppen t' Utrecht binnen der Stadt van Amersfoort ende haer vryheyt vrylicken syn Heerlickheden hooge ende lage, ende synre kercken gerichten geestelicken ende weerlicken rustelick ende vredelick hebben ende gebruyken sel by hem ende syn Amptluyden geestelick ende weerlick, alse daer toebehooren, Behoudelick der Stadt van Amersfoert hoers rechts, privilegien, ende goede gewoonten, die sy van onsen Genedigen Heere voornoempt ende synen Voorvaderen onbeclaicht haer gebrocht hebben.

Item van den Chynsen, thienden, ende Hofgoiden van den luyden, die uytten Lande binnen Amersfoort gecomen syn, ende onsen Heer t' syn ontvoert hebben, des hem onse Heere voernoemt beclaecht seggen wy, dat die van Amersfoirt onsen Heer dat uytreycken sullen na hoirs selfs antwoirde.

Item dat onse Genedighe Heer ende syn nacomelingen voernoemt vrilicken houden ende gebruycken sullen syns houts, soo waer hy dat wassende heeft, Behoudelick der Stadt van Amersfoirt hoirs houwens in dien selve houte tot hoeren schoensten ende besten, also sy dat bescheydelick bewysen mogen.

Item dat die Stadt van Amersfoirt egeens van ons Heeren Schouten van Leusden, van Seldert, van der Hair, ofte Duyst verbiedinge doen en sal van enich recht, dat sy ververderen van ons Heeren wegen voirsz.

Item dat die Stadt van Amersfoort egeen wedeloos luyden des Gestichts, nochte niemant, die voor den rechtelick tusschen den partyen uyt de Stadt van Amersfoirt geluyt is, onthouden en sal, noch weder binnen der Stadt van Amersfoirt ofte hoere vryheyt laten comen.

Item dat onse Genedighe Heer ende syn nacomelingen haer wiltbaen rustelyck behouden ende gebruycken sullen.

Item dat onse Genedighe Heer ende syn nacomelingen voernoemt rustelick hebben ende gebruycken sullen synre tollen binnen der Stadt van Amersfoort, ende in der Eem, ende alle sijne renthen, thienden, tynsen, ende anders, hoe sy ge-

noempt syn binnen ende buyten Amersfoirt, soe waer die gelegen syn, sonder enich toeseggen der Stadt van Amersfoort verder dan sy mit brieven van pachtinge eeniger gueden voernoemt ofte mit wittelycken voerwerden bewysen mogen sonder arch.

Item want onse Genadige Heer van Utrecht hem synre Stadt van Amersfoort *becroont, dat sy hem an vreemden heerschip verbonden sauden hebben, dat onsen Heer undt synen Gestichte grootelicken tegens dragen soude, daer die van A-* mersfoirt *tegens seggen, dat sy geen verbonden mit ymant gemaeckt hebben, dat synre Genaden oft synen Gestichte tegens draecht, Daerom seggen wy dat die van* Amersfoirt *daer van doen sullen, gelijck sy selver geantwoirt hebben in den generael Capittel ten Doem voor onsen Genadigen Heere, synre Ecclesien, Ridderen, Knapen, Stadt ende Steden, dat is te weten, Alsoe vroe als sy geslicht ende gescheyden syn van den Hoochgeboren Forste den Hertoge van Gelre, dat sy den die verbande openbaerlicken toonen sullen onsen Heer, synre Ecclesien, Ridderen, Knapen, Stadt ende Steden voernoempt, in den generael Capittel ten Doem, als sy des vermaent worden, Ende hebben sy daer aen misdaen onsen Heer, ende syn Gesticht, dat sy dat den uytrichten, ende beteren sullen by der Ecclesien, Ridderen, Knapen, Stadt, ende Steden vaersz.*

Item voort seggen wy dat die Stadt van Amersfoort, *dat is te wetene beyde die partyen voernoemt, die binnen wesen sullen, onsen Genadighen Heere van Utrecht voernoemt ter beteringhe geven ende betalen sullen voor allen brueckten, die de parthyen samentlijck, ende elck bysonder, off die een tegens den anderen misdaen mogen hebben tot desen daghe toe, hoe die genaempt syn ofte haer gecommen mogen wesen in geestelicken saecken, off in weerlycken saken, negen duysent gulden oft* XXIII. *Vleemsche groot oft gelijck payement daer voor, ende daer toe vier hondert oude schilden voor* Gysebrecht Lambrechtsen *soens brueckten, alse in den seggen tusschen den partyen naebeschreven geseyt is, te betalen een derdendeel van de negen duysent gulden tot Meye naestcomende, een derdendeel Kersavont daer naestkomende; ende dat leste derdendeel tot Paschen dan dair naestvolgende, Ende hier mede sullen die Stadt van Amersfoirt ende beyde parthyen voernoemt ende alle hoir vrienden binnen ende buyten Amersfoirt op beyden syden, so waer die in den Lande van Utrecht geseten syn, van allen saecken ende brueckten voernoemt claer, quyt, ende vry wesen tot desen daghe toe van onsen Genadigen Heere van Utrecht voernoempt, ende mit hem verlijckt ende verscheyden wesen, alle argelist uytgeseyt.*

Omisi id sciens, quod non multum ad rem:

Voort seggen wy dat onse Genadige Heer van Utrecht voernoemt weder openen sal ende ontslaen die Eemne, ende anders alle syn stroomen ende straten, ende mede alle geboden ende verbiedinge, die hy tegens synre Stadt van Amersfoort gedaen heeft,

beeste, ofte doen doen, off wesen sullen, gelijck sy waren voor der scheelinge voernoemt.

Item dit seggen hebben wy geseyt eendrachtelijck, ende houden dat t'onser verclaringhe tusschen dit ende onser vrouwen daghe to Lichtmisse naestcomende, off daer eenighe scheel in geviel.

Item dit wert geseyt ende uytgesproken tot Utrecht in onses Genedigen Heeren Hove *voernoempt in tegenwoordicheyt ons Genedichs Heeren voernoemt, ende der vrunden van beyden parthyen voernoempt, die dit seggen hielden op allen syden, ende loeffden dat te voldoen in alre maten als dit voernoempt steet. Ende dit hebben uytgesproken, so sy daerom gesent waren, van wegen, ende in namen der Stadt ende Steden voernoempt, als van der Stadt van Utrecht die Overste out ende nye, by namen Johan van Lichtenberch van Lanscroen, Mattheus Pot, Burgemeesters, Pelgrum die Wale, ende Huybert Egbertsen Overste Oudermans, Jan Pot, ende Wouter Grauwert Oud-Burgermeesters, Jacob Fredericksen, ende Thymmen Walmer ende Overste Oudermans der Stadt voernoempt, ende van den drien Steden wegen van Overyssel voernoempt, als van Deventer Frederick van Ese, en Herbert Splinters, van Campen Aernt van Unden ende Gerrit de Witte, ende van Zwolle Jacob van Witteneen, ende Gerrit ten Water, Scepenen ende Rayde der drie Steden voernoemt, int jaer ons Heeren M. CCCC. ende negen, des Manendages na St. Lucien dach, ende was den XVI. dach der maent December. Hier waren over ende aen als getuygen die Eerbare Heeren Willem van Rhenen Proist van Embrick, Mr. Aernt van Tricht Proist van St. Jan, Mr. Evert Faiek Deecken van Oudemunster, Heer Willem van Wie Cannick St. Peters der kercken van Utrecht, Heer Johan van Renesse van Rynouwen, Heer Jan van Vyanen van Bevervweerde, Heer Jan van Zuylen, ende Heer Mells uyt den Enge Ridderen, Jacob van Zuylen, Steven van Rode. Rutger van Doernick, Jan van Boechorst, ende veel andere goede luyden.*

Anno 1410. *Dux Gelriæ &c.* Testes literæ ejus anni: *Wy* Reynalt *by der genaden Goits Hertoge van Gulick ende van Gelre, ende Grave van Zutphen, voer ons, onse erven, ende nacomelingen doen condt allen den genen, die desen tegenwoordigen brief sullen sien off hoeren lesen. Also als wy met den Burgemeesteren, Scepenen, Raiden, ende gemeynen ingesetenen der Stadt van* Amersfoort *tot desen daghe toe datum s'briefs in twiste ende scheelinge gestaen hebben van sommige saecken, die wy mit hoir ende sy mit ons te schaffen gehad hebben, Soe bekennen wy, dat wy mit desen voernoemden Burgemeesteren, Scepenen, Rayden, ende gemeynen ingesetenen der Stadt van* Amersfoert *voernoemt van allen den twist ende scheelinge, ende mede van allen saecken, die sich tusschen ons ende hoir thent op huyden des daegs datum s'briefs ergangen mogen hebben goetlick*

lick ende wail verslicht ende gescheyden. syu, ende wy noch niemant van onser wegen en sal sy, noch hoeren Burgeren, ende ingesetenen, omme der voernoemder saecken wille niet meer aenspreken, kroden, noch archwilgen, in geenre wys sonder argelist. Ende des t'oorconde hebben ouy onsen segel van onser rechter wetenheyt aen desen brieff doen hangen. Gegheven in't jaer ons Heeren M. cccc. *ende thiene des neesten daigs na St. Cathrynen daghe des heyligen Jonckvrou. Per Dominum Ducem præsentibus de consilio D. Johanne Wienhorst milite, Magistro Curiæ, & Gisberto de Mekeren armigero.*

Promiserunt literis. Literæ sunt hæ: *Wy Burgemeesters, Scepenen, ende Raedt, ende gemeente der Stadt van* Baern *doen kont allen luyden, dat wy om sonderlinge truwen, hulpe, ende bystant, die de Stadt van* Amersfoort *ons ende onsen olderen in voortyden dickwijl gedaen heeft, ende noch dagelijcks geerne doet, als wy 't aen hem versoecken, geloeft hebben ende geloven in goeden trouwen der Stadt van* Amersfoort, *tot wat tyde, dat sy ons oft onsen nacomelingen in doen bieden, ende doen manen, oft sy onser te doen hebben, dat wy oft onse nacomelingen dan gunstelick, ende met vlyt, ende met alle onse macht na gelegentheyt der saecken alse redelick ende mogelick is, binnen der Stadt van A*mersfoort *comen sullen, ende die helpen houden ten eynden uyt op onser cost, uytgenomen dat tegen onsen gerechten Lantsfurst, of tegen den Gestichte van Utrecht dragen mochte, mit* sulcken *voorwaerden, waert saecke dat wy, oft onse nacomelingen, oft Gemeente van ons mit de Stadt van Amersfoort, oft in haren reysen enighe saken deden, daer wy oft ymant of belast worden, daer sullen ons die Stadt ende Burgeren van* Amersfoort *inne bystandich wesen, ende daer of verantwoorden, gelijck anderen horen Burgeren sonder enich argelist. Ende alle dese voersproken punten ende voorwaerden hebben wy geloeft ende geloven in goeden trouwen voor ons ende voor onse nacomelingen ten euwigen daghen vast ende stade ende onverbreeckelick te houden sonder eenige wederwoorden ofte werken. In oerconde des brieft besegelt mit onser Stadt segel. Gegeven int jaer ons Heeren* M. cccc. *ende tien den derden dach in Januario.* Similes etiam habeo & quæ ostendunt quam verum id, quod dixi statim de Emæ accolis, Anni 1443. *Wy Burgemeesteren, Scepenen, Raiden, ende gemeyne Burgeren van* Baern *doen condt allen luyden, dat wy om menigen trouwen dienst wille ende vryheyden, die ons die meene Stadt van* Amersfoort *gedaen ende gegeven heeft, ende noch of Godt wil doen ende geven sal, hem geloeft hebben ende geloven in goeder trouwen te geven oft te verleggen om hoere Stadt* xx. *roeden muyrs in sulcken schijn ende maniere, als sy nue op ten datum ons briefs de nye muyr in hoire Stadt hebben begonnen te maecken mit voerwaerden, dat wy nu St. Jans dach te midsomer naestcomende leggen oft betalen sullen* x. *roeden muyrs*

muyrs voernoemt, ende in Mey over een jaer daer naestcomende, alsmen schryft vier ende veertich, vyff roeden muyrs, ende dan te Mey over een jaer daer naestcomende als men schryft vyff ende veertich, vyff rueden muyrs voernoemt, of voer elcke roede muers voernoemt twyntich Beyersche gulden. Ende dese twyntich roeden muers voernoemt sullen wy ten eeuwigen daghe houden op onsen cost. Ende waer dat saecke dat wy dese voernoemde voerwaerden niet en hilden ende voldeden als voernoemt staet, soe mogen onse selve Stadt ofte Burgeren voersz houden, tueven, ende besetten, daer sy ons vercrygen mogen ter tyt toe, dat wy alle dese voernoemde voorwaerden vernoiget, voldaen, ende betaelt hebben, uytgeseyt alle argelist. In oerconde des briefs hebben wy onser Stadt segel beneden aen desen brieff gehangen int jaer ons Heeren M. CCCC. XLIII. *opten derden dach in Junio.*

Canonici Regulares. Quodnam inter eos & Seculares discrimen dixi *lib. 2. de Nobilit. cap. 2.*

professi sunt Regulam D. Augustini. Augustini nimirum Hipponensis episcopi. Chronicon Windesemense *lib. 1. cap. 22. Duodecim autem Ordinum diversorum religiosos in diversis mundi partibus vidimus secundum regulam beati Augustini expresse professos, habitu tamen, moribus, ceremonialibus, & statutis aperte distinctos, Canonicos videlicet Regulares, Premonstratenses, Augustinienses, Joannitas, Dominos Teutonicos, Prædicatores, Cruciferos, servos Mariæ sive spectantes, beatæ Mariæ Magdalenæ de pœnitentia, Ambrosianos, Hieronymitas, & fratres sororesque Ordinis S. Brigittæ, qui non immerito plurimum in Domino gloriantur, quod sub tali patre talique ecclesia sancta Doctore beato Augustino Ipponensi episcopo Deo creatori suo militare meruerunt.* Regula autem quam adscribunt ei vulgo est triplex. Habet eam Hospinianus de *orig. monachat. lib. 6.* Sed spuria est & commentitia & monachorum inventum. Erasmus certe non dubitat, quin nec *frontis* habeant nec *mentis* quicquam, qui tales *nænias* & ineptias adscribunt *tali tantoque viro.*

religionem Windesemensem. Canonicorum Regularium. Eam enim professi, qui cœnobium hoc habitabant, quod apud Salios prope Zwollam. Erectum Ann. 1386. Chronic. Windesemens. *lib. 1. cap. 6.*

in capiendo Yselsteyno. Heda captum id & receptum vult Ann. 1418. *hist. Ultraj. p.* 271. ut & Auctor Chron. Goudan. *in Jacoba Ann.* 1417. Perperam uterque. Perperam etiam Auctor. Nam initio statim anni XVII. Jacoba gratias agit Amorsfortiis pro opera in opidi receptione ab iis fortiter præstita. Pag. 167.

potiti sunt victoria. Heda *d. loc. Gorcum rursum occupatur &c. & qui in fide Jacobæ erant confugerunt ad arcem, & ilico subsidium per literas petiverunt ab amicis, præsertim a Trajectanis & Amersfordianis, qui ex tempore advolarunt.*

Et Jacoba coadunata ex improviso manu satis valida, noctu sese in arcem contulit. Quo intellecto Trajectani atque Amersfordiani, cupientes sese jungere exercitui Jacobæ, effringentes per industriam murum, & aperientes portam oppidi respicientem ad arcem, non absque stupore hostium, qui magno milite gaudebant, & invitis illis extensis signis per vicum sese junxerunt aliis exeuntibus ex arce &c. Add. & Snoyum lib. 9. Veldenaer hist. p. 110.

Publicis literis. An hæ sunt quæ sequuntur Kal. Ian. datæ anni sequentis? Jacob by der genaden Goits Hertoginne in Beyeren, Delphine van Vyennen, Gravinne van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Vrouwe van Vrieslant, doen cont allen luyden: Want wy gedachtich aensiende die groote trouwe, willige diensten, ende vlite, die onse geminde vrienden die Stadt van Amersfoort, ende Burgeren, ende ondersaten ons in den beginne van onser Heerlicheden voernoempt terstont na doode ons liefs Heer ende Vaders Hertoge Willems, dien Godt genadichlyck bedencken wil, ende doe wy noch uytlandich ons lants van Hollant waren, gedaen hebben, ende mit onsen getruwen Raiden, vrienden, Steden, ende goede luyden onse Slot ende Stede tot Yselsteyn, die ons van Heer Willem van Egmont mit sommige Ballingen ons lants, ende anderen, daer wy sonder vede off buede voir waren uyt onrecht affgewonnen ende becrachticht waren, hebben helpen inwinnen ende weder brengen in onsen handen op hoirs selfs cost, ende daer na by ons selfs live truwelick ende eerlyck in onsen stryde, ende geschefte tot Gorinchem, doe ons onse Stadt van Gorinchem voernoemt eerst van Heer Johan van Egmonde ende den synen oock mit onrecht ontweldicht was, daer Grave Robrecht van Vernenburch, Willem soon van Arckel, ende meer die sy daer geworven hadden, tegens ons, nae ingecomen waren, mit onsen vrunden ende goeden luyden voernoemt geweest hebben, ende ons die voersz. onse broeckinghe hebben helpen wederstaen, ende den Stryt ende onse Stadt voersz. weder helpen winnen, Soo hebben wy van onser gratien mit onsen vryen wille ende by wille onser getrouwer Rayde ende vrienden gegont ende gegeven, gunnen ende geven mits desen brieve de Stadt van Amersfoort, hoeren Raden, Burgeren, ende ondersaten, die rechte tweedeel van allen gevangen, die deselve Stadt, hoir Burgeren, ende ondersaten, die met hem waren in den voernoemden onsen stryde in dier reysen in onser Stadt van Gorinchem aldaer gevangen hebben tot hoiren vryen wille, nutscap, ende oirbaer te hebben, te houden, ende te schatten by ons, dats te weten, dat sy ende onse vriendt, die wy daer by voegen ende beveel daer of doen sullen, alle gevangen voernoemt ende elcx van hem in hoirre Stadt voersz. van onsen ende van hoiren wegen setten, stocken, ende schatten sullen mogen, ende so wes gelt off goet van dier schattingen comen sel, daer sullen wy off hebben, heffen, ende behouden dat rechte derdendeel, ende die Stadt van Amersfoort voernoemt die ander twee deelen, Ende heb-

hebben hierom geloofd ende geloven in goeden trouwen voor ons, onsen erven ende nacomelingen mit desen brieve die Stadt van Amersfoirt, hoiren Raydens Burgeren, ende ondersaten van desen gevangen, off van hoir schattingen; off van des hier of rueren mach, nemmermeer aensprake, noch moeyenisse off hynder om te doen, of te geschien laten van onser wegen; want oock dat saecke dat om des stryts, oft om der geneden wille voersz, onsen vrienden, der Stadt van Amersfoort; *oft hoiren Borgeren of ondersaten, enighe aensprake, vorderinge, oft moeyenisse, oft hynder van den hoochgeboren Furst onsen Neve den Hertoge van Gelre oft van yemant anders geschiede, daer sullen wy der selver Stadt ende hoiren Burgeren ende ondersaten geheellicken bystendich in wesen, ende hem daer om te hulpe comen mitten eersten na alle onse vermogen, na dat die saecken gelegen sullen syn, ende sy ons behoeven, want die hoire saecken d'onse syn, ende ons so te voerstaen gebeuren. Mede sullen wy ende die Stadt voornoempt, ende elck den anderen oirveden ende verlyff geschien laten van allen den gevangen, die wy ende onse vrienden ofte sy vengen in den stryde ende geschefte voernoemt ende daer aff van den gevangen dubbelde oirvede doen maken, ende die malkander over doen geven, uytgescheyden alle argelist. In oirconde desen brieve hebben wy onsen segel hier aen doen hangen. Gegeven in den Hage op den eersten dach in Januario, int jaer ons Heeren M. cccc. ende XVIII. na den lope van onsen Hove.*

Utrum hæ sint nec ne non necesse est, ut contendam. Sed id obiter observandum, Primo; quod quamvis bellum auspiciis Ducissæ gestum, Gorinchemi tamen ob Amorfortiis, vi surrepto ab iis oppido, capti ipsis permissi, quod ob strenuam ipsorum operam lytri iis partes duæ, Ducissæ tertia tantum data, & quod sancte id observatum, ut liquet ex apocha; quam Ducissa eo nomine Amorforthis concessit. Iacob *van Beyeren by der genaden Gods Hertoginne van Lothrijck, van Brabant, ende van Limburch, Marcgrevinne des Heylichs Rijcx, Grevinne van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Vrouwe van Vrieslant, doen cont allen luyden, want ons onse geminde vrienden, ende goede Stadt van Amersfoort goede botinge ende bescheyt gedaen hebben van sulcken gevangen, als taelste binnen onse Stadt van Gorinchem gevangen ende betraehticht worden, gelijken dat overdragen wort, So belien wy ons ende bekennen, dat ons die selve Stadt daer of goede betalinge alse van onsen derdendeel nae der overdracht gedaen heeft, ende scheldense daer of quyt, behoudelick dat ons die Stadt voernoempt van den tween gevangen als* Wouter *van* Ylendoorn *Aertsen en* Rutger Dattelaer *Willemssen, die noch te schatten syn, ons onsen derdendeel van alsoe veel als sy geven ende geschat sullen worden betalen sullen, als daer toe behoort. In oirconde desen brieff ende onse*

Signet hier op gedruct. Gegheven int jaer ons Heeren M. CCCC. *ende* XVIII. *op St. Laurens avont.* Secundo Wilhelmum sextum Jacobæ patrem non defunctum, ut vulgo putant, & ut scribunt Auctor Chronici Goudani, Ioannes a Leydis, Scriverius, Veldenaer, aliique, anno M. CCCC. XVII. sed anno potius præcedente. Qui enim hoc anno quo ineunte jam nullus ? & quo ut pridem jam mortui Iacobæ meminit expresse ? Nec est quod quis mendum suspicetur in literis. Scriptum sic expresse: *opten eersten dach in Januario int jaer ons Heeren* M. CCCC. *ende* XVII. Nemo de eo dubitet. Certe & alias adhuc habeo ex Archivis quæ Hagæ Comitis in gratiam Trajectensium a Iacoba ultimo Ianuarii ejusdem anni datas in quibus patris meminit similiter ut pridem jam mortui. Unde & patet abunde, ut hoc obiter etiam addam, quam non inutilis ponatur opera, si ponatur in chartis, & prisci ævi instrumentis. Operæ pretium ut addam, nequis hæsitans adhuc dubitet, & quo illustria magis omnia magisque in aperto sint:

Jacob *by der genaden Godts &c. want onse lieve ende geminde vriende, die Stadt van* Utrecht *ende hoir Burgers ons ende den onsen also kenlike diensten ende goetwillicheyt bewijst hebben in onsen saken, sedert dat onse lieve Heer ende Vader Hertoge* Willem *saliger gedachten aflyvich wort, so tot Yselsteyn, so tot Gorinchem, ons also trouwelic by gebleven sijn in den onvrede ende onmoede, die onse Oem Hertoghe* Ian *van Beyeren Elect van Ludick en Grave tot Loen mit onrechte aen ons gekeert heeft, dat wy des immer deugentlic sculdich sijn op hunluyden te gedencken, so hebben wy daerom ende om andere diensten, die si ons in toecomenden tyden noch doen mogen, uyt goeden gronde onses herten geconfirmeert ende gevestiget, confirmeren ende vestigen mit desen brieve alle alsulcke hantvesten, privilegien, en brieven, als die Stadt en Burgeren van* Utrecht *voirsz. hebben van onsen Voirvaderen Graven te Hollant, ende sonderlinge sulke brieve, verclaringe, ende voirwaerde van tolrechte en diensten, als si van onsen lieven Heer en Vader seliger gedachten lest vercregen hebben besegelt, ende geloven voir ons ende voir onse nacomelingen die Stadt ende Burgeren voirsz. dair in te houden ende te stercken tegens enen ygelicken na inhout der hantvesten ende brieven voergeroert, Ontbieden daerom ende bevelen allen onsen Bailjuwen, Drossaten, Tolnaren, Scouten, Rechteren, Amptlieden, ende anders allen onsen goeden luden ende ondersaten over al in den onsen, dat si die Stat en Burgeren van Utrecht mit hoeren live ende goede rustelic, vredelic, ende ongehindert laten varen, merren, keeren, ende wesen over al, daert hun genoegen sal in den onsen te water ende te lande, ende hun guetlic ende vordelic sijn in allen hoeren saken na inhout hoire brieven ende voerwaerden voirsz. In oirconde &c. Gegheven opten lesten dach van Januario Anno* XIV C. *en seventien* secundum cursum Curiæ.

Ve-

Verum hac occasione & id dignum quod notetur, quod ea vis tum Amorfortiis, is urbi eorum splendor, ut Ducissæ & cum ipsis, quorum pridem illustris & spectata bello virtus, ac si cum Trajectensibus nihil plane ipsis rei, ut belli rursum haberet socios, agendum fuerit separatim. Abunde id testantur literæ ejusdem anni, & diei, & tenoris, qui sequitur:

Iacob *by der genaden Goits Hertoginne in Beyeren, Delphine van Vyennen, Gravinne van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Vrouwe van Vrieslant, doen conde allen luyden, Want onse geminde vriende die Stadt van* Amersfoort *ende hoere Burgeren om onser begeerten ende lieffden wille ons trouwelick ende gunstelick gedient, bistandich, ende gehulpich geweest, noch syn, ende oft Godt wil noch syn sullen, in alsulcken geschafte, overval, ende moeyenisse, als ons, onsen Steden, Landen, ende luyden van onsen Oem Hertoge* Johan *van Beyeren aengelecht, ende gedaen syn, Soo sullen wy onse vriende die Stadt van Amersfoort ende hoir Burgeren daer in mogelyck besorgen ende ontheffen, ende hebben daerom gelooft ende gelooven der Stadt van* Amersfoert *ende hoeren Burgeren in goeden trouwen, alse dat wy tot geenre tyt ons, onse Steden, landen, ende luyden mit onsen Oeme voernoemt verslichten, versoenen, ofte tot meere vrientschap verleenen en sullen, wy en sullen die voernoemde Stadt ende Burgeren van Amersfoert mede besorgen, verlenen, ende in haelre vrientschappen mede brengen mit onsen Oem voernoemt van allen onsen ende heuren saecken, die sy met onsen Oem voernoemt om onsen willen ofte van hueren ballingen ruerende ofte anders uytstaende hebben, soe sy hem alle wege overboden hebben ende noch overbodich syn hoir saecken aen ons te keeren, ende by ons rechtinge te doen ende te nemen, uytgeseyt alle argelist. In oirconde desen brieve besegelt mit onsen segele. Gegeven in den Hage opten lesten dach in Januario int Jaer ons Heeren* M. CCCC. *ende* XVII. *na den loop van onsen Hove.*

Nec hic substitit Ducissa, sed quo animos virorum fortium devinciret adhuc arctius omnia ipsorum privilegia a Comitibus Hollandiæ olim data & concessa confirmavit expresse & plenissimum iis robur accommodavit, nimirum ita:

Iacob *by der genaden Goits Hertoginne van Beyeren, Delphine van Viennen, Gravinne van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Vrouwe van Vrieslandt, doen cont allen luyden, dat wy geconfirmeert ende bevesticht hebben, confirmeren ende bevestigen mit desen brieve onsen lieven ende geminden der Stadt van* Amersfoort *alle alsulcke hantvesten, privilegien, ende rechten, als sy van onsen Voorvaderen seliger gedachten besegelt hebben, ende geloven voir ons ende onse nacomelingen onsen geminden der Stadt van* Amersfoort *voersz ende hoire nacomelingen daer in te nemen ende te stercken nae inhout hoire hantvesten ende*

die brieven voersz. sunder argelist. In Oirconde desen brieve besegelt mit onsen segele. Gegeven in den Hage opten XVIII. *sten dach in Februario int jaer ons Heeren* M.CCCC. *ende seventien na den loop van onsen Hove.*

Pag. 167. *pacem pepigerant.* Vidimus statim supra orto inter Iacobam & Iohannem ejus patruum paulatim dissidio fœdus contra Iohannem cum Trajectensibus & Amorfortiis a Iacoba percussum. Sopitis mox belli causis quum Ducissa cum patruo rediisset in gratiam, cum Trajectensibus & Amorfortiis etiam simul pax coiit. Et non mirum quod coiit. Separatim pacisci, exclusis his, vi fœderis Iacobæ non licuit. Fœdus de quo loquor ictum Ann. 1417. Sequenti anno mox pax. Sed pax non diuturna. Iterum quod tum pax id vel hinc satis patet:

Iohan *by der genaden Goits Palsgrave by den Rhyne, Hertoge van Beyeren, Soon von Henegouwen, van Hollant, ende van Zeelant, doen condt allen luyden, die desen brieff sullen sien ofte hooren lesen. Alsoo tusschen onsen Neve van Brabant ende synre Gesellinnen onser nichten van Hollant op d'een syde, ende ons op d'ander syde leste werff tweedracht ende geschil geweest is, des die Stadt van Utrecht ende van* Amersfoort *haer mit onser neven ende nichten voersz. onderwonden hebben gehadt, Van wolcken geschcele ende tweedracht die voersz. onsen lieven Neve ende nichte, ende wy, ende oeck onse Steden, landen, luyden, hulperen, ende hulpers hulperen onderlinge wael versoent, verleecken, ende vereenicht syn op beyden syden, Soe kennen wy openbaerlicke mit desen brieve, dat die Stadt van* Utrecht, *van* Amersfoert, *ende alle hoir Burgeren ende ondersaten van den voersz. tweedracht, ende geschele, ende van des daer of ruert desgelijcx met ons versoent ende verleecken syn by alsoo dat alle die gene, die sint den begin ende in der tweedracht ende geschele voernoemt om onsen wille uyt der Stadt van* Utrecht *ende van* Amersfoort *voersz., of daer sy bewyndt hebben, getogen ende geweest syn, weder daer binnen comen, wesen, ende woonen mogen opten hoeren, ende daer aff veylich ende ongemoeyt des hairs gebruyken. Mer alsoo als overgedragen is, soe en sullen die gene die daer voren buyten geweest hebben der Stadt van Utrecht ende van Amersfoort daer niet weder binnen comen mitter verwen van desen soenen. In oirconde desen brieff ende onse segel daer aen gehangen. Gegheven opten eersten dach van April int jaer ons Heeren* M.CCCC. *ende* XVIII. *na den loop van onsen Hove.*

D. Jacoba libenter auxiliares. De Iacoba non mirum. Vis ei jam adempta. Regimen provinciarum, cum aliud nihil posset, cessum Iohanni patruo, cum quo deinceps ei pax iter una cum marito in Brabantiam mediſtanti. Heda *hist. Ultraj. p. 272. Favit Jacoba Trajectinis, sed omnino illi erat intercepta potestas, & Joannes Dux venationibus &c.*

Invo-

Immutarunt igitur episcopum suum. Rerum hæc vicissitudo. Suo Marte hactenus rem gesserant ac si nihil ipsis cum episcopo. Nunc exosi Iohanni Bavaro ob suppetias Ducissæ latas, Iohanni Egmondano ob excisum Hulstadium, Reinaldo Duci Gelriæ ob societatem cum Wilhelmo Iacobæ olim patre, ad episcopum confugiunt. Nec aut se is aut suos perculsos jam & ipsi supplices aut contemnit aut negligit. Urbes instruit commeatu, copias colligit, conscribit, & contractis auxiliis universam provinciam ad vim vi defendendam pro præsenti rerum copia & quantum potest impellit. & ne quid deinceps metuendum a vicinis Montfortiis, qui clientes etiam Hollandorum, & eos sibi arctius devinciendos constituit, ut ex chartis his satis patet:

Wy Frederick *by der genaden Godts Bisscop tot Utrecht, wy Stadt van* Utrecht, *ende wy Stadt van* Amersfoort, *maken kont allen luyden, ende bekennen mit desen openen brieve, want Heere* Iohan *Borchgrave tot Montfoerde, Heer* Lodewijck *van Montfoerde, ende Heer* Willem *van Montfoerde ende van Sweten Ridderen, om onser liefden ende beden wille mit ons in der veden treden, ende onse hulpers worden willen tegens Hertoge* Iohan *van Beyeren, of anders tegens den genen die 't van deser veten roeren sal, Soe bekennen wy dat wy hoer Hoefthear daer af syn en wesen willen, ende hem gelovet ende geloven mit desen tegenwoordigen brieve, dat wy geenrehande soene, noch vrede, noch bestande geven, noch maken, noch laten maken en sullen, wy en sullense vry op allen heuren goeden ende brieven soenen ofte bevreden, Ende so wanneer ende tot wat tijden, dattet onse Heere Godt alsa vuecht, dat wy gesoent werden mit Hertoge* Ian *van Beyeren of mit anders onsen vyanden, so sullen wijse op heuren goeden ende brieven vry ende klaerlicke besoenen, Ende waert saecke dat hem boven of nae der soenen aen hare goeden of brieven misdaen of verkort werde, daer voer soelen wyse setten ende houden in alsulcken goeden als in den Stichte van Utrecht gelegen syn totter sommen toe van hoeren schade ende verliese. Ende alle dese voersz punten, hebben wy hem gelovet vaste ende stede te houden sonder argelist. Des tot enen oirconde so hebben wy* Frederick *Bisscop tot Utrecht, ende wy Stade van Utrecht ende van Amersfoort, onse ende onse Stadt segelen aen desen brieff doen hangen. Gegheven int jaer ons Heeren dusent vier hondert ende twyntich des* XVII. *dages in Aprille.*

Wy Frederick *by der genaden Goits Bisscop t'Utrecht, wy Stadt van* Utrecht, *ende wy Stadt van* Amersfoort *maken kendt allen luyden, want Heer* Iohan *Borchgrave van Montfoerde om onser beden wille mit ons in der veten getreden, ende onsen hulper geworden is op Hertoge* Iohan *van Beyeren, ende opten Hertoge van Gulick ende van Gelre, so bekennen wy dat wy syn Hoofthear daer of syn wil-*

willen ende synre knechte. ende geloven hem mit desen onsen tegenwoordigen brieve, dat wy geenrehande Zoene, vrede, noch bestande, geven noch maicken, noch maicken laten en zellen, wy en sullen hem vry op alle syn goeden ende brieven soenen ende bevreden. Ende so wanneer ende tot wat tyden dattet onse Heere Godt also voeget, dat wy gesoent worden met den Hertoge voersz., of mit anders onsen vrienden, so sullen wy hem op syn goeden ende brieven vry ende klaerlick besoenen. Ende alle dese voersz. punten geloven wy hem vaste ende stede te houden sonder argelist. Ende des tot enen oerconde so hebben wy Frederick *Bisscop t'Utrecht, wy Stadt van* Utrecht, *ende wy Stadt van* Amersfoort, *onse ende onser Stadt segelen aen desen brieff doen hangen. Gegheven int Jaer ons Heeren dusent vier hondert een ende twintich des Donderdachs na Sunt Lamberts daghe.*

Et quia id flagitabat discriminis magnitudo, turbato passim per Hollandiam tum temporis rerum statu, quo undique esset tutior, & potentioribus conjunxit se, præsertim Dominis de Wassenaer, Leydæ opido, aliisque, etiam contra quoscunque, & contra Iohannem Bavarum, & contra Gelrum ipsius socium, ne ulla in re iis, qui inter flammas & sanguinem & inter se & cum aliis, amici modo, modo hostes, satis diu tumultuati, posset dici inferior, vir animi magnitudine, prudentia, consilio, etiam cunctis superior. Fœdus valde est notandum, quod cum alibi quæras frustra, & complectatur historiam nondum adhuc satis notam, turbas, & contentiones, & deplorandum rerum statum Iacoba rerum potita, dignum etsi prolixum, quod transmittatur hac occasione ad posteritatis memoriam. Ita autem se habet:

In den name ons Heeren Jesu Christi, der heyliger Drievuldicheyt, ende der gloriosen maghet Maria der moeder Gods Amen. Wy Frederick *van Blanckenhem by der genaden Gods Bisscop tot Utrecht. ende wy* Iohan *Borchgrave van Montfoert*, Philips *Heere tot Wassenaer Borchgrave tot Leyden, ende ick* Willem *van Brederode Heere tot Gennip, tot Steyn, ende tot Merweden, Wy Burgemeesters, Scepenen, ende gemeenen Raedt der Stadt van* Utrecht, *Wy Burgemeesters, Scepenen, ende gemeenen Raedt der Stadt van* Leyden, *ende wy Burgemeesters, Scepenen, ende gemeenen Raede der Stadt van* Amersfoort, *maecken condt allen luyden, dat wy om des grooten onrechts ende gewelts wille, dat ons* Frederick *Bisscop tot Utrecht, ende die tot onsen Gestichte hooren, ende ons* Iohan *Borchgrave van Montfoert, der Stadt van* Utrecht, *ende der Stadt van* Amersfoort *geschiet, ende ons van den meenigen dagelycks geschiet boven der soenen ende gunstelycken dadinge, daer wy goede besegelde brieven of hebben, ende om den grooten Last ende ongenade, die ons* Philips *Heer van Wassenaer,*

naer Burchgrave tot Leyden, ende ons Burgemeesteren, Scepenen, ende Raeden van Leyden gesciet ende aengedaen is, In den eersten van eensdeels onsen Borgeren, die mit verraderye onse poorte die hengselen afgebroocken hadden, om ons vreemde luden over den hals te brengen, dat merckelyk ende kennelyck is, dat wy daer om lyfs ende goets solden beroofst hebben geweest, des die selve daer of voorvluchtich geworden syn uyt onser Stadt, Ende daer na quam Heer Florens van Borsel Threforier van Hollant, Heer Henrick Noothaft Vicedom in neder-Beyeren, mit anderen goeden luden van wegen ons Genedighs Heere ende Vrouwe van Brabant, ende van wegen Hertoge Johan van Beyeren, ende onderwysden ons met eene vruntlicken dedinge; die wy doch niet laten en dorsten om aensiens wille onses Genedigs Heeren voersz., dat wy deselve onse Poorters, die uyt waren, met geloove weder innemen solden, ende setten ons daer mede in vreden, so dat wy voor ons, ende wy voor hem ghene huede hebben en solden, maer wy souden die Stede van Leyden vredelycken ende rustelycken mit malcanderen besitten, Des quamen onse Poorteren voersz. op St. Lambrechts daghe tot Leyden binnen, ende wy waren sonder hueden, ende gemeenlyck in ons selfs huysen sonder enighe vergaderinghe, ende doen sy binnen Leyden quamen opter straten, doen segen sy Iohan van Wassenaer ende Gerrit van Poelgeest daer staen, ende doe lieten sy haer huycken vallen, ende hadden haer harnasch daer onder aen, ende liepen ende sloegen Iohan van Wassenaer daer neder; des hem Johan ende Gerrit naauwe in een huys ontquamen, Des worden onse vrunden ontwaer, ende quamen by Iohan ende Gerrit, ende maeckten die ingecomen waren weder vluchtigh, ende vengender een deel, ende een deel liepen opten Kerctoorne, des versochten wy den Threforier, ende die ghene die dat lant van Hollant van onsen Heere wegen bevolen is, ende gheerden rechtinge over die misdadigen, die ons verradelycken vervolchden boven die geloofflycken dedinghe ende boven dat sy met ons, ende wy met hem in enen vrede geset waren, ende in rusten ende vreden wesen souden binnen Leyden, Maer hoe veel dat wy vervolchden ons en mocht geen rechtinge geschieden van den misdadigen voersz., maer wy mostense quyt ende uyt onse Stede laten gaen by dedinge ende mit bevel des Threforiers voernoemt, ende der gheenre die dat lant mede bevolen was, ende des en dorsten wy niet laten om gedenckwille der Heeren, want die van Haerlem ende andere Steden mit ontwonden Banieren tot onswaerts opten wege waren om ons laste aen te doen, des wy niet verschult en hadden. Des noch hier nae die Threforier voersz. met anders een deel, dien dat lant mit hem mede bevolen is, ons een Cedel tot Leyden senden, ende lieten weten, dat wy die van onsen Stedehuys solden laten uytlesen, dat ons niet en stonde te doen, wantse sprack van een seggen, dat wy nye aen hem noch aen niemant gebleven en waren. Ende

dat ſeggen hielt mede inne, dat hy onſe Stede grootlyck belaſten wolde van den genen, die dus ongelooffelyck mit ons omgegaen hebben, alſe voerſz. is. Ende meer hielt dat ſeggen inne, dat die Stadt van Leyden hem geven ſoude drie duyſent Nobel, dat ons ſeer vreemt docht te weſen, want wy gheens ſeggens aen hem gebleven en waren, noch oock van ghenen breucken gehoort en hadden. Des ſenden wy onſe vrienden in den Haghe by den Threſorier, daer den Heer van Cuylenborch, ende Heer Henrick van Waſſenaer by waren, ende deden hem bidden, dat ſy ons der grooter ongenaden verdragen wolden, maer wolden ons helpen, dat ons recht geſchiede, wy ende onſe vrienden wolden te recht ſtaen van allen breucken, die men ons aenſeggen mochte van onſer kyntſcher dagen, Hadden wy lyve ende goet verbeurt, wy woldent gelden, ende men dede ons wederomme recht aen den ghenen, die de Stede van Leyden dus ongenadelycken belaſt haddden. Des Heer Henrick van Waſſenaer, daer die Heer van Cuylenborch by was, op antwoerde, men en ſolde ons geen recht doen, dat ons Stede ſwaer was te hooren, ende noch ſwaerder te lyden is. Des wy deſe voerſz. puncten ende noch meer overlaſten, die ons ende onſen vroeden geſchiet ſyn, te kennen hebben doen geven onſen Heere ende Vrouwe van Brabant, ende hebben hem om Godts wille om genaden doen bidden, want ſy onſe Landsheere ende onſe Lantsvrouwe ſyn, dat ſy ons beſchudden wilden voor deſe groote ongenade, ende gewelt, die ons geſchiet is, ende wy noch daghelix meer verwachtende ſyn, Ende soe wel wy onſe Vrouwe, ende den ghenen die ſy hoir lant bevolen hebben, vervolcht ende gebeden hebben, wy en vynden aen niemant troeſt, hulpe, noch genade. Ende want mi Willam van Bredenrode voerſz. bevelinge gedaen was mit anderen Heeren ende goede mannen van mynen Genadigen Heere Hertoge Johan van Brabant, ende Hertoge Johan van Beyeren, ende daer toe mede geſworen ware die landen te berichten tot rechte ende tot vonniſſe, des ick niet gedoen en conde, overmits groote gewelde ende onrechten, die in den Lande ende Steden geſciet, ende dagelijcks geſchieden, overmits lijde ende gehengeniſſe der Heeren, ende ſommige der geenre die de bevelinge voerſz. mede hebben, Ende ick Willam van Brederode voerſz. hier omme, ende omme goets te doen ſonderlinge tuſſchen mynen Genadigen Heere van Beyeren voerſz. mynen Neve den Borchgrave van Leyden, ende der Stede van Leyden, ende voort om andere gebreken wille byſonder geſent was van mynen Genadigen Heere van Brabant; ende van Beyeren, eerſt voor Bredenrode, ende na tuſſchen der Goude ende Oudewater verlaecht ende gewacht ben van ſommige, die Heer Jans cledderen van Egmont aen hadden, ende van anderen, die my ſonder hoede ongelooffelyck geſlagen ende gemoort ſouden hebben, hadde Godt my niet beſchermt, ende ſiin noch gewaernt ben, dat my dat noch geſcien ſal, of icker by ſtraten reede, ofte quame in hoo-

ren

ren moghe, Des ick myn Genadigen Heere van Beyeren voernoemt dit geschreven ende gethoent hebbe, begeerende datmen dit alse rechtede, ende daer toe dede, alse dat behoorde, dat my niet gesciet en is, noch oeck antwoorde daer van gecrigen en conde, dattet myn geschieden soude mogen. Ende want ick aensie die groote gewelden, ongeloove, ende ongenaden, die my ende mijnen vrienden geschiet syn, ende gescien tegens recht ende rewisse, so werde ick van noode daer toe gedwongen, dat ick my ende mynen vrienden ende maghen behelpen ende beschermen moet om lijf ende goet te behouden, of ick mach, ende alle deuchdelyke herten wael begrypen mogen, dattet Goddelyck, redelijck, ende eerlyck is, dat een ygelijck syn lijf ende goet beschudden sal, daer hy mach. Soo hebben wy gunste ende vrunschap verdedingt mitten Eerwaerdigen Vader in Godt, ende Heere, Heere Frederick *van Blanckenhem Bisscop tot Utrecht, mit Heeren* Iohan *Borchgrave van Montfoort; mitter Stadt van* Utrecht, *ende mitter Stadt van* Amersfoort, *om onsen lyve ende goet te beschudden, Ende wy* Frederick *Biscop tot Utrecht, wy* Iohan *Borchgrave van Montfoort, wy* Philips *Heer van Wassenaer, Borchgrave tot Leyden, ick* Willem *van Brederode Heer tot Steyne, ende tot Merweden, wy Borgemeesters, Scepenen, ende gemeenen Raadt der Stadt van Utrecht, ende van* Amersfoort *voorsz, om des grooten gewelts, onrechts, ende ongenaede die ons, ende den onsen gesciet is, ende daghelycks gesciet als voersz is, Soo syn wy met malcanderen eens geworden eenre gunstelicker dedinge ende vrunt schap duerende vyf jaren lanck na dien dage, dat die saken samentlyck gesoent ende geslecht syn, in der formen ende manieren, als hier na beschreven staet. In den eersten so sullen wy* Philips *Heer tot Wassenaer, ende Borchgrave tot Leyden, ick* Willem *van Bredenroede, Heer tot Gennip, tot Steyn, ende tot Merweden, ende wy Stadt van* Leyden *met onse vrienden rechtevoort vianden worden des Heeren van Egmonts, Heeren* Gerrits *van Heemskercken, ende alle der geenre, die uyt der Stede van* Leyden *geruymt ofte verdreven syn, ende mæder alle der geenre die de voernoemde heere knechten, ofte hulpers bystandich syn, ofte eenige hulpe doen, ende daer toe sullen wy vianden warden, als of wy 't* Frederick *Biscop tot Utrecht, wy* Iohan *Borchgrave van Montfoort, wy Stadt van* Utrecht, *ende wy Stadt van* Amersfoort *begeerden, des Jonckeren van Gaesbeeck, des Heeren van Cuylenborch, ende Heeren* Florens *van Borsselen, ende wy* Frederick *Biscop tot Utrecht, wy* Iohan *Borchgrave van Montfoort, ende wy Stadt van* Utrecht *ende van* Amersfoort *sullen vyanden worden der selver voorschreven, ende daer toe der geenre, daer wy ofte onse of beschadicht syn, ende der geenre, die de geslootet, gehuyset, gehoovet, ende bystandich geweest hebben, ofte hem noch doen als voersz is. Voort so is bevoorwaert ende overdragen, of ons enich belast ofte in noode ware, dattet onser beyder vrien-*

den nuttè dochte, so sullen wy elck den anderen te bate comen, ende te hulpe, ter bester oerbaer, ende nutschap, naer alre onser machten sonder argelist, ende een ygelick op syns selfs cost, gewinne, ende verliese. Voort so ist bededingt, ende bevoerwaert, so wes gevangen, dat gevangen werden, die sullen blyven aen den Heerschap des Ondersaet ofte hulper, diese gevangen hadde, ende wes reede have van beesten, die gewonnen werden, daer onser twier vriendenin den velde syn, die haeve salmen deelen voir den Sloote, daermen inne trecken sal by geetduncken der Hoofthеeren, ende daer en sal anders niemant geen seggen toe hebben, en so sal een ygelick die have wech dryven. Voort so synt voorwaerden ende is bededingt, ofmen eenige Steden ofte Sloten wonne, dat waer mit dedinge, ofte mit list, ofte mit hardicheyd, datmen dien Slooten ofte Steden, ofte luden daer inne woonachtich, niet bescadigen en sal, dan by goetduncken der Hoofthеeren, ende die Stede ofte Slote diemen in crege, daer sullen wy ons t'samentlick uyt behelpen, duerende die veede uyt, ende t'ende die veede sullen die Steden ofte Sloten, die den Hertoge ofte Vrouwe van Brabant toebehooren, weder aen den Hertoge ofte Vrouwe van Brabant comen ende bliven, ende wes Stede ofte Sloote, die met dedinge, ofte met list, ofte met hardicheyt gewonnen worden, die Hertoge Jan *van Beyeren toebehoorden, of hy in der vede quame, die sullen aen den Stichte vvn Utrecht bliven, Ende waert sake dat ymant van Ridderen, Knapen, ofte Steden mit ons tegen onsen vyanden in der veten treden, en desen brieve mede besegelden, ofte syn besegels transfix hier ane hinge, dien bekennen wy Heeren ende Steden voorenoemt verbonden te wesen in allen manieren, alse dese verbant brieven begrepen hebben. Voort ist bededingt ende syn 't voorwaerden, dat onsere ghene, soene, vrede, bestande, geven, maecken, noch lyden en sullen, die een buyten den anderen mit onsen vianden roerende van deser veten, maer wes duer inne geschien sal, dat sullen wy t'samentlicken doen, Ende wes soene, vrede, ofte bestande, dat wy t'samentlycken maecken sullen, dat sal wesen in der manieren, dat wy ende onse hulper, die om onsen wille in der veten getreden syn, vryelick besoent ofte bevryt sullen wesen op horen leenen, ende op alle horen goeden, ende daer toe nae uytwysinge hoere brieven. Ende als dese voersz. saecken, of Godt wilde, versoent worden, ende naer dier soenen onser enich ofte onser hulper misschiede, ofte misdaen werde nae ofte boven der soene, daer souden wy malcanderen in bystandich wesen, ende te hulpe comen in allen manieren als voersz is sonder argelist. Ende in allen puncten, die voersz. staen, ofte anders nutte mogen wesen, daer inne sullen wy mit malcanderen trouwelycken voortvaren by onser beyder vrienden ter naesten oerbaer, ende ter meester nutschap. Ende alle dese voersz punten ende elck bysonder hebben wy* Frederick *Biscop tot Utrecht gelavet ende*

ge-

geloven voor ons ende voor onsen nacomelingen Bisschoppen tot Utrecht by onser Furstelycker eere, ende wy Johan Borchgrave van Montfoort, wy Philips Heere van Wassenaer Borchgrave tot Leyden, Willem van Brederode Heer tot Gennip, tot Steyn, ende ter Merweden, wy Burgemeesters, Scepene, ende gemeene Raedt der Stadt van Utrecht, wy Burgemeesters, Scepene, ende gemene Raedt der Stadt van Amersfoort by onse trouwen eere, ende seeckerheyt vaste ende onverbreeckelycken te holden, Ende hebben des ter rechter oercondén onse segelen aen desen brief gehangen. Ende want wy Lodewyck van Montfoort Willam van Montfoort Heer tho Lathem, Johan van Heemstede Heer tot Benthuysen, Willam van Montfoort ende van Sweten, Dirck van Zulen ende vander Sevender, Melis Uten-Enge Ridderen, Iohan van Wassenaer, Gerrit van Poelgeest, Herman van Steenre, Rembrant van Zweten, Gillis Janssen van der Mersch, ende Iohan van der Meer Knapen, in desen voersz verbonde ende vruntschap mede getreden syn, Soo gelooven wy by onser trouwen, eer, ende seeckerheyden vast ende stade te houden mit onsen Heeren ende vrunden voersz, ende hebben des t'oercunde onse segelen mede aen desen brief gehangen. Gegeven op ten xv. dach in April int jaer ons Heeren M. CCCC. ende twyntich.

Ick Gerrit van den Syl Ridder doe condt allen luden, dat ick mit myn Heeren ende vrunden in den verbonde ende vruntschap mede getreden ben, ende die aengenomen hebbe in alre manieren, alse dese tegenwoerdige verbant brieve in houden, ende begrepen hebben, daer dese myne open transfix brief door gesteecken is, ende hebbe daeromme geloost ende geloove by mynre trouwen, eere, ende seeckerheyt de verbonde voernoempt in allen hoire puncten ende elck bysonder vaste ende stade te houden met mynen Heeren ende Vrunden voersz sonder argelist. Ende hebbe des tot enen oercunde mynen segel aen desen transfix brief gehangen. Gegeven int jaer ons Heeren M. CCCC. ende twyntich des Dingsdachs na Sonnendachs Cantate.

Ick Evert die Bastaert van Hollant doe cont allen luden, dat ick mit mynen Heeren ende vrunden in den verbonde ende vruntschap getreden ben, ende die aengenomen hebbe in allen manieren, alse desen tegenwoordigen Verbantbrief inholdt ende begrepen heeft, daer dese myne opene transfix brief door gesteken is, ende hebbe daeromme geloost ende gelove by myner trouwen, eere, ende seeckerheyt die verbonden voersz in allen hoere puncten ende elcken bysondere vast ende stede te houden met mynen Heeren ende vrunden voersz sonder argelist, ende heb des tot eenen oerconde mynen segel aen desen transfix brief gehangen. Gegeven int jaer ons Heeren M. CCCC. ende twyntich des Dynsdachs na den heyligen Sacraments dach.

Wy Dirck *van Santhorst*, Gerrit *van Benningbroeck*, Willam *van Poelgeest*, Iohan *van Poelgeest*, Aernt *van Hodenpyl*, Egbert *van Spanghen*, Iohan *van den Weerde*, Willam *van den Weerde*, Iohan *Dever van Minnen*, Gerrit *Dever*, Vranck *van Saenden*, Gerrit *Albout*, Claes *Albout*, Peter *Albout*, Henrick *Albout*, Hugo *Albout*, Dirck *Albout*, Willam *Bloot*, Gerrit *van Poelenberg*, Iohan *van der Mye*, *ende* Iohan *Huygen Starcken &c. doen condt allen luden, dat wy mit onsen Heeren ende vrienden, in den verbonde ende vruntschappe mede getreden syn, ende die aengenomen hebben in allen manieren als dese tegenwoordige Verbant brieven inne holden ende begrepen hebben, daer desen onsen transfix brieve door gesteecken is, Ende hebben daeromme geloofst ende geloven by onsen trouwen, eeren, ende seeckerheyt, die verbonde voorsz in allen hoeren puncten ende elcken bysonder vaste ende stede te houden met onsen Heeren ende vrunden voersz sonder alle argelist, ende hebben des tot enen oirconde onse segelen aen desen transfix brieve gehangen. Gegheven int jaer ons Heeren* M. CCCC. *ende twintich opten Mey avont.*

Duravit hoc bellum biennium. Post clades datas & acceptas desiit Ann. 1422. quo fessis rursum pax placuit. Pacis formulam adhuc habeo. Si desideret quis addam:

Iohan *by der genaden Goits Palsgrave opten Rhyn, Hertoge in Beyeren, Soon van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant &c. maken condt allen luyden, en bekennen mit desen openen brieve, dat wy van allen twist, gebreecke, ende schade, die in den Oorloge, dat geweest is tusschen den Eerweerdigen Vader in Gode Heer* Frederick *van Blanckenhem by der selver genaden Bisscop t'Utrecht onsen lieven Neve, ende der Stadt van* Utrecht *ende* Amersfoert *aen dese syde, ende der Steden Deventer, Campen, ende Zwolle aen d'ander syde der Isselen, ende voort synen gemeynen Stichte van Utrecht aen beyden syden der Isselen, ende allen haren ondersaten, hulperen ende hulpers hulperen, mit namen Heeren* Iohan *Burchgreve van Montfoerde, Heer* Lodewyck *van Montfoirde, Heer* Willem *van Montfoerde gebroederen, Heer* Willem *van Montfoirde van Sweten, Heer* Melys *Uytenengh Ridderen,* Gysbert *van Vyanen van Beverweerde, Gysbert van Vyanen van Rysenburch Knapen, ende allen anderen Heeren, Ridderen, Knechten, ondersaten, ende hulperen des Bisscops, ende synre Steden, landen, luyden, ende hulperen, ende mit namen onsen Neve* Iacob *Heer tot Gaisbeeck, tot Abcoude, tot Putten, ende tot Stryen, Heer* Iohan *Heer tot Egmonde ende tot Yselsteyn, Heer* Vranck *van Borsel Heer tot Suylen, ende tot sunte Martyns dyck, Heer* Philips *Heer tot Borsel, ende tot Koritkene, ende allen anderen Heeren, Ridderen, Knechten, onse hulperen, ende hulper hulperen, ende mede daer wy bewynt hebben in Hollant,*

in Zeelant, ende in Vrieſlant, als wy dat daer hebben, op die ander ſyde, gevallickenlike geſchiet ſyn binnen veden, van beyden ſyden eenre minlicker ſoene, vrientſchap, ende overdrachten by wille ende conſente ons liefs Broeders des Hertogen van Gulick ende van Gelre, ende voort by Rade ende goetduncken onſer Raiden, vrienden, ende Steden, daer wy bewint hebben, als voornoempt is, overcomen, overdragen, ende eens geworden ſyn, in welcker ſoene wy beſoent hebben deſe landen, luyden, Steden, ende onderſaten, ende daer wy bewint over hebben als voornoempt is, ende alle onſe hulperen, ende hulpern hulperen, als namelyck die voernoempt ſtaen, ende allen anderen, die mit ons of mit onſen wil in der veten ende oorloge gecomen ſyn, ende die Biſſcap van Utrecht, die Stadt van Utrecht, ende die andere Steden voernoempt hebben beſoent op hoere ſyden alle des Stichts landen, luyden, Steden, Borgen, onderſaten, hulperen, ende hulpers hulperen, ende mit namen die voernoempt ſtaen, ende alle andere die mit hem in den oorloge ende veten voernoempt gecomen ſyn in allen formen, manieren, ende voorwaerden als hier nae beſchreven ſtaen. In den eerſten ſullen onſe Neve die Biſſchop van Utrecht ende ſyn nacomelingen Biſſcopen to Utrecht des Landes van Hageſteyn *ruſtelick ende vredelick gebruycken ſonder hem ende den Stichtſen daer eenige Sloten, Bolwercken, off Veſten in te maecken of te doen maecken totter tyt toe, dat wy Hertoge* Iohan *hem daer mit recht uytgewonnen hebben, ende wy mogen dat aenſpreecken, als of wy t'hant een Erfheer van Hollant waren. Item want* Iacob *van Locborſt,* Ian *van den Spiegel, ende alle die ballinghen mit hem ende om hoirn wil uyt die Stad van Utrecht geſet ſyn niet overgeven en willen alſulcke acht brieven, als ſy op ter Stadt van Utrecht gewonnen hebben, ſo en ſullen ſy in deſer ſoenen niet weſen, ende oock en ſullen wy niet gehengen, dat onſen* Neve *den Biſſcop van Utrecht, off der Stadt van Utrecht, off hoiren Burgeren, ende onderſaten, off die gemeenſchap mit hem gehadt hebben, overlaſt, gebreck, off hynder in den onſen, of daer wy bewint hebben, van ymant van der achte voernoempt geſchien ſal. Item ſoe ſullen allen anderen, ſy ſyn Burgeren of geene, die in onſe of der onſer dienſte geweeſt ſyn weder comen, ende op allen hoiren goeden, Burgerſchap, ende rechten wy en beſoent ſyn, ende in den Steden ende Landen daer ſy te voren waren veilich mogen comen woonen ende weſen, ende hoir goeden, Burgerſchap, rechten, ende koeren, ruſtelick gebruycken, als ſy voir der veten deden, uytgenomen dat die ballingen van* Amersfoort *niet weder binnen der Stadt van* Amersfoort *comen en ſullen. Item ſo ſullen onſe* Neve *die Biſſcop tot Utrecht ende die Eccleſie van Utrecht hoiren pacht in den onſen, ende daer wy bewynt hebben ruſtelick ende vredelick gebruycken, als voor der veten gewoonlyck was, ende van der Ruyger ende Laeger weyde nae der ouder ge-*

woon-

woenen, na uytwysinge der pachtbrieven, die daer of syn, uytgenomen dat in deser veten gebeurt is dat sal gebeurt blyven, ende niet weder uyt te reycken. Item sal dat heymelick gerichte daer af wesen, ende een ygelicken salmen veyligen, die des begeert hem te vryen. Item sullen alle Bergeren van Utrecht, van Amersfoort, van Campen, van Deventer, ende van Zwolle, ende alle andere luyden ons Neven ondersaten van Utrecht op hoirre gewoonlycke tolle veylich varen door onse landen, Steden, ende Stroemen, ende daer wy bewyndt hebben, ende dair in veilich mogen blyven ende verkeeren sonder argelist. Voort dat alle brieven ende vruntschappen gededingt tusschen ons ende den Steden Utrecht ende Amersfoort sullen in hoire machten wesen ende blyven. Item sullen alle ondersaten hulperen ende hulper hulperen van allen syden vry besoent syn elck op den synen, het sy leen ofte eygen, ende op hoirre brieven, die sy daer of hebben, gelyck malck voor die vete was, ende eer ymant syn leen opgesecht hadt, dat van deser veten ruert, roiff tegen roiff, brant tegen brant, doode tegen doode, quetsinge tegen quetsinge, ende alle neminge, hoe of wien die geschiet is geestelick of weerlick, ende die gevangen van allen syden quyt, ende oick alle onbetaelt gelt van den gevangen, van dingtael, ende van brantschattinge, alwaert oock verwist of verwyst te betalen, sal quyt wesen. Item sal onse Neve Jacob Heer tot Gaesbeeck mede besoent syn, gelyck den anderen hulperen voernoemt op alle syn goeden ende Heerlickheden, leen ende eygen, soe hy voer der veten was, ende onse Neve van Utrecht sal hem bysonder euen brieff geven, daer inne hy hem verdragen ende verlaten sal alle breucken, die hy tegen hem misdaen mach hebben tot desen dage toe, ende den selven brieff sullen die Steden van Utrecht ende van Amersfoort mede besegelen. Ende had onse Neve van Gaesbeeck voernoempt gegeven ende genomen enige brieven onsen Neve off den Stichte tegendragende die sullen van geenre macht wesen in punten den Stichte tegen dragende. Item sullen alle rechtvorderingen die binnen deser veten geschiet syn, hoe, waer, of in wat schyn, die geschiet syn, claerlyck aff, doit, en te niet wesen, uytgenomen die Ballingen uyt Hollant. Voert waert saecke dat onse Neve van Utrecht off die Steden van Utrecht off van Amersfoort, of anders enich synre Steden off ondersaten enich gebreck cregen, of ymant van den hoeren, tot eeniger tyt t'syn genomen worde of schade geschieden boven deser soenen voersz, so sal onse Neve voernoempt, of syn Stadt of Steden voernoempt, dien die schade geschiet wair, ons daerom schriven, ende hoir gebreck of schade openen ende groten, ende ons dair off te daege eyschen binnen eenre maent daer naestvolgende binnen der Stadt van Utrecht. Ende so sal die gene die t'gebreck of schade geleden heeft opten dach ende Stadt voernoempt comen, ende daer syn gebout doen, ende syn ge-

gebreck ende schade groten mit synen eede, ende mit vier goeder witachtiger mannen, die daer an winnen noch verliesen en sullen, die dat met hem ten heyligen sweeren, ende die gebreecke of schade groten sullen sonder argelist, Ende dese eede sullen ende mogen sy doen voir den Raiden, die dair opten daige ende Stadt voernoemt sullen comen, ende oick van den conde der geeure, die dat gebout mede doen sullen, also dat sy goede witachtige mannen syn. Ende sullen die Raide voernoempt alse Raede hoere besegelde brieven geven den genen, die in gebreecke off beschadicht is tot enen bewyse syns gebrecks ofte schaden, ende des gebouts daer op gedaen als voernoempt is. Ende so wanneer die ghene die gebreck hadt of beschadicht ware syn gebout mit hen vierden daer op gedaen heeft als voernoempt is, soe sullen wy die gebreecke ende schade gelden ende betalen off doen, betalen nae inhout syns bewys ende grotinge synre schade ende gebreecke voernoempt binnen eenre maent dan daer naestvolgende den geenen, die de gebreeke ende schade geleden had ende geboeden sonder meer vertrecs ofte vervolchs daer in te laten geschien. Ende des en sullen wy noch niemant anders ons of hem onderwynden, die betalinge ende rechtinge en sal geschien in der maten voernoempt. Ende alle die gene die ten voorgenoemden daghe in de Stadt comen sullen om die gebreecken ende schaden voernoempt, syn sy Rade, clager, oft getuyge van allen syden, die sullen een vry geleyde ende ganse veylicheyt hebben aen ende off te comen sonder argelist, uytgenomen die viande, ballinge, oft vredeloos dier Lande off der Stadt waren. Voirt alle ondersaten ons Neven van Utrecht ende synre Steden voernoempt, die enighe lyf pensien schuldich syn in den onsen, of daer wy bewynt hebben, sullen vry ende quyt wesen van allen dachgelde ende penen, die daer op geloopen mogen wesen, indien sy dat principaal Hoofstgelt betalen binnen ses maenden nae desen dage datum s'briefs. Ende wair ymant die binnen der voirnoemder tyt dat hoofstgelt niet en betaelde, ende gebreck daer in viele, so souden dan na uytgange der ses maenden voernoempt die dachgelden ende penen opten geenen die gebreeckelick wair in der betalinge voernoempt hoiren voirtganck hebben, ende oplopen nae inhout der brieven die daer af syn. Ende want wy Iohan Hertoge in Beyeren voernoempt voor ons en voor alle onsen Landen, Steden, luyden, ende ondersaten, ende daer wy bewynt hebben, voor alle onse hulperen ende hulper hulperen, ende namelyck voor die gene die voor beschreven staen, ende voort voor alle die gene, die mit ons of om onsen wille in deser veten gecomen syn, dese voernoemde soene ende minlicke eendracht gegeven ende beliefst hebben mit onsen vryen wille, ende geloofs ende geloven by onser Vorstelycker eeren die volcomelick te houden, te voldoen, ende te doen houden van enen ygelicken ongemenct ende onverbroken, soe sy in hoiren puncten ende in elcken bysonder inhout ende begrepen heeft, alle argelist ende nieuwe vonden clairliken uyt-

scheiden, Soe hebben wy des tot getuyge van onser rechter wetenheyt onsen segel aen desen brieff doen hangen, ende omme die meerre verseeckertheyt voirt gebeden onsen lieven ende getruwen magen ende vrienden, alse onse Neve Iacob *Heer tot Gaesbeeck, Heer* Iohan *Heer tot Egmont, Heer* Vranck *van Borssel, ende Heer* Philips *Heer tot Borsel boven genoempt, ende voert onsen getruwen Burgemeesteren, Scepenen, ende Raden der goeder Steden van Haerlem, van Delft, Leyden, Amstelredam, Middelburch, ende Zierickzee, alle voirnoemde voirwaerden in deser soenen begrepen mede te loven, ende mit ons te besegelen. Ende want wy* Iacob *Heer tot Gaesbeeck, t'Abcoude, tot Putten, ende tot Stryen,* Iohan *Heer tot Egmont ende tot Yselsteyn,* Vranck *van Borsele Heer tot Zuylen ende tot St. Martens dyck,* Philips *Heer tot Borssele ende tot Cortkene, ende wy Burgemeesters, Schepenen, ende Raide der goeder Steden voergenoempt voir ons ende voir alle die ons geloift hebben, ende geloven, te weten wy Ridderscap voergenoemt in goeden trouwen, ende wy Steden voernoempt by onsen trouwen ende eeren, dese voernoemde soene ende alle voerwaerden voernoempt in desen brieve begrepen, vast, gestade, ende onverbreeckelick te houden, so als ons dat aentreft, sonder enich argelist ofte nieuwe vonden hier inne of in enich der punten voernoempt te soecken off te vinden, Soe hebben wy omme begeerten wil ons liefs Genedichs Heer voergenoempt des t'oerconde onse segelen mede hier aen doen hangen. Gegheven ende gededingt tot Cuylenburch des Manendages na St. Iacobs daghe Apostels xxvII. daghen in Julio int jaer ons Heeren* CIↃ.CCCC. *twee ende twyntich.*

Fœdus est non iniquum, Belli socios comprehendit sed volentes, non invitos. Exclusi non pauci, non ab episcopi tantum parte, qui diserte hic expressi, verum etiam a Ducis, ut exempli tantum causa:

Iohan *by den genader Gods Palsgrave opten Rhyn, Hertoge in Beyeren, Sone van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant &c. doen condt allen luden, want Heer* Gerrit *van Heemskerck Heer tot Oosthuysen sulcken soene, als wy metten Eerwaerdigen in Gode onsen lieven Neve den Biscop van Utrecht, ende Steden van* Utrecht *ende van* Amersfoort, *ende anders den alingen Gestichie overcomen syn, niet believen noch besegelen en wil, Soo hebben wy geloofst ende gelooven mit desen jegenwoordigen brieve, dat Heer* Gerrit *voernoemt binnen der lande van Hollant, ende van Zeelant, ende daer wy bewynt hebben, niet comen noch keeren en sal, binnen Steden noch daer buyten, voor der tyt dat hy de voernoemde soene belieft ende besegelt sal hebben, gelyck als die verdedingt is, alle argelist uytgesceyden. In oerconde desen brieve besegelt mit onsen segelle hier ane gehangen. Gegheven in 't jaer ons Heeren* CIↃ.CCCC. *ende drie en twyntich opten heyligen Ascensionis avont x. dagen in Meye.*

Sed

Sed non diu dein post Dux in fata concessit. Concessit etiam Antistes, vir heroici animi, ac a scriptoribus ejus ævi in tantum laudatus in quantum virtus laudari potest. *Inclytus*, inquit Ioan. Buschius *Chronic. Windesemens. lib.* 1. *cap.* 34. *ac Reverendus pater, Dominus Fredericus de Blanckenhem, vir gloriosus, bene literatus, & ab omnibus terræ circumvicinæ Principibus plurimum honoratus & in condigna reverentia habitus, Dei omnipotentis adjutorio episcopatum suum Trajectensem annis triginta honorifice ac strenue gubernavit, multisque potitus victoriis pacem ecclesiæ & terræ suæ bonam fecit, conservavit, & reliquit. Fuit enim columna Sacerdotum, stella clericorum, pater religiosorum, amicus omnium devotorum, defensor pupillorum, vindex justorum, gloria Prælatorum, lætitia subjectorum, dignitas seniorum, probitas juvenum, celsitudo doctorum, pulchritudo magistrorum, disciplina scholarium, armatura militum, scutum pugnantium, terror hostium, fortitudo civium, decus nobilium, honorificentia Principum, & laus magnatorum. Et quis laudes ejus digne poterit enarrare? In diebus ejus optima fuit dispositio terræ Trajectensis, honestas in Prælatis, devotio in religiosis, castitas in virginibus, fervor fidei in populis, strenuitas in judicibus, & opulentia in urbibus. Et quia Deum timebat, ecclesiam sanctam honorabat, cunctosque Deo servientes amabat & defensabat, ideoque superna majestas ab inimicis circumjacentibus ipsum semper tutum reddebat, subjiciens ei rebelles nationes terminos ejus invadere molientes, quas in deditionem suscipiens terras eorum diœcesi suæ adjecit. Et sic actis mirificis tempora sua decoravit; ut tunc Trajectensi patriæ aurea secula viderentur condonata.* Add. & Hed. *in ej. vit.* Th. a Kempis *Chron. mont. S. Agnet. cap.* 28. Obiit Ann. M. CCCC. XXIII. 9. Octobr. Liber memoriarum majoris ecclesiæ Trajectensis: VII. *Idus Octobris Dionysii & sociorum anno Domini M. CCCC. XXIII. obiit Reverendus pater D. Fredericus de Blanckenhem episcopus Trajectensis, in cujus anniversario dantur tria scuta antiqua. Inde socii habebunt duas præsentias corporaliter præsentes &c.* Confirmaverat adhuc fœdus mense Iulio ejus anni controversiis, quæ supererant, Præposito majoris templi ad decidendum commissis;

Wy Fredrick *&c. ende wy Stadt van Utrecht ende van Amersfoort doen condt allen luyden. Soe als binnen den vrede die tusschen den Hoechgeboren onsen lieven Neve ende Heer Hertoge* Iohan *van Beyeren, Soon van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant &c. ende den synen aen die een syde, ende ons ende onsen Steden ende landen aen beyden syden der Ysselen aen d'ander syde na-inhout der brieve die daer af syn, gestaen ende geweest hebben alrehande gebreecken an allen zyden, daer af van elcker syde in tegenwoordicheyt des Domproests van Utrecht beschreven, ende oick montlyck op geantwoort is, Also dat*

onser beyder vrunden voernoempt sommige van die punten vruntlyck overcomen ende eens geworden syn, gelyck als dat in der Cedulen geschreven staet, die wy van hem ende sy van ons dair off hebben, ende die Domproost voernoemt beyde besegelt heeft, Soe syn onse vienden by middel van den Domproost voernoemt met vrenden ons liefs Neven *ende Heer van Beyeren voert overdragen ende eendrachtelyck gesloten van allen anderen punten ende gebreecken voernoemt, die sy samentlyck niet eens geworden en syn, dat die voort opstaen sullen aen allen syden tot onser liever Vrouwen daghe toe te Lichtmisse naestcomende, gene richtinge daer af te eyschen, in alsulcke voerwaerden ende sthyn, dat sy dan alinge ende alle d'een tegen d'ander quyt ende te niet wesen sullen sonder eenige richtinge meer daer af te gescien, uytgenomen dat gebreck van* Tyman van Oudengheyn, *die opten Dyck geslagen wert, dat sal staende blyven op syn recht, ende van den gelde, dat by onse Stadt van Utrecht van ondersaten ons* Neven *ende Heere van Beyeren van verdinggelde binnen den vrede soude afgenomen wesen, dat sal staen tot des Domproests ondersoeck by witachtige getuygen, ende by den genen die dat gelt van der eenre syden betaelt, ende van der ander syde geheurt hebben, ende dat gelt salmen dan keeren soe die Domproist dat na den besten bybrengen wysen sal, ende alle rechtvorderingen, die binnen desen vrede geschiet syn, die sullen aen beyden syden claerlick af wesen, behoudelick dat die soene tusschen onsen Neve ende Heer van* Beyeren *ende den synen, ende ons ende den onsen, in allen hoeren punten in hoere volcomenre macht ende ongemenkt blyven sal sonder argelist. Ende want ons dese voernoemde overdrachte ende voerwerden wail te wil syn, ende die van weerden houden, so onse vrienden des mitten anderen overcomen syn, ende voor geschreven staen, Soe hebben wy des getuyge onse segelen hier aen doen hangen. Gegheven int jaer ons Heeren* M. CCCC. XXIII. *opten* VI. *dach in Julio.*

D. Jacobus de Gaesbeeck. Ex sociis hic Joannis Bavari. Multarum Dominus ditionum. Marscalcus hereditarius Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ &c. Et in Ducis clientela & in episcopi Trajectensis, sed qui Punica usus fide non semel ab episcopo & diœcesi defecit. Proprii filii percussor. Quo extincto Anno 1429. postquam ipse etiam sine liberis relictis spuriis tantum extinctus Ann. 1459. illustris olim gens, & cujus opes ingentes, in eo omnis defecit. Quam varius, quam inconstans, potest legi apud Hedam. Potest *libr. de jur. glad. cap.* 24. Ad bellum autem, de quo Auctor, vix aliud coegit quicquam quam quædam animi impotentia, & immanis ambitio. Reconciliatus & pacis tabulis comprehensus rursum postea defecit, & excitis auxiliis bellum rursum movit successori Frederici Rudolpho van Diepholt, sed quod prorsus infelix ei damno ingenti, ut dixi *libr. de jur. glad.* Pag. 168.

Re-

Regulam S. Francisci. Quæ illa Regula? Vid. Hospinian. *de orig. monachat. lib. 6. cap. 9.*

Anno 1425. *Rudolphus episcopus.* Turbarum plena diœcesis statim post obitum Frederici de Blanckenheim. Vivus id jam præviderat non vanus hactenus conjector. *Post mortem meam*, inquit apud Ioan. Buschium *Chronic. Windemens. lib. 1. cap. 34. scient Trajectenses, quod bonum Dominum habuerint. Omnes enim volunt dominari, nec Dominum super se sustinere. Ideo ipsis male succedet.* In partes statim scissa. Nec clerus concors, nec cives. Studio partium digladiati & invicem persecuti. Alii aliis insidiati. Etiam qui territoriis, qui castris præerant, qui opidis. Non morabor lectorem. Nam nec mortuo Frederico ipsi quicquam morati. Eodem die postquam obiit statim mandarunt terræ. Siquis roget, quid ita? & quæ causa sic festinandi? Aliam inquam non scio, quam quod moram non ferrent, & nec temporis tantilli, quos ad spem successionis pridem jam protraxerat dominandi cupiditas. Successor non electus, nisi postquam, ut oportuit, jam sepultus decessor, *cap. 36. ext. de el. & elect. pot.* Verum primo congressu, qui postridie statim fuit post exequias defuncti, ea apud clerum negotii difficultas, is motus animorum, ut dum de aliis disceptant de re principali tandem nihil conclusum. Sed cum posceret sic necessitas, duobus interim traditum totius regimen diœcesis, Iohanni van Renesse & Gisberto van Rysenburch, quamvis ne id quidem unanimiter eis datum, sed a quatuor tantum ecclesiis, majori contra protestante. Majoris tum Præpositus Suederus seu, ut Auctor, Assuerus van Culenburch, qui omni ope ad episcopatum quantum posset contendebat. Multi tamen qui favebant Rudolpho van Diepholt, in quem etiam, ut ait Heda, Suederus cum perspiceret votis se inferiorem, suum votum transfudit. Biennium jam ferme ex quo decesserat Fredericus. Et necdum finis simultatum. Prona quidem in Rudolphum diœcesis pars maxima, sed summus Pontifex improbabat. Neutri primum is favebat, sed Spirensem episcopum, nescio qua ex causa, ad ecclesiam vocabat. Qui cum diu in mora ob factiones, quæ tum temporis passim per diœcesin, detrectaret provinciam, Suederus comperto eo per suos quos habebat familiares & amicos eo ipsum induxit, ut Trajectensem episcopatum cum Suederi Præpositura majoris templi commutaret, Hed. *in ej. vit.* Quod cum Papa probasset, detestabili commercio Suederus factus episcopus, Spirensis contra, episcopatu quem habebat retento, Præpositus Trajectensis. Suederus tamen non ignarus, quam varia & quam adversa de se passim judicia, non statim Ultrajectum acceptis Papæ literis, cum esset absens, properavit. Procuratorem pri-

Pag. 169.

mum misit, per quem in possessionem fretus literis, quas dixi, induci se petiit. Nec clerus tum tam audax ut contemptu transmitteret, sed cum inter Capitula rursum quæstio esset orta, per quem fieret introductio, majori ecclesia magna vi contendente nulli jus id competere, nisi suo aut Decano, aut qui eo absente ejus vices obtinebat, reliquis contra se opponentibus & communi consensu ex toto cleri corpore eligendum dictitantibus, qui solemnes impleret ritus. Quod cum agerent impavidi, & majori ecclesiæ nihil hac in re concedendum existimarent, major protestata de nullitate discessit. Sed id eas non terruit. Introductio tamen facta, demandata provincia Iohanni de Wit Decano S. Mariæ, sed quod clausus esset chorus, in quem Electus inducendus, majoris ecclesiæ, non solemni illo ritu olim hac in re observato. Facta prout potuit. Et si quærat quis; quomodo? Quia id scitu non indignum, verbis publici instrumenti utar potius quam meis: *Affatim communi consensu & assensu viva voce D.* Johanni Wit *Decano beatæ Mariæ antedicto commiserunt, quatenus vice & nomine eorum omnium in choro prædictæ majoris ecclesiæ, ipsum procuratorem ut supra procuratorio nomine in Cathedra episcopali inthronizaret, in aulam episcopalem Trajectensem induceret, & cetera faceret juxta per ipsum Procuratorem petita & requisita. Qua commissione facta jam dictus D.* Johannes *Decanus onus hujusmodi Commissionis ut obedientiæ filius in se suscipiens dictum Procuratorem ut supra nomine procuratorio ceteris Prælatis & Canonicis quatuor ecclesiarum immediate prædictarum concomitantibus in ecclesiam majorem præfatam induxit, ac ante chorum ibidem protestatus fuit, quod ex quo dictum Procuratorem, ut supra, nomine procuratorio, obstante janua clausa ipsius chori, infra ipsum chorum in stallo episcopali Trajectensi intronizare, ut consuetum est, non posuit, ad quod paratus esset, si commode ad eundem pateret accessus, ideo ipsum super altare S. Crucis ante ipsum chorum situatum in signum intronizationis posuit, ac eum ut prædicitur nomine procuratorio pro intronizato haberi voluit, atque in aulam episcopalem Trajectensem eundem Procuratorem, ut præscribitur, nomine procuratorio inducens capiti suo biretum imposuit in signum veræ, realis, & actualis possessionis episcopatus Trajectensis, omniumque jurium & pertinentiarum tam temporalium quam spiritualium ejusdem, requirens me Notarium infra scriptum, quatenus Præposito S. Petri Vicario generali &* Henrico Homberch *Officiali prædictis nomine ac vice sua dicerem, quatenus sigillum & claves prædictas dicto Procuratori ad usus Domini sui Electi traderent sub pœnis & censuris in literis Apostolicis prædictis, & processibus inde servatis contentis &c.* Suederus interim re cognita, nec ignarus etiam invitis frustra quicquam injungi, morandum non ratus, & filius Ultrajectinis, quos habebat devinctos, coa-

ctis

ctis sociis armatus & magno cum Comitatu civitatem ingressus est die St. Laurentii Ann. M. cccc. xxv. Sed is tristis ingressus. Non ingressum præstitisset quam cæsis aliquot in ingressu cruentum conspici & formidandum, & diem acclamationibus & lætitiæ destinatum atrum reddere & luctuosum. Vetustum id urbis jus, quod invito magistratu episcopo nullum jus reducendi proscriptos, nisi cum inaugurandus ipsius læto introitu. Et nec quosvis tum reducendi jus, sed hos tantum, qui ei proximi intra certum funiculum. Extra eum deprehensis non impune erat aut captis aut inimicorum impetu nonnunquam statim trucidatis, ut cum Suedetus intraret accidit. Funis cum casu ruptus statim nonnulli cæsi. Heda in ejus vita: *Cum Suederus episcopus ipso die Laurentii martyris intraret civitatem, & exules de more cum novo Principe inter funiculum illum sequerentur, suboritur motus ingens, nam rupto funiculo aliqui trucidabantur, quorum cadem episcopus in se assumpsit, proscriptis ex recenti plurimis.* Sic cœco quodam impetu a suppliciis exorsus omnium incurrit odium. Quod & sensim deinceps sic crevit, ut non obstante interdicto, quod jussu Papæ promulgatum, omnes pulso eo, & rejecto advocarint Rudolphum. Vel eo acrius animati, quod contra quam promisisset signatis publice a se tabulis introiens eos reduxisset. Expresse enim ita charta Ann. 1625. 16. August. *Oick en sullen sy in onser incompsten niet inne comen mogen, of niemant dat hier of ruert, sonder argelist.* Studio tamen partium ab initio, ut videbatur, favebat admodum Ultrajectum, dum quod factum ab eo laudat, & protecturum se eum strenue & omni vi pollicetur, fœdere etiam cum eo inito, cujus verba sunt hæc:

Wy Sweder *by der Genaden Godts ende des heyligen Stoels van Romen Elect van Utrecht, ende wy Burgemeesteren, Scepenen, ende Raedt out ende nieuwe der Stadt van Utrecht maken condt allen luyden, ende bekennen dat wy t'samentlyck, ende mit malkanderen gonstelyck ende vriendelyck overdragen syn, als van den vechtelyck, wondinge, quetsinge, ende huysstotinge, ende van anders alle gebreecken, ende misdaden die gevallen syn, ende geschiet binnen onser Stadt van Utrecht des Dynsdachs na onser liever Vrouwen dach assumptio lest verleden, daer mit namen* Bernt Proeys, *ende* Gerbrant Spycker *doot gebleven syn, ende alle die voersz. punten hebben wy aen ons genomen, ende trecken die aen ons, ende aen onse Heerlicheyt. Ende wy* Elect *ende Raedt out ende nyw voersz. hebben malkanderen geloofst ende gelooven in goeden trouwen dese voersz. saecken, ende wes daer off voort comen mach, samentlyck uyt te dragen ende malkanderen daer in behulpelyck ende bystandich te wesen, ende die punten, die daer af op Sanct Bartholomeus dach mit der clocken uytgeluyt syn buyten malkanderen niet te veranderssaeten. Ende hier af sellen wy* Sweder *Elect*

mit

mit onser Stadt voersz een Hooftheer wesen; Behoudelycken so wie ymant op den selven Dinxdage yet genomen heeft, dat hy dat weder brengen sal in handen twyer mannen van den Raide van onser Stadt van Utrecht, die wy daer toe-geset hebben, ende so wie des niet en dede, dat dat die Raids van onser Stadt rechten mach na haeren goetduncken sonder argelist. Ende des tot enen oerconde so hebben wy Sweder Elect *ende wy Stadt van* Utrecht *voersz onse segelen aen desen brieff doen hangen. Gegheven int jaer ons Heeren* CIↃ. CCCC. XXV. *des anderen dages na Sinte Bartholomeus dach Apostels. Ende dese brieve syn twee spreeckende alleens.*

Sed nec clerus ab initio metu Papæ ad id adductus ausus quicquam obniti. Ingressum solenni pompa, ut vetusti olim moris, ad pontem urbis recepit. Et si omnia attendisses nihil deerat Suedero ad summam felicitatem, si fortuna scivisset uti, si non multos acerbius & impotentius persecutus exosum se reddidisset animis plerorumque ad rerum novarum spem erectis & concitatis. Occasio tantum deerat. Quæ & data non diu post Rudolpho non perfunctorie in eam hactenus intento. Fautores is habebat. Habebat socios & amicos ad opem promptos & paratos per diœcesin non paucos. Ex quibus vir illustris Ioannes de Renesse pridem Rector diœcesis, dum absentiam Suederi captat, præter omnium opinionem paucis tantum instructus Ultrajectum invadit. Hed. *hist. Ultraj. p.* 284. *& ib. Buchel.* Concurrunt conscii non segnes. Accedit etiam Rudolphus. Valida fit conjuratio. Et Suederus audito eo, facto publico decreto, postquam venit excluditur. Exclusus confert se Amisfurtum. Curat urbes, castra, opida, quotquot sibi adversantur, interdicto supponi. Sed parum efficax interdictum. A sententia interdicti urbs ad Papam appellat. Equestris ordo se jungit. Etiam mox Amisfurtum. Et quantum ad Amisfurtum injuriis diu irritata descìscit non temere. Nequis secius interpretetur rationes scripto comprehendit. Scriptum publicat, divulgat, & expensis non territa Romam mittit ad Papam, missis etiam Legatis, qui causam agant apud Papam, qui delicta & excessus Suederi ipsi significent. Addam ex Chartulario majoris ecclesiæ, Nam & dignum ne pereat:

In nomine Domini Amen. *Anno a nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo, vicesimo sexto, indictione quarta secundum usum & consuetudinem Civitatis & diœcesis Trajectensis mensis Novembris die quarta decima hora tertiarum vel quasi, Pontificatus sanctissimi in Christo patris ac domini nostri Domini* Martini *divina providentia Papa quinti anno decimo in mei Notarii publici & testium infra scriptorum ad hoc vocatorum & rogatorum præsentia personaliter* in domo Consulari Opidi Amersfordensis *Trajectensis diœcesis ad infra scripta*

ta & quadam alia peragenda congregati & constituti providi & discreti viri Theodoricus Poyt, Arnoldus Huberti *Burgimagistri*, Johannes Jordani, Jacobus de Me, Iohannes Vaerman, Egbertus de Beer, Iohannes de Hemerten, Hermannus de Kesteren, Henricus de Vrese, Hermannus Smit *filius Lamberti*, Wouterus Rose, Theodoricus Poyt *filius Everardi*, & Bartholomeus *filius Hugonis Consules & Rectores ejusdem Opidi, considerantes ut asseruerunt, & attendentes violentias, injurias, insolentias, molestias, & alia de facili non enumeranda gravamina intolerabilia, quibus D.* Swederus *Trajectensis episcopus a primo admissionis sua die in episcopum usque in tempus prasens ecclesiam & patriam Trajectensem ac indigenas earundem regimini suo subjectos indefinenter fatigavit & perturbavit, ac Opidum ipsum & indigenas ejusdem in manus inimicorum ecclesia tradidit, nec adhuc ab ipsis abstinere desinit, ex quibus in patria ipsa est ortum scandalum generale, eo quod plura homicidia sanguinolenta, depopulationes rerum, & alia mala ac animarum multiplicia detrimenta revera in destructionem & desolationem omnimodas ecclesia & patria prafatarum tendentia sunt subsecuta, & graviora subsequi formidantur, nisi celeriter & optime provideatur ad resistendum & occurrendum periculis hujusmodi & pro ipsis propulsandis sana per & inter eos deliberatione prahabita pro se & eorum quolibet & pro aliis etiam consociis eorum, nec non pro tota communitate seu universitate Opidi antedicti appellationem alias die septima mensis Octobris anni prascripti pro parte militum & militarium patria, nec non Burgimagistrorum, Proconsulum, Scabinorum, & Consulum civitatis Trajectensis, & aliorum in ipsa appellatione descriptorum, a quibusdam processibus monitorum contra ipsos appellantes per quendam Dominum* Henricum *Abbatem insula beata Maria ad instantiam ejusdem Domini* Swederi, *& per ipsum Dominum* Swederum, *ut dicitur, emissis, contra Dominos Swederum Episcopum &* Henricum *Abbatem pradictos interpositam, ac protestationes alias quascunque pro parte eorundem in hujusmodi negotio modo quocunque factas, ac omnia & singula in ipsis contenta & exinde secuta melioribus via, jure, causa, & forma, quibus potuerunt & debuerunt ipsis appellationi & protestationibus inharendo & adharendo ratificaverunt, & approbaverunt, atque ratas & gratas omnibus quibus supra habuerunt, & nihilominus fecerunt, ordinaverunt, & constituerunt pro se & aliis suis consociis & universitate pradictis, via, jure, modo, & forma prascriptis suos & cujuslibet eorum & totius communitatis sive universitatis ipsius Opidi veros, certos, & legitimos Syndicos & procuratores, actores, factores, & Responsales, negotiorum gestores, & Nuncios speciales, providos & discretos viros,* Regnerum Jager *clericum Trajectensis diœcesis ibidem prasentem & onus subscriptum in se sponte*

 susci-

suscipientem, nec non Henricum Stoeck *filium Pauli scribam sive Secretarium juratum* Civitatis *Trajectensis absentem tanquam præsentem & quemlibet eorum in solidum, ita quod non sit melior conditio occupantis, sed quod unus eorum inceperit alter id prosequi valeat & finire citra revocationem procuratorum suorum quorumcunque per ipsos constituentes modo quocunque constitutorum, dantes & concedentes eisdem suis Syndicis & procuratoribus plenam & liberam potestatem ac speciale mandatum ad repræsentandum & exhibendum se pro dictis constituentibus eorum consociis, ac universitate sive communitate ac omnibus & singulis eorundem & earum nomine coram Sanctissimo Domino nostro D. Marti*no *Papa prædicto ac alio seu aliis judice seu judicibus ad id ab eodem Domino nostro Papa specialiter deputato seu deputatis, & ad offerendum, exhibendum, & præstandum eidem Sanctissimo Domino nostro Papæ subjectionis humillimæ & obedientiæ debitâ devotionem, nec non exponendum, sive denuntiandum, & notificandum Sanctitati suæ ac aliis judicibus quibuscunque miserandam conditionem & flebilem statum ecclesiæ & totius patriæ Trajectensis, ac excessus ipsius D. Sue*deri*, nec non pericula, scandala, & alia mala supradicta, sibique Sanctissimo Domino nostro genibus provolutis humiliter supplicando, quatenus non solum ipsis constituentibus, verum etiam ecclesiæ & toti patriæ præfatis calamitates & angustias, ærumpnasque suas per ipsum Dominum* Suederum *illatas sic expresse deplorantibus, & opportunæ provisionis auxilium lacrymabiliter deposcentibus, ad obviandum periculis hujusmodi viis & modis congruentibus succurrere dignetur & velit, ipsosque constituentes de quibuscunque, de quibus pro parte dicti Domini* Suederi *episcopi Sanctitati ejusdem Domini nostri Papæ vel aliis quibuscunque jam delati sunt seu deferri contingat quoque modo excusandum, nec non appellationis & protestationum prædictarum ac negotii principalis causas conjunctim vel divisim quo supra nomine persequendum, nec non agendum pro eisdem ipsosque defendendum, literas quascunque inhibitorias & alias prout negotii qualitas exegerit impetrandum, impetratis & impetrandis ex adverso contradicendum, libellum seu libellos & quascunque petitiones summarias dandum, & ex adverso datos seu dandos recipiendum, excipiendum, replicandum, duplicandum, triplicandum, & quadruplicandum, exceptiones & defensiones quascunque juris proponendum & allegandum, ac etiam protestandum, litem seu lites contestandum, & ex adverso contestari videndum & audiendum, in animas ipsorum constituentium consortiumque suorum, nec non supradictæ universitatis sive Communitatis ac singularum personarum ejusdem eisque adhærentium & cujuslibet eorundem juramentum seu juramenta de vitanda calumnia & veritate dicenda, cum certis suis Capitulis & aliud etiam quodcunque licitum & debitum sacramentum præstandum, & ex adverso præstari videndum & audiendum, ponendum*

& ar-

& articulandum, positionibus & articulis respondendum, testes, literas, & instrumenta, acta, jura, privilegia, & alia quaecunque munimenta in vim & modum probationis producendum, & exhibendum, nec non ex adverso produci & exhiberi, ac testes adversae partis jurare videndum & audiendum, in eosque & eorum dicta, nec non contra literas & alia ex adverso exhibita dicendum, proponendum, & allegandum, ac etiam reprobandum, crimina & defectus opponendum & objiciendum, copias quorumcunque exhibitorum petendum, dandum, & recipiendum, in Assessores etiam jurisconsultos, si opus fuerit, nec non in Auditores testium & de loco conveniendum & concordandum, suspectos & suspensos recusandum, terminos & dilationes cum solemnitate juris petendum & obtinendum, ac eisdem etiam renunciandum, & in causa seu causis concludendum, absolutionis simpliciter & ad cautelam a quibusvis excommunicationis & relaxationis ac interdicti sententiis, ac in integrum restitutionis principaliter & interdicti, & quavis alia juris beneficia petendum, impetrandum, & obtinendum, supplicandum, judicis officium implorandum, expensas, dampna, & interesse petendum, & declarandum, ac recipiendum, ac super ipsis & eorum taxatione si opus fuerit jurandum, cautiones de stando ac parendo juri & mandatis ecclesiae aliasque necessarias & requisitas quascunque praestandum, & ex adverso praestari videndum & audiendum, sententiam seu sententias quascunque tam interlocutorias quam diffinitivas, ac jus decretum judicis ferri & promulgari petendum & audiendum, ab eis & eorum quolibet si necesse vel opus fuerit, & a quocunque gravamine illato vel inferendo, seu etiam comminato provocandum & appellandum, ac Apostolos petendum, & cum instantia repetendum & recipiendum, quotiens fuerit oportunum, appellationem seu appellationes innovandum, insinuandum, & prosequendum, alium etiam vel alios Syndicos & procuratores substituendum & revocandum, quando & quotiens eis vel eorum alteri videbitur expedire, ac omnia alia & singula faciendum, quae in praemissis & circa ea necessaria fuerint vel oportuna, etiamsi mandatum exigant speciale, Relevantes ipsos constituentes saepedictas, eorum Syndicos & Procuratores etiam substitutos ab eis aut eorum altero, & eorum quemlibet ab omni onere satisdandi, nec non a quibuscunque cautionibus pro eis praestitis seu praestandis, ratum & gratum habuerunt ac se perpetuo habituros promiserunt efficaciter, quicquid per dictos Syndicos & procuratores, vel eorum alterum aut substitutum ab eis vel eorum altero nomine ipsorum constituentium actum, gestum, seu procuratum fuerit quomodolibet in hac parte, caveruntque & promiserunt pro se & aliis eorum consociis, ac ipsorum nec non totius universitatis & communitatis praedicta nomine solempniter in manus mei Notarii publici recipientis & stipulantis vice & nomine omnium & singulorum, quorum interest vel intererit sub obligatione & ypotheca rerum & bo-

Kk 2 *norum*

norum suorum & Opidi prædicti omnium & singulorum præsentium & futurorum judicio sisti & judicatum solvi, cum ceteris clausulis requisitis, ac sub omni juris & facti renunciatione pariter & cautela. Super quibus memorati Constituentes requisiverunt per me Notarium infra scriptum fieri unum vel plura, prout opus fuerit, in meliori forma ad sapientis dictamen publicum seu publica instrumentum seu instrumenta &c.

Clerus quidem non appellat, sed ad causam dicendam, dum interdictum adhuc durat, Suederum citat Ultrajectum. Suederus contra appellat, & vicissim interim citat clerum, Sed in locum non tutum. Unde & clerus appellat. Sed clerus frustra & incassum. Nam appellatio apud Papam, quæcunque hæc tandem esset, & quamvis sæpius iterata, dum Suederum defendit mordicus, Rudolphi autem mentionem respuit, nullius momenti. Unde & rei indignitatem tandem clerus non ferens, Suedero ubi ad Capitulum ter citatus non venit, rejecto prorsus & abdicato, reliquis duobus Statibus univit se arctius, & indictis Comitiis Rudolphum van Diepholt, quia episcopum non potuit, obstante nimirum Papa, diœcesis Rectorem seu ut vulgo Mamburnum & Protectorem constituit. Mox etiam impulsu Ordinum non obstante interdicto, quod diu adhuc duravit, in choro cantum resumit, & promissa indemnitate sacris more solito operatur interritus. Quod ad cantum non abs re erit, si addam publicum instrumentum, ex quo Lector, quid tum actum, adhuc clarius cognoscet:

In nomine Dei Amen. Anno nativitatis ejusdem M. CCCC. XXVII. *Indictione quarta, mensis Decembris die decima octava, hora tertia vel quasi, Pontificatus sanctissimi in Christo patris ac Domini nostri Domini Martini Dei providentia Papa quinti anno decimo in Venerabilium ac Circumspectorum virorum Dominorum* Hermanni *de Lockhorst Decani ecclesiæ majoris*, Iacobi *de Lichtenberch Præpositi sancti Petri*, *&* Henrici *Hamberch Decani S. Salvatoris ecclesiarum Trajectensium, nec non* Arnoldi *de Wael*, Iohannis *Colentier*, Iohannis *Theodorici*, Iohannis *Ghinckel*, Henrici *de Winsen ejusdem majoris*, Laurentii *Wilhelmi*, Iohannis *Treslonge*, Walteri *Grawaert*, Iohannis *de Steyn*, Iohannis *Weerdt ejusdem Salvatoris*, Arnoldi *de Tychel*, Wolferi *de Mera ejusdem sancti Petri*, Wolferi *Boningh*, Herberni *de Jutfaes*, Everardi *de Ryn*, Theodori *de Bouchout*, Gerardi *Vranck*, Arnoldi *Boningh*, Lumanni *Zuermont*, Pauli *de Cloetingen*, Gerardi *Jacobi*, Gysberti *Albout*, Nicolai *Cloetingh S. Johannis*, Ludolphi *Schulr*, Lamberti *Vlieger*, Volckeri *de Lichtenberch*, Gerlaci *Florentii*, Iohannis *Hondertmarck*, Gysberti *de Spangen*, Wilhelmi *Modde*, *&* Gysberti *Wael beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium Canonicorum, ad hoc, ut moris est, in loco Capituli ecclesiæ ma-*

majoris prædicta vocatorum, meique Notarii publici, ac testium infra scriptorum ad hoc rogatorum præsentia personaliter constituti Venerabiles & strenui viri, Magistri Razo *Doggaert, &* Theodoricus *Grawaert nobilis & potentis viri* Rudolphi de Diepholt *defensoris & Mamburni patriæ Trajectensis ab eodem ad infra scripta significandum, ut dixerunt, missi, nec non Dn.* Wilhelmus *de Montfoort, &* Iohannes *de Renesse milites pro se ipsis & ex parte militarium dictæ patriæ, ac* Iohannes Pot, Arnoldus *de Amerongen Burgimagistri, cæterique Proconsules & superiores Rectores civitatis Trajectensis nomine suo & aliorum Rectorum ejusdem civitatis ibidem coram dictis DD. Prælatis & Canonicis in hanc sententiam proposuerunt & dixerunt, quod ex quo repetitis vicibus ipsos Dominos rogaverunt, quod divina reassumerent pro eo quod dictus Dn.* Rudolphus *sibique adhærentes & consortes in divinis non essent vitandi, pro & ex eo quod ante provisam sententiam excommunicationis, si qua fuit, per* Abbatem *insulæ beatæ Mariæ Trajectensis diœceseos contra ipsos latam appellaverunt causis rationabilibus & probabilibus in eadem appellatione insertis, de qua & ipsius appellationis admissione, citatione, & inhibitione, desuper auctoritate Apostolica omissis, ipsis fidem facerent legitimam, pro & ex eo quod nec ipsi Domini nec eorum prædecessores secundum Statuta ecclesiæ Trajectensis tales vitare potius quam in divinis communicare consueverunt, ita adhuc & ex superabundanti prælibatos Dominos rogarunt, ut asseruerunt, quatenus juxta ecclesiæ Statuta ipsis sufficienter insinuata ab assumpta cessatione desistere & eis in divinis communicare vellent, sicut in similibus causis cum aliis multis fecerunt maxime quia ex scriptis tam legum quam Decretorum doctorum evidenter pateat ipsos Dominos impune divina resumere posse. Alioquin de injuria & confusione eis indebite illata, & de persequendo hac loco & tempore oportuno protestarentur. Adjungendum quod magna pars cleri Trajectensis divina celebrarent ipsis Dominis Prælatis & Canonicis tacentibus, ac sic per deformitatem Cleri seditiones & errores in populo quotidie suscitarentur, & præterea oporteret ipsos exponentes modum excogitare dictis injuriis & confusionibus sibi per eos illatis resistendi. Quibus sic propositis & ipsis exponentibus præfatum locum Capitularem exeuntibus post maturam deliberationem inter præfatos Dominos Prælatos & Canonicos super præmissis supradicti Domini præmissa protestatione omnia divina duxerunt resumenda & resumpserunt, prout hoc in quodam protestationis instrumento plenius continetur. His itaque sic peractis præfati* Raso *Doggaert & Theodoricus Grawaert nomine Dn.* Rudolphi *Mamburni prædicti Dn.* Wilhelmus *de Montfoort &* Iohannes *de Renesse, nec non* Iohannes *Pot &* Arnoldus *de Amerongen Burgimagistri, cæterique prænominati communiter & divisim pro se & aliorum præsentium & futurorum nomine supradictis*

 dictis

dictis Dnis Prælatis & Canonicis eisque adhærentibus & divina una secum resumentibus cujuscunque Status ab omnibus molestationibus & damnis ipsis occasione resumptionis hujusmodi intervenientibus defendere & assistere promiserunt, ac ad id efficaciter se obligaverunt. Super quibus præmissis præfatus Dn. Decanus Trajectensis nomine reliquorum omnium petiit a me Notario publico unum vel plura instrumentum vel instrumenta fieri. Acta fuerunt hæc in loco Capitulari majoris ecclesiæ Trajectensis superius dicta, sub anno, indictione, mense, die, hora, Pontificatu quibus supra, Præsentibus ibidem ad præmissa specialiter rogatis discretis &c. Dominis DD. Jacobo Fermini & Johanne Pater presbyteris in dicta ecclesia Trajectensi. Et Wilhelmus filius Brodeni *de Medenblicq clericus Trajectensis publicus imperiali auctoritate Notarius in fidem superius scriptorum omnium signavi.*

Suffectus. Prælatus, non suffectus, ut ex dictis jam patet. Vid. & Hed. in ej. vit.

ablata est eis suburbana ditio. A quo eis ablata. Et cur? quam ob causam? Qua quæso auctoritate? Et quis hoc dixit: quis scripsit? An ablata quod Rudolphus sui copiam non fecit? Atqui fecit, & fecit citra ullam citationem. Et ponamus quod citatus & quod citatus non venit? Cur idcirco punitur urbs? Ut verum dicam non capio.

Pag. 170. *hostibus Ultrajectinis Gelris.* Et horum inprimis ope surreptum tum Amisfurtum. Heda de Suedero *hist. Ultraj. p.* 285. *Primo repellitur ægre tandem intromissus, ubi per internuncios conciliavit sibi Præfectum Egmundensem patrem Arnoldi Ducis* Gelriæ, *Trajectanis atque Amersfordianis infensum, a quo sibi acquisivit equitatum & peditatum ad numerum quingentorum militum, quos Amersfordiani excluserunt. Illi vero fingentes se retrocedere, collocatis insidiis, & civibus admirantibus, quonam tam subito disparuissent, sequenti die episcopus ascenso equo finxit sese solatii causa exire cum puellis euntibus ad mulctram summo mane, & in porta permorabatur paulisper: tum milites exilientes e cannetis celeriter subintrant. Et hoc medio potitus oppido fabricari jussit duo valla &c.* Arx etiam ter Horst, validum munimentum, postquam intrarunt Gelri, præsidiis insessa. Nec prius ab iis reddita quam postquam pax placuit anno demum CIↃ. CCCC. XXIX. quo inter Rudolphum & Arnoldum Ducem Gelriæ convenit, ut sequitur.

Wy Arnolt *vander ghenaden Gods Hertoge van Gelre, ende van Gulick, ende Grave van Zutphen, doen kont allen luiden mit desen openen brieve, ende bekennen, dat wy voer ons ende onsen nacomelingen van allen twiste, gebreke, ende scade die in den oerloge ende duer voer van dat wy die Stat van* Amersfoerde *inne genomen hadden, geweest is tusschen den Edelen Here* Rudolph *van Diepholt*

holt. Postulaet tot Utrecht onsen lieven neve, der Stat van Utrecht, sina ende des Gestichts Steden, landen, luden, namelik Amersfoerde, Deventer, Campen, ende Zwol, ende allen anderen horen borgeren, ondersaten, ingesetenen, hulperen, ende hulpers hulperen, ende allen den ghenen die mit hem of om horen wille in deser veden comen syn aen die een zyde, ende ons Hertoge Arnolt voersz., allen onsen ondersaten, Steden, landen, luden, borgeren, ingesetenen, hulperen, ende hulpers hulperen, ende allen den ghenen die mit ons of om onsen wille of om haren wille in der veden comen syn, aen die ander, en die anders gevallen ende gesciet syn binnen veden, ende daer voor als voersz. is aen beyden zyden, enen nutliken zuene, vrientscap, ende eendrachticheyt by Rade ende goetduncken ons selfs ende onsen Rade ende vrienden, die van onsen wegen ende van sonderlinge onsen bevoel daer by geweest syn, ende dit gedingt hebben, overdragen, overcomen, ende eens geworden syn, ende die zuene gegeven hebben ende geven mit desen openen brieve. In welker zuenen wy besuent hebben al onse lande, lude, ondersaten, steden, ingesetenen, onse hulperen, ende hulpers hulperen, ende alle andere, die mit ons of om onsen wille in deser veden ofte oerlogen gecomen syn, Desgelycks hebben onse neve die Postulaet ende die Stat van Utrecht; ende die steden Amersfoort, Deventer, Campen, ende Zwol, bezuent op hoer zyden alle des Gestichts steden, landen, luden, burgeren, ondersaten, hulperen ende hulpers hulperen, die mit hem of om horen wille in der veden ende oerloge voersz. gecomen syn, Welc onse zuene ende alle punten nabescreven Wy Hertoge openbaerlic ende volcomelic voltrecket ende voldaen hebben, voltrecken ende voldoen in maten bescreven.

In den eersten hebben Wy Hertoge van Gelre voersz. onsen Neve den Postulaet ende den Gestichte van Utrecht dat Slot ter Horst overgegeven in maten als hier bescreven staet, Alsoo wes Bisschop Vrederick saliger gedachten, of dat Capittel, of die Stadt van Utrecht Hubrecht Wolf van der Horst in brieven of tot redelicken bewysinge sculdich mogen wesen, daer sal Hubrecht richtinge omme gescien by onsen lieven vader den Hertoge van Cleve, Dirck van Bronchorst, soen tot Batenburch ende Taenholt, ende Dirck Hemericht, ende die Postulaet, Capittel, ende Stat sullen mallich enen goeden man daer toe scicken; ende dese ses voersz. sullen binnen der tyt nabescreven uytspreken, wes Huybrecht dan toeginge ende geschict worde, alsoo dat wy Hertoge daer van quyt van Hubrecht gehouden werden. Item binnen ses weken na den uytsprake der zuenen datum des briefs aensprake ende antwoort over te geve, dat is te weten die aensprake te doen binnen den eersten drien weken, ende d'antwoort daer op te geven binnen den anderen drien weken daer naestvolgende, Ende daer na sullen die ses voersz. binnen ses weken naest daer na die uytsprake doen, als voersz. staet, Ende hier en boven en

sul-

sullen Wy Hertoge van Gelre Hubrecht *die Wolf of yemant van onsen wegen, die Stat van Utrecht, of dat Stichte niet becommeren, of beswaren, aen live of aen goede, om sulc gelt als Hubrecht daer aen leggende mach hebben.*

Item so en sullen wy Hertoge van Gelre, noch die ons, der Bisscop Zweders *noch der ballingen, noch hoere saecken kroeden, noch onderwynden in geenderleye wys, dan waren enige ballinge onse borgeren of ondersaten, die sullen mede in der Zuenen wesen, of sy willen, Inden Stichte en sullen sy niet comen, dat en zy mit wille ons neven des Postulaets, ende des Gestichts, ende willen sy hoers goets gebruken, so sullen sy onsen neve den Postulaet ende den Gestichte verlaven, en soe selmen hoer goet in den Stichte liggende laten volgen, Dan of wy Hertoge van Gelre ende onse lande mitten Stichte tot veden quamen, so moegen sy in der veden ons ende onsen lande helpen, gelyck anderen onsen ondersaten die veden uyt, Behoudelicken den van Zwolle hoer brieve van horen ballingen in hoere machte te bliven.*

Item so sullen die Ecclesie ende die Stichtse die onsen neve den Postulaet, *Stat, ende Gestichte van Utrecht gehoersaem ende bybliwich geweest syn, ende alle die kerken gelegen in den Gestichte van Utrecht, alle hoerre goede, geestelik ende weerlick, in onsen lande van Gelre liggende rustelic ende vredelic gebruken, Ende of Bisscop* Zweder, *die Paepscap, of ymant anders ons Hertoge van Gelre of onse ondersaten dair om vianden worden, daer sullen wy Hertoge veersz by rade ons Neve des Postulaets, der Paepschap, ende Gestichts, redelike luden ende Procuratoers toe setten, dat te wederstaen mit rechte, ende wat des costen, dat sullen die Stichtse ende Paepscap beteren buten scade ons Hertogen van Gelre, ende en gesciede des van den Gestichtsen ende Paepscap niet, so mogen wy Hertoge van Gelre dat aen den Gestichtsen geestelicken goeden in onsen lande gelegen verhalen.*

Voert so sullen ons Hertoge ondersaten ende die Stichtse ondersaten onder malcanderen in des anders slote, Stede, ende lande mit live ende mit goede te lande ende te water in ende doer veylich ende beschermt varen, comen, ende merren, hoer comenscap ende ander saken in redelicheden te hantieren op horen rechten gewoontliken tollen, Ende men sal den ondersaten elck in des anders lande van pachte, ende sculde, ende van scade onvertogen recht laten gescien.

Item so en sullen onse lieve Neve die Postulaet *ende die Stichtsen tot geenre tyt* Bisscop Zweder *bystaen of hulpe doen tegens ons Hertoge van Gelre ende onsen landen, Ende of Bisscop* Zweder *enich deel des Gestichts becrachtichde of in crege, zoe sullen onse neve, die* Postulaet *die Stat ende Gestichte van Utrecht tot gesinnen ons Hertogen van Gelre dat dan wederstaen, ende weder na hoerre machten uyt jagen, en dat sullen wy Hertoge van Gelre trouwelic mede doen elc op ons selfs cost.*

Item

Item of enige Heren of ymant om deser dingen wille, die nu gedeengt ende gesloten syn tusschen onsen neve den Postulaet *ende ons ende onser beyder landen, deden tegens ons Hertoge van Gelre ende onsen lande, daer toe en sullen onsen neve die* Postulaet *ende die Stichtsen hem geen bystant noch hulpe doen in eniger wys op ons Hertoge van Gelre ende onsen landen, Item alle gevangen van beyden zyden quyt uytgesceyden* Peter van Culenborch *ende sommige die doe ter tyt mede opten bolwercken tot* Amersfoerde *gevangen worden, ende ons Hertoge van Gelre niet of gevangen en syn, ende alle onbetaelt gelt aen beyden syden quyt, Mer hadde ymant aen beyden syden in deser veden voer den anderen wat betaelt, daerom salmen enen yegelicken van beyden syden recht wedervaren laten na Lantrecht ende na Stederecht.*

Item van allen scattingen der Stichtsen goeden in onsen lande van Gelre gelegen salmen holden, ende enen yegelicken gescien laten, alsmen in den geestelicken ende waerliken daer boven ende beneden hem geseten, Desgelycks salmen onse ondersaten in den Stichte oec doen, Ende men sal niemants goet toeslaen, Ende waert dat ymants goet besec worde, daer salmen die wete van doen ter goeder tyt den Meyerlingen, of anders den Burgemeesteren der Stadt, daer dese innegeseten waer, die syn goet beset waer.

Item datmen der Stichtsen goede gelegen in onsen lande van Gelre niet beswaren en sal enige peerden te houden, mer datmen die Meyerlinge op peerden setten sal, alsmen boven en beneden doet, Ende hadden die Meyerlinge ander goet, dat zy daer van doen sullen, alsmen oec boven ende beneden doet.

Item dat die Dycscouwe aen Veluen zyde ons Hertoge voersz bliven sal, ende die Stichtse luden daer inne wonende, dat wi die bescudden ende bescermen sullen voer gewelt, als dat in voertyden geset ende overdragen is.

Item so syn die borgeren der Stadt van Zwolle op onser straten van Gelre boven geleyde mit brieven ons Hertoge voersz. hondert ende XII. *ossen genomen, welcke ossen voersz wy Hertoge voersz. betalen sellen den Borgeren voersz van den lesten termine des gelts, dat die Stat van Utrecht ons geloeft hebben te betalen, mit voerwaerden dat die Borgeren die die ossen voersz. genomen syn mit horen ede beholden sullen, wat sy gecoft hebben in te coepen, ende van weyden, ende niet meer, wanneer wy Hertoge des vermunen doen, sonder argelist.*

Item dat alle afterstedige renten ende jaergelden, die in deser veden aen beyden syden voer sunte Peters dach ad Cathedram lestleden onbetaelt waren, sullen quyt wesen, Item so sallen aen beyden zyden quyt wesen datmen ons of den Stichtsen of ymant binnen onsen lande van Gelre, ende Gestichte van Utrecht, sculdich gebleven mach wesen binnen deser veden. Mer wolde ymant den anderen daer omme manen mit geestelicken rechte dat mach hy doen. Ende wy Hertoge

 van

van Gelre noch onse neve die Postulaat *en sullen niemant enichs manlichs rechts daar over gunnen of gescien laten in onsen lande sonder argelist.*

Item alsulcke brieve als wy Hertoge van Gelre hebben van die Stadt van Renen, ende die Stadt van Renen wederom van ons, dat die Stadt van Renen in deser veden stille sitten solde, sullen wi malcanderen overgeven, Ende of wy Hertoge van Gelre die brieve van den van Renen niet en hadden, of machtich en waren, dat wi Hertoge van Gelre mit onsen brieve die Stat van Renen daer of quyt scelden sullen, ende des onse brieve geven, also verre dat aen ons trefe.

Item alle brieve die de Stat van Amersfoerde *gegeven heeft, ende hem afgedrongen syn in tyden dat wy Hertoge voersz. die Stat van* Amersfoort *in hadden, die briven sullen wy noch niemant van onsen wegen van gheenre waerden houden. Mer waert, dat wi die brieve in onsen machte hadden, die sullen wy der Stat van* Amersfoerde *doen overgeven.*

Item of ymant leen aenbestorven waer, of sijn leene of heefpenningen van beyden zyden opgesecht of versuymt hadde binnen deser veden voersz, dier versumenisse dair of sel quyt wesen, ende mallich weder daer van opt syn ende op sijn leen ende goet comen.

Item den dyck by Ewych *salmen toe dyken, of een Sluse daer in leggen by raede ende toedoen der erfgenoten aldaer aen beyden syden, die des watergancks genieten of ontgelden mogen, te verstaen, die daer die Sluse haer lant wateren.*

Item en sullen wy Hertoge van Gelre in geenre wys gehengen, dat onse lieve neve die Postulaet, *die Stat, of Gostichte van Utrecht, hoer Borgeren, ondersaten, of die gemeynschap mit hen gehadt hebben, enige lasten, gebreke, of hinder in onsen lande van Gelre van den ballingen of ymant anders van hoeren wegen mitter achten te doen of gescien laten, of dat dair of ruerende is, geliken onse lieve Here ende Oem Hertoge* Reynolt *zaliger gedachten dat in zynre Zuenen metten Stichtsendes oec gedaen hadde.*

Item scelden wy Hertoge van Gelre die Stadt van Amersfoert ende van Utrecht, ende den Gestichte quyt van alsulcken gescaff, als tot Gorinchem geschach, ende daer of die Stat van Utrecht, ende die Stichtsen, andragende tot desen dagen toe claerlick sullen verlosen, ende gesceyden wesen mit deser zuene.

Item is verdedingt van den Here van Culenburch of hy mede in deser zoene wesen wil, dat sal hy wesen in al der maten, als dat van onsen lande van Gelre verdedinct is. Ende wolde die Here van Culenborch also niet doen, soe geven wy doch Hertoge van Gelre voer hem ene Zuene, want hy onse hulper is, Ende wolde die Here van Culenborch boven deser onser zuenen tegens onsen neve den Postulaet *ende die Stichtsen doen, dat en solde niet hynderen aen den dedingen ende brieven nu tusschen ons beyden Heren ende landen gemaect.*

Item

Item so sullen dode tegens dode, roof tegens roof, brande tegens brande, name tegens name, quetsinge tegens quetsinge, hoe of waer die gesciet syn binnen der veden of voer der veden quyt wesen die een tegens die ander tot beiden syden.

Item of imant ons Hertoge ongehoorsaem waer, ende die zuene niet holden en wolde, als wy die onsen Neve den Postulaet *ende den Stichtsen beloeft ende bebrieft hebben, ende den Stichtsen daer hynder ende gebreke in viele, Soe sullen wy Hertoge den Stichtsen ende onsen Neve die* Postulaet *ende die Stichtsen malcanderen truuwelick bystaen, die gebreke ende hynder te wederstaen na alle onse ende hoere machten, elcx op ons selfs cost, die ongehoorsame te bedwingen, den hynder te richten, ende die Zoene te houden sonder argelist, Ende om emmer rust ende vrede in beyde onser Heren landen elcx voer den anderen te behouden, ende te verhueden te beyden syden, dat egeen roof, brande, name, gevangenis, of enige gewelde, uyt des eens lande daer doer of daer inne in des anders landen meer en gescien, Soe hebben wy Hertoge voersz. geloeft ende geloven mit desen brieve ende onse Ridderschap na bescreven over ons getuucht, dat te verhueden na alle onser machten, Ende of dat dan daerenboven gesciede in enige der punten voersz. inne of uyt of doer onsen lande, dat wy dat onsen Neve den Postulaet ende den Gestichte richten sullen binnen twalef weken dan dair naestkomende, na dattet gesciet ware. Ende of dat onsen Neve den* Postulaet *of den Stichte gesciet ware, soe sal onse Neve oft die beschedicht ware ons Hertoge dat verkundigen ende te dage eyschen binnen den eersten ses weken op ten steden na bescreven, als die Stichtsen aen dese syde daer Utrecht staet tot Renen, ende die Overstichtse daer Deventer ende Campen staan aen den Rijn, of tot Deventer op ten water, ende geren daer richtinge, daer een ygelic veylich ende geleyt wesen sal aen ende of te comen, ende opten dage sal die beschadichde syn gehout doen mit synen ede ende synen scaden groten. Ende alsdan sullen wy Hertoge den scade richten als voersz. is, Ende of dese richtinge aldus niet en gesciede binnen der tyt den gescadichden, so mach onse Neve die Postelaet, dat Gestichte van Utrecht, of den gene die de scade hadde dat panden aen onsen ondersaten in onsen lande, ende sich daer an verhalen sonder enige wete, toorne, of weer van rechte, ofte anders van ons Hertoge ende ons lants daer van te hebben of te doen, sonder argelist. Ende of wy Hertoge voersz. onse vier Hoeftsteden Zegelen voersz. mede aen desen zuenbrieff vol besegelt brengen deden, Soe en sel die pandinge van den scaden niet comen gescien, dan in elker Hoeftstede vierendeel ons lants van Gelre, daer die schade daer of in gesciet waer, te weten dat een vierendeel* Nymegen *mitten Rike der alinger Betuwen, ende onsen lande tusschen Maes ende Wael,* Ruremunde *mitten alingen onsen Overlande, ende onse Steden tot dien vierendeel horende aldaer gelegen,* Zutphen

phen *mitten alingen onsen Graeffschap aldaer, ende* Aernhem *mitter alinger onser Veluwen*, Ende *so sullen nochtans onse vier Amptsteden mit heren-live ende goede in den Gestichte van Utrecht ten beyden zyden hier of veylich ende onbelast bliven ende wesen*, Ende *desgelijks sullen die* vyf Hoeftsteden des Gestichts van Utrecht *hoer live ende goede weder in den onsen wesen*, *alle argelist*, *ende die saken die hier inne war of hinder wesen mochten claerlick uytgesceyden*.

Ende want wi Hertoge van Gelre ende Gulick voer onsen nacomelingen, allen onsen steden, landen ende luden, Borgeren ende ondersaten, hulperen ende hulpers hulperen, ende allen den genen, die met ons of den onsen in der veden voersz komen syn, dese voersz deding, zuene, ende minlicke eendrachte, ende alles dat daer in begrepen is, gedaen, gegeven, ende belieft hebben mit ons selfs rade, ende onser vrienden wille, ende by raede onser vrienden vrienden die volcomelic te holden, te voldoen, ende te doen holden in allen ende yegelicken punten voersz, Soe hebben wy alle saken voersz geloeft ende geloven by onser Vorsteliker eren, ende onse handen op den brief geleecht ende lijflik ten heyligen gesworen mit volstaefden ede van ons genomen, Ende hebben des t'oerconde der waerheyt alre punten voersz onsen segel by onser rechter wetentheyt aen desen brieff uyt doen hangen, ende om die meerre vestenis ende sekerheit alre punten voersz Soe hebben wy gebeden ende aengesonnen onsen lieven magen, raden, ende vrienden, als mit namen Heer Willem *van Bueren, ende van Boesinchem*, Gysbrecht *van Bronchorst Here tot Batenborch ende Taenbolt*, Willem *van der Lecke Heere ten Berge ende ten Bylande*, Jan *Here tot Heuckelom ende tot Milleghen*, Jan Schelert *van Obbendorp*, *Ridder onse Hovemeyster*, Johan *van Bueren Here tot Ewyck*, Johan *Here tot Asperen*, *tot Weerst*, *ende tot Keppel*, Dirck *van Broncborst zoen tot Batenborch ende Taenbolt*, *Heere* Dirck *van Lienden Here tot Hemmen*, Dirck *van Bilande*, Dirck *van Aernhem*, Johan *van Bilande Ridders*, Iohan *van Groesbeke Here tot Hoerne*, *tot Malderick ende tot Baeck*, Iohan *Here tot Broechusen*, *tot Weerdenborch*, *ende Tamersoyen*, Iohan *van Oest*, Iohan *Appelteren Heere Robrechts Zoen onsen Maerscalk*, Willem *van Vloedorp*, *erfvoecht tot Ruermunde*, Reynolt *Here tot Oy*, Iohan *van Appelteren Heer tot Persingen*, *Heer* Iohan *van Rossum Heer tot Leyenberch*, Herbert *van Oy Heer tot Valgoy*, Aernt *Heer van Blitterswyc*, Iohan *van Bueren*, *Heer tot Aersem*, Ian *van Oy Greve tot Uwengen*, Gysbert *van Tuyl*, Dirck *van Vloedorp*, Reyner *ende* Ian *van Zeller gebueders*, Gysbert *van Mekeren*, Peter *van Steenbergen van Nyenbeke*, Evert *van Wulp die Jonge*, *ende* Willem *van Ryswyck onsen Kamerlinck*, *Ende voert die Borgemeysteren*, *Scepenen*, *ende Raden onser vier Hoofsteden ons lants van Gelre als Nymegen*, *Ruremunde*, *Zutphen*, *ende Aernhem*, *dat se des tot getuge-*

der waerheyt hoer ende hoere Steden segelen mede aen desen brieff hangen wolden. *Dat wi* Willem *Heer tot Bueren*, Gysbrecht *van Broncborst*, Willem *van der Lecke*, Ian *Heer tot Hoekelem*, Iohan Schelert *van Obburch*, Ian *van Bueren Heer tot Ewyck*, Iohan *Heer tot Asperen*, Dirck *van Broncborst*, Dirck *van Lienden*, Dirc *van Bylande*, Dirck *van Aernhem*, Iohan *van Bylande Ridders*, Iohan *van Groesbeke*, Iohan *Heer tot Broekhuysen*, Iohan *van Oest*, Iohan *van Appelteren Heren Robbertsoen*, Willam *van Vloedorp*, Reynolt *Heer tot Oy*, Aernt *Heer tot Blitterswyck*, Ian *van* Appelteren *Heer tot Persingen*, Ian *van Rossum*, Herbert *van Oy*, Iohan *van Bueren Heer tot Aersem*, Ian *van Oy*, Gysbert *van Tuyl*, Dirck *van Vloedorp*, Reynolt *ende* Iohan *van Zeller gebrueders*, Gysbert *van Mekeren*, Peter *van Steenbergen*, Evert *van Wilp die jonge, ende* Willem *van Rijswyck, ende voert die Borgemeysteren, Scepenen, ende Raede der vier Hoofsteden des Lands van Gelre, als* Nymegen, Ruremunde, Zutphen, *ende* Aernhem *voorsz. bekennen, om begeerten ende wille ons alreliefsten en genedichsten Heren des Hertogen van Gelre, ende van Gulich, ende Greve van Zutphen voersz. geerne gedaen te hebben, Ende hebben des te getuge der waerheit ende ganser vaster stedicheyt der punten voersz. onse ende onser Steden segelen mede aen desen tegenwoordigen brieff gehangen. Gegeven int jaer ons Heren Dusent vier hondert negen ende twintich op sunte Pantaleons dagh achtentwintich dage in Julio.*

Verum eodem anno. Non XXV. sed XXVI. ut ex iis patet quæ apud Hedam. Vicesimo quinto Suederus visus adhuc satis tutus, nec Amorfortiis ingratus, dum & mulctas remittit, & jus vetus confirmat, duabus editis in id chartis:

Wy Sweder *by der genaden Goits ende des heyligen Stoels van Romen Elect. Confirmeert van Utrecht marcken condt allen luyden, dat wy om trouwe dienst dien ons onse lieve Stadt van Amersfoort gedaen heeft, ende noch dickwyl of Godt wil doen sal der selver onser Stadt quyt gescouden ende gegeven hebben mit desen brieve alle broecken die deselve onse Stadt, off hore Burgers off ondersaten der Heerlicheyt gebroocken mogen hebben tot desen daghe toe, behoudelick ons wesmen ons sculdich is, datmen ons dat betalen sal sonder argelist. Oirconde des briefs besegelt mit onsen segel. Gegheven ter Horst int jaer ons Heeren* M. CCCC. *vyf ende twintich den* XXIX. *dach in Julio.*

Wy Sweder *by der genaden Goits, ende des Heyligen Stoels van Romen, Elect. Confirmeert van Utrecht doen condt allen luyden, dat wy onsen lieven Burgers ende onse Stadt van Amersfoort alle hoir privilegien, recht ende vryheyt, die sy hebben of vercregen hebben van Bisschoppen t'Utrecht onsen Voervaderen, wie sy geweest hebben, confirmeren, vast, ende stade, ende volcomentlyck loven te houden*

sonder eenige wederwoorden ofte wercken mit goeder trouwen. In oirconde des briefs besegelt mit onsen segel. Gegheven opten Slote ter Horst int jaer ons Heeren M. CCCC. XXV. opten XXIX. dach in Julio.

Petrum Culenburganum. Diu hic in custodia. Nec dimissus dimissis ceteris. Pacis tabulis, quæ supra, ut videre est, diserte & nominatim exceptus.

Propter schisma prædictum. Inter duos nimirum Suederum & Rudolphum. Nam a Papa hic rejectus. Sed multi qui tum temporis non multum id attendebant, nisi forsan Michael hic. Chronicon Agathense: *In den selven jare op sint Lucas den Evangelisten dach ginck Heer* Michiel *onse Eerwaerde Vader van hier, ende worde van ons uyt der Stede van Amersfoort verdreven om grooten last, die daer was, ende pericul in der H. Kercken tusschen twee Bisschoppen als Heer* Sweer *van Culenborch ende Jr.* Roeloff *van Diepholt. In welcke tyt de Stadt van Amersfoort gedestrueert wert. Want hoer Borgers worden gevangen uytgevoert, ende verdreven, ende sommige om t'leven gebrocht. Ende alle dat Sticht was seer beswaert met groote bannen, alsoe dat de vrienden Godts ende die conscientie hadden seer verdruckt worden.* Ea rerum confusio, ut non mirum si Amorfortii abrepti etiam in partes. Claudenda erant templa. Observandum silentium & quod ad captum & quod ad missam. Sacris prorsus abstinendum. Nec confessio auricularis in usu interim, nec chrisma, nec quodvis aliud sacramentum. Ne sepeliendus quidem quisquam nec baptizandus nisi infans. Vid. *libr. de jur. glad cap.* 31. *n.* 6. An mirum hinc si Rudolphus in invidiam incurrit? si turbæ interdum datæ? si suppliciis, si mulctis debuit urbs necessario in officio contineri? Etsi quantum ad mulctas Rudolphus non nimis rigidus. Habeo enim diploma, quo omnes Amorfortiis remittit indistincte & eodem hoc anno *Wy Roeloff van Diepholt* Postulaet, *Ruwaert, ende Beschermer des Stichts van Utrecht doen condt allen luyden, dat wy van onsen ende van der Heerlicheyt wegen des Stichts van Utrecht verdragen ende quytscelden onser Stadt van* Amersfoort, *ende hoeren Borgeren, ende ondersaten van allen brocken, ende tichten, die wy van onsen of der Heerlicheyt wegen op hem te seggen mogen hebben tot desen daghe toe, Behoudelyk ons onsen broken so dat verdedingt ende behrieft is. Des tot enen oirconde so hebben wy onsen segel aen desen brief doen hangen. Gegheven tot Amersfoort int jaer ons Heeren* M. CCCC. XXVI. *des Saterdachs na St. Martins dach in den wynter.*

Pag. 171. *Transiit aquam & fossas.* Ex veteri quadam scheda: *Anno* 1427. *belegerde de Heere van Leliendam Maerschalk van Hertoch* Philips *van Bourgoengen Amersfoort, die even te voren Bunschoten had overheert, om alse de Sichtsche*

van

van de Zuyderzee af te sluyten. Dese Stadt wiert door de Picarden, die het meeste deel vant leger maeckten, vreeslijck aengetast, so dat Hertoch Philips *in syner Soldaten ampt tredende selfs in de graften sprongh, ende de syne manuelyck voorgingh, 'T hadt doen met de Stadt gedaen geweest, so niet de Vrouwen de mans hadden bygestaen, ende met water ende heete kalck van boven neder te gieten de furie der Stormers hadden gebrooken. Tot een teecken van dese groote victorie hoeftmen in St. Joris Kercke doen ophangen de Vaendelen, welcke den Vyant ontweldicht waren. Waer over die van Amersfoert hare danckbaerheyt op Alderheyligen met een jaerlixen ommegang plachten te bewysen.*

Catum illi dixere. Navigii genus hodieque, quod vulgo dicitur *een Kat.* Vinea alioqvin seu pluteus, sub quo miles in morem felis, cum muris urbis succedit propius, in insidiis se recondit. Willelmus Brito *lib. 7. Philipp.*

> *Huc faciunt reptare catum, tectique sub illo*
> *Suffodiunt murum.*

Cæterum obsidio, ut hoc obiter tantum addam, non tenuit quidem diu, bellum tamen eum dicecesi non intermissum duravit usque ad Ann. M. cccc, xxxi. quo facta tandem pax & ictum fœdus hujusmodi:

Wy Roeloff *van Diepholt* Postulaet *to Uttecht, wy Stadt van Utrecht, ende Steden Amersfoerde, Deventer, Campen, ende Zwolle des Gestichts van Utrecht doen cont allen luden, dat omme te schouwen de bloetstortinge ende anderen onraet, die omme der veten wille die lange tyt gestaen heeft tusschen den Hoochgeboren Doorluchtigen Vorste ende Mogenden Prince Hertoge* Philips *van Bourgoengen, Palatin ende van Namen, Heere van Salins ende van Mechelen, Ruwairt ende Oir der Landen van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant, ende sinen ondersaten, hulperen, ende hulpers hulperen an die ene zyde, ende ons* Rudolff Postulaet, *dier Stadt van* Utrecht, *ende die van Amersfoert an die een syde, ende die Steden* Deventer, Campen, *ende* Zwolle *an die ander syde der Yselen, ende voirt onsen gemeenen Sticht van Utrecht an beyden syden der Ysele, onsen ondersaten, hulperen, ende hulpers hulperen an die ander syde, gescepen waren so lange so meer toe te nemen, indien dat sy niet gesoent en werde, syn wy by goetdunken van onsen Rade ende vrienden om oerbaer, nutscap, ende profite der landen, luden, ende ondersaten an beyden syden overcomen ende eens geworden mitten voersz onsen Genedighen Heere van Burgoengen ende ten sinen voersz. eenre mynliker soene, vrentschap, ende overdrachte, in de welcke onsen Genedigen Heere van Bourgoengen besoent heeft alle syne landen, luden, Steden, ende ondersaten ende mit namen die landen luden, Steden, ende ondersaten der landen van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant, ende daer by bewynt over heeft, mitsgaders synen hulperen*

ende

ende hulpers hulperen, ende allen anderen, de mit hem off ons synen wille in der veten ende oirloge voersz. gecomen syn, ende wy Roeleff Postulaet Stadt ende andere Steden des Gestichts voersz. hebben besoent op onser syde al ons Gestichts lande, lude, Steden, ondersaten, Burgeren, hulperen ende hulpers hulperen, ende anders alle die gene die mit ons in der voirsz. veten ende oirloge gecomen syn in forme, maniere, ende voerwaerden, als hier na beschreven staet:

In den eersten sullen wy Roloff *van Diepholt Postulaet to Utrecht, wy Stadt van Utrecht, ende anders die Steden des Gestichts van Utrecht aen beyde syden der Yselen voorsz. voirtaen goede vrienden ende naegeburen wesen ons Genadigs Heeren van Burgoengen voersz., ende hem getruwelic dienen voir enigen Vorst die leeft, ende sullen oec goede vrienden wesen aller synre luden, landen, Steden ende ondersaten, ende der geenre daer hy bewynt over heeft, ende sunderlinge van den ondersaten synre landen, ende die hem te bewynden staen, die hy voer syne vrienden houdet ende houden sal, ende oft gebeurde, dat in syne voersz. landen of die hy te bewynden heeft enighe partien opresen, so sullen wy daar in houden sulcke partie als hy houden sal, ende wie onsen Genedigen Heere van Bourgongen in den selven sinen Lande, of die hem te bewynden staen niet te wille en staen, die en sullen wy niet behulpelik, verdelic, noch bystandich wesen in enigen sacken, de hem oft sine landen ende vrienden tegendraghen, noch niet gehengen, dat sy in onser Stadt, Steden, ende Gestichte voersz. verkeeren sullen, noch dier gebruycken na der tyt dat ons van synre wegen gekundigt wesen sal, dat sulcke luden, in onser Stadt, Steden, of Gestichte gecomen weren. Desgelicx en sullen wy niet gehengen, dat eenige vreemde de ons Heeren van Burgoengen vyanden syn, of werden, comen sullen in onser Stadt, Steden, ende Gestichte voirsz. onse Heere van Burgoengen of den sinen dair inne, daer uyt, ofte daer deur te schedigen in eniger wys, alle argelist hier an uytgesceyden.*

Item sullen wy Postulaet, *die Overste onser Stadt ende Steden van Utrecht, ende van Amersfoort mitten Oversten onser Steden van Overyssel voirsz. voir onsen Heere van Burgoengen comen op ene halve mile nae onser Stat van Utrecht tot eren ende weerdicheyt ons Heeren voirsz. tusschen dit ende Paschen naestcomende over een jaer tot sulcker tyt, als sine Genade dat onser Stadt van Utrecht mit sinen brieve ene maent te voren sal laten weten, ende op onse knyen oetmoedelicke hem bidden vergiffenisse van. dat wy hem verkiert ende tegen hem misdaen mogen hebben. Ende dit aldus gesciet wesende soe sullen wy mit onsen Heere mit synre openre ontwonden banier trecken tot onser Stadt van* Utrecht, *daer tegen onsen Heere van Bourgoengen dan comen sullen buiten der selver onser Stadt mit* processien, *mit* crucen, *ende* vanen, *die geestelicke ende weerlicke personen der selver onser Stadt, ende dan te samen onsen Heere gebrengen tot*

op onser Stadthuys, dair syn banier off opter poirten uytgesteken wesen sal, ende uytgesteken bliven drie daghen lanck. Ende desghelic sullen syn banier uytgesteken werden op die poerten onser Steden tot Amersfoerde, ende tot Rienen, ende aldair uytgesteken bliven drie daghen lanc off hem dat genuecht.

Item of onse Heere van Burgoengen tusschen hier ende van Paesschen naestcomende over een jaer selve binnen toe Utrecht niet en queme, so mogen sine Genade sinen getrouwen Heeren Rolant van Uytkerck mit anders synen Rade ende vrienden, de ons Gestichts ballingen noch vianden niet en weren, senden binnen onser Stadt van Utrecht, syn baniere aldair te brengen, ende uyt te doen hangen, gelyc of hy mit syns selfs live voir oogen wair, ende desgelic tot Amersfoert ende tot Rienen, behoudelyck anders alle tyt onser Stadt, Steden, ende Gestichte van Utrecht geestelic ende weerlic in onsen rechten ende vryheden te bliven sonder argelist. Ende hoewel dat wy Postulaet, Stadt, ende Steden van Utrecht onsen lieven Heere van Burgoengen mit deser soene gehouden syn te doen de reverentie ende ootmoedicheyt, daer hier voor aff verhaelt is, so bekennen nochtans onse Heere van Burgoengen voer hem ende syne naecomelingen, dat hy dair mede nu noch in toecomende tyden geen recht an onser Stadt, Steden, ende Gestichte voirsz. vercrygen noch vermeten en sulle &c.

Item so en sullen voirtaen geen ballingen, noch voervluchtige, die nu ter tyt uyt Hollant geweken, of binnen ons Gestichts Steden Burgeren off ingesetenen geworden syn, aldaer niet mogen wonen noch bliven, sy en sullen eerst oerconde ende verloffenisse gedaen hebben, dat sy tegen onsen Heere van Burgoengen noch sinen Lande ende die hem te bewynden staen niet doen en sellen in eniger wys, ende deden sy dairenboven, dat souden wy Postulaet, Stadt, ende Gestichte voersz. doen richten an horen live mit den sweerde, wairmen die bevinden konde in onsen Gestichte van Utrecht.

Item gevielt dat hier namaels eenige personen, ballingen, of voervluchtich worden uyt den Lande van Hollant, van Zeelant, of van Vrieslant, ende binnen onsen Gestichte quamen, so en sullen wy de binnen ons voersz. Gestichts palen binnen Steden noch daer buten an dese syde der Ysselen niet bliven noch wonen mogen laten, nadien dat onse Heere van Burgoengen off sine Amptluden van synre wegen ons Postulaet, of onser Stadt van Utrecht, of van Amersfoerde, dat mit synen off horen brieven sullen hebben laten weten, Mer willen sy trecken in onsen Lande an gheen syde der Yselen, dat sullen sy mogen doen in sulcker maten, dat sy eerste verlaven sullen onsen Heere van Burgoengen ende sinen lande, ende de hem te bewinden staen gheen scade te doen. Ende waer dat sy des contrarie deden, dat solmen richten mitten sweerde an horen live in der manieren voirsz. Mer waert dat onder hem luden eenige onsen Genadigen Heere van Burgoengen

goengen

goengen to onwille weren in sulcker wys, dat hy de dair niet hebben en wilde, so en solden sy dair niet bliven mogen, na dat ons Postulaet, Stat, ende Steden voirsz van synre wegen dat gekundigt wesen solde, noch onsen Lande gebruken als voersejt is, Ende dat salmen openbairliken doen kundigen over al in onser Gestichts kercken. Ende alle verlossenissen voorsz sullen geschieden voir den Richteren, Burgemeisteren, Schepenen, ende Raden onser Steden, dair sy wonen of woonachtich werden, ende dair sullen wy Stede brieven of doen maicken, ende onsen Heere van Burgoengen of synen Thresorier van Hollant tot synre behoeff hem dair na te richten, Ende so wie onsen Heere den Hertoge van Burgoengen, of den lande van Hollant, van Zeelant, oft van Vrieslant verlossenisse of oirvede gedaen, ende sindert die Zoene gemaeckt tusschen onsen Heere van Burgoengen voernoemt, ende onser liever Vrouwen van Hollant meynedich geworden syn, die en sullen deser dedinge niet genieten noch gebruken.

Item so sullen die ondersaten van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant, ende anders alle die gene die met onsen Heere van Burgoengen hebben gesin, gegoit, ende geerst wesende in onsen Gestichte van Utrecht, vry ende quyt wesen van alle laste, coste, ongelde, ende scattinge die geschiet is off sal mogen gescien om deser oirlogen wille, ende dat dair of rueren mach, so dat sy dair toe niet betalen en sullen, Hier syn uytgescheyden Gelresche, van dat hem hier of aen roeren mach &c.

Item hoewel dat onse Stede van Bunschoten *vry erve is ende bliven sal ons Gestichts van Utrecht, t'welck onse Heere van Burgoengen oock bekent mit synen Soenbrieff, sal hy nochtans daer inne setten enen Gestichtsen man, die dat regieren sal na den Stichtsen recht ter tyt toe, dattet geschille wesende tusschen ons* Postulaet *ende onsen Gestichte van Utrecht voersz ende Heren Sweder van Culenborch geeyndt wesen sal, ende dese tyt duerende so sal die gene, die daer also toe geset wert, de nutscap ende profyte aldaer beuren ende ontfaen, ende in gewairder hant by een houden, mit voerwaerden, dat hy goede rekeninghe ende bewys daer af doen sal den genen, die aen den Gestichte bliven sal, indien dat binnen deser tyt geen ander vuege daer in gevonden en wert, Ende sullen alle ballingen die uyt* Bunschoten *geweken of verdreven syn daer weder in comen mogen ende hoer goeden rustelic ende vredelic gebruken, ende mit malcanderen guetliken ende vruntlicken geslecht ende gesceiden wesen van allen, die hier voirtyts gevallen of gesciet mogen wesen om deser veten wille, Mer die voersz ballinghen sullen eerst geloven ende oirveden doen in onser Stadt handen van Utrecht dair omme niet te missdoen in eniger wys den genen, die binnen* Bunschoten *gebleven syn, ende dair sullen brieven of gemaect werden, die da-*

selve

selve onse Stadt senden sal den Treserier van Hollant. Ende wairt dat sy dairen boven misdeden dat souden en richten an hoir lyff, ende den tyt des geschils hangende die ballingen. de der soenen niet genieten en willen, noch die vianden ons Postulaets, *onser Stat, ende Gestichte voersz. en sullen binnen* Bunschoten *niet comen mogen.*

Item so sullen mit deser overdrachte alle die ballingen out ende nye onser Stad ende Steden des Gestichts van Utrecht gebruken alle hoere onruerende goeden, die sy hadden doe sy uytruymden, ende alle hoer ruerende goeden, die sy sullen connen bevinden, dewelcke in ons Postulaets, *onser Stat, Steden, of Gestichts oirber niet gecomen en syn, wair die gelegen syn binnen den selven onsen Gestichte, binnen Steden ofte daer buten, behoudelike dat alle die gene van hem luden, die deser soenen genieten willen, eerst oirvede ende verloffenisse doen sullen niet te doen in eniger wys tegen ons* Postulaet, *onser Stadt, Steden, ende Gestichte voirsz. Ende deden sy daer en boven, dat sel onsen Genadigen Heere van Burgoengen doen richten an horen live mitten sweerde, wairmen die bevinden conde in synen lande, ende dair hy bewynt over heeft. Ende die verloffenisse sullen sy doen aen handen des Threseriers ons Heeren van Burgoengen van sinen lande van Hollant, ende syn brieven dair of geven, die sy terstont senden ende overleveren sullen ons* Roloff Postulaet *ende onser Stadt van Utrecht voirsz. Ende sullen die gene van hemluyden die dese soene genieten sullen, mogen stellen hoer Procuratoers, die gene ballinghe of vianden en syn, om hoer goeden ende all binnen Steden ende daer buten te bewynden ende te doen regieren tot hoere nutscap ende proffyt, ende die Stadt ende Steden, dair sy goede hebben, sullen hem dan die rustelic ende vredelic gebruken ende volgen laten sonder argelist. Met die voirsz ballingen ende elcx van hem luden sullen bliven buten der milen van der Stadt of der Stede, daer sy uytgeset of uytgeweken syn, thent sy by consent ons* Postulaet *voersz, onser Stadt of Steden daer sy uytgeset of uytgetogen syn, weder dair binnen mogen comen; behoudelike onse Stadt van Zwolle alsulcke brieve, als sy van over* XII. *jaren off dair voren hebben van hoirre oude ballingen in hoere macht te bliven; ende dat sullen die ballingen in hoire oirvede mede loven ende besweren, Ende dese oirvede sullen sy doen, elcx, te weten, die binnen landes syn binnen ses weken, ende die gene die buten lants syn binnen drie maenden na uytsprake deser soenen, of sy en sullen der selver niet genieten, Alle argelist hier inne uytgescheyden.*

Item wie van den ballingen deser soenen niet genieten en wolde, die en sal binnen Heeren Landen van Burgoengen, noch dair hy bewynt heeft, niet wesen, hy en hebbe eerst oirvede ende verloffenisse gedaen tegen ons Postulaet, *onser Stadt, ende Gestichte van Utrecht niet te doen, ende dede ymant dair en*

boven, dat soude onse Heere van Burgoengen doen richten over syn lyff mitten sweerde als voirsz. staet. Ende oft gebeurde dat ons Postulaet, *Stat, en Steden, oft Gestichte niet en geneuchde aen sommige van den voirsz. ballingen, dat sy die voirsz. lossenisse ende oervede deden onder horen segel, so sullen sy, ende desgelycx die gene die genen segel en hebben, die selve lossenisse ende oirvede voersz. doen voir den Gouverneur off den Tresorier van Hollant, die 't op hem tugen sal mit synen segel.*

Item so heest onsen Genedigen Heere van Burgoengen ons Rodolph van Diepholt Postulaet, *onse Stadt, onse Steden, en Gestichte van* Utrecht *voirsz., end den Regierders daer binnen wesende tot onser ernster bede ende ootmoedigen vervolge, ende overmits den punten voirsz. genomen in syn besondde ende bescermenisse, so dat wy over al in den synen ende dair hy bewynt heeft, te water ende te lande, binnen Steden ende buten, sullen veylic, rustelic, ende vredelic mogen varen, keeren, merren, ende wesen, ende sonder ons enich cracht of gewelt gedaen te wesen in live, noch in goede, noch in eniger wys.*

Item geviel enich opstaen in onser Stadt Steden of Gestichte voersz. tegendragende ons Roloff Postulaet, *Stat, ende Steden ons Gestichts voersz., ende ons ymant van onsen luden, die dat dede, t'onwille waer, so en sullen onse Heere van Burgoengen, noch de syne voirsz. de niet behulpelic, voirdelic, noch bistendich wesen in enigen stucken ons* Postulaet *ende den Regierre voersz. tegendragende, noch gehengen, dat sy in synen lande van Hollant, van Zeelant, off Vrieslant verkieren sullen, noch diere gebruken, nadien dat wy* Postulaet, *onse Stadt, off Steden voirsz. hem dat sullen hebben laten weten. Oick so en sal onse Genadige Heere van Burgoengen voirsz. niet gehengen, dat enighe vreemde, die ons* Postulaet, *Stat, ende Steden, of des Gestichts vianden syn of weren, comen sullen in synen landen ende Steden, of daer hy bewynt heeft, ons of den onsen dair inne, dair uyt, of dair deur te beschedigen in eniger wys, Alle argelist hier inne uytgesceyden.*

Item sullen alle ondersaten, hulperen, ende hulpers hulperen van beyden syden vry comen op den horen alse die nu syn, t'sy leen off eygen, ende op hair brieven, die sy dair of hebben, gelyc sy voir der veten waren, ende eer ymant syn leen opgesecht hadde, ende dat van deser veten ruert, uytgenomen die ballinge der Stadt ende des Gestichts van Utrecht, *die des heurs gebruken sullen in der manieren voirgenoemt ende anders niet.*

Item sullen staen rooff tegens rooff, brant tegens brant, doode tegens doode, quetsinge tegens quetsinge, neminghe tegens neminghe, hoe of wien het zy geestelic of weerlic, die gesciet is binnen der veten. Ende die gevangen die onse Hee-

re

re van Burgoengen, off ons Postulaet, *Stadt, Steden, en Gestichte toe beyden syden of gevangen syn, sellen quyt wesen, ende desghelic alle onbetaalt gelt der gevangen quyt, alwaert oock verwyst off verwyst te betalen.* Oick *mede wairt sake, dat aen die een syde of aen die ander syde enighe geloften van gelde heymelic of openbair gesciet wair van brantscattinge in deser veten, de gelofte sel daer of quyt ende te niet wesen. Voert sellen quyt wesen tot desen daghe toe alle afterstallige erfrenten, die van den Heere of syne Dienres gebeurt off quytgescouden syn.* Oick *sellen alle die gene van beyden syden, die deser soenen genieten willen, quyt wesen van allen afterstalligen lyfrenten, die verschenen syn sedert den eersten dach in* Octobri *int jaer ons Heeren* M. CCCC. *vyf ende twyntich, dat unsen Heere van Burgoengen alse een Gouverneur der landen van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant in die Landen quam tot den eersten dach in Meye laetste geleden, ende alle lyfrenten verschenen voir den voirsz. eersten dach in Octobri selmen voirt an betalen den genen, diemen sy schuldich is, of haren erven, waren sy gestorven op den daghe der betalinghe.*

Item sullen alle rechtverderingen, die binnen deser veten gesciet syn, hoe, of wair, of in wat schyn die geschiet mogen wesen, claerliken doot, of, ende quyt wesen, uytgenomen dat alle die gene die schuldich syn tot eniger Dyckaedsen van seedyck of anders watergange gelt, ende alle ander gelt uytgeset, voir elcx gemenen lants oirbaer geven ende betalen sullen mit eens scatten gelde sonder meer binnen ses weken, nadien dat die Zuene uytgesproken wesen sal, van al des op hem uit desen dage toe gevordert heeft geweest, Ende alle ondersaten van beyden zyden zullen hoer Dyckaetsen, wech, ende watergangh voertan doen bewaren, ende hoer gelt datmen op hem rechtveerdelike mit goeden bewise na den recht rekenen sel, betalen alst behoort.

Item alle ondersaten, hulperen, ende hulpers hulperen, ons Heren van Burgoengen, die heur goeden verset hebben tegen den Stichtsen, die hulperen geweest syn ons Postulaets, *Stadt, ende Steden voersz. daer die daghen van der lossinghe of gegaen zyn binnen deser veten, ende om deser veten wille niet en hebben mogen losenen, sullen die selve versette goeden mogen losenen binnen een jaer na uytsprake deser soenen voer also veel gelts als sy die geloost senden hebben ten daghe der lossinghe.*

Item soe sullen onse Heere van Burgoengen, ende wy Postulaet, *Stat ende Steden voirsz. van unser beyden Raide tot des anderen versoecke senden op den Palen van ons Heeren Lande van Burgoengen van Gaylant, om te besyden elcken syn Palen, die hem van rechts wegen toe behoeren.*

Item sullen alle ondersaten van beyden syden veylich ende ongehindert in des anders landen te water ende te lande onder malcanderen mogen gaen, kieren

ende wesen op hoer gewoentlike tollen, privilegien, rechten, ende vryheden uytgenomen die ballingen ten beyden zyden, die anders niet en sullen mogen verkieren dan alse voirsz. is, Ende wair ymant van den ondersaten voirsz. die een op den anderen yet te seggen of aen te spreken hadde, dat sellen sy doen mit recht ende anders niet, ende des selmen hem dan onvertogen recht tot alle plaetsen doen, daer dat gebeurt, sonder enich vertreck daer in te soucken of te laten gescien, so dat die Verweerre geene were en sal mogen doen van des men eyschende were anders dan mit quitansien, mit sinen ede, of mit goede bewysinge van betalinge, Ende sullen oic die oude compositien gemaeckt tusschen den Lande van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant, ende onsen Gestichte voersz. in hoere volcomener machten wesen ende bliven, gelikemen die tot haer toe geplogen heeft.

Item geviel dat onse Heere van Bourgoengen of anders sinen Steden, Landen, luden, of dair hy bewynt heeft voirsz. gebrec cregen, of ymant van den horen tot eniger tyt t'syn benomen worde, of scade gesciede boven deser seenen, so sal onse Heere van Burgoengen die Steden, of landen voirsz., wien die scade gescien were ons dairomme scrieven, ende hoer gebreke of scade openen ende groten, ende ons dair of te daghe eyschen binnen eenre maent dair naestvolgende opte Putkuyp. Ende so sel die gene die t'gebrec of scade geleden heeft op dien dach ende plaetse voirsz. daer syn gehout doen, ende syn gebreck ende scade groten mit sinen ede, ende mit vier goede witachtige mannen, die dair aen noch winnen noch verliesen en mogen, die dat mit hem ten beyligen sweren, ende dat gebreck of scade groten sullen sonder argelist, Ende dat sullen ende mogen sy doen voir den Rade, die dair open dage ende plaetse voirsz. comen sullen, Ende des gehouts ende grotinge van den gebreke of scade voirsz., ende oic van der konde der geenre, die dat gehout mede doen sullen, van dat sy goede witaftighe mannen syn, sullen die Rade voersz. alse Rade hoer besegelde brieven geven den genen die in gebreke of scade is. Ende so wanneer die gebrec hadde, of bescedicht weer, syn gehout mit hem vieren daer op gedaen heeft, alse voersz. is, so zullen wy die gebreke of scade gelden ende betalen, off doen betalen na inhout syns bewys ende grotinge synre scade ende gebreke voirsz. binnen eenre maent dan dair naestvolgende den genen, die gebrec of scade geleden ende gehouden hadde, als voirsz. is, sonder meer vertrecx of vervolch dair in te laten geschieden, ende des en sullen wy noch niemant anders ons of hem onderwynden, de betalinge ende rechtinge en sel gescien in der maten voirsz. Ende alle die gene die ten voirsz. dage ende plaetse comen sellen om der gebreken ende scaden wille voirsz., sy syn Rade, Clagers of getuge van allen syden, de sullen een vry geleyde ende ganse veylichert hebben aen ende of te comen sonder argelist, uytgenomen de vyande off vredeloes diere

Apud Woerdam iu confinio Hollandiæ & diœcesis. Hortens. lib. 2. hist. p. 37.

Landen of dietze Stadt waren, behoudelike an allen anderen saken onsen Heere van Burgoengen, ende sinen landen, ende daer he bewint heeft, ende ons Roloff Postulaet, *Stadt, Steden, ende Gestichte voersz in hoeren ende onsen rechten te bliven, ende desgelycx Bisscop* Sweder, *ende den Ecclesien van Utrecht, die mit hem uyt syn, ende ons* Postulaet, *den Ecclesien die binnen syn, ende onse Stadt, Steden, ende Gestichte van Utrecht voersz te bliven in horen ende onsen rechten van den geschille, dat wy hebben die een tegen den anderen sonder argelist. Ende of in deser Zuenen off in enige der punten voirsz daer begrepen gebrec viele, daeromme en soude die selve soene niet gebroken noch geminct wesen, mer soudmen dat gebrec rechten van der syde dair dat gesctet wair in der manieren voirsz, ende so solde nochtans die soene voersz in allen punten in hoere volcomenre macht wesen ende bliven.*

Welcke soene ende minlicke overdrachte ende alle punten dair inne begrepen ende elx bysonder wy Postulaet, *Stadt, ende Steden des Gestichts van* Utrecht *voirsz mit onsen vrien moetwille gelooft hebben ende geloven bi onser truwen, eeren, ende volstavede eden te houden, ende te voldoen, ende te doen voldoen ongemenct ende onverbroken, alle argelist ende nywe vonden claerlike uytgesceiden, Ontbieden daeromme ende bevelen allen onsen Ampluden, Rechteren, Dienren, ende Ondersaten onser Landen, Stadt, ende Steden ons Gestichts mitsgaders allen anderen, die dese sake aenrueren mach, ende een ygelicken bysonder, dat sy die soene ende mynlicke overdrachte voersz houden ende volcomen sonder daer tegen te doen of te gaen in eniger wys. Ende wairt dat ymant contrarie dede, so bevelen wy voert onse Ampluden, Rechteren, ende Dienren voersz, dat sy dat rechten ende corrigieren aen die misdadige, aen horen live ende goede na gelegentheyt der saken ende misdaet in der manieren voirsz, ende des niet te laten op allen dat sy van ons houdende syn, Ende wairt sake dat dair enighe vengenisse ingesciede, dat wouden wy dan aen hem houden ende verhalen, als wy doen souden aen den voirsz misdadigen. Ende des toe oercunde hebben wy* Roeloff *van* Diepholt *onsen ende wy Stadt ende Steden* Utrecht, Amersfoerde, Deventer, Campen. *ende* Zwolle *elcx onser Steden segelen hier aen doen hangen. Gegheven int jaer der geboorte ons Heeren* M. cccc. *ende* xxx. *op ten* xx. *dach van Januario.*

Non est quod miretur quis, quod sic submittat se Rudolphus, quod sibi passus injungi, ut cum Præfectis civitatum occurrat supplex Philippo, ut genu flexo petat veniam. Siquis turpe & probrosum & præter dignitatem Trajectensium id putet, sciat multo probrosius, multo turpius tum temporis devoveri diabolo, ejici piorum numero, & excludi ecclesiis, ut devotus tum, exclusus, & ejectus Rudolphus. Illud potius miretur tanti tum

tem-

temporis adhuc factum Rudolphum, adhuc factos Trajectenses, ut cum excommunicato, cum his qui a Papa subjecti interdicto, Philippus fœdus, societatem, amicitiam contraxerit. Non ignarus Philippus quod qui cum excommunicato paciscitur, colloquitur, rem habet, aut ipsi adest, secundum jus Pontificium & ipse excommunicatus fit. Vid. *lib. 2. de Nobilit. cap. 21. p. 375.* Sed haud dubie etiam damnis, etiam cladibus fessus, quod spreto quem hactenus defendendum susceperat, spreto Papæ judicio, cum eo junxit se arctius, ejus factus est socius, quem ut filium perditionis ab omnibus Papa arctius evitandum præceperat. Quod autem ad reverentiam, genu flexo faciendam, non necesse ut attendat quis. Nunquam deinceps id factum, nec ut fieret petitum. Aut si quem id offendat, quod clero Duci occurrendum cum vexillis, cum crucibus, sciat vulgo id olim factum in adventu virorum Principum. Sic postquam Romam expugnasset exceptus a Pelagio Papa Totila Gotthorum Rex. Procop. *lib. 3. de bell. Gotth.* Sic Romam properans Carolus Magnus a Leone Papa Tertio. Vid. Reginon. & Annal. Metens. ad Ann. DCCC. Sic Lotharius Imp. Anastas. *in Sergio II. Obviam illi ejus Sanctitas dirigens venerandas cruces, item signa, sicut mos est Imperatorem aut Regem suscipere, ita eum cum ingenti honore suscipi fecit.* Chronic. Casinens. de Principe Capuæ *lib. 3. cap. 16. Non multo post venit ad hoc monasterium & recipitur honorifice nimis cum processione solenni.* Add. Lanfranc. *decret. pro Ord. S. Bened. cap. 1. sect. 12.* Petr. de Marca *de primat. Lugdun. n. 128.* Altaserr. *ad c. per nostras ext. de jur. patr. & ad Anastas. de vit. Pontific. in vit. Hadrian.*

Bunschotium solo æquatum. Insignis olim urbs, sed quod bello exorto pro Philippo stetisset implacabili in eam odio Trajectenses grassati. Ex veteri quadam scheda: *Anno 1428. syn die van Utrecht voor Bunschoten getogen, overmits sy gerebelleert hadden jegens den Bisschop haren Heere, ende hadden Hertech Philips van Burgoengen innegelaten, also dat sy Bunschoten wonnen, ende wierpen alle poorten, muiren, ende toornen ter neder, ende brandent ten gronde toe af.* Coaluit quidem rursum & dicta deinceps adhuc urbs, ut in charta, quæ infra, CIↃ. CCCC. XLIV. Sed de vetere tamen gloria complanatis jam fossis, dejectis muris & excisis, vix quicquam retinuit, etsi hominum multitudine non parum pagos adhuc præstitit, Prætura etiam non vili, ut quæ Anno adhuc 1557. complexa in se pagos Duyst & ter Haer florenis nongentis XXIV. obligata cuidam Meynardo Volckengen, ut notatam etiam vidi in scheda quam dixi.

Ann. 1433. &c. confirmabat episcopus Diepholtius. Verbis scilicet usitatis: *Wy* Rodolph *van* Diepholt *by der genaden Goits ende des Heyligen Stoels van*

Romen Elect confirmeert van Utrecht doen condt allen luyden. dat wy onsen lieven Burgers, ende onse Stadt van Amersfoort alle hoir privilegien, rechten, ende vryheyt, die sy hebben off vercregen hebben van Bisscoppen t'Utrecht onsen Voorvaderen, wie sy gemoest syn confirmeren vast ende stede ende volcomelick loven te houden sonder eenige wederweerden of wercken met goeden trouwen. In oirconde des briefs besegelt mit onsen segel. Gegeven int jaer ons Heeren M. CCCC. XXXIII. *op den* VI. *dach in Februario.* Et hic demum is annus est, quo videns tandem Papa obniti se frustra, sublatis excommunicationum & interdicti sententiis, confirmavit Rudolphum. Diploma serius quidem prodiit, sed cerrior jam Rudolphus de Papæ voluntate cum mitteret ad Amorfortios codicillos jam dictos. Diploma hic addidissem, sed cum sit satis prolixum, edam alia occasione.

Memorias ut vocant. Missas pro defunctis stato obitus eorum die quotannis faciendas. Provinciale *Cantuar. eccles. lib.* 3. *tit.* 14. *Peractis a viris ecclesiasticis mortuorum memoriis &c.*

Anno 1439. *ultima Martii.* Postquam Papa episcopatum contulisset Rudolpho, Suederum prorsus non abjecit, Cæsariensem episcopatum, ut seditionum in diœcesi tandem aliquis esset finis, pro Trajectensi ei dedit. Sed Suederus non ignarus non multum emolumenti allaturum hunc titulum Basileam se contulit querelas depositurus apud Patres Concilii. Diu autem neglectus vita interim concedit. Credidisses excessu ejus deleta partium jam studia, verum præter opinionem malorum hydra adhuc surgit, ab extorri clero & vagabundo electo statim in locum mortui Walravo Comite Moersensi & fratre Theodorici Archiepiscopi Coloniensis. Heda *hist. Ultraj.* p. 286. Qui cum electionem cum quadam animi promptitudine acceptasset confestim, diœcesi exclusus modo contulit se Dordracum, modo etiam Arnhemum, jactis hinc quorum copia ei in Rudolphum fulminibus. Quæ haud dubie excitassent etiam majus incendium, quo horrendum in modum conflagrasset diœcesis, nisi Ordines objecissent se, fœdere inter se facto, quo consensu unanimi adversus vim & minas hostium obstrinxerunt se fortius. Vidi in Chartulario ecclesiæ S. Iohannis & ad verbum descripsi sic:

Æn. Sylv. *lib.* 11. *comment. Theodericus quoque hoc anno e vita decessit Coloniensis ecclesiæ Præsul &c. Tres ei fratres fuere. Senior comitatum Morsæ gubernavit, unde illustris familiæ Morsensis nomen: alter ecclesiæ Monasteriensi præfuit episcopus, tertius ad Trajectensem ecclesiam electus numquam possessionem adipisci potuit &c.*

Wy Prelaten *ende* Capittelen *der kercken van den* Doem, Oudemunster, *sant* Peters, *sant* Iohan, *en sante* Marien *to Utrecht, gemeyne Ridderen ende Knapen s'lants, ende Burgemeesteren, Scepene, Rade, ende ghemene meente der Stadt van* Utrecht *ende van* Amersfoerd *doen kond allen den genen, die desen tegenwoordighen brief sullen sien of hooren lesen, ende den dat nu aendraecht of aendragen mach in toecomenden tyden, dat al ist sake, dat in tiden voorleden die Alreheylichste vader ende Here in Gode onse Heer* Eugenius *merc-*

ken-

kende die Stadt ende dat alinghe lant van Utrecht mit wreeden ende bloedigen twydrachten doe beswaerdt ende beladen te wesen, heeft den Eerweerdigen Vader Heer Johan doe van Makon nu van Ambiens Bisscop weder gesciet totter Stadt ende landen van Utrecht, volmachticht om die in vreden ende rusten te setten, ende uyt redelike noetlike reden ende saken by den selven Bisscop Iohan overmits synre machten voirsz., ende anderswaer mit ernste ondervonden, ende onsen heyligen Vader den Paus van Romen weder by gebracht heeft, die selve onse Heer die Paus wilneer Heren Sweder van Culenburch doe Bisscop to Utrecht van der kercken van Utrecht totter kerken van Cesarien transferiert ende overgeset, ende den Eerweerdigen in Godt vader ende Here, Here Rudolph. van Dyepholt nu Bisscop to Utrecht onsen Genedigen Here, van der voirsz. kercken van Utrecht voersien, ende na dode Bisschop Sweders voersz. omme die meerre vestinghe ende omme alle spraecke ende twivel, die in die versieninge ende provisien comen of wesen mochte, al en was dat gheen noet, dese versieninge ende provisien vernyet heeft, daer die Kerck, Stadt, ende alinge lant voersz., ende daer omtrent geseten, van die beswaringe voirsz. mede ontladen, ende in goeden vrede gesat waren, Nochtans hebben sommige personen onabel ende van kleynen getal, die des oock niet machtich en waren, noch en syn in eniger wys, soeckende dese afgedaen ende nederslagen beswaringe te verwecken, oock overmits raet ende toedoen sommiger vyande des vredes ende des lants van Utrecht een vergaderinge gemaeckt in ongewoenliken steden boven ende tegens dese voersz. provisie ende versieninge, ende tot der kercken van Utrecht, die niet open noch ledich en was, tegens der kercken voirsz. ende allen anderen rechten, ende tegens horen gesworen eden een vermetel kiesinge of postulatie, die also niet weerdich en is te noemen, van Walraven van Moers, gedaen hebben in verdoemenisse hoerre sielen, smertenisse des Heyligen Stoels van Romen, ende scande der luden, Ende want Walraven voirsz. gesterct in den Consilio van Basel mit hulpe ende toedoen des Eertsbisscops van Colen, ende des Bisscops van Munster sinen broederen, ende hoeren Ambassatoers, ondersaten, ende dienaren, ende anderen Heren in den Consilio wesende, die ons mit rade ende mit dade tegen syn, ende hem selven in der saken na geroert contrarie partie maken ende syn, die welke oock dagelix alsmen van den saken tracteert ende rechtvorderinge doet, daer mede by ende over syn alse rechters, dat die natuerlike reden scuwen enich partie rechter in syn selfs saken te wesen, ende alle rechten geestelick ende weerlick wederspreken, soe dattet onsen Genedigen Heer voersz. ende ons allen sorgelick ende vreselick is daer enige rechtvorderinge te doen ofte te vervolgen, al ist dat Walraven voersz. geen recht en heeft noch hebben en mach totter Kerken van Utrecht, dese syn onregte postulatie in den selven Consilio vervolcht, ende dat Consilium dat van synre natueren alle rust ende

vre-

vrede maken ende stercken soude, in verstoringe des vredes voergemaect die saken aenneemt, ende rechtvorderinge in doet, boven dat die saecken na uytwisinge der bescreven rechten ende gewoenten des Heiligen Stoels ende des Hoefs van Romen alleen toe behoeren te rechten onsen Heiligen Vader den Paeus, of dien bi sonderlinge dat beveelt, dat wy niet alleen in desen, mer oeck in veel anderen saken vermits vervolge ende versoeke Walravens *ende der synre, hem te lieve tegens God ende die rechtveerdicheyt in den ende vermits den* Consilio *tot onsen groten ende swaren cost, last, ende hinder beswaert werden, daer oeck grote twidrachten, vyantscappen, doetslagen, ende andere schandelicke saken van gekomen syn, ende noch meer gesien syn van te comen, en wort dat niet wyslick verhoet. Waerom ende op dat wy dese beswaringe voirsz. te bet mogen ende te seker wederstaen, hebben wy mit rypen rade ende wael daer op verdacht ons eendrachtelick te samen verenicht ende verbonden, ende verbynden mit desen brieff, ende hebben by onsen trouwen, ende in machte ons eeds, die een ygelick van ons gesworen heeft, geloeft, ende loven mit desen brief, dat wy mit gemeinen raet, hulpe, biblivinge, ende gonste, onsen Genedigen Here, Heere* Rudolf *van* Dyepholt *Bisscop to Utrecht, na allen onser machten in sinen rechten ende goetliken besitte synre kercken van Utrecht oec met machten, of des noet gebeurde, bescermen en houden willen, ende dese voirsz. beswaringe of enige andere lasten, oplagen, of beswaringen, die ons of enige van ons oeck van wat saecken, ende van wien hi waer, aengeleit werden mochten, gheen gesondert, ende alle dat uyt den voersz. saken roeren of comen mach in tiden tegenwoordich ofte toecomende mit allen rechten, die ons dair in te hulpe of te bate comen moghen, ende anders als ons dat noet wesen sal, truweliken ende eendrachteliken mit onsen genadighen Here voersz. wederstaen sullen, ende die vervolgen voer onsen heiligen Vader den Paus, daerse van rechte behoeren te vervolgen, ter tyt toe dat die by den selven onsen heiligen Vader den Paeus, of dien bi dat bevelen sal volendet wesen sullen nae uytwisinge der bescreven rechten ende beloep des Hoefs van Romen, ende alsulcke scade, cost, onlust, moeyenisse, ende onrechten, die wy samentlick of enich van ons bisonder vermits ende uyt der sake voersz. liden of beswaert werden, dien sullen ende willen wy aen allen den ghenen, daer ons dat van comt, ende die hem daer in geradicht ofte behulpich syn, eendrachtelick verhalen, ende om verrichtinge daer of te krigen vervolgen, als ich dat gebueren sal, na alle onse vermoogen, ende wy ofte ymant van ons en sullen oock den ghenen, daer ons dese cost, onlust, moeyenisse, ende onrechte van comen, ende daer daer toe geradich ende hulpich syn in enigher wyse geen gratie doen, mer sullen ende willen hoerte vorderinge ende promotie hynderen, alsoo verre als wy kunnen ende moeghen ter tyt toe, dat ons die scade, coste, onlust, moeyenisse,*

ende onrechten verrichtet ende verbetert wesen sullen, Allikewael willen wy nochtans onse Genedigen Here voirsz houden, bescermen, ende bibliwich wesen in sinen rechten ende besitte, als voirsz staet, Voert of dat sake waer, dat ymant in desen selven onsen verbonde mede treden ende wesen woude, ende ons dien wael genuechde, die mach mit synen transixie brief mede mit ons hier inne gaen in allen schine als voersz is, Ende dese brieve syn meer alleens spreeckende, ende of daer een, twee, drie, ofte meer segelen aen gebreken ofte breken, soe sullen allikewael dese brieve ongecanseleert in hoere volcomenre machten bliven sonder enich arch, ofte list, of nye vonde, of enige andere saken van rechte of andere behulpinge daer in te soeken of te vynden in eniger wys, daermen dese brieve mede breken mochte, ende des tot enen oirkonde hebben wy Prelaten *ende* Capittelen *voirsz onser kercken segellen aen desen brief gehangen. Ende wy Ridderen ende Knapen hier na bescreven, mit namen* Iohan *van* Rynesse *van* Rynouwen, Willem *van* Montfoerde *van Zweten*, Dirck *van Zulen*, Vrederick *uten Ham*, Vrederick *uten Ham van Baerstel Ridderen*, Ghysbert *van Vianen van Risenborch*, Iohan *van Rynesse*, Steven *van Zulen van Nyenvelt*, *Jonge* Ghysbert *van Vyanen van Risenborch*, Melys *van Myuden*, Geryt *van Zulen van Natewyss*, Vrederick *van Rynesse*, *Jonge* Ian *van Rynesse*, Ghysbert *van Sterckenborch*, Henric *van Ryn*, Gysbert *van Nyenrode van Velsen*, Steven *van Zulen van Nyenvelt Willamssoen*, Henric *van Vyanen Ianssoen*, Alfer *van der Horst*, Iacob *Ber van Amerongen*, Willem *van Zulen van Nyevelt*, Eernst *van Hindersteyn*, Gysbert *van Herdenbroeck*, Gysbert *van der Haer*, Iohan *van der Meer*, Gysbert *van Hindersteyn*, Iacob *die Voecht van Rynevelt*. Melys *uten Enge*, Dirck *van Zulen*, Sweder *van Zulen*, Soude *van Ryn*, Vrederick *van Steenre*, Gysbert *van der Haer Henricssoen*, Loef *van der Haer*, Loef *van Ruweel*, Florens *van Iutfaes*, Iohan *van Iutfaes*, Iacob *van Zulen van Blikenburch*, Boekel *van Ryn*, Herman *van Ryn*, Otto *van Ryn*, Willam *van Vloeten*, Iohan *die Welt*, Steefken *van Loenresloot*, Alfer *vander Meye*, Willem *van Welre*, Gysbert *van Welle*, *ende* Florens *van Blochoven, hebben onse segelen, ende wy Borgemeisteren, ende Scepenen, Rade, ende ghemeine meente der Stadt van* Utrecht *ende van* Amersfoirde *onser Stad segelen tot enen orkonde aen desen brieff gehangen. Gegeven int jaer ons Heren Duysent vier hondert ses en dertich des laetsten daghes in der maent van Meerte.*

Subsignatum erat diploma hoc sigillis septem & quinquaginta.

Transfixum.

Ick Henric *Borre van Amerongen gelove dit verbont mede te holden in allen schyn, als dat dair inne begrepen is, dair dese myn Transfixbrieff doergesteken is. En-*

is. Ende hebbe des toe oerkonde mynen segel daer aengehangen. Int jaer ons Heren Dusent vier hondert sessendertich op sant Georgius avont.

Aliud transfixum.

Wy Borgemeisteren, Scepene, Raide, ende gemene meente der Stat van Renen *maken kont allen luden, dat wy geloeft hebben, ende loven mit desen onsen brieve by onser truwen ende machte onss eeds, die een igelic van ons gesworen heeft, dat verbont ende alle punten, dair inne begrepen, ende ellic bysonder vaste ende stede mede te houden, dair inne die Eerbare vyf Goetshuse, die Ridderschap s' Lants ende Stat van Utrecht ende van Amersfoirde malcander verbonden hebben by onsen Gnadigen Heren, Heren* Roedolph *van Diepholt Bisschop tot Utrecht te bliven na inhols des verbontbrieffs, dair wy desen onsen tegenwoordigen Transfix brieff myt onser Stat segel tot enen orkonde doirgesteken ende angehangen hebben. Ghegeven int jair ons Heren Dusent vierhondert sessendertich des vyftienden dages in Septembri.*

Nec fœdus tantum factum. Legati Romam etiam missi. Delatæ ad Papam querelæ. Tributum agris indictum. Etsi id Amorfortiis, quod immunes eorum agri, ut statim dicam, expresse & nominatim remissum. Tam illustris ipsorum & præclara existimatio, ut & tali tum temporis & tam gravi necessitate vetus tamen jus ipsis prorsus infractum. Charta ita se habet: *Wy* Rodolph *van* Diepholt *by der genaden Godts Bisscop t' Utrecht doen condt allen luyden, dat wy voor ons ende onse nacomelingen Bisscoppen t'Utrecht geloift hebben ende geloven in goeden trouwen, dat onse Stadt van* Amersfoert, *hoer Burgeren ende ondersaten van sulcken verbande, als sy metten Prelaten ende Capittelen der kercken van den Dom, Oudemunster, St. Peters, St. Iohans, ende St. Marien t'Utrecht, ende Burgemeesteren, Schepenen, ende gemeene Gemeente onser Stadt van Utrecht, te houden ende te bescermen verlovet ende samentlyck verbonden syn, van enighen gelde te geven tot onse recht te vervolgen in den Concilio, te Romen, ofte anders wair, daer ons van noots wegen mach, ofte van enigen mergengelde te geven onbelast houden, wesen, ende tot euwigen daghen blyven sullen, roerende van den verbande voergenoempt, ende behoudelike den Lantbrieff in synre volcomenre machten te blyven, uytgesceyden alle argelist. Des t'oerconde hebben wy onsen segel aen desen brieff doen hangen. Gegheven int jaer ons Heeren M. CCCC. XXXVI. opten laetsten dach in Martio.*

Anno 1441. *rursus teste Mejero.* Verba Mejeri hæc sunt: *Captum a Philippo opidum Woerden cum castello: obsessa Amersfordia, adeoque graviter defensa, ut amisso quodam nobili viro Dux coactus sit obsidionem relinquere.* Apud Hedam hac de re nihil. Nec mentio etiam in tabulis, quæ fœ-

dus continent quod Dux sexennio post cum Amorfortiis in hunc modum percussit:

Philips *by der gratien Goits &c. doen condt allen luyden. Also in tyden voerleden die Heer van Montfoerde, ende die geene van hoeren bloede ende maichschap, die van Mynden, van Cronenburch, van Zuylen, mit anderen hoeren vrienden ende maghen, ende oick die goede Stadt van* Amersfoert *gehadt hebben goede vruntscap mitten Graven van Hollant, van Zeelandt, ende Heeren van Vrieslant onse Voorvaderen, ende dien gedient in hoiren oirlogen ende andersints gunstich geweest ende gelieft in hoeren saken ende lasten, ende desgelycx hebben geweest die voernoemde Graven van Hollant, van Zeelant, ende Heeren van Vrieslant onse Voorvaders goetwillich ende gunstich totten voirnoemden Heeren ende maichscap, ende totter voirnoemder Stede van Amersfoirt, ende behoeders, ende bewaerres, ende beschermers van den rechten des Gestichts, ende der Landen van Utrecht,* Soe ist *dat wy begeerende die voernoemde goede vruntscap ende goetwillicheyt te wesen achtergevolcht ende gecontinueert tusschen ons ende den voirgenoemden Heeren ende maichscappen, ende der voernoemder Stede van* Amersfoirt, *hebben van onser rechter wetentheyt by goiden ende rypen raide ende advyse, gemaeckt, geaccordeert, ende gededingt mit desen ende desen, oik mitten Burgemeesteren, Schepenen, ende gemeynte van der voirnoemder goider Stede van Amersfoirt, t'geen dat hier na volget, Te weten dat tusschen ons ende den voernoemden desen ende desen, ende der voergenoemder Stede van Amersfoert van nu voertaen is ende wesen sal goede vruntscap ende goetwillicheyt, ende wairt dat enighe Heeren, goede Steden, of Gemeenten hem wouden off poichden te doen oirloge, last, verdruckinge, of schade, of daden den voergenoemden desen ende desen, ende der voergenoemder goeder Stede van* Amersfoort *om enigerhande saken wille, van den welcken die Heere ende Stadt van* Amersfoort *hem keeren ende submitteren souden willen an ons ende te rechte staen voor ons, wy sullense nemen ende ontfangen inder voernoemder submissie. Ende gevielt dat die gene, diese aldus soude willen doen oerlogen of beschadigen, dair op deuchdelyck versocht weygerden dair af te submitteren ende te blyven in ons van hoirre syde, wy en sullen den genen, diese aldus souden willen beswaren off beschadigen niet doen of doen doen enige gunst, hulp, of bystant tegens den voernoemden Heeren ende Steden, Mer wy sullen doen ende doen doen den voernoemden Heeren ende Steden gunst, styfnisse, hulp, ende bystant tegens die voernoemde hem willende beswaren ende belasten, ende sullen die helpen bewaren ende dragen in hoeren goeden rechten, ende oick hem onderhouden hoir privilegien, costumen, ende oude rechten hem luden gegeven ende gegont by onsen Voervaders Gre-*

ven van Hollant, ende dat sy gebruken mogen t'recht van den Lande, datmen noempt Lantrecht, in allen dingen niet hinderlyck ons noch onsen Lande ende ondersaten, ende so verre dat wy 't mit eeren ende redenen sullen mogen doen, ende sculdich syn te doen, ende alle dinck sonder booshe yt of argelist. Ende overmits dese saecken so sullen die voernoemde dese ende dese, die voernoemde van det Stede van Amersfoirt *al te samen, ende elck bysonder, mit hoeren magen ende vrunden die sy hebben, ende namaels hebben ende crygen sullen mogen, gebonden ende verbonden wesen ons te dienen, te weten die voernoemde dese ende dese, ende elck van hem sullen ons dienen, ende raide, styfnisse, hulp. ende bystant doen ende geven na hoeren vermogen mit hoeren ondersaten, Steden, Dorpen, Castelen, plaitsen, ende huysingen, die sy tegenwoordich hebben ende hier namaels hebben sullen, ende sullen mogen hebben in den Bisdom, Gestichte, ende Lande van Utrecht, ende anders wair t' sy in oirloge tegens alle Fursten, Heeren, Steden, ende Gemeynten onse quaet willende, ende andersints tot alre tyt, ende so wanneer sy des van onsen wegen versocht sullen syn, ende alle dinck sonder booshe yt off argelist. Ende die van* Amersfoert *sullen ons ende den onsen die voernoemde Stede open doen, ende ons ende den onsen daer in ende daer uyt laten comen, blyven, ende keeren, by dage ende by nachte tot allen uren ende tyden, dat wy 't an hem sullen versoecken off doen versoecken, Ende hier mede sullen sy ons desgelycx dienen ende geven styffenisse, rayt, hulpe, ende bystant na hoiren vermogen mit hoiren Burgers ende inwoenende 't sy in oerloge tegens allen Fursten, Heeren, ofte Steden onse quaetwillende, ende anders tot alre tyt, ende so wanneer sy des van onser wegen versocht sullen wesen, ende alles sonder bedroch of argelist. In oirconde &c. Gegeven in onse Stadt tot Brugge den* XXII. *dach van Meye int jaer ons Heeren* M. CCCC. *seven ende veertich.*

Anno 1447. *ollaris dispensatio.* Iam ante Annum 1438. viri pii aliquot & honesti miserri pauperum Amisfurti distribuerunt hebdomadatim collata ad hoc pecunia panem, carnes, butyrum, ova, piscesque, & quædam alia, prout temporis ferebat ratio. Peculiarem habebant locum in quem vulgo conveniebant, ad forum piscarium post sacellum S. Spiritus, ut patet ex literis Ann. 1448. pridie S. Willebrordi. Mutarunt dein locum, alio ad id destinato ad S. Rochi sacellum Ann. 1525. Fratres ollæ seu *van de Poth* dicti. Quidni fisci dicamus? Nam fiscus loculus etiam, sportula, qua pecunia continetur. Cicer. 2. in Verr. *Unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam fiscos complures cum pecunia Siciliensi a quodam senatore ad equitem Romanum esse translatos: ex his quasi x. fiscos ad senatorem illum relictos esse Comitiorem meorum nomine &c. ub.* Ascon. *Pedian. in not.* Sed magistratus in literis Ann. 1447. quibus Regulam præ- Pag. 173.

scri-

ſcribit, ſecundum quam bona, quæ legatis, fideicommiſſis, & factis donationibus non parum jam creverant, diſponi & adminiſtrari vult, Fratres ollæ eos vocat, ſeu *Broeders van de Poth.* Siquis tanti id non putet quod majoris momenti addam, & quod, quamvis hic omiſſum, triennio adhuc ante inter epiſcopum & Amorſortios interceſſit. Res ita ſe habet. Habebant multa Amorſortii & inſignia olim jura. Habebant privilegium, quod in cauſa ſeculari ad tribunal eccleſiaſticum, ad quod quivis alioquin citati, etiam ex Hollandia, ex Gelria, Ultrajectum, evocari non poſſent. Sic conceſſum diſerte. Charta Ann. 1291. *Nos* Wilhelmus *Dei gratia epiſcopus Trajectenſis notum facimus univerſis, ad quos præſentes literæ pervenerint, quod nos dilectis noſtris in Chriſto opidanis de Amersfordia indulſimus, & in his ſcriptis indulgemus eiſdem, quod authoritate noſtra, & Archidiaconi loci ipſius de cetero Trajecti, nec alias coram Officiali noſtro aut Officiali Archidiaconi, ſuper cauſis pecuniariis vel civilibus in jus trahi ſeu vocari non debeant, ſed cauſas hujuſmodi per Judicem Notariumque ibidem & Scabinorum ſententias de cetero volumus terminari, & ut id ab ipſis Officialibus competentius valeat obſervari præcipimus, ut iidem Officiales de cetero in ſuis citatoriis literis, quas contra ipſos opidanos emittent, in antea cauſas ob quas eos vel eorum quenquam citari mandaverint exprimant, ſeu expreſſe conſcribi faciant, decernentes proceſſus hac expreſſione cauſarum ſeu cauſa omiſſa contra ipſos opidanos de cetero faciendos non tenere & nullius fore momenti, & presbyteros ad executionem talis mandati penitus non teneri, quia per hujuſmodi expreſſionem volumus apparere, an cauſa ſit eccleſiaſtica vel civilis, & ut conſequenter liqueat, an citatus ſeu citandus teneatur ad citationem hujuſmodi comparere. Datum anno Domini* M. CC. XCVIII. *in craſtino beatæ Luciæ virginis.* Et quod forſan miretur quis, tam ſplendidum habebant jus, ut prædium civis Amorſortii, tributo agris indicto, ubicunque eſſet ſitum, ſive in urbis territorio, ſive alibi in Eemlandia, onerari non poſſet. Vid. Hortenſ. *lib. 2. & lib. 4. hiſt. pr.* Et id latius ſemper ipſi & pleniſſime interpretati Cæſaris tempore extendebant ad ea etiam prædia, quæ in dotem accepta. Secundo Curiæ Provincialis Memoriali de eo ita: *Item inſgelijckx houden die van Amersfoort alle die goederen behoerende binnen Amersfoort en gelegen int platte lant van Utrecht van den Huyſgelde vry, ende dat meer is die goederen, die ſy met hoire Huyſvrouwen in Hylickſe voorwaerde vercrygen binnen deſen Lande gelegen, niet tegenſtaende dat deſelve by den Verbantbrief verplicht ſyn, t'welck tendeert tot grooten laſte ende beſwaerniſſe van den gemeenen Staten ende Onderſaten van den Lande van Utrecht voerſz.* Vetus de eo diſceptatio, Amorſortiis quantum poſſent ſemper ultra progreſſis. Rudolphi tempore cum diceretur multa ab iis fieri in fraudem

dem fisci & aliorum, receptis in civitatem exteris & Emæ accolis, ut eandem haberent quam ipsi immunitatem, postquam diu tractatum, & Rudolphus multum urgeret rem, convenit tandem expresse, nequis haberetur deinceps civis Amorfortius, nisi incola Amisfurti, & qui rerum ibi ac fortunarum suarum summam collocasset.

Wy Rudolph *by der genaden Goits Bisschop t'Utrecht, ende wy Burgemeesteren, Schepenen, ende Raydt der Stadt van Amersfoort doen cundt allen luyden: Dat wy by tusschensprake, rayde, ende goetduncken onser getrouwer Rayde ende vrienden aen beyden syden van sulcken geschele ende gebreecken, als wy onderlinge gehadt hebben van de punten nabeschreven ruerende gunstelyck ende minlyck vereenicht ende gescheyden syn in manieren ende begrip eenre cedulle hier na volgende ende spreeckende van woorde te woorde aldus. In den eersten sullen die van* Amersfoort *mit hoire clocken alle hoir buyten Borgeren in bieden te comen voor St. Pieters dach* ad cathedram *naestcomende mit hoire hoichster weren mitter woen, ende die gene die binnen comen, ende binnen blyven sonder arch, die sullen Borgeren wesen, ende die niet en comen off weder uyt varen, die sullen hoir Burgerscap quyt wesen, mer alle die gene die buyten blyven of niet incomen, sullen vry, quyt, ende onbelast wesen, sy ende alle hoir goede, van allen breucken, rechtvorderinge, ende gebreken, die ons Heeren Genaden van Utrecht op hem te seggen hebben moige van der tyt, dat sy borgeren worden tot dessen daghe toe, uytgenomen sulck setgelt als op hem geset was van* Pilgrom *ende* Willem Wouterssen, *eer sy tot Amersfoert Burgeren worden, daer sullen sy een schatgelt off betalen sonder enige schade daer of te gelden, ende sulcke breucken als ons Heeren Genaden op hem te seggen hebben, eer sy tot* Amersfoort *Burgeren worden, daer machse onse Heer of doen beschuldigen voor den* Vieren *daer toe geset van ons genadichs Heeren wegen, ende van wegen der Stadt van* Amersfoort. *Ende ist dat sy hem voor den voernoemden* Vieren *daer niet of verantwoorden mogen, so sullen sy redelick beteren doen van den selven* Vieren, *ende waer enich van den beschuldichden, die by den* Vieren, *niet beteren en wonde, die soude ons Heeren Genaden daer of tot Lantrecht setten, of des verdragen, Ende hier in sullen gesondert wesen* Reyner *van der Burch,* Jan *Sprenck,* Luyman *Luymans,* Reyner *Pyll,* Aernt *van Aelrehorst, ende* Jacob *Peterssen, so sy geboren Burgers syn, ende op hoer selfs erve wonen, ende* Steven *Stail, so hy oick op syns selfs erve woont, ende voert alle die op hoers selves erve woonen, ende geboren Burgers syn, of noch daer op varen sullen mitter woen, die woenende op hoers selfs erve sullen aldaer hoir Burgerscap mogen beschermen, gelyckerwys off sy woonden tot* Amersfoort *binnen muren. Item alle die gene diemen nu inmanen sal, ende buten blyven mit hoer hoechster were, die*

sul-

sullen voert, maer voor-gewilt beschermt wesen, so lange sy leven, mit voorwaerden, waert saecke dat ons Heeren Genaden, off syn Maerschalck, of ymant van hoirre wegen enich der selver buyten Burgeren venge, of yet bename boven Lantrecht, *so mach die Stadt van* Amersfoort *voernoemt onbesproken ten Lantrecht helpen mitten recht op des geens cost, die* 't Lantrecht *begeert. Item sullen die Burgeren van* Bunschoten *van der Stadt van* Amersfoort *onbelast wesen, ende die Stadt gebruycken als sy plagen, behoudelick dat die Stadt van* Amersfoorr, *die Stadt van* Bunschoten *mit een onvertogen recht toespreken mach off sy wil. Item so en sal die Stadt van* Amersfoert *voert meer geen Burgeren aennemen die in* Eemlant *geseten syn, sy en sullen voldoen mit goeden Burgen* VI. *jaer lanck mit hoerre hoochster weere binnen* Amersfoert *te wonen by* LX. *Beyersche gulden, dat derdendeel tot ons Genadichs Heeren behoeff van Utrecht, ende dat tweedeel totter Stadt behoeff van* Amersfoert, *ende waert saecke dat sy uyter Stadt voeren mit hoerre hoochster were, so waren sy ontburgert, behoudelick dat die van* Baern *mit dese dedinge genomen noch gegeven wert. Ende want wy* Rodolph *Bisschop t'Utrecht op die een syde ende wy Burgemeysteren, Scepenen, ende Rayt der Stadt van* Amersfoort *van onser Stadt wegen op die ander syde alle dese voernoemde punten ende elck bysonder belieft ende geconsenteert hebben, consenteren ende believen met desen onsen brieve, willende die selve ende elck bysonder, ende dat daer inne begrepen is, vast, stade, ende onverbreeckelyck gehouden hebben tot ewigen dagen, ende houden sonder arch, soe hebben wy Rodolph Bisscop voernoemt onse, ende wy Burgemeysteren, Schepenen, ende Raydt der Stadt van* Amersfoort *onse Stadt segelen aen desen brieff doen hangen. Deser brieve syn twee alleens spreekende.* Gegeven *int jaer ons Heeren* M. CCCC. XLIV. *opten* XXVIII. *dach in Januario.*

Ann. 1448. *nocte Blasii.* Refert Heda ad sequentem annum XLIX. *hist. Ultraj. p.* 287. Et rectius ut puto. Nam & publicis literis gratias egit tum Amorfortiis pro strenua ipsorum opera, & capto tum inter cæteros Iacobo Domino de Gaesbeeck velut præmium victoriæ extorsit Wyck & Dorstadum. Idem etiam is annus, quo Decanum Johannem Proeys, quem habuerat adversarium, & quem fugiens Ultrajecto secesserat Amisfurtum; alio in ejus locum a Capitulo substituto, Decanatu ejecit. Factum postquam iam urbs in Rudolphi potestate, quod initio accidit Februarii, cum passim poculis certaretur, ut moris novo magistratu designato, ut ait Heda. Addam literas si res tanti:

Wy Rudolph *by der Genaden Goits Bisschop t'Utrecht maken condt allen luyden, dat wy aensiende ende wall bekennende sonderlinge truwen dienst, hulpe, ende gevollich, die ons onse Stadt van* Amersfoort *willichlyck gedaen ende bewesen*

wesen hoefsmit namen tot onser incompste by nachte binnen onse Stadt van Utrecht, omme te becrachtigen die Oversten der selver onser Stadt, hore toestenders ende medewerkers, ons to der tyt rebel ende t'onwille wesende, ende te verlossen die goede gemeente, inwoenren, ende ingesetenen van geestelyck ende van weerlyck binnen der selver onser Stadt van Utrecht, die vermits den selven rebellen Oversten jammerlicke gedruckt ende belast waren, Soe hebben wy deselve onse Stadt van Amersfoort vergeven ende quyt gescolden alle alsulcke excessen, breucken, ende misdaden, die sy tegen onse hooge Heerlicheyt ende ons in eniger wys gebroken ende misdaen mogen hebben van der tyt, dat wy alre eerste geroepen syn geweest totter Kercke ende Gestichte van Utrecht t'hent desen dage tot datum deses onses briefs, ende schelden si daer af vry ende quyt mit desen onsen tegenwoordigen brieve voor ons ende onse nacomelingen Bisscoppen van Utrecht, behoudelyck ons ende onsen Gestichte onse recht ende Heerlicheyt in geestelyck ende weerlyck. In oercunde s'briefs besegelt mit onsen segel. Gegheven tot Utrecht int jaer ons Heeren M. CCCC. negen ende veertich des Dingsdages na St. Matthias dach des Heyligen Apostels.

Wy Roedolph by der Genaden Goids Bisscop t'Utrecht maken kondt allen luyden, Also wy vermits onser Bisscoplicker macht Heeren Jan Proys wylen eer Doemdeken t'Utrecht om sekere misdaden wille gepriveert hebben in tegenwoordigheyt Prelaten ende Capittelen onser vyf Godtshuysen onder andere van synre Doemdekenien ende proven, die hy in der kerken ten Doem hadde na inhoudt des proces ende brieven daer van gehouden ende besegelt, Ende want die Eerbare Heeren dat Capittel van den Doem voersz om onser bede wille gecoren hebben Meyster Willem van Heze Doctoor in den werltliken rechten tot enen Doemdeken, so die Electie van rechts wegen hun toebehoort, Soo ist dat wy geloeft hebben ende gelovan mit desen onsen brieve voor ons ende onsen nacomelingen Bisscoppen t'Utrecht, den Eerbaren Heeren dat Capittel ten Doem voersz, waert sake dat sy oft haer kercke ten Doem voersz eenige mooyenisse, scade, hinder, crot, of gewelt leden van Heeren Jan Proys voirsz, of ymant van synre wegen, of dat ter eniger tyt hoire, hoirer kerken, of eenige singulair personen ofte dienres der voirsz. kerken ten Doem goeden van ymants anders wegen beset of in enigerhande manieren beschadicht worden, t'welcke toequame of toecomen mochte om der privatye wille, die wy gedaen hebben, dat wy tot vermaninge der voirgenoemde Heeren him allen ende enen ygelicken van him ende der voirsz kercken scadeloes houden sullen, ende willen him ende hoiren kercken goede daer in voerstaen, verantwoirden, ende bescherman op onsen cost gelyc onse selfs goede sonder argelist. Des t'oircunden hebben wy desen selven brief besegelt mit onsen segel hier an hangende. Gegheven in onser Stadt van Utrecht op sinte Pieters dach ad

vincula *den eersten in Augusto int jaer ons Heeren duysent vier hondert negen ende veertich.*

atque ab Ultrajectinis hostis. Causa mali inprimis fuit tributum agris indictum. Cujus cum Rudolphus rationem reddi sibi vellet, quærens quonam verteretur, rixa exarsit inter eum & Decanum majoris templi & exarsit tam vehemens, ut Decani vox audita comminantis episcopo, ut *si ea via procedere vellet, consuleret sibi, ut maneret episcopus ipse autem bene permaneret Decanus.* Heda *ibid. p.* 286. Iratis animis discessum tum, ut Heda ibidem addit. Sed Antistes vim metuens non credens se Trajectinis contulit se Amisfurtum. Erant apud Trajectenses, qui contemnebant episcopum vana spe tumidi, quod extincta nondum quæstio, quam faciebat de episcopatu Walravus Comes Moersensis. Sed commodum, dum moliuntur, supervenit præter spem Legatus Papæ & Cardinalis Nicolaus de Cusa, quo diu allaborante de controversia transactum. Cessit omne suum jus, quod habebat in episcopatum Walravus Rudolpho. Rudolphus contra Walravo pecuniæ summam dedit satis grandem, & præterea ex episcopatu adhuc reditus annuos. Sic securus ultionem in Trajectenses meditatur, & structis tandem insidiis urbem occupat cum Amorfortiis. Virtus Amorfortiorum rursum clara hic & illustris, & diu celebris apud omnes hujus facti memoria. Verum fieri non potuit, & hæc sors est captarum urbium, quin passim cædes tum, vulnera, direptiones, tumultus, flammarum globi, incendia, rem agentibus Amorfortiis etiam hac in re strenue. Unde & ingens irarum moles in eos semel concepta longi temporis vix lapsu tandem potuit deponi. Multorum demum interventu, inprimis urbium trans Ysalam, reducti in gratiam, & certis conditionibus Rudolpho jam dudum mortuo inter eos transactum. Instrumentum ad manum est deppromptum ex Chartulario ecclesiæ S. Iohannis:

Die uytspraken der Steden van Overyssele tusschen Utrecht ende Amersfoert.

Wy Willem *toe* Averenck, *ende* Evert *van* Graes *Raetsluden van* Deventer, Iohan Wolf, *ende* Iohan *van den* Vene, *Raetslueden van Campen*, Henric *vande* Water, *ende* Reynalt *van den* Bosch, *Raetsluede van* Zwolle, *alse Gedeputeerden van de Steden voergenoemt, te verenigen alle alsulke scelinge ende gebreken als opgestaen ende verresen syn tusschen die Stadt van* Utrecht, *horen borgeren, inwoenderen, ende ondersaten aen die ene syde, ende die Stadt van* Amersfoort, *horen borgeren, ondersaten, ende inwoenders aen die ander syde, doen kondich, Alsoe lange tyt grote twydracht, en scelingen geweest syn tusschen die Stat van* Utrecht, *horen borgeren, inwoenres, ende ondersaten aen die ene, ente Stat van* Amersfoert, *horen borgeren, inwoenres ende ondersaten aen d'ander syden overmits incoemst Bisscop* Roelofs *zaliger gedachten mitter Stat*

van Amersfoert *op finte Blasius nacht binnen Utrecht, Oec overmits overvallingen, dootslage, rechtinge, bloetstortinge, scattinge, brande, roof, verdriften, vangenis, havergreep, scade, last, ende ander gebreke hier uyt tusschen henlieden verresen ende opgestaen wesende hebben by begeerte der partyen voergenoemt te verhueden meerre lasten, dootslaginge, brande, roof, neminge, ende ander grote gebreken, ende misval, die den steden voergenoemt, hoeren borgeren, inwoenres, ondersaten, ende die hem des bewonden, ende daer in gemenget hebben, hier uyt verrysen ende opstaen mochten toe kenlike verderfnis ende onverwinliken scade der stede voergenoemt, dat wy ongeerne lyden mer liever verboet, ende sy mit malkanderen te ruste ende vrede geset sagen, daerom wy ons toe meer tyden geerne gevoecht, onledich gemaket, onsen arbeyt, kost, ende goet niet gespaert en hebben, Soo ist dat die Stat van Utrecht, ende die Stat van* Amersfoert *voergenoemt van allen desen voergenoemden scelingen, twist, ende twydracht, mit dat daer uytgesproten mach wesen, ende tot desen dagen toe mit malcanderen gehadt mogen hebben, niet uytgesceyden, voer hem ende hoeren borgeren, inwoenres, ondersaten, hulperen, ende hulpers hulperen, ende alle die gene die sich daer inne gemenget, ende des te scaffen gehadt mogen hebben int seggen ende uytsprake van ons gestelt ende gecompromitteert hebben, by ene pene van drie duysent Vrancrykse scilden, te volstrecken ende onderholden dat gene dat wy toe ruste ende vrede tusschen hem van den voergenoemden scelingen seggende ende uytsprekende werden binnen ses weken nader compromissen datum daer van, verbeurt te wesen van den genen die die uytsprake niet en hielde tot behoeff des genen die sy hielde na uytwysinge der selver compromissen, Welcke twydracht ende scelinge voergenoemt aen beyden syden te verliken ende te verenigen, ende die voergenoemde partien die ene mitten anderen toe ruste ende vrede te stellen, hebben wy van elken hoer aenclage, uytsprake, ende toeseggen, die d'ene opten anderen hadde, dair op in scrifte genomen ende ontfangen, Welcke aensprake ende gebreke mit dat die voergenoemde partyen daer op hebben willen seggen, wael ende doechtelike doen hoeren, doersien, overlesen, ende die gelegentheyt daer af gemerket, ende ons mit malcanderen daer op besproken hebbende, Aenroepende de hulpe ende troost des Almachtigen, die doch leert vrede, onderlinge met malcanderen te hebben, ende halden, uytspreken wy tegenwoordich in name des selven voor een minlike ende vrientlike gesceyt tusschen den voergenoemden Steden ende hoeren borgeren, inwoenres, hulperen, ende hulpers hulperen, ende die des te scaffen, ende sich daer in gemenget mogen hebben by der pene ende in machte der compromissen voersz. aldus,*

Item seggen wy dat alle gevangen aen beyden syden, ende des die ene den anderen in deser onleden genomen ofte gescedicht mach hebben, vry, quyt, ende

daer van onbelast, wesen sellen, Behoudeliken dat die gevangen aen beiden syden hoer teringe ende costen in redeliker maten betalen sullen, . Ende die gevangen van die van Amersfoert, die niet weder in gekomen en syn, daer voer hoer borge sy geset hebben in te comen in die vancgenis, die gegoet syn sellen betalen die costen ende teeringen hoerer borgen.

Item seggen wy dat alle pachten, lyfrenten, ende renthen, die die ene den anderen ontboert mach hebben, ofte noch onderlinge malcanderen sculdich wesen mogen, elc den anderen geven, betalen, ofte van vermuegen sellen na uytwysinge der brieve ende voerwaerden daer van wesende.

Item seggen wy dat overmits dootslage ende sulke bloetstortinge als binnen Utrecht *op sinte Blasius nacht, ende richtinge sommiger daer na, overmits hulpe ende bystant der Stat van* Amersfoert *ter incoemst Bisscop* Roelof *saliger gedachten binnen Utrecht gesciet, Oec vander dootslaginge, bloetstortinge van die van* Utrecht *aen die van* Amersfoert, *ende oec van allen dootslagen ende bloetstortinge op beyden syden gesciet toe desen dage toe sellen die Stadt van* Amersfoert *binnen jaers na datum des briefs in hoere Stat voor dier doden zielen funderen ende stichten ene ewige* Vicarie *mit drien missen ter weken, jaerlicx weerdich wesende in sekeren renthen twyntich Vrancrycxe scilden, Desgeliken sel die Stadt van* Utrecht *binnen desen eersten toecomenden jair binnen hoer Stat stichten ende funderen een ewige* Vicarie *mit drien missen ter weken voer der doden zielen weerdich wesende in sekeren renthen jaerlicx twyntich Vrancrycxe scilden, Ende van beyden desen voergenoemde* Vicarien *sel onse genadige Here van Utrecht ende syn nacomelingen Bisscopen 't Utrecht collatoers ende gifters wesen tot ewigen tyden, ende salmen altoes confereren ende geven enen goeden eerbaren man die Priester is of binnen jaers geloeft Priester te werden.*

Item seggen wy dat alle die ballinge van Utrecht *ende van* Amersfoert *die oervede gedaen hebben op hoir oervede sellen bliven staen ende daer op hoer goede te gebruken. ende die volgen laten, Behoudeliken of hem ymant van den ballingen so doechtelic bewese aen die Stat daer hy ballinge waer, dat sy hem wel in weder wouden nemen, ende syn oervedt quyt scelden mogen.*

Item seggen wy dat alle goede aen beyden syden beslagen wesende binnen tyden deser ondaden sellen ontslagen syn, ende alle onmanierlicke rechten by contumacien ofte anders binnen deser tyt gesciet sellen doot, ledich, ende af wesen, ende een jegelick sel op sinen ouden rechten staen, ende syn goet gebruken als hy voer dese onvrede stont en gebruicte.

Item seggen wy dat die Stat van Utrecht *ende die Stat van* Amersfoert *dese onse uytsprake ende dedinge mede zullen besegelen van stenden aen, confirmeren, stedigen, ende mede bidden, die welgeboeren ende mogende Heren, Heer*

Gys-

Gysbrecht *van* Brederode *Domproest t'Utrecht, Proest tot sinte Donaes in Brugge, ende erf Cancelier van Vlaenderen, ende* Reinalt *Heer tot* Brederode, *tot Vianen, tot Ameyden etc. gebroeders dese onse uytsprake mede om hoer lieden wille ende meerre vestenisso ende stedicheyt te willen besegelen.*

Item seggen wy dat mit desen onsen uytsprake die Stat van Utrecht *ende* Amersfoort *ende hoir borgeren, inwoenres, ende ondersaten, hulperen, ende hulpers hulperen mit alle die gene, die hem hier mede gemenget, ende te staffen gehadt mogen hebben tot desen dage toe ten beyden syden van allen twisten, doetslage, bloetstortinge, overvallinge, brant, roof, neme, vanckenisse, scattinge, druwinge, verlies, hinder ende scade voergenoemt, niet uytgesceyden, onderlinge minlick ende vrientlick van desen dage voert an verliket ende vereenicht wesen sullen. Ende dese onse uytsprake te halden ende met allen hoeren articulen te vollentrecken by den genen des compromissen voergenoemt daer of wesende, Ende deser brieven syn drie alleens sprekende, waer van die ene die Stat van* Utrecht, *die ander die Stat van* Amersfoert, *ende die derde die Steden* Deventer, Campen, *ende* Zwoll *hebben, In alle dese voergenoemde punten argelist ende des daer in hinderen mach uytgesproken.*

Ende want wi Steden van Utrecht *ende van* Amersfoert *dese uytsprake aldus voergenoemt dencken te houden ende te vollen trecken hebben wi onser Steden segel ter gerechter stedicheyt ende oerconden aen desen brief gehangen. Ende voert om meerre stedicheyt wille deser uytsprake gebeden die welgeboren mogende Heren* Gysbrecht *van* Brederode *Domproest t'Utrecht ende Proest tot sinte Donaes in Brugge, ende Erfcancelier van Vlaenderen ende Reinalt Heer tot Brederode, tot Vianen, ende Ameyden &c. onsen lieven Heren dese uytsprake mede te willen besegelen, dat wy* Gysbrecht *Domproest &c. ende* Reynalt *Heer tot Brederode &c. voergenoemt geerne gedaen, ende onse Zegelen om bede wille der Steden van* Utrecht *ende van* Amersfoert *voergenoemt in meerre vestenis deser uytsprake mede hier aen hebben doen hangen, Ende want wy Burgemeysteren, Schepenen, ende Rade der Steden* Deventer, Campen, Zwolle, *dese voergenoemde onse Raetsluden, dese voersz. scelinge te verlycken gedeputeert, ons nu aengebracht hebben, die uytsprake van der scelinge voergenoemt van hem gesciet ende gedaen is, als voersz is, dat ons wael te willen is, Ende hebben des in tuchenis der waerheit ende stedicheyt deser uytsprake onser Stede segelen mede hier aengehangen. Gegeven int jaer ons Heeren dusent vierhondert twee ende tsestich des Woensdachs op sinte Marien Magdalenen avont.*

Assueri Culenburgani. Quid? An mortuus resurrexit? Plane aut *ανισο*... haec aut librarii nimis putida & infamis socordia.

quod episcopo resignaret. Vid. lib. de jur. glad. cap. 24.

Eo-

Eodem anno defuncto Rudolpho. Liber memoriarum majoris ecclesiæ Trajectensis: *Anno* CIↃ. CCCC. LV. XXIV. *Martii obiit Reverendus pater D. Rudolphus de Diepholt episcopus Trajectensis, in cujus anniversario dantur* LIV. *solidi pro celebrantibus, & singulis aliis diebus per totum annum ex parte ejusdem dantur pro celebrantibus* XVIII. *denarii.*

Pag. 147.

Multum contentionis &c. Chronicon Agathense: *In den selven jare na dode van Biscop Roloff van Diepholt stont op groote onvrede in den Gestichte om het kiesen van twee Bisscoppen sonderlingh tusschen de Stadt Utrecht ende de Stadt Amersfoort, in welcke tyt sy leden veel verdriets van Oorloge, brant, en doot-slaen, verlies van goet, ende onse Convent leed oock veel verdriets, anxt, en brant, verlies haers goets, ende van haren geestelicken saecken, het welck wel ses jaer duurde.* Contendebant de episcopatu Gisbertus de Brederode Præpositus Trajectensis & David Burgundus spurius Ducis Philippi episcopus Morinorum. Ingenti summa eum Papa jam Gisberto vendiderat. Post inductus a Philippo, quem jam diu ad bellum Turcicum ut potentissimum Europæ Principem summa vi impellebat, & cujus etiam jam spem Philippus fecerat satis certam, neglecto rursum Gisberto, & nec obolo restituto, quod & pessime accipiebant, & ferebant indignissime, etsi Papales asseclæ, tum temporis non pauci, ut sordes Papalis Curiæ perstringens Heda etiam ait, execrabili levitate Davidi tradidit diœcesin. Nec David tamen statim consecutus quod voluit. Opposuit clerus se fortiter. A Papali decreto appellavit ad Papam. A Papa perperam informato ad Papam melius informandum. Sed parum Papa ad id attendit. Nec clerum multum curavit. Et is propositi tamen tenax appellavit mox iterum, cum David pro imperio inhiberet, moneret, imperaret, vetaret, & perinde ac si missus jam in possessionem rem ageret, XX. April. Ann. CIↃ. CCCC. LVI. Collegas etiam qui absentes, ut se sisterent citavit, & præsentes juvarent clerum suis consiliis XXVIII. Junii. Sed similiter etiam frustra. Philippus Dux postquam vetuit, ne census prædiorum, quæ in suis ditionibus passim habebat clerus, Ultrajectum deferretur, fervor cleri statim desiit. Et cum videret Brederodius contra stimulum calcitrare se, convenit tandem inter ipsum & Davidem, prout Auctor hic, & prout latius in tractatu, qui se habet, ut sequitur:

Anno M. CCCC. LVI. *den vyften dach in Auguste wert onse Here Bisschop* David *van Burgoengen ingeleit als een Bisscop.*

Her Gysbert *van Brederode Elect tot Utrecht sal resigneren al alsulk recht als hy hem vermet te hebben totter kercken van Utrecht tot behoeff des Eerweerdigen Vaders in Gode* Davids *van Bourgoengen Bisscop t'Utrecht, ende dat by consent der Staten van den Lande ende Sticht van Utrecht, ende die selve Staten*

sullen

sullen ontfangen mijn Heer voersz. Heeren David *van Burgoengen, ende doen gehoorsaamheyt als hoeren Bisschop, ende Geestelike ende Weerliken Heren, die welcke ontfangen ende gehoorsaemheyt sal gedaen worden terstont by den Staten van der Stadt ende van den Nedersticht van Utrecht, ende desgelycks sal die terstont daer na gedaen worden by al den anderen van den Sticht van* Utrecht, *'t zy aen geen syde of aen dese syde der Yselen. Ende of daer eenige waren t'sy aen gene syde of aen dese syde der Yselen, die weygerden of vertreckende worden te doen, die voersz gehoorsaemheyt, ende te ontfangen den voersz Heren* David *in haren Bisschop ende Heer, die voersz. Staten van der Stadt ende Nedersticht van* Utrecht *sullen gheloven ende gehouden wesen bystant te doen ende te dienen minen voersz. Here den Hertoghe ende den Bisschop van Utrecht voersz. om die te brengen ende te doen komen tot gehoorsaemheyt, ende hun te doen conformiren mitten voersz van der Staten van der Stadt ende Nedersticht van Utrecht, ende dat buten cost ende last van minen voorsz. Here den Hertoghe ende myns Heren van Utrecht voersz., ende mit redeliken ende mit tameliken getale van Utrecht, Ende sullen als sy hier voertyts geplogen hebben te dienen horen Heren Bisschoppen van Utrecht, of sy niet bet en willen doen, ende sonder prejudici van horen privilegien om den toecomenden tyt overmits die punten hier na beschreven:*

Ierst so sal myn voersz. Heere van Bourgoengen gheloven the werven van onsen Heyligen Vader den Paus buten cost ende last van den voersz Heren Gysbert *een dispensatie ende ander redeliken saken hun noot wesende te hebben van onsen Heyligen Vader den Paeus om syn sekerheyt om die saken hier na verclaert.*

Item sal die selve Here Gysbert *hebben die Proostye van sint Donaes te Brugge.*

Item sell gehouden syn myn voersz. Heer van Utrecht te betalen ende besorgen den voersz Heren Gysbert *op dat selve Bisdom t'Utrecht die somme van vier dusent twe hondert Rynsche gulden s'jaers, ende tot tween termynen int jaer, dats te weten die helft tot onser Vrouwen Lichtmisse naestcomende, ende die ander helft opten eersten dach in Oest daer naestvolgende, te betalen ende te leveren die selve summe in die Stat van* Vianen *by* Utrecht, *ende dit t'svoersz eyden Heren* Gysberts *leven lanck geduerende, of so langhe als ons Heyligen Vader den Paus, myn voersz. Heere van Bourgoengen, off myn Heere van* Utrecht *voersz. hem versien sullen hebben van enighe beneficie* Curate *oft non* Curate, *des hy gebruken mach in tytell of in ewighe bevele by dispensatie Apostolycque, uytgescheyden Bisdomme of Abdien, ende sonder vorder gewyt te worden, vry weerdich wesende alse vele alst beloept die voersz pensie. Die welcke pensie myn voersz. Heer die Hertoghe geloven sal te doen confirmeren by onsen voersz. Heyligen Vader den*

Paeus. Ende die vyff kerken van Utrecht sellen die consenteren. Ende wanneer die selve onse Heylige Vader den Paeus, myn voersz. Heer van Bourgongen of minen Heer van Utrecht voersz sullen hebben versien of doen versien den voersz. Heren Gysbert van enighe beneficien jaerlicx wert wesende twe hondert Rynsche gulden of daer en boven, dat sal wesen in afcortinghe ende myndering he der voersz. pensie.

Item die voersz. Here van Utrecht en die drie Staten van den voersz. Sticht van Utrecht sullen bewysen ende verseckeren den voersz. Heren Gysbert voir syn kosten ende scade gehadt tot Romen, ende tot die Ruteren ende gewapende, ende anders tot desen daghe toe die somme van vyftich duysent Leuwen te betalen, even verre dat aengaet die van der Stadt ende Staten van Utrecht, also wael geestelic als weerlike, die helft then halven jaer naestcomende, ende die ander helft ten eynde van den halven jaer daer naestvolgende, Mer als van den geestelijken luden in myns voersz. Heren s'Hertogen lande wesende onder t'Bisdom ende Crisdom t'Utrecht, die sullens hebben tyt ende dach te betalen hoir aendeel ende porti van der Precarien, dat hy hem consentiert wert minen voersz. Here van Utrecht ten eynde van den voirsz. jaer naestcomende, ende die ander helfte ten eynde vanden navolgenden jare, Behoudelic dat alsulke precarien of bede als die voersz. Here van Utrecht hebben sal tot syme vrolicker incoemst, als dat wel gewoontelic is, sal wesen ende bliven in minringe ende afcortinge van der somme van den vyftich duysent Leuwen voersz., Behoudelic ende uytgenomen also verre alst aencleeft den Steden ende Casteleynen van Amersfoert, Renen, ende Horst, ende hore toebehoren, die alre onderdaniehcyt gedaen hebben den voirsz. Heren van Utrecht, den welken hy gegeven ende quytgescolden heeft hoir deel ende portie van den voersz. precarien, die selve sullen wesen ende bliven quyt, ende niet daer of betalen noch enichsins contribueren in die betalinghe van de vyftich dusent Leuwen, het en geliefde hem, Ende mits dat myn voersz Here van Utrecht consentiren sal, dat t'voersz precarie komen ende bekeert sel werden in oerbaer boven gescbreven, ende dat hy bystant doen sal als een Heere dat te doen opbeuren ende incomen, offer eenighe weren, die daer tegen seggen wilden of weygerden dair van te betalen hoir deel ende porci, Die selve Heere van Utrecht ende alle syne goeden sellen wesen vri, quyt, ende onbelast der voersz. vyftich duysent Leuwen, ende die voorsz Heere Gysbert hem daer of geven behoorlycke brieven van quitantie. Ende dat welcke precarien of bede myn voersz. Heere van Bourgoengen sal consentiren ende gehengen loep t'hebben ende opbeuren tot oirbair als boven op die geestelicke luyde in sinen Lande ende Heerlicheyden, so verre als hem dat voirsz Bisdom daer in strecket, ende dat by den luyden ende Gecommitteerden des selven Bisscops, als dat gewoontelic is geweest bi sinen Voorvaderen Bisschoppen.

Item

Item sel die voirsz. Heere Gysbert *weder wesen van den Rade myns voersz. Heeren van Bourgoengen als hy voir was.*

Item sel ghelovell ende sweren myn voersz. Here van Utrecht, den drien Staten ende een yegelic van hem te houden ende te onderhouden hoir rechten, privilegien, vryheden, ende goede gewoonten, ende oeck den Lantbrieff, ende die niet te verbreken alse ende desgelyck dat gedaen hebben syn Voervaders Bisscoppen t'Utrecht.

Ende als van den genen die seggen ende holden, dat men hem sculdich sy by wylen van Bisschop Roeloff *of syn Voorvaderen Bisschoppen t'Utrecht, myn voersz. Here van Utrecht sal dat affdoen ende voldoen, so verre als hy bevinden sal daer inne gehouden te wesen, ende dat hy dat van redenen wegen sculdich is te doen.*

Item als van den ballingen ende voorvluchtigen van Utrecht*, ende van den ghenen die nu daer uyt syn, ende oeck vanden ballingen ende voorvluchtigen van Hollant, daer of sal gedaen werden achtervolgende ende nae der formen ende inhout der soenen lest gemaeckt tusschen minen voersz. Here van Bourgoengen aen die een syde, ende den voersz. wylen eer Bisschop* Rudolph *ende die Stadt van Utrecht aen die ander syde, die welcke soene onderhouden sal worden aen die een ende aen die ander syde, Ende of die verbroken is geweest dat sal opgerecht ende gerepareert worden als behoren sal.*

Item voert meer die voersz. Heere die Hertoghe ende myn Heere van Utrecht voersz. sullen op horen cost ende last doen, alle mogentlicke neersticheyt ende procureren per effectum te werven van onsen heyligen Vader den Paeus sine Bullen*, bi den welcken hy off ende te niete doen sal alle banne, excommunicatie, ende ander opsprake gedaen by der censuren van der kercke, by crachte der mandaten des Hoofs van Romen geimpetreert ten versoecke van mynen voersz. Heere den Hertoghe of mijnen Here den Bisschop voersz., so ver die executie gedaen sy, het sy int Hoff van Romen of tegen den voersz. Heren* Gysbert*, ende den ondersaten geestelic ende weerlic der Stadt ende des Stichts van* Utrecht*, uyt redenen der ongehoorsaemheyt by hem gedaen in deser saken, sint der pronunciaci ende promoci van minen Here voirsz. van Utrecht. Ende dit als vanden ghenen die hem gehoorsaem werden, ende sal een ygelic hebben ende wedercomen so wael die geestelic als die weerlic tot sinen goeden, renten, ende opcomingen, ende besittinge, woedanich sy syn onroerende, ende sal gebruken, ende die hebben ende nemen, midsgaders die vruchten ende achterstallen, die daer van verschenen syn, ende niet ontfangen, ende syn ruerende goede in natueren wesende, ende die niet genomen, gheheven, ende uytfangen en syn, als hy hier voertyts dede.*

Item mijn Genadighe Heere van Bourgoengen sel Paeusscbe brieven werven,

 dat

dat die provisi ende promoci die onse heylige Vader die Paeus Bisscop David *van Bourgoengen op dat Sticht van Utrecht gegeven heeft, ende hy oock niet echt geboren en is, ende sy hem ontfangen sellen in horen Bisschop, dat den ecclesien van Utrecht dat aen horen statuten, rechten, privilegien, ende vryheden intoecomenden tyden niet hynderen en sall.*

Item dat myn Heere van Bourgoengen vergeven sel allen den ghenen, syn sy geestelic of weerlich, die Heeren Gysbert *van Bredarode, ende syn partien hulpe, bystant, raet, ende dienst in der saken gedaen hebben, al t'gene dat sy daer tegen hem misdaen mogen hebben.*

Item van der incoemst myns Heren van Bourgoengen, Ten eersten sel myn Heere van Cleve in hebben dat Bolwerck opt Weert, so dat myn Heere van Utrecht veylich daer verby mit sinen vreenden by myn Heere van Bourgoengen voersz. comen mach. Voert sel myn Heere van Cleve te voren eer myn Heere van Bourgoengen Bisschop David *in brengen sel t'Utrecht, die poerte geheten Sinte Katherinen poerte, daer myn voersz. Heere of God wil incomen sell, in hebben, ende die poerte bewaren, ende inholden, tot dat myn voersz. Heere van Bourgoengen mit sinen lieden weder uter Stat van Utrecht getogen sy, ende myn Heer van Bourgoengen mach in der Stat comen mit also veel volcks als hem gelieven sal, ende die reysige te paerde ende te wagen sullen in die Stadt geherbericht werden by den* Forier *van mynen voersz. Heere, ende enighe vreende van der Stadt, die daer toe gevoecht sellen werden then alregevuechlicsten datmen sel kennen ende moghen, ende die Archiers ende die andere te voete sullen geherbercht worden in der Duytscher Heren huys, tot Sinte Catherinen, t'Sinte Pauwels, ende anderen Godshusen of des te doen is.*

Item sel myn voersz. Heere mit synen voersz. volcke goede berbare mannen ordineren, so dat sy niemant geen ongeval doen en sellen, ende elke wael betalen, Ende off daer enighe claghe of come, dat sel myn voersz. Heere rechten aen haer lyf. Ende hier off sel myn voersz. Heere van Cleve goet voer blyven,

Habeo hæc ex Chartulario majoris ecclesiæ: Adscriptum in margine erat: *Dit tractaet is gemaeckt tot Yselsteyn.* Quicquid autem ibi actum Pius Papa confirmavit, & maculam quæ obstabat ex defectu natalium ad petitionem Philippi etiam prorsus delevit diplomate, quod similiter ineditum adhuc habeo ex eodem Chartulario Ann. 1259.

Antonio Burgundione. Quot ediderit libidinis & incontinentiæ suæ testes Philippus Burgundiæ Dux vid. Marchant. *de reb. Flandr. memorab.* P. Heuter. *lib. 6. rer. Burgund.* De Antonio etiam dixi jam *lib. de jur. glad. cap. 24.*

Sed-

Sed in Bilti Trajectensi, ubi crux lapidea &c. Davidis partes Amorfortii secuti jam ab initio. Trajectenses Brederodii. Et hinc exarsit inter partes occultum quoddam odium, simultas, invidia. Calumniæ invicem adhuc sparsæ. Et structæ a Brederodiis Davidi insidiæ. Nihil quidem hic Heda. Innuit tamen Auctor. Et chartam habeo ineditam, qua transigitur inter Davidem & Amorfortios ex una, Trajectenses, Brederodios, & Montfortios ex altera; sed sic ut evidenter Davidis pars potior, coactis ceteris ad veniam certo ritu petendam. Charta est Ann. 1458.

David van Bourgoengen *by der genaden Goeds Bisscop t'Utrecht maken kont allen luden, Alsoe grote twisten ende gescile opgestaen ende geresen syn geweest tusschen ons* [illegible] *broeder Heer* Antonis *Bastaert van Bourgoengen Heere van* [illegible] *ende van* [illegible]*, ende onser Stat van Amersfoort mit onsen hulperen ende* [illegible] *op die ene syde, ende Heren* Gysbrecht *van Brederode Domproest onser kerken t'Utrecht, Heren* Reynalt *Heer tot Brederode,* Henric *Borchgrave van Montfoorde Here van Purmerende, ende onse Stat van Utrecht, onse ondersaten mit horen hulperen ende hulpers hulperen geestelic ende weerlic op die ander, daer* [illegible] *groot ende* [illegible] *bloetstortinge* [illegible] *ondersaten* [illegible]*, ende* [illegible] *daer in als een* [illegible] *dese voersz. twisten ende gescelen bymiddel ende raden van den edelen ende vromen onsen lieven neve Heere* Johan *van* Lanoy *Ridder ende Camerlinc ende Stadthouder myns genadichs Heeren, myns Heeren, Hertogen van Bourgoengen, syner lande van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant,* [illegible] *hier na bescreven.*

Inden eersten soe sullen ons [illegible] *onser* [illegible] *tegen komen in gemeenlike processien onse vyf Godshusen mitten Cloosteren binnen onser Stat van Utrecht.* [illegible] *processien die yerste gaen sullen ter Capellen totten heyligen Cruys buten* Wittevrouwen *poort, ende die wedergekeert wesende ter voersz. poorten toe, daer die voersz. Heren van onser ecclesie mitten Oversten ende Rade onser Stadt van Utrecht voersz. staen sullen by hem hebbende van den borgeren in groten getale, ende aldaer buten die voirseyde poorte sullen die voersz. Oversten mitten Rade bloets hoefts op hoere knyen ons bidden seggende:* Lieve Genadige Heere, *wy bidden uwer genaden, dat sy om Goeds wille ons vergeven wille alle alsulcke misdaet, ende excessen, als wy tegen uwer genaden gedaen mogen hebben, wy willen uwer genaden goede onderdanige ondersaten wesen, uwer genaden meer doende, dan wy anderen onsen Heeren gedaen hebben, Ende dan sullen wy hen luden so wel geestelic als weerlic terstont alle misdaden*

ende excessen vergeven die sy tot desen dage toe tegen ons gebruyckt ofte misdaen mogen hebben dese saken aenroerende, ende dies gedaen wesende sullen sy ons presenteren die slotelen onser Stat voersz. seggende, Lieve *genadige Here hier syn die slotelen uwer genaden Stat van Utrecht, die wy u leveren, ende desgelycx die poerte daer uwe genaden alhier incomen sullen, om uwe gelieven daer mede te doen.*

Item soe sellen wy ten selven onser incomste mit ons mogen brengen, indien ons gelieft, Heren Antonis *Bastaert van Bourgoengen, Here van Bevere, onsen lieven broeder in getale van drie dusent peerden ofte daer onder, die onse ofte onser Stade van Utrecht vyanden, ballinge, en voervluchtige niet en syn.*

Item soe sullen ons in dese voersz. processie tegens comen Heren Gysbrecht *van Brederode Domproest,* Reynolt *Heer tot* Brederode, *ende* Henric Borchgreve *van Montfoerde, Heere van Purmerende voirseyt, mit ons gaende tot onsen Hove toe, ende aldaer sullen die voersz. Here van* Brederode *ende* Borchgreve *van Montfoerde elc mit hem hebbende twe* Borgemeesteren, *vier Scepenen, ende tien of twaelf van haeren poerteren uyt Vianen ende Montfoerde, welcke ondersaten aldaer op haer knyen in tegenwoordicheyt van haeren Heeren voersz. in der maniere van voersz. om vergiffenisse sullen bidden, die den alle saken gelyck voersz. is, vergeven sullen, ende dat gedaen wesende, sullen die voersz.* Domproest, *die Here van* Brederode, *ende die* Borchgreve *van Montfoerde, mit ons gaen tot op onsen sael ofte Camer, daer ons gelieven sal, ende daer vergiffenis bidden, ende dan sullen wy hem alle saken vergeven, gelyck boven geroert is.*

Item so sullen die voersz. Doemproest, *die Here van* Brederode, *ende Borchgreve van* Montfoerde *mit die Stadt van* Utrecht *over die een syde, ende die Stadt van* Amersfoert *over die ander, hem submitteren van allen scaden ende gebreken aen beyden zyden geleden ende gesciet, nederadie tyt van bestande gemaect by mynen genadigen Here van Bourgoengen tot* Yselstein *wesende, in die uytsprake van ons Heren* Antonis *Bastaert van Bourgoengen onsen geminden broeder voersz.,* Heren Johan *Here van* Lannoy *Stedehouder voersz. ende in den drien Staten des Nederghesliechts van* Utrecht, *behoudelic dat daer geroepen sullen worden, alle die gene die daer toe hoeren ende gewoenlic syn geroepen te wesen, ende dese sullen sementlic ende eendrachtelic hier van hoer uytsprake doen ende anders niet.*

Item soe sal onse voersz. Stat van Utrecht *terstont na dat dese zoene volmaect sal zyn af doen breken dat blockhuys, dat sy nu op die* Emme *staende hebben ende t'hout mit dat daer op is woch voeren ende gebruken tot hoeren scoensten.*

Item soe sal die selve onse Stat van Utrecht *hoer ontslaen van den Stalkenders, ende tusschen dit ende onse voersz. incompste weck doen.*

Item

Item want wi dan alle saken vergeven sullen hebben, gelyc voersz. is, soe sullen wy onse voerseyde Stat onderhouden sulke brieve, als zy heeft opt huys te Eembrugge, Voert sullen wy onse Stat van Utrecht wel ende doechtelic onderhouden den Lantbrief, ende alle hoer rechten, privilegien, ende oude costumen, gelyc wi dat beloeft, gesworen, ende besegelt hebben.

Item desgelycx sullen wy volcomelic onderhouden ende doen onderhouden voer so vele ons aenroeren mach den tractaet gemaect tot Yselsteyn by minen voersz. genadigen Here van Bourgoengen in allen sinen punten en articulen.

Item van der rechtvorderinge gesciet by den Domproest, doe hy Elect ende Ruwaert was, dat sal staen ter verclaringe van ons mitten voersz drien Staten.

Item soe sal een ygelic sonder verbeuren vry weder op syn leen ende eygen comen, ende syn goeds rustelic gebruken na uytwisinge van den voersz. tractaet gemaect tot Yselsteyn.

Ende want wy David van Bourgoengen Bisscop t'Utrecht voersz alle dese voersz. punten aldus verdedingt ende gedaen hebben, Soe geloven wy als een Prince van trouwen die vaste ende stede te houden, ende te doen onderhouden voer ons ende onsen ondersaten, hulperen, ende hulpers hulperen, Ghebieden daerom alle onse ondersaten ende enen ygelicken bysonder, dat sy dese onse dedinge ende overdrachte houden ende achtervolgen in alle punten ende articulen als voerseyt is, Bevelen voert allen onsen ondersaten geestelic ende weerlic dese onse dedinge, ende overdracht, pays ende vrede, onder malcander te hebben ende houden, Want wy dat also gedaen willen hebben, Des t'oerconde hebben wy onsen segel aen desen brief doen hangen, Ende om meerre vesticheyt wille hebben wy gebeden onsen lieven geminden broeder Heer Anthonis Bastaert van Bourgoengen, ende Heer Johan Here van Lannoy voersz desen brieff mede te besegelen, Ende wy Anthonis Bastaert van Bourgoengen Heer van Beveren &c. ende Johan Here van Lannoy Stedehouder voersz hebben om beden wille ons liefs gemindes brueders ende Here van Utrecht voersz. onse segelen mede aen desen brieff doen hangen, Ende want wy Gysbrecht van Brederode Domproest t'Utrecht ende Proest van sunte Donaas tot Brugge, ende erfasticb Cancelier van Vlaenderen &c. Reynalt Heer tot Brederode ende tot Vianen &c, Henric Borchgreve van Montfoerde Heer van Purmerende, ende van Linscoten, ende wy Burgemeysteren, Scepenen, ende Raet out ende nye der Stadt van Utrecht, ende wy Burgemeysteren, Scepenen ende Raet out ende nye der Stat van Amersfoert dese dedinge ende overdracht gededinct ende overdragen hebben, soe geloven wy ende een ygelic van ons bysonder by onser trouwen ende eren dese voersz. dedinge ende overdrachte in allen punten ende articulen t'onderhouden voor ons onse hulperen ende hulpers hulperen, soe vele dat enen ygelicken van ons aendraecht ofte aen-

ondragen mach sonder argelist. *In oerconde van desen hebben wy* Gysbrecht *van Brederode Domproost t' Utrecht, Reynalt Heer tot* Brederode, Henrick *Borchgreve van Montfoerde voersz onse segelen, ende wy Borgemeysteren, Scepenen, ende Raet der Stadt van* Utrecht *ende van* Amersfoert *onser Steden segelen mede aen desen brief gehangen. Ende om dit ummer stede, vast, ende onverbrekelic te bliven ende volkomelic gehouden te worden, Soe hebben wy* David *van Bourgoengen Bisscop t'Utrecht, ende wy Burgemeysteren, Scepenen, ende Raet der Stat van* Amersfoert *op die een zyde, ende wy* Gysbrecht *Doemproest t'Utrecht*, Reynalt *Heer tot* Brederode, Henric *Borchgreve tot Montfoerde, ende wy* Borgemeysteren, *Scepenen ende Raedt der Stat van* Utrecht *voersz aen die ander syde deuchtelic ende ootmoedelic gebeden den Doerluchtigen, Hoechgeboren ende Mogenden Vorst ende Heere, onsen genadigen lieven Here den Hertoge van* Bourgoengen *&c. desen brieff mede te willen doen besegelen, Ende wy* Philips *by der genaden Goeds Hertoge van Brabant ende van Limborch, Grave van Vlaenderen, van Artoys, van Bourgoengen, Palatyn van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant ende van Namen, Marcgreve des heyligen Rycx, Here van Vrieslant, van Salins ende van Mechelen, willende alle punten ende articulen der dedinge ende overdrachte voersz wel ende vast onderhouden te syn, ende om te verhueden bloetstortinge ende andere verderslike scaden der ondersaten ende landen ons liefs ende getrouwes Raets des* Bisscops *van Utrecht, soe hebben wy daerom ende om bede wille, van beyden partyen voersz onsen segel voer aen desen brief doen hangen, Gegheven opten 24. dach in Junio int jaer ons Heren Dusent vier hondert acht ende vyftich.*

Moritur D. de Gaesbeeck. Non hoc anno, ut putat Auctor, sed biennio demum post Antistes possessionem, de qua Auctor hic, consecutus. Vid. *libr. de jur. glad. d. loc.* Pag. 175

Anno 1460. *Dux Arnoldus.* Charta est hactenus nondum visa: *Wy* Arnolt *van der genaden Goits Hertoge van Gelre ende van Gulich, ende Greve van Zutphen doen condt ende bekennen, dat wy by rayde ende goetdüncken ons selfs, ende deels onser treflicker vrienden van Rade. den Almachtigen Gode ter eeren, ruste, ende vrede mitten Gestichte van* Utrecht *te holden voer nut, oerbaer, ende welvaert onser landen, luyden, ende ondersaten, mitten eerbaren Stadt van* Amersfoert *goetlic, ende vruntlich overdragen, geslaten, ende overcomen syn, also dat die selve Stadt van* Amersfoert, *hoer Borgeren ende ingesetenen vry, veylich, onbelast, ongelet, ende onbecommertbaer lyff ende goet voor ons ende alle die gene, die wy mogich ende mechtich weten, alle onse Lande door te water ende te lande voertaen sullen mogen varen, vertrecken, blyven, verkeren, wandelen, ende bantieren op hoeren gewoentlicken*

rechten

vechten ende tollen, so hem des als goede buer luyden te doen of oyt geboeren mach, ende des gelycken sullen die ons wederom binnen der vryheyt ende bewynde der Stadt van Amersfoort *mogen doen, also datmen niemant te beyden syden beletten, besetten, becommeren, noch tueven en sal van enigen betichten stucken, saecken, off scelingen, die ten beyden syden der landen off ondersaten verresen, opgestaen, gevallen, off gesciet waren, nu of hier namaels verrysen, opstaen, vallen off gescien mogen, anders dan dat een ygelyck ten beyden syden staen sal tot onvertoichden rechten voir syns selfs schult of brocken, die hy selver gedaen had ende vorder niet, endaer off sal een ygelick den anderen opt alderkortste men emmer kan onvertoicht recht doen, ende laten wedervaren. Dan van erftaele sal staen als gewoenlyck, geboerlyck ende recht is, ende dit alles ongeveerlyck ende sonder argelist. Wert ist verdedingt off saecke wair, dat van enigen sunderlinge of singularen personen enighe banteringe, toetast, toegryps, roeff, brant, name, of dergelycken gesciede, t'ware in, uyt, of door onse Landen, of in, uyt, of door der vryheyt, off bewynde der Stadt van A*mersfoort*, dat sal malck den anderen ten beyden syden goetlick, vruntlick, ende mit alre vlyt, gelyck oft elcken selfs aenginge, weeren, keeren, beschudden, helpen weeren, keeren, wederstaen, ende beschudden mitten clocken slage, gantscher macht, ende anders, als elck nae synre macht 't beste conde; Vielen ouck enige gebreecken vanden eenre, oft der anderen syden, demen alsus niet verboeden noch gekeeren en conde, daerom en salmen nochtans dese voernoemde punten niet breecken noch aenvaeren, dan die een sal den anderen, den des noot geboeren mochte, daeromme enen ygelicken gelegen dach ende Stede beteeckenen, XIV. daghen te voren haren vrienden te vergaderen, Omme te versien datmen sulcx goetlyck verlycken, nederleggen, rust, ende vrede ten beyden syden halden mochte, ende conde men des als dan oock niet gedoen, so solde die een den anderen, dan des noot geboerden dat doch emmer ten minsten eerst ses weecken te vorens doen weten, opseggen, ende schriven, Beheltelick doch die soene voor die tyt gemaeckt, tusschen ons, ende den Stichte van Utrecht anders in hoeren machte te bliven, ende dit oock alles ongeveerlyck sonder argelist. Oirconde der waerheyt ende gantser vaster stedicheyt hebben wy Hertoghe, voernoemt, onse segel aen desen brieff doen ende heeten hangen, in den jaer ons Heeren M. CCCC. ende tsestich op St. Pieters dach ad Cathedram.*

Anno 1462. *feria quinta post Magdalena.* In Davidis Amorfortii, quod secuti ipsius partes, flagranti primum gratia, qua ultra quam oportuit elati cum altiora & quæ illicita attentassent experti etiam suspicacem & ob offensas quamvis leves proclivem ad iram animum, & qui aliter quam

argento, quo Antistiti inprimis opus, placari vir posset. Exemplum habet charta non feria quinta, ut vult Auctor, sed pridie data Magdalenæ, eodem nimirum die, quo & charta, quæ supra p. 304.

Wy Willem *toe* Averenck *ende* Evert *van* Graefs *Raetsluyden van Deventer*, Johan Wolff, Jan *van den* Vene, *Raitsluyden van Campen*, Henrick *van de* Water, *ende* Reynalt *van den* Bosch, *Raetsvrienden van Zwolle, alse Gedeputeerden van den Steden voergenoemt, te vereenigen alle alsulcke schelinge ende gebreecke, als opgestaen ende verresen syn, tusschen den Eerweerdigen in Gode Vader ende Heer, Heeren* David *van* Bourgoengen *onsen Genedigen Heer aen die eene, die Stadt van* Amersfoert, *hoeren Burgeren, inwoenren, hulperen, en de sich daer in gemenght mogen hebben aen die andere syde, doen kundich, Soe lange tijt groote twist ende schelinge geweest syn tusschen den Eerweerdigen onsen Lieven Heere voergenoemt aen die eene, Stadt van* Amersfoert *voergenoemt, oeren Burgeren, inwoenren, ende ondersaten, aen die ander syde, vermits sekere excessen sy tegens syne Genade Heerlicheden ende jurisdictie gekeert ende gedaen souden hebben, ende ander gebreecken tusschen hem verresen ende opgestaen wesende, hebben wy by consent ende bekenninge ons Genedighs Heeren voergenoemt, ende begeerte der Stadt van* Amersfoert *voergenoemt, ende om te verhoeden verdre lasten, dootslage, brant, roeff, neminge, ende ander groote gebreecken, misvall, ende verderff en schade daer verder uyt comen ende verrysen mochte, dat wy seer noode lyden souden, maer geerne verhoet sagen, ende sy mit onsen Genedigen Heer voergenoemt verenicht ende toe ruste gestelt mochten werden, daer toe wy ons toe meerre tyden geerne gevoicht, onledich gemaeckt, onsen arbeyt, cost, ende goet niet inne gespaert en hebben, ist dat onse Genedige Heer voergenoemt hem goedertierlycken bewese, alle sulcke toeseggen ende actie syner Genaden, vermits de excessen geestelick ende weerlick, broicken ende anders, gelyck voergenoemt is op die Stadt van* Amersfoert, *oeren Burgeren, inwoenren, ondersaten, hulperen, ende die om oeren wille in deser saecke gedaen ende gelaten hebben, toe desen daghe toe gehadt mach hebben, aen ons gekiert, ende in die uytspraeke van ons gepermitteert ende gestelt, nae uytwysinge syner Genaden compromis. Des gelycken die Stadt van* Amersfoert *hebben voor hem, oeren Burgeren, inwoenren, hulperen, en de sich daer inne gemenget hebben, alle schelinge tusschen onsen Genedigen Heer voernoemt, ende hem wesende tot desen dage toe aen ons gekiert, int seggen ende uytspraecke van ons gestelt ende gepermitteert, geloevende wes wy daer van uytseggen, te zullen vollenbrengen, op die pene ende verboirnisse van drie dusent Francrycsche schilden, tot behoeff*

van

van ons Genedigen Heer voergenoemt , naer uytwysinge des Compromis daer van Amerfoert *voernoemt. Om welcken twist, tweedracht, ende schelinge voergenoemt te verlycken, verenigen, toe ruste ende vrede te stellen, hebben wy die aengenomen, onse uytsprake daer van te doen, binnen den eersten ses weken naer den Compromisse voergenoemt. Van welcken voergenoemden excessen geestelyck ende weerlyck, en ander schelinge voernoemt, wy aenspraecke ende toeseggen daer op ende aff in schrifte genomen, doechtelicken doersien, gehoirt, gelesen, ende die gelegentheyt dair af gemerckt, ende ons mit malcanderen daer op besproecken hebben. Aengeroepen dan troist, ende hulpe des Almachtigen, die vrede onderlinge leert te hebben, en te houden, seggen ende uytspreken wy tegenwoerdich op die pene ende macht der Compromisse voergenoemt van der voernoemder schelinge, in alle manieren als hier na beschreven staet:*

In den eersten seggen ende uytspreecken wy, dat de Sadt van Amersfoert *voor alsulcke breucken ende excessen, geestelyck ende weerlyck, sy tegen onsen Genedigen Heer, syne Heerlicheyt, Lande, jurisdictien, geestelyck of weerlyck, oft anders gekeert of gedaen mach hebben, ende alle alsulcke toeseggen syne Genade op hem hebben moge, niet uytbescheyden, syne Genade geven ende betalen sullen, nu to Sunte Martyn in den Wynter naestcomende, na datum des Briefs, duysent Overlantsche Rynsche guldens, of goet gelyck payement dair voor, mit welcken gelde die van* Amersfoort *, oer Burgeren, inwoenren, ondersaten, hulperen, ende die sich dair inne gemenget hebben, vry, quyt, ende onbelast sullen wesen van allen broecken, excessen, geestelyck of weerlyck voorgenoemt, mit dat daer uyt verresen ende gecomen mach wesen, 't sy by neminge, besate, druwinge, roiff, verbiedinge, of enich ander onderwyndinge, ofte geschefte, die sy gehadt of gedaen mogen hebben, contrarie onsen Genedigen Heer, syne Heerlicheyt, syne jurisdictie, geestelick oft weerlick, ofte anders in eniger wys tot desen daghe toe, niet uytgescheyden.*

Item wel dan, overmits den Eersamen drie Staten om rust ende vrede te maecken, te hebben, ende te verhoeden grote lasten, die den Gesticht van Utrecht *aenstaende waren, ende om die Gestichts palen ende Landen onvermynret te blyven, onderlinge one maet ende maniere gevonden hebben, uyt den gemeenen Lande des Nederstichts een deel geldes te vynden, daer mede die voergenoemde lasten verhoed, ende des Gestichts palen ende Landen onvermynret gehouden mochten werden, Seggen wy dat die van* Amerfoirt *voirnoemt dair voer geven, ende onsen Genedigen Heer betalen sullen, nu St. Martyn voergenoemt naestcomende, achtien hondert Rynsche guldens payments*

 voer-

voergenoemt, ende daer voir sel onsen Genadigen Heer voergenoemt, die Stadt van Amersfoert mit oeren Burgeren ende goeden, die mit oere hoechster weren t'naeste jaer in hoirre Stadt gewoent hebben, ontheffen ende vry quyt halden, van den drien Staten voergenoemt, ofte yemants anders, van alsulcken gelde, totten voergenoemden ruste ende vrede, ende die palen van den Lande onvermynret te holden, sy daer van gescat ende geordineert mogen wesen te geven, op dese tyt ende tot desen daghe toe.

Item seggen wy to wat tyde onse Genedige Heer voergenoemt believen sal, te comen binnen der Stadt van Amersfoert, sullen syne Genaden acht dagen te voren laten weten, ende opten dach synre incompste sullen die Geestelicheyt ende Overste van Amersfoert om syne Genade onderdanicheyt ende reverentie te bewysen, voor de buytenste poorte tegen comen, seggende: Lieve Genedige Heer, wy bidden uwer Genaden om Gods willen, ons te willen vergeven t'selve wy tegen uwer Genaden ende Heerlicheyt gebroikt afte misdaen mogen hebben, ende bidden uwer Genaden ootmoedelicken ons een goet Heer te willen wesen, wy willen uwer Genaden goede onderdanige ondersaten wesen, ofte dergelycken. Ende als dan sal onse Genadige Heer voernoemt, hem goedertieren maecken, ende hem alle saecken vergeven tot der tyt toe geschiet wesende.

Item seggen wy dat alle goeden aen beyden syden beslagen, ende die gevangen binnen tyden deser onleeden zullen entslagen, quyt, ende alle onmanierlycke rechten by contumacien oft anders gesciet sullen doit, ledich, ende af wesen, ende een ygelick sal staen ende gebruycken synre goeden als hy voor dede, Behelrelyck onsen Genedigen Heere voergenoemt, synen nacomelingen Bisscoppen t'Utrecht, by dese onse uytspraecke hier namaels overmynret te wesen, in synen Heerlicheden ende jurisdictien, geestelick ende weerlick, Desgelycken die Stadt van Amersfoert in oeren rechten ende privilegien oick hier namaels onvermynret te blyven.

Item seggen wy op alsulcke excessen ende gebreecken, die Waelgeboren ende Mogenden Heer, Heer Gysbert van Brederode, Domproest t'Utrecht, Proost t'sinte Donaes in Brugge ende Erf-Cancelier van Vlaenderen, sich op die van Amersfoort voernoemt vermet te hebben, aen sijnre jurisdictie te kort geschiet soude wesen, dat die Stadt van Amersfoert hem daer voergeven ende betalen zal, nu St. Martyn voernoemt naestcomende, twee hondert Rynsche gulden payments voergenoemt, daer mede sy onderlinge vereniget, ende van allen gebreecke sy met een gehadt hebben, geestelick of weerlick, tot deser tyt toe vereeniget ende te vreden gestelt zullen wesen.

Item seggen wy dat onse Genedige Heer van Utrecht, die Waelgeboren Dom-

Domproest, *ende die Stadt van* Amersfoert *dese onse tegenwoordige uytspraeck van stonden aen mede besegelen ende believen sullen, sonder enich intrecken, ende dese onse voernoemde uytspraecke, met allen particulen ende punten dair inne begrepen, te halden en te voltrecken. Ende met dese onse uytsprake sullen onse Genedige Heere van* Utrecht, *die* Domproest, *die Stadt van* Amersfoert, *oer Burgeren, inwoenren, ondersaten, hulperen, ende die sich daer inne gemenget ende te schaffen gehadt mogen hebben, tot desen dage toe, van allen twist, gebreecke, excessen, geestelick ende weertlick, druwingen, verlies, schade, ende des daer uyt gecomen mach wesen, als voernoemt is, mynlick ende vrientlick voortaen verleken ende verenicht wesen, Al argelist ende des hier aen hynderen mochte uytgesproocken. Ende deser uytsprake syn drie alleens haldende, daer die eene onse Genedige Heer van* Utrecht *voernoemt, die ander die Stadt van* Amersfoert *voernoemt, ende die derde die Steden van Overyssel,* Deventer, Campen, *ende* Zwolle *hebben. Ende want wy* David *van* Bourgoengen *Bisscop t'Utrecht, ende wy* Gysbert *van Bredenrode Domproest t'Utrecht, ende Proest tot Sinte Donaes te Brugge, en Erf-Cancelier van Vlaenderen, ende wy Stadt van* Amersfoert *dese uytsprake voernoemt halden, believen, ende voltrecken willen, hebben wy onse segele, voer ons, ende onsen nacomelingen, ter gerechter oirconden aen desen brief gehangen, Ende want wy Burgemeesteren, Schepenen, en Raiden der Steden* Deventer, Campen, *ende* Zwolle *voernoemt, onse Raetsvrienden dese voergenoemde schelingen te verlycken gedeputeert, ende ons nu aengebracht hebben, die uytspraecke van der schelingen voernoemt van hem geschiet wesende, als voergenoempt staet, dat ons wail te willen is, ende hebben des in tuychenisse der waerheyt ende stadicheyt deser uytsprake, onser Steden segelen mede hier aengehangen. Gegheven in't jaer ons Heeren* M. CCCC. *twe ende tsestich, des Woensdachs op St. Marie Magdalenen avont.*

Anno 1481. 23. *Septembr. causas non invenio &c.* Gravis Ultrajectinis Pag. 176
Davidis dominatio, severa, & nimis rigida. Cum rigorem non ferrent causas quærunt desciscendi. Ultro etiam mox occurrunt. David iis diffisus cum haberet suspectos, cum quam maxime à metropoli propter magnas ejus vires, habitantium audaciam, & promptum ad bella animum, cavendum sibi existimaret, ad compescendam ejus vim, & secum & cum aliis, versans se in omnes partes, diu habito tractatu multa aggressus tentavit. De præsidio autem militum cum consilia agitasset, nec clam habuisset, ut oportuit, ubi rumor percrebuit, statim civitas tumultuatur. Concurrunt. Desciscunt. Evocant Engelbertum fratrem Ducis Clivensis. Diœcesis Rectorem seu Protectorem constituunt. Et hinc deinceps

illæ lachrymæ. Ex Actis Ultrajectinis: Anno 1481. *is een oploop in de Stadt van de Gemeente geweest op onses Genadighen Heeren Hoff, na dien daer geopent worde onses Genadigen Heeren goetdunken, datmen tot bewaernisse der Stadt, volck houden soude, uyt den Gestichte van Utrecht, tot een seecker getalle, daer de gemeyne Borgeren niet in en geliefden, maer vielen by een omme de Catbryne poort weder te hebben, seggende dat alle houden en waken voor niet ware, so langhe die poert achter open stonde.* Add. Hed. ad eum Ann.

Alexiana. Ab Alexio iis nomen, qui prima nuptiarum nocte intactam relinquens conjugem profectus est peregre, & castam deinceps duxit vitam nuptias exosus. Hospinian. *de orig. monach. lib. 3. cap. 13.*

Ann. 1483. Henricus Nyveldius. Ex Actis Ultrajectinis: *Op ons liefs Heeren Hemelvaerts dach den 8. Mey 1483. des morgens tusschen twee ende drie uren heeft* Henrick *van* Nyvelt *met sijne toestenders de Stadt van Utrecht ingenomen, daer hy doot is gebleven, ende myn Genadige Heer den Bisscop van Utrecht is ter selver tyt gevangen genomen.* Factum id post receptum a Trajectinis episcopum, eodem nimirum anno, postquam belli eos ob clades jam prorsus pœnituit.

Et Gisbertus. Quem significet non scio. Apud Hedam de eo nihil.

Profecti Amorfortia. Etiam urbs hæc eodem anno & capta & recepta inter civium proscriptiones & militarem tumultum non parum accepit damni. Chronicon Agnetense: Anno 1483. *syn deser Stadts ballingen, die over de 4. jaren uyt hadden geweest, gecomen op St. Vincentius dach des morgens ten twe uren, door hulpe sommiger Jonckeren ende anderen, ende syn cloeckelycken in de Stadt gecomen om haer wederparty te vangen, te slaen, ende te verdryven, d'eene party genaempt Houcx, ende d'ander Cabeljaus. Ende leden doen de Conventen door de Heer van Yselsteyn ende syn volck, groote last, door de goederen die in haer Conventen van de verdrevenen gevlucht waren.* Meminit inter cetera & cum Amorfortiis de iis transigit idem cujus mentio hic Fredericus de Egmont Dominus de Yselsteyn.

Wy Frederick *Broeder tot Egmont Heere tot Yselsteyne, tot Bueren, ende tot Beusinchem, doen condt allen luyden, ende bekennen mit desen openen brief, voor ons, ende onsen erven ende nacomelingen, dat die Stadt van A*mersfoert *guetlick mit ons gededingt ende overcomen is in een seecker somme gelts, die sy verwyst ende vernuegt hebben, als dat sy alle rechts ende toeseggens, ende onderwynde wy totten voorsz. allen hoeren Burgeren, ondersaten, inwoonderen, haren Ballingen ende voervluchtigen, of daer si bewyns*

over

over hebben, hoe die oock genaempt wesen mogen, het sy aen alle hare lyve, have, ende guede hebben mogen, of vermeten te hebben, vry ende quyt wesen sullen, sonder ons eenich bewynde of toeseggen tot den voersz Burger te behouden, in den manieren ende voorwaerden, hierna beschreven. In den eersten so hebben wy geloofť ende geloven mit desen der Stadt voersz, aen haren rechten, privilegien, ende vryheden niet te verkorten, maer dair by so te laten blyven, ende na onsen vermogen te helpen onderholden, op dat sy die gebruycken mogen, gelyck sy te doen plegen voor St. Agnieten dach leſtleden, doe wy mit onsen vrienden daer-binnen quamen. Ende sal de voersz Stede voirtaen begaen ende in horen handen hebben alle hoir Ballingen, voorvluchtigen, ende dair sy bewynt over hebben, sy syn wie sy syn, haer alre lyf, have, ende goet, niet dair of uytgesceyden haer believen ende wille dair mede te doen, in die Stede te nemen of dair uyt te laten, zonder onse bewynde ofte toeseggens daer inne, ofte over te hebben, maer begeerde die voorsz Stede enich behulp van ons te hebben, om die ballingen ende voorvluchtigen tot hare geboorſtemheyt te brengen; zullen wy daer toe goetwillich wesen, Beheltlich doch die ballingen ende voorvluchtigen, die mitter voersz. Stede dedingen ende componiren, dat die oervede doen, ende in segel ende brieven geloven, ende ten heyligen sweren zullen, dat sy tegens ons, onsen Landen, Steden, ende Luyden, ende bysonder tegens den Landen ende Steden van Hollant, ende haren adherenten, sonder argelist, geen arch ofte quaet doen en zullen, ende oock by also dat sy Wouter van der Maet, Jorden van der Maet, Mor Gerritsen, Elyas van Wede, Willem van Isselt, ende Johan van Westrenen Petersoen niet binnen haren Stede en zullen comen ofte woonen laten, in eeniger wijs, dan by onsen wille, weten, ende consent. Dan die voersz Stede sal die ses voersz personen, aen haren lyve ende goede mogen laten componieren ende sceyden, gelyck die ander Ballingen. Mede is verdedingt dat dat d'voorsz Stede binnen haren Stede halden, ende niet soldt verplegen, ende betalen zullen XL. voetknechten tot sinte Bartholomeus dach toe naeſtcomende, ende niet langer. Alle dese voernoemde punten ende elck bysonder hebben wy Frederick Broeder t'Egmont voersz geloofť, ende geloven mit desen selven Brieve voor ons, onse erven ende nacomelingen, waer, vast, ſtade, ende onverbreeckelick te halden, ende te doen halden, daer tegen niet te doen, te doen doen, of scaffen gedaen te worden in eeniger wys, ende allet ongefeerlick und sonder argeliſt. Des t'oirconde der waerheyt ende gantser vaster ſtedicheyt hebben wy onsen segel aen desen tegenwoordigen Brief gehangen. Gegeven in't jaer ons Heeren 1484. des Donredachs na sinte Jacobs dach Apoſtel.

Engel-

Engelbertus Clivensis tanquam Tutor &c. Ejecti aliquot magistratu priusquam adhuc tanquam Tutor in Curia præstitit juramentum. Ex Actis Ultrajectinis, *op woensdach na beloken Paschen: Uyt vervolch ende aenloop van den gemeenen volcke met een ofte meer van den Raet out ende nieuwe is Heer* Dirck *van* Zuylen *Ridder, verlaten van syn Borgemeesterscap, ende Jacob Jansen van syn Schependom, hun haren eedt quyt scheldende. Dat gedaen zijnde, hebben den nieuwen Raedt terstont gecoren voor Schepenen,* Johan *de* Coninck *ende* Bruninck Pyl, *ende de Schepenen hebben gecoren Jacob Jacobssen voor Raets-Burgemeester, ende den Raedt hebben gekoren* Johan *de* Coninck *voor Schepen-Borgemeester, 'T welck also gedaen synde, hebben den ouden ende nieuwen Raedt overdragen, dat onse ballingen ende voorvluchtige, die haren eedt gedaen hebben, weder inne comen sullen, en men sal hun oervede quytscheldeu, en hun oervedes Brieven weder geven, behoudelycken datse loven ende willekeuren sullen, om deser soenen wille niemant te misdoen, noch doen misdoen, in woorden noch in wercken, heymelick noch openbaer, in geener wyse. Voert salmen die gene, die in hare huysen gekeert zyn, hare sekerheyt ende losten quyt scelden, ende alle die gene die noch staen tot des Raets slytinge, zullen daer van quyt wesen, behoudelyck datse mede loven ende willekeuren sullen als voersz. is, ende de gilden hebben uyt elck gilt een man gestelt, daer by men alle saecken ten besten stellen sal. Dit gedaen synde, met tusschen spreecken sommiger goeder mannen gedelegeert uyt den gilden, is den Hoochgeboren Ioncker* Engelbrecht *Broeder tot* Cleve *ende ter Marck, als Ruwaert ende Beschermer des Lants van Utrecht, op der Schepen huys gecomen met synen Raedt, ende dede aldaer synen eedt weder, in presentie ende tegenwoordicheyt van den gemeynen volcke, in grooter menichte op de plaets vergadert, waer by hy een open brieff gegeven ende besegelt heeft, die oock aldaer openbaerlick in tegenwoordicheyt van den volcke gelesen wiert, ende desen eedt also gedaen synde, heeft dat gemeyne volck mynen Ionker voersz, oock terstont geloofst en gesworen als haren Lantsheer, houw ende trouw te wesen. Daer op hy ontfangen is ende aengenomen van den twee Staten, als de Ridderschap ende de Steden van Utrecht ende Amersfoert. Ter selver tyt en ure hebben Heer Sweder van Montfoort, Heer Reynhardt van Broeckhuysen Ridders, Gerhardt van Nyevelt, Henrick van Nyvelt, Johan van Nyvelt geloofst en gesworen mynen Ionkheer van Cleve, Ruwaert en Beschermer der Stadt en gemeynen gilden van Utrecht, houw en getrouwe te wesen, ende hunluyden bystant te doen, ende by hem te blyven.*

Davidem currui imponunt & Amorsortiam vehunt. Chronicon Agnetense:

tende: In den jare 1483. Sterf Heer Henrick van den Broeck onse Eerweerde Pater ende Biechtvader, die de vierde was van onsen huyse. Hy hadde geregeert XXXII. jaren VII. maenden in alle eersaemheyt, sticht, ende vrede, wesende verciert met ootmoedicheyt, gehoorsaemheyt, ende weerdicheyt tot synen Oversten, ende sonderlinge tot onsen Eerweerdigen Bisschop David van Bourgondien. Die in den lesten jare syns levens van den Joncheer van Cleve ende van der Stadt Amersfoert gevangen worde, ende beroeft tot synen hembde toe, want daer grooten oorloch was, also de Steden Utrecht ende Amersfoert metten Joncheer van Cleve overdragen waren, met rade eens Ridders geheten Heer Reyer van Broechuysen, tegens onsen Genadigen Heere van Utrecht hem te verdryven, ende synen Broeder den Joncheer van Cleve tot een Regierder des Lants te setten. Welcke ondaet ende onrechtveerdicheyt veel Heeren verdroten heeft, ende sonderlinge den Hertoch van Oostenryck ende van Bourgoengen, die den Bisschop trouwelyck te hulpe quam, ende heeft de Stadt Utrecht met macht gewonnen. In welcke tyt voor ende nae groote bloetstortinge geschiede, want int begin van den Oorloge worden t'Emenes wel ses hondert mannen doot geslagen. Ende alle de Dorpen by Amersfoert werden van de Hollanders ende ander Heeren van des Bisscops wegen verbrant ende beroeft. Op een tyt liepen de Borgers van Amersfoert uyt om haer rooff weder te halen, maer bleven haerder veel doot. Ende by Utrecht bleven eens wel 200. doot.

Inden selven tyt seynde ons H. Vader den Paus Sixtus eenen swaren Ban op alle de geene, die tegens den Bisscop van Utrecht waren, gevoelden, off spraecken, in wat Steden sy waren, sonderlinge op de Steden Utrecht ende Amersfoert. Welcken Ban sy niet en hielden niet alleen de Moeder-Kerck, maer oock sommige Geestelycke luyden, om t'welck sy oock schade ende schande geleden hebben. In welcken Ban onse Pater hem seer gehoorsaem ende wijsilick gedragen heeft, waerom dat hy verdiende dat onse Genadige Heere den Bisscop hem in syn laetste sieckte gevisiteert ende getroost heeft, ende vyf of ses uren voor syn doot hem van alle syne sonden geabsolveert ende over hem genomen heeft, ende om syn lijtsaemheyt, grooten druck, ende hangicheyt, die hy geleden hadde, een Martelaer geoordeelt heeft. Deselve Pater hadde hem so wijslick ende beheerlyck in alle parthyen, dat hy van den Joncker van Cleve ende van de Borgers ende alle menschen bemint wert. Want de Joncheer van Cleve met syn Hofmeester ende alle haer huysgesin hem in grooter waerden hielden, hem dickwils gevisiteert ende Broederschap met onsen Convente gehouden hebben.

Doen onsen Eerwaerdigen Bisschop tot Amersfoert gevangen gebrocht worde reysden onse Pater buyten de Stadt tot syn Clooster om den Ban te ontgaen. Een maent daer na quam den Bisscop ende worde in ons Paters huys gebrocht, ende in

da gevanckenisse gehouden op een Camer van den Hofmeester van Cleve, ende van de Borgers van Amersfoort nauwe bewaert. Doen ons Pater dat vernam quam hy weder t'huys, ende vermits syn Huys van den Cleefschen geoccupeert was quam hy in ons besloten Clooster, ende woonde een wyle tyts in een cleyn Camerken, in t'welke hy synen geest gaff onder syn Kynderen handen, die seer van syn affscheyden bedroeft waren.

Pagos circa Amorfortiam incendio vastat &c. Continuo hoc bellorum motu ita attriti, vastati, consumpti Amorfortii, ad eam & vastitatem &

Pag. 177 inopiam redacti, ut nec quarta pars civium aut incolarum superstes, prædia autem sic exhausta, neglecta, ut quod sufficeret ad victum vix ex prædiis posset colligi. Unde & re familiari & pecuniis amissis cum æs alienum conflassent, & creditores instarent, nec aliud mali remedium aut subsidium in promtu, coacti tandem ad preces, ne expositi essent semper creditorum sævitiæ, & quinquennales inducias. Quas cum supplices impetrassent Ann. 1485. & necdum recreati, rursum alias impetrarunt Ann. 1490. *En quo discordia cives Perduxit miseros.* Literarum exemplum si desideret quis hoc est.

Maximiliaen *ende* Philips *by der gratien Gods Eerts-Hertogen van Oestenryk, Hertogen van Bourgoengen, van Lothryck, van Brabant, van Limborch, van Lutzenborch, ende van Gelre, Greven van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoengen, Palatinen van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, van Namen, ende van Zutphen, Marcgraven des Heylichs Rycx, Heeren van Vrieslant, van Salins, ende van Mechelen, onsen lieven getrouwen den Cancelier ende den anderen Luyden van onsen Rayde in Brabant, Stadthouder generael, ende den anderen Luyden van onsen Rayde in Hollant, ende voort allen onsen Amptluyden, Justicieren, ende Officieren van allen onsen Landen ende Heerlicheden, die dese onse tegenwoordige brieven getoont sullen werden of heuren Stedehouderen Saluyt. Van wegen den Burgermeesteren ende Schepenen tegenwoordich in den gerecht wesende in der Stadt van* Amersfoert *is ons vertoont ende te kennen gegeven geweest, hoe dat overmits den vede ende oorloge die geweest is tusschen ons ende der Stadt van* Amersfoert *niet boeren tusschenderen, die selve Stadt, mitsgaders die Borgeren ende inwoonderen van diere, en alle 't platte lant daer omtrent grootelycks verarmt syn, mits dat die meestendeel van den Lantvolcke, ende inwoenren der selver Stadt gestorven syn in sulcker wys, dat nauwe t' vierendeel te lyve gebleven is, ende die selve die te lyve gebleven syn en mogen hem niet wel onderhouden, mits dat haer luyden huysingen ende goedingen omtrent derselver Stadt gelegen verbrant ende verdorven syn geweest; Nu ist alsdat die voornoemde Stadt van Amersfoort ende t' geheel*

lichaem

[illegible]baem van dien by den genen die deselve Stadt regierden, ende in den gericht waren, geduyrende die voernoemde veden ende oirloge alsoo verachtert ende belast is met diversen grooten schulden ende lasten van renthen beyde erffelyck ende te lyve, die sy daer op vercoft ende mitten penningen daer op comende t'oirloge tegens ons ende onsen landen gesustineert hebben, ende oock van die schulden ende renthen grote menichte van verbantbrieven diversen personen, Ruyteren, ende anderen gegeven hebben, in sulcker voegen dat die voersz. thoenderen, die van al desen niet geweten noch te rayde geweest en hebben, t'verdragen van dien schulden noch renthen niet en connen geweten, mits dat sy daer off geen deuchdelyck bescheyt noch Register gevonden en hebben, Ende al ist soe, dat die voernoemde thoenderen gehertich ende in goeder meeninge syn die voernoemde Stadt van Amersfoert, *ende den inwoonderen ende Burgeren van diere, t'ontcommeren ende t'entlasten van den voernoemden schulden ende renthen, ende die selve af te leggen ende te quyten, maer overmits dat hem dat als noch niet mogelyck en is van doene, aengesien hare voernoemde armoede ende destructie, mits dat sy die waerheyt niet en weten, hoe veel die voernoemde Renthen bedragen, soe syn sy hem beduchtende, dat die geene die de voernoemde verbantbrieven hebben op die voernoemde Stadt van* Amersfoert *sonder enich aengesicht te hebben op t'geene dat voernoemt is den voernoemden Thoenderen ende alle die inwoonende van der selver Stade, mitsgaders haren goiden ende Coopmanschappen, souden mogen doen becommeren, arresteren, ende aentasten, waer dat sy die bevynden souden binnen onsen Lande ende Heerlicheyden tot hoiren ewigen destructie ende verderfnisse, ten waer dat hem luyden uyt onse sonderlinge gratie hier inne voersien werde also sy seggen ons des ootmoedelyck biddende, Waeromme wy aengesien t'geen dat voernoemt is, ende hier op gehadt t'advys van onsen Rade in Hollant hebben den voersz. Thoenderen voor hem ende haren nacomelingen in den Gerechte der voernoemde Stadt van* Amersfoert, *ende voor alle die andere inwonende voernoemt gegunt, gegeven, ende verleent, gunnen, geven, ende verleenen uyt sonderlinge gratie mit desen onsen brieve respyt, sekerheyt, ende uytstel die voernoemde hare schulden te betalen enen tyt ende termyne van vyff jaren, beginnende ende ingaende op huyden datum s'briefs, omme dien tyt geduirende te mogen gaen, comen, keeren, wandelen, ende converseren mit haren goederen, Coopmanschappen, Coopmanswyse, ende andersins over al binnen onsen Lande ende Heerlicheden, daer ende alse hem luyden dat believen sal, sonder dat sy noch enich van hem luyden dien tyt geduyrende becommert, aengetast, gemoeyt, noch gearresteert sullen wesen aen lyve noch aen goede in eniger manieren tot vervolge, noch by den geenen, die enige verbantbrieven hebben op*

 die

die voersz. Stat van Amersfoert, *noch ter causen van eenige schulden die Stadt overcomen geduerende den veden voernoemt, ende gemaeckt by den genen die t'regiment hebben in der selver Stede, behoudelicke dat sy niet gearresteert noch becommert en syn voor eenige schulden noch renthen erffelyck noch lyvelick vercoft ten laste van de voernoemde Stede ende den Inwoenende van diere al eer die voernoemde* Vede *geschiede, noch oock sichtent den Tractaet van Peyse gemaeckt tusschen ons ende der voernoemder Stede, Ontbieden u daerom ende bevelen ende elcken van u luyden besonder, dat ghy van desen onsen tegenwoordigen respyte, uytstelle, ende seeckerhede sulcks ende in der manieren als voersz is, ende geduyrende den voernoemden tyt van vyff jaren ende niet langer, den voernoemden Thoenderen, mitsgaders alle den Inwoenende, Burgeren der voersz. Stadt van* Amersfoert, *ende elcken van hem luyden bysonder doet, laet, ende gedaeycht rustelicken ende vredelicken genieten ende gebruycken, sonder hem noch enich van hem luyden aen te doene noch gedogen aengedaen te wesen enich hynder, stoit, ofte moeyenisse ter contrarien, Wantet ons also belieft gedaen te wesen. Gegeven in onse Stadt van Brussel den* XXVI. *dach in Julio int jaer ons Heeren* M. CCCC. *vyff ende tachtich.*

Maximiliaen *by der gratien Goits Roemsch Coninck altyt Vermeerder s' Ryck ende Philips byder selver gratien Eertshertogen van Oostenryck, Hertogen van Bourgoengen, van Lotbryck, van Brabant, van Limberch, van Luxenburch, ende van Gelre, Greven van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoengen, Palatinen van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, van Namen, ende van Zutphen, Marcgreven des Heylichs Rycx, Heeren van Vrieslant, van Salins, ende van Mechelen onsen bysonderen, lieven, ende getruwen Ridder ende Cancellier den Heer van Camphans ende van Serre, ende onsen lieven getruwen den anderen luyden van onsen grooten Rayde in Brabant, den Stadthouder ende anderen luyden van onsen Rayde in Hollant, ende voert allen anderen onsen Rechteren ende Amptluyden van allen onsen landen ende Heerlicheden, dien desen onsen brieff getoont sal werden ofte haren Stedehouderen Saluyt ende dilectie. Van wegen den Burgermeesteren ende Schepenen der Stede van Amersfoort voir hem ende al den anderen ingesetenen van der voernoemder Stede is ons vertoont geweest, hoe dat wy by anderen onsen openen brieven ende omme de redenen daer inne begrepen den voernoemden Thoenderen verleent hebben respyt, seeckerheydt, ende uytstel der Stadt schulden te betalen eenen termyne van vyff jaren, als by den selven onsen brieven hier nae geschreven blyckt.* Maximiliaen *ende* Philips *by der gratien Goits Eertshertogen van Oostenryck &c. als den brief hier voer geschreven voert inhelt. Ende want die vyff jaren corts uytgaen sullen, dat den selven Thoenderen mits haer armoede,*

end

ende veel anderen laste, schade, ende verliese, die sy geleden ende gehadt hebben, ende noch dagelycx hebben ende lyden moeten, hem niet mogelyck en is die selve hare schulden te mogen betalen, ons ootmoedelyck biddende hem luyden de voernoemde onse brieven van respyte te willen verlangen noch enen termyne van vyff jaren van den dage dat die voernoemde onse brieven expireren sullen, ende hem daer op te verlenen onse gratie, ende doen expedieren onse opene brieven, Soe ist dat wy des voernoempt is overgemerckt sonderlinge die genegentheyt die sy altyts tot ons gehadt hebben, ende tot onsen goeden getruwen ondersaten in onsen lande van Hollant ende Vrieslant ende noch doen, dat sy tot verseeckertheде van dien een goet getal onser ruyteren ende luyden van oirloge ingenomen hebben, ende om sekere andere redenen ons daer toe bewegende, hebben den selven Burgemeesteren ende Schepenen van Amersfoert *voor hem ende t'geheele lichaem ende inwoeneren van der selver Stede by advyse van den Hoechgeboren Furst onse bysondere lieve Neve ende Stadtholder generael* Aelbrecht *Hertoge van Saxen ende den luyden van onsen Rayde die voernoemde onse brieve van respyte ende uytstelle boven geschreven ende alle t'inhouden van dien verlangt ende geprorogeert, verlangen ende prorogeren uyt sonderlinge gratie by desen onsen brieve enen termyne van drie jaren, beginnende ten daghe dat die selve andere onse brieven uytgaen ende expireren sullen, om daer van geduyrende den voersz. tyt van drie jaren te gebruycken nae haer forme ende inhouden, Ontbieden u daerom ende bevelen by desen onsen brieve ende elck van u bysonder also 't hem aengaet, dat ghy van dese onse gratie, prorogatie, ende verlanginge, geduerende den tyt voernoemt doet, laet, ende gedoocht den selven van* Amersfoert *ende elck van hem vredelick genieten ende gebruycken, sonder hem luyden off enich van hem te doen off laten geschien enighe aentast, letsel, off moeyenisse in lyve ofte goede ter contrarien in eeniger manieren, want ons also believt. Gegheven in onser Stede van Grave den 24. dach van Meye, int jaer ons Heeren* M.CCCC. *t'negentich, ende des Rycx van ons Coninck in den vyften jare. By den Coninck, mynen Heer den Hertoge van Saxen Stadthouder generael, Greve* Adolph *van Nassau Opper-Hofmeester, die Proist van Maestricht, ende meer andere van den Rayde tegenwoordich.*

Qui cum Duce & Episcopo pacem facerent. Charta est adhuc inedita, quæ pacis continet conditiones. Sed vix servatum ex iis quicquam. *Tractaet van Payse gemaeckt.*

Maximiliaen *by der gratie Godts Eertshertoge van Oostenryck, Hertoge van Bourgoengen, van Lotthric, van Brabant, van Limborch, van Lutzenborch, ende van Gelre, Grave van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoengen, Palatyn van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, van Namen,* *Ann.* XIV LXXXIII. *maer worde niet ten vollen besegelt.*

men, ende van Zutphen, Marcgreve des Heylichs Rycx, Heere van Vrieslant, van Salins, ende van Mechelen, allen den genen, die desen brief sullen sien of hooren lesen Saluyt. Also onlanxleden zekere twisten ende gescele geresen ende opgestaen syn tusschen den Eerwaerdigen Vader in Gode onsen lieven Neve ende getruwen Raet, Heere David *van* Bourgoengen *Bisscop t'Utrecht, ende onsen ondersaten, onsen landen van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant, aen d'een zyde, ende der Stadt van* Utrecht *met haeren borgeren ende ondersaten aen die ander zyde. By middel van welcke twisten ende ter cause van dien groote bloetstortinge, brant, ende rovinge gedaen zyn geweest, Om die welcke neder te leggen ende te niete te doene vele ende diversche dachvaerden gehouden syn geweest tusschen den Gedeputeerden van beyden zyden, Alsoe dat men tot geene eyntelicke Zoene en is mogen komen noch geraken, maer die saken so langer so meer verargert syn geweest, daer doer ons van noode is geweest van te leggene in persoene met eene macht voer die voersz. Stadt van Utrecht om die te brengen tot geboorsaemheyt van onsen voersz. neve den Bisscop van Utrecht, heuren Heeren, ende om ons te repareren alsulcken scade sy ons ende onse voirsz. ondersaten ondoechtlic gedaen hebben gehadt, Ende also wy dan op heden gesloten waren die voersz. Stadt van Utrecht te bemachtigen mit stormen ende andersins Zoe syn by ons gecomen ter ootmoediger bede ende begeerte der voersz. Stadt van Utrecht die Alre-Eerwaerdichste Vader in Gode, Heere* Johan *Eertsbisscop van* Gran *gebooren* Legaet, *Primaet, ende Overste Cancelier des Conincrycx van Hongaryen, Administrateur der Heyliger Kercken van* Saltzburch, *ende Ambassator ons* Genadigsten *Heer ende Vaders des Roomschen Keysers, ende Heer* Henrick *van* Hompriesch *Raid ende Marschalck ons lieven ende geminden neve des Hertogen van Gulick ende van den Berge, ende ons gebeden van wegen der Stadt van Utrecht voirsz. hem te willen gunnen ende believen te mogen dedingen ende spreken ten besten voer dit voersz. Stadt van Utrecht ter-welvaert van der Zaken, t'geen dat wy ter eeren Gods des Almachtigen ende om bloetstortinge te scuwen hem gegunt hebben gehadt, De welcke Eertsbisschop van Gran ende Heer Henrick van Hompresch geraemt hebben ene zoene sulck als hier na bescreven staet.*

In den eersten dat die voersz. Stadt van Utrecht ons doen sal eerlicke beteringe ende oeck profijtelicke, te weten voer die voersz. eerlicke beteringe soe sullen die Burgermeesters, Scepenen, ende Raide van der voirsz. Stadt van Utrecht *mit anders den oversten Oudermans, gesworen, ende andere notabele borgeren ende poerteren int getal van tachtentich persoenen komen tot enen dage, die wy hem betyckenen sullen, alhier in onse Heyr by ons bloets hoofts op hoore knyen, ende ons bidden in aller ootmoedicheyt vergiffenisse*

van

van t'gene zy ons ende onsen voersz. ondersaten misdaen hebben, gelovende, ende versprekende nimmermeer van gelycx te doene, noch te laten gescien, Ende oft geboerde, dat zy oft geheel lichaem, oft die meeste deel van den ingesetenen van der voersz Stadt in toecomende tyden daer tegens deden, dat Godt versien wille, Soe sullen alle die goeden haeffelicke ende erffelicke, die zy hebben over al gelegen in onse landen, Heerlicheden, ende Heerscappien ons ende onsen erven ende nacomelingen Graven ende Gravinnen van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant verbeurt, vervallen, ende verschenen zyn, sonder dat zy oft hoere nacomelingen die sullen moegen vorderen mit rechte noch anderssints, Ende oft eenige particuliere borgeren, poerteren, oft andere ingesetenen der voersz. Stadt van Utrecht *deden jegens den voersz. tractaet oft dien braken in enigen van zynen punten oft articulen, dat Godt behoeden wille, sal die voersz. Stadt van* Utrecht *dien oft die alsoo gebrekelic gevonden sal worden, terstont ende sonder vertreck leveren ons oft onsen Stadthouder generael van Hollant in den name van ons om punitie ende correctie daer van te doene, alsoe dat behoeren sal, sonder enige indracht daer inne te doene, wel verstaende dat die gene van den voersz. ingesetenen, die onse partye gebouden sullen hebben niet in desen articulen begrepen sullen syn.*

Item sullen terstont ende sonder vertrock die voersz van Utrecht doen uytreysen ende vertrecken alle vremde gasten ende volck van wapenen alsoe wel te voete als te peerde, Om dat gedaen wesende ons metten onsen daer inne te voegene mit alsulcken getal van volcke als dat ons gelieven sal, Ende sullen die van den vyff Godshuysen, ende alle andere van den geestelicken Staten ons te gemoete komen mitter processien tot voer der poerten, alsoe dat gewoenlic is van doene.

Item ende om memorie ende gedachtenisse te hebben van onser blider incoemste in de voersz. Stadt van Utrecht *soe sal nu voertaen tot ewigen dagen die wet van der voersz. Stadt van* Utrecht *verset ende vernyet wesen op onser liever Vrouwen avont nativitatis, diemen te voren placht te versetten op onser lieven Vrouwen avont purificationis.*

Item voer die proffitelicke beteringe, gemerct heur grote armoede sullen ons die voersz. Stadt van Utrecht, *mitsgaders t'lant van* Montfoerde *toebehoorende der Heerlichede van* Montfoerde, *uytgesceyden die goede toebehorende onsen ondersaten gelegen inde voersz. Heerlicheyt van* Montfoerde, *betalen die somme van twintich duysent Rynsgulden, ende dat tot twee termynen, daer aff die eerste verschynen ende vervallen sal tot sinte Martyns misse in den winter int jaer als men scryven sal duysent vierhondert vier ende tsestentich, ende die andere termyne tot sinte Martyns misse in den winter daer*

naer

naer naestvolgende, te weten alsmen scryven sal duysent vier hondert LXXXV.

Item sullen die voirsz van Utrecht *volcomelic achtervolgen ende onderhouden in allen punten ende articulen den tractaet gemaict int jaer ons Heeren duysent vierhondert negen en twintich tusschen wylen Hertoge* Philips *van Bourgoengen saliger gedachten ende wylen Heeren* Rodolph van Diepholt, *doen ter tyt Postulaet van Utrecht, ende dien vernieuwen, ende ons hoere brieven daer op geven in behoerlycker forme, ende alsulcke duysternisse ende swaerhede als zyn moegen inden voirsz. tractaet roerende van den gebannenen uyt onsen voirsz. Landen van Hollant ende Vrieslant sellen staen tot verclaringe ende kennisse van onsen grooten Raide by ons wesende in der tyt, Item en sellen noch en mogen die voersz van* Utrecht *nu noch tot geenre tyden weder maken alsulcke poerten ende mueren, als wy in onsen voersz. belegh hebben doen afschieten, sonder consent ende belieffenisse van ons, oft onsen erven ende nacomelingen, Greven ende Grevinnen van* Hollant, *ende daer toe sullen die voersz van* Utrecht *noch doen afbreken van der voersz. mueren tot tien geramen toe, daer ende tot sulcker plaetse als ons dat believen sal, sonder die oick buyten onsen ende onsen erffgenamen voirsz. consent ende belieffenisse weder te maecken.*

Item sullen alle verscenen ende vervallen Renthen, also wel lyfrente, alse losrente, ende anders oock alle geheven ende gebeurde sculden gelegen over al in onsen landen, Heerlicheyden, ende Heerschappien, toebehorende den ingesetenen van der voersz. Stadt van Utrecht *beyde geestelic ende weerlic, betaelt of onbetaelt tot opten dach van heden toe mit den achterstelle bliven ons oft den ghenen, die daer van gifte van ons hebben mogen sonder daer van enich restitutie te doene.*

Item sullen oick alle gevangen ende onbetaelde renten *aen beyde syden quyt ende vry wesen.*

Item so dan die van der voorsz. Stadt van Utrecht *hem jegenwoerdelic gestelt ende gegeven hebben tot handen, genaden, ende gratie van ons, ende wy die daer toe ontfangen hebben, soe sal die voersz. Stadt van* Utrecht *in onsen handen ende gewelt bliven in alre Hoocheyt ende Heerlicheit als een werentlick* Voegt *der selve, behoudelick der voersz. Stadt van Utrecht heuren rechten, privilegien, vryheden, ende hercomen ende goede gewoenten, daer af zy doechdelyck gebruyckt hebben gehadt tot noch toe, uytgesceyden die gene, die contrarieren mogen t'inhouden van desen.*

Item sullen oick alle gebannen ende uytgewekene uter voersz. Stadt van Utrecht *daer inne wederomme comen, ende oick tot alle hoire goeden, behoudelick Heer* Everard Zoudenbalch, *den welcken wy aen ons behouden heb-*

hebben, behoudelyck oock dat die voerſz. gebannen en uytgewekene geen gewelt oft fortſe en doen noch bedriven in der voerſz. Stadt van Utrecht in geender manieren, Noch oick desgelycx ſellen mogen doen, die tot hier toe 't regiment gehadt hebben vander ſelver Stadt, ende gebleven ſyn inder voerſz. Stadt, Ende ſullen beyde partyen oervede doen in ſulker manieren, als dat gewoenlic is van doen, aen handen van ons oft onſen Stadthouder in der abſentie van ons.

Item ſal die Borchgreve van Montfoerde *begrepen weſen in deſen tractaet, ende wedercomen tot zynen goeden hem in deſen krych afgenomen. Ende hier mede ſullen die Stadt van Utrecht ende hoere borgeren ende onderſaten mit ons ende den onſen geheel ende vaſt verſoent ende vernuegt weſen van allen ſaken, die ſy tegen ons ende den onſen miſdaen mogen hebben tot deſen daige toe, Ende ſullen die onderſaten aen beyden ſyden, mitſgaders die onderſaten ende ingeſetenen der Stede ende s'Lants van Yſelſteyn vrylich ende ongehindert in der anders landen ende Steden te water ende te lande onder malkanderen mogen varen, keeren, ende weſen op hoere gewoenlicke tollen rechten ende vryheden.*

Alle welcke punten ende articlen hier boven geſcreven ende verclaert ende elck byſunder wy geloeft hebben ende geloven in crachte van deſen in Furſtelycken voerwaerden te houden ende te voldoen, ende te doen houden ende voldoen ongekrenct ende onverbroken, Sonder argeliſt, Ontbieden daerom ende bevelen allen onſen Amptluyden, Dieners, ende onderſaten onſer landen voirſz. mitſgaders allen anderen, wien deſe ſake aenroeren mach, ende een ygelick byſonder, dat zy deſen ſoen houden, ende volcomen, Sonder daer tegens te doene oft te guene in eniger wys, Want het ons alſo gelieft ende gedaen willen hebben, Des ten oirkunde hebben wy onſen ſegel hier aen doen hangen. Gegeven in onſen voerſz. beloch voer Utrecht op den derden dach in Septembri int Jaer ons Heeren duyſent vierhondert drie en tachtentich.

Vix ſervatum dixi ex iis quicquam. Ne id quidem quod de creando aut mutando dicitur magiſtratu. Nunquam deinceps magiſtratus mutatus pridie, ut Maximilianus vult, nativitatis Mariæ, ſed Kalendis Februariis, ut & olim antehac, & deinceps ſemper obſervatum uſque ad Carolum Cæſarem. Et deinde quod addit, *ſal die voerſz. Stadt van Utrecht in onſen handen ende gewelt bliven in alre Hoocheyt ende Heerlicheyt als een wereltlyck Vorſt der ſelver*, niſi dicis gratia tantum dictum, quia Cæſar & deinceps ut diœceſis Protector & Mamburnus ſe geſſit, ut ex literis patet, quæ infra ad Ann. 1487. quo id tendat non ſcio. Priſtinæ enim urbem integræque libertati a ſe prorſus reſtitutam fatetur verbis expreſſis in charta Anni.

1494. Conſtat de eo inter omnes, quod Trajectenſium ingenium non tantum bellicoſum, ſed & turbidum, inquietum, & quod ob animi magnitudinem, ut pactis ſtaret vi extortis, niſi vi etiam ingenti permoveri non potuit. Unde & verbum de iis vetus, quod habet Chronicon Slavicum, cujus ſcriptor incertus, ad Ann. 1483. ubi dum rei meminit, obſeſſi ſcilicet Ultrajecti, & poſtquam diu obſeſſum victi tandem & capti, Auctor velut vates & præſagus futuri addit: *Fecerunt igitur ibi honoreſſ ſibi & homagium, & portam muri civitatis ſolo æquabant, quia ſic voluit Dux, quæ tamen omnia diu ſibi non ſervabunt, cum ſcriptum ſit:*

Hoet dy nu, hoet dy dan,

Hoet dy vor einen Uterſchen man.

Ubique autem diœceſi direpta & attrita impenſum ſtatim multum operæ ad conquirendam pecuniam, quæ per pacem promiſſa. Pulſi etiam ſeditioſi, qui hactenus rexerant civitatem, poſtquam Cæſar ingreſſus, aliis ſtatim ſubſtitutis. Sequenti enim anno ſtato die, ut jam dixi, Comitia rurſum ut olim. Ex Actis Ultrajectinis: Anno 1483. *op Donderdach na elf duyſent Maechden dach, Overdroegen den ouden ende nieuwen Raedt, Alſo men in corte dagen nootlyck hebben moet drie duyſent Rynſgulden, ofte daer omtrent, om alſulcke Kerckelycke ornamenten ende clenodien den Kercken, Cloosteren, ende Broederſchappen van Utrecht toebehorende verſet ſynde tot 's Hertogenboſch weder te loſſen, ende men daer toe beters niet en weet, dan ſommige Borgeren, die in voorleden tyden niet geſchat en ſyn geweeſt, ofte de Stadt niet geleent en hebben, te verſoecken om te willen leenen, ſo ſalmen alſulcke Borgeren outbinden ende bageeren van hem geleent te hebben ſulcke penningen na elcks vermogen tot den eynde ende profyte voorſz. Welcke penningen men hem weder geven ſal in toecomende tyden, ofte hier van ſekere renten bewyſen als dat behoren ſal &c.* & mox: *Deſe naebeſchreven Cedel met de puncten daer aen volgende is gegeven in de gemeyne gilden &c.*

Eerſame goede vrienden van den gilden. Den Raet dat ende nieuwe geeft u te kennen, dat alſo die gene die de Stadt van Utrecht tot of drie jaren leſtleden geregeert hebben in alſo groote laſten, commer, en verderflijcke groote ſchade deſelve Stadt gebracht hebben, ende erflycke renten en daer toe lyfrenten met hoopen tot groote verderflijcke ſomme Ruyteren ende Knechten alſo veel in brieven beloofſt ende beſegelt hebben, dat wy vermoeden, datmen die ſomme op veel duyſent na niet en ſoude mogen noemen, ende daerenboven noch een groote ſomme van penningen als xx. duyſent den Hertoch van Oeſtenryck, ende v. duyſent Heer Henrick van Homboſch *in*

den

den tractaet van den Payx beloeft ende versegelt staet betaelt te werden, ende noch drie duysent die betaelt syn, daer die clenodien voor verpant stonden, ende mede hebbense sommige van de hare obligatie brieven gegeven, en andre menichsins, also dat wy daer geen eynde van konnen sien ende door deselve lasten emmermeer niet sien te geraecken, ten sy dat ghy goetwillich den Oversten ende Raet uut ende niewe bystant troemelyck doen wilt ende de hant reycken, die int beste te mogen vervallen, met raet ende daet. Ende en sullen die in der waerheyt niet mogen vervallen, ten sy datmen sommige sysen soude mogen verhoogen ter minster schade van onse Borgeren, ende lyfrenten vercoopen, ter tyt datmen dat enichsins wederom verbeteren mach, begeerende daeromme uwen wille ende consent daer toe te willen geven &c.

Ex Actis ejusdem anni: *Anno 1483. na dat die Hoech-gebooren Vorst Heere* Maximilian *Hertoghe van Oostenryck, van Beurgondien &c. by tractaet van Payse tusschen hem ende den lande van Hollant aen de ene syde, ende de Stadt van Utrecht aen de ander syde, in de Stadt gecomen was, daer hy voor hadde gelegen van St. Jan Baptisten avont tot den lesten dach van Augusto in de yselven jare voorsz. Welcken Hertoch in de Stadt quam op den sesten dach van Septemb. Ende corts daer na by tractaet van Peyse tusschen hem ende de Stadt* Amersfoert *oock gemaeckt, is onsen Genadigen Heere* David *van Bourgoengen Bisschop van Utrecht, die tot* Amersfoert *gevangen lach weder tot Utrecht ingebracht op S. Mauritius dach. Corts daer na in deselve maent van September syn alle Borgers der Stadt Utrecht sonderlinge die van ryckdom, eere, naem, en faem waren, soe wel die gene die de Stadt van Utrecht geregeert hadden contrarie onsen Genadighen Heere, als die geene die goetwillich ende ballingen hadden geweest, geroepen te comen opt Hoff van den Hertoghe ende onsen Genadigen Heere den Biscop omme malcanderen eedt te doen, t'welck gedaen synde tot begeerte van den Hertoghe hebben de Borgers hem vergonst den Raedt van der Stadt voor die reyse te mogen satten, ende datmen voortaen alle jaer den Raet versetten sal op onser Vrouwen avont nativitatis tot een ewige gedachtenisse der dingen die geschiet waren.*

So heeft dan den Hertoghe met onsen Genadighen Heere den Bisschop met haren Rade den Raet en de Wet der Stat Utrecht ont ende nieuwe geordonneert ende geset. Eerst hebbense geset den nieuwen Raet ende daerna den ouden Raet met de Oudermans van den gilden gelicentieert ende van den eedt ontslagen &c.

Quicquid sit, satis patet, quod quamvis urbs subacta mansit tamen adhuc sui juris. Non Cæsarem adit magistratus, cum vectigal est aucturus, non Principem, non episcopum. Collegia adit mechanica, & inconsultis iis adit. Hæc ut assentiantur tantum rogat, ut moris. Porro autem quæ jam dicta ad Amorfortios adhuc nihil. Cum his, ut sæpius jam dixi, ac si populus sui juris, agendum separatim. Separatim etiam & a Cæsare & ab Episcopo cum iis actum. Testes chartæ sunt, quæ supersunt, & quæ modum continent peculiarem, quo cum iis convenit.

Maximiliaen *by der gratien Goits Eertshertoge van Oostenryck, Hertoge van Bourgongien, van Lothryck, van Brabant, van Limburch, van Luzenburch, ende van Gelre, Grave van Vlaenderen, van Artoys, van Burgoengen, Palatyn ende van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, van Namen, ende van Zutphen, Marckgrave des Heyligen Rycx, Heere van Vrieslant, van Salins, ende van Mechelen, Allen den geenen die desen brief sullen sien ofte hooren lesen Saluyt. Also onlanx sekere twisten ende geschelen geresen ende opgestanden syn geweest tusschen den Eerweerdigen in Gode onsen lieven Neve ende getrouwen Raydt Heer* David *van Bourgoengen Bisschop 't Utrecht, mitsgaders onsen ondersaten, onsen landen van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant, ende anderen hoeren toestenderen aen die eene, ende die Burgemeesters, Schepenen ende Raidt der Stadt van* Amersfoert *aen die ander syde. By middel van welcken twisten ende ter cause van dien veel bloetstortinge geschiet syn geweest, omme die welke neder te leggen ende te niet te doene seeckere dachvaerden gehouden syn geweest, op den welcke men tot geenre soenen en heeft mogen comen noch geraecken, daer door ons van noode is geweest ons in persone te voegen mitter macht in den lande van herwaerts over, omme de Stadt van* Utrecht, *mitsgaders oock de voersz. Stadt van* Amersfoert *te brengen tot gehoorsaemheyt van onsen voersz. Neve den Bisschop van Utrecht hoeren* Heer, *ende oock omme ons ende onse voersz. ondersaten van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant te doen repareren ende wederkeeren alsulcke schaden als sy ons ende hem ondeuchdelyck gedaen hebben gehadt, ende nadien dat wy onlanxleden mit heercracht gecomen waren voor dese voersz. Stadt van Utrecht, ende die gebrocht hebben tot gehoorsoemheyt van ons voersz. Neve van Utrecht, ende in wille ende meeninge waren te trecken voor de voersz. Stadt van* Amersfoert, *omme aldaer van gelycken te doene, Soe hebben die ingesetenen derselver gebeden in aller ootmoedicheyt den Allereerweerdichsten Vader in Gode Heer* Johan *Eertsbisschop van Gran, geboren Legaet, Primaet, ende O-*

verste-

eerste Cancelier des Coninckryex van Hongaryen, Administrator der Heyliger Kerken van Saltzburch, Ambassiator ons Genadichsten Heer ende Vaders des Roomschen Keysers, ende Heer Henrick *van Hamposch Ridder, Raedt, ende Maerschalk ons lieven Neve des Hertogen van Gulich ende van den Berge, te willen dedingen ende spreeeken ten besten tusschen ons ende hem, t'geene dat wy ter eeren Goits des Almachtigen, ende omme bloetstortinge te schuwen den voersz. Ertsbisschop ende Heer Henrick van Homposch gegunt hebben gehadt. Die welcke geraempt hebben ene Zoene sulck hier na volcht van woorde te woorde. Te weten*

In den eersten die van Amersfoort *te stellen in handen myns Genadigen Heeren van Oostenryck, van Bourgoengen &c. int Heer voir* Utrecht, *mitsgaders alle gevangen, die zy in hoer gewelt hebben: Daer tegen die selve van* Amersfoort *alle hoer gevangen quyt, Behelteliek dat ygelick zyn oncosten betalen sal als dat gewoonlyck is.*

Item die van Amersfoert *eerlycke beteringe te doene myn voersz. Genedigen Heer van Oostenryck, te weten Burgemeysters, Schepenen, ende Raydt, met die notabelste van der Stadt, by mynen tween Heeren, als myn Heer van Gran, ende Heer* Henrick *van* Homposch *Maerschalck.*

Item proffytelicke beteringe so dat by den selven Heeren versproocken is, te weten ses duysent curreme Rynsgulden te betalen, een van den voersz. ses duysent terstont als die soene volgaen is, ende die ander vyf duysent d'een helfte daer van nu t'St. Maertens, ende t'sint Peters naestcomende over een jaer, ende die ander helft t'sint Martens ende t'sint Peters dan dair navolgende. Daer toe zy te bate hebben sullen die platte landen, alsoe dat Marschalc ampt van Emelant mit syn toebehoerte, daer die Heere in de betalinge der selver syn landen houden sal. Waer mede die ingeseten des selven platten lants der soenen gebruycken ende genieten sullen.

Item sullen die van der voersz. Stadt al hoeren Ballingen, die binnen tyden deser veten ende oorlogen verdreven ende uytgeweecken syn, te weten na den XVI. *dach der maent Augusti anno* LXXXI. *in ende op hoeren goeden op geboerlicke verloffenisse ende oervede comen, ende hoeren anderen Ballingen daer te voren verdreven ende uytgeweken sullen doen ende staen in der selver manieren ende wysen als die Ballingen der selver Stadt deden ende besoent worden te doene in der soenen laest gemaeckt by tyden Hertoge* Philips *van Bourgoengen, ende Bisschop Roeloff saliger gedachten.*

Item sullen die van Amersfoert *besoent wesen mit mynen Genadigen Heere van Ostenryk &c. ende al synre Genaden landen ende ondersaten, ende desgelycx mit myn Genadigen Heer van* Utrecht, *die desen in allen synen punten*

ende articulen houden ende nagaen sal. Oock sal myn Heer van Utrecht voergeroert die Borgers van Amersfoert hier te voren synre Genaden gevangen geweest hoeren oervede verlaten, ende van hoeren onbetaelde gelden quytsceldinge doen, ende als myn voersz Heer van Utrecht der gevangenisse quyt zyn sal, dan sal myn Genadighe Heer van Oostenryck mit hem hier van spreecken, ende alsoo veele doen, dat myn voersz. Genadighe Heer van Utrecht consent doen sal, dat die Stadt van Amersfoert van allen ban ende interdict, die deselve myn Genadigen Heer van Utrecht op die voersz. Stadt geworven ofte doen werven mach hebben geabsolveert sal worden, ongequetst t'geene synre Genaden op den Gestichte geworven mach hebben.

Item so sullen alle verschenen pachten, renthen, ende onbetalde gelden tot desen daghe toe op beyden syden quyt wesen.

Item sullen die van Amersfoert den Tractaet, die wylen Hertoge Philips ende Bisscop Rodolff saliger gedachten gemaeckt is gebruycken, ende in alle syne punten nagaen ende daer op verloven tegen mynen Genadigen Heere van Oistenryck noch tegens synre Genaden landen niet te doene in geenreley wys, noch oock tegens synre Genaden erfgenamen Greven ende Grevinnen, noch hoeren landen, luyden, noch ondersaten van Hollant desgelycx niet te doene noch te laten gescien, ende dat verpenen op ene groote pene tot proffyt myns voersz. Genadigen Heeren van Oestenryck.

Item sullen die van Amersfoort ende Emelant mitsgaders dat gestichte blyven by hoeren rechten, vryheyden, privilegien, ende ouden heercomen, so sy die te gebruycken plegen.

Item sal die Ioncheer van Swartsenburch, mitsgaders die Hooftluyden ende ander Rutervolcks t'Amersfoert ende te Nyenkercke, alsoo wael te peerde als te voete, mit allen heuren goeden veylicheyt ende geleyde hebben te mogen trecken in hoeren gewairsaemheyt geduirende twee dagen, binnen welcken sy en sullen noch en mogen doen enige hynder, schade, oft beletsel mynen Genedigen Heere van Oestenryck, noch synen landen, luyden, ende ondersaten, noch oock op die Stadt van Utrecht, ende dit tegenwoordige geleyde sal innegaen op huyden datum van desen.

Item sullen die vier gevangen, te weten Schuerman, Herman van Witten, Goort van Scherpenseel, ende Evert Pencheling quyt, los, ende ledich syn, ende daer tegens sellen die van Amersfoert ende die hoeren, oft sy eenige gevangen hadden in hoeren handen, toebehorende mynen voersz. Genedigen Heer van Oostenryck ofte die synen, oock quyt, loss, ende ledich syn. Ende hier mede syn geslecht alle vede ende misdaet, dode tegens dode, brant tegens brant, name tegens name, ende mach een ygelick wanderen,

vrie-

rueren, ende keeren gelyck als te voren. Aldus gedaen ende gesloten t'Utrecht den XV. dach in Septembri Anno LXXXIII. Sic signatum: Maximilianus.

Alle welcke punten ende articulen hier boven verclaert ende geschreven, ende elck bysonders wy geloofst hebben, ende geloven in cracht van desen in vastelycken vorwerden te houden ende te voldaene sonder argelist, Ontbieden daerom ende bevelen allen onsen Amptluyden, Richteren, Dienaren, ende ondersaten die 't aengaet ende aenroeren mach, ende enen ygelicken bysonder, dat sy die voersz punten ende articulen der voersz soenen hier boven geschreven ende verclaert houden ende vollencomen, sonder daer tegens te gaen in eeniger wys. Wantet ons alsó gelieft ende gedaen willen hebben. In oercende dies so hebben wy onsen segel hier aen doen hangen. Gegheven t'Uytrecht den XV. dach in Septembri int jaer ons Heeren M. CCCC. LXXXIII.

Wy David van Bourgoengen by der Genaden Gots Bisscop t'Utrecht maecken condt allen luyden. Also onse Stadt van Amersfoert ende die Regierders der selver tegenwoordich mit onsen ondersaten, die ingeseten onses Maerschalckampts van Amersfoert ende van Eemlant sich tegens ons ende tegen den Doorluchtigen, Hoochgeboren, ende Mogenden Fursten ende Heeren den Eertshertoghe van Oostenryck ende van Bourgoengen &c. mynen Genadigen Heer, ende tegen syner Genaden landen ende ondersaten van Hollant, Zelant, ende anderen mit oorloge ende kryge gevoecht ende gestelt gehadt hebben, ende alsdan overmits tusschenspraecke eeniger groter Heeren by der selver onser Stad van Amersfoort daer in aengeroepen tusschen mynen Genadigen Heere voergenoemt, ende synre Genaden landen ondersaten, ende tusschen onse Stadt van Amersfoert ende die ingeseten onses Maerschalcampts voersz. den Tractaet ende Soene gemaeckt ende gesloten, ende gegeven is opten XV. dach der maent Septembris Anno. &c. LXXXIII. in welcken Tractaet seeckere punten ende articulen ons ende den onsen ende onsen lande aendragende mede benoteit ende beschreven syn, ende also dan die selve onse Stadt van Amersfoert ende die andere onse ondersaten voorsz. ons gebeden ende ootmoedelyck aengeroepen hebben wy zie wederomme tot onser genaden te willen nemen, ende hem luyden t'geen sy tegen ende an ons ende den onsen gebroickt ende misdaen mogen hebben verlatenisse ende vergiffenisse te willen doen, Wy dan aenmerckende hoere innige ende oetmoedige gebeden, waer by wy getogen syn meer tot hemluyden genade dan eenige wederwraecke op hem te doen vervolgen, Soe hebben wy zy mit volcomenre meeninge wederomme tot ende aen ons genomen, vergevende ende absolverende uyt cracht des selven ons briefs van alle t'geen sy ofte enich van hem tegen ende aen

ons

ons ende den onsen tot deser tyt toe misdaen ende gebroickt mogen hebben, Gelovende oeck mede by onser truwen ende Furstelycken eren alle alsulcke articulen, ende punten, ende ygelick bysonder, geen van dien uytgescheyden, als onse voorsz. Stadt van Amersfoert, *ende die andere onse Ondersaten voergenoemt mit mynen Genadigen Heere overcomen syn, ende die selve syne Genade hemluydan benotelt ende doen besegelen heeft, ons, den onsen, ende onse landen aendragende, wy sylayden te onderholden ende te doen onderholden sonder enigerhande indracht ofte gebrock. Waert oick sacke, dat hemluyden van ymant daer inne contrarie gesciede, geloven wy hem met hoeren vervolge daer inne voor te staen, ende ons des also te bewysen, datmen mercken moge wy dat onderholden willen hebben. Tot welcken getuyge wy onsen segel beneden aen desen brieff hebben doen hangen. Gegheven in onse Stadt van Utrecht int jaer ons Heeren* CIↃ. CCCC. *en* LXXXIII. *den* XXIII. *dach in September.*

Capellum & Bernardum de Wese. Stephanus Capelle in Regis literis vocatur. Operæ pretium ut addam hic:

Maximiliaen *by der gratien Goits Roomsch Coninck, altyt Vermeerder des Rycx onsen lieven getruwen* Adolph *Greve tot Nassouw onsen Neve Stadtholderons Lants van Gelre*, Wolfgang *Heer tot Polham Riddere, onse Rayt, Camerlinck van onsen Hove, ende* Fredrick *Broeder tot* Egmont *Heer tot Yselsteyn, ook Riddere, onse Rayt, Camerlinck, ende onsen Stadtholder onser Voochdyen des Nedersticbts van Utrecht sdayt. Alsoe onlanxleden* Steven Capelle *ende* Beernt *van* Weese *mit meer anderen hoeren medeplegeren in wege ende wille geweest syn sonder waeringe omme die Stadt van* Amersfoert *inne te nemen ende te verderven buyten weten ofte consent van ons onsen lieven ende getruwen Neve den Bisscop van Utrecht, die de voernoemde Stadt van* Amersfoirt *toebehoirt, ende die welck in onser sonderlinge beschermenisse ende voochdye is, Ende oik mede hebben onlanx mit anderen opsaten onsen Steden* Dordrecht, Tiel, *ende andere in onsen lande gelegen hoir beste gedaen die inne te nemen, om meer onleden ende verderflycken scaden in onsen voernoemden lande te doen, Ende want wy willen hier inne voersien ende punitie gedaen worde van den culpabilen, so verre alst behoren sal, Ontbieden u luyden ende bevelen seer scerpelyck u daer toe committerende, dat ghy opt geene dat voernoemt is u luyden wel ende deuchdelyck informeert, ende allen den ghenen die ghy hier inne culpabil bevinden sult, het sy mit woerden, wercken, daden, ende andersins in eeniger manieren, die vanget, of doet vangen, ende aentasten, ende op den selven procediert na gelegentheyt der saken, het sy by executien van haren lyven oft andersints, ende ander die ghy bevinden*

sult

sult oock culpabil ende niet bevyndelick of te gecrygene tegens hem procedieren by forme van ban uyt allen onsen landen, Heerlicheyden, ende Voochdyen tot ewigen dagen met aentastinge van allen hoiren goeden in allen onsen landen gelegen tot onsen behouff, sonder daer van eenige uytstel te doen totter tyt ende wyle dat gy vorder van ons beveel hebben sult. Want des te doen geven wy u sonderling bevel ende volcomen macht, Bevelen ook by desen allen onsen Justicieren, Officieren, ende gemeene ondersaten van allen onsen landen, Burgemeesteren, Schepenen, ende Rayden onser Steden Urrecht *ende* Amersfoert, *so waer sy eenige van desen opstelle witten te gecrygene die aentasten ende vangen, om die ter executien te brengen na gelegentheyt haer luyder misdaet. Want ons also belieft. Gegheven in onser Sadt van* Antwerpen *onder onsen name ende signet verwapent mit onsen wapenen hier opgedruckt, den* VI. *dach van Novembri, int jaer ons Heeren* M. CCCC. *seven ende tachtich, van onsen Rycke t' tweeste*

concedit Jaspar Dominus Culenburgi: Literæ sunt hæ: *Wy* Jaspar *Heer tot* Culenburch, *ten Weerde, tot Borselen, tot Hoichstraten, tot Zuylen, tot Lyenden &c. doen conde allen luyden, dat wy gegunt, gegeven, geveylicht, ende gevryt hebben mit desen onsen selven brieve den Eersamen Burgemeesteren, Schepenen, Rayde, Burgeren, ondersaten, ende inwoenren der Stadt van Amersfoort met haer lyff, have, ende goet te mogen comen, keeren, ende verkeeren binnen onser Stadt van* Cuylenburgh, *ende anderen onsen Heerlicheden ende landen voernoemt voor ons, onsen Officieren, Borgeren, ende ondersaten, ende dien wy sonder argelist machtich ende mogende syn, uytgesondert onse vyanden, ende een ygelick voor syn selfs schult. Welcke geleyde ingaen sal ende gaet inne op datum des briefs sonder argelist. In oerconde der waerheyt so hebben wy* Jasper *Heer tot* Culenburch *voernoemt onsen naem onder opt spatium des briefs mit onse hant geschreven, ende onse Secreet segel aen desen brieff doen hangen. Gegeven int jaer ons Heeren dusent vier hondert negen ende tachtich opten achtsten dach van Meerte.*

Patrem habuit hic Gaspar Gerardum II. Quem qui calculum inierunt. Dominum Culenburgi duodecimum statuunt. Legitimi liberi ei tres, filius unicus, nimirum Gaspar hic, filiæ autem duæ. Nonna altera Diepenvenæ, altera vero nupta Friderico de Egmont primo Comiti de Bueren. Spurii minimum triginta tam filii quam filiæ. Uxor Elisabetha filia unica Johannis de Bueren, Domini de Bueren, de Ewyck &c. Obiit postquam rexit annos XXVIII. Ann. 1480. 9. Mart. Sepultus Culenburgi in choro ædis S. Barbaræ sub saxo cœruleo, ubi fuerat & ante ipsum humata ipsius conjux. Ex spuriis quidam Melchior, cujus filius Gerardus

Prætor fuit Culenburgi. Alius fuit, qui duxit ultimam, quæ superstes ex stirpe Dominorum de Rysenburch. Ex filiabus nupsit Joanna Ioanni de Guyck, Alia Beatrix Bernardo uten Enge. Alia Margareta Ioanni van Raephorst. Alia Catharina Ludovico van Westkercken. Alia ..... van Abcoude van Meerten. Alia ..... Everardo van Everdingen. Reliquæ moniales.

ut &c. Anno 1490. fecit in Veluana ditione. Diploma ejus hoc est: *Wy* Iohan *Grave tot* Egmont *ende Heer tot Bair, Stadthouder Generael van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant &c. Doen condt ende bekennen mit desen brieve, dat wy stercke voorwerde ende een sterck vry geleyde ende veylicheyt gegont ende gegeven hebben, gunnen ende geven mits crachs van desen onsen tegenwoordigen brieve, alle die Burgeren, inwoenren, ende ondersaten dar Stadt van* Amersfoert, *omme mit haren lyve, have, ende goets te mogen trecken, vaeren, wandelen, und verkeeren, tho voet, to peerde, ta water, of tho lande, Zoe hem luyden dat dienen ende believen sal, vry, veylich, ongeveerlich, onbecommert, ende onbelet door onsen alingen bedryve und Drostampt van Veluwen. Welck geleyde ende veylicheyt aengaet op huyden datum s'briefs, ende sal voortaen dueren een half jaer lange, ende daer en teyndes* XIV. *dagen na onse opschryvinge ende wederseggen. Bevelen daeromme onsen Stadthouder ende Drost van Veluwen tegenwoordich ende toecomende, ende voert allen den ondersaten des Ampts ende s'lants van Veluwen, dat sy dit voernoemde geleyde ende veylicheyt onverbraeckelyck houden ende helpen beschermen, styven, ende stercken tot allen tyden ende op allen plaetsen, daer des enich van den Burgeren off ondersaten dar Stadt van A*mersfoert *eit gebueren mocht. Want ons alsoe believt, ende oick gedaen willen hebben. Und alle dinck sonder argelist. Des t'oorconde so hebben wy onsen groten segel beneden aen desen brieff uyt onser rechter wetentheyt doen ende heten hangen. Gegheven in den jare ons Heeren* M. CCCC. *ende t'negentich den vierden dach in Januario.* Per Veluam iter & commercium Amorfortiis olim frequens, & quo frequentius esset fecit vectigal non magnum. Eduardi Ducis tempore id actis reperi insertum. Sic scilicet ut sequitur:

Dit syn die tollen die de Borgers van Amersfoort *plagen te geven in Veluwen by ons liefs Genedichs Heeren tyden Hertoge* Eduwaerts, *den Godt genadich sy.*

Item van enen Coopmans peerde enen halven groote.

Item van enen wagen die geladen was met Coopmans goede VII. *Brabant.*

Item van vier vercken ———————————— I. *Brab.*

Item van enen Runde. ———————————— I. *Brab.*

I.

Item van enen wagen, die met bier geladen was, dat in Veluwen bleeff, daer en plachmen geen tol af te geven.

Item van enen wagen, die hout in Veluwen lait genen tolle.

Item van enigen goeden voernoemt, daermen eens af vertollede in Veluwen, daer en selmen niet meer tolle van geven in Veluwen.

Hoc anno 9. Martii Fredericus Badensis episcopus. Quod hoc anno id falsum. Nondum nactus episcopatum. Nactus demum Ann. 1496. Et quod Auctor factum hoc anno ait factum demum anno 1501. Charta est hujusmodi:

Frederick *van Goits genaden Bisschop t'Utrecht geboren Marcgrave van* Baden, *Allen den genen die desen onsen brieve sullen sien of hooren lesen Saluyt. Also sekere schelingen ende twist verresen syn tusschen de Eerbaren Deecken ende Capittel onser Kercken 't Sint Jorien binnen Amersfoirt ter eenre, ende Burgemeesteren, Schepenen, ende Rayde der Stadt* Amersfoert *ter andere syden, heercomende van haren* Curen, *ende omme een* Cureyt *aldaer te mogen setten ofte te ontsetten, desgelycx om sekere Godtsdiensten, die onse Stadt voersz. van den Capittel begeert gedaen te hebben, ende eens briefs tusschen onsen Capittel ende onser Stadt voersz in voertyden gemaeckt, den die Deecken ende Capittel mit bescheyde meenen te wederleggen, Soe hebben wy beyden partbyen voernoemt ons doen versterinnen omme die gebreecken ende hoern beyder recht te verhoren, ende see mit malcanderen daer op te verlycken, ende hebben na den verhoren geordonneert ende uytgesproken. In den eersten dat noch Meyster* Laurens, *noch Meyster* Frans, *die* Cure *langer bedienen sullen, dan sy mogen in der Kercken, gelyck andere Officianten, den dienst Goits doen, sonder sich der* Curen *in eenigen stucken cleyn ofte groot te onderwynden, Behoeltelycken sy den Capittel den gewoonlycken eedt ende anders doen sullen, woe dat andere Officianten gewoenlicken ende schuldich syn van doen. Vorder so sullen Deecken ende Capittel nu ommesien omme enen goeden man, die de* Cure *bediene, ende den onse Stadt presenteren, ende by haren Rayden doen aennemen. Voert so sullen Deecken ende Capittel den dienst aenvangen ende doen luyde des voersz briefs, ende den voersz. brieff in allen punten ende articulen onderholden. Daer dese onse uytspraecke geschiede waren by, over, ende aen die Eerbare ende Edele onse lieve Neven ende getruwe Rayden, Meyster* Ludolph *van den* Vene *Domdaecken onser Kercken ten Dom t'Utrecht,* Lodewyck *Broeder tot* Montfoert, *Heer* Herman *van* Lochorst *onsen Vicaris ende Deecken onser Kercken t'Oudemunster t'Utrecht, Heer* Iohan *van* Moerabergen *Overste Archidiaken, Domheer tot Trier, Meyster*

Evert van Enffe, Beernt wyten, Enge, ende meer andere. Gegheven op onsen Slote tot Duyrstede int jaer ons Heeren M. D. ende een, opten IX. dach in Martio.

Ann. 1492. *modius tritici Amersfortiæ.* Chronicon Agathense: *In den jare* 1491. *wast een groote duyrte in alle landen, ende een groote plage van muysen die dat coorn op den velde aten, so dat een last roggen coste* LXX. *golde Rynse gulden, ende dese duyrte stond wel* x. *jaren, maer noyt so swaer als int eerste. In al desen tyt was dit Convent qualyck versien van coorn, vermits wy onse gelt vertimmert hadden aen onse keucken ende ander timmeringe, maer ons Lieve Heere holp ons dat wy redelic deur quamen, ende oick nach om Godts wille gaven na ons vermogen, ende sonderling den Observanten, die doen gebreck geleden souden hebben, en hadden wy't niet gedaen se sy seyden.*

magnum incendium Amersfortiæ. Chronicon jam dictum: *In den jare* 1495. *op den* XIII. *Martii geschiede een grooten moortbrant binnen Amersfoert. Ende doen den brant op sloech quamen de vianden voor de Stadt, Maer de Borgeren lieten haer huysen branden, ende liepen op de muyren, ende bewaerden haer Stadt, so dat wy in tweederley benautheyt waren als verderffenisse der vyanden ende noot des brants, want daer verbrande wel het derdendeel der Stadt met het* Observanten *klooster, ende ons branden af vyff huysen ende twee bergen. Den brant begon in de* Tuetstraet, *ende so daer een stercke* Noortooste *wint was, so sloecht haestich voert aen onse schuer en twe bergen, ende noch een dackhuys, dat op den anderen houck van de straet stont, so dat de vlamme sloech op onse Paters solder; ende op de solder vant Vrouwen huys lach veel droge hoye, daer die voncken op vielen als sneeuw, die onse Susteren met de voet uyt traden, ende weynich waters hadden. De geut van de Kerck ontstack binnen ons besloten Convent, datmen de vlamme op sach staen, so datmer niet aen comen conde, d'welck by haer selven weder uytginck door de hulpe Godes alleen. Naest onsen* Reventer *verbrande ons buyrmans huys, daer onse Reventer ende Coecken mede in groot pericul waren, want de vlamme sloech op de Coornsolder ter vorsten in. De veynsteren sloegen van de cracht des brants op, ende worden met gewelt weder toegesloten, so datse byna buyten doorbranden. Op de keucken solder lagen veel droge rysen, daer de voncken veel op vielen. De houte geute van de keucken verbrande geheel buyten aff. Die gaete van den Reventer was ontsteecken, daer onse Pater op clam, ende uyt dede, ende waeschde syn lyff, want hy hadde hy na gestickt van den roock. Ons turfhuys by de koecken verbrande oock, dat niet meeck dack gedackt was, so dat*

ons

ons Clooster midden int vuer stont. Maer onse Lieve Heer bewaerde onse besloten Convent, daer wy hem nemmermeer genoech af dancken mogen, ende met den H. Laurenius wel seggen, Int midden des vuers en ben ick niet gebrant. Tot danckbaerheyt van so grooten weldaet ons Liefs Heeren ende Maria ons Lief Vrouwe, ende onse weerdige Patronesse St. Agatha, *so heeft ons* Mater *Suster* Alidt *geloeft alle jaer den avont van* St. Agatha *gevastet te worden van ons allen met vastelycker spysen &c.* Add. Pontan. *hist. Gelr. lib.* II. *p.* 608. *& seq.*

Anno 1496. *congregatus est.* Vita hoc anno concessit etiam David episcopus XVI. April. postquam annos XXXIX. & menses aliquot rexisset. Pag. 178. Liber memoriarum majoris ecclesiæ: XVI. *Kal. Maji anno Domini* M. CCCC. XCVI. *obiit Reverendissimus in Christo pater D. David episcopus Trajectensis, in cujus anniversario dantur* VI. *libræ bonorum legalium distribuendæ corporaliter præsentibus, in hunc modum, videlicet pro dominis* IV. *libr.* X. *sol. Sociis* VIII. *sol. Thesaurario* VI. *sol. Campanario* IV. *sol. &c.* Refert lepidum ejus dictum Iohannes quidam Peregrinus in Convivalium Sermonum libro: *David*, ait, *episcopus Trajectensis vir doctus & cordatus suadentibus quibusdam, ut propter ætatem ingravescentem pateretur adjungi sibi designatum episcopum, ait sese Divi* Antonii *exemplo commoveri, quo minus id facere vellet: nam hunc negligi cœpisse, simulatque* Rochus *recentior Divus successit.* Insigne ejus elogium Erasmus habet in Ecclesiaste; *Non abs re*, inquit, *fuerit hoc loco referre quid acciderit* Davidi *quondam episcopo Trajectensi ducis* Philippi *cognomento* Boni *filio: Vir erat apprime doctus, reique Theologicæ peritus, quod in nobilibus & illis præsertim ditionis episcopis prophana ditione onustis perrarum est. Audierat inter tam multos, qui sacris initiabantur paucissimos esse, qui literas scirent. Visum est rem propius cognoscere: in aula, in quam admittebantur examinandi, jussit sibi poni cathedram. ipse singulis proposuit quæstiones pro gradus quem petebant dignitate, hypodiaconis futuris leviores, diaconis aliquanto difficiliores, presbyteris theologicas. Quæris eventum? Submovit omnes exceptis tribus. Qui his rebus præesse solent, existimarunt ingens ecclesiæ dedecus fore, si pro trecentis tres tantum initiarentur. Episcopus ut erat fervido ingenio respondit majus fore dedecus ecclesiæ, si in eam pro hominibus admitterentur asini & omnibus asinis stolidiores. Instabantii, quibus hinc aliquid emolumenti metitur, ut moderaretur sententiam, reputans hoc seculum non gignere Paulos aut Hieronymos, sed tales recipiendos quales ea ferret ætas. Perstitit episcopus negans se requirere Paulos aut Hieronymos, sed asinos pro hominibus non admissurum.* Successit ei mox electus Fredericus Marchio de Baden.

dat Amorfortiis octennes inducias. Literas si desideret quis, literæ sunt hæ: *Wy* Carel *van der genaden Goits Hertoge van Gelre ende van Gulick, ende Greve van Zutphen doen condt ende bekennen, dat wy by rade ende goetduncken ons selfs ende deels onser treflycker vrunden van Rade, den Almachtigen Godt tot eeren, rust ende vrede metten Gesticht van Utrecht te halden, mit oirber, eer, ende welvaert onser landen, luyden, ende ondersaten, mitter Eerbaren Stadt van* Amersfoert, *goetlyck ende vruntlyck overdragen, gesloten, ende overcomen syn, also dat der selver Stadt van* Amersfoert *Burgeren ende ingesetenen vry, veylich, onbelast, ongelet, ongemoeyt, ende onbecommert haer lyff ende goet, reede ende onrede, ruerende ende onruerende, liggende of varende in oft door onsen voernoemden landen gelegen, voor ons ende alle die gene die wy mogende ende mechtich waren, toe water ende toe lande, voortaen vry sullen mogen varen, vertrecken, blyven, verkeeren, wanderen, bantieren, die selve gebruycken ende doen gebruycken op haeren gewoonlycken rechte ende tolle, soe hem des als goeden huysluyden te doen off geboeren mach alle onse voernoemde landen door, ende des selven gelycx sullen die onse wederomme binnen der vryheyt ende bewynde der Stadt van Amersfoert wederom mogen doen, also datmen niement oft hoeren goeden to beyden syden beletten, besetten, becommeren, moeyen, tueven, of ten reche aenspreken sal van enigen betichten stucken, saicken, schelingen, schulden, of renthen, orffelyck, of lyvelyck, off van enigerhande saecken inne of buyten brieven, in welcker schyn die gevallen, geloift, versegelt, of gegeven mochten wesen ten beyden zyden, off nu of hier namaels verrysen, opstaen, vallen, ende geschien mogen, anders dan dat een ygelick toe beyden syden staen sal tot onvertwichden rechte voor syns selfs schult of broicken, die hy selver gedaen hadt ende vorder niet, en daer aff sal ygelick den anderen opt aldercortste men emmers can onvertoigen recht doen ende laten wedervaren. Dan van erftail sal staen als gewoenlyck, geboerlick, ende recht is. Ende dit alles ongeveerlyck ende sonder archlist. Voert ist verdedingt oft saecke ware, dat van enige sonderlinge oft singulaer personen enich hanteringhe, toetast, toegrype, roeff, brant, name, transsieneringe, oft diergelycke geschieden, t'wair in, uyt, of door onse landen, oft in, uyt, of door der vryheit off bewinde der Stadt van* Amersfoort, *dat sal malck den anderen van beyden syden guetlyck, vruntlyck, ende met alre vlyt, gelyck oft elcken selven aenginge weeren, keeren, beschudden, helpen waeren, keeren, wederstaen, ende beschudden mit den Claakenslage, ganser macht, ende anders als elck na synre macht best conde. Gevielen oock enige gebreecken van der eewre ende* an-

ander syden, dat men alsō niet verhueden noch gekeren en conde, daeromme en salmen nochtans dese voirsz. punten niet breecken, dan die een sal den anderen, den des noot gebeuren mochte daeromme een gelycken gelegen dach ende stede beteyckenen XIV. *dagen te vorens haer beyder vrunden te vergaderen om te besien damen sulcx goetlyck verlycken, nederleggen, rust ende vrede ten beyden syden halden mochte, daer die een den anderen na den besten redenen im gemoet comen ende gehouden wesen sal. Dese voernoemde punten ende voerwerden sullen acht jaren lange nu naestcomende in hare volcomene macht ende weerden blyven sonder wederseggen, verbreecken, ofte opschryvinge, behelteIyck die soen voor dese tyt gemaeckt tusschen ons ende den Gesticht van* Utrecht *in haren machte te blyven. Bevelen hieromme met ganser ernst allen onsen Drosten, Amptluyden, Rechteren, Scholteten, Panders, Deurweerders ende ondersaten ons Lants, ende oock goetlyck bevelende Burgemeesteren, Schepenen, Rayt, gemeene Burgeren ende ingesetenen onser Stede, groot ende cleyn, dat sy ende ygelick van hem besonder dit voorsz. overdrach, geleove, ende vryheyt der voernoemder Stads van* Amersfoert, *haren Burgeren ende inwoonderen, ende haren gooden strack ende vast halden, voltrecken, ende onverbreeckelyck nagaen, duerende den tyde van acht jaren voersz. Wantet also onse gansche wille ende meyninge sy. Und off er eenige rechtvorderinge aengeheven wair tegen die Burger oft Ingesetten der Stads van Amersfoert, haren gueden ofte Burgen die sy gesat hadden, sulcke rechtvorderinge sal berustend blyven ten eynde van de acht jaren voersz., uytgenomen het gene dat op ymande voor syns selfs schult oft breucken, die hy selve gedaen hadt geschiet waer, und van erftaile sal lasst gewoentlyck, geboerlyck, ende recht is staen, Alles ongevaerlyke ende sunder argelist. Oirconde der waerheyt ende gans vaste stedicheyt hebben wy Hertoge voernoemt onse segel aen desen onsen brieff doen ende heten hangen, In den jare ons Heeren* M.CCCC.XCVIII. *op St. Andries avont des heyligen Apostels.*

Carolus hic Ducum Gelriæ Adolphi filius Arnoldi nepos à Carolo Audace, cum bello peteret Adolphum, ob perfidiam, sævitiam, & infandum illud scelus in proprium suum patrem, quem exutum imperio, exutum bonis, fortunis omnibus, habebat in vinculis nullius sceleris convictum, puer captus Neomagi, Gandavum abductus, & hinc in Galliam translatus, ubi jam adolevit & exarsit simultas & mox bellum diuturnum inter domum Austriacam & Regem Gallorum, dimissus e Gallia, & in patriam suam redux, postquam nactus Ducatum est certatim Gelris recipientibus hostis domus Burgundicæ, visus semper in Gallos pronior, Avidus cum esset proferendi imperii, nutritus inter arma, inter flammas & sanguinem, quoties visum expedire

dire id, ne a diœcesi quidem manus continuit. Pontan. *lib.* 11. *hist.*

Anno 1503. *&c. comburitur Harderwick,* Chronicon Agathense: *In den jare* 1503. *op St. Peters avont ad vincula brande Harderwyck, ende den brant was so groot, dat mense niet uytdoen en mochte, sulcx dat alle de Stadt verbrande op* xx. *of* xxx. *huysen nae, ende oock verbranden alle de Cloosteren ende alle de Godshuysen, die in de Stadt waren, ende ontellicke veel menschen. Onse Pater Heer Garman was daer oock tegenwoordich met twee onser Susteren, alse Geertruyt Willems ende Alidt Casyns. Des dages nae Petri quam onse Eerweerde Pater thuys met twee wagens vol Nonnen, daer wy daer* 10. *of hielden in onse Convent, ende twee ongecleede, ende woonden by ons een jaer en* 24. *weecken en drie daghen.*

Anno 1508. *&c. concedit Carolus Dux Gelriæ.* Renovatio tantum chartæ est *Ann.* 1498. Eadem sunt verba, nisi quod in fine statim post verba hæc, *Und van erftail sal alst gewoentlyck, geboerlick, ind recht is staen,* sequatur porro ita: *Oick en salmen die Burgeren der Stadt voersz. heeren goederen niet besweren mit enige scattinge of ongelden vorder dan mit eyne ghemeyne pontscattinge, als onse ghemeyne Steden ind Landen ind ghemeyn Ritterscappe die selve pontscattinghe gheven ind betalen. Allet ongeveerlich ind sonder argelist. Oircoende der waerheyt ind gantser vaster stedicheyt hebben wy Hertoge voersz. onsen segel aen desen onsen brief doen ind heyten hangen, In den jaer ons Heeren duysent vyf hondert ende achte opten heyligen Nyen-jaers dach. Onderstont:* Charles

Ann. 1511. *Trajectenses bellarunt &c.* Bellum id diœcesi sumptu constitit ingenii, Cædes ultro citroque, agrorum populationes, direptiones, incendia. Meminit Chronicon Amorfortium ex cœnobio Agnetensi: *Anno* 1511. *omtrent St. Agnieten dach quam Joncheer* Floris *van Yselsteyn of ymant van synre wegen by nachte om Utrecht, doende seer groote schade ende de Cloosteren seer quellende. Die van* Utrecht *namen knechten en Ruyters aen, en togen tegen Paschen voor Yselsteyn, ende hadden tot hulpe den Hertoch van* Gelre, *maer sy worden verjaecht en geslagen. Ende worden de Borgers en Cloosteren seer geschat, so dat dier tyt ingeset worde veel mergengelt, huysgelt, Ruytergelt &c. met seer swaren nywen excys, oock tot* Amersfoert, *tot verderfnis der Steden, des Lants, ende des gemeen volcx. Ende so bleef voorts een groot quaet tusschen de Steden van Utrecht ende Yselsteyn, ende sonderlingh als Frederick van Yselsteyn opten* H. *Paeschavont des morgens de Stadt Utrecht bedriechlyck meynde in te nemen. Waer door den selven avont laet elf Ruyters gevierendeels worden.* Dici vix potest, in quas difficultates, in quas angustias diœcesis ob id bellum conjecta. Conflatum æs alie-

alienum, & æs alienum tam ingens, ut nec Cæsaris tempore nec ejus filii Philippi expunctum prorsus & in totum, quod idcirco contractum. Et tantum abest ut expunctum. Nulla tum inter Ordines frequentior disceptatio quam de eo dissolvendo, & quemadmodum faciendum id. Identidem de eo actum & conjunctim a tribus Statibus, & disjunctim a singulis. Bruxellis etiam actum apud Regium Consessum, apud Belgii Gubernatricem, & non semel sed sæpius. Nec ipsi quod ad tributum, ut oportuit, concordes: Nec citra Regium consensum id imponendi iis jus. Eo serius convenit, verbis semper re in aliud tempus protracta. Num & singuli egerunt Status cum Regio consessu & via a singulis demonstrata, qua Provincia posset pristino, soluta mole debiti, qua enormi oppressa erat, nitori tandem restitui. Prælati & qui e clero aut quinque ecclesiis quid senserint non abis re erit si addam. Ab ovo enim rem narrant, & historiam, de qua sermo est, verbis quidem non multis sed nervosis significant: Ita autem libellus qui oblatus eo nomine Ann. 1539. 26. Maji.

Concept ende Raminge by den Prelaten ende Ecclesien van Utrecht als representerende t'eerste Lith van den Staten der selver Landen op dese syde der Yselen gelegen overgegeven aen die Majesteyt van de Coninginne wesende binnen Utrecht beroerende den onderpant om die lasten van der Staten renten versegelt in den jare 1511. en 1512. mitten achterstallen van dien te mogen vinden ende vervallen.

In den eersten om dese materie grondelyck te mogen verstaen is te præsupponeren als waerachtich, claer, notoir, ende openbaer, dat in den jare 1511. lestleden seker twist ende onverstant tusschen die Regeerders van der Stadt ter eenre, ende den Heere van Yselsteyn *ter andere syden verresen is, sulcks dat buyten wil ende consent van den Lantsheere in der tyt wesende ende oock van die Prelaten ende Ecclesien die selve Regeerders sich daer door gepresumeert hebben die selve Stede van* Yselsteyn *mit heercracht te beleggen.*

Door welcken belegge die voorsz. Stadt van Utrecht *sich in groot pericul ind seer ten achteren genomen heeft, ende niet wetende in wat manieren sy hoiren pays ende lasten soude mogen vinden ende vervallen, hebben sy aen haren Lantsheere in der tyt wesende namentlyck* Frederick *van* Baden *t'selve te kennen gegeven, ende hulp, troost, ende bystant versocht.*

Die welcke met raet, consent, ende advys van den gemeenen Staten van desen lande die saecke ondervat ende gededinckt heeft, breeder blyckende by den tractaet van Payse op den selven tyt gesloten daer van synde.

Ende op dat die Stadt in haer euwige bederffenisse niet en soude verloopen

heeft die voorsz. Bisscop als Lantsheer syn Prelaten ende ecclesien, die daerinne immiers niet gehouden waren mit oock Stadt ende Steden ende d'andere Staten van den selven Lande met goede bequame middelen geinduceert omme die lasten van de voersz. ende andere voorgaende oorlogen als van Oldenseel *ende* Rhenen *t'samentlyck ende Staetsgewyse te helpen vinden ende dragen by maniere van vercopinge van jaerlixe renten op seker onderpant ende ypoteecke hier na volgende;*

Als te weten van een huys gelt van twee gouden gulden op elc goet huys geduyrende den tyt van drie jaren, ende daer na een huysgelt van drie gouden Rynsche gulden s'jaers, ende daerenboven noch op elck vat biers, t'welck int voersz. lant van Utrecht *gedroncken sal worden, het wair van binnen gebrouwen bieren, ofte uyt eenige Sticbtse oft andere Steden oft uytheemsche bieren, twe Hollantsche stuyvers geheven solden worden, ter tyt toe die principale hooftsomme metten verloopen renten t'samentlyck vervallen ende gantschelyck gelost ende gequeten solde wesen.*

Daer en boven belovende die voorsz. Staten d'een aen das anderen hant vair hoir ende allen hoiren nacomelingen, dat indien t'voersz. Stuyvergelt ende huysgelt tot betalinge, vrydinge, ende quytinge van die voersz. vercofte renten ende achterstallen van dien tot eniger tyt niet verstrecken en mochte, dat sy dan tot aller tyt tot vermeerderinge van dien, als dat van noot wesen solde noch vinden, uytsetten, believen, en consenteren solden op enen gemeynen ommeslach also vele, dat die alinge renten voersz. verlopen, ende die losinge dair af gevryt, betaelt, ende afgequeten solde wesen sonder eeniga inval, als t'selve breder blycken mach by den Verbantbrief *in den selven jaer van* XI. *by den voersz. Bisscop als Lantsheere mitten drien Staten van den selven Landen gemaect ende versegelt.*

Welcken Verbantbrief *naderhant oock expresselyck geconfirmeert ende geapprobeert is geweest by alle d'andere navolgende Lantsheeren als te weten by Bisscop Philips van Bourgoengen ende Bisscop Henrick van Beyeren,*

Ende oick daerna by Keyserl. Maj. in den tractaat gemaeckt tusschen die Keyserl. Maj. ter eenre ende die Prelaten ende Ecclesien op de translatie van de temporaliteyt der selver Landen ter anderen syden, alst oick blyckt by segel ende brieven van syn Maj. daer van synde.

By welcken tractaet onder anderen den selven Prelaten ende Ecclesien expresselycken toegeseyt ende belooft is, dat die Keyserl. Maj. alst eerst gelegen soude wesen, enen generalen omslach ende contributie op den lande binnen den Gestichte *gelegen navolgende die brieven anno* XI. *by den Staten daer op versegelt soude believen ende consenteren om daer mede te lossen ende te*

quiten

quiten die vercofte renten by den selven Staten voersz. int selve jaer.

Ende daerenboven is naderhant die selve Verbantbrieff *expresselyck by die Majesteyt van de Coninginne geapprobeert als blycken mach by d'acte daer van synde gegeven tot Brussel den* XXVII. *dach van Decemb. Ann.* 1535.

Ende want t'voorsz. onderpant van den Verbantbrieff *noch oock andere uytsettingen in de plaetse van dien, den selven* Verbantbrieff *nochtans in andere punten altyt in volle macht en weerden blyvende, gesurrogeert, so die selve niet wel practicabel en waren, bysonder overmits sekere pretense vrydom ende exemptie &c. niet suffisant en' syn om die voersz. vercofte jaerlixe Staten renten ende oock die hooftsomme ende achterstallen van dien daer mede te mogen vervallen, lossen, ende quyten.*

So heeft den voersz. Prelaten ende Ecclesien over langen tyt ende jaren altyt grootelycx van noode gedacht te syn enen gemeynen ommeslach by die Keyserl. Maj. tot behoef van den selven Staten belieft te worden ten fine als voren, Ende want die voernoemde Staten daer inne onder sich onderlinge niet en hebben konnen accorderen tot Paschen Anno. XXXVIII. *lestleden, heeft onlanx daer na die Co. Maj. door monde van myn Heere van* Assendelft *int bywesen van* Mr. Reynier Brunt *Raetsheer ende* Mr. Pieter de sancto Petro *Adjunct uytgesproken ende gepronuncieert, datmen alsulcken ommeslach op ten ouden schilt, t'welck die Prelaten ende Ecclesien hebben geacceptecrt ende geacquiesceert, vinden soude ende dragen.*

Ende overmits die Stadt van Utrecht *die voerseyde uytsprake niet en heeft willen accepteren, t'welck nochtans na rechten ende redene wel behoorden, so en is t'selve niet ter executie gestelt tot op den dach van huyden, sulcx dat door den Staten in den naem ende van wegen der Maj. van de Coninginne expresselyck bevolen ende belast is elx haer advys ende opinie noch van nieus schriftelyck over te geven, ten waer sy metten anderen costen eendrachtelyck accorderen,*

Soo bedunckt den voersz. Prelaten ende Ecclesien onder behoorlycke protestatie van niet te willen resilieren van den Verbantbrief *voersz., die selve altyt blyvende in syn weerden, dat die bequaemste, draechlycste, redelycste, gelycste, practicabelste, ende profytelicste maniere van doen, oock om geregeltheit so wel voor nu als in toecomende tyden in dese landen te mogen stellen ende brengen, solde syn gelyck hier na volgt.*

Als in den eersten dat het Stuyvergelt so wel van binnen als van buyten bieren binnen der Stadt van Utrecht ende oock binnen der vryheyt van dien gedrancken blyven sal in sulcken wesen ende maniere, also t'nu ter tyt betaelt ende geheven wort, als te weten dat van elcke vat binnen gebrouwen biers

drie stuyvers, ende van elcken vat buyten gebrouwen biers vier stuyvers, so wel over Geestelycken als over wereltlycken, edel als onedel, exempt of niet exempt, opgeheven ende betaelt sullen worden, mits oock redelycke verbeginge van die taxe van den Cloosters ende Conventen na advenant so binnen als buyten Utrecht.

Item ten anderen dat op elcken outschilt gelegen onder den Lande van Utrecht &c.

ut alii sequenti anno XIV. die Agapeti. Ita & Chronicon Agnetense: *Anno* 1514. *op St. Agapitus dach was een Ruyter uyt den Lande van Cleve genaempt* Wouter Smoelingh, *die om seer cleyne renten, die hy van een Vrouwe gecoft hadde op de Stadt van* Amersfoert, *verbrande dat Hoochlant tot op* 43. *oft meer goede Bouwhuysen, ende veel corens &c. Houdende de Borgers alle de Somer in groote anxte ende benauwtheyt, want op St. Barbara avont te voren vinck hy onse Borgers, ende hieltse alle die coude wynter over by hem in jammerlicke ellendicheyt, so datter een van acht gevangens aldaer storff.*

Anno 1520. *ipsis Idibus Junii.* Chronicon Agnetense: *Anno* 1520. *daechs na St. Odulphus des Woensdachs ten een ure na middach tot nae de* Vesper *is tot Amersfoort een seer groot schadelyck vuyr of brant geweest, beginnende achter* St. Joris *toorn op de merckt, voortgaende door de Papen-Hoffstede, Langestraet, ende Camp, tot de Camp-poort toe, ende van de* Poth *tot St. Jans in de breete, behalven sommige vaste huysen, die met groten arbeyt beschermt worden, so datter verbrant worden omtrent* 430. *woeningen, een vrouwe ende een kint. Daer geschiede groote schade in cleynoten, huysraet, ende ander gereede goederen, veel meer dan over* XXV. *jaren te voren. Maer nergens nae so yselick, deerlick, ende verveerlick als te voren in den jare* 1595.

Anno 1522. *Philippus Burgundus Davidis frater fit episcopus.* Rursum δυσγενεία hæc, quæ ferri non potest. Non fit, qui jam fuit, & qui sexennium
Pag. 179 jam fuit. A Burgundis inductus Philippo cessit episcopatum Fredericus Badensis Ann. 1516. Successit vivo tum Philippus. Nam obiit Fredericus sequenti demum anno. Obiit Lyræ in Brabantia. Delatum corpus in patriam. Sepultum apud majores suos qui illustres ei omnes. Pater ei Carolus Marchio de Baden. Mater soror Imperatoris Friderici III. Frater Christophorus, qui & ut major natu patri Carolo successit, Marchio de Baden & Comes Spanheimensis, cui uxor Odilia Comitissa in Catzenellebogen. Liber memoriarum ecclesiæ S. Salvatoris: *Anno Domini* 1517. VIII. *Kal. Octobr. obiit in Lyra partium Brabantiæ illustris Dominus* D. Fre-

Fredericus de Baden *quondam episcopus Trajectensis , qui ordinavit solemnem memoriam.* In libro memoriarum majoris ecclesiæ Trajectensis sic memoria hæc perscribitur: *Memoria illustrissimi Domini* Frederici de Baden *episcopi Trajectensis. Summa dividenda* XXXII. *floreni auri de pondere* IV. *stuf. Holl. Faciunt in currente moneta Holl.* XLV. *flor. & dicta summa ministrabitur in hunc modum videlicet &c.* Ut patet perperam hinc Heda, Bockenbergius, aliique statuunt mortis ejus annum CIƆ. IƆ. XVI. Perperam Chronicon Agnerense, quod cessum dicit episcopatum anno demum CIƆ. IƆ. XVII. & sequenti demum anno Philippum factnm episcopum. Verba ita se habent: *Anno* 1517. *heeft Heer* Frederick *van* Baden *het Bisdom van Utrecht overgegeven aen Heer* Philips *van* Bourgongen *Davids broeder, als H.* Frederick *geregeert hadde* XXI. *jaren.* Philips *wesende een Leyck quam t'Utrecht den* 19. *Mey om gehult te werden, den* 27. *Julii t'Amersfoort, ende voert in Overysel. Int jaer* 1518. *werde* Philips *van* Bourgondien, *in de vasten Priester ende Bisscop gewydt. Naer Paschen heeft syn gratiose precarie verkeert in een strenge schattinge der religieuser personen, maer en boven alle syn voorsaten sonder barmhertícheyt. Men gaf hem half meer dan* Baden *ende* Baden *half meer dan* David. Ultra ut addam, quid non necesse est. Quæ Fredericum spectant, quæ Philippum, & qui iis successit Henricum Bavarum, forsan edam, ab aliis nondum dicta, & nec hactenus satis nota, si proroget Deus vitam, & operæ pretium me facturum ex his, qui hujusmodi delectantur, cognoscam.

Ipse Galli Amorfortiæ inauguratur. Scripto etiam privilegia confirmavit, ut moris: *Wy* Henrick *van Gods genaden Elect t'Utrecht, Palsgrave by Rhyn, ende Hartoch in Beyeren &c. doen condt allen luyden, dat wy onser Stadt van* Amersfoert *ende den Burgeren ende Inwoenren der selver onser Stadt believet ende geconfirmeert hebben, believen ende confirmeren mit desen onsen brieve alle alsulcke hantvesten, privilegien, rechten, vryheyden, ende statuten als onse Voervaderen Bisschoppen t'Utrecht zaliger gedachten der voerss. onser Stadt Burgeren ende Inwoenderen van* Amersfoert *gegeven, verleent, ende geconfirmeert hebben, ende geloven hem die te houden, styven, ende stercken als een goet Heer schuldich is te doen sonder verbreecken in eeniger wys. Des tot oirconde hebben wy desen brieff doen besegelen mit onsen segele. Gegheven in onser Stadt van Amersfoert int jaer ons Heeren* CIƆ. IƆ *ende vier en twintich opten* XV. *dach der maent van October.*

Anno eodem tertia Novembris Comes Hoochstratanus, Imo quarto No-

vembr. ut patebit mox clarius. Res ita se habet. Pulsus Ultrajecto & ejectus Henricus Bavarus, cum ab Ultrajectinis esset hostis judicatus, bellum quidem movit, tumultu omnia complevit, inimicos persecutus diœcesin attrivit, & omni vi quantum potuit ad ultionem contendit, sed cum nihil succederet, & nec armis nec pecuniis instructus quicquam proficeret, & aliud tamen nihil quam vindictam spiraret, ad Carolum V. se contulit, ad subigendos rebelles ab eo pactus suppetias & auri certam quandam summam; vicissim Cæsari traditurus non quicquid suum tantum in diœcesi, sed & quicquid humani juris, & ut verbo dicam universum sacris tantum retentis diœcesis dominium. Multa ultro citroque acta. Congressus varii instituti. Detracta, addita conventioni. Ubi insciis Ordinibus convenit tandem inter partes, & mox etiam Ultrajectum in hostium venit potestatem, oppressis Ordinibus, dissipatis, subactis, postquam contra hiscere nemo ausus, processit cessio, sed processit contra omnem æquitatem, contra leges, contra jus, & majorum instituta, in quæ initio episcopatus se sancte hæc servaturum jurejurando adactus. Immobilium alienatio, ut non dicam de diœcesi, prorsus ei interdicta. Diserte enim in sacramento: *Res ecclesiæ & quascunque possessiones a prædecessoribus meis ad me devolutas nullatenus alienabo. Castra quoque seu munitiones ecclesiæ meæ Trajectensis, quæ de præsenti existunt, aut imposterum fient, non alienabo aut impignorabo, seu debitis gravabo, vel directe, vel indirecte &c.* Sed de clero non mirum, quod eo inscio convenit. Clerus hostis Henrici. Mirum potius quod id factum etiam insciis Amorfortiis, qui & partibus ejus fidi, & quibus, cum olfecissent quid, identidem affirmaverat ipsis inconsultis acturum nihil se ejus rei. Nam & egit nihilominus & fidem ipsis fefellit. Unde & Amorfortii, nondum quidem diœcesi in jus Cæsaris translata, sed postquam de transferenda inter partes jam convenisset, ne viderentur postremi, legatis missis & se & universam civitatem in fidem Cæsaris dediderunt. Sed certis legibus dediderunt. De quibus diu disceptatum. Præfectis Cæsaris existimantibus nonnulla ab ipsis peti, quæ concedi non possent. Hortens. *lib. 7. hist.* Diu res protracta. De die in diem dilata, donec interim consecuta diœcesis translatio. Ea ubi jam facta tandem & in Cæsarem & Amorfortios convenit. Et mox eodem dein die & Amorfortii dediderunt se, Cæsari & a Cæsare vicissim præstito juramento, & Cæsar privilegia, & quæ a Comite de Hoochstraten, qui & nomine ejus, cum esset absens, juramentum ab Amorfortiis & recepit, & præstitit, & quæ a reliquis cum iis acta, approbavit expresse. Duo in eam rem confecta publica instrumenta, quorum alterum se habet ita:

Wy

Wy Burgermeesteren, Schepenen, ende Raydt der Stadt van Amersfoert *soe voor ons als voer allen den Burgers ende gantsche Gemeente der voersz Stadt, allen den genen die desen jegenwoordigen sien sullen of hooren lesen Saluyt. Also ons deuchdelycken gebleecken is by opene brieven van den Hoochwaerdigen, Doorluchtigen, Hoochgeboeren, Vermogenden Furst ende Heere, Heere* Henrick *van Goits genaden Bisscop t'Utrecht, Palsgrave by Rhyn, Hertoge in Beyeren, onlanx onse Erflandt Furst Prince ende Heere onder syn Genade hanteycken ende segel gegheven inder Stadt van* Utrecht *opten xx. dach Octob. in den tegenwoordigen jare xv. acht ende twintich, dat syne F. Gen. voor hem ende synen successeurs Bisschoppen tot Utrecht omme die redenen in den selven int langh verclaert die Stadt van* Utrecht, *dese Stede van* Amersfoert, *die Steden van* Rhenen, *ende van* Wyck, *ende alle die Sterckten, Vlecken, Beempden, thienden, Bisschoppen thienden, cynsen, renthen, Hoocheyden, Heerlicheyden, ende jurisdictien, Leenhoven, Leenrechten, ende alle die temporaliteyt van de voersz. Stadt, Steden, ende Landen van den voersz. Nedersticht van* Utrecht *mit heuren toebehoorten, niet daer van uytgescheyden, overgegeven, getransporteert, ende realick gecedeert heeft by consente van den Prelaten, ende vyf Goitshuysen van Utrecht tot behouff van den Alrehooghste, Alredoorluchtichste, Alremogenste, ende Onverwinnelickste Furst ende Heere, Heere* Carl *van Goits genaden Roomsch Keyser die vyffte van dien name, Coninck van Spangien, van Napels, van Sicilien &c. Ertshertoge van Oistenryck, Hertoge van Bourgoengen, van Brabant &c. Grave van Vlaenderen, van Artoys, van Henegouwen, van Hollant, Zeelant &c. ende van syne Majesteyts erven ende nacomelingen, Heeren ende Vrouwen van Brabant ende van Hollant, ende dat onse voersz Genadige Heere Heer* Henrick *Bisscop tot Utrecht ons verlaten, gequeten, ende geabsolveert heeft voor hem ende syne naecomers Bisscoppen t'Utrecht van den eede wy syne Genaden als Bisscop t'Utrecht onse Heer ende Lant-Furst gedaen hadden, ende aen ons versocht wy ons ergeven wouden in der subjectie, onderdanicheyt, ende gehoirsaemheyt van den voernoemden Heer ende Furst Heer* Caerle *Roomsch Keyser, ende den selven voor ons Heere Erflant-Furst ende natuyrlicken Prince aennemen ende ontfangen wouden, ende deselve voor alsulcks hulden ende hem eede doen voor hem ende syne naecomers Heeren ende Vrouwen van Brabant ende Hollant, ende het sulcks sy dat die Welgeboren Heer* Anthonis *van* Lalaingh *Grave van Hoochstraten Heer van Montigny, Cuylenburgh &c. Ridder van der Ordene, Camerlinck ende Stadthouder van den voornoemden Keysere onser aller Genadichste Heere, in Hollant, Zeelant ende Vrieslant, aen ons nu onlangs heeft van wegen Keyserl.*

serl. Maj. daer toe speciael Commissie hebbende, van de welcke ons oock gebleeken is, als dat wy hem als Procurator *van de Keyserl. Maj. ende tot behouff der selver ende syn nacomers Heeren ende Vrouwen van Brabant ende Hollant voor ons Erflant-Furst ende natuerlycke Prince ontfangen ende hulden souden, ende die behoorlycke eedt doen, ons daer toe presenterende van wegen ende als Procurator van synre Majesteyt in die qualiteyt ende tot behouff als voren als ons Erflandt-Furst; Prince, ende Heere reverse eedt te doen,* Doen te weten, *dat t'selve gemerckt wy na rype deliberatie, onbedwongen, ende mit goeden wille ons voersz. Aldergenadichste Heere, Heere* Kaerl *Roomsch Keyser den vyfften in der qualiteyt als Hertech van Brabant ende Grave van Hollant voor hem ende syne Successeurs Heeren ende Vrouwen in den selven Lande voor ons* Erflant-Furst *ende* natuerlycke Prince *ende* Heere *ontfangen ende gehult hebben aen den persone van den voirnoemden Wailgeboren Grave van Hoochstraten, ende die eedt daer toe specialyck vergadert mitten clockslach als gewoentlyck is mit opgerechte vingeren volstaefs gedaen van getrouwicheyt als hier na volght.* Ghy sweert *samentlyck ende elcx bysonder, dat ghy voortaen die Alrehoechste, ende Alremogenste, Alredoorlachtichste, ende Alreonverwinlyckste Furst ende Heere, Heere* Kaerl *van Goits genaden Roomsch Keyser de vyffte, Coninck van Spangien, Ertshertoge van Oistenryck, Hertoge van Bourgoengen, van Brabant, &c. Grave van Vlaenderen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van der Stadt, Steden, ende Lande van Utrecht, voor hem, synen erven ende Naecommers, Heeren ende Vrouwen van Brabant, ende van Hollant, als uwe* Lantfurst, Heer, *ende natuyrlike* Prince *tot euwigen daghe goet, getrouw, ende gehoorsaem salt wesen, syne schade te verhoeden, ende syn proffyt te vorderen, ende hem in als te obedieren, by te staen, te helpen, ende te dienen, syn Staten, Hoocheyt, ende Heerlicheyt te helpen bewaren, ende defenderen, ende in als doen dat goede, getrouwe, ende onderdanige ondersaten hoeren Erflandt. Furst, Heere, ende natuyrlicken Prince schuldich syn te doen. So moet u Godt helpen ende alle syne Heyligen.* Wy Anthonis *van* Lalaingh, *Grave van Hoochstraten &c. als Ambassatoir, Stadtholder, Procuratoir, ende gemachticht van den Alrehoochsten, Alredoorluchtichsten, Alremogensten, ende Onverwinlycksten Furst ende Heere, Heere* Caerl *van Goits genaden Roomsch Keyser de Vyffte, Coninck van Spangien &c. Ertshertoge van Oistenryck, Hertoge van Bourgoengen, van Brabant &c. Grave van Vlaenderen, van Hollant, van Zeelant ende Heere van der Stadt, Steden, ende Lande van Utrecht, blyckende by syne Majesteyts opene brieven van procuratie ende Commissie hier in onse handen wesende* sweeren *ende* geloven

in den

in den name ende van wegen syne Majesteyt, dat hy u luyden ende alle den Burgers, innegeseten, ende inwoenende synre Stede van Amersfoert *voertaen van alle gewalt, fortse, violentie, ende injurien bewaren, beschermen, ende defenderen sal, u luyden onderhouden in allen uwen rechten, privilegien ende costuymen, als uwe Gedeputeerden toegeseyt is, ende u luyden voortaen in goede justitie ende politie tracteren ende regieren sal als een vroom, eerlyck, ende oprecht Furst, Heer ende natuyrlicke Prince, syne Steden, Landen, ende ondersaten behoort ende schuldich is te doen, Also moet Godt syne Majesteyt helpen. Ende geloven op onse trouwe ende eere voor ons ende onse Nacommers dit selve tot euwigen daghe t'observeren. Des t'oercende so hebben wy onse Stadt segel hier beneden aen gehangen. Geghevenint jaer ons Heeren M. IↃ. acht ende twintich opten IV. dach Novemb.*

Alterum autem hoc est: Kaerle *by der gratie Godts Roomsch Keyser, altyt Vermeerder des Ryckx, Coninck van Germanien, van Castilien, van Leon, van Granade, van Arragon, van Navarre, van Napels, van Sicilien, van Maillorque, van Sardeyne, van den eylanden van Indien, ende van der vaster Eerde der zee Oceane, Eertshertoge van Ostenryck, Hertoge van Bourgongen, van Lotthringen, van Brabant, van Limburch, van Luxenburch, ende van Gelre, Grave van Vlaenderen, van Artoys, van Bourgoenge, Palsgrave ende van Henegowen, van Hollant, van Zeelant, van Ferrette, van Hagenault, van Namen, ende van Zutphen, Prince van Swaven, Marcgrave des heylich Ryex, Heere van Vrieslant, van Salins, van Mechelen, van den Lande van Overyssel, ende van der Stadt, Steden, ende Landen van, Utrecht, ende Dominateur in Asien ende in Afrique, Allen den ghenen die desen jegenwoordigen sullen sien Saluyt. Van wegen ons wel beminde Burgemeisteren, Scepenen, ende Raede onser Stede van Amersfoort, so voor hem als voor alle ingesetenen des selven is ons te kennen gegeven, als dat sy vernemende dat die Hoochweerdige, Hoochgeboren Furst, Heer* Henrick *van* Beyeren *Bisscop t'Utrecht onsen neve, onlanx heuren* erfland-Furst, *Heer, ende natuerlycken* Prince, *voor hem ende syne Successeurs Bisscoppen t'Utrecht by wille ende consente van den Prelaten ende Capittels der vyf Godshuysen t'Utrecht ons voor ons ende onse nacomelingen Hertogen ende Hertoginnen van Brabant, ende Graven ende Gravinnen van Hollant, die Stadt van* Utrecht, *oock die voersz Stede van* Amersfoert, Rhenen, Wyck, *ende allen anderen Steden, Sloten, Sterckten ende vlecken, ende oock alle de landen van* Utrecht, *ende alle de temporaliteyt van dien met hoer toebehoren, niet daer van uytgesceyden dan alleenlyck die geestelycke jurisdictie overgegeven, getransporteert, ende gecedeert hadde aen den persoon van onsen lieven ende getrouwen Heere* Antonis *van*

Lalain, *Grave van Hoochstraten, Heere van Montigny, Culenburch &c. Gouverneur, Capiteyn, ende onsen Stadtholder in onsen Lande van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant, ende in onse voersz. Stadt, Steden, ende Landen van Utrecht, die den voorsz. transport ende cessie, als onse Procureur ende machtricht by speciale commissie daer toe van onsen wegen tot onsen behouff ontfangen heeft als ons Stadholder, seeckere articulen scriftelyck, nopende die privilegien, rechten, usantien, ende Costuymen der voorsz. Stede van* Amersfoort *ende der omgelegen Landen, gepresenteert hebben, omme confirmatie van dien te hebben, opten welcken hy van onsent weghen hem luyden seecker appointtement by Apostillen verleent heeft als hier na volcht.*

Also die Stede van Amersfoort *omme hem te geven onder subjectie ende onderdanicheyt van den Alderhoochsten, Alderdoorluchtichsten, Altemogensten, ende Onverwinlicsten Furst ende Heere, Heere* Kaerle, *van Gods genaden Roomsch Keyser die vyfde, Coninck Catholycque van Spangien, Eertshertoge van Oostenryck, Hertoge van Bourgoengen, van Brabant &c. Grave van Vlaenderen, van Hollant &c. ende van der Stadt, Steden, ende Landen van Utrecht, ende syne Majesteyt voor hem, synen erven ende nacomelingen als Hertogen van Brabant, ende Graven ende Gravinnen van Hollant, by consente ende overgifte van die Hoochgeboren, Mogende Furst, Heeren* Heyndrick *Elect ende Confirmeert t'Utrecht, Coadjutor tot Worms, Proost ende Heere tot Elwangen, Palsgrave by Ryn, ende Hertoge in Beyeren, te hulden ende t'ontfangen voor hem ende heuren nacomelingen tot heuren Erfheer, Landt Furst, ende natuerlycken Prince, hebben aen den Welgeboren Mogenden Heeren, Heeren* Anthonis *van* Lalaingh *Grave van Hoochstraten, Heere van Cuylenburch &c. Ridder van der Ordene, tweeste Camerlinck van den Keiser, Hooft van syne Majesteyts* Finantien, *Stadthouder van Hollant, Zeelant, Vrieslant, ende van der Stadt, Steden, ende landen van Utrecht, in den name ende van wegen der Keyserl. Maj. overgegeven die navolgende articulen, daer op die voersz.* Grave *van* Hoochstraten *na diversche communicatien hier op metten Gedeputeerden van der voersz. Stede van* Amersfoort *gehouden dieselve Stede van wegen de Keyserl. Maj. ende als des by syne Majesteyts opene brieve gemachticht geaccordeert heeft gelyck by Apostille op elcx van den voirsz. Articulen verclaert staet.*

Eerst dat die Keyserl. Maj. synen erven ende nacomelingen solde die Stede van Amersfoort *mitten ommegelegen landen van den Nederstichte laten blyven ende onderholden in allen heuren Lantrecht ende allen heuren privilegien, vryheden, possessien, alden gebruycken, usantien elx int syne die sy hebben, ende dair of daghelix bis heer toe gebruyckt hebben, ende datmen gehelden soude*

wesen

wesen enen ygelicken voor synen behoorlycken rechter aen te spreecken, ende te recht te setten, en nergens anders.

Die Keyserl. Maj. ontfangen wesende voor hem ende syne nacomelingen Hertogen ende Hertoginnen van Brabant, Graven ende Gravinnen van Hollant tot Erfbeer, navolgende dat transport syne Majesteyt daer off by mynen Genadigen Heere van Utrecht onlanx gedaen, sal syne Stadt van Amersfoert *met hooren Burgeren, ende Inwoonders laten blyven ende onderholden in allen heuren rechten, Lantrechten, Leenrechten, privilegien, Costuymen, dyckrechten, vryheden, ende olde gebruycken, dair off deuchdelyck tot noch toe geuseert hebben ende gebruykt. Ende men sal gehouden wesen enen ygelick eerstelyck voor synen behoirlycken rechter aen te spreken ende te recht te stellen, ende nergens anders.*

Ten tweesten, of deur dese mutatie die Stadt van Amersfoert *mitte omgelegen Landen ende heuren Lantgeseten eenige last ofte moeyten aengedaen worde van Pause ofte ymant anders nu ofte in toecomende tyden, solde dat altesamen buyten horen cost ofte schade den Stede ende ingesetenen voersz afgeholden worden, ofte ten minsten approbatie des Stoels van Romen, ende daer 't van rechts wegen behoort, vercregen worden buyten horen cost en schade.*

Die Keyser sal van dese translatie ende overgifte vercrigen van onsen Heyligen Vader den Paus confirmatie ende approbatie buyten costen van die van Amersfoort, *ende of deur dese translatie die Stede van* Amersfoort, *heuren poorters ofte ingesetenen eenige moeyte ofte last aengedaen worde van Pausen oft ymant anders, nu oft in toecomende tyden, dat sal altesaemen buyten cost, moeyten, hinder, ende schade van de voorsz. Stede afgedaen worden.*

Ten derden dat die Keyserl. Maj. niet en sal gedoogen dat op die goeden ende landen van d'ingesetenen van Amersfoort *in den Lande van* Gelre *gelegen meerder schattingen gestelt worden, dan op de Landen van d'andere ingesetenen van den selven Lande van* Gelre, *Ende of dair contrarie gebeurden die selve ingesetenen daer inne voor te staen.*

Fiat.

Ten vierden, indien tusschen die Stadt van Utrecht *ende andere van den Steden ende Landen van den Nedersticht na desen tyt eenige twist ofte onvrede opreese en sal die Keyserl. Maj. syn erven ende nacomelingen hem des niet vorder onderwinden dan een oprecht Prince ende natuyrlick Heere ende Furst over syn ondersaten behoort te doen. Ende indien die ondersaten der voorsz. Stede tot eeniger tyt berooft ende beschadicht worden, sal die Keyserl. Maj. die altyt voorstaen ende beschermen als andere syne natuyrlicke ondersaten, ende sy sullen oock rechts mogen plegen in heuren saecken in s'Keysers landen als andere ondersaten van dien.*

Ten vyfften so in die Stadt Utrecht *nu als van lange jaren ende bysonder als van den jare elve off veele tweedrachten, muyteryen, parthyen, oorloges, als by name van* Yselsteyn, *ende oock innemingen van Sloten ende huysen, als by name den huyse ter* Ameyde *ende andere geweest, ende veel daer uyt verdreven syn, waer deur die van* Utrecht *in groote verderflicheyt, schade, oncosten, ende schulden verloopen, veele obligatien, Ruterbrieff, ende ander verscheyden versegelinge als ende bynamen van hondert ende vyff dusent* Philips *gulden op losrenten, in manieren als van den gemeenen Staten van den Lande versegelt, van sich uytgegeven hebben, soo die van* Amersfoort *sulcke handelinge altyt contrarie, als alt lant kennelyck is niet geconsenteert en hebben, t'selve die van* Utrecht *bis heer toe bekennende hebben in die jaerlixe uytmaninge der huysgelden, ende anders, onser* Amersfoerder *huysingen ende goeden daer inne overgesien ende geschoont, dat hieromme die Keyserl. Maj. solde doen declareren alsulcke lasten, schulden, oncosten, ende dair op die Rentbrieff, Ruyterbrieff, ende alsulcke schulden ende versegelingen in formen als van den gemeenen Staten wegen uytgegeven, die inwoonders van* Amersfoert *ofte heeren goeden ende pachten niet te betreffen of te obligeren.*

Die Keyserl. Majest. en sal desen aengaende noch van anderen schulden dair inne die Stadt van Amersfoert *niet geconsenteert, of by hare versegelinge inne verbonden en is, consenteren of toelaten eenige uytsettinge gedaen te werden over die landen ende erven van der Stadt van* Amersfoert *sonder deselve van* Amersfoert *eerst ende al voren dair op te hooren, ende daer niet in te doen t'haren laste dan na recht behooren sal, ofte by goeden wille ende consente van dier selve van* Amersfoert, *Ende voor den toecomenden tyt salmen so daerinne voorsien dat dese questie voertaen cesseren sal.* Fiat.

Ten sesten begeeren sy ingevalle dattet weder oorloge in toecomenden tyden worde, dat Godt verhueden moet, dat die Keyserl. Maj. aldair tot syn cost ende last onderhouden ende doen betalen sal, die guarnisoenen, diemen binnen die voersz. Stede tot heurer bewaringe begeeren sal, sonder cost ofte last van der Stede ofte inwoonders van dien, gelijck syn Majesteyt onlangs in dese oorloge mit myn Genadigen Heere van Utrecht *tegen den Furst van* Gelre *gedaen heeft.*

Ten sevensten so in voertyden die van Amersfoort *van heuren Lantfursten gegost is niet te mogen brouwen binnen die twee mylen oft dair omtrent in den Lande omme* Amersfoert, *dan binnen die Stede voersz, dat die Keyserl. Maj. t'selve nu oock mede emploieere ende extendeere in den Lande van* Gelre *mede binnen twee mylen, so verre die Keyserl. Majest. daer gebied*

gebied inne heeft, oft in toecomende tyden, oft by syne Majesteyts erven wiert vercregen.

Also die Stadt van Amersfoort *eensdeels gefundeert is op de* Brouweryen, *sal die Keyserl. Maj. hemluyden geven ende accorderen, dat niemant geseten binnen anderhalf myl van der Stede die voorsz neeringe van de* Brouweryen *en sal mogen doen, also wel in de Landen van* Gelre, *als die wesen sullen in de onderdanicheyt van de Keyserl. Maj. als in den Gesticbte, So verre niemant ter contrarie geprivilegieert sy voor date van desen, welverstaende dat die Conventen ende andere voor hem selven sullen mogen brouwen ende niet te vercoopen.*

Ende ten achtsten entlycken, dat die Stadtholder van wegen die Keyserl. Maj. in der tyt of in toecomende tyden wesen sal van 't Nedersticht van Utrecht *eerst loven ende sweeren sal alle dese voorsz. puncten t'onderholden, eermen geholden soude wesen hem t'ontfangen ofte eedt te doen tetter Keyserl. Maj. behoeff, ende dat die Heeren en Commissarissen van Keyserl. Maj. wegen alle 'tgeene voorsz. is by de Keyserl. Maj. sullen doen ratificeren ende approberen, ende die Stede van* Amersfoert *segel ende brieven in behoorlycker forme dair of leveren, al eer sy die Keyserl. Maj. hulden ende sweeren sullen.* Fiat.

T'gunt dat die Keyserl. Maj. die Stadt van Amersfoert *geaccordeert heeft sal syne Maj. dair off den selven van* Amersfoert *doen leveren syn segel ende brieven in behoorlycke forme, den welcken syne Maj. dien van Amersfoort doen onderholden sal ende bevelen synen Stadtholder ende anderen synen Officieren die na inholt van dien t'achtervolgen, ende doen achtervolgen. Van welcken accoort die voorsz.* Grave van Hoochstraten *beloeft heeft ende beloeft by desen die voorsz Stede van* Amersfoot *te doen hebben opene brieven van de Keyserl. Maj. in goeder formen binnen der maent naestcomende. In kennisse der waerheyt so heeft hy dit onderteyckent ende ter meerder sekerheyt syn segel hier op doen drucken opten 29. dach in Octobr. xv^c. en acht en twintich. Ons oetmoedelyck biddende de voorsz. Suppliauten, den selven hemluden te willen approberen, ratificeren, ende confirmeren, ende ons behoirlicke brieven van confirmatie te verleenen.* Doen te weten *dat wy t'selfde gemerckt hebben die voorsz. appointemente by onsen Stadtheuder in onsen name ende van onsen wegen verleent, so voorsz. is, voor bequaem, ende omme t'goet rapport ons gedaen van de getrouwicheyt van de voorsz. van* Amersfoort *Suppliauten in voorleden tyden tot heuren Lantsursten, om heurer goetwillicheyt t'hemwaert, ende van der Reverentien sy onsen voorsz. Stadtholder ende gemaehticht in onser voorsz hulding in de voorsz. Stede ons*

ter eeren bewesen hebben, wy voor ons ende onsen nacomelingen Hertogen ende Hertoginnen van Brabant, Graven ende Gravinnen van Hollant, Heeren ende Vrouwen van der Stadt van Utrecht, *van* Amersfoort, *ende andere Steden ende Lauden van Utrecht, by deliberatie van onse seer lieve ende beminde Vrouwe ende Moeye de Eertshertoginne van Oostenryck, Hertoginne ende Gravinne van Bourgoengen &c. van onsent wegen Regente in onsen Lande van herwaerts over, van den Ridders van onser Ordene, ende van den luyden van onsen Secreten Rade neffens haer geordonneert den voorsz. appointement in allen synen puncten ende articulen de voorsz. Stadt van* Amersfoort *van onsent wegen by onsen Stadthouder in der manieren hier voren verclaert ende geaccordeert na hair forme ende teneur geapprobeert, geratificeert, ende geconfirmeert hebben, approberen, ratificeren, ende confirmeren, ende so verre noot sy van nieuws verleenen, octroyeren, ende accorderen by desen, ende by den selven ontbieden onsen lieven ende getrouwen de Hooft presidenten ende Luyden van onsen Secreten Raede ende grooten Raede, den Cancelaer ende Luyden van onsen Rade in Brabant, onsen voorsz. Stadtholder ende de Luyden van onsen Rade in Hollant, Zeelant, ende van Utrecht, die Schout van* Amersfoort, *ende anderen onsen Rechteren, Officieren ende ondersaten die dat aengaen sulle, dat sy die voorsz. van* Amersfoort *Suppliantèn van onse voorsz. approbatie, ratificatie, octroye, ende consente in der manieren voersz. doen, laten, ende gedoogen rustelyck ende vredelyck genieten ende gebruycken, sonder yet dair tegen te doen oft gedoogen gedaen te werden in eeniger manieren, Want ons also geliest. Des t'oerconde so hebben wy onsen segelle hier aen doen hangen. Gegheven in onse Stadt van Mechelen den vierften dach van Novemb. int jaer ons Heeren duysent vyf hondert acht en twintich, ende van onsen Rycken te weten van den Roomschen ende Germanien t'thienste, ende van Castilien ende anderen t'twaelffte. Ende aldus stont ondertyckent: Collatie is gedaen by den Keyser ende synen Rayde, ende noch ondertyckent*, L. Dublioul. *Ende noch stont: Dese copye ondertéyckent, gecollationeert tegens d'originele, By my.* Vlug.

Conditionum harum summam Hortensius etiam habet. Verba ipsa non habet. Ultrajectinis autem in aula eo rem impellentibus plerasque ait non servatas de fide Cæsaris multum questus. Exemplis etiam ostendit. Ut quod de juris Amorfortii prædiorum libertate & immunitate a tributis simpliciter tantum in hoc fœdere, quorundam callidis suggestionibus declarando interpretandoque ad certa nimirum prædia, ad personas, ad tempora sic restrictum & limitatum, ut paulatim progressu temporis deductum tandem ad nihilum. Initio tamen, ut videtur, suasu Comitis Hoochstratani A-

morfortiis non parum favit. De privilegiis disceptantes, de Marscalci injuriis querentes benigne audiit, & perpensa rei æquitate, quantum potuit, ut satisfieret iis, jussit. Diploma addam de eo integrum. Et insigne est diploma, & quod gestum tum temporis & vetus jus Amorfortium illustrans multum, ut puto.

Kaerle *by der gratien Gods Keyser van den Romeynen, altyt Vermeerdes t'Rycx, Coninck van Germanien, van Castilien, van Leon, van Granade, van Arragon, van Navarre, van Naples, van Sicilien, van Majorque, van Sardinien, van den eylanden van Indien ende vasten lande der Zee Oceane, Eertshertoge van Oostenryck, Hertoge van Bourgoengen, van Lotbryck, van Brabant, van Lembourg, van Laxembourg &c. Grave van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoengen, Palsgrave ende van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, van Ferrette, van Hagenault, van Namen &c. Prinse van Zwaven, Marcgrave des Heylichs Rycx, Heere van Vrieslant, van Salins, van Mechelen, van der Stadt, Steden, ende Landen van Utrecht ende Overyssel, ende Dominateur in Asien ende in Afrique, Allen den genen die desen onsen jegenwoordigen sien sullen Salut. Also onse welbeminde Burgermeesteren, Scepenen, ende Raet onser Stede van* Amersfoert *so voor hem als in den name van den Burgeren ende ingeseten der voirsz. Stede aen onsen lieven ende getrouwen Ridder van onser Orden Heer* Antonis *van* Lalaingh *als Gouverneur ende onsen Stadthouder in onser Stadt, Steden, ende Landen van* Utrecht, *onlanx klachtich geworden syn over* Gysbrecht *van* Nienrode *Maerschalck in der Eem, over* Gysbrecht *van* Herdenbrouck *onsen Rentmeester in der voersz. Stadt, Steden, ende Landen van Utrecht, ende* Lambert Geerlofsz *onsen Schout tot Leusden, ende oock over den Officialen van den Bisscop, ende oock van den Domproost t'Utrecht, waerom onsen voersz. Stadthoudere den voorsz. partyen voor hem heeft doen roepen, ende den selven by eenige onser Raden by hem wesende doen hooren, Voor den welcken den voersz Maerschalck ende Schout wederomme over den voersz van* Amersfoert *sekere klachte so mondelinghe als schriftelycke gedaen hebbende, denwelcke den voersz. van* Amersfoert *gecommuniceert syn geweest, ende den voersz. partyen int lanck gehoort, is op eenighen van heuren differentien gemeech by consent der selver partyen by onsen voersz. Stadthoudere by advys van onse voersz. Raeden geappointeert, ende op enighen anderen seker concept gemaeckt onder onser believste als hier naer volgt:*

„ *Eerst aengaende die belastinge over den Maerschalk van* Eemlant *van t'gene dat hy gedaen soude hebben aen den persoonen ende goeden van* Wou-

ter Pelgrimsse Volcken, Geryt ende Scipp Geryts dochter, Claes Pieter Evertssen, een weduwe genoempt Fye Rycksen, Loech ende Rycken, Berent, Thonis, Geryts suens, Thonis Proesten, Geertken Hermans de Royens wyff, Pieter Janssen, Cornelis Pieterssen, Gysbrecht, Pieter Stalen, ende die van Rynswon, Cornelis Ryckxsen, Huych, Mees, Goessen, ende Jordaen Willemssen, Meeus Jacobssen, ende die Huyslnyden van den Maeren, ende meer ander sullen, die clachten by die van Amersfoert overgelegt mitsgaders die defensie van den Maerschalck ter contrarie gestelt worden in handen van een Commissaris, die welcke de certificatie daer by geexhibeert sal recoleren, ende oock ander tuygen so wel tot belastinge als tot ontlastinge hooren, ist noot, om van als recht ende justitie gedaen te worden alst behoren sal, ende van nu voortaen so en sal die Maerschalck hem selven niet mogen rechten om ymants panden ofte goet uyt den huyse te halen, maer als een Huysman ofte ander gepant synde die pandinghe uytdoet, ende stelt borghe suffisant alst behoort, sal in rechten ontfangen worden.

Aengaende die clachten dat die Burgerpachteren ende ander Buyrluyden in Eemlant gedwongen syn te wercken aen 't Huys ter Bem, ende die begeerte sulx voor den toecomende tyt afgedaen worde &c. Is verclaert dat die Maerschalck den voersz. pachteren ende Buyrluyden daer aen heeft doen wercken door ordonnantie van den Keyser, overmits die nootlicheyt ende proffytelicheyt van den selven wercke; ende voor den toecomenden tyt sal regard genomen worden om hun luyden so weynich te moeyen alst doenlyck wesen sal.

Aengaende die clachten gedaen over 't poetten van bonden &c. sal informatie gedaen worden, hoe in voorleden tyden daer af geuseert is, ende hoe van noode is in toecomenden tydt daer inne te doene, omme daer na geordonneert te worden alst behooren sal.

Aengaende dat die Maerschalck sustineren wil, dat Iacob Reyerssen Grasburger woonende op Hamersfelt twee gestolen koeyen onder hem heeft, sal den selven Iacob te rechte mogen stellen voor den gerechte van Amersfoert, om justitie gedaen te worden alst behooren sal.

Roerende den Bouman of Pachter van Pieter van Dam tot Woudenberch, die den Maerschalck sustineert contrarie d'ordonnantie van der munten uytgegeven te hebben die huysvrouwe van Bor Pieterssen twee Horens guldens ende een schrickelburger, die Maerschalck sal den voersz. Pachter ter cause van desen te recht setten voort Hooge recht, ende die van Amersfoert sullen den voersz. Bor Pieterssen verdragen van de inbiedingen ende rechtvorderinge op hem begonst, ende en sullen hem in gelycke saken niet meer ondewinden kennisse te nemen.

Roe-

Roerende die clachten gedaen tegens den Maerschalck *van* Cornelis *Pieterssen ende* Willem *Bos ter cause sy tegens die* Eembrugge *gevaren ende daer aen gemeert hadden, om in toecomende tyden daer inne te remedieren is geordonneert, dat niemant tegens deselve brugge met syn scip sal mogen varen, off dair aen meeren op die boete van thien stuyvers, die een helft tot proffyte van den Keyser, ende die ander helft tot onderhoudenisse van deselve brugge, Welcke boeten die* Maerschalck *sal mogen doen innen als s'Heeren boeten, ende totten ontfange van de helft die comen sal tot proussyte van de brugge sal geordonneert worden een goet man ontrent die* Eembrugge *woonende, die daer af schuldich sal wesen te verantwoerden, ende rekeningh te doene, ende sullen by de voersz. brugge gestelt worden seker palen omme die scepen aen te meeren tot coste van den ghenen, die gewoonlyck syn die brugge te onderhouden.*

Roerende die Zwaendrift, den aenwas, ende biesen in der Eem, *so die van* Amersfoert *hem funderen op ende possessie, sal van s'Keysers wegen op haer recht ende possessie informatie gedaen worden, om die gesien geordonneert te worden alst behoren sal.*

Roerende die clachten, dat die Maerschalck *den huysluyden affschat scapen, haver, ende anders by maniere van bede &c. wort geordonneert, dat die* Maerschalck *van nu voirtaen geen schattingen of beden den huysluyden aff en sal mogen nemen in eniger manieren.*

Op tie klachten roerende Meyns Volcken *&c. van Bunschoten ende d'arrestatie van synen goeden, die* Maerschalck *sal den selven* Meyns *te recht setten voor't hooge Recht om justitie gedaen te worden also 't behoren sal.*

Aengaende dair die van Amersfoert *begeeren in de bancke van* Leusden *Schepenen of Gesworens gestelt te worden is geordonneert, dat in deselve bancke van s'Keysers wegen geordonneert sullen worden seker getal van Schepenen of Gesworens om recht ende justitie mitten Scepenen te doene ende t'administreren, ende daer by sal cesseren die bede oft schattinge van den Schout over den Buyren ende Huysluden.*

Aengaende die clacht van den Schout roerende die drie slytingen tegens hem by die van Amersfoert *gedaen, is geordonneert dat die voersz. van* Amersfoert *van nu voort aen geen kennisse nemen en sullen over enighe Officiers van den Keyser Burgers tot* Amersfoert *wesende in saken haer officie ende dat exercitie van dien aengaende, maer indien sy hem ontgaen of delinqueren int stuck van haer officien sullen die voirsz. van* Amersfoert *dat te kennen geven den Stadthouder ende Raden van den Keyser om recht ende justitie daer van gedaen te worden alst behoort. Ende also die voersz. Schout van* Leusden

 ter

ter eenre ende die Maerschalck van Amersfoert *ter andere syden alle heur geschillen, roerende den voersz. drie stytingen aen den voersz. Grave van Hoochstraten gesubmitteert ende gebleven hebben, so wort by hem verclaert ende uytgesprooken, dat die voersz. van* Amersfoert *tot cause van de eerste stytinghe spruytende uyt saken van dat die Schout een mandament of bevel van den* Maerschalck *anders gelesen soude hebben, dan daer geschreven stont, den selven Schout ongemolesteert sullen laten, maer alsulcke certificatien ende ander bescheyt als sy hebben tegens den voersz. Schout so wel ter caussen van't voersz. publiceren als ander delicten, die by den voersz. Schout gecommitteert souden mogen wesen, sullen die voersz. van* Amersfoirt *leggen in handen van een van de Raden van den Keyser om die te recoleren, ende vorder probatie so wel tot ontlastinge als belastinge van den Schout gedaen synde justitie daer na geadministreert te worden als't behoren sal. Ende aengaende die twe ander stytingen spruytende uyt die woorden by den Schout gesproken, so wel ontrent den Heyligen berch als binnen* Amersfoert *ter presentie van den Rade, heeft die voersz. Grave van Hoochstraten verclaert, dat die voersz. Schout ter cause van dien betalen sal tot behouff van de voersz. van* Amersfoert *twe ende veertich Beyers gulden eens, ende midsdien sullen die voersz. van* Amersfoert *terstont ontslaen t'coorn van den voersz. Schout gearresteert, ende hem syn profyt daer mede laten doen, ende mits desen sullen aff ende te niete wesen alsulcke questien als tusschen de voersz. partyen geweest syn.*

Aengaende die clachten roerende den voersz. Rentmeester ende eerst van der submissie ende uytsprake tusschen den selven Rentmeester uytten naem van den Keyser ter eenre ende enighe Burgers van Amersfoert *ter andere syde gedaen opt different van de keurmoedige goeden, die Rentmeester hier op gehoort is by syn consent die uytsprake te niete gedaen, mits dat by syn consent die Burgeren van* Amersfoert *die gecondemneert syn gehouden sullen wesen te betalen die verteerde costen sulcks als die getaxeert syn, behoudelyck dat die Burgeren voersz. desen aengaende ten regarde van den voersz. Rentmeester te recht staen sullen voor't hooge recht dat by den Keyser geordonneert sal worden.*

Roerende die compositie van Arent Wulffaertsen *ende* Jacob Reyertsen *Burgers tot Amersfoert mitten Rentmeester gemaeckt, sullen die selve* Aert *ende* Jacob, *indien sy hem beswaert vinden by deselve compositie voor t'hooge recht mogen den Rentmeester doen verdachvaerden om daer af ontslegen te syne, ende partyen gehoort sal recht ende justitie gedaen worden.*

Roerende die clachten van den voersz. van Amersfoert *tegens d'Officialen van den Bisscop ende Domproost, de Keyserl.* Maj. *sal die van* Amersfoert *voerstaen ende de hant daer aen houden, dat geen Burgers van* A-

mers-

Amersfoort van nu voortaen in waerlycke saken betogen en sullen werden voor den geestelicken rechter, noch te dier cause by hem luyden ten banne gedaen, maer in actie reël en realitè smakende sal kennisse genomen worden, daer t'goet gelegen is, ende in actie personeel sal den Aenlegger den Voorganger bespreken ter plaetse van synre woonstadt.

Roerende de clachten van den Maerschalk tegens den voersz. van Amersfoort, eerst aengaende den Grasburgeren is geordonneert, dat die van Amersfoort die namen ende toenamen van den selven Grasburgeren overleveren sullen, ende sullen die selve Grasburgers blyven genieten hair Burgerscap hair leven lanck gedurende, ende en sullen die van Amersfoort geen meer Grasburgers aen mogen nemen, noch in de plaetse van den ghenen die afsterven ander stellen, maer voort sullen sy gebruycken ende genieten haer Burgerscap. Ingelycx sullen die geboren Burgers van Amersfoort nu synde oft namaels wesende haer eygen landen genieten ende gebruycken. Welverstaende dat die Grasburgers ende die geboren Burgers voersz. die gemeen lasten by den Burgers uytgeset oft noch uyt te setten sullen helpen dragen als ander huysluyden, maer die Burgeren pagters en sullen geen privilegien oft voordeel meer genieten dan ander huysluyden.

Aengaende die schuttinge van der Burgeren beesten is geordonneert, als enigher Burger beesten gescut sullen worden dat die selve Burgeren ter cause van dien mit dat daer aen cleeft te rechte staen sullen ter plaetsen daer die schuttinge gesciet is. Insgelycx sal onderhouden worden als een Burger scut of doet scutten beesten den huysluyden toebehoorende, sonder dat die in der Stadt van Amersfoert gedreven sullen worden, ende omme te voersien dat den Burgeren van Amersfoert geen ongelyck gedaen en worde, sullen die selve van Amersfoert mogen ramen enige articulen, maer na Schouten ende Gerechten van den Dorpen hemluyden int schutten van de beesten mit dat daer aen cleeft reguleren sullen, omme die selve gesien van s'Keysers wegen geapprobeert oft anders gestatueert te worden alst behoren sal.

Roerende die clachten van der inbiedinge is geordonneert, dat die voersz. van Amersfoert van nu voorten niemant en sullen mogen innebieden, oft doen innebieden om voor hemluyden te compareren oft heeten ter causen van dien te nemen, ten sy dat die ghene die sy innebieden haer Burger oft Grasburger sy, oft binnen der Stadt vryheyt van Amersfoert woonachtich, ende omme te provideren ende te voersien, dat die Burgeren van Amersfoert niet onbehoorlyck onder deckel van justitien gevexeert en worden, oft dat hemluyden geen gewelden en gescien an haren persoon oft goeden, so is

oock geordonneert, dat die Rechters daer voor de Burgers van Amersfoert *ymant sullen willen betrecken, regard sullen nemen op den costen, schaden, ende interesten den Burgers van* Amersfoert *aangedaen, ende int sententieren die selve hemluyden toewysen, indien sy bevinden dattet selve also behoort te geschieden.*

Aengaende die slytingen jegens Meyns Volcken *ende* Pieter Aertsen, *ende* Jan Janssen *by die van Amersfoert gedaen &c. So dese geschiet syn voor den tyt dat die Keyserl. Maj. aen t'lant gecomen is, en sal daar af niet gedisponeert worden, maer voir den toecomenden tyt en sullen die van A*mersfoert *den lagen* Gerechte *in* Emelant *niet mogen gebieden, omme enighe proceduren afgedaen te hebben, maer sullen mogen scryven brieven van Requisitie, ende indien haren Burgeren daerenboven molestatie mit onrecht aengedaen wort, sullen sy t'selve den Stadthoudere ende Raden te kennen gheven, die daerinne sullen doen remedieren alst behoort.*

Roerende dat Henrick Willemssen *Burger tot* Amersfoert *mit syn adherenten ter* Eem *een van den Velde gehaelt heeft &c. so t'selve geschiet was eer die Keyserl. Maj. aen t'lant gecomen is, sal die Maerschalk geordonneert worden t'selve te laten berusten, ende geen mentie meer daer af te maken.*

Roerende dat die van Amersfoert *nywe excys heffen vant sout in der* Eem *buiten hoer vryheyt, sullen die van* Amersfoert, *indien sy sustineren recht daer toe te hebben, exhiberen haer tytel ende bescheyt, uyt crachte van den welcken sy sulcx souden mogen doen om die gesien ende hemluyden gehoort geordonneert te worden alst behooren sal.*

Aengaende Baert Pietersen *Burger tot* Amersfoert *die opten Pinxter avont twee oude swanen geschoten soude hebben entrent* Eembrugge, *sal den* Maerschalk *den selven Burger te recht stellen voor die van* Amersfoert, *die justitie doen sullen alst behoert.*

Roerende dat die van Amersfoert *t'hout houden an den berch, die wortelen uytroeyen, ende die gemeenten oft wildernisse inne winnen, en sullen die van* Amersfoert *geen hout dair mogen houden, dan tot makinge van haer vesten ende wegen, sonder wortelen uyt te roeyen, ende en sullen geen wildernisse oft gemeente tot heuren profyte alleen mogen inwinnen.*

Aengaende dat die van Amersfoert *souden onderhouden eenige dieven, dootslagers, ende andere delinquanten, en sullen die van* Amersfoert *van nu voortaen geene delinquanten van dootslagen oft ander delicten geley geven off onderhouden, maer sullen die Maerschalck laten jegens hem luyden mit recht procederen daer ende so 't behoort.*

Ende

Ende omme geregeltheyt te maken voor den toecomenden tyt over den dootslagers, so is geordonneert, dat als een Burger van Amersfoert *syn lyf verbeurt, ende geexecuteert wort, so en sal hy geen goet verliesen noch verbeuren, ten waer hy gecommitteert hadde* crimen læsæ majestatis, rebellionis, *oft diergelycke, maer indien een Burger een dootslach doet, oft anders syn lyf verbeurt, ende ontcomt, ende t'feyt gequalificeert is, so sal hy uyt syn goet verbeuren vyftich Carolus gulden sonder meer, daer aff die Keyser sal hebben die een helft, ende die Stadt van* Amersfoert *tot onderhoudenisse ende sustentatie der selver Stads die ander helft. Indien t'feyt onnosel binnen termynen van defensie bevonden wort, so en sal een Burger van syn goet niet verbeuren. Ende als een dootslach geschiet binnen oft buyten der Stadt* Amersfoert, *indien die misdadige ofte bystant doende gecregen wort, sal by den Offitier te rechte gestelt, ende by Scepenen gewesen worden als na rechte behoort, het sy dan die misdadige ofte nedergeslagen Burger sy ofte vremdt, sonder anschou te nemen op enige corruptele, by den welcken een Burger een vreempt man dootslaende sekeren tyt in hechtenisse gehouden wort, tot dat hy die vrienden van den dooden versoent heeft, ende die Stadt voldaen, of oock dat hy mits drie dagen uyt den lande geweest zynde tegens den Heere vry soude syn. Welcke corruptelen mits desen af ende te niete gedaen syn, ende indien die misdadige ontcomt sal uyter Stadt geluyt ende gebannen worden hondert jaer ende een, ende tegens syn goet sal geprocedeert worden als vooren geseyt is. Ende aengaende* Volcken *Bot ende andere Burgers tot Amersfoort, die voor date van desen dootslaghen gedaen hebben, salmen laten genieten an huer lyff ende goet sulck recht, als tot noch toe onderhouden is geweest.*

Roerende die clachte van die calckmate by die van Amersfoert *opten Mellem ende Barentschen dyck en sullen die van* Amersfoert *desen aengaende van nu voirtaen hem niet onderwinden buyten die vryheyt van der Stadt.*

Roerende die clachten dat die van Amersfoert *in gebreke souden syn hair beke ende waterganghen te maken sullen die van* Amersfoort *hier inne doen als ander hair gebuyren navolgende die keuren ende ordonnantien.*

Roerende Repressalien is geordonneert, dat als die van Amersfoert *haer Burgers ofte goeden enich belet gedaen wort, dat sy daeromme van gheenmaniere van Repressalien oft contre arresten en sullen mogen useren bysonder jegens ondersaten van de Keyserl. Maj. in desen Landen woonende.*

Roerende de keuren van Amersfoort *is geordonneert, alsoo diversche klachten gedaen syn over vele abusen, die in de voersz. keuren souden staen,*

 dat

dat die van Amersfoort *achtervolgende heur presentatie. die selve keuren sullen visiteren ende corrigeren tot redelicheyt, ende int selve doende den Schout der Stadt* Amersfoort *representerende den Keyser behoorlycke eer bewysende ende doende als dat behoort. Actum tot Utrecht den* XXIXI. *van Meerte Ann.* XV^c. *dertich.*

Waer op onsen voorsz Stadthouder den Grave van Hoochstraten ons oitmoedelyck gebeden heeft van onser declaratie, Doen te weten, *dat des voorsz. is gemerckt ende gesien in onsen secreten Raidt den appoinctement, concept, ende ordonnantie hier boven verhaelt ende geinsereert wy den selven als ons dunckende bequaem in allen heuren puncten ende artikulen, ende elck van dien, by deliberatie van onse seer lieve ende Beminde Vrouwe ende Moeye die Ertshertoghinne van Oostenryck, Hertoginne, ende Gravinne van Bourgoengen &c. voor ons Regente in onsen Landen van herwaerts over, ten advyse van onsen seer lieven ende getrouwen den Hoof-president ende den luyden van onsen secreten Rade, ende van onser finantien neffens haer wesende gewillecoort, geapprobeert, geratificeert, ende geconfirmeert hebben, Willecoren, approberen, ratificeren, ende confirmeren, ende voor also vele als van noode is van nieus als voren appoinceren, ordonneren, ende statueren. Reserverende aen ons ende onse navomers Heeren ende Vrouwen van Brabant, van Hollant, ende van der Stadt, Steden, ende Landen van Utrecht den selven appoinctement te mogen veranderen, meerderen, ende minderen, ende oock d'interpretatie van de donckerheyt oft diversiteyt van verstande, die namaels in den selven gebeuren mochte. Ende ontbieden den voorsz van onsen secreten Rade, ende van onser finantien, onsen voorsz. Stadthoudere ende Raden in der Stadt, Steden, ende Landen van Utrecht, onsen Rentmeester aldaer, onse Burgemeesteren, Scepenen, ende Raidt onser Stadt van* Amersfoort, *onsen Maerschalck ter* Eem, *onsen Schout van* Leusden, *ende anderen onsen Rechteren, Officieren, ende ondersaten, dien dit aengaen sal, dat sy elck int syn den voorsz. appoinctement, concept, ordonnantie, ende statuyt in der manier voorsz. observeren ende onderhouden, sonder daer tegens in eenighen manieren te doen, te laten, oft gedogen gedaen te werden. Want ons also gelieft. Des t'oirconde so hebben wy onsen segel hier aen doen hangen. Gegheven in onser Stadt van Mechelen den lesten dach van Maerte int jaer ons Heeren* CIↃ. IↃ. *negen en twintich, voor Paschen, ende van onsen Rycken, te weten van den Roomschen ende Germanien t'XI. ende van Castillien ende andere t'XIIII. Ende opte plycke van desen stont, By den Keyser in synen Rade. Noch stont opte selve plycke, Dublioul.*

Scribendum hic haud dubie XXXI. pro XXIX. Nam Carolus V. Imp. coronatus Aquisgrani Ann. 1520. 23. Novembr. *Miræ. addit. ad Sigebert. Gemblac.*

Ann.

Ann. 1543. *præsidiarius miles.* Impositus Amisforto. Ad Gelros qui Niekercæ expugnandos egressus ipse ab iis expugnatus fusus cæsusque. Pag. 180. Pontan. *lib.* 12. *hist. Gelr.*

a Martino Rossemo nomine Ducis Clivensis obsidetur. Chronicon Agnetense: *Anno* 1543. *wert Amersfoort door Marten van Rossum ingenomen. Men seyt dat Rossum als doen uytte Stadt van Amersfoort gehaelt heeft tachtich duysent Ryders t'stuck* 24. *stuyv. Waer onder mede begrepen waren die Ringen van de Burgers behalven andere so geestlichde als wereltsche cleynodien.* Ita & Pontan. *lib.* 12. *hist. Gelr. p.* 329. Chronicon Agathense: *Anno* 1543. *was groote oorloge ende benautheyt voor onse Stadt. Den eersten Donderdach na Paschen wort des nachts een molen in brant gestoocken. In den selven jare op Martinus translatie op een Woensdach wort* Amersfoort *belegert van* Marten *van* Rossum. *Des Saterdachs begonstense tegen malcanderen te schieten, buyten ende binnen, ende hielden niet op, eer dat de Stadt overgelevert was, t'welck was tusschen Sonnendach ende Manendach. De Borgemeesters met sommige Borgers gaven hem de Stadt op buyten weten van de Gemeente. Want de Borgers streden noch lange daer na, dewyle sy niet en wisten datse verraden waren. Daer en boven had de Borgermeester aen* Marten *van* Rossum *belooft* LXXX. *duysent gulden. Ons Convent worde ten eersten op twee duysent gulden geseth, t'welck wy niet en hadden. Wy brochten ons gout, silver, ende Kelcken, ende vercoften enich lant en renten goedt coop. Men dreychde ons Convents goet te vercopen indien wy t'gelt niet op en brachten. Wy mosten geen klock luyden om misse te doen, maer met besloten deuren met onrust, dat wy niet en wisten off wy leven of sterven souden. Naer de Reeckeningh van onse Rentmeester Wouter Claessen so hadden wy wel vierde half duysent guldens schade. Wy mosten de Ruyters ende Knechten wel tot seventien hondert eten geven. De Prior van Windesem, die by ons gecomen was conde uyt de Stadt niet comen. Maer holp ons alles trouwelyck schicken, hoewel sy hem de blancke sweerden op de borst setten, soe dat onse cost op ginck. Waer over door bidden van goede vrunden onse Susters verlof cregen naer hare vrunden voor een tyt lanck te reysen, ende quamen d'een voor d'ander na wederom t'huys.* Schedam veterem etiam habeo ex adversariis doctissimi Gisberti Lappii a Waveren, ultro communicatis a viro generis vetustate & illustri prosapia in diœcesi nobilissimo Th. Ioh. Alberto de Ridder van Groenesteyn, Toparcha tot Rynesteyn. Quæ & rei hujus meminit, nimirum, ut sequitur.

Als Marten *van* Rossum *een wyle na het eerste oorloch ofte den eersten tocht op de Bourgoensche stil hadde geweest, so heeft hy door beveel des Hertogen van Gulick haestelyck met* Henrick *van* Bylant *Heere van Wel* XXIV. *vendelen knechten, geuen, die* *Te Hooff syn* 2. *of* 3. *sententien der*

Amersfoert verraden ende verspiet hadden.

knechten, ende XII^c. *swarte Ruyteren by een versamelt, ende is s'maendachs den 4. Jul.* 1543. *voor Amersfoort gecomen, daer op sy Sonnendach dat bestormt hebben tot vyf reysen, hoewel sy geen groot geschut en hadden, ende s'maendachs s'morgens in den dageraet op den vyfden storm so syn sy in banden gegaen, alsoo daer geen knechten binnen en waren, want* Iohan *van* .... *die daer met eenige Vaendelen binnen hadde gelegen, was corts te voren den* 29. *Junii op de Veluwe getogen om* Nykercken *uyt te plunderen, Dan so die op haer hoede waren werden by met alle syn soldaten verslagen. Ende* Meerten *van* Rossum *Amersfoort dus hebbende overweldicht heeft een groot deel van het Sticht ende Hollant in verding gebracht, ende heeft die van* Amersfoert *grotelycks geschat tot tachtigh duysent Ryders het stuck* 24. *stuyvers, ende heeft de Stadt beset met soldaten, daer Oversten af was* Meynart Uytenham, *ende met de reste is by nae Brabant getogen roovende ende brandende veel schoone Dorpen, ende nam stormenderhant* Eyndhoven *in, daer nochtans sonderlingh geen moort en geschiede, dan namen alle gevangen. Hier na quam den Keyser selfs af, ende won* Duren, *ende maeckten peys met den Hertoge, die syn schult bekende, ende den Keyser Gelrelant vry liet.*

Vid. Petri Apherdiani epigrammatum librum primum *tit.* 25. de præsidio Amersfortiano a Neoclesianis strato & urbis obsidione a Gelris facta *Ann.* 1543.

Adjecit Lappius quæ in margine hic. Reliqui ut reperi. Sed ut plenius intelligatur res: Carolus Gelrorum Dux postquam vita concessit, invasit Gelriam & occupavit Guilielmus Dux Cliviæ. Sed contra Cæsaris voluntatem. Pactus Cæsar cum Carolo, ut si Carolus sine liberis in fata concederet veniret Gelria universa in Cæsaris potestatem. Pontan. *lib.* 11. *hist. Gelr.* Verum odiis inter Cæsarem & Carolum redivivis cum Carolus bellum parturiret sed jam senex & debilis, ut gravem Cæsari adversarium & potentem subjiceret, in Cliviæ Ducem Iohannem & ejus filium Guilielmum pacto ab Ordinibus subscripto transtulit ditionem, Cæsare prorsus spreto & flocci facto priori pacto cum eo ante hac inito. Gravissime id Cæsar tulit. Et tamen nec Guilielmus, postquam Carolus decessit, quod consecutus dimisit, aut quadam sui diffidentia semetipsum destituit. Armis contra se instruxit, & strenuo usus duce Martino Rossemio, quo virtute & laude bellica non alius tum illustrior, apud proceres Gelrorum, apud Ducem, apud milites, apud plebem gratiosior, apud hostes terribilior, victor etiam ac triumphator Hollandia devastata, prædis actis ex diœcesi, diu Cæsari restitit, donec Cæsar majori mole in id bellum incubuit, & ingenti exercitu oppressum, pulsum, fugatumque ejecit Gelria universa & ad pacem coegit. Ægre id tamen tulit, quod Amorfortii tam faciles, quod & statim dedidissent se, & quod qui Ducem Philippum dies, menses, oppugnantem ingenti vi depulissent hosti multum

infe-

inferiori unum diem vix resistentes statim submisissent se. Parum a proditione, quo crimen nullum majus, & propter quod digni qui amitterent privilegia, visum Cæsari id abesse. Clementer tamen egit, & criminis si quod esset concessa venia gratiose vetera ipsis jura confirmavit, ut sequitur:

Kaerle *by der gratie Gods Roomsch Keyser, altyt Vermeerder des Rycx, Coning van Germanien, van Castilien, van Leon, van Granade, van Arragon, van Navarre, van Naples, van Sicilien, van Majorque, van Sardinien, van den eylanden van Indien, ende vasten lande der zee Oceane, Eertshertoge van Oostenryck, Hertoge van Bourgoengen, van Lothryck, van Brabant, van Limburg, ende van Gelre, Grave van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoengen, Palsgrave, van Hollant, van Zeelant, van Ferretta, van Hagenault, van Namen ende van Zutphen, Prince van Swaven, Marcgrave des Heylichs Rycx, Heere van Vrieslant, van Salins, van Mechelen, van de Stadt ende Lande van Utrecht, Overyssel, ende Groningen, Dominateur in Asien ende in Africque, Allen den genen die desen jegenwoordigen sien sullen saluyt. Alsoo die Burgers ende inwoonders onser Stadt* Amersfoort *onlanx leden niet tegenstaende den eedt, die sy ons in de translatie van de temporaliteyt van de Landen van Utrecht gedaen hadden, om te wesen gehout ende trouw, hem gegeven hebben in handen van onse vianden tot kleynachtinge ende versmadenisse van onse Hoocheyt ende groote schade van onsen ondersaten inde Landen van* Utrecht, *sulcx dat de voosz. Burgers ende inwoonders door t'voorsz. opgeven verbeurt hebben tegens ons alle heure privilegien ende vryheden, die sy van ons ende onse voorsaten hier voortyts verkregen ende geimpetreert mogen hebben, Niettemin hopende dat de voorsz. Burgers ende inwoonders onser Stadt* Amersfoort *hen nu voortaen dragen sullen, als goede ende getrouwe Onderdanen schuldich syn ende behoren hun te dragen tot heuren Landsheere, So hebben wy by advyse eerst van onsen lieven ende getrouwen d'eerste ende andere van onsen Raide van Utrecht, ende daer naer van onse seer lieve ende seer Beminde* Suster *de Coninginne Douagiere van Hongaryen, van Bohemen &c. Regente van onse Landen van herwaerts over, geconfirmeert onse Burgers ende inwoonders van Amersfoert, de privilegien ende vryheden hier na volgende ende geinsereert:*

Aelbrecht *by Gods genade Palsgrave opten Rhyn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vriesslant, doen condt allen luyden, dat wy gegeven hebben ende geven mits desen brieve de Stadt van* Amersfoort, *dat sy ende alle hair Burgers sullen vaeren met al hoirre goederen* voor al onse tollen om den hondertsten penninck

ende dair off te geven, behoudelyck so wes bier men binnen Amersfoort brouwet, ende in onse Landen compt, daer sullen sy ons off geven of dien wyt bevelen, als van eenre houte, dat is, van twaelff travel vate vol biers, dat seste deel van eenre goede ouden Vranckryckschen schilt, of sulck payement als dair goet voor is, ende hier mede sullen hoir Burgers veylich varen ende keeren over al in onse Landen, mit hoiren gueden te copen ende te vercopen te water ende te Lande sunder anders enich afbreack, of enich ander recht op hen of hoirre gueden te leggen, ten ware dat sy yet mit rechte in onse landen verbeurden, dat sullen sy gelden, ende daer sullen wy hem een onbetogen gastrecht aff doen, alse alse recht gelegen is, daer't geschiet. Ende waert dat t'een oorloch worde tusschen den Gestichte van Utrecht ende ons, ende de Stade van Amersfoort des Gestichts hulpe werde, so en souden sy nochtans hoirre goet niet geveylicht wesen in onse Lant dat oorloch uyt: Mer als dat oorloge gedaen is ende gesoent, so sal desen brief ende voorwaerde in al hoire machte blyven. Ende alle dese voirsz. poincten geloven wy te houden ende te doen houden voor ons ende onse nacomelingen der Stadt van Amersfoort ende alle hoire Burgeren die nu zyn of namaels wesen sullen duerende ten ewigen daghen. In kennisse der waerheyt so hebben wy desen brieff besegelt met onsen segele. Ende om de meerre vestenisse wille so heeft onse lieve geminde Soen Willem van Beyeren, van Henegouw, van Hollant, ende Grave van Oostervant, desen brieff mede besegelt: Ende wy Willem van Beyeren, van Henegouw, van Hollant, by der genade Gods Grave van Oostervant hebben in getuygenisse ende kennisse alder deser voorwaerden desen brieff mede besegelt met onsen segele. Gegeven in den Hage op den lesten dach van Junio int jaer ons Heeren 1398.

Aelbrecht by Gods genade Palsgrave op den Rhyn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant, doen conde allen luyden, dat wy by tyden ons liefs Broeders Hertoge Willems van Beyeren, Grave ende Heere onser Landen voersz., dien God genedich moet wesen, als Ruwaert syns ende onser Landen voersz. gegeven hadden de Stadt Amersfoort, ende horen Burgeren sulcke brieven, privilegien, vryheden, ende hantvesten, als hier na beschreven staen: Aelbrecht by Gods genade Palsgrave op den Rhyn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouw, van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant doen condt allen luyden, dat wy gegeven hebben, ende geven mit desen brieve voor ons ende onse nacomelingen de Stadt van Amersfoort tot enen euwelicken erfpacht alsulcke biertollen, als sy ons schuldich syn te geven, alse van twalof travel vaten biers, dat binnen Amersfoort gebrouwen wort, so wes in onse Lan-

Landen comt, dat festendeel *van enen ouden Francksen schilt*. *Ende voor dese biertollen sullen sy ons ende onse nacomelingen geven jaerlyckx hondert goede oude Franckische schilden, of payement dat goet daer voor is in elcker tyt der betalinge, ons te betalen binnen* Amersfoert, *of dien wy 't bevelen jaerlicx op St. Bartholomeus dach, off veertien dagen daerna onbegrepen, ten ware dat t'een oorloghe worde tusschen den Gestichte van Utrecht ende ons, ende de Stade van* Amersfoert *des Gestichts hulpers worden, also lange als dat oorloge duyrde, so en souden sy ons geen pacht geven. In oirconde desen brieve besegels mit onsen segele. Gegheven in den Hage op den eersten dach van Augusto, int jaer ons Heren dusent drie hondert acht en tachtich. Ende om die meerre vestenisse wille so heeft onse lieve soon* Willem *van Beyeren, van Henegouw, van Hollant, ende Grave van Oostervant desen brieff mede besegelt. Ende wy* Willem *van Beyeren, van Henegouw, van Hollant, by der genade Gods Grave van Oostervant, hebben in getuyge ende gedenckenisse aller deser voorwaerden desen brieff mede besegelt met onsen segele. Gegeven in den Hage op den eersten dach in Augusto int jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. LXXXVIII. *Item nach enen brieff sprekende als hier nae beschreven staet:* Aelbrecht *by Gods genade Palsgrave opten Rhyn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouw, van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant doen cont allen luyden, dat die Stadt van* Amersfoort *mit ons overdragen is, dat hoire Burgers* varen sullen mit hoeren goede voir onse tollen, ende onse tollenaren dair of te geven, gelyck dat die Burgers van Utrecht van hoireu goeden geven nu *in desen tyt, ende bevelen onse tollenaren die nu syn of namaels wesen sullen, dat sy hen mit dusdanigen tollen gelieven te laten genoegen. Dit sal dueren tot euwigen dagen. In oirconde des briefs besegelt mit onsen segel. Gegheven in den Hage opten eersten dach in Augusto int jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. LXXXVIII. Welcke *brieven, privilegien, vryheden, ende hantvesten voersz. als Heere onser Landen, wy gevestiget ende geconfirmeert hebben, vestigen ende confirmeren mit desen brieve der Stadt ende Borgeren van Amersfoort voersz, ende geloven voor ons ende onse nacomelingen te doen houden in alle manieren, alse die voersz brieven inhouden ende begrepen hebben tot euwigen dagen toe. In oirconde desen brieve besegelt mit onsen segel. Gegheven in den Hage opten derden dach in Julio int jaer ons Heren* CIↃ. CCC. XCVIII.

Willem van Beyeren, *van Henegouwen, van Hollant by der genade Gods Grave van Oostervant doen condt allen luyden, dat wy geconfirmeert hebben mit desen brieve der Stadt van Amersfoort sulcken hantvesten ende brie-*

brieven; als hem onse lieve Genadige Heere ende Vader besegelt gegeven heeft; ende onsen tegenwoordigen brief doorgesteecken is, ende geloven die voor ons ende onse nacomelingen vast ende stede te houden tot euwigen dagen mit desen brieve besegelt mit onsen segele. Gegheven in den Hage opten vyfden dach van Julio int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XCVIII.

Willem by der genaden Gods, Palsgrave opten Ryn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant doen condt allen luyden. Want alle tytlicke saken mitter tyt vergancklyk syn, so ist noot, datmen die met gescrifte euwige, op dat sy ter aller tyt in der menschen memorie tegenwoordich blyven. Het is ons ende onse geminde wel kenlyck, dat onse geminde die Stadt van Amersfoert ons in onse oorlogen ende in anderen also veel goede trouwe diensten gedaen heeft, dat sy oock off Godt wil voort mede aenhouden sullen, dat wy mit rechten daer toe gehouden syn, der selver Stade van Amersfoort liefde ende danckbaerheyt daer voor te bewysen, ende hebben daerom allen heuren Burgeren, die nu syn of namaels wesen sullen van onser rechter wetenheyt gegeven ende geven mit desen tegenwoordigen brieve, dat sy tot euwigen dagen met heuren liven, schepen, ende goeden tollen vry varen ende keeren sullen over al in onsen landen ende stroomen, die wy nu hebben, of wy of onse erven namaels gecrigen mogen sonder enigerley afbreuk hoe die genoemt mach wesen, behoudelyck dat sy ons alle jaer voldoen ende betalen sullen sulcke hondert Vrancrycsche schilde, als sy ons jaerlycks schuldich syn. Ende wy ontbieden met ernst ende bevelen allen onsen tolnaren hier mede over al in den onsen, die nu syn of namaels wesen sullen, dat sy den Borgeren van Amersfoert guetlyck ende vredelyck varen laten ende keeren met heuren lyven, schepen, ende goeden, als voorsz. staet sonder eenige toll van hem luyden te eyschen ofte te nemen in eeniger wys. In kennisse hier aff ende om dat wy onsen geminden der Stadt van Amersfoert, ende hoere Burgeren, die in der tyt wesen sullen, dese voorsz. gifte vaste ende gestede houden, ende van een ygelicke gehouden willen hebben, voor ons ende onsen erven tot euwigen dagen onverbrooken, so hebben wy onse segele aen desen brief doen hangen. Gegeven in den Hage opten Heyligen Cruys dach exaltatio Int jaer ons Heeren duysent vier hondert ende dertien.

Aelbrecht by Gods genade Palsgrave opten Rhyn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant doen conde allen luyden, dat die Stadt van Amersfoort mit ons overdragen is, dat hoir Burgeren varen sullen met hoere goederen voor onse tollen, ende

onse tollenaren daer af geven, gelyck dat die Burgers van Utrecht van heure goeden geven nu in desen tyt, ende bevelen onse tollenaren die nu syn ofte namaels wesen sullen, dat sy hem mit dusdaniger tollen gelde laten genoegen. Dit sal dueren tot euwigen dagen. In oirconde desen brieve besegelt mit onsen segele. Gegeven in den Hage opten eersten dach in Augusto int jaer ons Heeren M. CCC. LXXXVIII.

Wy Iohan *by der genaden Gods Bisscop t'Utrecht maecken condt allen luyden, dat wy gegeven hebben ende geven onsen lieven ende getrouwen die Stadt van* Amersfoert *noch twee merckdagen jaerlycks te leggen totter eenre die sy hebben van onse Voorvaderen Bisscoppen t'Utrecht by rade ende consente Heren* Arents *van* Yselsteyne *ons Ambachtsmanne aldaer, ende geven geleyde goet ende vast alle coopluyden ons Lande doere die merckte soeckende, uytgenomen vredelose luyden, of de uyt onsen Lande verdreven syn van quade feyten. In oirconde des briefs besegelt mit onsen segel. Gegeven t'Utrecht int jaer ons Heeren* M. CCC. *en een en dartich s' Manendachs na Palmdach.*

Ende uyt *sonderlinge affectie die wy dragende syn tot onse Stadt* Amersfoert *ende de Burgers ende inwoonders van dien, so hebben wy den selven van nieuws gegeven alsulcke privilegien, ende andere vryheden, als die hier na volgen.*

In den eersten dat wie comt woonen in onse Stadt Amersfoort *voorsz., ende daer Burger wort, die sal genieten alsulcke privilegien ende vryheden als andere ingeboren Burgers van onse Stadt* Amersfoort *genietende syn, de welcke de Regeerders onser Stadt* Amersfoort *sullen voorstaen, ende defenderen in heure privilegien ende vryheden, als sy andere geboren Burgers gewoonlyck syn voor te staen.*

Item dat die Burgers onser Stadt Amersfoort *voersz. sullen niet tegenstaende eenige questien, die onse voorsaten jegens henlieden gehadt mogen hebben, behouden ende possideren alsulcke landen ende erven, als sy tot noch toe aengemaeckt hebben, so aen den berge, als uyt onse wildernisse ende gemeente, Welverstaende dat die Burgers onser Stadt* Amersfoort *van nu voort aen hem niet en sullen bevorderen eenige landen aen te maecken aen den berge uyt de wildernisse, ofte de Gemeente voorsz., noch oock den berge blooten van hout daer op staende, Sonder expres consent van ons, ofte den genen, die wy daer toe gecommitteert hebben.*

Item dat so wat tolbaer goet comt binnen onse Stadt Amersfoort, *ende elders vertolt, sal voorts varen over al in onsen Lande van Utrecht,* sonder ons enich tol daer af voorts te betalen, *ten waer t'voersz. vertolde goet voort verbracht ofte gevoert worde uyt onse Landen van Utrecht in andere Landen,*

in welcken gevallen t'vertolt sal worden in ander onse tollen van den Lande van Utrecht, *gelyck oft in onse Stadt van* Amersfoort *niet vertolt en waer geweest.*

Item dat onse Burgers *van* Amersfoort *niet en sullen geroepen worden om eenige weerlycke saken voor den Officiael des Bisschops of Archidiakens van Utrecht, maer in beneficiale saecken of andere diergelycke, daer de kennis aff toebehoort ende competeert den Officialen als Geestelycke Rechters sullen* onse Burgers *van* Amersfoert *voersz. voor de Officialen voersz. te rechte staen als na rechte dat behoort.*

Item also wy onderricht syn dat onse Stadt Amersfoort *belast is met renten, ende in grooter schulden verlopen is, so hebben wy om onse Stadt voersz. te helpen uyt hoiren schulden ende lasten den Regeerders onser Stadt* Amersfoert *tot behoefte onser Stadt voorsz. gegont ende gegeven de helfte van alle de boeten, so wel criminele als civile, die in der voorsz. Stadt ende de vrydom van dien jaerlycks vallen sullen, mitsgaders de guyte ende alle de excysen, die by den Cameraer onser Stadt* Amersfoert *ontfangen sullen worden, die daer of gehouden wert jaerlycks reeckening, bewys, ende reliqua te doen, achtervolgende d'Ordonnantie by ons daer op gemaeckt.* Reserverende *nochtans aen ons alleen alle confiscatien, die vallen sullen in onse Stadt* Amersfoert *off vryheyt van dien, die onse Schout ontfangen sal tot onsen profyte, die gehouden sal wesen ons dair af te doen jaerlycks reeckeninge na behooren.*

Item also onse Stadt Amersfoort *eensdeels gefundeert is op* Brouwerye, *so hebben wy verboden ende verbieden mits desen, dat niemant geseten in onsen Lande van* Utrecht binnen twee mylen *van onse Stadt* Amersfoort *en sal mogen brouwen enich bier, om daer voort neeringe mede te doen.*

Item op dat onse Burgers van Amersfoort *voersz. hen te bet mogen geven tot neeringe ende Coopmanschap tot heuren profyte ende welvaeren onser Stadt* Amersfoert, *so hebben wy als Hertoge van* Gelre *ende Grave van* Zutphen *onse voorsz. Burgers geconsenteert ende consenteren mits desen, dat sy sullen mogen frequenteren mit heure coopmanschappen in onse Landen van Gelre ende Graefschap van Zutphen mit heuren toebehoren, mits betalende alsulcke tollen als sy gewoonlyck syn van outs te betalen.*

Item also die Burgeren van onse Stadt van Amersfoort gegoet syn in onse Landen van Gelre *ende* Zutphen, *ende mitsdien moeten contribueren van heure goeden in alle uytsettingen, die over t'lant uytgeset worden, so hebben wy geordonneert ende ordonneren mits desen, dat heure Landen niet meer belast en sullen worden met eenige uytsettinge dan andere Landen den ingesetenen van Gelderlant en Zutphen toebehorende.*

Van

Van alle welcke privilegien, die wy mits desen geconfirmeert ende van nieuws gegeven hebben den Burgeren van onser Stadt Amersfoort, *de voorsz. Burgeren genieten ende gebruycken sullen sonder contradictie van ymant, so lange sy hen dragen als goede getrouwe ondersaten schuldich syn te doen ende niet langer.*

Ontbieden daeromme ende bevelen onsen lieven ende getrouwen die Hooft, President ende luyden van onsen secreten ende grooten Rade, Cancelier ende luyden van onsen Rade in Brabant, Stadthouder, Cancelier, ende luyden van onsen Rade in Gelre, Stadthouder d'eerste ende andere Luyden van onsen Rade in Hollant ende Utrecht, Stadthouder, President, ende luyden van onsen Rade in Vrieslant, Stadthouder van Overysel ende Groeningen, ende alle andere onse Rechteren, Amptluyden, Officieren, ende ondersaten, dien dit aengaen sal tegenwoordich ende toecomende, dat sy den voornoemde Burgeren ende inwoonende onser voorsz Stadt Amerrsfoort *doen, laten, ende gedoogen van dese onse confirmatie, vestinge, ende nieuwe concessie in der manière ende opte conditien voren verhaelt rustelick, ende volcomelick genieten ende gebruycken, sonder hem te doen, noch te laten geschien eenich hinder, letsel, off moeyenisse ter contrarien. Want t'ons also gelieft. Des t'oirconde so hebben wy onsen segel hier aen doen hangen. Gegheven in onse Stadt van Brussel den 20. dach van Meye int jaer ons Heeren* CIↃ. IↃ. *ende vier en veertich, van onsen Keyserrycke t'*XXV. *ende van de Rycken van Castilien ende anderen t'*XXIX. *Onderstont. By den Keyser. Ende onderteyckent,* Verreycken.

Gecollationeert jegens t'principael in date, ende onderteyckent als boven, besegelt uythangande mitten segele des Keysers in roden wasse, ende accordeert, L. Botter.

Anno 1547. *Cellita &c.* Ad annum præcedentem in Chronico Agathensi, quod mireris, notatum ita: *In den selven jare quam Gruwel een Kettermeester tot Amersfoort van Utrecht uyt macht van Keyserl. Majesteyt om de boecken te ondersoecken, die een yder binnen acht dagen brengen moste, so datter veel Bybels ende Testamenten gebrocht ende verbrant worden, ende de goede boecken bleven onbeschadicht.* En partim malitiam, partim infandam & admirabilem cæcitatem: Quisquiliæ ipsis in pretio. Verbum Dei comburunt. Pag. 182.

Birctanis. A loco iis nomen. Bircta prope Amisfurtum. Iidem qui fratres Campi S. Andreæ olim. Auctor de iis supra ad Ann. 1416. Erant proprie autem non monachi, sed Canonici Regulares. Habeo Annales monasterii, ex quibus pauca hæc excerpsi, quæ originem ejus spectant.

Nomi-

Nomina trium fratrum, qui missi sunt a D. Florentio de Daventria pro prima fundatione & erectione nova domus clericorum retro novum hospitale Amersfordia, Andreas *de* Attendoorn, Iohannes *de* Lemego, Nicolaus *de* Erpel *Ann.* 1355. *ad instantiam devotorum virorum bona voluntatis & in conjugio Christiana religionis decenter viventium, videlicet* Rutgeri *de Doem*, Johannis *Hagis*, Gerardi *Wilde*, Stephani *Louwe, & aliorum spiritum timoris Dei & fervoris ex predicatione* M. G. *Groot*, D. Henrici *de Gouda*, & D. Iohannis *de Grondo concipientium, congregationem devotorum presbyterorum & Clericorum, & quemadmodum jam Daventria erat, erigere cupientium. Postmodum ad tertiam Regulam S. Francisci transierunt, & plures fratres recepti, & transierunt ad campum S. Andrea cum* D. Wilhelmo *Henrici primo ministro presbytero. Fuerat is* D. Wilhelmus *D. Florentii disciplinis institutus, & erat Confessor sororum cum* D. Henrico *de Gouda. Quem* D. Wilhelmum *per promotionem* D. Werenboldi *idem* D. Florentius *præfecit Rectorem nova* Domus *in Amersfordia, quia de Amersfordia ex honestis parentibus natus, ubi & prius Rector fuerat scholarium, homo magna literatura, & jurisperitus, & nihilominus humillima conversationis, Vicarius item ecclesia Amersfordiensis. Hic pia memoria* D. Wilhelmus *Henrici, venerabilis & devotus pater ac minister totius generalis Capituli de tertio ordine laudabiliter & salubriter præfuit* XV. *annos, ac tandem Deo vocante tactus infirmitate viam universa carnis ingressus est Ann.* M. CCCC. XIV. *sexto nonas Maji, hoc est in crastino Philippi & Jacobi. Ad cujus exequias convenit de* Amersfordia *multitudo populi sexus utriusque, qui omnes ad oblationem sunt admissi. Nam venerabatur* & *amabatur communiter ab omnibus, quia erat homo magna literatura, maturi consilii, profunda sapientia. A fratribus quoque paterno diligebatur affectu, quia licet moribus extitit maturus & gravis, fuit tamen natura pius, compatiens, & multum largus. Anno Pralationis secundo* D. Gosuini Zanten *Consules & cives opidi Amersfordiensis instabant apud fratres, ut vellent se ad alium locum transferre propter timorem hostium, quorum insidias in monasterio timebant. Contigit hoc rerum statu Magistrum* Henricum *Camerman Daventriensem ad eos solito suo more venire, & annuatim opidum Amersfordiense unde oriundus erat invisere. Audito desiderio nos transferendi obtulit paternam suam hereditatem in Birckel, locum videlicet & prædium in quo monasterium Curia B. Maria Ann.* 1419. *fundari cœptum, & altare S.* Andrae, *quod solum habuerunt consecratum in monasterio Campi S. Andrae translatum est de primo loco ad Birkelense monasterium per industrium artificem in vehiculo sanum & illæsum. Exinde monachi ibi vixerunt sub Regula S. Patris Augustini.*

Eodem

Eadem anno ictta est fulmine. Chronicon Agathense: *In den jare* 1547. *op St. Vitalis avent des nachts ontstack door een swaren donder ende blixem ons L. Vrouwen toorn. Dan brande niet meer door de gratie Gods dan de cap van de toorn. Het geliet off al de Stadt verbrant soude hebben door den swaren blixem.*

Anno 1554. *Antonius &c.* Idem Chronicon ad Ann. 1552. *Anno* 1552. *des nachts voor St. Pontiaens avont was het so grooten onweder van donder, blixem, hagel, regen, wynt, ende vloet van water, datter groote schade, ende jammer geschiede. Te* Bunschoten *worde de schade geschat alleen aen de Dycken op een tonne gouts Veel schade aen menschen ende beesten geschiede ook op ander plaetsen. Ter* Goude *wierde een schone kercke ende op ander steden toornen ende huysen van den blixem verbrant. Tot* Deventer *vingmen visch in de Kercke. Ende daer vielen veel groote huysen ter neder. De menschen clommen op de bomen, daer sommige af vielen ende storven van honger ende koude.* Idem ad Ann. 1555. *In den jare* 1555. *was het so natten jaer, datter geen drie weecken oyt en waren sonder regen. De beesten gingen int water. Men conde coorn noch hoy gewinnen, noch turf uyt het veen crygen, daer veel armoede ende verdriet uyt quam.*

Anno 1556. *intolerabilis fuit &c.* Ex æstatis præcedentis ingenti siccitate. Idem Chronicon ad Ann. 1556. *In het selve jaer, is het so droogen somer geweest, dat het gras stont verdorret opt velt. Waer op groote duyrte is gevolcht, Een cluyt boter golde sestehalve stuyvers, een schepel roggen vierdehalve gulden, een Utrechts mud weyten acht gulden, een schepel groene erweten* 44. *stuyvers, een mud garsten* 6. *gulden* 8. *stuyvers, een Amsterdams mud grauwe erweten* IV. *guld.* II. *st. een schepel boekweyt een daelder, een mud havers* 50. *stuyvers, een ton assen sestehalve gulden, een ton sepe sestien gulden, een ton boters* 32. *gulden. Daer was so grooten elende van honger, datment niet schryven en kan. Men maecte broot, van haver, van garst, van boenen. Men mocht uyt de Steden coorn noch broot dragen, off ten worde genomen. De arme ende Ambachtsluyden wilden op de rycke luyden slaen. Den Raedt setten de Conventen ende rycke luyden op een somma gelts, daer men coorn en broot om coft. De leste duyr coop roggen was in de Pynxster heylige dagen om vyfte halve gulden. Int jaer* 1557. *is het coorn allenskens beter coop geworden. Int selve jaer gaff ons Convent hondert gulden aen den armen, behalven dat de Susteren selfs gaven, ende deden* IV. *Susteren professie.*

Anno 1568. *circa Pascha.* In Chronico Agathensi invenio quod omissum hic ad Ann. 1564. *In den selven jare begon het te vriesen van den* 13. *De-*

cemb. ende geduyrde tot St. Mathyas toe, eer't begon door te doyen. Het was so harden vorst, datter niemant diergelycke beleeft en hadde, of horen seggen. Men hadde het ys onder de brugge te Campen *gemeten, dat het dick was* XII. *mans voeten, so datter veel menschen en beesten van coude sterven. Want het so fel coudt was, datmen het niet beschryven kan. Oock haddet so hooch gesneuwt, dat alst begon te doyen, de luyden op haer solders mosten vluchten om haer leven te behouden, so grooten water quamder. Waer door oock veel menschen verdroncken ende oock beesten, so datter oock groote schade geschiede aen dycken ende dammen, ende het boulant so veel onder water stont, datmen in vyf of ses weken daerna dattet begon te doyen geen lant kennen conde. Men kan d'elende deses wynters niet schryven van de koude ende waternoot.*

XXIV. *Julii nocte circa horam secundam.* Chronicon Agathense: *Int jaer* 1572. *was het seer groot onweer op St. Pauli bekeeringe nacht, dat de daken van de huysen, de glasen aen stucken, de muyren om, ende de bomen uyt de aerde waeyden. In den selven jare op de Octave Petri ende Pauli naer de middach worde de klocke geslagen. Daer was groot geroep in de Stadt, alsō de* Geusen *voor de Stadt quamen. Des Conings volck quam verjaecht van de* Geusen, *ende versocht in de Stadt te comen. De Poorten wierden voor haer gesloten, so dat sy van de* Geusen *onder de muyren van de Stadt doot geschoten worden, ende enige gevangen. Op St. Iacobs avont worde de Stadt opgeeyscht, maer worde geweygert. De Geusen vertrocken. Des nachts voor St. Pantaleon beleyden de Geusen wederom de Stadt, ende schoten alle daech dapper in de Stadt, ende die van binnen schoten oock dapper uyt de Stadt, waer naer sy wederom van de Stadt trocken.*

Op onser Vrouwen Hemelvaerts dach wert de Stadt wederom opgeeyscht te vuyr ende te sweert, ende daer stont in de Stadt een grooten onrust op. Wy waren in groote vreese, ende begaven ons tot bidden. Doen heeft Elisabeth Ruysch *ons* Mater *ons schreyende te kennen gegeven, dattet best ware, dat sy haer aen een kant begeven soude om niet gevangen te worden tot schade ofte schattinge des Convents, so dat wy bitterlick van malcanderen scheyden. Sy trock uyt de Stadt met haer Suster* Geertruyt, *oock ons* Pater *ende syn* Socius *naer Utrecht. Maer onse* Procuratrix *is moederlick by ons gebleven in alle ons lyden, ons troostende in allen onsen angst ende ons niet verlatende.*

Op St. Agapitus dach is des Conings volck gecomen ende hebben de Stadt opgeeyscht. De Borgers antwoorden, dat sy de Stadt vry wouden houden, ende nemen geen van beyde parthyen in. Daer over des Coninx volck is vertrocken,

ende

ende die Geus *gesint waren hebben de Geusen ontboden ; ende syn des anderen daechs gecomen , ende met triumph ingehaelt. Als wy dat in ons Convent hoorden waren wy seer vervaert. Wy sliepen meest int stroo alsoo wy alles uyt 't Convent hadden gevlucht. Ons waren toegeleyt by de* LXX. *paerden , ende daer Ruyters en jongens by , die wy de kost geven mosten. Wy hadden ons Convent niet vry. Sy liepen over al. Leyden veel listen tot schande. Maer de Heer maecktien vuil en jongen stantvastich in aller eere.*

Daechs voor ons Vrouwen avont quam hier een Maerschalck, die de Susteren ops Choor vergaderde , ende een diender met een blanck sweert voor da deure sette, datter niemant af en mocht , ende eyschte een syn webbe met hondert daelders aen gelt. Wy seyden dat wy het niet hadden,noch niet en conden geven. Hy stelde hem int Convent aen met syn Dienders als dolle menschen , slaende met haer bloote rapiers de beelden in den neck , ende om 't hooft,ende dierghelycke hier te lang om te verhalen.

Op St. Michiels dach worde de Pater *in St. Ioris Kercke van de stoel gehaelt onder de Predicatie ; daer groote ontust van quam door de Stadt , maer worde noch gestilt , 't naden sy eenige autaeren gebrooken hadden.*

Op St. Martens avont quam tydinge dat Zutphen wederom Coninghs was. De Lantluyden quamen en seyden dat des Coninghs volck over quam so veel als gras op der aerden. Waer over de Geusen een bode uytsonden , dan den selven niet tyts genoech te rugh comende hebben sy op ons L. Vrouwen avont presentatie omtrent ten V. *off* VI. *uren uyt de Stadt gelopen , ende veel Borgers met hun. Waer over op de Clock* Te deum laudamus *gespeelt worde. Een ure twee of drie daer na quam Heer* Willem *Anthonissen Rashoor met eenighe geschickte Borgers , die inde nacht met een wagen nae Utrecht voeren om de sleutelen tegen te brengen. Die s'anderen daechs smorgens met s' Coninghs volck in de Stadt syn gecomen. Ons* Pater *is ook in gecomen , ende sich met haest naer ons convent begeven , dien wy te gemoet syn gecomen , ende met blyscap ontfangen hebben.*

Des middachs als wy inde Reventer saten om te eten syn in gecomen onse Eerweerde Mater Elysabeth *Ruysch , ende Suster* Geertruyt *Ruysch, ende die getrouwe mede Priester H.* Wouter *Claessen, die welcom geheten syn met tranen. Doen togen veel Spanjaerts na Naerden en Haerlem.*

Et Chronicon quidem hactenus. Quemadmodum autem & qua lege urbs iis in potestatem data , qui contemptim hic Geusii , cum revera juris pristini & libertatis præclari vindices, ex iis patet , quæ tum acta, probante Principe Aurasico , cum Comite van den Bergh.

Item dat onse Genadighe Heer als die Stadt van Amersfoort *in genadige vruntschap ontfangen , ende die selvige Stadt in synre Genaden onder-*

Dessen ist mir me Genadiger Her in allen wegenen tofreden.

danicheyt begeven hebben, den selven gelieven doen volgen ende onderholden, het gene syn Genaden belieft heeft mit den selvigen te contraheren tot vorderinghe niet alleen der selvighe Stadt, maer oock die gantse angehefte saicke tot die eere Gods ende bewegynge der herten tot goetwillicheyt, ende tot ontlastinghe der personen, die mit syn Gen. het selvige contract gehandelt hebben.

Fiat, und dat' middeler tzeit geseiet, wie die gesanthen gelast van etliche poincten, die heimelick kunnen gelevert werden.

Als te weten dat myn Genad. Heer gelieve der Kercken ornamenten ende goederen te laten in sulcken staet, so die selve ten tyden des contracts waren, mits dat die mit specificatie ende verseeckertheyt mengen opgeteyckent worden, ter tyt toe, dat die nootlich tot behulp van ihre Genaden ofte der Stadts lasten ende afterwesen behoeven angeferet tho werden, t'welck nu ter tyt niet gescheen solde sonder groote schandalisatie van der gemeente des voorschreven Stadts ende oock omleggende Steden, die in syn Gewelt noch niet gecomen en syn, ende andere gewichtige oorsaken, die syn Genade wel bewegen sullen.

Sal ihren privilegien nicht afgebroken werden, und allein die name van Bevelhebber bliven.

Item dat syn Genade gelieve te doen verklaringe, in wat vuegen die Stadt van Amersfoert *een Stadtholdar sal erkennen, so voertyts die selvige Stadt in handen van Keyserl. Maj. eerst gecomen wesende den selven een Stadtholder gevergt is te hebben*, dan is overmits die olde privilegien, die welcke die Stadt dier tyt alsoo oock gelaten worden, daer van ontlast gebleven, *so die Overheyt in der tyt in goede trouwicheyt bevonden is, ende nu verhopen tho allen tyden bevonden sullen worden.*

Item dat dien volgende oock die bewaringe van der sleutelen van der Stadts poorten ter selviger tyt worden tho betrouwt den oversten Burgemeysteren, begeerende daerom dat syn Genade gelieven wil te ordineren, wie als nu daer van die bewaringhe hebben sal, desgelycks die sleutelen van der Stadts bussecruyt, die itzunder syner in gewaldt van den tegenwoordigen Stadtholder, die dat selvige tot synen gelieve sonder kennisse van die Overheyt uytdeylen mach, beducht synde het selvighe daghelix verrmindert tho werden, ende qualyck weder tho becommen is.

Sal die resolutie hier af mit den inkomender besichtiger der festung zu gefertigt werden.

Heft ihre Genade hier in voor eerst verordenet, wie den abgesanten angeseigt ist worden.

Item dat syn Genade gelieve die Stadt niet hoger te beswaren, dan mit een getrouw vendel knechten, ende mit etliche Ruyteren, so die Stadt daer mede wel bewaert sal wesen, ende die Burger van wider beswaringe ontlast wesende wel willich sullen wesen tot waicken, ende andere dienssten na haer vermogen, want die arme Gemeente nu ter tyt boven haer macht beswaert is, als sulcks ende oick van de beswaringe mit den vrouwen ende jongens ende andere dien aengaende syn Gen. by den missive onlangs aen syn Genade gesonden vertoont is.

Item

Item dat syn Genade gelieve geen Ampten ofte diensten der Stadt betreffende tho vergeven sonder voorgaende kennisse van die Overheyt der selver Stadt, ende volgende die privilegien van dien. Fiat.

Item salmen midlerwyl mitten Hoven buyten die Stadt berusten biss syn Genade einen verordene, die die gelegentheyt besichtige. Solches sal in weynigh tagh.

Item wil ihre Genade einen andren Predicant *auss meins Gen. Herren des Printzen bevel zu* Amersfoort.

Aus bevel meins Genad. Heren Graven zu den Bergh D. Weyer, *Gecollationeert met syn principale geteyckent ende geappoincteert in margine als dese, ende accordeert daer mede by my.* &c.

Dic Prince *van Orangien, Grave van Nassau &c. Heere ende Baron van Breda, van Diest &c.*

Eersame, discrete, lieve, besundere. Gemerckt hebbende die goetwillicheyt ende sonderlinge affectie, die ghy tot noch toe tot welvaren van de gemeyne Christelycke saecke bewesen hebt, ende als noch bewyst, omme die Stadt Amersfoort *te houden tot dienste van de Conincl. Majest. hebben wy niet willen laten u met desen van goeder herten te bedancken, ende voorts genadighlyck te versoecken, dat gy daer inne altyt volharden ende continueren wilt, niet twyffelende al t'selve u lieden, ende enen ygelicken van u lieden, ook uwe huysen, ende kinderen, ende nacomelinghen ten besten comen sal, ende van onsent wegen moogt ghy u geheelyck verseeckert houden, dat also wy tot deser uren niet nagelaten en hebben alle wegen ende middelen voorts te wenden, ende te wercke te leggen, omme t'welvaren van de gemeyne Christelycke sake te vorderen, wy oock u lieden int particulier alle hulpe, assistentie, ende bystant doen sullen, dees ons immermeer mogelycken wert, in al t'geene dat sal moghen voorvallen, volgens die goethertichheyt, die wy weten gy tot noch toe bewesen hebt, Ende also wy niet lievers en hebben dan die privilegien der Stede van* Amersfoort *t'onderhouden, ende te doen onderhouden, syn wy oock wel te vreden, dat volgens uwe begeerte die Borgemeesteren der selver Stede, so wel de bewaernisse hebben van de Sleutelen tot den Buspoedere, ende andere munitien van oirloga, als de gene in onsen name aldaer gestelt syn, ofte gestelt sullen mogen worden, Begerende sy lieden te samen daer op, ende op al t'gene der Stadt welvaert aengaet goet regart ende toesicht hebben, u hier mede den Almogenden Heere bevelende. Geschreven tot* Leyden *op den* IX. *Novembr.* 1572. *U. E. goede vrunt. Ende was onderteyckent,* Guill. de Nassau. *De superscriptie was: Den Eersamen, wysen, discreten, onsen lieven, besonderen, Borgemeesteren, Schepenen, Borgeren, ende allen anderen goede inwoonderen der Stede van Amersfoort.*

Ad

Ad Annum porro 1573. subsistit Auctor & desinit. Desiissem etiam ego, nisi existimassem operæ pretium me facturum nec lectori rem ingratam præsertim Amorfortio, si ex eodem Chronico Agathensi, quæ nullius momenti recisis adderem, quod reperi ad annos aliquot sequentes. Ita ergo ad annum 1579.

In dit jaer op St. Perpetuae ende Felicitatis dach des avonts laet quamen die van Utrecht met al haer macht, ende belegerden dese Stadt Amersfoort, ende sy hieldent met de Prins tegen den Coninck, t'welck sy wilden dat Amersfoort oock soude doen, die niet en wilden.

Waer over Mr. Paulus Buys *in Amersfoort is gecomen, also hy een Borgers soon was. Hy heeft een deel van den synen vergadert om deselve met schoone woorden te brengen tot syn desseyn. Maer hoewel sy hem wel toegedaen waren en dorsten het nochtans niet bestaen. Ende als hy geen raed en wist keerde hy wederom. Ende sy ontboden int leger buyten de Stadt d'Overheyt van de Stadt. Als die gecomen waren hielden sy gevangen Mr.* Gerardt *van Schadyck.*

Dat die van Utrecht voor de Stadt quamen geschiede Saterdachs s'avonts voor den eersten Sonnendach in de Vasten, ende worde verboden tusschen negen en tien uren de klock te laten hooren. Ende vermits die van buyten de Stat deden opeysschen, of sy wilden de stucken van de gevangenen over de muyren werpen, so worde Dynsdachs accoort gemaeckt, dat sy in de Stadt souden comen: De kercken souden blyven als sy waren, ende den dienst naer gewoonte gedaen worden. Daer op sy haer eedt deden. Ende syn veel guarnisoenen in de Stadt geleyt. Des Donderdachs op St. Gregorius dach quamen veel Capiteyns ende ander Overheyt in de Spinkamer, *sprekende veel lichtveerdige woorden. Een van hun allen haelde uyt den* Reventer *een tafellaken, hangende t'selve om syn lyf, staende voor't autair, doende groote spot aen t'sacrificie der missen, Waer over de mater* Ruysch *ende andere Susteren bitterlyck schreyden. Waer door de Capiteyns beweecht worden, ende beclaechden hem, dat sy't niet eerder belet of gestraft hadden.*

Op de selve tyt eyschtense de Vrouwen Capel om haerluyden Predicatie daer in te doen, smytende voorts boven haren eedt met groote rebellie d'autairen in stucken.

Int selve jaer op St. Petronellen dach, alst ons L. Vrouwen vaert was, quam de Schout met twee van den Rade in ons Spinkamer, ende vergaderde t'geheele Convent, gevende ons vryheit van de gedane professie, ende vant sloth, ende om te mogen hylicken, ende sodanige dollicheyt meer. Wy werden seer beswaert met schattingen ende garnisoenen, so dat wy gelt op renten nemen, ende lant vercopen mosten. Wy deden ons dienst en Predicatie noch in ons Kerckgen.

Dyns-

Drusdachs na Paschen songmen de laetste misse *ende vesper, also daer een groote turbatie in de Stadt was, want een deel Rebellen in St. Joris Kerck de beelden ende Autairen aen stucken sloegen. Doch sy worden voor die tyt door de Magistraet uytgedreven.*

Et sic hactenus etiam hoc, sed ut videtur confusius usque ad Annum 1580. Nec temporis ratio accurata, nec observata observanda, & quæ urbi interim contigerunt, etsi admodum notatu digna. Plena hæc dissensionum & turbarum cum alias tum initio inprimis Ann. 1573. Divisa inter factiones ad Belgas partim fœderatos partim ad Hispanos trahentes magno conatu rem, fœdis autem proscriptionibus & mulctis invicem se persequentes. Ut exempli tantum causa:

De Regeerders der Stadt Amersfoert *geboort t'rapport van hare Gedeputeerde die geweest is by ons Genadigen Heere die Stadtholder ordonneren volgende syn Genade bevel die personen naer genoemt binnen den tyt van* XXV. *dagen naer insinuatie van desen te wederkeren binnen* Amersfoert *in haerlieder residentie, ende van daer niet te vertrecken sonder des Stadthouders ofte der Regierders deser Stade speciael consent, op pene van indien sy luyden van des te doene in gebreecke blyven, dat by provisie die Knechten, die hem toegefourieert syn, geleght sullen werden in de herberghe t'haerluyder costen, van welcke die penningen verschoten sullen werden by den Officier op den derden penninck meer, ende dat voorts by andere middelen jegens den onwilligen versien sal werden somen bevinden sal te behoren. Actum den vyfden Ianuar,* 1573. stilo Trajectensi.

Peter Meynssen *van Westrenen*, Jan Botter *Harmenssen*, Jan *van* Dolre, Dirck *van* Dolre *ende syn Suster* Anna, *die weduwe van Mr.* Jan *Deyn*, Goort *Bol*, Iacob *Gerrytssen*, Ian Vermaeth *van Utrecht*, Ian *van* Eck, Antonia *Aert van Zutphens weduwe, die weduwe van* Goort *van Westrenen*, Wouter *Gerrytssen speldemaker*, Elyas *van* Wede, *de weduwe van* Gerrit *Janssen van Lienail*, Volcken *Proet*, Tonis *Iacob Elbertssen*, Willem *van Byler*, Meynsgen *van der Maeth*, Wyntgen Ioost *Harmenssen weduwe*, Alydt *Botters*, *Ior.* Ian *van Doornick*, Marytgen *Meyns Gysbertssen dochter.* L. Botter *Secrets*:

Interim autem dum suspensis inter spem metumque multorum animis res Belgicæ adhuc passim fluctuant, postquam fœdus initum inter Belgas, quæ vulgo Pax Gandavensis, de Hispanis & aliis prorsus Belgio ejiciendis, ad vetera privilegia, & urbis regimen constituendum juxta veterem consuetudinem, Amorfortii etiam aspirarunt, consessui Ordinum Generalium oblato in id libello supplice, qui se habet, ut sequitur:

Aen

Aen myn E. Heeren de Generale Staten van dese Nederlanden te Brussel vergadert.

Geven in behoorlycke reverentie te kennen de Borgermeesters ende Regeerders der Stadt Amersfoort, *dat sy Supplianten boven menschen memorie in deuchdelycke possessie vel quasi syn geweest, omme uyt de treffelyckste en de notabelste Borgeren by maniere van lotinge te deputeren dertien personen, die na voorgaende eedt henluyden by Borgemeesters afgenomen alle jaer op dertien avont gewoonlyck syn d'electie van een nieuwe wet by t'meerendeel van stemmen te celebreren, als te weten* twe Borgemeesteren, twaelf Schepenen, *ende* twaelf Raden *volgens d'ordonnantie ende gebruyck daer van synde, ende also Hoochloff. Mem. Keyser* Carel *int ontfangen vant Sticht van* Utrecht *ende de Stadt van* Amersfoott *op syne versegelinge den Borgemeesteren ende Regeerders der voorsz. Stadt belooft hadde alle die privilegien, usantien, ende costumen hemluyden te laten volgen en te hanthouden, Soo hadden de voorsz. Borgemeesters ende Regeerders de voorsz. possessie vel quasi vant voorsz. privilegie, ordonnantie, ofte costume op de electie van een nieuwe wet geobserveert tot den jare van 44. lestleden, en vreedsaemlyck sonder contradictie van ymant geobserveert gehadt, Dan also in den jare van* XLIII. *t'garnisoen binnen* Amersfoert *liggende uyt oorsaecke van buyt te halen tegens wille en raide van de Regeerders der selver Stede d'voorsz. Stadt verlatende van de Cleessche ter neder geleyt worden, Welcke occasie de voorsz. Cleessche waernemende hebben terstont deselve Stadt van alle præsidie van knechten gedestitueert synde belegert gehadt. Al t'welck de Regeerders bemerckende hebben alle gelegentheyt Heere* Reynout *van* Brederode *leggende binnen de Stadt Utrecht Lieutenant des Heeren* Rene de Chalon *Prince van Orangien als syne Majesteyts Capitein generael geinsinueert, ende secours versocht gehadt. Welck secours hem niet en gebeurde. Sulcx dat de voorsz. Regeerders bevindende haer selven van alle subsidie gedestitueert, ende niet gequalificeert van den vyant te resisteren, syn tot haer groot leetwesen ende enorme schade genootdruckt geweest, nadien die voorsz. Stadt beschoten ende de poorten afgebrant waren hem selven* per deditionem *in vyanden handen te begeven. Ende hoewel de Regeerders der voorsz. Stede geene intentie gehadt en hebben om jegens syne Majesteyt eenige rebellie te plegen, nemaer ter contrarie alle devoir gedaen hadden omme de vyanden te resisteren, ende in syne Majesteyts obedientie te continueren, ende mitsdien na rechten int gunt voorsz. is geensins culpabel en kunnen bevonden worden, t'heefs nochtans syne Keyserl. Maj. belieft gehadt metter daet ende buyten forme van justitie, ende sonder voorgaende sen-*

fontantie, de voorsz. gerechtichheyt, privilegie, ende usantie, by seker abrupt placcaet of forme van abolitie, daer aengeven van eenige particuliere personen sonder weten, wille, ofte consent van de voorsz. Regeerders, den selven Regeerders gebruyckt, te benemen, reserverende voorts de voorsz. deputatie ofte consultatie van deselve weth aen syne Maj. ofte syne Maj. Stadthouder van Utrecht, niet als Stadthouder, maer als daer toe specialyck last ende bevel hebbende. Ende also by de Pacificatie van Gent ende het eewich edict daer op gevolcht, ende by syne Coninckl. Maj. geconfirmeert alle Steden metter daet gerestitueert worden in hun ende privilegien, gewoonheden, ende usantien d'selve Steden onbehoorlyck ende buyten forme van justitie benomen synde, Versoecken daeromme de Supplianten, dat U. E. gelieve deselve Supplianten [illegible] ende te consenteren, [illegible] procederen tot electie van een nieuwe weth, [illegible] privilegien, ordonnantien, t'gebruyck, ende gerechticheyt by den selven Regeerders tot den jare XV^c. vier en veertich sonder eenige infractie geobserveert, ende den Supplianten buyten forme van rechten benomen, sonder regard te nemen op den laps des tyts ofte enich onghebruyck s'sedert den jare van XLIV. [illegible], [illegible] dat de Stadt voorsz. saecken s'sedert [illegible] gelegen hebben, dat de Supplianten geen middel gehadt noch macht gehadt en hebben om t'selve by middel van justitie te beletten, [illegible] de voorsz. Pacificatie ende Eewich Edict geen distinctie van tyt en vermelden. Dit doende &c.

Nec difficilis tum Consessus, audito prius Principe, interim & pro tempore, quæ petebantur, concessit, ut vel hinc satis patet.

Die Prince van Orangien &c.

Eersame, hooghgeleerde, discrete, lieve besondere. Die Regeerders van der stadt Amersfort, *hebben een tijt lang met wel indispute geweest, op 't stuck vande satisfactie, ende zijn van alles met hen dies aengaende verdragen geweest, uytgescheyden alleenlijck* 't vierde puncte sprekende vande forme ende persoene die de weth aldaer kiesen, *ende te dien verkiesen souden moegen worden, niet hebbende willen toelaeten, dat [illegible] het out getal van kiesers, [illegible] te vermeerderen; dwelck ons daer nae oirsake gegeven heeft gehadt den president vanden Hoof van Utrecht commissie toe te schicken, welcken volgende den [illegible] als van [illegible] soude procederen tot vernieuwinghe vande voorsz. wethe, [illegible] als men sedert den Jare drie ende veertich altijts heeft gedaen. Maer want die Regeerders voorsz. hem tegens deselve Commissie opposeerden, insisterende, dat die van A*mersfoert *zoe wel als ander steden behoorden gerestitueert te worden int gebruyck van heure oude privilegien,* Consenterende [illegible] weckie-

sen

Aen myn E. Heeren de Generale Staten van dese Nederlanden te Brussel vergadert.

Geven in behoorlycke reverentie te kennen de Borgermeesters ende Regeerders der Stadt Amersfoort, *dat sy Supplianten boven menschen memorie in deuchdelycke possessie vel quasi syn geweest, omme uyt de treffelyckste en de notabelste Borgeren by maniere van lotinge te deputeren dertien persoonen, die na voorgaende eedt benluyden by Borgemeesters afgenomen alle jaer op dertien avont gewoenlyck syn d'electie van een nieuwe wet by t'meerendeel van stemmen te celebreren, als te weten* twe Borgemeesteren, twaelf Schepenen, *ende* twaelf Raden *volgens d'ordonnantie ende gebruyck daer van synde, ende also Hoochloff. Mem. Keyser* Carel *int ontfangen vant Sticht van* Utrecht *ende de Stadt van* Amersfoort *op syne versegelinge den Borgemeesteren ende Regeerders der voorsz. Stadt beloeft hadde alle die privilegien, usantien, ende costumen bemluyden te laten volgen en te banthouden, Soo hadden de voorsz. Borgemeesters ende Regeerders de voorsz. possessie vel quasi vant voorsz. privilegie, ordonnantie, ofte costume op de electie van een nieuwe wet geobserveert tot den jare van 44. lestleden, en vreedsaemlyck sonder contradictie van ymant geobserveert gehadt, Dan also in den jare van* XLIII. *t'garnisoen binnen* Amersfoert *liggende uyt oorsaecke van buyt te halen tegens wille en raide van de Regeerders der selver Stede d'voorsz. Stadt verlatende van de Cleessche ter neder geleyt worden, Welcke occasie de voorsz. Cleessche waernemende hebben terstont deselve Stadt van alle præsidie van knechten gedestitueert synde belegert gehadt. Al t'welck de Regeerders bemerckende hebben alle gelegentheyt Heere* Reynout *van* Brederode *leggende binnen de Stadt Utrecht Lieutenant des* Heeren Rene de Chalon *Prince van Orangien als syne Majesteyts Capitein generael geinsinueert, ende secours versocht gehadt. Welck secours hem niet en gebeurde. Sulcx dat de voorsz. Regeerders bevindende haer selven van alle subsidie gedestitueert, ende niet gequalificeert van den vyant te resisteren, syn tot haer groot leetwesen ende enorme schade genootdruckt geweest, nadien die voorsz. Stadt beschoten ende de poorten afgebrant waren hem selven* per deditionem *in vyanden handen te begeven. Ende hoewel de Regeerders der voorsz. Stede geene intentie gehadt en hebben om jegens syne Majesteyt eenige rebellie te plegen, nemaer ter contrarie alle devoir gedaen hadden omme de vyanden te resisteren, ende in syne Majesteyts obedientie te continueren, ende mitsdien na rechten int gunt voorsz. is geensins culpabel en kunnen bevonden worden, t'heefs nochtans syne Keyserl. Maj. belieft gehadt metter daet ende buyten forme van justitie, ende sonder voorgaende sen-*

[illegible], de voorsz. gerechticheyt, privilegie, ende usantie, by seker duytsch placcaet of forme van abolitie, deur aengeven van eenige particuliere persoonen sonder weten, wille, ofte consent van de voorsz. Regeerders, den selven Regeerders gebruyckt, te benemen, reserverende voorts de voorsz. deputatie ofte confirmatie van deselve wethe aen syne Maj. ofte syne Maj. Stadthouder van Utrecht, niet als Stadthouder, maer als daer toe specialyck last ende bevel hebbende. Ende alsoo by de Pacificatie van Gent ende het ewich edict daer op gevolcht, ende by syne Coninckl. Maj. geconfirmeert alle Steden wederomme gerestitueert worden in huer ende privilegien, gerechticheden, ende usantien d'selve Steden onbehoorlyck ende buyten forme van justitie benomen synde, Versoecken daeromme de Supplianten, dat U. E. gelieve deselve Supplianten t'auctoriseren ende te consenteren, [illegible] te moegen procederen tot electie van een nieuwe wet, [illegible] hare ende privilegien, ordonnantien, t'gebruyck, ende gerechticheyt by den selven Regeerders tot den jare XVc. vier en veertich sonder eenige infractie geobserveert, ende den Supplianten buyten forme van rechten benomen, sonder regard te nemen op den laps des tyts ofte enich ongebruyck t'sedert den jare van XLIV. gevallen, [illegible] merckende dat de Stadt voorsz. saecken t'sedert dien tyt alsulcke geloop gehadt hebben, dat de Supplianten geen middel gesien noch macht gehadt en hebben om t'selve by middel van justitie te beletten, besonder alsoo de voorsz. Pacificatie ende Ewich Edict geen distinctie van tyt en vermelden. Dit doende &c.

Nec difficilis tum Consessus, audito prius Principe, interim & pro tempore, quæ petebantur, concessit, ut vel hinc satis patet.

Die Prince van Orangien &c.

Eerentfeste, hooghgeleerde, discrete, lieve besondere. De Regeerders vander Stadt Amersfort, *hebben een tyt lanck onder hen in dispute geweest, op 't stuck vande satisfactie, ende zyn van alles met hen dien aengaende verdragen geweest, uytgescheyden alleenlijck 't vierde puncte sprekende vande forme ende persoone die de weth aldaer kiesen, ende te dien verkosen souden moegen werden, niet hebbende willen toelaten, [illegible] den het out getal van kiesers, [illegible] vermeerderden; dwelck ons daer nae oirsake gegeven heeft gehadt den president vanden Hoof van Utrecht commissie toe te schicken, welcken volgende den selven als [illegible] soude procederen tot vernieuwinghe vande voorsz. wethe, sulcx als men t'sedert den Jare drie ende veertich altijts heeft gedaen. Maer want de Regeerders voorsz. hem tegens deselve Commissie opposeerden, insisterende, dat die van A-* mersfoort *zoe wel als ander steden behoorden gerestitueert te wesen in 't gebruyck van harre ende privilegien, Consenterende niettemin in 't verkie-*

sen van thiene van onsent wegen voor desereyse; soo heeft [illegible] den President niet kunnende weder [illegible] ons overgesonden t'verbael van zijne wedervaeren, [illegible] welck wy u al te samen nessens desen oversenden. Begherende wel ernstelijk gij wilt alle 'tselve [illegible] hebbende niet [illegible] u desen gesien te transporteren binnen der voorsz stadt Amersfoort, ende aldaer volgende 't [illegible] consent van onsent wegen de verkiesinge doen van [illegible] op [illegible], goede patriotten, staende ten goede [illegible] ende [illegible] [illegible] de gemeenterede vande voorsz. [illegible] de [illegible] verkiesinge ende gestelt te werden by maniere ten [illegible], als naer oude hercomen in desen gebruyckt voor d'Jaer XVc. XI drieenveertich; waer toe wy u geven volcoemen macht ende authoriteyt mits desen.

[illegible] binnen [illegible] hiere [illegible] ons Heere Godt 27 met u Gescoreert [illegible] den XXIX. Juny 1577. Onderstont u goede vrint Guilielme *de* Nassau. *Noch stont ondergeschreven. Is gecollationeert ende met sijnen origineel gelijcke gevonden bij my ondergeschreven Secretaris van Zijne Excellentie, en was onderteyckent,* [illegible]*. Gecollat. jegens de voorsz copie ende es bevonden te accorderen by my* L. Botter.

[illegible] ipsi tamen, [illegible] tam liberaliter [illegible] impetrato quod vellent, severum satis [illegible] Hispanos [illegible], dum vellent; & ad foedus dissipandum fallacibus verborum formulis, pacisque specie & comitatis, lactando credulos & [illegible] omnem operam adhiberet, inter mutuas suspiciones Amorfortii etiam obtinuerunt, ut deducto præsidio claves urbis haberent ipsi, vicissim Regiæ Majestati urbem se servaturos sartam tectam promittentes:

[illegible] die [illegible] van Don Iohan *van Oostenrijck Gouverneur ende Capiteyn generael [illegible] Generael Staten deser landen believe hebben te doen [illegible] van t' regiment van myn Heere de Grave van* Bossu, *&c. sulcx dat mitsdien die Stede* Amersfoort *sal werden bevryet vande garnisoenen, hebben de Regeerders voor al goede gevonden, omme zyn* Alteze, *die generael Staten, ende mynen Heere den Grave van* Bossu, *te geven goede contentement ende betrouwen [illegible] verseeckertheyt van dese Stede, ende die behoorlijke obedientie ende onderdanicheyt, diemen syne Ma.t schuldich is, [illegible] mette [illegible] ende andere vande [illegible] deser Stede te verbinden, omme nae te gaen ende te doen achtervolgen de naervolgende poincten.*

Inden eersten beloven wy Regeerders, [illegible], ende andere vande principaelste borgeren onderscheyden de voorsz. Stede te bewaren ende conserveren onder de onderdanicheyt van Zyne Ma.t

[illegible] die selve Stede voor [illegible] Gouvernement of garnisoenen [illegible]

ge-

gedogen geopent te werden, dan daer toe specialick commissie hebbende van Zyn Alteze *ende die generale Staten,*

Noch oock toelaten eenige nieuwicheyt soo inde religie als in policie saecken.

Omme t'welck te effectueren wy voorsz Regierders sullen maecken alle behoorlycke ordonnantie, die wy metten ondergeschreven beloven te achtervolgen, ende doen nae gaen by allen burgers ende Inwoenders deser Stede.

Al t'welck voorschreven wy Regieerders der Stede Amersfoort *mette ondergeschreven beloofs hebben ende beloeven by desen te achtervolgen ende doen achtervolgen onder t'verbandt ende by't verlies van onse liven, goederen, eer, naam ende faem respectivelick. Aldus gedaen binnen Amersfoort den* XXI. *Iuny* XV^c. *Zeven ende seventich. Ende was onderteyckent van hondert ende twintich vande principaelste ende gequalificeerste borgeren, behalven de Overicheyt vande gilden ende broederschappen. Als by de navolgende personen.*

Ioest *van Hartevelt.*
Gherart *van Schadijck.*
J. *van Rijn.*
Adriaen *van Egmondt.*
Jan *van Westrenen.*
Cornelis *Lyster.*
Wouter *van Esuelt.*
Steven *van Zyll.*
Willem *Andriessen.*
Gherrit *van Spriel.*
Sandtwijck.
Anthonis *Brant.*
Herman *Botter Janssen.*
Roeloff *Janssen.*
Gerrit *Gerissen.*
Jacob *van Dasthorst.*
Cornelis *Reyerzen.*
Johan *Botter.*
Dirck *Dirkzn van Crachtwijck.*
Jan *Gerritzen van Loenen.*
Jan *Thonissen.*
Rijck *Harmenssen.*
Helias *van Ravevelt.*
Herman *Joostenssen.*
Johan *vander Burch.*
Alexander *van Grootvelt.*
Iacob *Zoes Willemzen.*
Ian *Willemssen Schaep Camerаer.*
Peter *Hoefkerck.*
Anthonis *Pouwelsse.*
Gerrit *van Rijn.*
Ghysbert *vander Maeth.*
Frans *Meynsen.*
Ian *Stevensen.*
Dirck *van Waell.*
Aert *Gherritzen.*
Ian *van Rijn.*
Dirck *Brant.*
Henrick *Andriessen.*
Iohan *Zeelen.*
D. *Stevenzen.*
Goert *Stegen.*
Gerrit van Hardevelt.
Iacob *van Westrenen.*
Iacob *Soes.*
Iohan *van Eck.*
Berndt *van Steenbergh.*
Lamman *ten Linden.*

Willem *Pyll.*
Henrick *Both.*
Goert *Franssen.*
Bartholomeus *vande Glindt.*
Henrick *van Westrenen.*
Peter *Harmenszen de Ruyter.*
Gerrit *Soest Jacobszen.*
Hessel *van Duwerden.*
Coenraet *Fransz.*
Cornelis *Hermissen.*
J. *Dasshorst.*
Cornelis *van Schaycke.*
Ian *Claesz Bode.*
Peter *van Westrenen.*
Willem *van Lyser.*
Ian *Verholl.*
Gerrit *van Dasshorst.*
Albert *van Rijn.*
Cornelis *Anthonisz.*
Cornelis *Aerts Moy.*
Cornelis *van Schadijck.*
Ian *Lamfoorsz.*
Arent *van Westrenen.*
Everardt *van Schadijck.*
Henrick *van Rijn.*
Willem *Iacobsz. Apteker.*
Gerrit *Reyersz.*
Evert *van Schadijck.*
Cornelis *Somer.*
Clemens *van Hoey.*
Willem *van Lunloc. Willemszen.*
Clement *Fransz.*
Bor *Ianssen.*
Bartholomeus. *Bolent.*
Harbert *Antonisz.*
Aart *Gerritsz.*
Gerrit. *van Achtevelt.*
Ian *Cornelis Pauwelsz.*
Dirck *Iansz Camp.*
Willem *van Zulen.*
Ian *van Schayck.*
Henrick Gerrit *Iacobzen.*
Rutgen *Anthonisz.*
Ian *Goertssen.*
Herman *van Dompselaer.*
Iacob *Gerritsz.*
Ian *Camp.*
Willem *Reyerssen.*
Ian *Petersson van Colenberch.*
P. *Meynsz.*
Lodewijck *Ianszen.*
Frans *van Dronckelaer.*
G. *Spruyter.*
Gysbert *Henricssen.*
Willem *van Gheyn Dirckzen.*
Willem *Bosch Willemsen van Woede.*
Gysbert *van Achtevelt.*
Goert *Both.*
Cornelis *Goesensen Taets.*
Steven *Stevensz.*
Pouwels *van Lyser.*
By my Willem *Dircksen.*
Ian *Spruyt accordeert int geene voorscreven voor so lang als hy in dese Stadt is.*
Adriaen *Botter.*
Frans *Andriesz.*
Elbert *Ianssen Ghoore.*
Ian *Lenssen.*
Iohan *Buys.*

Adjectum manu hic Actuarii.

Die Overigheyt vande Gilden ende broederscappen, alsoo deselve meestendeel geen namen, maer alleen eer marcken hebben geteeckent; soo ist dat ick de selvighe alhier niet en hebbe gestelt.

Vi-

Visum fœdus id satis validum, sed non aliud hinc effectum, quam ut profuga adversa factio suis precibus eo fortius ad urbis obsidionem, quæ tam propinqua Ultrajecto, & ex qua nihil boni diœcesi sperari poterat, fœderatos impelleret. Unde & mox cum non deessent, qui fœderatis parum æqui, odio religionis, lucrique spe & potestatis, ultra adhuc, & quantum possent, omni vi civitatem ad Hispanos impellerent, nec quæ vicina Ultrajectum, majus hinc malum metuens, contumaciam ipsorum ferret, eo tandem res redacta, ut obsessa urbs & tandem dedita, initio nimirum Ann. 1579. x. dein Martii præsidium in eam missum, ut Michael etiam ab Isselt, qui & ipse Amorfortius, ad eum annum notavit. Revocati tum qui diffugerant, fugam, abitum adornantes mox edictis inhibiti. *Gepubliceert den* I. *Martii ter presentie vant Gerecht: De Regierders interdiceren allen Borgeren ende inwoonders, geestelyck ende wereltlyck, hem te vertrecken buyten de Stadt metter woone sonder consent van de Magistraet opte verbeurte van hondert goude realen ende arbitrale correctie, ende indien 'er eenige vertogen syn sedert den* 5. *Martii voorleden, dat deselve wederkeeren sullen in de Stadt op pene als boven. Onder stont: Geextraheert uyt het Publicatie boeck, ende accordeert, By my, ende was onderteeckent: Levinus Botter.* Severe etiam satis servata hæc inhibitio, ut potest satis intelligi ex eo quod sequitur: *Aen myn E. Heeren die Regierders der Stede Amersfoort: Thoont ende geeft te kennen* Ioost *van* Hartevelt, *dat also syne patrimoniael ende ander syne erfgoederen gelegen syn buyten t'ressort ende jurisdictie van desen Gerechte, ende hy Suppliant in geenderley manieren en is verobligeert dese Stads, So is hy Suppliant van meyninge niet subitelyck, maer tot syne gelegena tyt te vertrecken, Dat nochtans hy Suppliant niet en can gedoen, overmits het verbodt by myn Heeren de Regierders gepubliceert, ten sy by haer luyder kennisse ende paspoort. Ten welcken eynde hy Suppliant ootmoedelyck versoeckt behoorlycke licentie ende brieven van paspoort. Dit doende &c.* In capite *stont geappoincteert aldus: De Regierders verstaen, dat den Suppliant dit versoeck sal doen by tyde van syn vertreck. Actum den* VI. *Iunii* 1579. *Was onderteeckent;* L. Botter. *Leger stont* in margine: *Volgens de Apostille op de Requeste gestelt seyt den Suppliant, dat hy terstont van dage tot dage met syn moebelen begeert te vertrecken, so hem niet mogelyck en is die selve t'eenemael ende teffens so te schepe als te wagen wech te seynden. Hieromme versoeckt deselve Suppliant ootmoedelyck als noch behoorlycke brieven van paspoort ende licentie, ten eynde als boven.* In pede *stont aldus: Den Suppliant sal voor desen tyt patientie hebben. Actum den* 15. *Junii* 1579. *Onder stont: Ter ordonnantie &c.* Levinus Botter.

Willem *Pyll.*
Henrick *Both.*
Goert *Franssen.*
Bartholomeus *vande Glindt.*
Henrick *van Westrenen.*
Peter *Harmenszen de Ruyth*
Gerrit *Soest Iacobzen.*
Hessel *van Dunerden.*
Coenraet *Fransz.*
Cornelis *Hermissen.*
J. *Dasborst.*
Cornelis *van Schaycke*
Ian *Claesz Bode.*
Peter *van Westrenen.*
Willem *van Lyler.*
Ian *Verholl.*
Gerrit *van Dasborst.*
Albert *van Rijn.*
Cornelis *Anthonisz.*
Cornelis *Aerts Moy.*
Cornelis *van Schadijck.*
Ian *Lamfersz.*
Arent *van Westrenen.*
Everardt *van Schadijck.*
Henrick *van Rijn.*
Willem *Iacobsz. Apteker.*
Gerrit *Reyersz.*
Evert *van Schadijck.*
Cornelis *Somer.*
Clemens *van Hoey.*
Willem *van Lunloc. Willemszen.*
Clement *Fransz.*
Bor *Ianssen.*
Bartholomeus. *Balent.*
Harbert *Antonisz.*

Aert *Gerritsz.*
Gerrit *van Achtevelt.*
Ian *Cornelis Pauwelsz.*
Dirck *Iansz Camp.*
Willem *van Zulen.*
Ian *van Schayck.*
Henrick *Gerrit Iacobzen.*
Rutgen *Anthonisz.*
Ian *Goertsen.*
Herman *van Dompselaer.*
Iacob *Gerritsz.*
Ian *Camp.*
Willem *Reyersen.*
Ian *Petersen van Colenberch.*
P. *Meynsz.*
Lodewijck *Ianszen.*
Frans *van Dronckelaer.*
G. *Spruyter.*
Gysbert *Henricssen.*
Willem *van Gheyn Dircksen.*
Willem *Bosch Willemsen van Woerden.*
Gysbert *van Achtevelt.*
Goert *Both.*
Cornelis *Goesensen Taets.*
Steven *Stevensz.*
Pouwels *van Lyser.*
By my Willem *Dircksen.*
Ian *Spruyt accordeert int geene voorscreven voor so lang als hy in dese Stadt is.*
Adriaen *Botter.*
Frans *Andriesz.*
Elbert *Ianssen Glasere.*
Ian *Lenssen.*
Iohan *Buys.*

Adjectum manu hic Actuarii.

Die Overigheyt vande Gilden ende broederscappen, also deselve meestendeel geen namen, maer alleen met marcken hebben geteeckent; soo ist dat ick deselvighe alhier niet en hebbe gestelt.

Vi-

Visum fœdus id satis validum, sed non aliud hinc effectum, quam ut profuga adversa factio suis precibus eo fortius ad urbis obsidionem, quæ tam propinqua Ultrajecto, & ex qua nihil boni diœcesi sperari poterat, fœderatos impelleret. Unde & mox cum non deessent, qui fœderatis parum æqui, odio religionis, lucrique spe & potestatis, ultra adhuc, & quantum possent, omni vi civitatem ad Hispanos impellerent, nec quæ vicina Ultrajectum, majus hinc malum metuens, contumaciam ipsorum ferret, eo tandem res redacta, ut obsessa urbs & tandem dedita, initio nimirum Ann. 1579. x. dein Martii præsidium in eam missum, ut Michael etiam ab Isselt, qui & ipse Amorfortius, ad eum annum notavit. Revocati tum qui diffugerant, fugam, abitum adornantes mox edictis inhibiti. *Gepubliceert den* I. *Martii ter presentie vant Gerecht: De Regierders interdiceren allen Borgeren ende inwoonders, geestelyck ende wereltlyck, hem te vertrecken buyten de Stadt metter woone sonder consent van de Magistraet opte verbeurte van hondert goude realen ende arbitrale correctie, ende indien 'er eenige vertogen syn sedert den* 5. *Martii voorleden, dat deselve wederkeeren sullen in de Stadt op pene als boven. Onder stont: Geextraheert uyt het Publicatie boeck, ende accordeert, By my, ende was onderteekent: Levinus Botter.* Severe etiam satis servata hæc inhibitio, ut potest satis intelligi ex eo quod sequitur: *Aen myn E. Heeren die Regierders der Stede Amersfoort: Thoont ende geeft te kennen* Iooft *van* Hartevelt, *dat also syne patrimoniael ende ander syne erfgoederen gelegen syn buyten t'ressort ende jurisdictie van desen Gerechte, ende hy Suppliant in geenderley manieren en is verobligeert dese Stads, So is hy Suppliant van meyninge niet subitelyck, maer tot syne gelegene tyt te vertrecken, Dat nochtans hy Suppliant niet en can gedoen, overmits het verbodt by myn Heeren de Regierders gepubliceert, ten sy by haer luyder kennisse ende paspoort. Ten welcken eynde hy Suppliant ootmoedelyck versoeckt behoorlycke licentie ende brieven van paspoort. Dit doende &c.* In capite *stont geappoincteert aldus: De Regierders verstaen, dat den Suppliant dit versoeck sal doen by tyde van syn vertreck. Actum den* VI. *Iunii* 1579. *Was onderteeckent;* L. Botter. *Leger stont* in margine: *Volgens de Apostille op de Requeste gestelt seyt den Suppliant, dat hy terstont van dage tot dage met syn moebelen begeert te vertrecken, so hem niet mogelyck en is die selve t'eenemael ende teffens so te schepe als te wagen wech te seynden. Hieromme versoeckt deselve Suppliant ootmoedelyck als noch behoorlycke brieven van paspoort ende licentie, ten eynde als boven.* In pede *stont aldus: Den Suppliant sal voor desen tyt patientie hebben. Actum den* 15. *Junii* 1579. *Onder stont: Ter ordonnantie &c.* Levinus Botter.

Ne impune autem ferrent, qui hostili vi freti foederatos lacessere ausi pro parte facti in obsidionem etiam sumptus repetiti. Quod etsi eos inprimis tetigit, qui auctores omnis mali, multum tamen dein urbi id facessit negotii, ut exempli tantum causa:

Schriftelycke propositie van t'gunt den Staten van Utrecht by monde voorgedragen is by de Gedeputeerde der naerder Geunieerde Provintien op den XI, *Aprilis* 1579.

Eerst also by de Gedeputeerden der Staten van Utrecht by advyse van de Gedeputeerde der naerder Geunieerde Provintien geadviseert was, datmen die costen, die daer gemaeckt mosten werden int belegeren der Stede Amersfoert *tot laste van de* Geunieerde *Provintien soude nemen, ingevalle die Stadt tot behoorlicke gehoorsaemheyt, die sy den Staten van Utrecht schuldich is, niet geconstringeert en worde, maer dat de Stadt daer toe gebracht synde die penningen daer toe nodich aldair gefurneert souden werden, ende dat int veroveren der selver Stadt by de Gedeputeerden der voorsz. Staten van Utrecht alle die uytheemsche ende vreemdelingen daer inne synde uyt die contracten met de Magistraet aldaer gemaeckt geeximeert syn, om daer aen die oncosten bedragende omtrent* XIOOO. *gulden te mogen vinden. Wert versocht advys ende Resolutie, off die voorsz. Gedeputeerden in forme als voren die penningen furneren sullen, oft dat andersins die voorsz. Staten van Utrecht een ander middel adviseren, waer deur t'selve terstont opgebracht mocht werden, also men geen ander middel en siet om de Borgers ende anderen daer aen ten achteren synde langer op te houden ende contentement te geven.*

Den XIV. *Aprilis* 1579. *syn de Staten geresolveert, dat men die Bontgenoten met de costen sal laten begaen om die penningen by provisie te vinden so sy des verstaen.*

Geextraheert uyt 't boeck van de Beschryvinge der Staten van Utrecht, ende accordeert daer mede &c.

Eersame, Wyse, Voorsienige. Wy houden U. L. indachtich van de Resolutie, die welcke genomen is mit advys van de Bontgenoten in der saecke van de oncosten vant veroveren van Amersfoert. *also datmen die ghene die oorsaecke syn vant belegge van dien daer toe soude doen furneren de somme van ses duysent Carolus guldens onder vermogens die acte daer van synde, ende daer U. L. tot twee verscheyden reysen Copye van gedaen is, ende so wy tot noch toe niet vernomen en hebben, welcker meyninge U. L. dien aengaende syn, ofte wat Resolutie deselve daer op genomen hebben, So es desen alleenlyck dienende om U. L. als noch eens voor dese leste reyse te requireren ten fine sy verclaringe doen, hoe sy deshalven gesint syn, ende de saecke verstaen, ende*

daer

daer van hun eyntelycke resolutie inbrengen op Maendach toecomende, ende dien dach al, om die resolutie van deselve gesien voorts by ons in der saecke gedaen te worden, als wy bevinden sullen te behoren. En wilt daerom in geen vorder gebreecke syn, op dat alle inconvenienten geviteert mogen worden, Gode bevolen. Geschreven t'Utrecht onder t'signet des Vice-Domdeeckens, twelck wy in desen gebruycken den 27. Juni 1579. Uwe goede vrunden die Gedeputeerden van de Staten s'Lants van Utrecht. Ter ordonnantie van deselve, ende was onderteyckent: Lamsweerde. Die superscriptie was aldus. Den Eersamen, Wysen, ende Voorsienigen, Burgemeesteren, Schepenen, ende Regeerders der Stadt van Amersfoort.

Gecollationeert jegens die principale missive ende accordeert, By my, Levinus Botter.

Die Regeerders der Stadt van Amersfoort als geweest synde ten versoecke van de gequotiseerde intercesseurs opt different van ses duysent gulden by de Staten van Utrecht geeyscht bekennen by desen ontfangen te hebben die somme van twee duysent gulden by de drie en veertich gequotiseerde personen voornoemt, ofte hoere gemachtichde opgebracht tot behoeff van de Staten van Utrecht voornoemt, daer mede sy haer quote voldaen hebben totte drie duysent gulden, Daer op geaccordeert is het voorsz. different van die ses duysent gulden by de Staten van Utrecht voornoemt geeyst van de gequotiseerde voornoemt, belovende daer op die gequotiseerde personen die voorsz. penningen te doen strecken tot goede betalinge, tot volcomen ontlastinge van voorsz. different; ende mede die hant daer aen te houden ende te bearbeyden, ten eynde die verclaringe opt punt van restitutie van de voorsz. penningen t'eynde die drie jaren by syn Excellentie gedaen mach werden, ende dat at volgende die Acte van Staten daer van synde. Actum den lesten Aprilis 1579. Ende was onderteykent, Levinus Botter.

Gecollationeert jegens syn principale, geteyckent als boven, ende accordeert. By my, Levinus Botter.

Anno. etc. 1. negen en t'seventich opten xv. Octobr. opt aengeven ende presentatie by Cornelis van Deuverden Schout, Aernt van Laurenburch Burgemeester, Herman van Dompselaer, ende Reyner van Winclaer Schepenen der Stede van Amersfoort gedaen nopende die oncosten gevallen int proeveren der selver Stede, also dat de voorsz. van Amersfoort furneren ende opbrengen souden opte geeyste somme van 6000. guldens totte oncosten voorsz. die somme van drie duysent guldens, stits dat t'eynden drie jaren tot verclaringhe van syne Excellentie staen soude, of die Staten van Utrecht deselve drie duysent guldens bewillijden alsdan wederomme restitueren

ſullen of niet, Soo hebben de voorſz. Staten om alle inconvenienten; die daer d'executie ſouden mogen verryſen, te eviteren, ende met die van Amersfoort *voorſz, als weſende mede een Litmaet van deſelve Staten, beter correſpondentie als tot hier toe gehouden te mogen werden, verclaert ende verclaren by deſen, dat ſy te vreden ſyn, d'voorſz. praeſentatie van die van* Amersfoort *van de drie duyſent gulden voorſz. te accepteren, gelyck ſy deſelve accepteren by deſen, omme by deſelve van* Amersfoort *opgebracht, ende ten vollen aen handen van* Goeſſen *van der* Voort *Secretaris der Stadt Utrecht binnen den tyt van veertien dagen naeſtcomende betaelt te worden, Des ſullen de voorſz. Regeerders wederom die gequotiſeerde perſonen ende alle ander culpabele tot hun voordeel mogen nemen. Welverſtaende dat de voorſz. Staten te vreden ſyn te ſtellen t'eynden drie jaren tot verclaringe van ſyn Excellentie, of de voorſz. van Amersfoort de voorgenoemde drie duyſent gulden alsdan gereſtitueert ſullen worden, dan niet. Om welcke te vorderen niet gedaen en ſal mogen worden, ten ſy, de Staten daer op volcomelyck by ſyn Excellentie gehoort ſullen ſyn. Actum ut ſupra. Ende was onderteyckent :* Lamſweerde.

Gecollationeert jegens die principale als boven, ende accordeert, By my Levin. Botter.

Aen myn E. Heeren de Regeerders der Stadt Amersfoort. Geven oetmoedelyck te kennen die gequotiſeerde Burgeren deſer Stadt in den jare LXXIX. *verleden, hoe dat ſy Supplianten in den ſelven jare hebben moeten opbrengen die ſomme van twee duyſent guldens, als myn Heeren wel indachtich is, ende dat aen myn Heeren die Staten S'Lants van Utrecht, doch op ſeker condition, dat myn Heeren die* Regeerders *alhier by ſekere acte in date den leſten October* 1579. *belooft hebben tot behoeff van de Supplianten die hant daer aen te houden ende te bearbeyden ten eynde die verclaringe opt punt van de reſtitutie van de voorſz. penningen teynden de drie jaren over lange geexpireert by ſyn Excellentie gedaen ſoude werden volgende die acte van myn Heeren die Staten voorſz. T'is oock ſo dat ſy Supplianten die voorſz. hooft ſomme van twee duyſent guldens over lange jaren hebben op gebracht, ende die jaerlixe renten hebben moeten betalen tot haren groten beſwaerniſſe, daer van zy Supplianten wel over lange verhoopt hadden ontlaſt te worden by verclaringe van ſyn Excellentie, offte Remonſtrantie aen myn Heeren die Staten, gemerckt myn Heeren wel kenlyck is, dat die voorſz. twee duyſent gulden, ende renten van dien niet en behoren te komen, veel min voortaen te blyven tot laſte van de Supplianten alhier ſo alle laſten van voorgaende oorlogen, namentlyck oock in den jare* LXXXI. *buyten beſwaerniſſe van particuliere perſonen gevonden, gedragen, ende afgedaen ſyn,*

gelyck

gelyck t'selve die natuerlycke reden correspondeert, behalven dat myn Heeren oock wel kenlyck is, dat die voorsz penningen die Supplianten opgeleyt syn, niet tegenstaende te voren by accoort tusschen die Stadt ende myn Heeren die Staten gemaeckt een ygelyck syn persoon ende goederen vry gekent ende bedongen waren geweest, gelyck myn Heeren oock wel souden kunnen bevinden by resumptie van t'selve accoort. Al t'welcke in consideratie genomen versoecken die Supplianten dienstelyck, dat myn Heeren believe by provisie voor den toecomenden tyt de Supplianten te ontlasten van de jaerlixe renten van die voorsz. twee duysent gulden, deselve vindende opte impositen oft andere sulcke middelen, als myn Heeren best geraetsaem sullen vinden, ende voorts van wegen die Supplianten te bevorderen aen myn Heeren die Staten ofte syn Excellentie, omme van der voorsz. hooft-somme ende interesse van dien volcomen ontlastinge ende restitutie te mogen erlanghen. Dit doende &c.

Sed quæ dictum Chronicon adhuc habet quantivis pretii hic addamus. Anno 1580. op den 8. Martii is weder een grooten oproer in de Stadt gecomen door dien de tyding quam, dat tot Utrecht de Kercken geslagen waren, ende datment hier mede doen soude, ende de Cloosters plonderen. Waer door wy onse gaet vluchten.

Eer wy sulcx te recht doen conden, waren de Geusen met trom en vendel voor ons Kercke. Quamen daer in vallen als vyanden met cryten en singen. Sy smeten al aen stucken in de Kerck, ende brachtent in een vuyr op de Cingel. Waer door wy seer ontstelt waren, ende met tranen en droefheyt ons mosten gedult hebben.

Op den 12. Maji 1582. als wy ter tafel saten syn in ons Convent gecomen de Scholt van Utrecht, de Scholt van Amersfoert, ende Mr. Paulus Buys, roepende de Mater ende Susteren by malcanderen, die met groote droefheyt nae de Spinkamer syn gegaen. Mr. Paulus Aert Buysen soon sprack met bitteren aengesicht ende mondt, als of hy Godts gramscap geweest ware, ende om de religie te niet te maken, gebiedende van Princen wegen onse Mater ende den Susteren haer habyt uyt te doen, jongen ende ouden, ende hun te cleeden als Vrouwen ende Joncvrouwen deses Stifts. Daer tegens onse Mater wyselic gesproken heeft. Waer door Mr. Pouwels noch bitterder geworden is, ende heeft geseyt, dat ons Mater niet meer soude regieren, ende heeft veel harde woorden gebruyckt om het habyt ende Paus bullen, so hyse noemde, te veranderen ende aff te setten. Ende hy heeft Mr. Cornelis van Deuverden onsen Scholt bevolen daer op wel te letten, dat sulcks soude geschieden. Daer mede hy gegaen is. Voorts heeft Mr. Pouwels Buys onsen Pater Heer Peter van Wyerdt veel bittere smadelicke woorden gegeven, ende gebeten het Convent te verlaten,

ten, ende meer andere swaricheyt ende aenstoot hadden wydagelicx van den Sybolt bysonder als hy beschoncken was.

ADDIT. Eodem hoc anno cum quererentur Amorfortii immunitatem, quam habebant a certis aliquot vectigalibus, multis modis infringi, diploma a Principe Auriaco impetrarunt hujusmodi:

Wilhelm *by der gratien Gods Prince van Orangien, Grave van Nassau, van Catzenelnboghen, van Vianden, Dietz, Linghen, Bueren, Leerdam &c. Marquis vander Vere ende van Vlissinghen, Heere ende Baron van Breda, Diest, Grimberghen, Arlay, Nozeroy &c. Erfburch grave van Antwerpen, ende van Besancon, Gouverneur Generael van Brabant, Hollandt, Zeelandt, Vrieslant, ende Utrecht, ende Admirael vander Zee van heerwaerts over, Allen den ghenen dien dese tegenwoordige getoont sullen worden saluyt. Van wegen Burgermeesteren, Schepenen, ende Regeerders der Stadt* Amersfoort, *is ons alhier te kennen ghegheven, hoe dat zy by tyde des Bisschops van den Sticht e van* Utrecht, *als oock zedert den jare 1528. als Keyser* Kaerle *hoochlosselycker memorien, het* Sticht *van* Utrecht *was occuperende, totten jaere drie en veertich, in gerustelycke possessie ende gebruyck gehadt hebben, sekere Tollen ende wechgelden, resorterende binnen der Stad ende vryheyt van dien, voir welcke tollen ende wechgelden, ende 't ghebruyck van dien, zy Supplianten jaerlicx betaelt hebben, ende noch betalen de somme van vyf hondert vyf ende twintich Carolus Guldens aen handen vanden Rentmeester vande Domeynen, ende alsoo inden Iare twee en veertich d'oorloghe geresen was tusschen der Keyserlycke Majesteyt ende den Furst van Cleve, is daer nae de stadt van* Amersfort *overvallen, ende van* Matten *van* Rossum *als Veltheer van zijne F. G. inghenomen geweest, Ende het tractaet van peys gemaeckt sijnde voir Venlo tusschen sijn Majesteyt, ende sijn F. G. ende de voorsz. Stadt* Amersfort *weder gestelt sijnde onder de ghehoorsaemheyt des Keysers, heeft zijne Majesteyt believt gehadt die Tollen ende wechgelde in te vorderen, ende der Stadt d'selve aff te nemen latende, evenwel die Stadt inde beswaernisse vande betalinge van de ghementioneerde vijf hondert vijf en twintich guldens, 'twelck die Supplianten seggen dat alsoe niet en behoort, ende tegens alle recht, redene, ende justitie is, Ende alsoe de Supplianten eene arme desolate crancke Stadt hebben van poorten, mueren, ende grachten, die wel nootelijck dient ghefortificeert te sijn, 't welck nochtans inde macht vande supplianten niet en is, overmit den soberen staet ende incomsten der selver Stede, het en waere by ons hier inne versien worde, Ons daeromme ootmoedelijck biddende, dat ons soude ghelieven de voirn. Stadt te mainteneren in heur oude rustelijcke possessie ende 't ghebruyck van den voirsz.*

voirsz. tollen ende wechgelden, of ten minsten henluyden te gunnen ontslaghinge van den voirsz. vyfhondert vijfentwintich guldens, Waeromme soe eest, dat wy de saecken voirsz. overgemerckt, ende hier op gehadt ende gesien 't advys van den luyden van den Rekeninghen 't Utrecht, mitsgaders diversche stucken aen 't selve advis ghehecht, bevindende daer by het groot onghelijck den Supplianten gheschiet, bedwongen gheweest zijnde erfpacht te moeten blijven gheven, niet tegenstaende dat de partyen uyt dewelcke d'erfpacht was spruytende, hen sijn ontrocken gheweest, Oock regard nemende op de sobere ghestelteniss ende faculteyt der selver stede, willende daeromme den Supplianten in desen eenichsins gratificeren, hebben om sekere redenen ende consideratien ons daer toe moverende ghewilt, geordonneert, ende gestatueert, willen, ordonneren, ende statueren mits desen, dat de bovengenoemde Tollen ende wechgelden *nu ende ten eeuwigen daghen gheapproprieert sullen blijven aende Domeynen van Utrecht, soo als die jegenwoordichlijck daer aene gheapproprieert sijn, maer dat mitsdien de bovengenoemde* Supplianten van nu voortaene vry ende exempt sullen sijn, ende ten eeuwighen dagen blijven, vanden voornoemden vijfhondert vijfentwintich guldens *'sjaers die zy als voren verhaelt is, tot noch toe hebben moeten betalen, hebbende hen daer van ontslaghen, ende ontslaen mits desen, verbiedende den Rentmeester vanden Domeynen van Utrecht, ende allen anderen dient aengaen mach, de selve somme voirtaene van die vander Stede van* Amersfort *meer te eysschen ofte vorderen, in eenigher manieren, maer de selve daer van onghemoeyt ende onghemolesteert te laeten, welverstaende dat de Supplianten tot erkentenisse van dese quitscheldinge ende vrijdom sullen schuldich ende gehouden sijn tot fortificatie der Stadt Amersfort te employeren al 'tghene vande selve Rente tot noch toe mach verschenen sijn, ende daerenboven noch ten selven fijne de somme van twaelf hondert Carolus gulden te furneren, op alsulcke gracelijcke termijnen als de supplianten 't selve ghevoechelijcxt zullen connen ghedoen, Versoeckende den Staten van Utrecht, Ordonnerende allen, ende jeghelijcken, Officieren, justicieren, ende anderen, dient eenichsins zoude moghen aengaen, de voirnoemde Magistraet ende inwoonderen van* Amersfort *teffect van dese onse gratie, quytscheldinghe, ende ontslaghinge, volcomelijck, rustelijck, ende vredelijck, te laeten ghenieten ende gebruycken, sonder swaricheyt ofte wederseggen, Des t'oirconden hebben wy dese met onsen naem gheteeckent, ende onsen seghel daer onder doen hanghen. Gegheven in der Stadt van Antwerpen opten achtentwintichsten dach Septembris des Jaers* XV^{c}. *ende tween-tachtich. Was geteekent* Guill. de Nassau. *Op de plijcque stont: By myn ge-*

 na-

nadighen Heere den Prince. Was gecontrasigneert N. Bruninck, *hebbende onder aen hangen het segel van sijn Princelijcke Genade in roden wasse aen een dubbelde Francyhne staert.*

Anno 1584. *leyden die van de Magistraet ons dickwils aen om ons goet in haren handen te geven onder alimentatie, ende quamen ons dickwils moeyelick syn in ons getyden. Oock quam ons meenichmael tydinge, dat de Ruyters en knechten ons souden comen spolieren. Waer door wy dickwils nacht en dach in groote bangicheyt waren.*

Den mede Priester des Convents Wouter Claessen *werde uyt de Stadt geset, ende den selven eens heymelick ingecomen synde, ende s'avonts te bedde gegaen synde op het koecken solderken, heeft s'nachts groote pyn int hooft gehadt, is oock crancker geworden, in den Heere gerust, ende by ons heymelick sonder luyen int Choor begraven.*

Op Palmavont 1586. *worde ons Convent een bende Engelsche Ruyteren toegesonden, behalven noch dat ons Paters huys vol Engelshe Ruyterye lach, waer door wy groote overlast ende schade leden.*

Int selve jaer den 20. *Aprilis wesende op een Dynsdach quam den Grave van* Licester *in de Stadt met vele Heeren ende volck van de Coninginne van Engelant, ende des Donderdachs quam* Licester *in ons Convent om t'selve te besien. Des Vrydachs Mey avont quam* Licester *weder in ons Convent met den Oversten* Schenck, *den Coervorst den Bisscop van Coelen, ende syn wyf, met eenige Canonicken van Coelen, om t'selve Convent te besien.*

Daer na syn de Scholt ende Borgermeesters gecomen in den Convente, ende hebben met vele woorden ons gesocht te bewegen ons goet in hun handen te geven onder alimentatie. Wy seyden dat wy maer lyfpensie aent goet ende daer over geen macht en hadden. Sy seyden dattet die van Utrecht dan aenslaen souden. Wy antwoorden dat het Godt dan versien ende ons niet verlaten soude, ende meer andere woorden, so datse op ons niet winnen en conden. Maer wy mosten groote schattingen geven. Ons Procuratrix *heeft bereeckent dat ons Convent aen de Stadt te cost geleyt hadde, so van karren te houden, als van garnisoenen en schattingen vant jaer* 1572. *tot den jare* 1592. *een duysent gulden.*

In den jare 1588. *is* Griet *Gysberts gereyst na der Gouda, om haer Suster te besoecken, alwaer sy de pest gecregen heeft, gebrocht synde in een gasthuys is aldaer genesen, ende wederom alhier gecomen.*

In den jare 1590. *heeft onse Eerwaerde mater* Elysabeth Ruysch *haer gulde professie gedaen, ende gaff een vrolycke maeltyt met* Rens *Thonissen Foierts, die mede haer gulde professie dede.*

In den jare 1591. *worden alhier gevangen drie tovenaersters in de Somer,*

een

den ende Vrouwe met haer dochter, ende een dochters dochter out 15. jaren, dewelcke veel afgryselicheyt van den vyant verhaelden. De moeder ende dochter werden op den berch gebracht om gebrant te worden, ende dewyle de Scerprechter de dochter verworchde brack de boose vyant de moeder den hals. Het kint worde t'Utrecht gebracht ende ywers bestelt.

Weynich tyt hier na quam de Schout des avonts tusschen 5. en 6. uren seer beschoncken, willende in ons Convent syn. Syn broeder had ons ontboden, dat wy hem niet in laten souden. Wy hielden ons deure toe. Hy liep after en voor als een verwoedt mensch, oock op den Hoff, om de dienaers cruyt en loot, om de deure op te schieten, so dat de Stadt in roeren was. Maer syn broeder, syn suster, ende een Secretaris quamen op de been, en stilden hem.

In den jare 1592. sterf Suster Judith Andries Kuyss dochter op den 10. Februar. die drie jaren gen een sware passie had gegaen, so dat sy nacht en dach alle ure ter stoelen most gaen, wesende etter en bloet, ende sy storf in groote lytsaemheyt.

In den selven jare heeft ons Subpriorinne Elisabeth Peter Fockings dochter haer gulde professie gedaen, als mede Styntgen Egbert Wasmans dochter, ende sy deden ons een vrolicken dach.

In desen tyde waren in dit lant groote menichte van wolven, sulcx datmen niet veylich opt lant conde gaen.

Anno 1592. omtrent Ioannis hebben de Geusen gewonnen de Stadt Steenwyck, daer der wel 1500. voor geschoten waren, maer geen ontset comende mosten overgeven.

Op St. Paulus bekeeringe dach in den jare 1593. heeft Heer Jacob van Hees in syn Predicatie ons vercondicht, dat ons Heylige Vader den Paus Clemens den VIII. ons Convent verleent hadde voor de Susteren aflaet van alle sonden, pyn, en schult, ter saecken van een gedeelte van St. Aechten hoofs, t'welck ons ter handen gecomen was. Int selve jaer mosten wy de Stadt geven tot schattinge hondert vyff en twintich gulden.

In den selven jare is in den Heere gerust op St. Pontiaens avont ons beminde Suster Geertgen Willems dochter, die onbesloten ons gedient hadde over de 50. jaren, ende hadde t'Convent veel diensten gedaen, ende de leste thien jaren blint geseten in groote lytsaemheyt.

In den selven jare namen de Geusen Geertruydenberch in.

In den selven jare is Aechgen Melis wederom int Convent gecomen, die int jaer 1589. by haer moeder gegaen was, maer sy begeerde wederom te comen, daer haer Godt eerst geroupen hadde, ende wy hebben haer goedertierlyck ontfangen.

Hollandiæ hic Advocatus. Meminit etiam Grotius, & munus paucis describit *lib. 5. annal. Hoc munus*, inquit, *a Paulo Busio ab initiis belli cum laude administratum excepit mox Ioannes Oldenbarneveldius, animique virtutibus propriis &c.*

Anno 1594. *op den 4. Mey quam de Stads Diender, ende dede ons te weet, dat wy Mr.* Paulus Buys *souden overluyen, het welck wy daden tot drie reysen.*

In den selven jare op St. Margrieten dach quam de tydinge, dat de Geusen *de Stadt Groeningen ingecregen hadden.*

In de selve tyt op St. Alexius dach quamen den Schout, Borgemeesters, ende andere int Godshuys de Poth, daer sy den H. Dienst der missen stoorden. Den Priester worde versteecken. Sy sloegen kisten ende kussen op, ende namen alles mede dat kerckelycke saecken waren, ende den aultair aengingen.

In den selven jare in Septembri is ons door een Stadsdiender de weet gedaen om alle ons goederen op gescrifte te stellen, ende aen de Magistraet te leveren. Ende also wy 't selve niet en deden quam hy tot driemael op de verbeurte van s'daechs XXV. gulden.

*In den selven jare op St. Stevens dach quam hier een Jesuit Mr. Wil*lem *genaemt, die den H. Dienst der missen ende des avonts predicatie dede, ende ons biecht hoorde. Ende hebben wy hem geleecken by den Samaritaen, die ons wyn en olie in ons wonden goot. Des anderen daechs celebreerde hy wederom den H. Dienst, ende dede een cleyn sermoon, dat wy meest met tranen hoorden. Hy nam syn afgestheyt seggende dat hy sich verblydde, dat hy noch sulcken vergaderinge van maechden en anderen vont in dit verwoeste lant. Ende wy waren noch XXXI. Susteren.*

Anno 1595. *den 5. Martii is den Rhynvloed hier gecomen, en t'water hooch in de Stadt gegaen, dat sommige straten onder water stonden, ende syn eenige poorten en bruggen van de Stadt weech geloopen.* Dominicus ten Berch *woonende int Paters huys heeft ons Pater uyt syn Camer, ende Heer* Jan *uyt Schotlant, die ons van de Heeren toegeleyt was, oock uyt syn Camerken, ende H. Jacob van Hees, die twee jaren aen de beroeringe int Siechhuys hadde gelegen uyt t'selve siechuys op den rugge door het water gedragen op den Dormter, also beneden geen plaetse sonder water en was. De selve* ten Berch *dede ons so grooten getrouwicheyt als off wy syn Susteren hadden geweest.*

In den selven jare synder wederom eenige Tovenaers tot Utrecht gebracht. Onder anderen een vant Hoochlant, die Volcken hiet, ende vyff syner kinderen. Het jongste van dien a b c jaren out, die veel wonder dingen van toverye wiste te verhalen. Ende worde hier oock gevangen ende gebrant een vrouw, diemen hiet de Roode Kater.

Anno 1596. *was'er over al een groote menichte van Muysen int lant, die groote*

groote schade deden opt velt, in de bergen ende schuyren. Sy hadden onder anderen een man een half mud boonen, ende een ander op enen nacht drie mudden haver affgegeten.

Anno 1597. is op St. Gregorius avont in den Heere gerust Heer Jacob van Hees, die wel x. jaren met ons gewoont hadde, ende menich schoon sermoen hadde gedaen. Hy is gestorven ten huyse van syn broeder Clemens van Hees die hem t'huys gehaelt hadde, vermits syn memorie hem eenige tyt te voren geheel ontgaen was.

Inden selven jare op den H. Paeschdach is in den Heere gerust Aeltgen Peter Fockings dochter, die op haer 50. jaren olderdoms so onnosel worde, datse haer handen noch haer voeten niet en kende, noch het eten in haer mont van selfs en soude hebben gedaen, so datmen haer moste dienen en heven als een kynt. Sy was een geprofessyde nunne, ende hadde 52. jaren met ons geleeft. Met Godt moet sy rusten.

In den selven jare is'er een grooten duyren tyt geweest, datmen een schepel roggen coste voor 3. gul. 10. stuy. een cluyt boter 25. stuy. een schepel weyte 4. gul. 5. stuy.

Anno 1598. op nieu jaers dach is inden Heere gerust Suster Geertruyt Huygh Ruysschen dochter, die 56. jaer ons L. Heer getrouwelyck gedient hadde, oock binnen Procuratris geweest, mede buyten Procuratrix, ende wel 35. jaren Paters maecht, ende oock Gastmeesterse geweest was. Met Godt moet sy rusten.

Anno 1598. op St. Agatha dach hebben wy het eerste Aflaet ontfangen, dat Heer en Mr. Nicolaes Soes ons verworven hadde van ons H. Vader den Paus van Romen.

In den selven jare op St. Sixtus dach hebben Jacobgen Thonis ende Marrichgen Gerrits haer gulde professie gedaen, ende was Marrichgen Gerrits 39. jaren Procuratrix geweest. Sy gaven ons een vrolycken dach van gesoden, gebraden, pasteyen, bier ende wyn.

Int selve jaer op St. Martyns avont creech Marrichgen Gerrits de pest onder haer arm, waer over wy seer verbaest waren, want niemants int Convent de pest beleeft hadde. Doch sy quam daer van voor die tyt niet te sterven.

Op St. Cecilia dach creech onse weerde Mater Elisabeth Ruysch de Gave Godts. Donderdachs gingh sy int siechuys, ende daer was groote droefheyt. Des Vrydachs ontfingh sy haer Kerckerecht, Des Saterdachs wiert sy in een huysken in den Hof gebrocht, dat daer toe bereyt was. Des Manendachs ten tien uren is sy in den Heere gerust. De Heer wil haer ziele in genade ontfangen.

gen. Sy had ons L. Heere LXII. jaren v. maenden, en VIII. dagen gediend. Sy hadde Mater geweest 39. jaren en derdehalve maent. De Pater gaff haer int laetste ende uyterste de benedictie.

De gemeene Susteren hebben eendrachtelick tot Mater gecoren Elisabeth Peter Fockings dochter, een eerbare Suster, out 71. jaren, die onder mater lange stichtelyck geweest was.

Dit gedaen synde hebben de Schout Mr. Cornelis van Deuwerden, Looch Ianssen, ende Peter Franssen Borgemeester op onse costen verdroncken sestien gulden, ende wy mosten noch XXXIV. gulden op haer luyder teljoor leggen, om dat wy een Mater hadden gecoren buyten haerluyder weten.

Ons Mater Ruys worde in den trans onder een blauwen steen begraven.

Des Woensdachs daer na is in den Heere gerust ons seer beminde Suster Gerritgen Willems, die 65. jaren ons L. Heer met ons gediend hadde, ende 37. jaren als kock moederlick ende minlick in ons Convent gedient.

Int jaer 1599. is de pest so sterck in de Stadt geweest, datter geheele huysgesinnen uytstorven.

In den selven jare op St. Jacobs dach quamen in ons Convent Lencken van Doornick, Aert Gerritssen met beyde syn Sonen, Cornelis ende Gerrit, ende meer anderen, ende songen met onse Susteren de vesper ende complect in musyck. Daer wy groote devotie in hadden, eeuwmits wy alles heymelick ende stil mosten doen in ons Spinkamer, alsoo ons kerck was des Stadts torfschuyr.

Op St. Augustinus avont heeft onse Suster Thoenigen Jans een verheffinge aen haer hals gecregen, ende is enige dagen daer na int huysken in den Hoff aen de Pest in den Heere gerust.

Den XIV. Decemb. is Suster Griet Evers sieck geworden en schielyck overleden. Sy was met stippelkensuyt geslagen naer haer doot, so datmen het hielt voor pepervuyr, hoewel men in haer sieckte niet conde vernemen, dattet peste was. Sy was een devotisaem rechtveerdige persoon out 63. jaren, ende by de 50. jaren int Clooster geweest.

Op den 5. Aprilis 1600. is sieck geworden onse Eerw. mater Elisabeth Peter Fockings des Saterdachs tegen den avont. Des Sonnendachs s'morgens conde sy niet opstaen, so slaperich was sy, ende haer tonge lyet niet wel, dat uyt wy merckten dattet de peste was. Tegen den avont brachtmen haer in huysken door haer begeeren. Sy heeft met groote begeerte haer kerck gerechten ontfangen. Des Dynsdachs is sy in den Heere gerust. Des Woensdachs is sy in den trans begraven, doen sy geregeert hadden jaer ende vyfstehalve maent in grooter ootmoedicheyt ende vrede.

W

wy mosten sonder Mater sitten, also die van de Magistraet niet en wilden consenteren, dat wy een Mater souden kiesen.

Op H. Cruysdach is sieck geworden onse Suster Neeltgen Henrick Quinten. Sy is op Sonnendach daer na in een huysken gebrocht, ende s'Woensdachs den 7. May is sy overleden. Sy hadde 47. jaer in den Convente geweest, ende was out 58. jaren.

In den selven jare heeft Heer Lambert Roeloffsen een broeder te Marienhooff ons te kennen gegeven, dat de Prior superius van Windesem hem volcomen macht gegeven hadde om onse Overhooft te wesen, Daer over deselve op St. Simon en Iuden dach by ons gecomen is, begeerende dat wy eendrachtelyck een Mater kiesen souden volgens onse Statuyten, daer over wy voor de middach ten selven daghe eendrachtelick gecoren hebben tot onse Mater Marrichgen Gerrits out 72. jaren, ende sy worde den 6. Novembris geconfirmeert by H. Lambert Roeloffsen in presentie van ons Pater Heer Peter van Wyerdt, ende alle de Conventualen.

Ten selven dage syn onse twe jongste ongeprofesside Susteren, die ons vry onbeloofst hadden gedient, te weten Maria Soes xxv. jaren, ende Agatha Melis 22. jaren voor Heer Lambert op haer knyen gevallen, ende hy heeft hun beyde d'belofte van ons Orden voor gehouden met veel goede strenge leeringen, vragende of sy die uyt liefde Godts, uyt liefde van St. Augustinus Orden, ende de liefde van onse Susteren begeerden aen te nemen, ons te dienen, ende euwelyck by te blyven, so hebben sy daer op geantwoort Iae, elcx int bysonder Iae seggende met hulpe van Godt, maer sy hebben haer beloften met haer monden selfs niet gesproken voort autair, ende daer het H. Sacrament op ontfangen, so wy gedaen hadden. Want den tyt en eyschtent niet, maer sy hebben geconsentaert al dat haer de Priester voorgehouden heeft.

Dit gedaen synde heeft Heer Lambert in ons Priors plaetse hun beyde de benedictie gegeven, ende sy syn opgestaen sonder enich habyt ontfangen te hebben, ende hebben alle de Susteren geluyt met te seggen Ora pro me, ende wy hebben Godt de Heer geloofst ende gedanckt met Te Deum laudamus te singen. Ende wy hebben van hun gehadt een heerlycke maeltyt.

Op Palm Sonnendach 1601. quam hier een kint te cloostter, out 6. jaren, ende hiet Catharina Jan Groens dochter, t'welck ons van de Stadt toegeleyt worde uyt de liefde Gods te houden, t'welck wy doen mosten.

Op den 21. Junii heeft ons Eerw. Heer Peter van Wyerdt syn gulde misse gedaen des Sonnendachs voor St. Jans geboorten dach met groote solemnityte ten, met

met een singende misse. Hy heeft ons Convent 44. jaren met alder ootmoet ende stichticheyt gedient, ons houdende alle t'samen tot de liefde ende vreese Gods. Hy heeft ons een heerlycke maeltyt gegeven drie dagen lengh, de wyn geschoncken, ende noch elcx van de Susteren vereert een gouden Coninghs-daelder.

Den 8. Februar. 1602. is gestorven ons beminde Suster Catharina Jans, die den Heer met ons getrouwelick gedient heeft 68. jaren. Sy was een geprofesside Nonne. D'Heer wil haer siel genadich syn.

Int selve jaer syn op ons goet op Hoocbloes verdroncken twee tweelingen Evert Aertssen dochters kinderen.

Anno 1601. den 17. Octob. wesende St. Lucas avont syn in ons Convent gecomen twee Gedeputeerden van de Staten van Utrecht, ende hebben ons voorgehouden, dat wy souden hebben alimentatie, ende hebben ons in deselve maent tot Rentmeester gestelt Anthonis van Dompselaer, die in de Spinkamer is gecomen vragende yders naem ende ouderdom, t'welck hy aengeteykent ende mede genomen heeft.

Den 9. Novemb. syn de Gecommitteerden van de Staten wederom gecomen vragende alleenlick ons ouderdom.

Int selve jaer den lesten Novemb. op St. Andries avont ende Rindtboldus dach syn alle onse koeyen tot 13. toe vercoft, mitsgaders alle onse coorn ende hoy om half gelt. Int selfde jaer syn alle onse goederen aengeslagen, ende is Marichjen Gerrits die wel 40. jaren onse Procuratrix geweest, ende anno 1602. Mater gecoren was, by off van wegen d'Heeren Staten onse Procuratrix gestelt.

Op den 4. Aprilis op een Sonnendach naer de middach isser sulcken onweder van wynt ontsteecken, dat wy wel hondert croonen aen muragien, dack, en anders te schade geleden hebben.

Op den 1. Augusti 1603. is overleden ons Eerw. Vader ende Pater Heer Peter Laurentius Symons soon van Wyert, die ons 45. jaren als Pater gedient hadde in aller ootmoet ende stichtich leven, in de vreese Gods ons onderwysende, gedaen hebbende alle daghe den dienst Gods, ende ons int gelove so gesterckt, datter niemants van geweecken en is. Hy heeft alle syn goet tot twee duysent gulden by hem verspaert ons Convent gegeven, ende by syn afsterven elcx van ons besproken een gouden ducaet, ende sestien gulden jaerlycx tot een maeltyt van recreatie voor de Susteren, ende tot een memorie om voor syn siele te bidden. Noch heeft hy een heerlyck dyckbesproken naer te geven inde Kercke

voor alle arme menschen deser Stadt, t'welck oock so gedaen is. Syn lichaem is beerlyck ende eerlyck ter begraeffenisse gebrocht. Den Almogenden Heere wil syn siele genadich syn, ende brengen hem in de euwighe glorye Amen. Hy hadde t'Clooster gedient 51. jaren, ende als Pater 45. jaren.

In den selven jare op den 18. Augusti voor middach heeft Heer Jan Goud in de Spinkamer ons vertoont ende voorgelesen syn Commissie ende Confirmatie van te wesen onse Pater, t'welck wy geerne hebben geaccepteert, vermits syn goet devoot leven ende ootmoedicheyt. Catharina Groen die by de Staten tot alimentatie vyf en dertich gulden jaerlycx was toegeleyt is door haer moeder den 15. Julii 1603. t'huys gehaelt.

Den 23. Septemb. 1603. op St. Tecla dach sterf Suster Pouwelsgen Pauwels Gerrits dochter aen de peste out omtrent 60 jaren, ende hadde met ons Godt gedient 45. jaren. D'Heere wil haer genadich wesen.

Den 1. Octob. des selven jaers hebben de Susteren haer eerste alimentatie gekregen uyt handen van Antonis van Dompselaer Rentmeester, ende de Susteren hebbent de Mater laten ontfangen, daer sy den Susteren cost en dranck mee bestelt heeft, als sy te voren hadde gedaen. Maer enige Susteren hebben haer selven bespronnen ende gedaen.

Op alderheyligen dach is ons Convent overvallen van den Onderschout Jan van Deuverden, ende den Wachtmeester Jan Bode d'oude, ende enighe Soldaten van Graeff Ernst. Sy braken door een glas in de Kerck, ende hadden een Slotemaecker by hun. Marrichgen Jans is by gevalle gecomen om te sien, of alle de deuren wel gesloten waren. Sy hoorden het glas vallen, ende daer over is sy comen lopen in de Spinkamer roepende datmen op houden soude, want het onder het singen van de misse was. Waer door een yder sich versien heeft. Aethgen Malis bracht de Pater op een heymelike plaetse. Marrichgen Aerts heeft het beste Carsuyffel geberght. Henrick Verhaer berchde de Kelck, ende het busken daer t'H. Sacrament in was, t'welck hy dede in bewaringe van de weduwe van Jorden Poeyt. 'T Welck alles in der haest nauwlycx volbracht synde, synse in de Spinkamer met gewelt gecomen, cloppende ende tierende, als of alles prys geweest ware. Henric Verhaer, Cornelis Aertsen, ende andere liepen na de Koocken om speten en ander geweer te halen, maer ten was geen rechtenstyt. Den Onderschout gaff Cornelis Aertssen een Kinnebackslach, 'twelck hy dat mael verdroech, om meerder ongemack te schuwen. Den Onderschout ende Wachtmeester liepen alle het Convent door om den Priester te soecken, maer hebben hem

 niet

niet gevonden. Het Convent is gesleten in een boete van vyftich gulden. Maer de Borgemeester Hardevelt *was het Convent so toegedaen, dat de boete wederom worde ofgedaen, mits datse hem voortaen souden wachten op dubbelde boete.*

In den jare 1604. *den* 22. *August. is aen de peste in den Heere gerust* Marrichgen *Aerts van Utrecht, geprofessede Nonne; ende hadde ons Heere Godt met ons gedient* 45. *jaren. Godt de Heere wil haer siele genadich wesen.*

Anno 1605. *op St. Steven marteluers daeh vindinge, des s'nachts tusschen* 12. *ende een ure sterf* Cristina *Eimbers Wasmans geboren van Swol een geprofessede Nonne; die ons Heere Godt* 68. *jaren seer devotelick met ons gedient hadde. Sy was een seer oetmoedige Suster ende naersticb om die goede insettingen ende Ordonnantien van ons Convent te onderhouden, soekende t'profyt des selven huyses in de Officien, die sy hadde bediens. Sy was lange dragende de blintheyt haver oogen met verduldicheyt, out synde als sy sterf* LXXXII. *jaren. Met Godt moet sy rusten.*

Opten 12. *Januar.* 1606. *is in den Heere gerust ons Eerwaerde Pater Heer* Jan *Gout Regulier vant Convent van Marienhove binnen Amersfoort. Hy is geweest den eersten Regulier, die onse Convent tot een Pater gehadt hebben. Hy heeft t'selve bedient omtrent derdehalf jaer. Hy heeft den Susteren besproken t'sestich gulden eens, die sy minlick mit malcanderen deylden, ende een rouwmaeltyt begeert gedaen te worden uyt syn goet. Syn siele moet in der euwicheyt rusten.*

Den IV. *Decembr.* 1606. *is in den Heere gerust onse Eerw. Mater* Maria *Gerrits, die met ons den Heere gedient heeft* 69. *jaren, ende is* Procuratrix *geweest ontrent* 50. *jaren, ende* Mater 14. *jaren. D'Heere wil haer de euwige ruste geven, Amen.*

Naer het afsterven van Sal. Heer Jan *Goudt is van de Susteren aengenomen tot* Pater *Heer* Iohan *van Langevelt, d'welcke na dat hy ontrent* XX. *jaren den Susteren hadde gedient heeft door syn ouderdom ende impotentie syn aengenomen officie opgeseyt.*

Naer hem is Anno 1627. *versocht tot* Pater *des voorsz. Convents* Mr. Willem *Bloem Pastoor van Amersfoort om de Susters alle geestelycke hulpe te doen. Het welck syn Eerw. door begeerte van den Eerw. Heere den* Prior *Commissaris ende der* Susteren *heeft aengenomen.*

Anno 1629. *den* 13. *Iulii is den Grave van Montecuculi met s'Keysers*

ryde

volck gecomen tot hulpe ende bystant van den Coninck van Hispaignen op de Veluwe alwaer Grave Henrick van den Berch oock een machtich leger hadde, die den Grave van Montecuculi heeft gecommandeert met syn troupen te gaen na Amersfoert, dewelcke den 3. Augusti olden styl voor Amersfoert is gecomen, makende de belegeringh met omtrent elf duysent of twaelf duysent man te voet ende 29. Cornetten paerden. De Stadt door swackheyt van wallen en muyren, ende met cruyt en loot niet behoorlyck voorsien synde, oock met Chrychsvolck onversien, heeft sich met accoort overgegeven Het Keysers volck is ingecomen den 5. Augusti, ende is het Staten volck des anderen daegs uytgetrocken. Naer den middach is den Grave Montecuculi persoonlyck in de Stadt gecomen, eyschende veel onredelicke ende onmogelycke saecken, t'welck groote verslagentheyt door de Stadt causeerde,

Den 6. August. is den H. dienst der missen gedaen in St. Ioris Kercke door den Pastoor Mr. Willem Bloem, die daer toe worde gecommandeert. Ende is een nieuwe Magistraet gestelt.

Omtrent dese tyt namen de Keyserschen oock in het Huys ter Eem. De Soldaten bedreven in veel Borgers huysen grooten overlast.

Den 7. Augusti ende navolgende dagen tot s'Keysers volck wederom vertrock is den H. dienst der missen gedaen oock in ons L. Vrouwen Kercke.

Den 9. dito quam de tydinge dat Wesel van de Staten volck was verrast ende ingenomen. Ten selven daghe teldemen aen den Grave van Montucuculi vyff duysent drie hondert gulden om alle swaricheyt te verhoeden. Welcke somme by de Borgers moste worden opgebracht.

Den 10. dito is het Leger opgebroken ende weder vertrocken naer den Yssel-kant.

Den 14. Augusti heeft het Guarnisoen der Keyserschen die Stadt verlaten, plonderende de Soldaten veel huysen, so daerse gelegeert waren geweest, als anderen in weerwil van den Gouverneur, die syn been brack op den selven dach als hy t'plonderen wilde beletten, ende daer over met syn paert quam te vallen. Niettemin hy commandeerde den Capiteyns om sulcx te beletten so veel mogelick was, daer voor hy ontfangen hadde een schenckagie van duysent gulden by de Borgers opgebracht. De Capiteyns sommige deden haer devoir tot t'beletten van de Plonderinge. Sommige conniveerdent. De Soldaten waren meest Luthers. De Pastoor Mr. Willem Bloem dede alle dese tyt grooten dienst ende behulp aen de Stadt, niet tegenstaende hy door quade tongen worde belogen, als of hy de Keyserschen hadde ontboden, 't

welck gantsch valsch ende gelogen was.

Den 15. Augusti worde gevangen de nieuwe Magistraet ende eenige van d'oude Magistraet. Den Gouverneur en de andere wilden oock vangen den Pastoor, *die door goeden raedt om de furie te ontgaen was gevlucht in dit Convent van St. Agatha, alwaer hy hem elf weken met syn onder Pastoor* Mr. Lambert *Dircksen in stillicheyt onthielt, Daer na worde hem weder toegelaten syn huys ende Stadt te gebruycken. Op den nacht als sy hem wilden vangen worden syn huys van de Soldaten eensdeels geplondert.*

Obsidionem Amerfortiam & quæ circa eam gesta accurate admodum descripsit Borrius *lib. de obsid. Buscoducens.* Et habent eadem, quæ habet ipse, paucis tantum exceptis, & quæ non magni momenti, acta publica Amorfortia. Addi etiam potest Sande *lib.* 10. *hist.* Vid. etiam quæ supr.

De Magistraten t'Utrecht gebrocht synde syn naer etlicke dagen onder borchtochte los gelaten, ende is gesententieert, dat de nye Magistraet de penningen aen den Grave van Montecuculi *vereert, ende door de Borgers betaelt, selfs souden moeten opbrengen, ende aen de Borgers restitueren, die deselve hadden opgebracht. Doch is sulcks niet geschiet, dewyle by een yder in de Stadt verstaen worde, uytgesondert weynich persoonen, onredelick te syn, dat de Magistraet soude betalen t'geen de noot vereyschten om alle swaricheyt te verbueden.*

Omtrent dese tyt is onder de Catholycque Gemeynte alhier groote onrust ontstaen, door dien sommige tegen het accoort tusschen syn Heylicheyt ende den Doorluchtigen Heere Vicarius Philippus Rovenius *wilden indringen een Priester van de Societeyt. Waer door de* Pastoor *veel te lyden hadde, ende grooten opspraeck t'onrecht most verdragen, want hy de saecke gantsch verbleef aen syn Oversten. Daer naer uyt liefde van vrede ende om alle onrust wech te nemen is versocht aen den Heere* Vicarius *den selven Priester toe te laten, bysonder gedaen wordende groote beloften van dat het niet soude syn tot consequentie, maer dese toelatinge alleen voor desselfs persoon, wesende een Borgers soon, ende mits dat de rechten van de Pastorye souden blyven onverbindert ende onvercort. Waer op den Heere* Vicarius *t'selve heeft geconsenteert.*

Int jaer 1630. is aen de peste overleden Mr. Lambert *Dircks onder Pastoor, ende is den Pastoor Mr.* Willem *Bloem uyt syn huys gegaen in St. Agatha clooster, daer hy vier weecken is gebleven, tot dat syn huys geboent was, also Mr.* Lambert *aldaer sieck gelegen hadde, ende veel vuyrs daer was vernomen. In dese tyt ende bysonder in de nawynter isser sodanigen duyrte int coorn geweest, als by menschen gedencken niet en was geschiet. Een mud roggen heeft gecost* XXIV. *gulden, den 15. Octob.* XXVIII. *gulden. Een mud weyte* XXV. *gulden, also de rogge duyrder was dan de weyt,*

en

een broot van 6. pont tien stuy. De poorten worden bewaert by de Borgerye om geen coorn noch broot vervoert te worden. De Provintien van Gelderlant, Sticht, ende Hollant hielden tegen malcanderen de granen op.

Op den IX. Februar. 1632. is den Pastoor Mr. Willem Bloem gevangen neffens d'Heere Iordans van Wenckum, ende Cornelis van Zyll, door last van den Heere Prince van Orangien, die van een gevangen in den Haech t'onrecht beschuldicht waren van het verraet op Schenckenschans kennisse gehadt te hebben. Mr. Willem is geset op de Weeskamer, Cornelis van Zyl op de Pleyt-camer, beyde wordende seer nauw bewaert alle dage met een Corporaelschap soldaten wacht houdende. D'Heer Wenckum is gebrocht op de gyselcamer. Naer dat sy eenige weynige dagen geseten hadden, syn sy van hier gebrocht naer Utrecht, ende voorts naer s'Gravenhage, wel bewaert met musquettiers ende brandende lonten. Buyten Utrecht synse in een schuyt gegaen in tegenwoordicheyt van honderden van menschen, ende syn so in der nacht overgebracht op St. Ians poort in den Haech, daer sy scherpelyck geexamineert, ende naer XIV. dagen wederom gebracht syn in voorgaende plaetsen binnen Amersfoert, ende bewaert als voren. Oock des nachts als sy sliepen drie personen by haer blyvende ende s'daechs twee. Den VI. dach daer na synse weder vervoert naer Utrecht op Hasenberch ende daer blyven sitten, Mr. Willem ende d'Heer Wenckum XII. weecken min 2. dagen, verterende s'daechs yder twe gulden boven wyn en bier. Mr. Willem daer naer gebannen uyt de VII. Provintien, ende syn goet geconfisqueert. Heer Wenckum de Stadt Amersfoort ontseyt. Mr. Willem reyst naer Huyssen meten woon. Middeler tyt syn de Susteren in haer biechte te hooren geholpen door Heer Jan van Langevelt d'oude.

Geduyrende de gevanckenis worden van de Gemeente seer vuyrichlick gebeden voor de selve gevangens aen Godt de Heere ende wel scherpelic gevast. In St. Agatha Convent worde alle daech van s'morgens vroech tot s'avonts laet het gebedt geduyrichlich van de Gemeente ende geestelycke dochters gedaen, gelyck oock ten huyse van Mr. Jacob van Westrenen, ende Mr. Willem te Huyssen synde syn hem veel van de Gemeente in de Somer gevolcht, hem besoeckende ende by hem biechtende, ende heeft op een seker Hoochtyt 29. of 30. van syn Communicanten gehadt. Omtrent Corsmisse is syns Mr. Willems goet, dat geconfisqueert was, geredimeert, mits betalende de costen, belopende omtrent twee duysent gulden, behalven de schenckagien, ende ander verlies of schade by haestige vercopinge van syn goet.

Et

Et hic desinunt Annales a monialibus olim scripti. Stetit monasterium usque ad annum 1640. quo cum sumptu ad refectionem indigeret non modico a magistratu neglectum, & templo tantum excepto ab eodem distractum tandem funditus periit. De quo alia adhuc manu in fine Annalium ita reperi.

In den jare CIↃ. IↃC. *XL. op den 3. Octob. hebben de Regeerders deser Stadt, siende dat t'Convent van S. Agatha geen vordel van quam, nemaer groote reparatien van noden hadde, t'selve ten meerendeel vercoft aen de* E. Marten *ende* Rodolph Codde, *ende haerlieder swager* Willem *Franssen de* Leuw, *om wolle laken bereyderye te doen, ende deselve neeringhe ten voordeel van de inwoonders deser Stadt te mogen dienen, ende hebben d' Heeren Regeerders aen hun behouden d'Kerck, ende al t'geene d'Heer* Gerard Thyens *tot syn copergieten ende anders in huyre was hebbende. Ende is voor de voorsz. coop belooft de somme van thien duysent vyf hondert gulden in vier eerstcomende Meydagen te betalen.*

Ἰδὼν τὸ τέρμα τὴν χάριν θεῷ δίδου.

INDEX
RERUM VERBORUMQUE.

Eee

An-

Eve-

Eve-

F I N I S.